

שבוע פרשת משפטים - פרשת שקלים

(15 February - 08)

י"ט - כ"ה שבט תשנ"ה

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹדֶה וּמְלֻקֹּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֵת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּכֶם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֻתָּם אִתְּכֶם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּכֶם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרַנִּי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה בְּמוֹד מִצְוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵלָה לַיָּמִי הַחוֹדֵשׁ.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲדָּה צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

בראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרד, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּהָ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מְעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־פְּלִגּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִיהוֹנָה אֱלֹהֵינוּ הַמְגִבִּיהִי לַשָּׁבֶת: ו הַמְשִׁפִּילִי לְרֹאשׁוֹת בָּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְפָּר
 ח לְמֵאשְׁפַּת יָרִים אֲבִיוֹן: ט לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: י מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרַת הַפִּית
 יא־הַבָּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּהָ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹ: ב הִיתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הֵימָּה רָאָה וַיִּגַּם הִירֵדִן יִסָּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבִנְיָצָאן: ה מַה־לָּךְ
 הֵימָּה כִּי תִגּוֹם הִירֵדִן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבַעוֹת כְּבִנְיָצָאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ט הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיֵנו־מַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו אם יסע לאה"ק תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו כיון שהוריו ממרוקה רוצים לנסוע לשם. הרי כבר דינו אמור, ובמכל שכן וקל וחומר, ומה הנמצא כבר באה"ק ת"ו שאסורה היציאה משם, יוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ ללמוד תורה (רמב"ם הלכות מלכים פרק ה' הלכה ט"ז) על אחת כמה וכמה מי שהצליחו השי"ת ללמוד בישיבה בה מתאחדים לימוד תורת הנגלה גופא דאורייתא ולימוד תורת החסידות נשמתא דאורייתא, שצריך הוא להמשיך בזה בהתמדה ושקידה, ולא לשמוע לפיתויי היצר שרוצה לבלבלו ולהפסיקו מלימודו בתורתנו תורת חיים ומלביש - הוא היצר הרע - טענותיו במסוה של יראת שמים, אולי יעלה בידו לרמות אותו, וכבר כתבתי לכמה מחבריו שיחיו אשר עליהם להמשיך בלימוד תורתנו תורת חיים ועל השי"ת נותן התורה להוסיף בברכתו להלומדים ולבני משפחתם.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....	ב) עין יעקב מסכת יומא..... קנד
ב) מזמורי תהלים קיג, קיד..... ג	יט) מסכת כתובות עם ביאורים
ג) מאמר ד"ה ואלה המשפטים שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשכ"ח..... ה	מדף ו עד דף יב..... קנו
ד) שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשכ"ח..... יד	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ה) לקוטי שיחות – פרשת משפטים (בלה"ק) כרך ו..... כא	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל..... כז	אדמו"ר הזקן..... קפו
ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת משפטים..... כח	כא) שולחן ערוך הלכות שבת
ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת משפטים..... כט	אדמו"ר הזקן..... קפו
ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים..... פו	כב) לקוטי תורה
י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת משפטים..... פז	אדמו"ר הזקן..... קפז
יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים..... צז	כג) שערי אורה
יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... ק	אדמו"ר האמצעי..... קצא
שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:	כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים..... קג	אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קצב
יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים קכז	כה) תורת שמואל תרל"ב
טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים..... קמד	אדמו"ר מוהר"ש..... קצב
טז) נביאים וכתובים	כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
ישעיה פרק ב, משלי פרק ה..... קמז	אדמו"ר מוהרש"ב..... קצג
יז) משניות – מסכת כלים	כז) ספר המאמרים – ה'תרפ"ו
ביאור קהתי..... קמט	אדמו"ר מוהרי"צ..... קצה
	כח) לקוטי דיבורים
	אדמו"ר מוהרי"צ..... קצו
	כט) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהרי"צ..... קצז
	ל) חומש לקריאה בציבור..... קצח
	לא) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים..... רו
	לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש..... רז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שְׁנִיתִי, היינו שבריא כל העולמות וכל הנבראים לא פועלת בו כל שינוי
 שְׁהוּא בְּחִינַת אֵין־סוֹף עֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עצמיות ומהות
 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלמעלה מכל הגבלה או הגדרה וְלִכְּן לֹא
 שְׁנִיתִי כָּלֵל, כִּי אֵתָּה הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, הנעלה לאין שיעור
 מהדרגות של האור והזיו שלו בלבד,
 הוּא קוֹדֶם שְׁנִיבְרָא הָעוֹלָם
 וְאַתָּה הוּא לְאַחַר שְׁנִיבְרָא
 הָעוֹלָם⁸ בְּלִי שׁוּם שִׁינוּי כָּלֵל,
 לְהִיּוֹתוֹ בְּחִינַת אֵין־סוֹף
 הָעֲצָמִי שְׁשׁוּם דָּבָר לֹא פוֹעֵל בּו שׁוּם
 שִׁינוּי כִּי הֵכֵל בִּאֵין־עֶרֶךְ אֵלָיו, וְלֹא
 תּוֹפֵס מְקוֹם לִגְבוּי כָּלֵל. וּמִכָּבָר,
 שְׁזָהוּ גַם מַה שְׁכָּתוּב
 בְּמִדְרָשׁ רַבֵּה' פֶּרֶשֶׁת
 תְּרוּמָה⁹ בְּפִירוּשׁ וַיִּקְחוּ לִי
 תְּרוּמָה, פִּירוּשׁ נוסף בלשון הכתוב
 "וַיִּקְחוּ לִי" בְּכִיכּוֹל אוֹתִי¹⁰ בַּעֲצָמִי
 אֵתָּם לִוְקָחִים, דְּפִירוּשׁ אוֹתִי
 בַּמִּשְׁמָעוֹת שֶׁל אוֹתִי בַּעֲצָמִי, הֵינּוּ
 גַם־כֵּן בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף
 עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֵינּוּ מַה
 שֶׁלֹּא נִתְּפַס בְּשׁוּם שֵׁם אוֹ
 כִּינוּי, כִּי הַשְּׁמוֹת וְהַכִּינוּיִם הַשּׁוֹנִים
 לֵאלּוּקוֹת מְתִיחָסִים לְדִרְגוֹת מְסוּיִימוֹת
 שִׁישׁ בְּהֵן הַגְּבִלָה וְהַגְּדֵרָה כְּזוֹ אוֹ
 אַחֲרֵת, כִּי־אֵם אוֹתִי, עֲצֻמוֹתוֹ
 וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְאֵם־כֵּן,
 פִּירוּשׁ אוֹתִי אֵתָּם לִוְקָחִים,
 הֵינּוּ מַה שְׁהוּא בְּכִינַת אֲנִי
 הַיּוֹ' לֹא שְׁנִיתִי, הֵנָּה בְּחִינָה
 זוֹ אֵתָּם לִוְקָחִים וּמַתְּכָרִים
 וּמַתְּשָׁרִים וְתוֹפְסִים, כְּכִיכּוֹל, עַל־
 יְדֵי מַצּוֹת תְּרוּמָה.

סוֹף עֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלִכְּן לֹא שְׁנִיתִי כָּלֵל, כִּי אֵתָּה הוּא קוֹדֶם שְׁנִיבְרָא
 הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא לְאַחַר שְׁנִיבְרָא הָעוֹלָם⁸ בְּלִי שׁוּם שִׁינוּי כָּלֵל, לְהִיּוֹתוֹ בְּחִינַת
 אֵין־סוֹף הָעֲצָמִי. וּמִכָּבָר, שְׁזָהוּ גַם מַה שְׁכָּתוּב בְּמִדְרָשׁ רַבֵּה' פֶּרֶשֶׁת תְּרוּמָה⁹
 בְּפִירוּשׁ וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה, בְּכִיכּוֹל אוֹתִי¹⁰ אֵתָּם לִוְקָחִים, דְּפִירוּשׁ אוֹתִי, הֵינּוּ
 גַם־כֵּן בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֵינּוּ מַה שֶׁלֹּא נִתְּפַס בְּשׁוּם שֵׁם
 אוֹ כִינוּי, כִּי־אֵם אוֹתִי, עֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְאֵם־כֵּן, פִּירוּשׁ אוֹתִי אֵתָּם
 לִוְקָחִים, הֵינּוּ מַה שְׁהוּא בְּכִינַת אֲנִי הַיּוֹ' לֹא שְׁנִיתִי, הֵנָּה בְּחִינָה זוֹ אֵתָּם

ביאור בדרך אפשר

וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם¹, וְאֵיתָּא מוֹבָא
 בְּמִדְרָשׁ רַבֵּה' פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים² הִנָּה הוּא דְּכָתִיב³ זֶהוּ
 שְׁכָּתוּב מִגִּיד דְּבָרָיו לְעֵקֶב - אֵלֹה הַדְּבָרוֹת שְׁדִיבֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, חוֹקֵיוֹ וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל - אֵלֹה הַמִּשְׁפָּטִים, לְפִי
 שְׁאֵין מִדּוּתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה
 כְּמִדַּת בְּשֶׁר־וָדָם, מִדַּת בְּשֶׁר־
 וָדָם מוֹרָה לְאַחֲרִים לַעֲשׂוֹת
 וְהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כָּלֹם,
 וְהַקֶּבֶ"ה אֵינוֹ כֵּן, אֲלֹא מַה
 שְׁהוּא עוֹשֶׂה - הוּא אוֹמֵר
 לְיִשְׂרָאֵל לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת
 כְּלוֹמֵר, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ
 מִקִּיָּם, כְּכִיכּוֹל, אֵת הַמִּצְוֹת שְׁהוּא
 אוֹמֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת.
 וּמִבֵּיא אֲדָמוֹר מִהַר"ש רַבִּי
 שְׁמוּאֵל, הָאֲדָמוֹר הַרְבִּיעִי בְּשׁוֹשְׁלֵת
 אֲדָמוֹרֵי חֲב"ד, מֵאֲמַר רַז"ל זֶה
 דְּבָרִי הַמְּדֻרָשׁ הָאֲמֹרִים בְּמֵאֲמַר
 חֲסִידוֹת שֶׁל דְּבוּר־הַמִּתְחִיל
 הַפּוֹתַח בַּפִּסּוּק וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה
 (שְׁפָסוּק זֶה קוֹרִין בְּמִנְחָת
 שֶׁבֶת פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים) שְׁנֵאֲמַר
 לְפָנֵי מֶאֱהָ שְׁנֵה⁴, בִּשְׁנַת תְּרַכ"ח,
 מֵאֵה שָׁנָה לִפְנֵי אֲמִירַת מֵאֵמֶר זֶה עַל־
 יְדֵי הַרְבִּי בִּשְׁנַת תְּשַׁכ"ח לְאַחֲרֵי
 שְׁמִיבֵיא הַרְבִּי מִהַר"ש דְּבָרִי
 ה'מִדְרָשׁ רַבֵּה' בְּכָל מְקוֹם
 שְׁנֵאֲמַר 'לִי' וְכֵן גַּם בַּפִּסּוּק זֶה,
 "וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה" אֵינוֹ זֶה לְעוֹלָם
 לֹא בְּעוֹלָם־הַזֶּה וְלֹא בְּעוֹלָם־
 הַבָּא, אֲלֹא נִשְׁאָר קִיָּם לְנֶצַח
 וְחֲשִׁיבֵי וְהַמְּדֻרָשׁ מוֹנֵה י"ג דְּבָרִים
 שְׁבָהֶם נֵאֲמַר 'לִי', וְאַחַד
 מֵהֶם הוּא מַה שְׁכָּתוּב וַיִּקְחוּ
 לִי תְּרוּמָה וְלִהְיֶיעִיר
 שְׁבִתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן גּוֹפֵא עֲצָמָה
 נִמְנֵו י"ג דְּבָרִים⁶, וְאֵם כֵּן לְמַסְפֵּר
 זֶה יֵשׁ קֶשֶׁר מִיּוֹחַד לְעִנְיֵין הַמִּשְׁכָּן,
 וּמִכָּבָר, שְׁתִּיבַת 'לִי' רוּמָתָה
 עַל בְּחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף הָאֵל
 הָאֵלּוּקִי הָאֵינְסוֹפִי שְׁאֵין לוֹ גְּבוּל
 שְׁעָלָיו נֵאֲמַר⁷ אֲנִי הַיּוֹ' לֹא

(1) ריש פרשתנו. (2) פ"ל, ט. (3) תהלים קמז, יט. (4) סה"מ תרכ"ח ע' פז ואילך. (5) ויק"ר פ"ב, ב. (6) ראה פרש"י ר"פ תרומה.
 (7) מלאכי ג, ו. (8) נוסח תפלת השחר. וראה תניא פ"כ. תו"א ויקהל פז, א. לקו"ת אמור לא, א. ובכ"מ. (9) פל"ג, ו.
 (10) במד"ר שלפנינו: "לִי". ובתנחומא אמור יז: "ויקחו לי תרומה, אותי אתם לוקחים". וראה תניא פמ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם הַמִּבְאֵר בְּהַמְשָׁף הַהִלּוּלָא¹¹ קבוצת
2 מאמרים של הרבי הרמ"צ הבאים ב'המשך' זה לזה, שהראשון מביניהם פותח
3 בפסוק "באתי לגני אחותי כלה" שהרבי הרמ"צ מסר לפרסום לקראת יו"ד וי"ג
4 שבט (ימי ההסתלקות של סבתו הרבנית רבקה ואימו הרבנית שטערנא שרה)
5 בשנת תשי"ב וביום יו"ד שבט נסתלק
6 וה'המשך' הפך להיות 'המשך'
7 ההלולא' בנוגע לקללות ענין
8 המִשְׁפָּן, שהוא ושכנתי
9 בתוכם¹², להיות מקום להשראת
10 השכינה, שְׁעַל-יְדֵי עֲבוּדָה זו של
11 השראת השכינה למטה בעולם הזה
12 הגשמי פועלים את ענין
13 הנִצְחָוֶן של הקדושה על ה'לעומת
14 זה', היפך הקדושה, שְׁהוּא עֲנִין
15 שְׁלִמְעָלָה מְשִׁינוּיִים¹³, כפי
16 שרואים גם בכוחות הנפש (המקבילים
17 לעשר הספירות שאחת מהן היא מידת
18 הנצח העליונה) שבמחשבה, בכוחות
19 השכל יכולים להיות שינויים מחיוב
20 לשלילה ולהיפך וכן במידות החדש
21 והגבורה יכולים להיות שינויים
22 ולפעמים אוהבים מישוהו ואחר כך
23 שונאים אותו או להיפך, אבל במידת
24 הנצח יש תוקף מיוחד (כי היא
25 מושרשת בעצם הנפש) ואין בה
26 שינויים, וכך גם למעלה באלוקות,
27 כביכול, מידת הנצח העליונה היא
28 באופן שאין שינויים או חרטה (כמובא
29 במאמר 'באתי לגני' הנוצר שעל בחינה
30 זו נאמר הכתוב "כי לא אדם הוא
31 להינחם"), בְּחִינַת אֲנִי הוֹי' לֹא
32 שְׁנִיתִי¹⁴, וְהָרִי קָלְלוֹת עֲנִין
33 המִשְׁפָּן נֶעֱשֶׂה עַל-יְדֵי וְיִקְחוּ
34 לִי תְרוּמָה, לִי דִיקָא, שְׁאִינוּ זֶה
35 לְעוֹלָם, ענין הקביעות והנצחיות.
36 ומִקְשָׁה הרבי מהר"ש בְּמִאָמֶר,
37 שְׁלִכְאוּרָה יִפְלֹא אִיף עַל-יְדֵי
38 מִצְוֵה פְרָטִית אחת, תרומה למשכן
39 וְיִהְיֶה, שְׁעִילּוֹי זֶה אֵינוּ מִצַּד הָאוֹר הָעוֹלָה עַל כּוֹלָנָה
40 שְׁבִכְלָלוֹת הַמִּצְוֹת, הנעלה יותר מאשר צירוף האור של כל אחת
41 מהמצוות כפי שהוא בפני עצמו אֲלֵא גַם מִצַּד כָּל מִצְוֵה פְרָטִית
42 יִגְיֶעוּ לְבַחֲיָנָה גְבוּהָה כְּזוֹ לְהִיּוֹת לִוְקָחִים אוֹתִי מִמֶּשׁ כּוֹ'
43 להתחבר עם עצמותו ומהותו של הקדוש ברוך הוא בעצמו?
- 44 וּלְבָאֵר זֶה מְבִיא מֵאִמֶּר רַ"ל הַנִּלְ שְׁהַקְבָּ"ה מְקַיֵּם כָּל
45 הַמִּצְוֹת שְׁצִנָּה לְיִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹתָם, וממשיך ומבאר את משמעות
46 הדברים.
47 (ב) וְהָעֲנִין בְּזֶה, כְּפִי שְׁמִבְאֵר בְּמִאָמֶר פִּירוּשׁ רַבּוֹתֵינוּ
48 וְ"ל מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, הוּא
49 אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת, עַל-פִּי
50 חסידות, שְׁעַל-יְדֵי שְׁיִשְׁרָאֵל
51 עוֹשִׂין וּמְקַיִּימִין הַמִּצְוֹת לְמַטָּה
52 בגשמיות, עַל-יְדֵי-זֶה נִמְשָׁף
53 ומתגלה מלמעלה למטה הַמִּשְׁכָּת
54 אוֹר-אֵין-סוֹף, עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל
55 עַל-יְדֵי קִיּוֹם מִצְוֹת תְּפִלִּין
56 מְמַשְׁכִּים לְהִיּוֹת הַקְבָּ"ה
57 מְנִיחַ תְּפִלִּין וכאשר יש 'הנחת
58 תְּפִלִּין' לְמַעַל, הדבר ממשיך אור
59 אלוקי מלמעלה למטה, וְעַל-דֶּרֶךְ-
60 זֶה בְּכָל פְּרָטִי הַמִּצְוֹת שֶׁכֵּל
61 מצווה שבני ישראל מקיימים למטה
62 גורמים לְמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹה של הקדוש-
63 ברוך-הוא, כביכול, וְזוֹה נִמְשָׁךְ אִין
64 אלוקי אֵין סוֹף. וּמִמִּשְׁפָּן
65 בְּמִאָמֶר, שְׁהָגַם כִּי פִירוּשׁ
66 הַפְּשׁוּט של מאמר חכמינו ז"ל
67 מְרָאָה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה
68 הַמִּצְוֹת תְּחִלָּה, כִּי לִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ
69 הוּא שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְבָנֵי
70 יִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת אֵת מָה שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ
71 עוֹשֶׂה, וְהַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּשׁוּטָה של
72 הדברים היא שתחילה הוא עושה ואחר
73 כך הוא אוֹמֵר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֲשׂוֹת,
74 (בשונה מהמבואר כאן שמעשיהם של
75 בני ישראל הם הגורמים שהקדוש-
76 ברוך-הוא יעשה) אֵף בְּאֵמַת אֵין
77 אֶפְשָׁר לֹאמַר כֵּן, אֲלֵא הָאֵמַת הִיא
78 שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת מִתְחִיל (וְנִפְעַל
79 בְּעִיקָר) עַל יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּהִלָּא
80 כְּתִיב¹⁵ לְגַבִּי קְבִיעוֹת הַמְּוֹדֵים
81 אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם, וְאִמְרוּ
82 רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל בְּמִסְכַּת רֹאשׁ-הַשָּׁנָה סוֹף פָּרָק ב¹⁶ אֹתָם
83 (חֲסֵר) כְּתִיב, וְיֵשׁ לְדַרְשׁוֹ אֵת הַפְּסוּק כִּאֵלּוּ כְּתוּב 'אֹתָם' וְהַכְּתוּב מִלְּמַד
84 שֶׁקְבִיעוֹת הַחֲדָשִׁים וְהַחֲגִים עַל-יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא הַקְּבוּעַת 'אֶפְּסִילוֹ שׁוֹגְגִין
85 אֶפְּסִילוֹ אִם בִּשְׁוֹג טַעַם וְקָבַע אֵת הַחֹדֶשׁ וְאֵת הַחֹג שְׁלֹא בְּזִמְנָה, וְיִתְרִיה מִזֶּה
86 'אֹתָם' אֶפְּסִילוֹ מְזִידִין וְגַם אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה קָבַעוּ אֵת מוֹעֵד הַחֹג

(11) המשך באתי לגני ה'שי"ת. (12) תרומה כה, ת. (13) המשך הנ"ל פי"ח. (14) ראה גם המשך הנ"ל ספ"ט. (15) אמור כג, ב; ד; לז. (16) כה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בטעות במזיד, הקביעה שלהם היא הקובעת. ונמצא, פי קדושת
 - 2 המצות תלויה בישראל דוקא ונהיגו, שלכאורה היה
 - 3 אפשר לומר שקביעות החדשים היא על-ידי התורה עצמה
 - 4 ולא כתוצאה מהקביעה של בני ישראל, ואילו בית-דין רק מגלים
 - 5 את הענין כפי שהוא על-פי
 - 6 תורה, ולכן מביא במאמר את
 - 7 הפסק-דין שחכמינו ז"ל למדו
 - 8 מהפסוק כאמור 'אתם' אפילו
 - 9 שוגגין, 'אתם' אפילו מזידין,
 - 10 שקביעת החדשים על-ידי
 - 11 בית-דין היא גם כאשר
 - 12 פוסקים שלא על-פי התורה
 - 13 ואפילו אם הפסיקה שלא לפי התורה
 - 14 נעשתה במזיד, אלא זהו ענין
 - 15 שנעשה על-ידי ישראל
 - 16 דוקא¹⁷, וכמו על-דרך-משל
 - 17 מצות אכילת מצה בליל
 - 18 ראשון של פסח, תלוי
 - 19 בישראל היא קבעו ראש-
 - 20 חודש ניסן שלפי זה נקבע מועד חג
 - 21 הפסח שבו מצוה לאכול מצה, ונמצא
 - 22 שאכילת מצה היא מצווה ויש לה את
 - 23 הכוח להמשיך אור אין סוף, כאמור,
 - 24 רק בגלל שכך קבעו בני ישראל את
 - 25 המועד שבו יחול חג הפסח
 - 26 וילהעיר, שמאמר זה נאמר
 - 27 בראש-חודש ניסן¹⁸, וכנראה
 - 28 שלכן מביא הדוגמא מקביעת
 - 29 ראש-חודש ניסן בשוכות
 - 30 למצות אכילת מצה כו',
 - 31 והיא יתכן לומר שהוא
 - 32 יתברך עושה המצוה לפני
 - 33 ישראל והיה כל ענין קדושת
 - 34 המצוות נקבע על-ידי בני ישראל.
 - 35 אלא פונת ה'מדרש רבה'
 - 36 שהוא יתברך עושה אותה את
 - 37 המצווה גם-כן, אף תחלה
 - 38 עושין אותה ישראל, ועל-
 - 39 ידי-זה קיום המצווה על-ידי בני
 - 40 ישראל נמשך להיות הוא
 - 41 יתברך בעצמו מקים המצות
 - 42 ויכמו במצות מצה, שעל-
- קדושת המצות תלויה בישראל דוקא ונהיגו, שלכאורה היה אפשר לומר שקביעות החדשים היא על-ידי התורה, ואילו בית-דין רק מגלים את הענין כפי שהוא על-פי תורה, ולכן מביא הפסק-דין 'אתם' אפילו שוגגין, 'אתם' אפילו מזידין, שקביעת החדשים על-ידי בית-דין היא גם כאשר פוסקים שלא על-פי התורה, אלא זהו ענין שנעשה על-ידי ישראל דוקא¹⁷, וכמו על-דרך-משל מצות אכילת מצה בליל ראשון של פסח, תלוי בישראל, שמאמר זה נאמר בראש-חודש ניסן¹⁸, וכנראה שלכן מביא הדוגמא מקביעת ראש-חודש ניסן בשוכות למצות אכילת מצה כו', והיא יתכן לומר שהוא יתברך עושה המצוה לפני ישראל, והיה כל ענין קדושת המצוות נקבע על-ידי בני ישראל. אלא פונת ה'מדרש רבה' שהוא יתברך עושה אותה את המצווה גם-כן, אף תחלה עושין אותה ישראל, ועל-ידי-זה קיום המצווה על-ידי בני ישראל נמשך להיות הוא יתברך בעצמו מקים המצות ויכמו במצות מצה, שעל-
- ידי-זה שישאל אוכלים מצה, אזי נעשה ענין לומר, שזהו על-דרך פללות הענין דרעיתי פרנסתי¹⁹, ישראל ב'שיר השירים' 'רעיתי' ופירשו על כך בוחר שרעיתי משמע גם הרועה שלי המפרנסת אותי, כביכול, כשם שהרועה מפרנס את הצאן שלו 'ש'ישאל מפרנסין לאביהם שבשמים'²⁰ וכביכול פועלים תוספת ועילוי למעלה. הנינו, שענין הפרנסה (אכילה) למעלה נעשה על-ידי ישראל, כמו הענין דאכילת מצה למעלה, שנעשה על-ידי-זה שישאל אוכלים מצה, בהתאם לאמור לעיל שהמשמעות הפנימית של דרשת חכמינו ז"ל על הכתוב 'מגיד דבריו ליעקב' שמה שהוא עושה אומר לישראל לעשות, היא שסדר הדברים הוא שתחילה בני ישראל עושים, ואחר כך, כתוצאה מזה, יש את ענין עשיית המצוות למטה]. ויש להוסיף, שענין זה (שתחלה עושין ישראל המצות, ועל-ידי-זה נמשך להיות הוא יתברך בעצמו מקים המצות) תפילין, שכלן מביא הרבי מהר"ש במאמר הנזכר הדוגמא ממצות תפילין, שעל-ידי קיום מצות תפילין ממשיכים להיות המצות, ויגם כשמביא בתחילת המאמר ה'מדרש רבה' דפרשת משפטים שהקב"ה
- יתברך בעצמו מקים המצות) מודגש במיוחד במצות תפילין, שלכן מביא במאמר הדוגמא ממצות תפילין, שעל-ידי קיום מצות תפילין ממשיכים להיות הקב"ה מניח תפילין (פנ"ל), וגם כשמביא בתחילת המצות, מביא הדוגמא מענין רבה' דפרשת משפטים שהקב"ה מקים את כל המצות, מביא הדוגמא מענין

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְקִיִּים אֶת כָּל הַמִּצְוֹת, מִבֵּיא הַדּוֹגְמָא מַעֲנִין הַקֶּבֶ"ה מְנִיחַ
2 תְּפִילִין²¹ וְכַפֵּי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
3 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²¹ תְּפִילִין דְּמֵאֲרִי
4 עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ, הַתְּפִילִין שֶׁל אֲדוֹן הָעוֹלָם מַה כְּתוּב בָּהֶם וְיָמִי
5 כְּעֶמֶךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד
6 בְּאֶרְץ²². וְיָדוּעַ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
7 הַפִּירוּשׁ בְּמַה שְּׁכָתוּב גּוֹי
8 אֶחָד בְּאֶרְץ, שְׁגָם בְּאֶרְץ
9 הַגִּשְׁמִית הַתַּחְתּוֹנָה שְׁמַעֲלִימָה וּמִסְתִּירָה
10 עַל הָאֱלֻקוֹת מְמַשְׁכִּים יִשְׂרָאֵל
11 בְּחִינַת אֶחָד גּוֹרָמִים שֶׁאֲחָדוֹת ה'
12 תַּחְגָּלָה בְּעוֹלָם²³. וְעֵנִין זֶה שֶׁל
13 הַמִּשְׁכַּת וְגִלּוֹי אֲחָדוֹת ה' לְמִטָּה בֶּאֱרִץ
14 מוֹדַגְשׁ בְּמִצְוֹת תְּפִילִין, שִׁישׁ
15 בְּה' ד' פְּרָשִׁיּוֹת, שֶׁהָרִאשׁוֹנָה
16 שְׁבָהֵן הִיא פְּרִשְׁתָּ שְׁמַע
17 יִשְׂרָאֵל גּוֹי הַיְּהוּי²⁴ אֶחָד²⁴,
18 וְתוֹכְנָה הִיא אֲחָדוֹת ה' וְקִיּוּם
19 הַמִּצְוָה הוּא עַל-יְדֵי-זֶה
20 שְׁכּוֹתָבִים זֹאת עַל-גַּבֵּי קֶלֶף
21 גִּשְׁמִי 'בֶּאֱרִץ'. וְנִמְצָא, שְׁמִצְוֹת
22 תְּפִילִין עֲנִינָה הִיא הַמִּשְׁכַּת
23 'אֶחָד' בְּאֶרְץ. וְלִכְּזֶה, מִצְוֹת
24 תְּפִילִין הִיא הַדּוֹגְמָא
25 שֶׁהוּבָאָה בְּנוֹגַע לְהַמְשִׁכַּת
26 אֱלֻקוֹת לְמִטָּה עַל-יְדֵי מִצְוֹת
27 מַעֲשִׂיּוֹת שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מִקִּיּוּמִים
28 לְמִטָּה בֶּאֱרִץ, וּמִמְנָה לְמִדִּים
29 בְּנוֹגַע לְכָל הַמִּצְוֹת, כְּמֵאֲמַר
30 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁵ הוֹקְשָׁה
31 הוֹשׁוֹתָה כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה
32 לְתְּפִילִין.
33 וְנִמְצָא, שְׁכָדִי שְׂיוֹכֵל לְהִיּוֹת
34 הַקֶּבֶ"ה מְנִיחַ תְּפִילִין, שְׁבָהֵם
35 נֶאֱמַר וְיָמִי כְּעֶמֶךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי
36 אֶחָד בְּאֶרְץ, הֵינִי הַמִּשְׁכַּת אֱלֻקוֹת
37 בְּעוֹלָם מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה, צְרִיכָה
38 לְהִיּוֹת תַּחְלִילָה הַמִּשְׁכַּת 'אֶחָד'
39 בְּאֶרְץ, עַל-יְדֵי-זֶה שִׁישְׁרָאֵל
40 מְקִיּוּמִים מִצְוֹת תְּפִילִין, הַמִּשְׁכַּת
41 אֱלֻקוֹת עַל יְדֵי פְעוּלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
42 מִלְּמַטָּה.
- 1 (ג) וְהֵנָּה אֶף-עַל-פִּי שְׁמִבְּאֵר בְּמֵאֲמַר בְּדַבְּרֵי ה' מְדַרְשׁ רַבָּה',
2 שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא מְצוּה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא עֲצוּמוֹ עוֹשֶׂה
3 שְׁאִי-אֶפְשָׁר לֹאמַר כְּפִירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה
4 הַמִּצְוֹת תַּחְלִילָה וְאַחֵר כִּךְ מְצוּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת מַה שֶׁהוּא כֹּכֵר
5 עֹשֶׂה, אֲלֹא כּוֹנֵן ה' מְדַרְשׁ
6 רַבָּה' שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה
7 אוֹתָן גַּם-כֵּן, אֶף סֵדֵר הַדְּבָרִים
8 הוּא תַּחְלִילָה עוֹשִׂין אוֹתָן
9 יִשְׂרָאֵל, וְעַל-יְדֵי-זֶה עַל-יְדֵי
10 מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
11 נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת הוּא יִתְבָּרַךְ
12 בְּעֲצוּמוֹ מְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, מְפַל-
13 מְקוֹם כִּיּוֹן שְׁבִמְאֲמַר הוּבָא
14 גַם לְשׁוֹן ה' מְדַרְשׁ רַבָּה' "מַה
15 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, הוּא אוֹמֵר
16 לְיִשְׂרָאֵל לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת"
17 (וּמִדּוֹגְשׁ יוֹתֵר שִׁישׁ לְרִיִּק כִּלְשׁוֹן
18 הַמְדַרְשׁ בְּכָף שֶׁלְשׁוֹן ה' מְדַרְשׁ
19 רַבָּה' הוּבָא גַם בְּקִיצוֹר הַסִּיכּוֹם
20 שֶׁל הַמֵּאֲמָר²⁶), שֶׁלְשׁוֹן זֶה
21 מוֹרָה שֶׁתַּחְלִילָה עוֹשֶׂה הַקֶּבֶ"ה
22 אֶת הַמִּצְוֹת, וְאַחֲרֵי-כֵן הוּא
23 אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת, צְרִיף
24 לֹאמֵר, שִׁישְׁנֵנוּ בְּמִקְבִּיל לְמִבְּוֹר
25 לְעִיל שֶׁסֵּדֵר הַדְּבָרִים הוּא שֶׁתַּחְלִילָה בְּנֵי
26 יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ
27 קִיּוּם הַמִּצְוֹת לְמַעְלָה, יִשְׁנֵנו גַּם עֲנִין
28 הַמִּצְוֹת בְּסֵדֵר הַפּוֹךְ כְּפִי שֶׁהֵן
29 תַּחְלִילָה אֲצֵל הַקֶּבֶ"ה, וּמִצַּד זֶה
30 מִצְוָה הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל שְׁגָם
31 הֵם יַעֲשׂוּ כֵּן. וְכִמּוֹ-כֵן מוֹכֵן מִזֶּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
32 שִׁישְׁנֵנו גַּם סֵדֵר זֶה שֶׁעֲנִין הַמִּצְוֹת
33 מִתַּחֲלִיל מִלְּמַעְלָה וּמִזֶּה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ

(21) ברכות ו, סע"א. (22) דברי הימים-א יז, כא. (23) ראה תניא אגה"ק ס"ט. (24) ואתחנן ו, ד ואילך. (25) קידושין לה, א. (26) סה"מ שם ע' צג.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הציווי לבני ישראל מִזֶּה שְׁאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְלֹא רמ"ח פיקודין,
 - 2 אֵינוֹן רמ"ח אֲבָרִים דְּמִלְכָּא, מאתיים וארבעים ושמונה המצוות
 - 3 (מצוות עשה) הם מאתיים וארבעים ושמונה האברים של המלך (כי כשם
 - 4 שאברי גוף האדם הם הכלים שבהם נמשך ומאיר אור הנפש, כך המצוות הם,
 - 5 כביכול, ה'אברים' של המלך, הקדוש
 - 6 ברוך הוא, שדרכם נמשך ומאיר האור
 - 7 האלוני בעולם) וְהָרִי בְּוֵדָי שָׁגַם
 - 8 לְפָנַי שִׁישְׁרָאֵל מְקִימִים
 - 9 רמ"ח פיקודין ועושים את
 - 10 המצוות בפועל יִשְׁנָם כבר רמ"ח
 - 11 אֲבָרִים דְּמִלְכָּא, שהוא עֵנִין
 - 12 המצוות כפי שֶׁהֵן לְמַעְלָה,
 - 13 שֶׁהֵן תרי"ג אֲרָחִין
 - 14 שְׁבִגְוִלְגָּלְתָּא דְּזַעֲרִי-אַנְפִּין,
 - 15 וְשִׁרְשֵׁן מִחַד אֲרָחָא דְּאֲרִיף אֲנַפִּין²⁸. וכמוכן
 - 16 אֲנַפִּין²⁸ לגבי הבחינות העליונות
 - 17 באלוקות שהן שורש המצוות מבואר
 - 18 בקבלה וחסידות שתרי"ג המצוות הן
 - 19 תרי"ג אורות שונים שהשורש שלהם
 - 20 הוא מתרי"ג 'ארחין' (דרכים, שבילים)
 - 21 שב'גולגולות' (החלק העליון) של
 - 22 'זעיר אנפין' (המידות העליונות,
 - 23 הנקראות 'פנים זעירות', כי האור
 - 24 המאיר במידות מועט לגבי האור
 - 25 המאיר במוחין ולמעלה מהמוחין),
 - 26 והשורש של תרי"ג הדרכים השונות
 - 27 הוא בדרגה עליונה יותר, שלמעלה
 - 28 מהתחלקות לדרכים רבות, והיינו כפי
 - 29 שהן בבחינת 'אריך אנפין' (פנים
 - 30 ארוכות, בחינה ב'כתר' שלמעלה
 - 31 מהמוחין והמידות) שם הם באופן של
 - 32 דרך אחת.
 - 33 וְכַמוֹכֵן מִמָּה שֶׁכְּתֹב ה'צִמְח
 - 34 צֶדֶק' בְּדִרוּשׁ מאמר חסידות
 - 35 בנושא 'שִׁלְשׁ שִׁטוֹת'²⁹ של
 - 36 המקובלים בעניין עשר הספירות
 - 37 העליונות בְּנוֹגֵעַ לְכָלְלוֹת עֵנִין
 - 38 הַסְּפִירוֹת, שְׁחֹסֶי-וְשִׁלּוֹם לִזְמַר
 - 39 שְׁמִצִּיאֹת הַסְּפִירוֹת הֵיא רַק מִצַּד פְּעוּלוֹתָיו יִתְבָּרַךְ לְמִטָּה,
 - 40 וספירת החסד, למשל, היא רק כלי ואמצעי דרכו הקדוש-ברוך-הוא פועל
 - 41 ומשפיע למטה, לנבראים ולעולמות, אֲלָא בְּוֵדָי יִשְׁנָה מְצִיאֹת
 - 42 הַסְּפִירוֹת כעשרה כוחות אלוניים מִצַּד עֲצֻמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, כפי שהוא
 - 43 נעלה ומופשט מפעולתו למטה אֲלָא שֶׁהַסְּפִירוֹת כפי שנתגלו בפועל הֵן
- שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, בְּדוֹגְמַת שֵׁם הָאֱדָם שְׁאֵינוּ בְּעֶרְךָ כָּלָל לְגַבִּי
- עֲצֻמוֹתָיו אלא השם של האדם הוא דבר חיצוני ונחות ביחס לעצם המהות
- שלו, כפי שְׁמִכְבָּאָר רַבְּנוּ הִזְקֵן בְּהוֹסְפוֹת לְתוֹרָה אור' לאדמו"ר
- הזקן פְּרִשְׁתַּ וְיַחֲיִי³⁰ שמשמע זה התארים והכינויים האמורים על
- הקדוש-ברוך-הוא בשייכות לפעולותיו
- באמצעות עשר הספירות (כמו 'חכם'
- או 'חסדן') לא מתייחסים לעצמותו
- ומהותו שלמעלה מהספירות ואינו
- מוגדר בשום גדר ומופשט מכל תואר,
- אלא לשמותיו. וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם
- בְּנוֹגֵעַ לְעֵנִין הַמְּצוֹת כְּפִי שֶׁהֵן
- לְמַעְלָה, ונקראות בזהר רמ"ח
- אֲבָרִים דְּמִלְכָּא, שִׁישְׁרָאֵל
- מְצִיאֹתָן של המצוות עוֹד לְפָנַי
- עֲבוּדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
- הַמְּצוֹת כשם שמציאות הספירות
- מושגת למעלה בדרגות גבוהות יותר
- מהאור האלוני הפועל בעולמות
- ובנבראים.
- (ד) וְיֵשׁ לִזְמַר הַתִּיּוֹף בְּזֶה
- וליישב את הסתירה לכאורה בכך
- שמצד אחד מבואר שענין המצוות
- למעלה נפעל על ידי שבני ישראל
- מקיימים את המצוות, ומצד שני
- מבואר שענין המצוות למעלה נמצא
- גם מצד האלוקות עצמה, קודם שבני
- ישראל מקיימים את המצוות,
- בְּהִקְדָּם מָה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה
- אור'³¹ בְּבִיאֹר הַדְּבָרִים בִּיאֹר
- על מאמר על פסוק כי עֵמָךְ
- מְקוֹר חַיִּים, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁכְּתוּב
- הַמְּצוֹת בְּאֶדָם יֵשׁ שְׁנֵי דְבָרִים
- שונים. הָא', הַמְּצוֹת בְּפָנֶי
- עֲצֻמָּה קוֹדֵם שִׁיעֲשֵׂה אוֹתָהּ
- הָאֱדָם, כְּמוֹ הַתְּפִלִּין עֲצֻמָּם
- טרם שהאדם הניח אותם שהם חפץ
- של מצוה אבל בהם עצמם, ללא
- התנחה, לא מקיימים את המצווה.
- וְהַב', כְּשֶׁהָאֱדָם עוֹשֶׂה אֵת הַמְּצוֹת וּמְקַיְמָהּ, דְּהִינוּ שְׁמִנִּית
- תְּפִלִּין, שְׁנֵיהֶן הָעֵינָר. עַל-דֶּרֶךְ-זֶה יוֹכֵן בַּעֲנִין הַמְּצוֹת כפי שהם
- לְמַעְלָה באלוקות, שגם בכך יש שני עניינים מעין זה שִׁישְׁרָאֵל הַתְּפִלִּין
- עֲצֻמָּם, שֶׁהוּא עֵנִין בְּחִינַת ד' מוֹחִין הַעֲלִיּוֹנִים (חכמה, בינה ודעת
- הנחלקת לחסד וגבורה) כפי שהם מצד עצמם, אֵף הָעֵינָר בְּנוֹגֵעַ לַמְּצוֹת

(27 ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). (28 ראה זח"ג (אד"ר) קכט, א. ובביאור הארזי"ל שם. לקו"ת פ' ראה כא, ד. (29 נדפס באוה"ת ענינים ס"ע רנח ואילך. (30 קג, ב ואילך. (31 מקץ לה, ב ואילך.

ש"פ משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח החודש אדר, ה'תשכ"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תפילין למעלה הוא כְּשֶׁהֶקֶב־ה מְנִיחַ תְּפִילִין מִקְבִּיל לַעֲנִיין הַנַּחַת
- 2 הַתְּפִילִין לַמָּטָה, וְאֵילּוּ ד' הַמּוֹחִין מִצֵּד-עֲצָמָם הֵם בְּאֵין-עֲרוּף
- 3 כָּלֵל אֵין לָהֶם שׁוּם יָחַס וְהַשׁוּוּאָה אֵלָּא הֵם בִּדְרָגָה הַרְבֵּה יוֹתֵר גְּבוּוּהָ לְגַבִּי
- 4 הַנִּחַת הַתְּפִילִין עַל-יְדֵי הֶקֶב־ה. אֵף לְכַאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן,
- 5 דְּבִשְׁלֵמָא אִפְשָׁר לַהֲבִין וְלַהֲסִכִּים
- 6 בְּמִשְׁל, שֶׁהַתְּפִילִין יֵשׁ לָהֶם
- 7 מְצִיאוֹת חוּץ מִהֶאֱדָם, גַּם
- 8 קוֹדֵם שֶׁהֵנִיחָם הָאָדָם. אֲבָל
- 9 לְמַעְלָה בַּאֲלוּקוֹת, הָרִי מִמֶּךָ
- 10 הַכֹּל כְּתִיב³² כְּלוּמֵר, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
- 11 הוּא הֵינּוּ הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַמְקוּר הַבִּלְעָדִי לְכֹל
- 12 הַמְצִיאוֹת, אִם-כֵּן אֵיךְ יִצְוֶיר אֵיךְ
- 13 נִיתַן לַתֹּאֵר אֵת הַתְּפִילִין לְמַעְלָה
- 14 קוֹדֵם הַהִנָּחָה וְהוּרִי רַק בָּאֵדָם
- 15 יִכּוּלָה לְהִיטֵם מְצִיאוֹת שֶׁל תְּפִילִין לְלֹא
- 16 הַנַּחֲתָם עַל-יְדֵי הָאָדָם, וְאֵילּוּ לְמַעְלָה
- 17 בַּאֲלוּקוֹת גַּם מְצִיאוֹת הַתְּפִילִין
- 18 (בְּרוּחַנִיּוֹת) לְלֹא ה'הִנָּחָה' בָּאָה מִמֶּנּוּ
- 19 וְאֵינָנָה מְצִיאוֹת נִפְרָדֹת וְנִבְדָּלוֹת מִמֶּנּוּ?
- 20 אֵף הָעֲנָנִין עַל-פִּי מַה שֶּׁכְּתוּב
- 21 בְּמִאֲמָר ה'תִּיקוּנִי וְהוּרִי ד'פֶּתַח
- 22 אֱלֹהֵינוּ³³ לְגַבִּי עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת
- 23 הַעֲלִיּוֹנוֹת וְכֵן אֲנִי תִסְתַּלַּק
- 24 מִנִּיחֵהוּ וְכַאֲשֶׁר אֵתָּה (הָאוֹר וְהַחַיּוֹת
- 25 הָאֱלוּקִיִּים שֶׁבָּהֶם) תִּסְתַּלַּק וְתַתְּעֵלָה
- 26 מֵהֶם אֲשֶׁתֹּארוּ כּוֹלְהוּ שְׁמֵהֶן
- 27 כְּגֹפֶא כְּלֹא נִשְׁמָתָא, נִשְׁאָרוּ כֹל
- 28 הַשְּׂמוֹת כְּמוֹ גּוֹף לְלֹא נִשְׁמָה דְּקִשָּׁה
- 29 כְּנִל, אֵיךְ יֵשׁ לָהֶם לַעֲשֹׂר
- 30 הַסְפִּירוֹת מְצִיאוֹת לְלֹא הָאוֹר
- 31 וְהַחַיּוֹת הָאֱלוּקִיִּים אֲפִילוֹ מְצִיאוֹת
- 32 בִּדְרָגָה נְחוּתָה כְּגֹפֶא כו' כְּגֹף חֹסֵר
- 33 נִשְׁמָה, הָרִי מִמֶּךָ הַכֹּל, וְאִם-כֵּן
- 34 כֵּד אֲנִי תִסְתַּלַּק כו', וְאֵין בָּהֶם
- 35 חַיּוֹת אֱלוּקִיִּים אֵיךְ יֵשׁ שׁוּם
- 36 מְצִיאוֹת לָהֶן (וְהֵלֵא אֵין עוֹד
- 37 מְלַבְּדֵינוּ³⁴ וּלְפִי הַמּוֹכֵן הַפְּנִימִי
- 38 הַכוּוֹנֵה הֵיא שְׁאֵין שׁוּם מְצִיאוֹת אַחֲרָת
- 39 מִלְכָּד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ)?
- 40 אֵף הַתִּירוּץ הוּא, דְּפִירוּשׁ
- 41 תִּסְתַּלַּק הָאִמּוֹר ב'פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ - אֵין רְצוֹנוֹ לֹמַר הַסְתַּלְּקוֹת שֶׁל
- 42 הָאוֹר הָאֱלוּקִי לְגַמְרִי, שְׁאֵן אֲכַן תְּמוּהָ אֵיךְ יִכּוּלָה לְהִישָׁאֵר מְצִיאוֹת, רַק
- 43 הַסְתַּלְּקוֹת מוֹחִין דְּגִדְלוּת, הַשְּׁפָעָה רַבָּה וְנִרְחַבְתָּ וְנִשְׁאָר מוֹחִין
- 44 דְּקִטְנוּת הַשְּׁפָעָה מוּעָטָה וּמְצוּמָצָמָה, כְּמוֹ בְּאֵדָם כְּשִׁישָׁן שֶׁהוּא חֵי
- אֲבָל הַחַיּוֹת שֶׁל מְצוּמָצָמָה (שְׁאֵן בַּעַד הַשִּׁישָׁן) וְגַם, יֵשׁ טַעַם נֹסֵף מִדּוּעַ יִכּוּלָה
- לְהִיטֵם מְצִיאוֹת שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת גַּם אַחֲרָי הַחַיּוֹת מִסְתַּלְּקִים מֵהֶם כִּי
- עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת מְאִירוֹת וּפּוֹעֲלוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל אִירוֹת וְכֹלִים, וְהָאִירוֹת הֵם הַנִּשְׁמָה,
- וְאֵילּוּ הַכֹּלִים הַנִּקְרָאִים גּוֹפָא
- "גּוֹף" יֵשׁ לָהֶם שְׂרָשׁ כְּפִנִּי
- עֲצָמָם מְאִיר-אֵין-סוֹף כו' וְהֵם
- קִיִּימִים לֹא דוּקָא בְּגַלל הָאוֹר שֶׁל
- הַסְפִּירוֹת, רַק שְׁאֲחֵר-כֶּךָ לְאַחֵר
- שֶׁכֵּבֵר יִשְׁנָה מְצִיאוֹת שֶׁל כֹּלִים
- מִתְלַבֵּשׁ בְּהֵן הָאוֹר שְׂרָשׁוֹ
- לְמַעְלָה מִכְּחִינָה זוֹ הֵינּוּ הָאוֹר
- הַמְאִיר בְּכֹלִים הוּא בִּדְרָגָה יוֹתֵר נִעְלִית
- מִהָאוֹר שֶׁהוּא שׁוֹרֵשׁ הַתְּהוּוֹת הַכֹּלִים,
- וְלָכֵן הִגָּה גַם בְּהַסְתַּלַּק
- הַמּוֹחִין דְּגִדְלוּת - אֲשֶׁתֹּארוּ
- הַכֹּלִים כְּגֹפֶא, וְהֵם עֲדִיין קִיִּימִים
- כ"גוֹף" שְׂרָרִי יֵשׁ לָהֶם שְׂרָשׁ
- כְּפִנִּי-עֲצָמָם, רַק לְפִי שְׁאֵין-
- עֲרוּף כְּחִינָה זוֹ לְגַבִּי הַכְּחִינָה
- כְּשֶׁהָאוֹר וּמוֹחִין דְּגִדְלוּת
- מְאִיר בְּהֵן, אֵין יָחַס וְהַשׁוּוּאָה בֵּין
- הַמְצִיאוֹת שֶׁל הַכֹּלִים לְלֹא הָאוֹר
- וְהַחַיּוֹת הַרְבֵּה וְהִרְחַבָּה שְׁמֵאִירָה בָּהֶם,
- כִּפִּי שֶׁהֵם קִיִּימִים רַק מִצֵּד הָאוֹר
- שֶׁמְהוּוּהָ אֵת הַכֹּלִים כְּמְצִיאוֹת כְּפִנִּי
- עֲצָמָה ("מוֹחִין דְּקִטְנוּת"), לְמַעַלְת
- הַכֹּלִים כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בָּהֶם הָאוֹר רַבָּה
- וְרַחֲבָה שֶׁל אֹר הַסְפִּירוֹת ("מוֹחִין
- דְּגִדְלוּת") לְכֶךָ נִקְרָא הַכֹּלִים בְּמַבַּע
- הַזֶּה, שְׁמֵאִיר בָּהֶם רַק אֹר מְצוּמָצָם,
- כְּגֹפֶא כְּלֹא נִשְׁמָתָא שְׁחֵיא
- מְצִיאוֹת בִּדְרָגָה נְחוּתָה בִּיּוֹתֵר. וְעַל-
- דֶּרֶךְ-זֶה יוֹכֵן בְּעֲנֵין הֶקֶב־ה
- מְנִיחַ תְּפִילִין, שֶׁהוּא עֲנֵין
- תּוֹסֶפֶת אֹר כו' לְגַבִּי הָאוֹר הַמְאִיר
- בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, לְלֹא הַהִמְשָׁכָה הַנוֹסֶפֶת
- הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַנַּחֲת
- תְּפִילִין, מִה-שְׁאֵין-כֵּן הַתְּפִילִין
- מִצֵּד-עֲצָמָם יֵשׁ לָהֶם גַּם-כֵּן
- מְצִיאוֹת שְׁרָרִי "מִמֶּךָ הַכּוֹל", כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִי, אֵלָּא שְׁזוּהֵי מְצִיאוֹת מְצוּמָצָמָה
- כִּי הַחַיּוֹת שֶׁלָּה מוּעָטָה מְאִד עַל-דֶּרֶךְ כְּגֹפֶא כְּלֹא נִשְׁמָתָא שֶׁהוּא
- נִמְצָא וְקִיִּים אֲבָל יֵשׁ בּוֹ חַיּוֹת מוּעָטָה מְאִד בִּיחָס לְגוֹף שֶׁהִנִּשְׁמָה כֵּן מְאִירָה
- בּוֹ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יֵשׁ לומר גם בְּנוּגַע לְמִצְוֹת שְׁעוֹשָׁה הַקֶּבֶ"ה
2 עֲצָמוֹ, שְׁעִיקָר מְצִיאוֹתָן נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי-זֶה שִׁישְׁרָאֵל
3 עוֹשִׂים אֵת הַמִּצְוֹת³⁶ ואילו המציאות של המצוות למעלה, כפי היא
4 מצד עצמה ללא מעשיהם של בני ישראל, היא מציאות בדרגה יותר נמוכה,
5 כפי שממשיך ומבאר.
6 וְהַעֲנִין בְּזֶה³⁷, דִּהְיָה יְדוּעַ³⁸
7 בקבלה וחסידות שְׁעַל-יְדֵי
8 עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
9 הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת אֹר כו'
10 כלומר, עצם בריאת העולם וקיומו הם
11 באמצעות האור האלוני שקיים בו
12 ואור זה שופע בעולמות תמיד, גם ללא
13 לימוד התורה וקיום המצוות, וכאשר
14 בני ישראל עוברים את ה' הם
15 ממשיכים ומגלים בעולם תוספת של
16 הארה אלונית שלא קיימת בו בדרך
17 ממילא, מעצם בריאתו על-ידי הקדוש
18 ברוך הוא.
19 וְזֶהוּ³⁹ גַם-כֵּן הַמְשָׁמַעוֹת הַפְּנִימִית
20 שֶׁל מַה שֶּׁתְּכַתִּיב בְּאֶדָם הָרָאשׁוֹן
21 וַיִּנְיָחָהוּ בִּגְזֵן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ
22 וּלְשִׁמְרָהּ⁴⁰, ואמרו על כך חכמינו
23 ז"ל לְעִבְדָּהּ זֶה רַמְ"ח מִצְוֹת
24 עֲשֵׂה שְׁקוּמָם הוּא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה
25 וְעִבּוּדָהּ בְּפוּעַל, וּלְשִׁמְרָהּ זֶה
26 שִׁס"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה⁴¹
27 שְׁקוּיָם הוּא עַל יְדֵי הַחִירוֹת וּשְׁמִירָהּ לֹא
28 לְעִבּוֹר עֲלֵיהֶן. וְהִינֵנוּ, שָׂאָף
29 שְׁגָדְלָה בְּיֹתֵר מַעֲלָת גִּזְעָן
30 כְּפִי שֶׁהוּא מַצֵּד הַבְּרִיאָה,
31 הֵינּוּ גַן עֵדֶן כְּפִי שֶׁהוּא מַצֵּד עֲצָמוֹ, גַּם
32 לֵאלֹא עִבּוּדָתָהּ הָאֵדָם, וְכִכֵּר יֵשׁ בּוֹ גִּילּוֹי
33 אֹר אֲלוֹקֵי נְעִלָה בְּיֹתֵר, מִכָּל-מְקוֹם
34 עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאֵדָם בְּקִיּוֹם
35 רַמְ"ח מִצְוֹת-עֲשֵׂה וְשִׁס"ה
36 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה נִמְשָׁךְ
37 תּוֹסֶפֶת גִּילּוֹי אֹר בִּגְזֵן-עֵדֶן,
38 וְעַד כְּדִי כֶּךָ גָּדְלָה מַעֲלָת
39 תּוֹסֶפֶת הָאֹר שֶׁעַל יְדֵי קִיּוֹם
40 הַמְּצוּת, שֶׁהִיא כְּדַאי כָּלִלּוֹת
41 עֲנִין הַבְּרִיאָה שֶׁל הָעוֹלָם יֵשׁ
42 (מציאות גשמית נחותה) מ'אין' של אור אלוני נעלה וְהִתְהַוּוּת דָּקָל
- סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל יִרְדֵּית הָאֲלוּקוֹת מְדֻרָּה לְדֻרָּה שֶׁלְכַאֲוֶרָה הִיא
יִרְדָּה גְדוּלָּה בְּשִׁכְבִּיל הָעֲנִין דִּלְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ קִיּוֹם מִצְוֹת-עֲשֵׂה
וּשְׁמִירָה מַעֲבִירָה עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יוֹמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת
וְרִיבּוּי אֹרוֹת בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת⁴² הָעוֹלָם הָרָאשׁוֹן וְהַנֶּעֱלָה
מִבֵּין אֲרֻבַּע הָעוֹלָמוֹת הָרוּחָנִיִּים
הַכְּלָלִיִּים שֶׁל 'סֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
(אצילות בריאה יצירה-עשיה),
וּמִכָּל-שִׁבְּן שְׁקִיּוֹם הַמִּצְוֹת פּוּעַל
תּוֹסֶפֶת גִּילּוֹי בִּגְזֵן-עֵדֶן וְכִכֵּר אֹפֶן גַּם
כֵּאֵן רֹאִים שָׂאָף שְׁעִינֵן הַמִּצְוֹת כִּכֵּר
קִיּוֹם לְמַעַל בְּאֲלוּקוֹת, דּוּקָא עִבּוּדָת
הָאֵדָם פּוּעֵלָת אֵת תּוֹסֶפֶת הָאֹר.
וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן שָׂאָף
שְׁבּוּדָאֵי יִשְׁנֵי עֲנִין קִיּוֹם
הַמִּצְוֹת דִּהְקֶבֶ"ה אִפִּילוֹ לִפְנֵי
עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמִבּוּאָר
לְעִיל שְׁכִיּוֹן ש"הכֹּחַ מִמֶּךָ" הַכּוֹל
קִיּוֹם כִּכֵּר לְמַעַל שְׁזָהוּ כָּלִלּוֹת
עֲנִין הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהֵן
בְּכַחֲנִית זְעִיר-אֲנַפִּין וּבְכַחֲנִית
אֲרִיף וְלִמְעַלָּה יֹתֵר, כְּמִפּוּרֵס
לְעִיל לֵאלֹו דְּרוּגוֹת בְּאֲלוּקוֹת הַכּוֹנֵנָה,
מִכָּל-מְקוֹם עַל-יְדֵי-זֶה
שִׁישְׁרָאֵל מְקִיָּמִים אֵת
הַמִּצְוֹת בְּפוּעַל נִמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת
אֹר שֶׁלֹא נִמְשָׁךְ וְלֹא בֹא בְּגִילּוֹי
קוּדָם לְכֹן, וְעַד לְתוֹסֶפֶת אֹר
שְׁמִרּוּבָה עַל הָעִיקָר שֶׁנִּמְשָׁךְ
מַצֵּד הַבְּרִיאָה עֲצָמָה לֵאלֹא קִיּוֹם
הַמְּצוּת, שְׁלִכְן עִיקָר עֲנִין קִיּוֹם
וְהַחֲסִפָּה שֶׁהִדְבֵּר פּוּעַל הוּא עַל-
יְדֵי-זֶה שִׁישְׁרָאֵל מְקִיָּמִים אֵת
הַמִּצְוֹת, וְעַד כְּדִי כֶּךָ,
שֶׁהַמִּצְוֹת שְׁעוֹשָׁה הַקֶּבֶ"ה
מַצֵּד-עֲצָמוֹ הֵם בְּכַחֲנִית טַפֵּל
בְּלִבָּד, כְּגוּפָא בְּלֹא נִשְׁמָתָא
כְּמוֹ גּוֹף לֵאלֹא נִשְׁמָה שֶׁהוּא מְצִיאוֹת
מֵאֵד מִצּוּמְצֻמָּת, לְגַבִּי הַמִּצְוֹת
שְׁעוֹשָׁה הַקֶּבֶ"ה עַל-יְדֵי-זֶה
שִׁישְׁרָאֵל מְקִיָּמִים אֵת
הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם עֲנִין נְעִלָה הַרְבֵּה יֹתֵר, לֹאִין שִׁיעוּר.

(36) ראה גם ת"מ סה"מ כסלו ע' קמה, ובהנמסן שם. (37) ראה גם שערי אורה ד"ה כי עמך מקור חיים פט"ו-טז. (38) ראה גם סה"מ הנ"ל ריש ע' צט, ובהנמסן שם. (39) ראה גם סה"מ הנ"ל ס"ע צב. (40) בראשית ב, טו. (41) ראה תיב"ע עה"פ. זח"א כו, א. ח"ב קסה, ב. תקנ"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב). ילקוט ראובני עה"פ. (42) ראה תו"א מקץ לה, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) אָמַנְם אֶף-עַל-פִּי שְׁהַמְצוֹת שְׁעוֹשָׁה הַקֶּבֶץ הַזֶּה עַל-יְדֵי-זֶה
 2 שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂים אֶת הַמְצוֹת גְּדֹלָה מֵעֲלֵתָן בְּאֵין-עֲרוֹף לִגְבִי
 3 הַמְצוֹת שְׁעוֹשָׁה הַקֶּבֶץ הַזֶּה מִצֶּד-עֲצָמוֹ, מִכָּל-מָקוֹם הַסֹּדֶר שֶׁל
 4 הַתְּרוּחוֹת הַדְּבָרִים בְּפוֹעַל הוּא שֶׁתַּחֲלָה צָרִיף לִהְיוֹת קִיּוֹם הַמְצוֹת
 5 עַל-יְדֵי הַקֶּבֶץ הַזֶּה מִצֶּד-עֲצָמוֹ,
 6 וְעִנְיָן זֶה הוּא נִתְיַנֵּת כֹּחַ
 7 לְעִבּוּדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
 8 הַמְצוֹת³⁶, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
 9 יִפְעֲלוּ אֶת קִיּוֹם הַמְצוֹת שֶׁל
 10 הַקֶּבֶץ הַזֶּה בְּאוֹפֶן נֶעֱלָה יוֹתֵר
 11 בְּאֵין-עֲרוֹף, וְהוּא עִנְיָן
 12 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא הַתְּעוּרוֹת
 13 מִלְּמַעֲלָה שְׁקוּדָמַת לְאֲתַעְרוּתָא-
 14 דְּלַתְמָא לַהַתְּעוּרוֹת מִלְּמַטָּה,
 15 כַּמְבֹאֵר בְּוֹהֵר שְׁאֵמֵנִס "בְּאֲתַעְרוּתָא
 16 דְּלַתְמָא אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲיָלָא", הֵינִי
 17 שְׁבַהֲתַעְרוּרוֹת שֶׁל הָאֲדָם מִלְּמַטָּה, מִצֶּד
 18 עֲצָמוֹ, נִפְעֵלֶת הַתְּעוּרוֹת, לְהַמְשִׁיךְ לוֹ
 19 נִתְיַנֵּת כּוֹחַ מִלְּמַעֲלָה, אֲבָל תַּחֲלִילָה יֵשׁ
 20 "אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲיָלָא" שֶׁלֹּא תַלְוִיהָ
 21 בִּ"אֲתַעְרוּתָא דְּלַתְמָא" וְהִיא הַנִּתְיַנֵּת
 22 כַּחַ' שֶׁתַּהִיָּה "אֲתַעְרוּתָא דְּלַתְמָא", כְּפִי
 23 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִפְרֹט.
 24 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כַּמְבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי
 25 מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת⁴³ שְׁכָדִי שִׁיְהִיָּה
 26 כֹּחַ בְּאֲתַעְרוּתָא-דְּלַתְמָא מִצֶּד
 27 הָאֲדָם לְעוֹרֵר וּלְפַעוֹל
 28 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא מִלְּמַעֲלָה,
 29 צָרִיכָה לִהְיוֹת עַל זֶה תַּחֲלִילָה
 30 נִתְיַנֵּת כֹּחַ מִלְּמַעֲלָה בְּאוֹפֶן
 31 שֶׁל אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא. וְאֵין
 32 הַכּוֹנֵה רַק עַל הַהִנָּחָה קִבִּיעָה
 33 וְהַחֲלָטָה הַפְּלִילִית שֶׁהִיָּתָה
 34 בְּתַחֲלִיל הַבְּרִיאָה שֶׁאֲתַעְרוּתָא-
 35 דְּלַתְמָא תִּפְעֵל אֲתַעְרוּתָא-
 36 דְּלַעֲיָלָא, אֲלֹא כַּמְבֹאֵר
 37 בְּדְרוּשִׁים שְׁעִנְיָן זֶה שֶׁל
 38 "אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲיָלָא" שְׁנוֹתֵנִת כּוֹחַ
 39 לִ"אֲתַעְרוּתָא דְּלַתְמָא" יִשְׁנֹנוּ גַם
 40 בְּכָל יוֹם, וְהוּא עִנְיָן עֶסֶק
 41 הַתְּוֹרָה, שְׁעִיקֵר עִנְיָנָה שֶׁל
 42 הַתְּוֹרָה הוּא לֹא דָבָר שְׁבֹא מִצֶּד הָאֲדָם
- בתור מתנה מלמעלה⁴⁴ (ועל-דרך לשון חכמינו ו"ל⁴⁵ לגבי
 שבת מתנה טובה יש לי בבית גנזי), ועל-ידה בכוח התורה
 שניתנה מלמעלה ניתן לאדם כח ועוז שהאתערותא-דליתמא
 דמעשה המצות שהאדם מקיים מצד עצמו תוכל לפעול
 אתערותא-דלעילא.
 ועל-פי-זה יש לומר שכן
 הוא גם בקיום המצות גופא
 עצמו, שְכָדִי שְׁעִבּוּדָתָם שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂה הַמְצוֹת
 תִּפְעֵל שֶׁהַקֶּבֶץ הַזֶּה יִקְיָם מְצוֹת
 אֵלּוּ וְתַהִיָּה הַמְשָׁכָה שֶׁל תּוֹסֶפֶת אוֹר
 נִעֲלָה בְּאֵין-עֲרוֹף, וְשֶׁ צוֹרֶף
 בְּנִתְיַנֵּת כֹּחַ מִלְּמַעֲלָה בְּאוֹפֶן
 שֶׁל אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲיָלָא, וְזֶהוּ
 שֶׁהַקֶּבֶץ הַזֶּה מְקַיֵּם תַּחֲלָה אֶת
 הַמְצוֹת, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה נִתֵּן
 כֹּחַ לְיִשְׂרָאֵל שִׁיּוּכְלוּ לְקַיֵּם
 אֶת הַמְצוֹת וּלְפַעוֹל אֶת קִיּוֹם
 הַמְצוֹת שֶׁל הַקֶּבֶץ הַזֶּה בְּאוֹפֶן
 נֶעֱלָה יוֹתֵר בְּאֵין-עֲרוֹף כַּמְבֹאֵר
 לְעִיל בְּאִרְכּוֹת.
 (ו) וּבְזֶה יוֹכֵן גּוֹדֵל מַעֲלַת
 הַמְצוֹת, שֶׁאֲפִילוֹ עַל מִצְוָה
 פְּרִטִית מִצְוָה אַחַת מְסוּיֵמֶת, נִדְבַת
 הַמִּשְׁכָּן, נֶאֱמָר וַיִּקְחוּ לִי
 תְּרוּמָה, אוֹתִי אֲתָם לִוְקָחִים,
 שֶׁמִּתְקַשְּׂרִים וּמִתְחַבְּרִים עִם עֲצֻמוֹתוֹ
 וּמַהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֲצָמוֹ,
 הֵינִי מָה שֶׁלֹּא נִתְפַּס בְּשׁוּם
 שֵׁם אוֹ כִּינוִי (דְּלֹא אֲתַרְמִיז
 בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ⁴⁶ וְלֹא רַק שְׁאִינוֹ
 בֹּא לְיַד בִּיטוּי בְּצוּרָה מְפֹרֶשֶׁת אֲלֵא

(43) ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד. שמע"צ פג, ב ואילך. (44) ראה לקו"ת האזינו עב, ב. (45) שבת י, ב. (46) ראה לקו"ת פינחס פ, סע"ב.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

יג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אפילו לא נרמז בשום אות ואפילו לא בשום 'קוץ' ותג שעל גבי האות, היינו
 - 2 שאין לו שום ביטוי כלל), כִּי־אִם אוֹתִי, עֲצֻמּוֹתָו וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
 - 3 שֶׁהוּא בִּבְחִינַת אֲנִי הוּא' לֹא שְׁנִיתִי (כַּנ"ל) שהוא למעלה מכל
 - 4 שינוי. וְהִינוּ, שְׁאֵף־עַל־פִּי שְׁנֵאֲמַר אֲנִי הוּא' גו', שֵׁם הוּא',
 - 5 ואם כן לכאורה הכוונה לעניין
 - 6 באלוקות שבא לידי ביטוי ב'שם'
 - 7 מסוים, אֵין הַפְּנִיָּה לְשֵׁם הוּא' 1
 - 8 סְתֵם במשמעותו הרגילה בדרך כלל
 - 9 שְׁפִירוּשׁוֹ לְשׁוֹן מְהִירָה 47 ואם
 - 10 כן מדובר על דרגת האלוקות שיוודת
 - 11 לברוא ולהוות עולמות, אֵלֶּא
 - 12 לְדַרְגָּא נְעֻלִית יוֹתֵר בְּשֵׁם הוּא' 2
 - 13 (פִּידוּעַ שְׁבַכְלָלוֹת, יִשְׁנֵם ב' שְׁמוֹת הוּא', הוּא' 3
 - 14 שְׁמוֹת הוּא', הוּא' דְלִתְמָא 4
 - 15 שלמטה, דרגה נמוכה בשם הוּא' 5
 - 16 וְהוּא' דְלַעֲיָלָא 48 שלמעלה, דרגה
 - 17 נעלית בשם הוּא'), שְׁהוּא אֲמִרו 6
 - 18 ולכן הפסוק מדייק ואומר אֲנִי הוּא', 7
 - 19 שְׁפִירוּשׁוֹ שֵׁם הוּא' שְׁבִי־אֲנִי. 8
 - 20 הִינוּ, אֵיךְ שֶׁהוּא שֵׁם הוּא' כָּלוּל 9
 - 21 בְּעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ 49. וְעִנֵּן זֶה
 - 22 נִמְשָׁךְ בְּעִיקָר עַל־יְדֵי קִיוֹם 10
 - 23 מִצְּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שְׁעֲלִיָּהֶם 11
 - 24 נוֹפֵל הַלְשׁוֹן וַיִּקְחוּ לִי 12
 - 25 תְּרוּמָה, וְעַל־יָדֶן 'אוֹתִי אֲתֵם 13
 - 26 לִזְקָחִים'. 14
 - 27 ז) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם 15
 - 28 מֵה שְׁכָתוֹב וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים 16
 - 29 אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם, וּדְרֹשׁ 17
 - 30 חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהַכְּתוּב מִלְמַד שְׁצִירָה 18
 - 31 לִשְׂמִים (להגיש) אֵת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה 19
 - 32 כְּשֶׁלֶחַן הָעֶרְוָה וּמוֹכֵן לְאֹכֹל 20
 - 33 לִפְנֵי הָאָדָם 50, שְׁהָעִנֵּן 21
 - 34 ד'תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם' לִפִּי מִשְׁמַעוֹתוֹ 22
- הפנימית הוא ה'נְתִינָה כַּח' לְאָדָם מלמעלה שְׁיֻכַּל לְקַיֵּם אֵת 35
- הַמִּצְוֹת, וְהַפְּנִיָּה הַפְּנִימִית בְּזֶה הִיא כְּדֵי שְׁעַל־יְדֵי עֲבֹדַת 36
- הָאָדָם בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה יִתְנַסֵּף עִילוֹי בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל 37
- הַקָּב"ה בְּאוֹפֵן שְׁבִי־אֵין־עֶרְוָה לְגַבִּי כִּפִּי שְׁעִינִן הַמִּצְוֹת לְמַעַל הוּא 38
- מִצַּד עֲצֻמּוֹ. 39
- וּבְזֶה נִכְלָל גַּם שְׁעַל־יְדֵי 40
- כָּלְלוֹת מַעֲשִׂיּוֹ וְעֲבֹדַתָּנוּ 41
- בְּמִשְׁךְ זְמַן הַגְּלוּת פּוֹעֲלִים 42
- לְמַעַל שְׁתַּמּוּרַת הַהִנְהָגָה 43
- בְּאוֹפֵן שֶׁל מִשְׁפָּט ("ואלה 44
- הַמִּשְׁפָּטִים") שְׁבוּ מִדְּקָדְקִים עִם הָאָדָם 45
- הַנִּידוֹן וּמִשְׁפִּיעִים רַק לְמִי שֶׁרָאוּ, 46
- תִּהְיֶה הַהִנְהָגָה בְּאוֹפֵן שֶׁל 47
- חֶסֶד שְׁכָה נֹתֵנִים וּמִשְׁפִּיעִים אֲפִילוּ 48
- לְמִי שֶׁאִינוּ רָאוּ, וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי 49
- שְׁכָבָר עֲבָרוּ כָּל הָעֲנִיָּנִים 50
- הַכֹּלְתִּי־רְצוֹנֵיהֶם דְּחִבְלֵי מִשִּׁיחַ 51
- וּכְבֵּר הִיוּ יִיסוּרִים וְגִידוֹת רַחֲמָנָא־ 52
- לִיצֵל, הָרִי בְּדוֹאֵי שְׁמִכָּאֵן 53
- וְלִהְבֵּא צְרִיכִים לִהְיוֹת כָּל 54
- הָעֲנִיָּנִים לֹא בְּאוֹפֵן שֶׁל דִּין וּמִשְׁפָּט 55
- אַל אֶבְחָס וּבְרַחֲמִים, בְּטוֹב 56
- הַנֶּרְאָה וְהַנֶּגְלָה, וְלֹא רַק דְּבָרִים 57
- שֶׁבְּגִלוֹי אֵינֶם טוֹבִים וְהַטּוֹב שֶׁבָּהֶם 58
- נֶעֱלַם וְנִסְתָּר, הִינֵנו לֹא רַק חֲסִדִּים 59
- הַמְּכֻסִּים אֲלֵא חֲסִדִּים הַגְּלוּיִים, 60
- בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלָמָה 61
- עַל־יְדֵי מִשִּׁיחַ צְדָקָנוּ. 62
- וְהִינוּ, שְׁאֵף־עַל־פִּי שְׁנֵאֲמַר אֲנִי הוּא' גו', שֵׁם 1
- הוּא', אֵין הַפְּנִיָּה לְשֵׁם הוּא' סְתֵם שְׁפִירוּשׁוֹ לְשׁוֹן 2
- מְהִירָה 47, אֵלֶּא לְדַרְגָּא נְעֻלִית יוֹתֵר בְּשֵׁם הוּא' 3
- (פִּידוּעַ שְׁבַכְלָלוֹת, יִשְׁנֵם ב' שְׁמוֹת הוּא', הוּא' 4
- דְלִתְמָא וְהוּא' דְלַעֲיָלָא 48), שְׁהוּא אֲמִרוֹ אֲנִי הוּא', 5
- שְׁפִירוּשׁוֹ שֵׁם הוּא' שְׁבִי־אֲנִי. הִינוּ, אֵיךְ שֶׁהוּא 6
- כָּלוּל בְּעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ 49. וְעִנֵּן זֶה נִמְשָׁךְ בְּעִיקָר 7
- עַל־יְדֵי קִיוֹם מִצְּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שְׁעֲלִיָּהֶם נוֹפֵל 8
- הַלְשׁוֹן וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה, וְעַל־יָדֶן 'אוֹתִי אֲתֵם 9
- לִזְקָחִים'. 10
- ז) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם מֵה שְׁכָתוֹב וְאֵלֶּה 11
- הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים 12
- לִפְנֵיהֶם, כְּשֶׁלֶחַן הָעֶרְוָה וּמוֹכֵן לְאֹכֹל לִפְנֵי 13
- הָאָדָם 50, שְׁהָעִנֵּן ד'תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם' הוּא ה'נְתִינָה 14
- כַּח' לְאָדָם שְׁיֻכַּל לְקַיֵּם אֵת הַמִּצְוֹת, וְהַפְּנִיָּה בְּזֶה 15
- הִיא כְּדֵי שְׁעַל־יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת 16
- יִתְנַסֵּף עִילוֹי בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל הַקָּב"ה בְּאוֹפֵן 17
- שְׁבִי־אֵין־עֶרְוָה. וּבְזֶה נִכְלָל גַּם שְׁעַל־יְדֵי כָּלְלוֹת 18
- מַעֲשִׂיּוֹ וְעֲבֹדַתָּנוּ בְּמִשְׁךְ זְמַן הַגְּלוּת פּוֹעֲלִים 19
- לְמַעַל שְׁתַּמּוּרַת הַהִנְהָגָה בְּאוֹפֵן שֶׁל מִשְׁפָּט, 20
- תִּהְיֶה הַהִנְהָגָה בְּאוֹפֵן שֶׁל חֶסֶד, וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי 21
- הַכֹּלְתִּי־רְצוֹנֵיהֶם דְּחִבְלֵי מִשִּׁיחַ, הָרִי בְּדוֹאֵי שְׁמִכָּאֵן 22
- הָעֲנִיָּנִים בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, בְּטוֹב הַנֶּרְאָה וְהַנֶּגְלָה, 23
- בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלָמָה 24
- עַל־יְדֵי מִשִּׁיחַ צְדָקָנוּ. 25

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשכ"ח.

בלתי מוגה

א. שמה של פרשת השבוע קשור (לא רק עם חלק מסויים בפרשה, אלא) עם כל הענינים שבפרשה, שהרי הפרשה כולה נקראת בשם זה. וכמדובר כמה פעמים¹ בנוגע לשמות הפרשיות והמסכתות, ש"שמא מילתא היא"², ובפרט שם על-פי מנהג ישראל שנתקבל ונתפשט בכל תפוצות ישראל. ומזה מובן בנוגע לפרשה זו שנקראת בשם "משפטים", שכל עניני הפרשה שייכים ל"משפטים", שזהו ענין הדינין³.

ב. וצריך להבין: בפרשה זו יש גם ענינים של חסד, וכמו הענין דגמילות-חסדים - הנקודה התיכונה של הפרשה: "אם כסף תלוה את עמי"⁴ - שזהו ענין של חסד, ועד לחסד גדול ביותר, כדברי הגמרא⁵ "גדולה גמילות-חסדים יותר מן הצדקה", והיינו, שגמילות-חסדים היא הדרגא היותר נעלית בצדקה, וכמו שכתב הרמב"ם⁶ "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה גדולה שאין למעלה ממנה.. הלואה כו'".

ולכאורה, אין זה שייך לענין הדינין, שהוא ענין הגבורה, ששייך לקו השמאל. ואילו ענין החסד הוא (לא רק בקו האמצעי, אלא) בקו הימין [ומה גם שגמילות-חסדים שקולה כנגד כל המצוות (במכל-שכן מצדקה ש"שקולה כנגד כל המצוות)"⁷, ששייכות כולן לקו הימין, וכמבואר בחסידות⁸ שכל הגוף נמשך אחר הימין], כמו שכתוב ב"פתח אליהו"⁹: "חסד דרועא ימינא" (והוא ענין "חד אריך")¹⁰.

וכיון שבפרשה זו מדובר גם אודות הענין דגמילות-חסדים, איך אפשר לומר שכל עניני הפרשה נקראים בשם "משפטים", שזהו ענין הדינין והגבורות?

ג. ויובן בהקדם הביאור בכללות ענין העונשים (דינין) שבתורה¹¹. כי לכאורה אינו מובן: איך יש בתורה ענין של עונשים, שהם לכאורה היפך החסד, בה בשעה שהתורה נקראת בשם "תורת חסד"?!

ובהקדים - שהענין ד"תורת חסד" הוא לא רק בנוגע לכללות התורה, אלא גם בנוגע לכל פרט ופרט שבתורה, שהוא ענין של חסד. וכמו בנוגע לספר-תורה, שכאשר חסר אפילו אות אחת, איזו שתהיה, נפסל כל הספר-תורה¹², והיינו לפי שהתורה היא תורה תמימה ותורה שלימה, ולכן נוגע בה כל פרט ופרט. ומזה מובן, שגם מה שהתורה היא "תורת חסד", הרי זה בכל פרט ופרט.

וצריך להבין: הרי יש פרטים בתורה שלכאורה אינם ענין של חסד, כמו עניני העונשים?

ויתירה מזה: יש יותר עונשים בתורה מאשר ענין השכר, וכידוע (בפירוש מאמר רבותינו ז"ל¹³ "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא") ש"הלאוין הם יותר מהעשיים"¹⁴, שהרי ישנן שס"ה מצוות לא-תעשה, ואילו מצוות-עשה הן רק רמ"ח. ונמצא, שענין העונש שבתורה הוא יותר מאשר ענין השכר, כיון שהענין של מצוות לא-תעשה קשור בעיקר עם ענין העונש [ומה שמצינו "ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה"¹⁵, הרי זה לימוד וחידוש בגמרא, אבל בפשטות, עיקר הענין דמצוות

(8) תניא אגה"ק סל"ב.

(9) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(10) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'קנח. ע' א'קסג ואילך. ועוד.

(11) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות ח"נ ע' 115. וש"נ.

(12) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חמ"ד ע' 219. וש"נ.

(13) עירובין יג, ב.

(14) חדא"ג מהרש"א מכות כג, ב.

(15) מכות שם. וש"נ.

(1) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חנ"א ע' 267 בשוה"ג הא'. וש"נ.

(2) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח"א ו, סע"א. ח"ב קעט, סע"ב. ועוד.

(3) ראה פירש"י ריש פרשתנו: "פרשת דינין".

(4) כב, כד.

(5) סוכה מט, ב.

(6) הל' מתנות עניים פ"י ה"ז.

(7) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

- 1 לא-תעשה הוא ענין העונש], ואילו הענין של מצוות-עשה קשור בעיקר עם ענין השכר [ומה שמצינו
2 ענין של עונש על ביטול מצוות-עשה, הרי זה רק "בזמן דאיכא ריתחא"¹⁶].
- 3 ועל-פי האמור שרוב התורה הוא ענין של עונשים, אינו מובן: איך אומרים שהתורה היא "תורת
4 חסד"?
- 5 ד. אך הענין הוא - שתכלית הכוונה בעונשי התורה אינה בענין העונש כשלעצמו, בתור עונש, להעניש
6 ולייסר ("פייניקן") את האדם. שכן, גם כאשר מדובר אודות מי שראוי לקבל עונש, בגלל שעבר על עניני
7 התורה, הנה אם היה בזה רק ענין העונש כשלעצמו, לא היה הדבר נלקח מהתורה, שהיא "תורת חסד";
8 אלא הכוונה בעונשי התורה היא - העילוי שנעשה על-ידיה.
- 9 ובזה גופא - לא רק כדברי הגמרא¹⁷ "מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי", כדי שיוכל אחר-כך
10 לקבל שכר בעולם הבא, אלא יתירה מזה - שעל-ידיה יגיע בעצמו לדרגא נעלית יותר, שזוהי דרגת
11 בעל-תשובה, כדברי הגמרא¹⁸: "מקום שבעל-תשובה עומדין, צדיקים גמורין אינם עומדין", וכמו שכתב
12 הרמב"ם¹⁹ שעל-ידי התשובה נעשה "אהוב ונחמד.. לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא
13 ששכרו הרבה כו'".
- 14 ולהעיר, שהמעלה של בעל-תשובה על צדיק היא בשמים: (א) כיון ש"טעם טעם החטא ופירש ממנו
15 וכבש יצרו"¹⁹, הרי הוא בטוח יותר שלעולם לא יבוא לידי חטא, שהרי כבר התגבר על זה כו', (ב)
16 "שכרו הרבה", כדמוכח מדברי הגמרא "מקום שבעל-תשובה עומדין כו'", שנאמרו לגבי עולם הבא,
17 שזהו ענין השכר. וכמובן גם בפשטות, שהרי "לפום צערא אגרא"²⁰, וכיון שהבעל-תשובה התייגע
18 והצטער יותר להתנתק מהרע, אזי מגיע לו שכר גדול יותר.
- 19 ונמצא, שלא זו בלבד שענין העונש הוא ענין של חסד, להיותו לטובתו של האדם, אלא עוד זאת,
20 כיון שעל-ידיה מגיע האדם לדרגא נעלית יותר, הרי זה חסד גדול ביותר. ובלשון רבינו הזקן בתניא²¹
21 - חסדים המכוסים, שדווקא מצד גודל מעלת החסד, הרי זה בא בציור חיצוני כזה.
- 22 ובפרט כאשר מתבוננים במבואר ב'אגרת הקודש'²² שזהו כ"משל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו
23 ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו", ודוגמתו בנמשל, שהעונש הוא על-ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו,
24 שאף שהיה יכול לעשות זאת על-ידי אחר, מכל-מקום עושה זאת בעצמו, וזהו ענין עונשי התורה - שהרי
25 "אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד"²³.
- 26 [ולהעיר, שמצינו לפעמים עונש שאינו על-ידי הקב"ה בעצמו, וכידוע הפירוש²⁴ בפסוק²⁵ "ואם תלכו
27 עמי קרי גו' והלכתי אף אני עמכם בקרי", ש"קרי" הוא לשון מקרה, והיינו, שהקב"ה מסיר את ההשגחה
28 המיוחדת על בני ישראל, ומשאיר אותם תחת הנהגת הטבע, בידי הכוכבים-ומזלות ובידי המלאכים
29 שמתלבשים בכחות הטבע. אמנם, זהו רק בעונש מסויים זה, אבל שאר העונשים שבתורה, כמו עונש
30 מלקות, עונש ממון וכו', הם מהקב"ה בעצמו].
- 31 ועל-פי-זה מובן, שפרשה זו, שבה נאמר "אם כסף תלוה את עמי", נקראת כולה בשם "משפטים" -
32 כי ענין ה"משפטים", דינין וגבורות, הוא לאמיתו של דבר ענין של חסד, ולא רק חסד סתם, אלא תכלית
33 החסד. והיינו, שגם כאשר בתחילה חושבים שזהו ענין של דין וגבורה, הנה לאחר-יזה 'תופסים' שזהו
34 תכלית החסד, ורואים שלאמיתו של דבר הרי זה הענין ד"אם כסף תלוה גו'", שזהו חסד גדול ביותר.

(22) סכ"ב.

(23) זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב
ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.
(24) ראה לקו"ש חל"א ס"ע 171 ואילך - ע"פ מו"נ ח"ג פנ"א
(קריב לסופו).
(25) בחוקתי כו, כא-כד.

(16) מנחות מא, א.

(17) חגיגה טו, ב.

(18) ברכות לד, ב.

(19) הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(20) אבות פ"ה מכ"א.

(21) פכ"ו. וראה אגה"ק סי"א.

- 1 ה. על-פי-זה יש לבאר גם השייכות של פרשת משפטים לפרשת יתרו²⁶ - דלכאורה אינו מובן:
- 2 ענינה של פרשת יתרו הוא - מתן-תורה, שאז היתה אצל בני ישראל עבודת הצדיקים, כיון שהיו
- 3 במעמד ומצב ד"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי²⁷ (ואילו הענין שבני ישראל נעשו במדריגת בעלי-תשובה
- 4 היה לאחר חטא-העגל שבפרשת כ"תשא). ואם-כן מהו הטעם שמיד לאחר פרשת יתרו, שענינה עבודת
- 5 הצדיקים, באה פרשת משפטים, שעל-פי האמור לעיל קשורה היא עם עבודת התשובה?
- 6 ויובן בהקדים המדובר פעם²⁸ בנוגע לשמה של הפרשה שבה מדובר אודות מתן-תורה, שלכאורה
- 7 אינו מובן: מדוע נקראת בשם "יתרו", שהיה בעל-תשובה, בה בשעה שהענין של מתן-תורה שייך
- 8 לעבודת הצדיקים?
- 9 והענין בזה: בנוגע לשם "יתרו" מפרש רש"י²⁹ שזהו על שם ש"יתר פרשה אחת בתורה". ולכאורה:
- 10 הענין ד"יתר.. בתורה" הוא היפך הציווי "לא³⁰ תוסף עליו"?
- 11 והביאור בזה - על-פי האמור לעיל שעל-ידי תשובה באים לדרגא נעלית יותר מכמו קודם החטא:
- 12 במתן-תורה נאמר³¹ "וירד הוי' (עם כל הפמליא דיליה³²) על הר סיני", ו"פסקה זוהמתן³³", ואז נעשה
- 13 הענין ד"באתי לגני³⁴", "למקום שהיה עיקרי בתחילה³⁵", כמבואר בהמשך מאמרי ההילולא³⁶, שמה
- 14 שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין³⁷, הוריד את השכינה מרקיע הא' לארץ - כמו שהיה בתחלת בריאת
- 15 העולם, קודם החטא, ועוד יותר, כדברי הגמרא³⁸ שמתן-תורה פעל קיום העולם, ולכן נאמר בגמר מעשה
- 16 בראשית "יום הששי³⁹", ד"משמע הששי המיוחד", כי "גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ו' בסיון
- 17 שניתנה בו תורה".
- 18 והרי זה בדוגמת ענין התשובה, שעל-ידי-זה ניתוסף לגבי המעמד ומצב שלפני-זה, וכמו-כן
- 19 במתן-תורה ניתוסף אצל בני ישראל ובכללות העולם לגבי המעמד ומצב שהיה קודם החטא.
- 20 ונמצא, שאף שבמתן-תורה היו בני ישראל בדרגת צדיקים, היה אצלם גם העילוי דעבודת התשובה
- 21 - על-דרך לאתבא צדיקייא בתיובתא⁴⁰, והיינו, שאין זה באופן שצריך לירד ממדריגתו, ולאחרי-זה יהיה
- 22 בעל-תשובה, אלא בהיותו במדריגתו (דרגת הצדיקים), ניתוסף אצלו העילוי של ענין התשובה.
- 23 וזהו גם מה שהפרשה דמתן-תורה נקראת בשם "יתרו", על שם ש"יתר פרשה אחת בתורה" - שזוהי
- 24 ההוספה שעל-ידי ענין התשובה.
- 25 ו. וזהו גם הענין של גמילות-חסדים: על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", מבואר ב'אור התורה'⁴¹ גודל
- 26 מעלת גמילות-חסדים על הצדקה, שלכן גמילות-חסדים היא גם לעשירים⁴².
- 27 והנה, כל ענין העשירות הוא שיש לו יותר מכפי צרכו. וברוחניות הוא ענין מדריגת הצדיק, כי
- 28 הבינוני, אף ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם⁴²", מכל-מקום אינו "עשיר", אלא יש לו רק "די
- 29 מחסורו אשר יחסר לו"⁴³, ואילו צדיק גמור נקרא "עשיר", שיש לו יותר מ"די מחסורו אשר יחסר לו".

(35) שהש"ר עה"פ.
 (36) סה"מ תשי"ז ע' 111 ואילך.
 (37) ויק"ר פכ"ט, יא.
 (38) שבת פח, א ובפירש"י.
 (39) בראשית א, לא ובפירש"י.
 (40) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
 (41) פרשתנו ע' א'קנט. וראה גם עקב ע' תפז. שה"ש ח"ב ע' תרמ.
 (42) תניא רפי"ב.
 (43) פ' ראה טו, ח.

(26) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אד"ר דאשתקד בתחילתה (תורת מנחם - התוועדות חמ"ט ע' 73 ואילך). וש"נ.
 (27) יבמות כב, א. וש"נ.
 (28) ראה גם תורת מנחם - התוועדות חל"ט ע' 77. ע' 94 ואילך.
 (29) ר"פ יתרו.
 (30) פ' ראה יג, א.
 (31) יתרו יט, כ.
 (32) ראה שמו"ר פ"ג, ב. פמ"ב, ה. פמ"ג, ח. ועוד.
 (33) שבת קמו, רע"א. וש"נ.
 (34) שה"ש ה, א.

ובזה ניתוסף עוד יותר מצד הענין דגמילות-חסדים שהוא גם לעשירים. היינו, שלמרות היותו עשיר שיש לו יותר מכפי צרכו, מוסיפים ונותנים לו גמילות-חסדים. וענינו בעבודה הרוחנית - הוספת מעלת התשובה אצל צדיק. ועוד ענינים נתבארו ב'אור התורה' בנוגע למעלה דגמילות-חסדים, וגם הם מתאימים עם האמור לעיל, וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

ז. כאמור לעיל - מבאר ה'צמח צדק' ב'אור התורה'⁴⁴ על הפסוק "אם כסף תלוה גו'" מעלת גמילות-חסדים לגבי צדקה, ומביא כמה ראיות לזה, ואחת מהן - ש"צדקה" היא מלשון צדיק, ואילו "גמילות חסדים" הוא מלשון חסיד, והרי דרגת "חסיד" היא נעלית הרבה יותר מדרגת "צדיק", כדמוכח מכמה מקומות בש"ס.

ולכאורה צריך להבין⁴⁵: איך אפשר לומר שגמילות-חסדים גדולה יותר מן הצדקה - הרי בצדקה נותן אדם מממונו שלא על-מנת להחזיר, ואילו בגמילות-חסדים הנתינה היא על-מנת להחזיר, כך שהנותן לא מפסיד מאומה, שהרי המקבל מחזיר כל פרוטה (שהרי "לא ברשיעי עסקינן"⁴⁶), ומפסיד רק "אגר נטר"⁴⁷ - השכר שהיה יכול לקבל עבור הזמן שהכסף נמצא אצל פלוני, וגם זה - לא לזמן ארוך (ובוודאי לא לחמישים שנה, שנקראים "עולם"⁴⁸), שהרי סתם הלואה היא רק לשלושים יום⁴⁹, ואם-כן איך אפשר לומר שגמילות-חסדים גדולה יותר מן הצדקה, ועד - כמובן מדברי ה'צמח צדק' - שהיא גדולה יותר באי-ערוך?!

והגע עצמך: אפילו כאשר נותנים פרוטה אחת או כמה פרוטות לצדקה, מבאר רבינו הזקן⁵⁰, ש"הואיל ובמעוה אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה", ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נותנים לצדקה סכום גדול, ועל-פי דין אפשר ליתן סכום גדול לצדקה, שהרי מי שיש לו מאתיים זוז חסר דינר, יכול ליטול מן הצדקה אלף זוז⁵¹. ואם-כן, כאשר נותנים סכום גדול לצדקה, הרי זה בוודאי צריך להיות גדול יותר מגמילות-חסדים?

ואף שיש חסרון בצדקה לגבי גמילות-חסדים מצד הבושה של המקבל, הרי יש אופן בצדקה ש"הנותן.. לא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח"⁵², שאז אין ענין של בושה. וגם אז, גדולה גמילות-חסדים יותר מן הצדקה.

ח. בנוגע למעלה של גמילות-חסדים - מביא ה'צמח צדק'⁵³, שגם "עיון תפלה היא מכלל גמילות-חסדים (שלכן נמנה "עיון תפלה" בין הדברים ש"אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא"⁵⁴), כדפירש רש"י⁵⁵ שנאמר⁵⁶ גומל נפשו איש חסד", וכפי שמוסיף הר"ש⁵⁴, ש"התפילה נקראת נפש, שנאמר בחנה - ואשפוך⁵⁷ את נפשי לפני ה'".

ושואל ה'צמח צדק': "הרי התפילה היא במקום קרבנות⁵⁸, ואם-כן כיון שהתפילה היא חסד, איך על קרבנות נאמר⁵⁹ כי חסד חפצתי ולא זבח?"

(52) רמב"ם הל' מתנות עניים שם ה"ח.

(53) אזה"ת פרשתנו ע' א'קסג. ועד"ז שם ע' א'קנו. ואילך. וראה גם ח"ח ע' ג'כב.

(54) ריש פאה.

(55) שבת קכז, ריש ע"ב.

(56) משלי יא, יז.

(57) שמואל-א א, טו.

(58) ברכות כו, א"ב. זח"ב כ, ב.

(59) הושע ו, ו.

(44) פרשתנו ע' א'קסד ואילך. וראה גם עקב ושה"ש שם.

(45) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, ששאלה זו אינה מאוה"ת. - בנוגע לשאלה זו, אין זוכרים אם נתפרש להדיא התירוץ (וראה לקמן הערה 63). המו"ל.

(46) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(47) ב"מ סג, ב. ועוד.

(48) מכילתא ופירש"י פרשתנו כא, ו.

(49) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ הל' הלואה סי"ז. וש"נ.

(50) תניא שבהערה 7.

(51) פאה פ"ח מ"ח.

- 1 ומבאר: "ויש לומר, דהתפילה היא כנגד תמידין ומוספין, שהם קרבנות הציבור.. ומה שכתוב ולא
2 זבח, קאי על שאר קרבנות יחיד כו".
- 3 וצריך להבין: מהו החילוק בין קרבן ציבור לקרבן יחיד, שלכן רק קרבן ציבור הוא ענין של חסד?
4 ט. ויש לומר הביאור בזה בדרך אפשר: קרבן ציבור בא בהשתתפות של כל בני ישראל. והיינו,
5 שכדי שיומשכו לבני ישראל כל ההמשכות מלמעלה שנמשכים על-ידי קרבן ציבור, יש צורך
6 בהשתתפותם של כל בני ישראל.
- 7 ונמצא, שכל אחד מישראל שיש לו חלק בקרבן ציבור, הרי הוא גומל חסד (לא רק עם יהודי נוסף,
8 אלא) עם כל בני ישראל, כיון שעל-ידי חלקו מתאפשרת הקרבת קרבן הציבור עבור כל בני ישראל, שזהו
9 ענין של חסד עבור כל בני ישראל, הן בנוגע ל"סוד מרע" - שהרי תמיד של שחר היה מכפר על עבירות
10 הלילה, ותמיד של בין הערביים היה מכפר על עבירות היום⁶⁰, והן בנוגע ל"עשה טוב" - שהרי על-ידי
11 הקרבן נעשה "נחת-רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (כדאיתא בספרי⁶¹), ועל-ידי-זה משפיע הקב"ה
12 לבני ישראל כל השפעות טובות.
- 13 מה-שאין-כן בקרבן יחיד - שהתועלת שבזה היא רק לאדם המקריב, ואין זה ענין של גמילות-חסדים
14 להזולת.
- 15 י. ועדיין צריך להבין: ה'צמח צדק' מבאר⁶² שמעלת גמילות-חסדים על צדקה היא גם בנוגע לקשר
16 שבין הנותן למקבל, שבנתינת הצדקה הקשר ביניהם הוא לשעה - בשעת הנתינה, אבל לאחר שנעשה
17 ברשותו של המקבל, אין זה שייך לנותן. ונמצא, שהנותן קיים מצוה לרגע אחד בלבד; מה-שאין-כן
18 בגמילות-חסדים, נמשך הקשר שבין הנותן עם המקבל כל משך זמן ההלוואה - שלושים יום (והרי חזקה
19 שאין אדם פורע בתוך זמנו⁶³), כך שקיום המצוה הוא במשך שלושים יום. ומוכן שהחילוק בין רגע אחד
20 לשלושים יום הוא חילוק שבאין-ערוך⁶⁴.
- 21 ועל-פי האמור לעיל שקרבן ציבור הוא ענין של גמילות-חסדים, צריך לומר שיש בו גם המעלה של
22 המשכיות הקשר בין הנותן למקבל.
- 23 ולכאורה: לאחר ש"באחד באדר משמיעין על השקלים"⁶⁵ לצורך קרבנות הציבור, וכל אחד מישראל
24 נותן מחצית השקל באופן ש"מוסרו לציבור יפה יפה"⁶⁶, כך שכאשר הכסף מגיע ללשכת הגזית
25 (ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר קונים את הבהמה) הרי זה כבר ממון ציבור (וכל זמן שיש ליחיד חלק
26 בקרבן בתור פרט, אין זה ענין של ציבור, אלא של ריבוי יחידים) - איך שייך בזה המעלה הנ"ל
27 דגמילות-חסדים שפעולתה נמשכת גם לאחר הנתינה?
- 28 יא. והביאור בזה - על-פי פירוש רש"י, שנוסף על חלק הפשט שבו, יש בו גם ענינים בחלק הרמז
29 הדרוש והסוד, ועד גם בהלכה:
- 30 בפירוש דברי משה להקב"ה בנוגע לעדת קרח "אל תפן אל מנחתם"⁶⁷, מפרש רש"י: "יודע אני שיש
31 להם חלק בתמידי ציבור, אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון כו".
- 32 ושואלים על זה "בעלי נגלה"⁶⁸: לאחר שנתנו חלקם - הרי זה נעשה ענין של ציבור, ואם-כן איך
33 אפשר לחזור ולחלק ולומר ש"חלקם לא יקובל כו"?!
- 34 אמנם, מפירוש רש"י מוכח להדיא שישנם ב' הענינים: זהו קרבן ציבור, וביחד עם זה, נשאר גם
35 חלקו של כל אחד,

64 בהנחה נוספת כתוב שעפ"י מתורצת השאלה דלעיל ס"ז.

65 שקלים בתחלתה. ור"נ.

66 ראה ר"ה ז, סע"א ואילך. ור"נ.

67 קרח טז, טו.

68 ראה לקו"ש חל"ג ע' 110. ור"נ.

60 תנחומא פינחס יג. במדב"ר פכ"א, כא. הובא בתניא

אגה"ת פ"א (ק, ב).

61 פינחס כח, ח.

62 ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'קסט.

63 רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"א ה"ו. ושוש"ע חו"מ רסע"ח.

1 - וכפי שמבאר הגאון הרוגוצ'ובי⁶⁹ כיצד יכולים להיות שני הענינים, הן ענין של ציבור, והן השייכות
2 של כל יחיד, ומבאר גם הנפקא-מינה להלכה -
3 ובזה גופא - לא רק שיש להיחיד שייכות לזה, אלא עוד זאת, שיכולים לחלק ולהפריד את החלק
4 שלו, כפי שביקש משה ש"חלקם לא יקובל כו" (ואף-על-פי-כן לא יגרום שיתבטל כל הקרבן - שהרי
5 בוודאי לא רצה משה שכל הציבור יפסיד בגללם, ובפרט שמשה עצמו טען "האיש אחד יחטא ועל כל
6 העדה תקצוף"⁷⁰).
7 ועל-פי-זה אתי שפיר שגם בקרבנות ציבור ישנה המעלה דגמילות-חסדים, שפעולת החסד היא לא
8 רק בעת הנתינה (כמו הצדקה), אלא גם אחר-כך, כי גם לאחר ששנעשה ממון ציבור, נשאר קיים חלקו
9 של היחיד, שעל-ידו מתאפשרת הבאת קרבן הציבור ופעולתו עבור כלל ישראל.
10 יב. ענין זה בא בהמשך להאמור לעיל (סעיף ו) אודות מעלת גמילות-חסדים על הצדקה בגלל היותה
11 הן לעניים והן לעשירים, שזוהי הוספת ענין התשובה בעבודת הצדיקים.
12 וכן יהיה גם בגאולה העתידה, שיהיו אז שני הענינים⁷¹: ענין העני - כמו שכתוב במשיח "עני ורוכב
13 על חמור"⁷², וענין העשיר - גמילות-חסדים לעשירים - שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא⁴⁰, שגם
14 אצל צדיקים (עשיר) יתוסף ענין התשובה (גמילות-חסדים לעשירים).
15 ואז יקויים גם מה שאומרים בתפילת יום-הכיפורים: "אתה נותן יד לפושעים כו", שענין זה בא
16 לאחר שראו ד' הידות (כמבואר ענינם במקום אחר⁷³), כולל גם "יד הרמה", שהוא ענין "ידא אריכתא",
17 שקשור עם הענין דגמילות-חסדים, כנ"ל (סעיף ב) שחסד הוא ענין "חד אריך".
18 וכל זה יהיה בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

19 יג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואלה המשפטים גו'.
20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז בנוגע ל'מלוה מלכה' של הגמ"ח⁷⁴].

* * *

21 יד. הביאור בפירוש רש"י אודות הכלל "דיבר הכתוב בהווה" שמביאו רש"י בפרשתנו ד' פעמים⁷⁵:
22 "וכי יגח שור", "מכשפה לא תחיה", "כל אלמנה ויתום לא תענון", "ובשר בשדה טרפה"⁷⁶ (אף שיש
23 עוד פסוקים, וגם לפני-זה, שלכאורה פירושם באופן ש"דיבר הכתוב בהווה", ורש"י לא מבהיר זאת),

ה' לו לרש"י לפרשם ע"פ הכלל ש"דיבר הכתוב בהווה", ולפועל
מפרשם באופן אחר; ונוסף לזה, יש עוד ד' פסוקים לפני⁷⁵ **
שבהם ה' יכול לפרש ש"דיבר הכתוב בהווה", ואעפ"כ אינו
מפרשם כלל⁷⁶ *** (ובזה א"אפשר לומר שרש"י סומך על מה
שפירש כבר - כיון שכל ד' פסוקים אלו הם לפני הפסוק "וכי יגח
שור" שבפרשתנו, שבו מביא רש"י לראשונה את הכלל "דיבר
הכתוב בהווה").
והוסיף בכתב-שחוק, שמצד קוצר הזמן אי-אפשר לבאר עתה
כל פסוקים אלו. באמרו, שבשביל ח' פסוקים יש צורך בח'
שבועות, וכיון שניתוספו עוד ד' פסוקים, יש צורך בד' שבועות
נוספים!...

(69) ראה מפענח צפונות פ"ד ס"ב וס"ד. וש"נ.
(70) שם, כב.
(71) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"א ע' 19.
(72) זכרי' ט, ט.
(73) ראה סה"מ תרכ"ו ע' רסא. פר"ת ע' קפא ואילך. ה"ש"ת
ע' נט ואילך. תורת מנחם - התוועדויות חט"ו ע' 33.
(74) ראה גם מכתב יום ג' שהוכפל בו כי טוב פ' אם כסף
תלוה את עמי שנה זו (אג"ק חכ"ה ע' צג ואילך) - להנהלת חברה
גמ"ח שומרי שבת.
(75) כא, כח, כב, יז. שם, כא. שם, ל.
(76) כ"ק אדמו"ר שליט"א פירט, שיש ד' פסוקים* שלכאורה

(*) "וכי יכה איש את עין עבדו.. שן עבדו" (פרשתנו שם, כז); "ונפל שמה שור או חמור" (שם, לג); "וגר לא תונה" (כב, כ); "לא תבשל גדי גו"
(כב, יט).
(**) בפרשתנו: "וכי יריבון גו" (כא, יח); "והכה גו' באבן או באגרוף" (שם); "וכי יכה גו' בשבט" (שם, כ); ולפנ"ו - בפ' יתרו (כ, כ); "לא תעשון
אתי אלהי כסף ואלהי זהב".
(***) אלא שפסוקים אלו לא צוינו במודעה שתלו על הקיר, וכדרך העולם - אם אין זה תולה על הקיר, אין מתעכבים על זה..

- 1 - הטעם שרש"י אינו מפרש ש"דיבר הכתוב בהווה" גבי שן ועין ("למה⁷⁷ נאמר שן ועין⁷⁸"), כי בבי' דוגמאות לא שייך כלל זה;
- 2
- 3 הטעם שבפסוק "ובשר בשדה טרפה" לא הסתפק רש"י בכלל "דיבר הכתוב בהווה", אלא הוצרך
- 4 להביא ראיות: "וכן כי בשדה מצאה, וכן אשר לא יהיה טהור מקרה לילה⁷⁹" - בגלל הקושי לומר "דיבר
- 5 הכתוב בהווה" כאשר הכתוב מוסיף תיבה מיותרת. ולכן, בסיום פירושו, מוסיף רש"י ומביא פירוש נוסף:
- 6 "ואונקלוס תרגם וכו'";
- 7 וה"ינה של תורה", שגם קיומו של דבר הכי מצוי, "הווה", הוא בגלל ש"דיבר הכתוב", עשרה
- 8 מאמרות שבתורה⁸⁰ -
- 9 הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸¹ ב'לקוטי שיחות' חלק ו עמוד 130 ואילך.
- 10 טו. אמנם, על-פי האמור לעיל שכל הענינים הם מצד "דיבר הכתוב" - צריך להבין:
- 11 בפרשה שמתחילים לקרוא בתפילת מנחה, נאמר⁸²: "ויקחו לי תרומה גו' זהב וכסף ונחושת וגו'",
- 12 היינו, שהקב"ה צוה ליתן זהב וכסף וכו' כדי לעשות לו מקדש - "ועשו לי מקדש"⁸³.
- 13 ולכאורה אינו מובן: כיון שהכל הוא ממנו יתברך, וכמו שכתוב⁸⁴ "לי הכסף ולי הזהב" - היה הקב"ה
- 14 צריך מלכתחילה לעשות לעצמו מקדש, לברוא מן המוכן את קרשי המשכן והבריחים וכו', ומהו הצורך
- 15 ליקח מבני ישראל עבור בנין המשכן?
- 16 אך הענין הוא - שהמכוון ב"ועשו לי מקדש" הוא "ושכנתי בתוכם"⁸⁵, "בתוך כל אחד ואחד"⁸⁵,
- 17 ולכן, צריך כל אחד מישראל לפעול בעצמו בענין זה, ליתן מכספו וזהבו כו' בשביל עשיית המשכן,
- 18 ועל-ידי-זה נעשה 'כלי' להענין ד"ושכנתי בתוכם", שזהו הענין ד"ויקחו לי", "אותי אתם לוקחים"⁸⁶.
- 19 ועל-ידי עבודה זו פועלים את הענין ד"ושכנתי בתוכם" כפי שיהיה בביאת המשיח, בקרוב ממש,
- 20 ובשמחה וטוב לבב - שהרי את כל היסורים וחבלי משיח כו' עברנו כבר לכל הדעות⁸⁷, ועכשיו צריכה
- 21 להיות ביאת המשיח בשמחה ובטוב לבב - בבית-המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו על-ידי משיח
- 22 צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

- 23 טז. המשך הביאור בפירוש רש"י בפרשת בשלח על הפסוק⁸⁸ "שם שם⁸⁹ לו", "במרה נתן להם מקצת
- 24 פרשיות של תורה שיתעסקו בהן, שבת ופורה אדומה ודינין" - נכלל בשיחת שבת פרשת בשלח סעיף
- 25 יא⁹⁰.

שמתבארים ב'שער היחוד והאמונה', ב'אגרת הקודש' וכו'.

(81) בשילוב שיחות ש"פ תשא וש"פ ויק"פ שנה זו.

(82) תרומה כה, ב"ג.

(83) שם, ח.

(84) חגי ב, ח. וראה קידושין בסופה.

(85) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(86) ראה שמו"ר ר"פ תרומה. פל"ג, ו. תנחומא תרומה ג.

(87) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ד ס"ע 234. וש"נ.

(88) טו, כה.

(89) כמו הלשון בריש פרשתנו - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם".

(90) תורת מנחם - התוועדיות חנ"ב ע' 9 ואילך.

(77) פרש"י שם כא, כו.

(78) גם צריך להבין: (א) למה נעמד רש"י על התיבות "תחת עינו" שבסיום הענין, ולא על התחלת הענין: "וכי יכה איש את עין עבדו" (כמו בפסוק "וכי יגח שור", שנעמד על התחלת הענין). (ב) לכאורה לא הוצרך רש"י למנות את כל פרטי "עשרים וארבעה ראשי אברים" (כמו שלא מנה כל פרטי כ"ד מתנות כהונה (ראה פירש"י ויצא כט, לד. קרח יח, ח)).

(79) תצא כב, כז, כג, יא.

(80) ובאופן כזה צריך לחנך את ה'בן חמש למקרא' - "חנוך לנער ע"פ דרכו" (משלי כב, ו), עוד בקטנותו, כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה כו' (סוכה מב, א) - שידע אודות הענין דהשגחה פרטית וכו', וזאת, גם כשמדובר אודות ענינים

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך ו'

מתורגם ללשון הקודש

25 האזהרה בכללותה חוזרת שלוש פעמים, הכרחי לצטט
26 רק את המלים "לא תבשל". ולכן הקושי אינו רק לגבי
27 צירוף שני ענינים באותו "דיבור המתחיל", אלא גם
28 מדוע כותב רש"י שני ענינים אלו על כל שלוש המלים
29 "לא תבשל גדי"?

30 כן אין מובן סדר הענינים בפירוש רש"י: בפירושו
31 "ובשלושה מקומות..." הוא מבהיר מדוע בכלל כתובה
32 האזהרה "לא תבשל...", ואילו בפירוש "אף עגל
33 וכבש..." הוא מסביר רק את המלה "גדי", ואם כך,
34 רש"י צריך היה להקדים את ההסבר "ובשלושה
35 מקומות..." לפני "אף עגל וכבש..."⁸, ומדוע קובע
36 רש"י שני ענינים אלו בסדר הפוך?

ב.

37
38 ההסבר לסדר הענינים בפירוש רש"י
39 לגבי סדר הענינים בפירוש רש"י – "ובשלושה
40 מקומות..." לאחר "אף עגל וכבש בכלל גדי..." –
41 אפשר לבאר:

42 לפי פירוש רש"י "אחד לאיסור אכילה ואחד
43 לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול" הכרחי לומר, שגם
44 בשני המקומות שבהם התורה אוסרת אכילה והנאה
45 מופיע הביטוי "לא תבשל", מפני שהבישול הוא
46 ההתחלה המביאה לידי אכילה והנאה: אדם מבשל
47 מזון כדי לאוכלו או כדי ליהנות ממנו באופן אחר:
48 להאכילו לילדו, למוכרו וכדומה. ולכן כותבת התורה
49 את איסור האכילה וההנאה במלים "לא תבשל",
50 בדומה? למה ש"בן חמש למקרא" יודע, שכשהוא

א.

"לא תבשל גדי"

1 מן הפסוק "ראשית בכורי אדמתך... לא תבשל גדי
2 בחלב אמו"¹, מצטט רש"י, ב"דיבור המתחיל" השני,
3 את המלים "לא תבשל גדי", ומפרש: "אף עגל וכבש
4 בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רק, ממה שאתה
5 מוצא בכמה מקומות שכתב גדי והוצרך לפרש אחריו
6 עזים: את² גדי העזים³, שני גדיי עזים⁴, ללמדך שכל
7 מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש במשמע"⁵.
8 ובשלושה מקומות⁶ נכתב בתורה: אחד לאיסור אכילה
9 ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול"⁷.

10 בכך אין מובן: דברי רש"י בסוף פירושו
11 "ובשלושה מקומות נכתב בתורה..." אינם קשורים,
12 לכאורה, לתחילת הפירוש – "אף עגל וכבש בכלל
13 גדי...". ואם כך, היה מתאים יותר שרש"י יכתוב שני
14 ענינים אלו – "אף עגל וכבש..." ו"ובשלושה
15 מקומות..." – בשני קטעים נפרדים, ולפני הענין של
16 "ובשלושה מקומות..." הוא יצטט שוב את המלים "לא
17 תבשל גדי", כדרכו של רש"י במקומות אחרים במקרים
18 דומים?

19 ויותר קשה: שני ענינים אלו אינם שונים רק
20 בתוכנם, אלא הם מתייחסים למלים אחרות בפסוק:
21 החלק של הפירוש "אף עגל וכבש..." מבאר רק את
22 המלה "גדי", ולצורך זאת אין הכרח, לכאורה, לצטט
23 את המלים "לא תבשל". ואילו לפני החלק השני של
24 פירושו "ובשלושה מקומות..." ששם מוסבר מדוע

מאכלות אסורות פ"ט ה"ג: "וגדי הוא כולל ולד השור ולד השא ולד העז".

(6) פרשתנו כאן. תשא לד, כו. ראה יד, כא.

(7) וכ"ה בחולין קטו, ב.

(8) וכדלעיל (כא, יד"ח), שבתחלה [מעתיק הוא רק התחלת הכתוב
9] מפרש "למה נאמר" הענין בכללותו ואח"כ מפרש פרטים.

(9) אבל אין לומר שהוציא איסור אכילה בלשון בישול רק ללמדך
שאינו אסור אלא דרך בישול (כבסנהדרין ד, סע"ב. טרשו"ע י"ד רספ"ז)
– כי פשטות הלשון "לא תבשל" מורה שהכתוב מזהיר על הבישול (ולא
על האכילה, דרך בישול), ולכן מוכרח לומר כבפנים, שהוציא איסור
אכילה בלשון בישול לפי שהבישול הוא הכנה להאכילה.

אלא שמ"מ, ממה שנאמר "לא תבשל" – ולא "לא תכין" (ע"ד
בשלח טז, ה) "והכינו" וכיו"ב – מוכח (גם עפ"י דרך הפשט) שאיסור
האכילה (וההנאה) היא דרך בישול דוקא.

(1) פרשתנו כג, יט.

(2) כ"ה בדפוס ראשון. ובכמה דפוסים: "כגון אנכי אשלה גדי עזים
(וישב לח, יז) את גדי כו". וכן ישנם עוד כמה שינויים.

(3) וישב לח, כ.

(4) תולדות כז, ט.

(5) וכ"ה בחולין קיג, ב.

בחולין שם: "פרה ורחל". וברש"י כאן "עגל וכבש" – כי "גדי"
הוא "ולד רק". אלא שממ"ש רש"י (חולין שם – ד"ה מחד קרא. ושם
קיד, א – ד"ה בחלב אמו) "עגל וטלה" מוכח שגם בדרך ההלכה
המשמעות ד"גדי" היא כנ"ל*, ומה שלשון הגמרא היא "אפילו פרה ורחל
במשמע" – לפי שבדרך ההלכה אין חילוק בזה. או י"ל (כי לפי הנ"ל
דוחק קצת הלשון "במשמע") שהכוונה היא ל"ולד" הפרה ורחל. ועל פי
זה יומתק ג"כ השינוי ל"פרה" (ולא "פר", או "שור" – כרגיל ברוב
המקומות כשכולל זכרים ונקבות – נקט ל' זכר). וראה גם רמב"ם הל'

(* בחינת מצוה צב: "שאין גדי אלא לשון בהמה והוציא בלשון גדי לפי שהבשר הוא דבר רך כגדי".

מקומות אינה כפשוטה ממש, אך מובן, שפשוט יותר
לומר שהתורה מכנה "ולד רך" של עגל וכו' במלה
"גדי", מפני שהוא דומה בתכונותיו¹⁷ לבשר גדי
המיוחד ברכותו, מאשר לומר, שהתורה אוסרת אכילה
והנאה במלים "לא תבשל", כי תכלית הבישול היא
אכילה או הנאה.

אך לאחר שכבר ידוע, כפירוש רש"י, ש"אף עגל
וכבש בכלל גדי", ואי אפשר לומר שבשני המקומות
האחרים נוספים פרטים בענין של "גדי", שהרי ב"גדי"
כבר נכלל ולד רך של מין הבהמה¹⁸, אפשר להוסיף
רק פרט אחד: ולד רך של מין החיה, והרי יש עוד שני
פסוקים¹⁹. ולכן הכרחי לומר, ששלושת האיסורים אינם
פרטים שונים ב"גדי", אלא שלושה פרטים ב"לא
תבשל": אכילה, הנאה ובישול.

ג.

שני ענינים באותו קטע קשורים בתוכנם
אך עדיין קשה: במקומות רבים כותב רש"י את
פירושו למלה הכתובה מאוחר יותר בפסוק לפני שהוא
מפרש מלה הכתובה בפסוק לפני כן. וזאת כאשר
הפירוש למלה הקודמת נעשה הכרחי או מובן רק
לאחר פירושו על מלה מאוחרת יותר.
אך גם במקרה כזה, אם שני הפירושים הם ענינים
שונים, אף אם האחד מחייב את האחר, מחלק אותם

1 הולך לבצע פעולה שלילית, מזהיר אותו מורו: "אל
2 תלך", למרות שהמלמד אינו מתכוון להליכה, אלא
3 למעשה שהוא מתכוון לבצע¹⁰.

4 וכפי שאנו מוצאים במקום אחר¹¹, שאיסור אכילת
5 קדשים מופיע בתורה בביטוי "בכל קודש לא תגע" –
6 כי נגיעה בדבר מאכל היא הגורם להתחלתי לאכילתו.

7 אך מובן, שהסבר המלה "תבשל" במשמעות של
8 אכילה או הנאה אינו "פשוטו של מקרא" בפסוק
9 כשלעצמו, אלא כיון שאין אפשרות אחרת¹², מפני ענין
10 אחר. ואם יהיה הסבר המלה "תבשל" בפרשתנו
11 כפשוטו, יהיה הציווי "לא תבשל גדי בחלב אמו" בשני
12 מקומות מיותר¹³. אך אילו היה אפשר לבאר הסבר אחר
13 לגבי כתיבת לאו זה בשלושה מקומות, היתה משמעות
14 המלה "תבשל" בכל שלושת המקומות כפשוטה.

15 ולכן כותב רש"י את פירושו "ובשלושה מקומות...
16 אחד לאיסור אכילה..." לאחר פירושו "אף עגל
17 וכבש..." ובקטע אחד:

18 אילו "גדי" הוא רק "גדי עזים", אפשר היה
19 להסביר את "שלושה מקומות" בפשטות: "לא תבשל
20 גדי..." הראשון אוסר גדי עזים, השני – עגל וכבש¹⁴
21 (הקרובים ל"גדי" בהיותם ולד רך של מין הבהמה¹⁵),
22 והשלישי – ולד רך של מין החיה¹⁶.

23 אמנם, לפי פירוש זה משמעות המלה "גדי" בשני

קיד, א – ד"ה בחלב אמו).

17 ויתרה מזו – רגיל זה ביותר בתורה וכפרש"י: "חיות... ור"ד...
שאינן צריכות מילדות" כחיות (שמות א, יט). ולא רק ע"פ דרך הדרש
(הקרב לפשט) כבנדרו¹⁷, אלא גם בפשוטו של מקרא, וכמו: גור ארי'
יהודה (ולא נאמר – כבסיום הכתוב – "גור ארי") – ויחי מט, ט. ובכ"מ.
18 אבל לא ממין החי. שלכן כותב רש"י "עגל וכבש" דוקא (ראה

רש"י ויקרא א, ב).

ואין להקשות: מזה שהוצרך (חולין קיג, סע"א) למיעוט "פרט לחי"
מוכת לכאורה אפשר להקשות: הרי גם התחלת הכתוב "ראשית בכורי
חולין שם), אבל – נוסף על זה שאין ראי' מלימוד על דרך ההלכה
ללימוד על דרך הפשט* – מלשון הגמרא (שם ריש ע"ב) "פרה ורחל"
משמע (גם בדרך ההלכה) רק בהמה הוא בכלל גדי. ומה שצריך קרא
למעוטי חי' – כי עפ"י שיטת הגמרא שם אין כל סברא לחלק ביניהם
(שלכן גם למעט עוף צריך קרא). וראה לח"מ לרמב"ם שם, שבשר בהמה
הוא ממשמעות הכתוב ובשר חי' נלמד מפי השמועה.

19 ואין לומר ש"גדי" השלישי מרבה גם בשר שלא מ"ולד רך" –
כי זהו היפך משמעות הלשון "גדי" (ראה לעיל הערה 5).

וכן אין לומר שמרבה עוף (וכבמכילתא כאן: "אחת לבהמה וא' לחי'
וא' לעוף"), כי עוף אין לו חלב אם, ואין שייך בו "לא תבשל בחלב
אמו".

10 ועפ"י: א) יומתק פרש"י (בראשית ג, ג) "הוסיפה על הציווי"

(ולא טתם "הוסיפה", או "על האיסור" וכיו"ב). ב) יובן מה שראיתי
הנחש "כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה" (רש"י שם ג,
ד) נתקבלה אצל חזו"ה. ג) דאין סתירה לזה ממה שאברהם גזר "גזירות
להרחקה על אזהרות שבתורה" (רש"י תולדות כו, ה).

11 תוריע יב, ד. וברש"י שם.

12 ולהעיר שבפ' תוריע שם, מוסיף רש"י "כמו ששנוי' ביבמות".
13 לכאורה אפשר להקשות: הרי גם התחלת הכתוב "ראשית בכורי
אדמתך גור" [וכן הפסוקים שלפניו] נכפלו בפ' תשא? אבל – החידוש
שבפסוקים אלו, פירש רש"י בפ' תשא (כמבואר בארוכה בשיחת ש"פ
ויקהל תשכ"ח).

14 או ש"גדי" השני מרבה רק "כבש" שדומה יותר ל"גדי (עזים)",
כי שניהם הם בהמה דקה, ו"גדי" השלישי – ולד רך של בהמה גסה
(וראה עד"ז מכילתא כאן: "אחת לבהמה גסה ואחת לעזים ואחת
לרחלים").

15 אבל ולד רך ממין החי' לא ילפינן מ"גדי" שנאמרה בפעם השני
(כ"א מפעם השלישית). וראה עד"ז מכילתא כאן: "אחת לבהמה (גסה
ואחת לדקה) ואחת לחי'".

16 וגם בדרך ההלכה הרי ישנה דיעה ש"גדי" הוא דוקא גדי
(העזים), ובשר חי' ושאר בהמות מ"גדי" יתירה נפקא (ראה רש"י חולין

* ברש"י ראה (יד, כא) "שלושה פנמים פרט לחי' כו" – אבל זהו לאחר שצאמר "לא תבשל גר" פנם שני' (בפ' תשא) שמזה ילפינן כל בשר (כפרש"י) שם "אזהרה
לבשר בחלב" – ראה בארוכה לקמן ע' 212 ואילך). ולכן צריכים מיעוט לעוף ולחי' (כדלקמן שם ע' 215). משא"כ "גדי" דפרשת משפטים.

פעם אחת בלבד, היתה הכוונה לאיסור בישול. כאשר
כתוב פעמיים נוספות "לא תבשל", מרבים, בנוסף
לאיסור בישול, גם את איסור אכילה, על ידי הפעם
השניה, ואת איסור הנאה, על ידי הפעם השלישית.

אך רש"י אומר "אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור
הנאה ואחד לאיסור בישול"²². וביודענו שבפירוש
רש"י גם הסדר מדויק, יוצא מכך, שהאיסור הראשון
של "לא תבשל" הוא איסור אכילה, השני – איסור
הנאה, ורק השלישי הוא על איסור בישול! שמכך
מובן, שהאפשרות ש"לא תבשל" נאמר לגבי בישול
היא חידוש כה גדול, עד שאומרים אותה רק לאחר
שכבר אין אפשרות אחרת (כי האיסורים על אכילה ועל
הנאה כבר ידועים משני הפסוקים הקודמים)! מנין
לומד זאת רש"י?

התמיהה אף גדולה יותר: הרמב"ם בספר המצוות
שלו²³, ובעל ספר החינוך בספרו²⁴, ששניהם ספרי
הלכה, מפרשים²⁵, שהמשמעות של "לא תבשל..."
שבפרשת משפטים היא, כפשוטה, איסור בישול, ואילו
"לא תבשל" שבפרשת תשא ושבת²⁶ ראה – כוונתם
לאיסור אכילה ולאיסור הנאה, מפני שבהם מופיע
האיסור "פעם שניה". ורש"י, המפרש פשוטו של
מקרא, דוקא הוא מבאר ששתי האזהרות הראשונות הן
לגבי איסור אכילה ואיסור הנאה, ורק השלישית היא
לגבי איסור בישול!

ה.
"לא תבשל" - חידוש באיסור
ההסבר לכך הוא: רש"י מתכוון ליישב בפירושו
"ובג' מקומות..." תמיהה המתעוררת מיד בפסוק שלנו
"לא תבשל":

איננו מוצאים במקום כלשהו בתורה, ובמיוחד לפי
ידיעותיו של בן חמש למקרא, דבר שאסור בבישול:
דברים מסויימים אסורים באכילה, אחרים אסורים
בהנאה, אך אין דבר האסור בבישול²⁶. מדוע יהא "גדי
בחלב אמו" אסור בבישול²⁷?

רש"י לשני קטעים נפרדים. כאשר רש"י בכל זאת כולל
שני ענינים באותו "דיבור המתחיל", הרי זו הוכחה,
שהקשר שביניהם אינו רק בכך שהאחד מחייב או גורם
לאחר, אלא יש קשר גם בתוכנם, כלומר, שהם עוסקים,
בשלימותם או בחלק מהם, בענין זה, ולכן הם
מופיעים בקטע אחד.

ולפי זה אין מובן: מהי הנקודה המשותפת בתוכנם
של שני הענינים – "אף עגל וכבש בכלל גדי" לביאור
המלה "גדי", ו"ובשלושה מקומות..." לביאור הסיבה
להופעת לאו זה שלוש פעמים – אשר מפני תוכן
משותף זה כולל אותם רש"י באותו "דיבור המתחיל",
ובמיוחד כאשר החלק הראשון מבאר רק את המלה
"גדי", ולא את "לא תבשל"?

ד.
שאלות נוספות על פירוש רש"י
בנוסף לקושי זה (מהו הקשר התוכני בין
"ובשלושה מקומות נכתב בתורה..." לבין תחילת
הפירוש "אף עגל וכבש...") אין מובן גם לגבי עצם
הפירוש "ובשלושה מקומות..."

א) כאשר מתעורר קושי על פסוק מפני פסוק אחר,
מבאר זאת רש"י בפסוק השני, ולא בראשון, כי בלימוד
הפסוק הראשון אין מתעורר אצל התלמיד קושי, שיש
צורך ליישבו.

על-אחת-כמה-וכמה כאשר הקושי אינו נובע
מסתירה בין הפסוקים, אלא מכך שהדבר מופיע
פעמיים או יותר, הרי מובן בפשטות, שאין מקום לבאר
ולספר בפסוק הראשון את המתחדש רק על ידי שפסוק
אחר, מאוחר יותר, מיותר, לכאורה²⁰.

וקשה ביותר להבין את דברי רש"י כאן "ובג'
מקומות...": מדוע חשוב לפרש בפסוקנו חידושים
הנובעים רק משני הפסוקים המאוחרים יותר²¹?

ב) מהמשמעות הפשוטה של לשון הפסוק "לא
תבשל..." היה צריך לנבוע, שאילו היה האיסור מופיע

20) שלכן אין רש"י מפרש בפרשנותו – הטעם למה נכלל בפ' תשא
הציורי "ראשית בכורי אדמתך גר" וכן כו"כ ציורים שלפנ"ז.

21) ולהעיר, שאפילו בחינוך (מצוה צב) אינו מפרש מאומה בפ'
משפטים בנוגע להחידוש שבפ' תשא ופ' ראה. וראה גם ראב"ע כאן:
ועוד אדבר למה הזכיר.. פעם שנית.. במקום כל אחד מהם.

22) ואף שכ"ה לשון הגמרא (שם קטו, ב), הרי באם "לא תבשל"
הראשון ה' בא (לפרש"י) לאיסור בישול, ה' רש"י משנה מלשון הש"ס
(כדרכו בכ"ז), בכדי שלא יאמרו שע"פ פשוטו של מקרא "לא תבשל"
הראשון בא לאיסור אכילה.

23) מל"ת קפ"ד.

24) מצוה צב. ק"ג.

25) וכ"מ גם מהסדר שבטוש"ע יו"ד ר"ס פז.

26) ומובן בפשטות, שאיסור בישול בשבת (ראה לעיל בשלח טז, כג)
אינו שייך כלל לנדר"ד – כי שם האיסור הוא, ע"ד האיסור שלוקטי המן
לא יצאו ללקטו (פרש"י שם טז, כט) – מפני (כהקדמה שבכתוב ע"צמו,
שו"חם הוא) שבתון שבת קודש להו', אבל לא מצינו (בשום מקום) דבר
האסור בבישול.

27) ולהעיר, שגם בחינוך (מצוה צב) כתב [לאחרי שמבאר טעם על
איסור בישול בשר בחלב] "ועדיין צריכים אנו למודעי המקובל", וגם
לאחרי שמביא טעם הרמב"ם: "וכל זה איננו שוה לי".

32 ו.
33 איסור בישול רק בפעם השלישית
34 לכאורה, יש לשאול על כך: בסופו של דבר קיים
35 איסור על בישול בשר בחלב גם לפי פירוש רש"י
36 בפשוטו של מקרא, ומה יוצא מכך, שהחידוש קטן
37 יותר, על ידי ההסבר ש"לא תבשל" הראשון (והשני)
38 אינו איסור בישול? במה מקל ההסבר שגזירת הכתוב
39 מופיעה בפרשת ראה, ולא בפרשת משפטים?

40 אך לאמיתו של דבר מובן: אילו "לא תבשל" הוא
41 רק איסור בישול, ולפחות עדיין לא ידוע אודות איסור
42 אכילה והנאה – זהו אכן חידוש גדול ביותר. אך כאשר
43 אנו כבר יודעים שבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה,
44 כבר אפשר להבין בפשטות את איסור הבישול: איסור
45 הבישול של בשר בחלב הוא תוצאה של איסור אכילה
46 והנאה. איסור אכילה והנאה לגבי בשר בחלב כה
47 חמור, עד שהתורה אסרה בו גם בישול, העלול להוביל
48 לאכילה ולהנאה.³³

49 דוגמא לדבר זה ממקום קודם: כאשר שמעה חוה
50 ש"מפרי עץ הגן נאכל, ומפרי העץ אשר בתוך הגן
51 (ולמרות זאת) אמר אלקים לא תאכלו ממנו" – הבינה
52 בפשטות³⁴ שהציווי כולל גם "ולא תגעו בו"³⁵.

53 וזהו הסבר נוסף לכך שרש"י מבאר את איסור
54 בישול בשר בחלב רק ב"לא תבשל" השלישי, למרות
55 שאין הוא מתאים לפשט, כי (בנוסף לכך שההגיון
56 מחייב לדחות איסור שיש בו חידוש מאוחר ככל
57 האפשר, כדלעיל בסעיף ה') – הרי איסור הבישול
58 מובן יותר רק מפני שבשר בחלב אסור באכילה
59 ובהנאה.³⁶

60 ז.
61 הקשר בין שני חלקי הפירוש
62 לפי האמור לעיל יובן הקשר שבין סוף דברי רש"י

1 לכן מסביר רש"י מיד כאן "ובג' מקומות נכתב
2 בתורה: אחד לאיסור אכילה...", שפסקנו אכן אינו
3 אוסר בישול, אלא זוהי אזהרה לאיסור אכילה.²⁸
4 אך כדי להסביר פירוש זה לפי דרכו של רש"י,
5 פשוטו של מקרא, הוא צריך לבאר "ובג' מקומות...":
6 אילו היה נאמר "לא תבשל" פעם אחת בלבד, היה
7 הכרחי להסביר שזהו איסור בישול כפשוטו, למרות
8 שאין איסור כלשהו דומה לכך. אמנם, זהו חידוש גדול
9 – כי "לא מצאתי לו חבר", שום דבר אינו אסור
10 בבישול, אך אי אפשר להסביר את המלה תבשל
11 במשמעות של אכילה.

12 אך כיון ש"בג' מקומות נכתב בתורה", ובפשטות
13 אין הכוונה "להרבות בלאוין", אלא אלו הן שלוש
14 אזהרות שונות על שלושה ענינים שונים²⁹, וכיון
15 שבשני מקומות הכרחי להוציא את "לא תבשל"
16 מהמשמעות הפשוטה, ולבאר שאין הכוונה לבישול,
17 אלא למה שנובע מכך, למטרת הבישול – אכילה
18 והנאה, וכל שלושת הדברים אסורים – בישול אכילה
19 והנאה,

20 סביר לומר, ש"לא תבשל" הראשון הוא איסור
21 אכילה, שבו אין חידוש – האיסור הראשון בתורה הוא
22 "לא תאכל ממנו (מעץ הדעת)"³⁰.

23 אמנם, גם באיסור אכילה של "גדי בחלב אמו" יש
24 חידוש, שהרי כל אחד מהם, "גדי" ו"חלב", מותרים
25 באכילה³¹, אך חידוש זה אינו כה חדש אפילו אצל בן
26 חמש למקרא, כי הוא כבר מכיר את איסור שעטנז³².

27 ב"לא תבשל" השני מוסיפה התורה איסור נוסף
28 לגבי "גדי בחלב אמו" – איסור הנאה. ואת איסור
29 הבישול, שהוא חידוש גדול ביותר, סוג איסור הקיים
30 רק לגבי "גדי בחלב אמו" – לומדים רק מהפעם
31 השלישית.

(28) ועפ"י מובן מה שבתרגום אונקלוס – שהוא קרוב לפשוטו של מקרא (משא"כ תיב"ע) – מפרש בנל ג' המקומות "לא תיכלון". אלא שאי"ז שיטת רש"י. וראה להלן בפנים.

(29) ראה גם פסחים כד, ריש ע"ב: כל היכא דאיכא למידרש דרשין ולא מוקמינן בלאוי יתירי.

(30) בראשית ב, יז.

(31) רש"י ד"ה מ"ט – חולין קח, א.

(32) פרש"י תולדות כו, ה. וראה פסחים מד, ב. נזיר לו, א. תורה דחידוש (חולין שם).

(33) ראה כס"מ הל' טומאת מת פ"א ה"ב. וראה לקח טוב (למהר"י ענגיל – כלל ח), כו"כ דוגמאות דסייג בדאורייתא.

(34) שלכן נתקבלה אצלה ראיית הנחש "כשם שאין כו" (ראה לעיל

הערה 10).

(35) בראשית ג, כ"ג.

(36) וגם לפי המבואר להלן סעיף ד' שטעם האיסור ד"גדי בחלב אמו" הוא מצד אכזריות, אין לומר שאיסור הבישול הוא מצד עצמו, כי גם הבישול הוא אכזריות – כי בא"כ הו"ל לאסור (גם) השומה בחלב אמו (והרי א"א לבישול בלי שימה תחלה). ומזה מוכח שהאכזריות היא דוקא באכילה (ובהנאה) ולא בבישול.

ואין סתירה לזה מ"אותו ואת בנו לא תשחטו" – אף שהוא ג"כ מצד אכזריות, (ובפרט שלפי שיטת הרמב"ם (הל' שחיטה רפ"ב) אם עבר ושחטן מותר לאכלן) – כי האכזריות שבשחיטת אותו ואת בנו יש בה גם משום צער בע"ח (ראה להלן הערה 44), ולכן עיקר האכזריות הוא דוקא בשחיטה.

18 אמנם גם לפי פירוש רש"י נכלל ב"גדי" רק ו'לד
19 ו'ר' (ורק) של בהמות (ולא חיות)⁴¹, אך למרות זאת
20 אי אפשר לשאול: במה שונה ו'לד רך של בהמות מכל
21 שאר הסוגים, כי כיון שאיסור "לא תבשל" (בפסוק
22 של'נ) הוא כפשוטו⁴² "בחלב אמור"⁴³, מובן, שהטעם
23 לאיסור הוא מפני אכזריות⁴⁴ בבעלי חיים, (ובקל-
24 וחומר איסור צער שלהם)⁴⁵, וממילא מובן מדוע חל
25 האיסור דוקא לגבי "גדי", כי ה"בישול" (כולל כל
26 שלושת הפרטים: אכילה הנאה ובישול) של ו'לד רך
27 בחלב אמו אכזרי יותר ממקרה דומה אצל מבוגר,
28 ולגבי הולד הרך עצמו קשור הדבר יותר למין
29 הבהמה⁴⁶, שנמצאת ברשות האדם יותר מהחיות⁴⁷,
30 ובכלל – חלש מהם וכדומה.

31 ולפי זה יוצא, ששני הענינים שבפירוש רש"י על
32 "לא תבשל גדי" – "אף עגל וכבש בכלל גדי" שבו
33 מוסבר הטעם לאיסור דוקא לגבי "גדי", ו"ובשלושה
34 מקומות... לאיסור אכילה", שבו מוסבר הטעם לאיסור
35 "לא תבשל" – קשורים לענין משותף: על ידי שני

1 "ובשלושה מקומות נכתב בתורה, אחד לאיסור
2 אכילה..." לבין תחילת דבריו "אף עגל וכבש בכלל
3 גדי...":
4 בפירושו "אף עגל וכבש בכלל גדי" אין כוונת
5 רש"י לבאר רק את משמעות המלה "גדי", אלא
6 להבהיר שאלה המתעוררת במלים "לא תבשל גדי" –
7 שאותן הוא מצטט: במה שונה "גדי" מסוגי בהמות
8 אחרים, שדוקא לגבם יש איסור "לא תבשל בחלב
9 אמו"?
10 בכללות אין בתורה הבדלים – לגבי איסורים
11 וכדומה – בין בהמה אחת לאחרת,
12 ועד כדי כך הדבר פשוט, שרש"י מפרש, ללא שום
13 הוכחות, שב"יגה שור" הכוונה היא ל"אחד שור ואחד
14 כל בהמה וחיה ועוף"³⁷.
15 ואת זאת מבהיר רש"י בפירושו "אף עגל וכבש
16 בכלל גדי"³⁸, שהאיסור "לא תבשל..." אכן חל גם
17 לגבי עגל וכבש³⁹.

הוא דוקא מין הבהמה (כנ"ל בפנים) ולא ח"י ועוף – אין להוציא "בחלב
אמו" שבפרשתנו מפשוטו (שהאיסור "לא תבשל" הוא רק "בחלב אמו").
– וראה לקר"ש חכ"ז ע' 42 הערה 35.
(43) ועפ"י יובן בפשטות*** הא ד"ויקח חמאה וחלב ו'בן הבקר
(שהי' "רך" כפפסוק שלפניו) אשר עשה ויתן (אברהם) – שהי' היפך
האכזריות בתכלית, נוסף על שקיים כל התורה) ג"י" (וירא יח, ח).
(44) רמב"ן בפ' ראה – יד, כא. וראה ראב"ע כאן.
במרו"נ ח"ג פמ"ח משמע, דאין בזה הענין דצער בע"ח. והטעם
פשוט, כי "צער בע"ח" שייך רק כשהוא ח"י נאכל "אכזריות" דנפש האדם
– שייך גם בכשר בחלב.
(45) דאם אסור באכזריות – פשיטא דאסור בצער בע"ח. וראה שו"ע
אדה"ז (ח"ו) הל' ע"ד וצער בע"ח ס"ד.
(46) להעיר, שהאיסור ד"אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" נשהוא
ג"כ מטעם אכזריות (חינוך מצוה רצב (בטעם השני) וראה ראב"ע
ורשב"ם כאן, שהאיסור דלא תבשל גדי בחלב אמו הוא דוגמת האיסור
דאותו ואת בנו) – הוא רק בבהמה ולא בחי' (וי"ד סט"ז).
(47) כמובן בפשטות. ועפ"י מ"ש בפנים, יובן דיוק לשון רש"י
(בראשית א, כו) "בהיות ובהמות כר' ירוד לפניהם (ל' רבים) והחז' מושלת
בו" – כי "לפניהם" (ל' רבים, שכולל גם הבהמות) הוא רק "ירוד", והחז'
(גם) מושלת בו.

(37) פרשתנו כא, כח. וראה עד"ז פרש"י כא, לו.
(38) ולכן מקדים רש"י "אף עגל וכבש בכלל גדי" ורק אח"כ מוסיף
"שאינן גדי אלא לשון ו'לד רך" – ודלא כבפ' תשא שבתחלה מפרש "כל
ולד רך במשמע" ואח"כ כותב "ואף עגל וכבש" – כי בפ' תשא שם
מפרש לשון "גדי" [שלכן אינו מעתיק "לא תבשל"], וראה לקמן 217
ואילך. משא"כ בפרשתנו מפרש ש"לא תבשל" הוא גם על עגל וכבש,
ובהמשך לזה הוא מפרש "שאינן (בשי"ן) גדי כר'" – לבאר מ"ש לפנ"ו.
(39) בראב"ע וברשב"ם כאן, שהוא לפי שדיבר הכתוב בהוה. אבל
רש"י אינו מפרש כן, כי ס"ל שדברך הפשט – גם עגל וכבש בכלל גדי.
(40) ראה לעיל הערה 18.
ומה שרש"י אינו מפרש שהאיסור הוא בכל בשר***, ומ"ש "גדי"
הוא לפי שדיבר הכתוב בהוה*** – כי הפירוש "דיבר הכתוב בהוה"
הוא דוקא כשאין סברא לחלק בין המובא בכתוב לשאר הענינים הדומים
אליו, משא"כ בנדר"ד שיש סברא לומר שהאיסור הוא רק ב"גדי"
(כדלהלן בפנים).
(41) ראה לעיל הערה 18.
(42) להלן בפ' תשא (לד, כו) מפרש רש"י: "בחלב אמו פרט לעוף
שאינן לו חלב אם" ולפ"י (דצריך לשלול עוף) מובן דהאיסור לא תבשל
הוא גם בחלב אחר. אבל נוסף על מה שמובן בפשטות (וכמדובר כמה
פעמים), שרש"י אינו סומך עצמו על מה שיפרש אח"כ – בנדר"ד, בפ'
משפטים, מכיון שא"א לפרש פרט לעוף כר', שהרי "גדי" (שבפרשתנו)

(*) וענפי' דפוס הראשון – "אף עגל וכבש" הוא ב"דיבור" שלאחריו.
(**) ואף שבפ' תשא מפרש רש"י "אזהרה לבשר כר'" (שכוונתו בזה היא לכל בשר ולא רק לגדי – ולד רך), הרי מזה שבפרשתנו אינו מפרש "אזהרה לבשר" מוכח
שהאזהרה שבפ' משפטים היא רק לגדי". כי מובן שרש"י אינו סומך – במה שמוכרח בפשוטו של מקרא – שיפרש זה אח"כ.
ההכרח של רש"י בפ' תשא לפרש "אזהרה לבשר" – ראה להלן ע' 212 ואילך.
(***) ואין לומר שלהפירוש שגדי כולל כל ו'לד רך, אין הדוגמא ד"גדי" מצויה יותר משאר בשר – כי גם ברמב"ם הל' מ"א שם ובטעם"ע שם מובא "דיבר הכתוב בהוה"
(וראה הביאור ע"ז בפרישה שם), ו"הוה" זהו המציאות בפועל – ולכן אין לחלק בזה בין לימוד ע"ד הפשט, או ההלכה וכו'. וראה להלן שם (ע' 218), שגם רש"י בפ'
תשא מפרש כן.
(****) ולפירוש"י בפ' תשא שם"לא תבשל גדי" השני למדים שהאיסור הוא גם בחלב אחר (כבהמה 42) התיידין הוא: (א) שאכלו בזה אחר זה (ובללא"כ מוכח כן –
פירש"י שם ע"פ קמא קמא כר'), (ב) מי שאכל זה לא אכל זה, ואף שנתן להם ג' לשונות אף שנתן חמאה – הוא בכדי שתהא הבחירה ביד כאר"א ואולי ירצו כולם
רק בבן הבקר. וה"ז הנסנת אורחוס ברידור. וק"ל.

- 1 הענינים מסיק רש"י שהאיסור "לא תבשל גדי" אינה
- 2 גזירת הכתוב, שאינה מובנת כלל, אלא יש לכך גם
- 3 הסבר שכלי.
- 4 ח.
- 5 **אסור לצער!**
- 6 פירוש רש"י מכיל גם "יינה של תורה" ⁴⁸. אחת
- 7 ההוראות הנלמדות מפירוש רש"י זה היא:
- 8 הדבר היחיד שהתורה אסרה בישולו, הוא גדי בחלב
- 9 אמו. ולפי האמור לעיל, הסיבה היא, כדי למנוע
- 10 אכזריות וצער של בעלי חיים, ומכך רואים עד כמה

- 11 חמור איסור צער בעלי חיים ⁴⁹: למרות שצער בעלי
- 12 חיים גורם באופן ישיר לאיסור גדי בחלב אמו רק
- 13 באכילה, או גם בהנאה, אסרה זאת התורה גם בבישול,
- 14 כי על ידי כך עלולה להיגרם אכילה ⁵⁰.
- 15 ומכך יש ללמוד עד כמה יש להיזהר בכל סוגי
- 16 הזהירות שלא לגרום ח"ו צער ליהודי אחר. כי אם
- 17 לגבי בעלי-חיים הקפידה התורה כל כך לגבי צערם,
- 18 הרי כל-שכן לגבי אנשים, ובמיוחד לגבי יהודים –
- 19 העם הנבחר, בחרתנו מכל העמים – על-אחת-כמה-
- 20 וכמה.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

(50) ריתירה מזו, שמתעם זה אסרה תורה כל בשר בחלב – וג"כ, לא רק באכילה והנאה אלא גם בבישול – כמבואר להלן שם (ע' 212 ; 215 ואילך).

(48) היום יום ע' כד. ראה ב"מ לב, ב. ובשו"ע אדה"ז (או"ח סי' שה סכ"ו. ח"ו שם) פסק כדעת הפוסקים (נסמן בשד"ח כללים מע' צער בע"ח) שהוא מן התורה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מ"ב שבט. בו כותב אודות המצב הכלכלי במשפחתם אשר פרנסתו עולה לו בקושי, ובפרט שעליו לפרנס גם שאר בני המשפחה, ובמילא שואל האם ננעלו שערי שמים ח"ו ומדוע דרך ריקים צלחה.

והנה למותר להאריך אשר השאלה, לא רק מדוע דרך ריקים צלחה אלא אפילו דרך רשעים, כבר נשאלה ע"י משה רבנו (ברכות ז' ע"א) ועברו מאז כמה אלפים שנה ובני ישראל הולכים בדרך התורה והמצוה ודוקא על ידי זה קיימת אומתנו, וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם (הרי דוקא ע"י ורק ע"י) חיים כולכם היום. והוא הדין בהנוגע לכל אחד ואחת מאתנו, ובאם יש ענינים שבאים בקושי ובפרט בעיני פרנסה, הרי אין זה ח"ו מפני ששומרים התורה והמצוה, אלא אדרבה, ועל ידי התחזקות בבטחון בהשי"ת הזן ומפרנס לכל בחסד וברחמים ממעטים הקישוים בזה, וסוף סוף משתפר גם המצב של הפרנסה, והסגולה לזה הוא גם כן להרבות בתורה ובמצוה וכמ"ש אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו כו' ונתתי וגו'.

בטח ידוע לו מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החודש - וישמור עלי' עכ"פ מכאן ולהבא, ויה"ר שגם זה ימהר הטבת מצבו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

בראשית כג, ט - ויתן לי את מערת המכפלה אשר
לוי אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם
לאחוזת קבר

קנב

טעם שראשית קידושי אשה הוא ב"כסף" (קידושין ב.),
ונלמד ממה שאמר אברהם - בחי "חסד"

יחוד ז"א ונוקבא⁵ הוא מצד החסד כמ"ש⁶ ואיש כי יקח
את אחותו חסד הוא, ועיין בזוה"ק פרשת⁷ אחרי דף ע"ז
ע"ב.

והיינו מה שראשית קדושי אשה הוא בכסף⁸, ונלמד זה
בגז"ש⁹ דקיתה קיחה מן נתתי כסף השדה קח ממני שאמר
אברהם בחי¹⁰ חסד, כסף¹¹.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רלז

(5) היינו נישואין דאיש ואשה.
(6) ויקרא כ, יז.

(7) וז"ל: (למדנו) אתעברת ה"א עלאה ברחימותא וחביבותא (נתעברה
ה' העליונה - שהיא אימא "בינה" - באהבה ובחביבות) דלא מתפרש
מינה יו"ד לעלמין (כי לא נפרדת אות י' של אבא "חכמה" ממנה
לעולם, ומפרש כי) אתעברת ואפיקת וא"ו (נתעברה אימא "בינה"
והוציאה והולידה את ו' שהוא ז"א "המדות" וכו'), ודא וא"ו כד נפקת
(זוה ה' שהוא ז"א כשיצא ונולד מאימא), בת זוגו נפקת עמיה (בת
זוגו שהיא המלכות יצאה עמו), וכו'. ואמר מאן גרים לון (מי גרם להם
שיוכלו להתייחד), חסד הוא (הרי) חסד הוא ודאי דחבר לון כחדא
(החסד דאימא הוא שחיבר וייחד אותם יחד).

(8) משנה ריש קידושין: "האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף בשטר
ובביאה". (ראה גם סימן הבא).

(9) קידושין ב. "קיתה קיחה משדה עפרון". עיין גם לקמן סימנים קנד.
קנה. קנז.

(10) אברהם בחי' חסד. כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם
זהר חלק א' - בראשית - דף מז, ב. תניא - אגרת הקדש סימן ה.
מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד' וש"נ.

(11) כסף הוא בחי' אהבה וחסד, מלשון (בראשית לא, ל) "נכסף
נכספת". ראה לקוטי תורה פרשת מסעי צ, סע"ב. בהעלותך לב, ד.
שיר השירים יד, א. אור התורה פרשת וישב רנג, ב. (דכסף הוא גם כן
גוון לבן, ולכן מורה על חסד). אמרי בינה שער ציצית פרק ב. לקמן
סימן קנד.

קנב

ביאור מאחז"ל (עירובין נג.) מערת המכפלה חד אמר
שני בתים זה לפניו מזה, וחד אמר בית ועליי

שני בתים, היו בה זה לפניו מזה.

בית ועליי, הוי כפולה בשני תקרות.

רש"י

בנדה פרק ב' משנה ה' "משל משלו חכמים באשה:
החדר, והפרוזדור, והעלי".

והוא הב' דעות בעירובין במערת המכפלה, כי מערת
המכפלה הוא מלכות (בחי² נוקבין).

ומאן דאמר בית ועליי, הוא החדר והעליי.

ומאן דאמר חדר לפניו מחדר, הוא החדר והפרוזדור.

ובבית המקדש שקאי על מלכות³, הוא העלי שעל
גבי קדשי קדשים, שהיא מקודשת יותר מקדשי הקדשים
כדאייתא בפסחים דף פ"ו⁴ ע"א.

והחדר, קודש הקדשים.

והפרוזדור, ההיכל.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רלג.
תסא

(1) ופי' הרע"ב וז"ל: החדר והעלי' והפרוזדור, חדר מבפנים ופרוזדור
מבחוץ, שניהם זה אצל זה, חדר לצד אחורי' ופרוזדור לפני', ועלייה
בנויה על שתייהן.

[וראה רמב"ם הל' איסורי ביאה פרק ה', ג-ה].

(2) אור התורה בראשית חלק א' עמוד 236.

(3) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רעא וז"ל:
"הנה בית המקדש הוא בחי' מלכות כמ"ש (שמות טו, יז) מקדש אדני
כונונו ידיך שם אדני' הוא במלכות" ע"ש. אור התורה חנוכה עמוד
שא.

(4) אבא שאול אומר עליית בית קדשי קדשים חמורה מבית קדשי
קדשים, שבת קדשי קדשים כהן נכנס לו פעם אחת בשנה, ועליית
בית קדשי קדשים אין נכנסין לה אלא פעם אחת בשבוע. [רש"י. פנעם
אחת בשנה, ביה"כ לקטורת ולהזיית בין הבדים. בשבוע, בשמיטה].

כא, ב – כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם

א. **עבד עברי** גי' משיח, וכתוב במשיח (ישעי' נב, יג) הנה ישכיל **עבדי**, ו**בשבעת** [נוט'] **בשבות** ע', בגלות ע' אומות הם הגלויות עכשיו ואח"כ יצאו לחפשי שיהיו האומות כלים, לחפשי חנם רמז משיח, ונו"ן מפסקת, רמז נון ינון שמו (תהלים עב, יז).

אם בעל אשה זה הקב"ה שנא' (ישעי' נד, ה) כי בועליך עושיך, הו"א זה י"ב שבטים, ויצאה אשתו עמו יצאו ישראל מן הגלות, עמו עמו, זו כנסת ישראל.

אשר לא יעדה הקב"ה עתיד לייעד ישראל ולכונסם כאדם הכונס אשה.

אשר לא יעדה והפדה [ר"ת] אליהו, ייעד ישראל ויפדם. מכתובת רבינו אפרים ז"ל – (מבעלי התוס') כתיבת אשכנזית

ב. **שש שנים יעבוד**. קאי על שית אלפי שנים דהוי עלמא, ויה' ענין אם לבנו ייעדנה וגו', עד ויצאה חנם אין כסף, כמ"ש (ישעי' נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, ויתר על כן דכיון שיש ענין תוספת שבת ותוספת שביעית, הנה עוד בסיום האלף הששי באים בשעתא חדא וברגעא חדא לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ג ח"ג עמוד 972

כא, ז – וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים

ג. **וכי ימכור איש** זה הקב"ה שנא' (לעיל טו, ג) ה' איש מלחמה, את בתו לאמה זו כנסת ישראל. לא תצא כצאת העבדים לא בשמטה ולא ביובל, כי הרבה שמטות עברו ולא נגאלו, ואפילו כיציאת עבד כנעני שיוצא בראשי איברים אינם יוצאים, כי כמה מהם נהרגו ונטבחו ועדיין גאולה מאוחרת.

(ח) אם רעה בעיני אדוני' שהכעיסה להקב"ה במעשה ידי' המקולקלים. אשר לא יעדה, כלומר שלא יעדה הוא אבל בעלוננו אדונים זולתיך (ישעי' כו, יג). והפדה, עתיד הוא לפדותה שנא' (תהלים קלח) והוא יפדה את ישראל, כי פדה ה' את יעקב (ירמ' לא, י). לעם נכרי לא ימשול למכרה ס"ת אֱלִיָּה. בבגדו בה, כיון שפירש טליתו עלי' שוב אינו יכול לבגוד בה, ומהו טליתו של הקב"ה אורה שנא' (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה, ועתיד הקב"ה לפרוש זיו אור כבודו עליהם שנא' (ישעי' ס, ב) ועליך יזרח ה'.

(ט) ואם לבנו ייעדנה, זה משיח שנקרא בנו של הקב"ה שנא' (תהלים ב, ז) ה' אמר אלי בני אתה.

מכתובת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

ד. ברבות משפטים פ"ל וכי ימכור איש זה הקב"ה את בתו זו התורה לאמה היינו התלבשות התורה בגשמיות ע'

זח"א כ"ז משנה איהו שפחה ולכן לא תצא כו' (ישעי' נב, יב) במנוסה לא תלכו... והיינו כי במצרים לא ה' התורה אבל עכשיו שיש אצלינו התורה שעי"ז יתבררו כל הברורים לכן לא במנוסה תלכו, וזהו לא תצא כצאת כו'.

ויוצאה בשנים בחי' לא זכו בעתה וביובל ע"י תשובה דרור שופר גדול נגאלין.

אור התורה משפטים עמוד א'עח-א'פ

כא, ח – אם רעה בעיני אדניו אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה

ה. לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה. רמז שהקב"ה לא ימכור ישראל ח"ו מכירה לצמימות לא בגלות ראשון שבבבל הרמזו בר"ת ל'מכרה ב'בגדו ב'ה ולא בשני' שבידו של אדום הנקרא נעל כדכתיב (תהלים ס, י) על אדום אשליך נעלי, הרמזו בר"ת ע"ס נ'כרי ל'א, כ"א גאולת עולם תהי' לנו בב"א. [תקס"ט]

חתם סופר

כא, יב – מכה איש ומת מות יומת

ו. **מכה איש** גי' עשו, כי שופך דמים ה', ומכה איש שמכה והורג זרעו של יעקב איש תם, ועתיד הקב"ה ליפרע ממונו שנא' מות יומת.

מכתובת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

כא, כא – אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא

ז. אך אם יום או יומים יעמוד. רמז הרב מהר"ר יוסף מפוזנאן ז"ל, כי הנה עיקר התשובה וצער מתחולל הוא כי עונותנו גרמו חורבן בית המקדש וגלות השכינה וביטול הקרבנות וביטול תורה ותפלה. [זה ה' צריך להיות], אבל כל הרהורי תשובה בימים נוראים ועיקר הכוונה בעבור שנח' אנו ובנינו, ויהי' לנו פרנסה וכיוצא מעניני הגוף, וכדאי בזיון, וכמו שרמזו הראשונים הישאג ארי' ביער, כי אריה ר"ת אלול ראש השנה יום הכפורים הושענא רבא, וזו מן התוכחות הישאג ארי', אם שאג יום הכפורים נוראים הללו בעבור בית המקדש דכתיב (ירמ' כו, יח) והר הבית לבמות יער, אין זאת כי אם על החיים והפרנסה.

וזה רמז אך אם יום רומז ליום הכפורים, או יומים רומז לראש השנה, יעמוד להתפלל כראוי, אפילו הכי לא יוקם על מעמדו האיש ההוא על תפלתו, כי כספו הוא כלומר כוונתו הוא דוקא על כספו וחיי ומוזני, ולא על ה' זה הוא תורף דבריו.

החיד"א – אהבת דוד דרוש יג. נחל קדומים

♦ יום ראשון י"ט שבט ♦

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם: א וְאֵלֶּיךָ דִּינָא דִּי תַסְדֵּר קַדְמִיָּהוּן:

כ"ט"א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים • (שמות רבה) כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים. "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מֵהָרִאשׁוֹנִים מְסִינִי, אִף אֵלּוּ מְסִינִי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת דִּינִין לַפְּרָשֶׁת מִזְבַּח? לומר לך שֶׁתִּשִּׁים סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַמִּזְבֵּחַ, וּפְרוּשׁוֹ בַּעֲזָרָה). אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם • אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לומר: 'אֲשַׁנֶּה לָהֶם הַפָּרָק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים, עַד שֶׁתִּהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם כַּמִּשְׁנֵתָהּ, וְאִנִּי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַכִּינֵם טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ', לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם", כְּשֶׁלַּחַן הָעֵרוּף וּמוֹכֵן לֵאכֹל לִפְנֵי הָאֲדָם. לַפְּנִיָּהם • (גיטין פח) וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִפְלוּ יִדְעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּינִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תִּבְיָאָהוּ בַּעֲרֻכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהִמְכִּיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אַרְמִיִּים מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם וּמִיָּקָר אֶת שֵׁם הָאֱלֹהִים לְהַשְׁבִּיתָם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְהַחֲשִׁיבָם), שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "כִּי לֹא כְצוּרָנוּ צוּרָם, וְאִיִּבְנוֹ פְּלִילִים", כְּשֶׁאִיִּבְנוֹ פְּלִילִים, זֶהוּ עֲדוּת לְעֵלּוּי יִרְאָתָם.

אשל אברהם – הרב אלשילי

עירובין שם.

לָכֵן נֶאֱמַר "אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם", כְּשֶׁלַּחַן הָעֵרוּף – וְהוּא פִּירוּשׁ "תִּשִּׁים", שֶׁמְסִידָר וְעוֹרֵף אֶת הַהֲלָכָה.

וּמוֹכֵן לֵאכֹל לִפְנֵי הָאֲדָם – וְלֹא נוֹתַר לוֹ אֵלָּא לֵאכֹל. כִּף מֹשֶׁה צָרִיךְ לְלַמֶּדֶם אֶת הַהֲלָכוֹת עִם פִּירוּשֵׁיהֶן וְטַעְמֵיהֶן בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא נוֹתַר לָהֶם אֵלָּא לְהַכִּין אֶת הַהֲלָכוֹת הַנִּלְמָדוֹת, מִבְּלִי שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְטָרוּחַ וּלְלַמּוֹד בַּעֲצָמָם אֶת טַעְמֵי הַהֲלָכוֹת. וְרָאָה גַם רִש"י עִירוּבִין נד, ב: "אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם – וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם, צָרִיךְ אֲתָה לְסִידֵר וְלָשׁוֹם לַפְּנִיָּהֶם טַעַם הַמִּישָׁב תִּלְמוּדָם".

לַפְּנִיָּהם – וְלֹא לִפְנֵי גוֹיִם – "לַפְּנִיָּהֶם" הֵינּוּ דִּינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְרָאָה רִש"י גִּיטִין פח, ב ש"לַפְּנִיָּהֶם – קָאִי אֲשִׁיבָעִים וְקָנִים שֶׁעָלוּ עִמּוֹ לָהֵר קוֹדֶם מִתְּנִיתוֹרָה, אֲבָל זֶהוּ לְפִירוּשׁ הַשְּׁנִי בְּמִקְרָא שֶׁם שָׂבָא לְמַעַט בֵּית דִּין הַדְּיוּטוֹת, אֲבָל לְפִירוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁם שָׂבָא לְמַעַט גוֹיִם. "לַפְּנִיָּהֶם" מוֹסֵב עַל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל (נח"י). וְאִפְלוּ יִדְעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּינֵי אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל – שֶׁאֵם לֹא דִּנִּים כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, פְּשוֹט הוּא, וְאִין צָרִיךְ לְלִימּוּד מִהַפְּסוּק (רא"ס).

אֵל תִּבְיָאָהוּ בַּעֲרֻכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהִמְכִּיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי גוֹיִם – מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם וּמִיָּקָר שֵׁם [עֲבֻדָּה זָרָה] – כֵּן הוּא בְּכִמָּה כְּתִיבִיד וּדְפוּס רִאשׁוֹן. וּבְדְפוּסִים שֶׁלִּפְנֵינוּ הָאֱלִילִים. לְהַחֲשִׁיבָהּ, – כֵּן הוּא בְּדְפוּס רִאשׁוֹן וּשְׁנִי. וּבְדְפוּסִים אַחֲרִים: לְהַשְׁבִּיתָהּ,

לומר לך ש"תִּשִּׁים" – אֲפָשָׁר שֶׁמִּפְרָשׁ אֶת הַפְּסוּק כִּף: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים [הַדִּינִים], אֲשֶׁר תִּשִּׁים [מְקוֹם מוֹשְׁבָם], לַפְּנִיָּהֶם [אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ וְהַמִּזְבֵּחַ]. סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ – בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית שֶׁהִיָּתָה בְּעִזְרַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא קְרוּבָה לְמִזְבֵּחַ (רא"ס). וְרָאָה רִש"י זכרים נד, ב: "וְאֵנָּה בְּעִינֵי סִנְהֶדְרִין בַּעֲזָרָה דְּכִתִּיב (דברים יז, יח) וְקָמַת וְעָלִיתָ, וְצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה .. כְּדִכְתִּיב (בראשית מט, י) וּמִחוּקֶק מִבֵּין רִגְלֵיו".

(סְפָרִים אַחֲרִים – כֵּן הוּא בְּכִמָּה דְפוּסִים. וְכֵן גֹּרֵס ב"גוֹר אֲרִיָּה". וְכֵן הוּא בְּמִכְלִיתָא סוּף פֶּרֶשֶׁת יִתְרוֹ. וּבִירוּשְׁלָמִי מְכֻוֹת פָּרָק ב הֲלָכָה ו. הַמִּזְבֵּחַ). – שְׂכָמוֹ שֶׁהִמְזַבַּח מִשִּׁים שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, כִּף הַסִּנְהֶדְרִין מְטִילִים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם (נרא).

אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהם – אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לומר, אֲשַׁנֶּה לָהֶם הַפָּרָק וְהַהֲלָכָה שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַד שֶׁתִּהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם כַּמִּשְׁנֵתָהּ – רָאָה עִירוּבִין נד, ב: "מִנֵּין שְׁחִיב אֲדָם לְשָׁנוֹת לְתַלְמִידוֹ עַד שֶׁיִּלְמַדְנוּ? שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, ט) וְלָמַדְתָּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִנֵּין עַד שֶׁתִּהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר (שם) שִׁמָּה בְּפִיָּהֶם".

וְאִנִּי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַכִּינֵם טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ – שִׁימָאֵר לוֹ: כִּף שֶׁמַּעֲתִי, הָבֵן אֲתָה הַטַּעַם מַעֲצָמָךְ (רש"י

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים – כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים – כִּגוֹן "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נח", שֶׁבֶּאֱמָרוֹ "אֵלֶּה" פָּסַל בְּזָה אֶת דּוֹרוֹ שֶׁל אֲנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל וְקִינֵן וְחוֹבָבִיו (שְׁמוֹרָה ל, א). כְּלֹמֶר, "אֵלֶּה" הוּא לְשׁוֹן מִיעוּט, וּמִשְׁמַעוֹ: הֵם שֶׁרְאוּי לְהַשְׁגִּיחַ בָּהֶם מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים, אֲבָל לֹא בְּרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם פְּסוּלִים וְאִינֵם חֲשׁוּבִים (רא"ס). "וְאֵלֶּה" מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מֵהָרִאשׁוֹנִים מְסִינִי – עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ בְּסִינִי.

אֵה אֵלּוּ מְסִינִי – פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים נֶאֱמָרָה לְמֹשֶׁה בְּסִינִי. בַּטַּעַם שֶׁהוֹצֵרָךְ לְהַדְגִּישׁ דָּבָר זֶה בְּפֶרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים, אִף שֶׁכֵּן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת כַּמְבוֹאֵר בְּרִש"י רִישׁ פֶּרֶשֶׁת בְּהָר, כְּתִיב בְּבִיאוּרֵי מַהֲרָא"י, לְפִי שְׁרׁוב מִצְוֹת אֵלּוּ הַשְּׁכָל מַחֲיִב אוֹתוֹן יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַמִּצְוֹת, וְלִישׁוּב הָעוֹלָם וּמִנְהֶגוֹ נִצְטוּוּ, וְהִיָּיתִי אוֹמֵר: מֹשֶׁה מִדַּעַת עֲצָמוֹ סִדֵּר אוֹתָם, וּפִירִשׁ דְּקְדוּקֵיהֶם לְפִי סִדֵּר מִנְהֶג הָעוֹלָם, כֹּא הַכְּתוּב וְרָמז שְׁכוּלָם מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּסִינִי נִצְטוּוּ. וּבְסִפֵּר "מִקְוֶה הַיָּמִים" כְּתִיב לְבָאֵר, שֶׁהַכְּתוּב מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאִף שֶׁעַל הַדִּינִים נִצְטוּוּ כִּכֵּר בְּמִקְרָה (כְּדִלְעִיל טו, כה וּבְרִש"י שם), הֵם נֶאֱמָרוּ פַּעַם נּוֹסֶפֶת בְּסִינִי.

וְלָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת דִּינִין לַפְּרָשֶׁת מִזְבַּח – וְלֹא לְעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, שֶׁבֶּאֱמָרוֹ לְעִיל ש"וְאֵלֶּה" כֹּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק ג, עמוד 900 – 'מתוך' לקראת שבת)

מה החסרון בזה שעבנו פוסקים כדיני ישראל?

על הפסוק בריש פרשתנו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", פרש רש"י "לפניהם ולא לפני עכו"ם, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דניין אותו כדיני ישראל, אל תביאנהו בערכאות שלהם".

ולכאורה צריך באור, הרי אם "דניין אותו כדיני ישראל", מה בכך שאלו שיפסקו את הדין בפעל יהיו עכו"ם, הרי גם כן יצא הדין כפי שצריך להיות על-פי דיני התורה?

ויש לבאר הדברים על-פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (שבת קה, ב) בדרך היצירה ש"היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו וכו' עד שאומר לו עבד עבודה-זרה", ופרש כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נשמתו-עדן (ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 124 ואילך), דבתחלה אין היצירה אומר לאדם לעבר על רצון הקב"ה חסוּש-לום, דהרי מי פתי יקשיב לו להתנתק מהקב"ה אפילו לרגע אחד. אלא בתחלה אומר לו היצירה הרע "עשה כך", והינו, שימשיך לקיים את המצוות, אף לא מפני שכן הוא רצון הקב"ה, אלא מפני שגם היצירה הרע מבין ומסכים לעשייה זו, ואומר לו לעשות כן.

ואז, אף שלפעל הרי הוא ממשיך בקיום המצוות, מפלי-מקום מפיו שעושה כן בגלל רצונו של היצר ולא מפני שכן הוא רצון הקב"ה, הרי בזה מתנתק מהקב"ה רחמנא-ליצלו, וכבר נקל ליצירה הרע לומר לו לעשות דברים שהן ממש נגד רצונו יתברך, ועד ל"עבד עבודה-זרה".

ועל-פי-זה יובן הטעם לזה שגם כאשר בערכאות של עכו"ם דנים כדיני ישראל, אסור להביא את הדין לפניהם, דמכיוון שאינם פוסקים את הדין מצד רצון הבורא אלא מפני שכן מובן בשכלם, הנה בכך מנתקים את הדין מהקב"ה, ואזי נפתח הפתח ליצר לומר לאדם לעבר גם על דברים שהם נגד רצון הבורא יתברך חסוּש-לום.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שנים או שלשה פעמים (רש"י כא, א) ר"ל אמרו (ערוכין נג, ב) שחייב אדם לשנות לתלמידיו ארבע פעמים, וכפי שמצינו שכל העם שנו פרקן ארבע פעמים (ממשה, מאהרן, מבני אהרן, ומן הזקנים). ורש"י מציין לגמרא זו בפרושו (פי תשא לד, לב). לכן מדייק **שנים או שלשה פעמים**, כי בדרך כלל די בארבע פעמים. וגם בזה נראה עד כמה מדויקים דברי רש"י!

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 291 – מתוך 'לקראת שבת')

עבדי הם ולא עבדים לעבדים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי

ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני (כא, א-ב. ובפרש"י).

ויש לבאר השיכות בין דין עבד עברי למתן תורה, דהנה במתן תורה נעשו בני ישראל עבדים להקב"ה, ועל ידי זה "נשתחררו" מכל סוג של עבדות אחרת.

ולכן מי שאומר "אהבתי את אדוני . . לא אצא חפשי" נרצע, כי "אזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע" (קידושין כב, ב).

ולכן הדין הראשון הוא בדין עבד עברי, ללמדנו שעבד אמתי של הקב"ה "עבד עברי" ("א אידישע קנעכט") צריך להתענג רק מדברים שקשורים להקב"ה, ואסור לאדם להגיד "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני", שמתענג מעניני עולם הזה, אלא כל כחותיו ועניניו יהיו רק לה' לבדו.

(ב) **כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת** **יצא לחפשי חנם:** ב ארי תזבן עבדא בר ישראל שת שנים ופלח ובשביעתא יפוק לבר חורין מגן:

י"א • **כי תקנה עבד עברי • עבד שהוא עברי.** או אינו אלא עבדו של עברי, עבד פנעני שלקחתו

אשל אברהם – הרב אלשילי

או: להשביחם. **שנאמר** – דברים לב, לא. **כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים** – אויבינו שופטים אותנו (רש"י שם). **כש"אויבינו פלילים** והו עדות לעלוי **יראתם** – וכן פירוש הפסוקים שם: "לו חכמו" האומות, הנה להם להבין שמה שמשלו בנו לא היה מצד ש"יךם רמז", אלא מצד שצורנו מסרנו בינדם שהרי הם עצמם מודים ש"לא כצורנו צורם", ואפילו-דכי הם "פלילים" **עלינו**, שאם היה שאם היה צורנו כצורם, ראוי היה שיהיו "פלילים" עלינו, אם כן העושה אותם "פלילים" עליו, הוא משנה צורנו לצורם (רא"ם). תורה ב (ב) **כי תקנה עבד עברי – "עבד" שהוא "עברי"** – הטעם שרש"י מעתיק

שיעור יומי ליום ראשון י"ט שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כא – פרשת משפטים לא

מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד" ומה אני מקיים (ויקרא כה) "והתנחלתם אותם", בלקוח מן הפנענים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד לומר: (דברים טו) "כי ימכר לך אחיך העברי", לא אמרתי אלא באחיד. פי תקנה • מיד בית-דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית-דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמך ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בנמכר בבית-דין. לחפשי • לחרות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 251 ואילך – מתוך 'קראת שבת')

עבד שהוא עברי ולא עבדו של עברי

פי תקנה עבד עברי

עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל כו' תלמוד לומר כי ימכר לך אחיד העברי, לא אמרתי אלא באחיד (כא, ב. ובפרש"י)

ב'דברי דוד' (להט"ז) כתב: "קשה, כיון דסתם עבד עברי בכל מקום פרושו שהוא עברי, למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני". וכן הקשו עוד מפרשי רש"י ותרגומו באופנים שונים (ראה גם גו"א ומשקיל לדוד קאן). ויש לומר ההסבר לפי פשוטו:

צווי זה נאמר לבני ישראל מיד אחרי יציאת מצרים וקריעת ים-סוף, ש"אין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מפספס ומזהבם של מצרים" (רש"י בא יג, יג ד"ה פטר), ואם-כן היו כל ישראל בעשירות מפלגה. ואם כן, לפי פשוטו תמוה שהצווי הראשון שנצטוו ישראל אחרי מתן תורה היה דין עבד עברי, שמדבר במוי שמצד גדל עניויותו מכר עצמו או מכרוהו בית דין, מצב שאינו שייך כלל כשיש לו "הרבה חמורים טעונים" כסף וזהב! ולכן הוא-אמינא דקאי על "עבדו של עברי", ודוקא אחרי שפתבה תורה "כי ימכר לך אחיד העברי" ידעינן דקאי על "עבד שהוא עברי".

(ג) אם-בגפו יבא בגפו יצא אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו:

ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתמא הוא ותפוק אתתה עמה:

כ"ט • אם-בגפו יבא • שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכנפו, שלא בא אלא

אשל אברהם – הרב אלשילי

וראה רש"י דברים שם.
שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר - לקמן כב, ב.
"אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית-דין לא יצא בשש - כיון שגנב, ומכרוהו לפי ערך הגניבה (גרא).
כשהוא אומר - ויקרא כה, לט.
"וכי ימוך אחיד עמך ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה", בנמכר בבית דין. לחפשי - לחרות - הינו שם דבר, וכאילו כתוב "לחפשי", והי"ד יתרה, ואין פירושו "לכן חורין", שאם כן היה צריך לומר "חפשי" (רא"ם), או היה צריך להקדו "לחפשי" בשו"א תחת הל"מ"ד (הבנת הנקרא). תורה ג
(ג) אם בגפו יבא - שלא היה נשוי אשה, כתרגומו: "אם בלחודוהי" - בלבדו.

עברי (באר רחובות).
עבד כנעני שלקחתו מישראל - וזהו הפירוש "כי תקנה", שקנהו מישראל. ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד", ומה אני מקיים "והתנחלתם אותם" - ויקרא כה, מו. החזיקו אותם לנחלה לצורך בניכם אחרים (רש"י שם).
בלקוח מן הגוי - שקנה את הגוי עצמו (ראה רש"י ויקרא כה, מז).
אכל בלקוח מישראל יצא בשש - כיון שחייב במצות (גרא).
תלמוד לומר - דברים טו, יב.
"כי ימכר לך אחיד העברי" - ויעבדך שש שנים.
לא אמרתי - שיוצא בשש.
אלא ב'אחיד' - ומשם למדים שגם פה הכונה לעבד שהוא עברי.
פי תקנה - מיד בית-דין - לאחר שהוכיח ש"עבד עברי" פירושו "עבד שהוא עברי", כעת מפרש ממי קנהו.

מהפסוק גם את התיבות "כי תקנה", אף שהוא מפרש רק את התיבות "עבד עברי", והו' בדי לבאר איך יתכן ש"עבד עברי" פירושו "עבד שהוא עברי", והרי תופעה זאת לא היתה קיימת כלל בזמן שיוצאו ממצרים, לכן מעתיק את לשון הפסוק "כי תקנה", שמשמעותו שמדבר במצב עתידי בלבד, ולא בדרך שבהוה (חריב). ועוד יש לומר, שפירוש "כי תקנה" תלוי בפירוש "עבד עברי", שאם פירושו "עבד שהוא עברי", אזי "כי תקנה" הינו מיד הבית-דין בדלקמן ברש"י, ואילו אם נפרש "עבדו של עברי", פירושו "שלקחתו מישראל", כלשון רש"י כאן.
או אינו אלא עבדו של "עברי" - דהינו ש"עבד" דבוק ל"עברי" במשקל פעל (בסגול). [כמו "עבד אברהם"], וכאילו כתוב: עבד של

כמות שהוא, יחיד בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ בְּכָנָף בְּגָדוֹ. בְּגָפוֹ יֵצֵא • מגיד שְׁאֵם לֹא הָיָה נִשְׁוִי מִתְחַלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׂפָחָה בְּנִעְנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (קידושין כ). אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא • יִשְׂרָאֵלִית (מכילתא). וְיִצְאָהָ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ • וְכִי מִי הִכְנִיסָה שְׂתָצָא? אֵלָּא מִגִּיד הַפֶּתוּחַ שֶׁהָקוֹנָה עֹבֵד עֲבָרִי, חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנֶיהָ

(קידושין כב).

(ד) אִם-אֲדָנֶיהָ יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָהּ-לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּנָפוֹ: ד אִם רַבּוּנָה יִתֵּן לָהּ אֶתְמָא וְתִלִּיד לָהּ בָּנִין אוֹ בָּנִין אֶתְמָא וּבְנָהָ תִּהְיֶה לְרַבּוּנָהָ וְהוּא יִפּוֹק בְּלַחֲדוּדָהּ:

כ"י אִם-אֲדָנֶיהָ יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה • מִכָּאֵן שֶׁהָרְשׁוֹת בֵּיד רַבּוֹ לְמוֹסֵר לוֹ שְׂפָחָה בְּנִעְנִית, לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד לומר: "הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ". הָאֵינוֹ מְדַבֵּר אֵלָּא בְּנִעְנִית, שֶׁהָרִיעַ הַעֲבָרִיָּה אִף הִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ, וְאֶפְלוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיָּאָה סִימָנִין יוֹצְאָה, שְׁנָאָמֵר: (דברים טו) "אֲחִידָה הַעֲבָרִי אוֹ הַעֲבָרִיָּה", מִלְּמַד שֶׁאִף הַעֲבָרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ.

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמְרֵהָ הָעֹבֵד אֶתְּ אֲדֹנֶיהָ אֶת- אִשְׁתִּי וְאֶת-בָּנֶיהָ לֹא יֵצֵא חֲפָשִׁי: ה וְאִם מִימֵר יִימַר עֲבָדָא רַחֲמִינָא יֵת רַבּוּנִי יֵת אֶתְתִּי וְיֵת בָּנֵי לֹא אָפּוֹק לְבַר חוּרִין:

כ"י אֶת אִשְׁתִּי • הַשְּׂפָחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת משפטים תש"ז)

יש הטורחים כלִיכָּךְ בַּעֲסָקִיָּהם הַגִּשְׁמִיִּים בְּמִשְׁךְ שִׁשִּׁת יָמֵי הַחֹל, עַד שֶׁהֵם "עֲבָדִים לְעֲבָדִים", לְרַצּוֹנָם הַגִּשְׁמִי, כְּאֵדָם זֶה הַקּוֹנֶה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ לְמִשְׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים, וְגַם בָּבֵא יוֹם הַשְּׂבִיעִי" יוֹם הַשְּׁבִת-קֹדֶשׁ שֶׁבו צִירָךְ לְצֹאת חֲפָשִׁי, לְשִׁבוֹת וְלִנְחֹם

אשל אברהם - הרב אלשילי

וְלִשְׁוֹן "בְּנָפוֹ" - בְּכָנָפוֹ - וְהוּא פִּירוּשׁ כָּנָף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, רָאָה דִּנְיָאֵל ז, ד (רא"ם). שְׁלֹא בָּא אֵלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא יְחִידִי בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ, בְּכָנָף בְּגָדוֹ - וְרָאָה רִשִּׁי קִידוּשִׁין כ, א: "בְּגָפוֹ, לְשׁוֹן בְּגוּפוֹ, שֶׁאִם בָּא בְּגוּפוֹ יְחִידִי, יֵצֵא יְחִידִי". וּבְרִשִּׁי עֲבוּדָה וְרָה יֵט, א מִבֵּיא שְׁנֵי פִירוּשִׁים, תְּחִילָה "בְּכָנָפוֹ", וְאַחֲרָיָה כֶּף "יְחִידִי".

בְּנָפוֹ יֵצֵא - מִגִּיד - הַלִּימוּד הוּא מְדִיק לְשׁוֹן הַפֶּסוּק וְלֹא מִפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ הַפִּירוּשׁ הוּא: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס בְּלֹא אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית כֶּף יֵצֵא בְּלֹא אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית, אֵלָּא שְׁלֹזָה הָיָה מִסְפִּיק לְכַתּוּב "כֵּן יֵצֵא", וּמִנֵּה שֶׁכְּתוּב "בְּגָפוֹ יֵצֵא", לְמַדִּים שֶׁאֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׂפָחָה בְּנִעְנִית (רא"ם).

שֶׁאִם לֹא הָיָה נִשְׁוִי מִתְחַלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׂפָחָה בְּנִעְנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אִם בְּעַל אִשָּׁה הוּא - יִשְׂרָאֵלִית - כִּי בְּכָנָף מְדַבֵּר בְּפֶסוּק ד, רָאָה רִשִּׁי שָׁם.

וְיִצְאָהָ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - וְכִי מִי הִכְנִיסָה - לְרִשְׁוֹת הָאֲדוֹן. שְׂתָצָא? אֵלָּא מִגִּיד הַפֶּתוּחַ, שֶׁהָקוֹנָה עֹבֵד עֲבָרִי חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנֶיהָ - וְלַעֲנֵן זֶה נֶאֱמַר שֶׁגַם הִיא יוֹצְאָה, כְּלוּמַר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְזוֹנָה עוֹד. וְלִהְיוֹת, שֶׁכָּאֵן לֹא נִזְכְּרוּ בָּנֶיהָ, אֲבָל נִזְכְּרוּ בְּיִקְרָא כה, מֵא: "וְיִצְאָה מִעִמָּךְ הוּא וּבָנֶיהָ עִמּוֹ", וּבְרִשִׁי שָׁם: "אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אִם הוּא נִמְכַּר בָּנִי מִי מִכְרֶךְ? אֵלָּא מִכָּאֵן שֶׁרַבּוֹ חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת בָּנֶיהָ". תוֹרָה ד

(ד) אִם אֲדָנֶיהָ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה - מִכָּאֵן שֶׁהָרְשׁוֹת בֵּיד רַבּוֹ - וְאֵינָהּ חוֹבָה עָלָיו, שֶׁהָרִיעַ כְּתוּב "אִם" (רא"ם). לְמוֹסֵר לוֹ - לְעֹבֵד שֶׁהוּא "בְּעַל אִשָּׁה", כְּאִמּוֹר בְּפֶסוּק שֶׁלִּפְנֵי (רא"ם). שְׂפָחָה בְּנִעְנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים - בְּעַל כְּרַחוּ שֶׁל עֹבֵד, דְּגִזְרֵית הַכְּתוּב הִיא, דְּכָתִיב "אִם בְּעַל אִשָּׁה הוּא", וְכָתִיב בְּתַרְיָה "אִם אֲדוֹנֶיהָ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְגו'" (רש"י תמורה ל, א).

אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד

וְיִצְאָהָ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - וְכִי מִי הִכְנִיסָה - לְרִשְׁוֹת הָאֲדוֹן. שְׂתָצָא? אֵלָּא מִגִּיד הַפֶּתוּחַ, שֶׁהָקוֹנָה עֹבֵד עֲבָרִי חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנֶיהָ - וְלַעֲנֵן זֶה נֶאֱמַר שֶׁגַם הִיא יוֹצְאָה, כְּלוּמַר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְזוֹנָה עוֹד. וְלִהְיוֹת, שֶׁכָּאֵן לֹא נִזְכְּרוּ בָּנֶיהָ, אֲבָל נִזְכְּרוּ בְּיִקְרָא כה, מֵא: "וְיִצְאָה מִעִמָּךְ הוּא וּבָנֶיהָ עִמּוֹ", וּבְרִשִׁי שָׁם: "אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אִם הוּא נִמְכַּר בָּנִי מִי מִכְרֶךְ? אֵלָּא מִכָּאֵן שֶׁרַבּוֹ חֵיב בְּמִזְוֹנוֹת בָּנֶיהָ". תוֹרָה ד

(ד) אִם אֲדָנֶיהָ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה - מִכָּאֵן שֶׁהָרְשׁוֹת בֵּיד רַבּוֹ - וְאֵינָהּ חוֹבָה עָלָיו, שֶׁהָרִיעַ כְּתוּב "אִם" (רא"ם). לְמוֹסֵר לוֹ - לְעֹבֵד שֶׁהוּא "בְּעַל אִשָּׁה", כְּאִמּוֹר בְּפֶסוּק שֶׁלִּפְנֵי (רא"ם). שְׂפָחָה בְּנִעְנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים - בְּעַל כְּרַחוּ שֶׁל עֹבֵד, דְּגִזְרֵית הַכְּתוּב הִיא, דְּכָתִיב "אִם בְּעַל אִשָּׁה הוּא", וְכָתִיב בְּתַרְיָה "אִם אֲדוֹנֶיהָ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְגו'" (רש"י תמורה ל, א).

אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא בִּישְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד

(רא"ם). תוֹרָה ו

מפל עניני חל - אינם רוצים לצאת חפשי ולשחרר עצמם מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים, וטרודים ומטרדים הם בעניני העולם.

ועל זה באה ההוראה: הקב"ה צוה "כי לי בני ישראל עבדים" - ענינו של האדם הוא עבודת ה' יתברך בלמוד התורה (וקיום המצוות), "כי לכך נוצרתי", זוהי תכלית ירידת נשמתו ושליחותו בעולם, ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המחיה ומהנה את הכל, הרי בודאי יתן לו הפח והיכלת הדרושים למלאות שליחותו בעולם, דהיינו שגם בימי החל בעסקו בעניניו הגשמיים אינו משעבד להם, אין עסקו באפן של "עבד לעבדים" אלא אדרבא משתמש בהם - לצרכו האמיתי, להיות עבד להקב"ה. וכשנבא יום השבת-קדש הוא מקדש, מבדיל ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חל, ועסקו הוא - למוד התורה ועבודת ה' יתברך.

ועל-ידי הנהגה זו בעסק התורה (והמצוות) יוצא האדם לחפשי מגולותו הפרטי, ועל-ידי-זה מקרב גם את היציאה מהגלות הכללי - ועל-דרך שמצינו בדרך יוחנן בן זכאי שבשעת החורבן עצמו פעל אצל מחריגי בית-המקדש שיתנו לו את יבנה ויכמיה, תורת סנהדרי גדולה - ועל-ידי העסק בתורה נעשה האדם בן-חורין, ובמהרה נזכה לביאת המשיח ולבנין בית המקדש ו"הדלת והמזוזה" (שהיו עדים במצרים) ש"טבעו בארץ שעריה", יתגלו וישלימו את בנין בית-המקדש במילואו.

(1) והגישו אדניו אל-האלהים והגישו אל-הדלת
או אל-המזוזה ורצע אדניו את-אזנו במרצע
ועבדו לעלם:

כ"א אל האלהים • (מכילתא) לבית-דין. צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו. אל הדלת או אל המזוזה • יכול שתהא המזוזה כשרה לרצע עליה? תלמוד לומר: "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה. הא מה תלמוד לומר "או אל המזוזה"? הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת מעמד (קידושין כב). ורצע אדניו את אזנו • הימנית. או אינו אלא של שמאל? תלמוד לומר: "אזן" "אזן" לגזרה שנה. נאמר כאן: "ורצע אדניו את אזנו", ונאמר במצרע: "תנוף אזנו הימנית", מה להלן הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מפל שאר אברים שבגוף? (מכילתא) אמר רבן יוחנן בן זכאי: 'און זאת ששמעה על הר סיני: "לא תגנב", והלך וגנב, תרצע'. ואם מוכר עצמו: 'און ששמעה על הר סיני: "כי לי בני

אשל אברהם - הרב אלשול

היא באון ימין. ואף שבמעמד הר סיני נאמר "וכל העם רואים את הקולות", רואים את הנשמע, לא הענינו לשם כך את העין, משום שהדבר היה תופעה על-טבעית וזמנית כשבני ישראל היו במצב רוחני גבוה מאד, וראיה נסית כזו שבאותו מעמד אינה יכולה לשמש בסיס לטענה כלפי אדם כשהוא במצבו הרגיל והטבעי (הרבי).

ששמעה על הר סיני - מפני הקדוש-ברוך-הוא בדבור אחד, ומפני משה כפי שפירש להם כל דבור ודבור בפני עצמו, ראה רש"י לעיל ב, א.

"לא תגנב" - אף שהפסוק מדבר על גניבת נפשות, במבואר לעיל ברש"י ב, יג, יש במשמעו גם גניבת ממון, שכן בעשרת הדברות כלולות כל המצוות, כדלקמן ברש"י כד, יב (רא"ם).

והלך וגנב - תרצע - ומה שדוקא העבד הזה שלא רצה לצאת אחר שש נרצע, ולא כל גנב אחר, זו גזירת

הדעת שהתורה רוצה להקל בענינו, שמשום כך רוצעים רק את און (הרבי). תלמוד לומר "און" "און" לגזרה שנה, נאמר כאן "ורצע אדניו את אזנו", ונאמר במצרע - ויקרא יד, יד. "תנוף אזנו" - בפסוק שם: "און המטהר", ורש"י קיצר בהעתקה. ואולי גם מבאר בזה ש"און המטהר" פירושו "און", וממילא הרי זה כמו האמור כאן "און".

הימנית, מה להלן הימנית - אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מפל שאר אברים שבגוף - לאחר שמוכח שיש לרצוע את האון הימנית הקשוקה, יש ללמוד מכך שהתורה לא רוצה להקל בענינו של העבד, ואם-כן מתעוררת השאלה למה רוצעים את האון דוקא (הרבי).

אמר רבן יוחנן בן זכאי - קדושין כב, ב. און זאת - הימנית, כי עיקר השמיעה

(1) אל האלהים - לבית-דין. צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו - הפסוק מדבר רק במכרוהו בית דין, אבל מוכר עצמו אף שגם הוא נרצע, כדלקמן ברש"י, אין צריך להביאו לבית הדין (רא"ם).

אל הדלת או אל המזוזה - יכול שתהא המזוזה כשרה לרצע עליה? תלמוד לומר - דברים טו, יז. "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה, הא מה תלמוד לומר "או אל המזוזה", הקיש דלת למזוזה - מזוזה הפתוח.

מה מזוזה מעמד - דבאלוהי לא מקרי מזוזה (רש"י קידושין כב, ב). אף דלת מעמד - דהיינו כשהיא עומדת בבנין.

ורצע אדניו את אזנו - הימנית. או אינו אלא של שמאל - שחשיבותה פחותה מאון הימנית, ובכך להקל בענינו של העבד, שכן מתקבל על

יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לַעֲצָמוֹ, תִּרְצָע'. רַבִּי שִׁמְעוֹן הָיָה דוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חֶמֶר (רַצָּה לוֹמַר: קֶשֶׁר צָרוּר מִבָּשָׂם, שְׁתוּלִין בַּצָּנָאָר לְתַכְשִׁיט): 'מָה נִשְׁתַּנּוּ דָלֶת וּמִזוּזָה מִכָּל כָּלִים שְׂבִיבִית? אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: דָּלֶת וּמִזוּזָה שֶׁהָיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם כְּשִׁפְסַחְתִּי עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמִּזוּזוֹת, וְאִמְרַתִּי: (ויקרא כה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדִי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לַעֲצָמוֹ, יִרְצָע בִּפְנֵיהֶם'. וְעֹבְדוֹ לְעֹלָם • עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא לְעוֹלָם (קידושין טו) כְּמִשְׁמָעוֹ? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "וַיִּקְרָא כה) "וַיֹּאשִׁי אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשׁוּבוּ", מִגִּיד שְׁתֵּמָשִׁים שָׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא שֶׁיֵּהָא עוֹבְדוֹ כָּל נ' שָׁנָה, אֵלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּךְ בֵּין מִפְּלָג.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת משפטים תש"ז)

סוּף-סוּף לָמָּה יַעֲנֶשׁ בַּעֲנֵשׁ חֲמוּר כִּלְכָּף, הֲרֵי הָעוֹן דִּגְנִיבָה זֹו אֵינוֹ חֲמוּר כִּסְתָם "לֹא תִגְנֹב", שֶׁהִרֵי גוֹנֵב מִצַּד דְּחִקּוֹ; וְגַם עַל אוֹמְרוֹ "אֶהְבֵּתִי אֶת אָדוֹנִי" קֶשֶׁה לְעָנְשׁוֹ עֲנֵשׁ חֲמוּר כִּלְכָּף, שֶׁהִרֵי טוֹעֵן גַּם כֵּן "אֶהְבֵּתִי גוֹ" אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי", כִּנ"ל, מְבִיא רִשִׁי שְׁטַעַם זֶה אָמְרוּ "רַבן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי":

כָּל עֲנִינֵי שָׁל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּקְרָא רַבֵּן) הָיָה לַמּוֹד הַתּוֹרָה, הֵגֵם שֶׁהָיָה בַּעַת הַחֲרָבָה וּלְאַחֲרָיו שֶׁאֵזַר הָיָה מִצָּב שֶׁל דְּחִקּוֹת וְעִנְיּוֹת וְכו', וְכִמְאָמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֲרַבְעִים שָׁנָה עָסַק בְּפִרְקַמְטִיָּא, אֲרַבְעִים שָׁנָה לָמַד וְאַרְבָּעִים שָׁנָה לָמַד", וְ"לֹא הָלַךְ ד' אֲמוֹת בְּלִי תוֹרָה כו', וְלֹא קָדְמוֹ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ", וּבִשְׁעַת הַחֲרָבָה דָּאָג שְׁתַּתְקִים תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבְקֶשׁ "תֵּן לִי יְבִנָּה וְחֻקְמִיָּה".

וְדָבָר זֶה הוֹרָה רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְכִמוֹ שֶׁשָּׁנָה ב'אַבּוֹת' "אִם לְמַדְתָּ תּוֹרָה הִרְבָּה, אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לַעֲצָמְךָ כִּי לָכֶּה נּוֹצַרְתָּ". וְהֵינּוּ שֶׁזָּהוּ תַּכְלִיתוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, גַּם שֶׁל בַּעַל עֶסֶק, וְעִיקָר עֲנִינֵנוּ בַּחַיִּים.

אשל אברהם - הרב אלשילי

עֲלִיהֶם עוֹל מִצּוֹתָיו שֶׁל ה' יִתְבָּרֵךְ, וְאֵילּוּ הַנִּמְכָּר לְעַבֵּד מִקְבֵּל עָלָיו עוֹל בְּשֶׁר-וְדָם וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עוֹל מִלְכוּת שְׁמַיִם (באר בשדה).

"כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדִי הֵם", וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לַעֲצָמוֹ - וְאֵף מְכֻרָהוּ בֵּית-דִּין שֶׁלֹּא קָנָה אֶת הָאָדוֹן מִרְצוֹנוֹ, הֲרִי מְדוּבָר כָּאֵן בְּסוּף שֶׁשׁ שְׁאִינוֹ רוֹצֶה לְצִאָתוֹ, וְאֵם כֵּן הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁקָּנָה אָדוֹן לַעֲצָמוֹ (באר בשדה).

יִרְצָע בִּפְנֵיהֶם. וְעֹבְדוֹ לְעוֹלָם - עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא "לְעוֹלָם" כְּמִשְׁמָעוֹ? תִּלְמוּד לּוֹמַר - וַיִּקְרָא כה,

י. בְּפִרְשֵׁת יוֹבֵל. **"וַיֹּאשִׁי אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשׁוּבוּ"** - לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע (רש"י שם).

מִגִּיד - מִזָּה שֶׁאָמַר כָּאֵן "לְעוֹלָם", וְלֹא "עַד הַיּוֹבֵל".

שְׁתֵּמָשִׁים שָׁנָה - כְּאָמַר שֶׁם "וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה".

קְרוּיִים "עוֹלָם" וְלֹא שֶׁיֵּהָא עוֹבְדוֹ כָּל חֲמִשִּׁים שָׁנָה, אֵלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּךְ בֵּין מִפְּלָג. - רָאָה גַּם רִשִׁי דְּבָרִים טו, יו, וְשֶׁם "עוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל". תוֹרָה ז

דְּחִקּוֹ, אֲבָל כְּשִׁמְסֻרָב לְצִאָת לְחִירוֹת לְאַחֵר שֶׁשׁ, נִמְצָא שֶׁלֹּא אֲכַפְתָּ לוֹ לְהִיטֵר עֲבָד, וְגַם כְּשֶׁאֲנוֹס הוּא מִחֲמַת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו, הֲרִי הוּא אוֹמַר "אֶהְבֵּתִי אֶת אָדוֹנִי", שֶׁרְצוֹנוֹ לְהִיטֵר עֲבָד לְאָדוֹנוֹ, אִם כֵּן סוּפוֹ מוֹכִיחַ עַל תַּחֲוִילָתוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ לְהִיטֵר עֲבָד, וְלָכֵן יִרְצָע (הרבי).

רַבִּי שִׁמְעוֹן הָיָה דוֹרֵשׁ - קִידוּשִׁין שֶׁם. **מִקְרָא זֶה כְּמִין חֶמֶר** - צָרוּר הַמְרָגְלִיּוֹת וּצְרוּר הַבּוֹשֵׂם הַתְּלִי בַּצָּנָאָר לְתַכְשִׁיט (רש"י קידושין שם).

מָה נִשְׁתַּנּוּ דָלֶת וּמִזוּזָה מִכָּל כָּלִים שְׂבִיבִית - שְׁדוּקָא בִּפְנֵיהֶם צָרִיךְ לְהִרְצָע.

אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: דָּלֶת וּמִזוּזָה שֶׁהָיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם כְּשִׁפְסַחְתִּי עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמִּזוּזוֹת - בְּדִלְעִיל יב, כג.

וְאִמְרַתִּי - וַיִּקְרָא כה, מב. וְאֵף שֶׁלֹּא מִצְאָנוּ שֶׁאָמַר כֵּן בְּמִצְרַיִם, יֵשׁ לוֹמַר עַל-פִּי מָה שֶׁכָּתַב רִשִׁי לְעִיל יב, יג "וְאִמְרַתִּי אֶת הָדָם - הַכָּל גָּלוּי לְפָנָיו, אֵלָּא אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: נּוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינִי לְרָאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמִצְוֹתַי וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיהֶם", שֶׁבְּדָבָר זֶה הָיוּ הַדָּלֶת וְהַמִּזוּזָה עֲדִים, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא פָּסַח עֲלֵיהֶם בְּשִׁבִּיל שֶׁקָּבְלוּ

הַתְּנוּבָה, וְלֹא בָּא הַטַּעַם לוֹמַר אֵלָּא לָמָּה דְּוִקָא הָאוֹזֵן הִיא שְׁנִרְצָעַת (רא"ם). וַיֵּשׁ לוֹמַר הַטַּעַם לָמָּה דְּוִקָא גִּנָּב זֶה נִרְצָע, כִּי בַּגִּנָּב רָגִיל יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכִּינּוֹן שֶׁגִּנָּב מִפְּנֵי דְּחִקּוֹ הֲרִי הוּא מִתְּבַשֵּׁשׁ בַּגִּנִּיבָה זֹו וְלָכֵן אֵין לְרַצָּעוֹ, אֲבָל כְּאִשְׁרֵי הוּא מְסַרְבֵּל לְצִאָת לְחַפְשִׁי, סוּפוֹ מוֹכִיחַ עַל תַּחֲוִילָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מִתְּבַשֵּׁשׁ בַּגִּנִּיבָתוֹ, וְגַם מִפְּנֵי רִשְׁעוֹתָיו וְלֹא מִחֲמַת דְּחִקּוֹ, וְלָכֵן יִרְצָע (הרבי).

וְאֵם מוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֵזֶן שִׁשְׁמָעָה עַל הַר סִינִי "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" - וַיִּקְרָא כה, נה. אֵף שֶׁפְּסוּק זֶה לֹא נִאָּמַר בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, הֲרִי הֵם נִכְלָלִים בְּדְבוּר הָרָאוֹן (לְעִיל שְׁמוֹת כ, ב) "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים", וּבְפִירוֹשׁ רִשִׁי שֶׁם "כִּדְאִי הִיא הַהוֹצָאָה שֶׁתִּהְיֶה מִשְׁוֹעֲבָדִים לִי" (הרבי).

וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לַעֲצָמוֹ - תִּרְצָע - זֶהוּ טַעַם לָמָּה רוֹצִיעִים מוֹכֵר עֲצָמוֹ לְעַבֵּד בְּאֵזֶן דְּוִקָא, וְלֹא טַעַם לָמָּה רוֹצִיעִים אוֹתוֹ בְּכָלֵל, כִּי זֹו גְּזִירַת הַתְּנוּבָה. כִּי אִם לֹא כֵּן, הָיוּ צָרִיכִים לְרַצָּעוֹ מִיַּד שֶׁנִּמְכָּר (רא"ם). וַיֵּשׁ לוֹמַר הַטַּעַם שֶׁאֵין רוֹצִיעִים מִיַּד שֶׁנִּמְכָּר, כִּינּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁשֶׁנִּמְכָּר הָיָה אֲנוֹס מִחֲמַת

וזהו שמדגיש רש"י: דבר זה רבן יוחנן בן זכאי (שענינו תורה) אמרו. והינו, דהתורה צוהה לשאת אשה, ואמרה 'הוא אמר ויהי' – זו אהבת האשה כו' כנ"ל, ומפל-מקום צוהה עליו שאחר שש שנים יצא לחפשי, וכן התורה הודיעה כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, ומפל-מקום צוהה "לא תגנב".

ועוד מצינו ברבן יוחנן בן זכאי שהפליא מאד ענין גמילות חסדים, וכמספר ב' אבות דרבי נתן שרבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו רבי יהושע עברו ליד מקום המקדש וראו בית המקדש בחרבנו, אמר רבי יהושע "אוי לנו על זה שהוא חרב", ענהו רבן יוחנן בן זכאי "אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת כמותה ואיזה זה גמילות חסדים" – השנה ענין גמילות חסדים לענין בית המקדש.

וזה מרמז רש"י בהביאו שטעם זה אמרו רבן יוחנן בן זכאי, כי על-ידיה מוכן יותר טעם הדבר שגרע: גם מי שגמלא במצב של דחקות ועניות, דאגה לו התורה וצוהה "אם כסף תלוה את עמי – חובה", ומפיון שזה חובה, הרי בודאי היה מוצא כמה וכמה שילווהו, והיה לו להשתדל וללוות גמילות חסדים ולא לעבר על צוויים אלו.

(ו) וכי ימכר איש את-בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים: ווארי יזבן גבר ית ברתה לאמהו לא תפוק כמפקנות עבדיא:

כ"ט – וכי ימכר איש את בתו לאמה • (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הפתוב מדבר. יכול אפלו הביאה סימנים? אמרת: קל וחומר. ומה מכורה קדם לכן יוצאה בסימנין, כמו שכתוב: "ויצאה חנם אין כסף", שאנו דורשים אותו לסימני נערות – שאינה מכורה, אינו דין שלא תמכר? לא תצא כצאת העבדים • ביציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עוברת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין, וכל הקודם, קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא: "לא תצא כצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד לומר: "כי ימכר לך אחיד העברי או העבריה". מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל. ומהו לא תצא כצאת העבדים? לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים, יכול (אף) העברי יוצא בראשי אברים? – תלמוד לומר: "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים, אף הוא אינו יוצא בראשי אברים.

אשל אברהם – הרב אלשילי

ועין, בין שהם מפורשים בכתוב, ואם כן פשוט הפסוק הוא שלא תצא בשן ועין המפורשים בכתוב. אבל כאן הוסיף "בראשי אברים", והם כ"ד ראשי אברים, בין שהיה לאחר שכבר נזקק לדרשות הפסוקים, והרי כן הוא דרשת הפסוק כאן שהוא ממעט גם יציאת ראשי אברים, הנלמדים בדרשה משן ועין, בדלקמן ברש"י שם.

יכול העברי יוצא בראשי אברים – כעבד כנעני, שהרי הפסוק כאן מדבר רק על אמה עבריה.

תלמוד לומר "העברי או העבריה", מקיש "עברי" ל"עבריה", מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים, אף הוא אינו יוצא בראשי אברים

– שאם סימא עינו של עבד עברי, אינו יוצא בכך, אלא נותן לו דמי עינו, וזה משלים של ויצא (רש"י קידושין טו, א). תורה

שנה, אינה יוצאת בכך. אלא עוברת שש או עד היובל, או עד שתביא סימנין, וכל הקודם – קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא "לא תצא כצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד לומר – דברים טו, יב. וראה רש"י שם.

"כי ימכר לך אחיד העברי או העבריה", מקיש "עבריה" ל"עברי" לכל יציאותיו, מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל – הלימוד בהיקש הוא לענין יובל, אבל שם כתוב מפורש בפסוק "ועבדך שש שנים", ולא צריך לשם כך היקש (רא"ם).

ומהו "לא תצא כצאת העבדים" "לא תצא" בראשי אברים כעבדים כנענים – בתחילה כשפירש את הפסוק על פי פשוטו של מקרא, כתב רק "בשן

(ו) וכי ימכר איש את בתו לאמה – בקטנה הפתוב מדבר – שהיא ברשות אביה, ויכול אביה למכרה, מה שאין-כן הבוגרת אינה ברשות אביה (ראה רש"י במדבר ל, ד). יכול אפלו הביאה סימנים – סימני נערות, שעדין היא ברשות אביה (ראה רש"י שם ל, ט).

אמרת קל וחומר: ומה מכורה קדם לכן יוצאה בסימנין, כמו שנאמר – לקמן פסוק יא.

"ויצאה חנם אין כסף", שאנו דורשים אותו לסימני נערות – כמבואר ברש"י שם.

שאינה מכורה – אינו דין שלא תמכר? לא תצא כצאת העבדים – ביציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין – בדלקמן פסוק כו.

אבל זו "לא תצא" בשן ועין – שאם האדון סימא את עיניה או הפיל את

(ח) אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר-לוֹ יַעֲדָה וְהִפְדָּה לְעַם נָכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדוֹ-בָּהּ: ^{האם בישא בעיני רבוניה דיקנמה לה ויפרקנה לגבר אחרן לית לה רשו לזבונה במשולטה בה:}

כ"א • אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ • שְׁלֹא נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכַנְסָהּ (מכילתא) • אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה • שֶׁהִיזָה לוֹ לִיעֲדָה וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכִסְף קִנְיָתָהּ הוּא כֶּסֶף קְדוּשָׁתָהּ, וְכָאֵן רָמַז לָךְ הַכְּתוּב שֶׁמִּצְוָה בִּיעוּד, וְרָמַז לָךְ שֶׁאִינָה צָרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרֵים. וְהִפְדָּה • יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְדּוֹת וּלְצִאָתָהּ, שָׂאָף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמָה הוּא מְקוֹם שְׁנוֹתֵן לָהּ? שֶׁמִּגֵּרַע מִפְדְּיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ, כָּאֵלּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ, כִּיצַד? הֲרִי שֶׁקִּנְיָאָה בְּמִנָּה וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ ב' שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדַע הֵייתָ שֶׁעָתִידָה לְצִאָתָה לְסוֹף שָׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקִּנְיָתָ עֲבוּדָתָ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנָּה וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ ב' שָׁנִים, הֲרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה. טַל שְׁנֵי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה וְתִצָּא מֵאֶצְלוֹ. לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ • שְׂאִינוּ רָשָׁאֵי לְמִכְרָהּ לְאַחֵר, לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב (קידושין י"ח). בְּבִגְדוֹ-בָּהּ • אִם כָּא לְבָגָד בָּהּ, שְׁלֹא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת יַעוּד. וְכֵן אֲבִיָּה, מֵאַחֵר שֶׁבָּגָד בָּהּ וּמִכְרָהּ לְזָה.

(ט) וְאִם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ: ^{ט ואם לבנה יקנמנה כהלכת בנות ישראל יעבד לה:}

כ"ב • וְאִם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה • הָאֲדוֹן. מִלְּמַד שָׂאָף בְּנוֹ קָם תַּחְתּוֹ לִיעֲדָה, אִם יִרְצָה אֲבִיו, וְאִינוּ צָרִיךְ לְקַדְשָׁהּ קְדוּשִׁין אַחֲרֵים, אֲלֹא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרִי אֶת מִיעֲדָתָ לִי בְּכֶסֶף שֶׁקָּבַל אֲבִיךָ בְּדַמִּיךְ'. • בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת • שְׂאָר, כֶּסֶף וְעוֹנָה.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

שְׁלֹא יִגֵּרַע מִפְדְּיוֹנָהּ כָּלָל, אֲלֹא תַעֲבֹד עד הַזְמַן אוֹ תִתֵּן לוֹ אֶת כָּל הַמִּנָּה (גרי"א). לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ - אִינוּ רָשָׁאֵי - וְהוּא פִירוּשׁ "לֹא יִמְשַׁל". "לְמִכְרָהּ" - לְאַחֵר - וְהוּא פִירוּשׁ "לְעַם נָכְרִי", לֹאִישׁ אַחֵר (רמב"ן). לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב - דִּיהִינוּ שֶׁ"לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ" אֲמֹר גַּם עַל הָאֵב, וְכִדְלָקֵן בְּרִשִׁי. בְּבִגְדוֹ בָּהּ - אִם כָּא לְבָגָד בָּהּ - מִפְּרָשׁ "בְּבִגְדוֹ" מִלְשׁוֹן בִּגְדָהּ, וְכִאֵלּוּ כְּתוּב בְּחֻט"ף קָמ"ץ תַּחַת הַבֵּי"ת ("בְּבִגְדוֹ"), כְּמוֹ בְּשִׁמְעוּ (רש"י קידושין י"ח). וְכַתֵּב "אִם כָּא לְבָגָד בָּהּ", כִּי אֵין זֶה וְדָאֵי, אֲלֹא כְּאֲמֹר בְּפִסּוּק "אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ וּגו'".

שְׁלֹא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת יַעוּד, וְכֵן אֲבִיָּה, מֵאַחֵר שֶׁבָּגָד בָּהּ וּמִכְרָהּ לְזָה. - כָּאֵן מִפְּרָשׁ "בְּבִגְדוֹ בָּהּ", מֵאַחֵר שֶׁבָּגָד בָּהּ, שֶׁהֲרִי הָאֵב וְדָאֵי בָּגָד בָּהּ. תוֹרָה ט

(ט) וְאִם לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה - הָאֲדוֹן - וְלֹא הָאֵב. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁ"לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ" נֶאֱמַר גַּם עַל הָאֲדוֹן וְגַם עַל הָאֵב, הֲרִי שֶׁפִּסּוּק זֶה מְדַבֵּר רַק עַל הָאֲדוֹן (רא"ם וּגרי"א). וְהַכְּתוּב כָּא לְלִמְדֵנוּ שֶׁהַדְּבָר תְּלוּי בְּאֲדוֹן בְּלָבָד וְלֹא בְּבִגְדוֹ, שְׂאִינוּ יָכוֹל לִיעֲדָה לְעַצְמוֹ שְׁלֹא בְּרָצוֹן

מִקְנִיתֶיךָ (רש"י קידושין י"ח). כָּאֵן רָמַז לָךְ הַכְּתוּב שֶׁמִּצְוָה בִּיעוּד - לְדַעַת הָרָא"ם וְהַגּוֹר אֲרִיָּה" זֶה רַק רָמַז בֵּינָן שְׁלֹמֹמַיִם אֶת זֶה מִכָּלֵל לֹא, כִּדְלָעִיל, וְאִילוּ לְפִירוּשׁ הַתּוֹסֵפוֹת זֶה רַק רָמַז בֵּינָן שֶׁזֶּה רַק קָרִי וְלֹא כְּתִיב. וְרָמַז לָךְ שֶׁאִינָה צָרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרֵים - מִזָּה שְׁלֹא אֲמַר "אֲשֶׁר לֹא קְדָשָׁה", מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הִיָּתָה צָרִיכָה קִדּוּשִׁין אַחֲרֵים, אֲלֹא כֶּסֶף קִנְיָתָהּ הוּא כֶּסֶף קִדּוּשִׁתָּהּ, וְרַק הִיָּה לוֹ לְכַנְסָהּ לְאִשָּׁה (רא"ם). וְהִפְדָּה - יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְדּוֹת וּלְצִאָתָהּ, שָׂאָף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ - לֹאֵמֵד בֵּן מִנָּה שֶׁכְּתוּב "וְהִפְדָּה" וְלֹא "וְנִפְדָּת" (רש"י קידושין י"א). וּמָה הוּא מְקוֹם שְׁנוֹתֵן לָהּ? שֶׁמִּגֵּרַע מִפְדְּיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ, כָּאֵלּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ. כִּיצַד? הֲרִי שֶׁקִּנְיָאָה בְּמִנָּה - מֵאָה זוּ. וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ: יוֹדַע הֵייתָ שֶׁעָתִידָה לְצִאָתָה לְסוֹף שָׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקִּנְיָתָ עֲבוּדָתָ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנָּה, וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ שְׁתֵּי שָׁנִים, הֲרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה, טַל שְׁנֵי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה וְתִצָּא מֵאֶצְלוֹ - וְהוּא נִקְרָא "מְסִיעַ", בֵּינָן שֶׁעַל-פִּי דִין לֹא הִיָּה חַיֵּב לְעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִסְבֵּרָא נֹתֶנֶת

(ח) אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ - שְׁלֹא נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכַנְסָהּ - וְהוּא פִירוּשׁ הַכְּתוּב "רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה", שְׁלֹא נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכַנְסָהּ, וְלֹא שֶׁהִיא הִיָּתָה "רָעָה" מִצַּד עֲצָמָהּ. וְדִיק לְכַתּוּב "נִשְׂאָה חֵן" (וְלֹא "מִצָּאָה חֵן"). עַל פִּי לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּאַסְתֵּר ה', ב "נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו". אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה - לְשׁוֹן קִדּוּשִׁין בְּאַמָּה עֲבָרִיָּה (רש"י קידושין א'). שֶׁהִיזָה לוֹ לִיעֲדָה - מִזָּה שְׁנוֹתֵן הַטַּעַם שֶׁ"לֹא יַעֲדָה" [כְּפִי הַכְּתִיב], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רָעָה בְּעֵינָיו, מִשְׁמַע שֶׁמִּצְוָה לִיעֲדָה, וְהוּא לֹא עָשָׂה אֶת זֶה (רא"ם וּגרי"א). וְכֵן מִשְׁמַע מִזְהֵרֶתֶת הַדְּבָר הַמִּתְחִיל. אֲבָל הַתּוֹסֵפוֹת (חולין ס"ה, א) כְּתוּב שְׁדוּרְשִׁים אֶת הַקָּרִי "אֲשֶׁר לוֹ יַעֲדָה", שֶׁהִיזָה לוֹ לִיעֲדָה, וְרָעָה בְּעֵינָיו לְעֲשׂוֹת כֵּן. וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה - כֶּפֶל "לִיעֲדָה וּלְהַכְנִיסָהּ", מִשּׁוּם שֶׁהִיעוּד וְהוּא רַק הָאִירוּסִין, וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה אֵלּוּ הַנִּישׁוּאִין, וּמִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁ"לְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" זֶה חֵלֶק מִמִּצְוֹת הַיעוּד. וּבְדִפּוּס רֵאשׁוֹן הַגִּירָסָא "וּלְהַכְנִינָהּ לוֹ לְאִשָּׁה", כְּלוּמָר יַעוּד מִלְשׁוֹן הַזְמַנָּה וְהַכְנָה, אֲבָל בְּדִבּוּר שְׁלִפְנֵי זֶה כְּתִב רִשִׁי "לְכַנְסָהּ". וְכִסְף קִנְיָתָהּ הוּא כֶּסֶף קְדוּשָׁתָהּ - וְאוֹמֵר לָהּ הֲרִי אֶת יַעוּדָה לִי בְּכֶסֶף

(י) אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יֵאָמַר אַחֶרְתָּא וְסָב לָהּ זִיוָנָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִתְמַנֶּעַ: יִגְרַע:

כ"ט אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ • עָלֶיהָ • שְׁאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע • מִן הָאִמָּה שְׂעֵד לֹא כָּבֵר. שְׁאֵרָה • מְזוֹנוֹת (כתובות מז). כְּסוּתָהּ • כְּמִשְׁמְעוֹ. עִנְתָּהּ • תִּשְׁמִישׁ.

(יא) וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיֵּצֵאֶה חֲנָם אֵין כָּסָף: יֵאָמַר וְאִם תִּלָּת אֵלֵין לֹא יַעֲבֹד לָהּ וְתַפּוֹק מִגֵּן בְּלֹא כָּסָף:

כ"ט וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ • אִם אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדְנָה לֹא אוֹ לִבָּנוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה וְתַצָּא, וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לֹא לִבָּנוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה בִידָה לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ. וַיֵּצֵאֶה חֲנָם • רָבָה לָהּ יֵצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרָבָה לְעִבְדִּים. וּמָה הִיא הַיֵּצִיאָה? לְלַמֶּדֶךָ שֶׁתַּצָּא בְּסִמְנֵין וְתִשְׁקָה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתִּבְּרִיא סִמְנֵין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קָדָם סִמְנֵים כָּבֵר לְמַדְנוּ שֶׁתַּצָּא, שְׁנָאֲמַר: (דברים טו) "הַעֲבִרִי אוֹ הַעֲבִרְיָה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", וּמָהוּ הָאֲמוֹר כָּאן: "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם"? שָׁאֵם קָדְמוֹ סִמְנֵים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תַּצָּא בְּהֵן. (קידושין ד. מכליתא) אוֹ אֵינוֹ אֲמַר שֶׁתַּצָּא אֶלָּא בְּבִגְרוּת? תִּלְמוֹד לומר: "אֵין כָּסָף", לְרַבּוֹת יֵצִיאֵת בְּגִירוּת. וְאִם לֹא נִאָּמְרוּ שְׁנִיָּהִם, הִיִּיתִי אֲמַר: "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם", זֶה בְּגִירוּת, לְכָךְ נִאָּמְרוּ שְׁנִיָּהִם, שֶׁלֹּא לִיתֵן פְּתוּחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לְחַלֵּק.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

הָאֲדוֹן (כח").

מִלְמַד - מִזֶּה שֶׁכְּתוּב "יִיעָדְנָה" וְלֹא "קִדְשָׁהּ" (רא"ם).

שָׁאֵה בָנוּ קָם תַּחֲתֵינוּ לַעֲדָה - דְּהִינּוּ שֶׁהֵבֵן עוֹמֵד בְּמִקּוֹם אֲבִיו לְעִנּוּן יַעֲדוּ.

אִם יִרְצֶה אֲבִיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְשָׁהּ קִדּוּשֵׁין אַחֲרֵים - אֶלָּא כִּסְף קִנְיָתָהּ שֶׁנִּתֵּן אֲבִיו הוּא כִּסְף קִדּוּשִׁיהָ גַם לָבֵן.

אֶלָּא אֲמַר לָהּ: הֲרִי אֶת מִיעֲדָתְךָ לִי בְּכִסְף שֶׁקָּבַל אֲבִיךָ בְּרִמְיוֹךְ - גַּם הָאֵב כְּשֶׁמִּיַּעֲד אֲמַר כֵּן, אֶלָּא שֶׁהַחִידוּשׁ גָּבִי הֵבֵן הוּא, שְׁאֵף־עַל־פִּי שְׁהוּא עִצְמוֹ לֹא נָתַן, כִּבּוֹל לומר בְּלִשׁוֹן זֶה כְּאִילוֹ הוּא עִצְמוֹ נָתַן, בִּיּוֹן שֶׁהֵבֵן עוֹמֵד בְּמִקּוֹם אֲבִיו (רא"ם).

כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת - שָׁאֵר - מְזוֹנוֹת.

כְּסוּת וְעִוָּה - בְּלֹמֶר, כְּמִשְׁפַּט בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהַבַּעַל חֵיב בְּשִׁלְשׁוֹת דְּבָרִים אֵלָיו. וְאֵף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא כְּתוּב חֵיב שָׁאֵר כְּסוּת וְעִוָּה גָבִי שָׁאֵר בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל, נִאָּמַר בְּמִכְּלִתָּא "הֲרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד, מָה זֶה שְׁאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע (בְּמִפּוֹקֶשׁ בְּפִסּוּק שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה), אֵף בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגְרַע". תוֹרָה י

(י) אִם אַחֶרֶת יִקַּח לֹא עָלֶיהָ - מְלִבֵּד הָאִמָּה הַעֲבִרְיָה שְׂעֵדָה.

שְׁאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע -

מִן הָאִמָּה שְׂעֵד לֹא כָּבֵר. שְׁאֵרָה -

מְזוֹנוֹת. בְּסוּתָהּ - כְּמִשְׁמְעוֹ. עִנְתָּהּ - תִּשְׁמִישׁ. - לֹמֵד מִתִּיבֵת "לֹא יִגְרַע", דְּהִינּוּ שֶׁלֹּא יִגְרַע מִמָּה שֶׁהִיָּה עוֹשָׂה עַד עֵתָהּ (רא"ם). תוֹרָה יא

(יא) וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ - "אִם" אַחַת מִ"שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ" - וּבְאִילוֹ כְּתוּב "וְאִם מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ". וְאֵין לומר שֶׁהַכְּנָה שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה לָּהּ כָּל שְׁלֹשׁ אֵלֶּה, שֶׁהִרִי לֹא יִתְכַּן שְׂעֵד אוֹתָהּ גַם לֹא וְגַם לִבָּנוּ (רא"ם).

וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדְנָה לֹא, אוֹ לִבָּנוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה וְתַצָּא - כְּשִׁלָּא יַעֲדָה לֹא אוֹ לִבָּנוּ. וְאֵין לומר שֶׁהַכְּנָה לְשִׁלָּשׁ אֵלֶּה: שָׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה הַנּוֹכְרִים לְעִיל, כִּי אִזּוֹ לֹא יִתְכַּן לומר "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם אֵין כָּסָף", שֶׁמִּשְׁמְעוֹ שְׂעֵדָה אֵף בְּלֹא גֵט, וְהִרִי בִיּוֹן שְׂעֵדָה לְאִשָּׁה צָרִיךְ לְהוֹצִיאָה בְּגֵט (רא"ם וּגְרָא).

וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לֹא, וְלֹא לִבָּנוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה בִידָה לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ - דְּהִינּוּ שֶׁתִּגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה, בְּדִי לְהַחֲזִיר לְאֲדוֹן אֶת הַהֶפֶרֶשׁ.

וַיֵּצֵאֶה חֲנָם - כְּמוֹ בְּחָנָם (רא"ם וּגְרָא) כַּב, מַז).

רָבָה לָהּ יֵצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרָבָה לְעִבְדִּים - שֶׁלֹּא כְּתוּב בָּהֶם "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם".

וְאִם אַחֶרֶת יִקַּח לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדְנָה לֹא, אוֹ לִבָּנוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה וְתַצָּא - כְּשִׁלָּא יַעֲדָה לֹא אוֹ לִבָּנוּ. וְאֵין לומר שֶׁהַכְּנָה לְשִׁלָּשׁ אֵלֶּה: שָׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה הַנּוֹכְרִים לְעִיל, כִּי אִזּוֹ לֹא יִתְכַּן לומר "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם אֵין כָּסָף", שֶׁמִּשְׁמְעוֹ שְׂעֵדָה אֵף בְּלֹא גֵט, וְהִרִי בִיּוֹן שְׂעֵדָה לְאִשָּׁה צָרִיךְ לְהוֹצִיאָה בְּגֵט (רא"ם וּגְרָא).

וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לֹא, וְלֹא לִבָּנוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה בִידָה לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ - דְּהִינּוּ שֶׁתִּגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה, בְּדִי לְהַחֲזִיר לְאֲדוֹן אֶת הַהֶפֶרֶשׁ.

וַיֵּצֵאֶה חֲנָם - כְּמוֹ בְּחָנָם (רא"ם וּגְרָא) כַּב, מַז).

רָבָה לָהּ יֵצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרָבָה לְעִבְדִּים - שֶׁלֹּא כְּתוּב בָּהֶם "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם".

וְאִם אַחֶרֶת יִקַּח לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדְנָה לֹא, אוֹ לִבָּנוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה וְתַצָּא - כְּשִׁלָּא יַעֲדָה לֹא אוֹ לִבָּנוּ. וְאֵין לומר שֶׁהַכְּנָה לְשִׁלָּשׁ אֵלֶּה: שָׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה הַנּוֹכְרִים לְעִיל, כִּי אִזּוֹ לֹא יִתְכַּן לומר "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם אֵין כָּסָף", שֶׁמִּשְׁמְעוֹ שְׂעֵדָה אֵף בְּלֹא גֵט, וְהִרִי בִיּוֹן שְׂעֵדָה לְאִשָּׁה צָרִיךְ לְהוֹצִיאָה בְּגֵט (רא"ם וּגְרָא).

וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לֹא, וְלֹא לִבָּנוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה בִידָה לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ - דְּהִינּוּ שֶׁתִּגְרַע מִפְּדִיּוֹנָה, בְּדִי לְהַחֲזִיר לְאֲדוֹן אֶת הַהֶפֶרֶשׁ.

וַיֵּצֵאֶה חֲנָם - כְּמוֹ בְּחָנָם (רא"ם וּגְרָא) כַּב, מַז).

רָבָה לָהּ יֵצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרָבָה לְעִבְדִּים - שֶׁלֹּא כְּתוּב בָּהֶם "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם".

חֲנָם.

וּמָה הִיא הַיֵּצִיאָה? לְלַמֶּדֶךָ שֶׁתַּצָּא בְּסִמְנֵין, וְתִשְׁקָה עִמּוֹ עַד שֶׁתִּבְּרִיא סִמְנֵין - עַד שֶׁתִּבְּרִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת לְאַחֵר שֶׁיִּמְלֹא לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְלֹא שֶׁתַּצָּא מִיד כְּשִׁלָּא יַעֲשֶׂה לָּהּ אַחֵד מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה (רא"ם).

וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קָדָם סִמְנֵין, כָּבֵר לְמַדְנוּ שֶׁתַּצָּא - לְעִיל בְּרִשִׁי פְּסוּק ב.

שְׁנָאֲמַר - דְּבָרִים טו, יב.

"הַעֲבִרִי אוֹ הַעֲבִרְיָה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים". וּמָהוּ הָאֲמוֹר כָּאן "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם"? שָׁאֵם קָדְמוֹ סִמְנֵים לְשֵׁשׁ שָׁנִים תַּצָּא בְּהֵן. אוֹ אֵינוֹ אֲמַר שֶׁתַּצָּא אֶלָּא בְּבִגְרוּת? תִּלְמוֹד לומר "אֵין כָּסָף" - אֶלָּא דְּבָר אַחֵר מוֹצִיאָה (רש"י קידושין ד, א).

לְרַבּוֹת יֵצִיאֵת בְּגִירוּת - שָׁאֵם הִיא אֵילוֹנוּת וְלֹא הִבִּיאָה סִמְנֵי נַעֲרוּת, תַּצָּא בְּבִגְרוּתָהּ כְּשֶׁתִּהְיֶה בֵּת עֲשָׂרִים, [אִם לֹא עֲבָרִי לִפְנֵי כֵן שֵׁשׁ שָׁנִים] (קידושין ד, טע"א וּרְשִׁי שם). וּבְכָךְ עֲמַדוּ מִפְּרָשֵׁי רִשִׁי בְּטַעַם הַדְּבָר שֶׁרִשִׁי בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הִפָּךְ אֶת סֵדֶר הַלִּמּוּד מִכְּפִי שְׁהוּא מוֹפִיעַ בְּמִכְּלִתָּא וּבְקִידוּשֵׁין, שֶׁשָּׁם מוּבָא: "וַיֵּצֵאֶה חֲנָם" - אֵלּוֹ יְמֵי בְּגִירוּת, "אֵין כָּסָף" - אֵלּוֹ יְמֵי

(יב) **מִכָּה אִישׁ וְמֵת מוֹת יוֹמָת:**

יב דִּימְחִי לְאַנֵּשׁ וְיִקְטֹלָהּ אֶתְקַטְלָא
יתקטל:

כ"ט • **מִכָּה אִישׁ וְמֵת** • כִּמְהָ כְּתוּבִים נֶאֱמָרוּ בְּפֶרֶשֶׁת רוּצְחִין, וּמָה שֶׁבִּינֵי לְפָרֵשׁ לָמָּה בָּאוּ כָּלָם, אֶפְרָשׁ. **מִכָּה אִישׁ וְמֵת** • (סנהדרין פד) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה? תִּלְמוּד לומר: "מִכָּה אִישׁ וְמֵת", אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא בְּהִכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמַר: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", הֵייתִי אוֹמֵר אֵינוֹ חֵיב עַד שְׂיִכָּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ קָטָן וְאֶפְלוֹ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֵלּוּ נֶאֱמַר: "מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהִרְגָּה יֵהָא חֵיב, תִּלְמוּד לומר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ נְפִלִים בְּמִשְׁמַע? תִּלְמוּד לומר: "מִכָּה אִישׁ", שְׂאִינוֹ חֵיב עַד שְׂיִכָּה בֶּן קִנְיָא, הֶרְאוּ לְהִיּוֹת אִישׁ (מכילתא).

(יג) **וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ**
מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹם שָׁמָּה:
יג וְדִי לֹא כִמֵּן לֵה וּמִן קָדָם יִי אֶתְמַסֵּר
לִידָה וְאִשִּׁי לָךְ אֶתֶר דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן:

כ"ט • **וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה** • לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן. צִדָּה לְשׁוֹן אָרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאַתָּה צִדָּה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּוֵּן לומר "צִדָּה" לְשׁוֹן "הִצֵּד צִיד", שְׂצִידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל ה"א בַּפֻּעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּכָר בַּהּ צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּכָר בּוֹ צִדָּה וּפֻעַל שְׁלוֹ צִדָּה, וְזֶה פֻּעַל שְׁלוֹ צִד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ כְּתַרְגוּמוֹ:

אשל אברהם - הרב אלשוילי

נִעְרֹת. רָאָה בְּאֶרִיכוֹת בְּרָאִים וּבִ"גוֹר אֶרֶיָּה" וּבִ"דְבָרֵי דוֹד" וּבִ"נִחְלַת יַעֲקֹב" וְעוֹד, וְאֵין כָּאֵין מְקוֹמוֹ. וְאִם לֹא נֶאֱמָרוּ שְׁנֵיהֶם, הֵייתִי אוֹמֵר: "וְיִצְאָה חֲנָם" - זֶה בְּנִירוֹת - אֲבָל נִעְרֹת לֹא מְפִיק לָהּ (רש"י קידושין שם). לְכָךְ נֶאֱמָרוּ שְׁנֵיהֶם - דְּעַל-כִּרְחֹק חֹד מִיְּנִיחֶיהָ אֶתָּא לְנִעְרֹת (רש"י שם). שְׁלֹא לְתַן פִּתְחוֹן פֶּה לְכַעַל הַדִּין לְחַלֵּק - רָאָה עַל-דִּרְגָּה בְּרִש"י דְּבָרִים יד, יג. תוֹרָה יב (יב) **מִכָּה אִישׁ וְמֵת** - כִּמְהָ כְּתוּבִים נֶאֱמָרוּ בְּפֶרֶשֶׁת - בְּדָפוּס רֹאשׁוֹן וּבִרְא"ם: בְּמִיתָה. רוּצְחִין, וּמָה שֶׁבִּינֵי לְפָרֵשׁ לָמָּה בָּאוּ כָּלָם, אֶפְרָשׁ: "מִכָּה אִישׁ וְמֵת", לָמָּה נֶאֱמַר - מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר וִיקְרָא "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה וְגו'". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר - וִיקְרָא כד, יז. "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּאָה בְּדָפוּס רֹאשׁוֹן: בְּהִכָּאָה. וְרָאָה תוֹרָה שֶׁלָּמָּה אוֹת רִלָּג. בְּלֹא מִיתָה - שֶׁהָיָה לֹא נֶאֱמַר "וְמֵת". וְרָאָה רִש"י בְּכָא קָמָא י, ב (בְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא בְּעֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אָדָם וְמֵת, שֶׁכּוֹלֵם חֲזִיבִים) שֶׁ"כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", "מִשְׁמַע כָּל דָּהוּ נֶפֶשׁ".

אֲבָל רָאָה רִש"י וִיקְרָא כד, כא (גבִּי מִכָּה אָבִיו וְאָמִיו): "וּמִכָּה אָדָם יוֹמָת - אֶפְלוֹ לֹא הִרְגוּ אֲלֵא עֲשָׂה בּוֹ חֲבוּרָה, שְׁלֹא נֶאֱמַר כָּאֵין נֶפֶשׁ". מִשְׁמַע שֶׁבְּמִקּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "נֶפֶשׁ" הָיָה זֶה פְּשׁוּט שֶׁמְדוּבָר בְּמִיתָה. וְאוֹלֵי זֶהוּ רַק לְאַחֵר שֶׁלְּמַדְנוּ מִכָּאֵין. תִּלְמוּד לומר "מִכָּה אִישׁ וְמֵת", אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא בְּהִכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמַר "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמַר "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", הֵייתִי אוֹמֵר: אֵינוֹ חֵיב עַד שְׂיִכָּה אִישׁ - שֶׁהוּא חֵיב בְּכָל הַמִּצְוֹת. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ קָטָן, וְאֶפְלוֹ אִשָּׁה - רָאָה גַּם רִש"י שֵׁם. וְעוֹד, אֵלּוּ נֶאֱמַר "מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי, אֶפְלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהִרְגָּה יֵהָא חֵיב - כְּלוֹמֵר שֶׁ"מִכָּה אִישׁ", כָּא לְרַבּוֹת אֶפְלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה. הַסִּבָּרָא לְחֵיב קָטָן בְּמִיתָה אֵף שְׂאִינוֹ בֵּר חֵיבוּבָא, יֵשׁ לומר שֶׁהֵייתִי חוֹשֵׁב שֶׁהֵייתִי הוּא עַל מַעֲשֵׂה הַרְצִיחָה, שֶׁכֵּינֵן שֶׁנַּעֲשִׂתָה רְצִיחָה, אֲזִי לֹא מְבַדִּילִים בֵּינָם בֵּין קָטָן לְגָדוֹל, וְהוֹרְגִים אֶת הַקָּטָן בְּשֵׁם שֶׁהוֹרְגִים אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהִרְגָּה (גרא). תִּלְמוּד לומר "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", וְלֹא

קָטָן שֶׁהִכָּה - רָאָה גַּם רִש"י בְּכָא קָמָא מַג, ב. וְעוֹד, "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ נְפִלִים בְּמִשְׁמַע, תִּלְמוּד לומר "מִכָּה אִישׁ", אֵינוֹ חֵיב עַד שְׂיִכָּה בֶּן קִנְיָא הֶרְאוּ לְהִיּוֹת "אִישׁ". - כְּגוֹן בֶּן תִּשְׁעָה וְרָאשׁוֹ אֲטוּם, אוֹ שִׁישׁ לוֹ שְׁנֵי גִבִּין, דְּלֹא חָיִי (רש"י סנהדרין פד, ב). תוֹרָה יג (יג) **וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה** - לֹא אָרַב לוֹ - הוֹסִיף תִּיבַת "לוֹ" עַל פִּי לְשׁוֹן הַכְּתוּב דְּבָרִים יט, יא "וְאָרַב לוֹ", וְכֵן הוּא בְּתַרְגוּם אֲוִנְקִלוֹס (לחם ושמלה). וְלֹא נִתְכַּוֵּן - תַּחֲזִילָה מִפְּרֵשׁ אֶת הַתִּיבָה, שֶׁלֹּא צִדָּה הִפְרִיֵּשׁ שְׁלֹא אָרַב לוֹ, וְאַחֵר כֶּךָ מִפְּרֵשׁ אֶת הָעֵינָן שֶׁפִּירוּשׁוֹ שְׁלֹא נִתְכַּוֵּן, כִּי לֹא בְּאוֹרֵב תְּלוּי הַדְּבָר אֲלֵא בְּכוֹנֵה (דברי דוד). צִדָּה - לְשׁוֹן אָרַב. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: - שְׁמוּאֵל א כד, יא. "וְאַתָּה צִדָּה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ". וְלֹא יִתְכַּוֵּן לומר: "צִדָּה" לְשׁוֹן "הִצֵּד צִיד" - בְּרִאשִׁית כז, לג. אֲבָל רָאָה רִש"י יְהוֹשֻׁעַ ט, יד: "וְיִקְחוּ הָאֲנָשִׁים מִצִּידָם - קִבְּלוּ דְּבָרֵיהֶם, שֶׁצִּידָם בְּפִיהֶם, לְשׁוֹן וְאִשֶּׁר לֹא צִדָּה". שְׂצִידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל ה"א בַּפֻּעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּכָר בַּהּ צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּכָר בּוֹ צִדָּה וּפֻעַל שְׁלוֹ צִדָּה, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ כְּתַרְגוּמוֹ:

וְדִי לֹא כִמֶּן לָהּ. וּמִנַּחֲמָם חִבְרוּ בַחֲלֶק 'צֵד צִיד', וְאֵין אָנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמִּחְלָקָתָ שֶׁל צֵד, נִחְבְּרָנוּ בַחֲלֶק (ישעיה סו) "עַל צֵד תִּנְשְׂאוּ", (שמואל א כ) "צֵדָה אֹרְחָה", (דניאל ז) "וּמִלִּין לְצֵד עֲלָאָה יִמְלֵל". אֵף כֵּאֵן "אֲשֶׁר לֹא צֵדָה" לֹא צֵדָה לְמַצֵּא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיתָה, וְאֵף זֶה יֵשׁ לְהִרְהֵר עָלָיו. מִכָּל־מָקוֹם, לְשׁוֹן אֹרֶב הוּא. וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ • זִמֵּן לִידוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תֵאֱנֶה אֱלִיף רָעָה", (משלי יב) "לֹא יֵאֱנֶה לְצַדִּיק כָּל אֶן", (מלכים ב ה) "מִתְאֲנֶה הוּא לִי", מִזְדַּמֵּן לְמַצֵּא לִי עֹלָה. וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ • וְלָמָּה תֵצֵא זֹאת מִלְפָּנָיו? הוּא שְׁאֵמֵר דָּוָד: (שמואל א כד) "בְּאֲשֶׁר יֹאמֵר מֶשֶׁל הַקְּדָמוֹנִי מְרֻשָּׁעִים יֵצֵא רָשָׁע", וּמֶשֶׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מֶשֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא קְדָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהִכֵּן אִמְרָה תּוֹרָה: "מְרֻשָּׁעִים יֵצֵא רָשָׁע"? "וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ". בְּמָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הָרֵג הָרֵג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרֵג מִזִּיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדָבָר שֶׁיַּעֲדִי, זֶה לֹא נִהְרָג וְזֶה לֹא גֵלָה. וְהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד: זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלֶם, וְזֶה שֶׁהָרֵג שׁוֹגֵג עוֹלָה בְּסֵלֶם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד וְהוֹרֵגוֹ, וְעֲדִים מְעִידִים עָלָיו וּמַחֲיִבִּים אוֹתוֹ לְגָלוּת. נִמְצֵא זֶה שֶׁהָרֵג בְּשׁוֹגֵג - גּוֹלָה, וְזֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד - נִהְרָג. וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם • אֵף בַּמִּדְבָּר, שִׁנְיֹס שְׁמָה. וְאִי זֶה מָקוֹם קוֹלָטוֹ? זֶה מַחֲנֶה לִוְיָהּ (מכות יב) •

אשל אברהם - הרב אלשילי

בְּפָרֶשֶׁת מִסְעֵי לָהּ, כֵּן "וַיִּפֹּל עָלָיו - מִכָּאן אִמְרוּ הַהוֹרֵג דֶּרֶךְ יִרְיָה גּוֹלָה, דֶּרֶךְ עֲלִיָּה אֵינוֹ גּוֹלָה". וְכֵן שֶׁנֶּקֶט כֵּאֵן "עוֹלָה", אֵינוֹ אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּן לִפְּוֹל דֶּרֶךְ יִרְיָה אִם לֹא שֶׁקָּדָם לוֹ עֲלִיָּה (ראש). אִי יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁנֶּקֶט "עוֹלָה בְּסֵלֶם" מִשּׁוֹם שֶׁזֶה מוֹסֵב עַל "מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד", שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא זִמֵּן יָחַד בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא יַעֲלֶה בְּסֵלֶם וְהוּא יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלֶם, אֲבָל הַנִּפְּיָלָה הִתְהַרְרָה דֶּרֶךְ יִרְיָה, וְלִזֶּה אֵין צָרִיךְ זִמּוֹן מִיּוֹחֵד, כִּי דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁגַּם יוֹרְדִים (גרא).

עַל זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד וְהוֹרֵגוֹ, וְעֲדִים מְעִידִים עָלָיו וּמַחֲיִבִּים אוֹתוֹ לְגָלוּת, וְזֶה נִמְצֵא זֶה שֶׁהָרֵג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלָה, וְזֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד נִהְרָג - רָאָה גַּם רַשִׁי בְּרֵאשִׁית ט, ה: "מִיָּד שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כָּאֵן וְהָרֵגוֹ שׁוֹגֵג, אֵנִי אֶדְרוֹשׁ, אִם לֹא יִגְלֶה וַיִּבְקֶשׁ עַל עֲוֹנוֹ לְמַחֵל, שֶׁאֵף הַשׁוֹגֵג צָרִיךְ כְּפָרָה, וְאִם אֵין עֲדִים לְחִיבוֹ גָלוּת וְהוּא אֵינוֹ נִכְנָע, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא דוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ בְּמִסְכַּת מַכּוֹת, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד וְכו'".

וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם - אֵף בַּמִּדְבָּר, - שֶׁהָרֵי אִמְרָן בֵּן לְמֹשֶׁה שֶׁהָיָה בְּמִדְבָּר. שִׁנְיֹס שְׁמָה. וְאִיָּה מָקוֹם קוֹלָטוֹ? זֶה מַחֲנֶה לִוְיָהּ - לוֹמֵר כֵּן מ"לֶךְ מָקוֹם", הַמָּקוֹם שֶׁלָּךְ, דִּהְיִנּוּ מַחֲנֶה לִוְיָהּ (רש"י

זכחים קיו, א). תורה יד

לְשׁוֹן עֲלִילוֹת". וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ - וְלָמָּה תֵצֵא זֹאת מִלְפָּנָיו? הוּא שְׁאֵמֵר דָּוָד - שְׁמוּאֵל א כד, יג.

"בְּאֲשֶׁר יֹאמֵר מֶשֶׁל הַקְּדָמוֹנִי מְרֻשָּׁעִים יֵצֵא רָשָׁע", ו"מֶשֶׁל הַקְּדָמוֹנִי" הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מֶשֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא - מֶשֶׁלוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא (רש"י שם).

שֶׁהוּא קְדָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם - קָדָם לְעוֹלָם.

וְהִכֵּן אִמְרָה תּוֹרָה "מְרֻשָּׁעִים יֵצֵא רָשָׁע" - שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן רָשָׁע שֶׁיִּפֹּל בְּיַד רָשָׁע כִּיּוֹצֵא בּוֹ (רש"י שם).

"וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ". בְּמָה הַפְּתוּב מְדַבֵּר - כְּלוֹמֵר, אִיךְ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְמַצֵּא מִכְשׁוֹל לְאָדָם לְחִטּוֹא (רש"י מכות י, ב).

בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, - שְׁנֵיהֶם רָשָׁעִים (רש"י שם).

אֶחָד הָרֵג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרֵג מִזִּיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדָבָר שֶׁיַּעֲדִי, זֶה לֹא נִהְרָג וְזֶה לֹא גֵלָה - כִּי אֵין עֲדִים, וְהוּא אֵינוֹ נִכְנָע [לְגָלוּת מִעֲצָמוֹ] (רש"י בראשית ט, ה).

וְהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד, זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלֶם, וְזֶה שֶׁהָרֵג שׁוֹגֵג עוֹלָה בְּסֵלֶם וְנוֹפֵל - צָרִיךְ לוֹמֵר שֶׁהַכְּנָה שֶׁנִּפֹּל עָלָיו בִּירְיָתוֹ מִהַסֵּלֶם, שֶׁכֵּן שְׁנִינּוּ (מכות ז, א) "הִזְהָר יוֹרֵד בְּסֵלֶם וְנוֹפֵל עָלָיו וְהָרֵגוֹ גּוֹלָה, הִזְהָר עוֹלָה בְּסֵלֶם וְנוֹפֵל עָלָיו וְהָרֵגוֹ אֵינוֹ גּוֹלָה". וְכֵן כְּתֹב רַשִׁי עֲצָמוֹ

וְזֶה פֶּעַל שֶׁל "צֵד". וְאִמְרָה אֵנִי, פְּתִירוֹנוֹ בְּתַרְגוּמוֹ: "וְלֹא כִמֶּן לִיָּה" - וְאֲשֶׁר לֹא אֶרֶב לוֹ.

וּמִנַּחֲמָם חִבְרוּ בַחֲלֶק "צֵד צִיד", וְאֵין אָנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמִּחְלָקָתָ שֶׁל "צֵד", נִחְבְּרָנוּ בַחֲלֶק "עַל צֵד תִּנְשְׂאוּ" - יִשְׁעִיָּה סו, יב.

"צֵדָה אֹרְחָה" - שְׁמוּאֵל א כ, כ. כְּמוֹ לְצֵד (רש"י שם).

"וּמִלִּין לְצֵד עֲלָאָה יִמְלֵל" - דְּנִיָּאל ז, כה. כְּלָפִי מִעֲלֵה (רש"י שם).

אֵף כֵּאֵן "אֲשֶׁר לֹא צֵדָה" - לֹא צֵדָה לְמַצֵּא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיתָה - בְּרַשִׁי בְּבֹא קָמָא כו, ב: "שֶׁלֹּא צֵדָה, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְצֵדָה וְלִזְרוֹק אֲצִלּוֹ". וּבְרַשִׁי מַכּוֹת ז, ב: "שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְרוֹק בְּצֵדוֹ וּבִסְמוּךְ לוֹ אֵלָּא לְמָקוֹם שְׁזָרַק, אֲבָל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אָדָם".

וְאֵף זֶה יֵשׁ לְהִרְהֵר עָלָיו - יֵשׁ לְהִרְהֵר עַל פִּירוֹשׁ זֶה אִם נִכּוֹן הוּא.

[סוֹף דְּבָר] - כֵּן הוּא בְּכִמָּה כְּתִבִּי־יָד וּבְכַפּוֹס רֵאשׁוֹן. וּבְכִמָּה דְּפוּסִים: מִכָּל מָקוֹם.

לְשׁוֹן אֹרֶב הוּא. וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ - זִמֵּן לִידוֹ. לְשׁוֹן "לֹא תֵאֱנֶה אֱלִיף רָעָה" - תְּהִלִּים צא, י. לֹא תִקְרָה (רש"י שם).

"לֹא יֵאֱנֶה לְצַדִּיק כָּל אֶן" - מִשְׁלֵי יב, כא. לֹא תִאָּרַע, לֹא תִזְדַּמֵּן לוֹ עֲבָרָה בְּלִי דַעַת (רש"י שם).

"מִתְאֲנֶה הוּא לִי" - מְלָכִים ב ה, ז. מְזַמֵּן לְמַצֵּא לִי עֹלָה - בְּרַשִׁי שָׁם: "מִבְּקֶשׁ תּוֹאֲנָה לְהִתְגַּרֵּת בִּי, מִתְאֲנֶה,

(יד) וְכִי־יִזְדּ אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֻנּוּ לָמוֹת:

יִזְדּ אִישׁ עַל רֵעֵהוּ גִבּוֹר עַל חֲבֵרָה לְמַקְטֵלָה בְּנִכְלֵיו מִן מִדְּבַחֵי תִדְבָּרָהּ לְמָמָת:

כ"י • וְכִי־יִזְדּ • לָמָּה נֶאֱמַר? לָפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מִכָּה אִישׁ וְגו'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי רֹפֵא שֶׁהָרַג וְשָׁלַח בֵּית־דִּין שֶׁהִמִּית בְּמִלְקוֹת אֲרֻבָּעִים, וְהָאֵב חֲמֶכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לומר: "וְכִי יִזְדּ" וְלֹא שׁוֹגֵג, "לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" וְלֹא שָׁלַח בֵּית־דִּין, וְהָרֹפֵא וְהָרוּדָה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֶׁאֵף־עַל־פִּי שֶׁהִם מְזִידִין, אֵין מַעְרִימִין. מֵעַם מִזְבְּחֵי • (סנהדרין צה) אִם הָיָה כֹּהֵן וְרוֹצֵחַ לַעֲבֹד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוּ לָמוֹת.

(טו) וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת:

טו וְדִימְחֵי אָבוּהִי וְאִמָּה אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּל:

כ"י • וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ • (שם פד) לָפִי שֶׁלְמַדְנוּ עַל הַחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הֲצַרְךָ לומר עַל הַחוּבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה וְאִינוֹ חַיֵּב אֶלָּא בְּהַפָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה. אָבִיו וְאִמּוֹ • אוֹ זֶה אוֹ זֶה. מוֹת יוֹמָת • בְּחֻנֵּק.

(טז) וְגִנְבֵי אִישׁ וּמִכְרוֹ וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוֹמָת:

טז וְדִינְגּוּב נִפְשָׁא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזְבַּנְהָ וְיִשְׁתַּכַּח בִּידָהּ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּל:

כ"י • וְגִנְבֵי אִישׁ וּמִכְרוֹ • (מכילתא) לָמָּה נֶאֱמַר? לָפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גִּנְבֵי נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגִּנְבֵי נֶפֶשׁ. אֲשֶׁה, אוֹ טַמְטוּם, אוֹ אֲנִדְרוּגִינוּס שֶׁגִּנְבּוּ, מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: "וְגִנְבֵי אִישׁ וּמִכְרוֹ". וְלָפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: "וְגִנְבֵי אִישׁ", אֵין לִי אֶלָּא גִנְבֵי אִישׁ. גִּנְבֵי אֲשֶׁה, מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: (שם) "וְגִנְבֵי נֶפֶשׁ".

אשל אברהם – הרב אלשוילי

שֶׁמִּקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמִיתָה, כָּךְ מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמִיתָה.

וְאִינוֹ חַיֵּב אֶלָּא בְּהַפָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה – וְלֹא בְּמִכָּה סָתֵם, וְכִדְלֻקְמִין בְּרַשׁ"י וְיִקְרָא כד, כֹּא. וְרָאָה רַשׁ"י לְקַמֵּן פְּסוּק כֹּה שֶׁחַבּוּרָה הִיא מִכָּה שֶׁהִדֵּם נִצְרָךְ בָּהּ וְאִינוֹ יוֹצֵא.

אָבִיו וְאִמּוֹ – אוֹ זֶה אוֹ זֶה – רָאָה רַשׁ"י וְיִקְרָא כד, כֹּא שֶׁמִּכָּה אֲדָם יוֹמָת" מִיֵּירִי בְּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ, וְהָיָה שֶׁם נֶאֱמַר "אֲדָם", דִּהִינוּ אֶפִּילוֹ אֶחָד מֵהֶם. וְכֵן מוֹכִיחַ בִּיתוּרַת כִּהְנִיחַ שֶׁם.

מוֹת יוֹמָת – בְּחֻנֵּק – דְּכִתִּיב בִּיה "יוֹמָת" סְתֵמָא, וְקִימָא לָן כֹּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בִּתוּרָה סָתֵם אֵינָה אֶלָּא חֻנֵּק (רש"י סנהדרין ג, א). וְרָאָה גַם רַשׁ"י לְקַמֵּן פְּסוּק טז. תורה טז

(טז) וְגִנְבֵי אִישׁ וּמִכְרוֹ – לָמָּה נֶאֱמַר – כְּלוּמַר, מֵה מוֹסִיף עַל פְּסוּק "כִּי יִמְצָא אִישׁ גִּנְבֵי נֶפֶשׁ".

לָפִי שֶׁנֶּאֱמַר – דְּבָרִים כד, ז. "כִּי יִמְצָא אִישׁ גִּנְבֵי נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו", אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגִּנְבֵי נֶפֶשׁ, אֲשֶׁה אוֹ טַמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוּגִינוּס שֶׁגִּנְבּוּ מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר "וְגִנְבֵי אִישׁ וּמִכְרוֹ"

כְּנֻנְתָּם לְהִמִּית. וְכִתֵּב הָרֹא"ם, שֶׁגַם הֵם אִם הִתְרוּ בָּהֶם שְׁמַעֲשִׂיהֶם יְמִיתוּ אוֹתָם, וּבְכָל זֹאת הַמְּשִׁיכּוֹ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְהִמִּיתוּ, הַיָּבִים מִיתָה. וְרָאָה מִכּוֹת ח, א.

מֵעַם מִזְבְּחֵי – אִם הָיָה כֹּהֵן – הָרוּצַח (רש"י סנהדרין לה, ב).

וְרוֹצֵחַ לַעֲבֹד עֲבוּדָה – מִדִּיוֹק לְשׁוֹן רַשׁ"י מִשְׁמַע שְׁמִדּוּבָר שְׁעֵדִין לֹא הִתְחִיל לַעֲבֹד אֶלָּא רַק "רוֹצֵחַ לַעֲבֹד", אֲבָל אִם הִתְחִיל לַעֲבֹד מִנְחִים אוֹתוֹ לְהַשְׁלִים עֲבוּדָתוֹ. וְיֵשׁ לְדִקֵּךְ כֵּן מִהַלְשׁוֹן "מֵעַם מִזְבְּחֵי" וְלֹא "מֵעַל מִזְבְּחֵי", כִּי אִם הָיָה עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ וְעוֹבֵד עֲבוּדָה אֵין לוֹקְחִים אוֹתוֹ מִשֶּׁם (רֹא"ם). וְרָאָה גַם לְשׁוֹן רַשׁ"י יוֹמָת פה, א: "אִם כֹּהֵן הוּא שָׂבָא לַעֲבֹד עֲבוּדָה".

"תִּקְחֻנּוּ לָמוֹת" – מְבִאִים אוֹתוֹ לִידוֹן בְּבֵית דִּין (רש"י שם). תורה טז

(טו) וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ – לָפִי שֶׁלְמַדְנוּ עַל הַחוּבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה – כִּדְלֻקְמִין פְּסוּק יח"ט.

הֲצַרְךָ לומר עַל הַחוּבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה – כִּי אִם לֹא כֵן, הָיָה נִתֵּן לְלַמּוֹד מִמִּקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ, כְּשֶׁם

(יד) וְכִי יִזְדּ – לָמָּה נֶאֱמַר – שֶׁהָיָה כָּבֵד נֶאֱמַר (פסוק יב) "מִכָּה אִישׁ וְמוֹת מוֹת יוֹמָת".

לָפִי שֶׁנֶּאֱמַר – לַעֲלֵל פְּסוּק יב. "מִכָּה אִישׁ וְגו'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפִּילוֹ [הָרַג גוֹי – כֵּן הוּא בְּדָפּוּס רומי. וּבְדָפּוּס ראשון וְשֵׁנִי הַגִּיטָסָא: אֶפִּילוֹ גוֹי. אֵף בְּרוב הַדָּפּוּסִים נִשְׁמַט לְגַמְרִי, וּבְנִרְאָה מִחֻמַּת הַצְנֻזוֹר.

וְהָרֹפֵא שֶׁהִמִּית, וְשָׁלַח בֵּית־דִּין שֶׁהִמִּית בְּמִלְקוֹת אֲרֻבָּעִים, וְהָאֵב חֲמֶכָּה אֶת בְּנוֹ – וְהִמִּית.

וְהָרַב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ – וְהִמִּית. וְהַשׁוֹגֵג – הַמְדוּבָר כָּאן בְּשׁוֹגֵג שֶׁהוּא קְרוֹב לְמִזְבֵּחַ שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב גְּלוּת, וְהִיִּיתִי סוֹבֵר שֶׁהָיָה חַיֵּב מִיתָה (רֹא"ם וּגְרִיא).

תַּלְמוּד לומר "וְכִי יִזְדּ" – וְלֹא שׁוֹגֵג, ["עַל רֵעֵהוּ" – וְלֹא עַל גוֹי], – כֵּן הוּא בְּדָפּוּס ראשון וְשֵׁנִי רומי. אֵף בְּשָׂאָר הַדָּפּוּסִים נִשְׁמַט לְגַמְרִי.

"לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה" – וְלֹא שָׁלַח בֵּית־דִּין וְהָרֹפֵא וְהָרוּדָה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֶׁאֵף־עַל־פִּי שֶׁהִם מְזִידִין – אֵין מַעְרִימִין – כְּלוּמַר, שֶׁהִם מְזִידִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם אֵף לֹא בְּכְנֻנְתָּם, שֶׁלֹּא הָיָה

שיעור יומי ליום ראשון י"ט שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כא – פרשת משפטים מא

לְכָךְ הֶעֱרָכוּ שְׁנֵיהֶם, מִה שְׁחַסֵּר זֶה, גָּלָה זֶה. וְנִמְצָא בִידּוֹ • שְׂרָאוּהוּ עֲדִים שֶׁגָּנְבוּ וּמָכְרוּ, וְנִמְצָא כָּכָר בִּידּוֹ קֹדֶם מִכִּירָה (סנהדרין פה). מוֹת יוֹמָת • בְּחֶנֶק. כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סֵתֶם, חֶנֶק הִיא. וְהַפְסִיק הָעֲנִין וְכָתַב: "וְגֹנֵב אִישׁ" בֵּין "מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ" ל"מִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְנִרְאָה לִי, הֵינּוּ פְּלוּגָתָא, דְּמַר סָבַר מִקְשִׁינָן הִפָּאָה לְקַלְלָהּ, וּמַר סָבַר לֹא מִקְשִׁינָן (סנהדרין שם) •

(יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: יוֹדִילוּט אָבוּהִי וְאִמָּה אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּל:

כ"ט • וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת אָבִיו". אֵין לִי אֵלָא אִישׁ שֶׁקָּלָל אֶת אָבִיו. אֲשֶׁה שֶׁקָּלָלָה אֶת אָבִיהָ, מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: "וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ" סֵתֶם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲשֶׁה. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. מוֹת יוֹמָת • בְּסִקְלָהּ, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּמִיו בּוֹ", בְּסִקְלָהּ, וּבִנֵּין אָב לְכֻלָּם: (ויקרא כ) "בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם". וּבְמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר: "דְּמִיו בּוֹ" (תורת כהנים, קידושין ל'). •

(יח) וְכִי־יִרְבֶּן אֲנָשִׁים וְהִפְה־אִישׁ אֶת־רַעְיוֹהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶנְרָף וְלֹא יָמוּת וְנִפְל לְמִשְׁכָּב: יח וְאִי יִנְצִין גְּבִירִין וְיִמְחִי גִבֹּר יֵת חִבְרָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּכוּרִמִּיזָא וְלֹא יָמוּת וְיִפֹּל לְבוֹטְלָן:

אשל אברהם – הרב אלשול

שֶׁהַפְּסוּק מְפַסֵּיק בִּינֵיהֶם לֹא מִקְשִׁינִים. דְּמַר סָבַר מִקְשִׁינָן הִפָּאָה לְקַלְלָהּ - וְלָכֵן גַּם בְּמִפֶּה אָבִיו צָרִיף שִׂיחֵיהָ הָאֵב "עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמְקִי". וּמַר סָבַר לֹא מִקְשִׁינָן. - וְלָכֵן בְּהִפָּאָה לֹא צָרִיף שִׂיחֵיהָ הָאֵב "עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמְקִי". וְרָאָה גַם רַש"י שָׁם: "דְּגִבִּי הִפָּאָה לֹא כְּתִיב בְּעֶמְקִי לְמַעוֹטִי שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמְקִי, וְהִיא תִּנָּא סָבַר לֹא מִקְשִׁינָן הִפָּאָה לְקַלְלָהּ, מִפְּנֵי הַמִּקְרָא הַמְּפַסֵּיק בִּינֵיהֶם". תורה יז

(יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ - לָמָּה נֶאֱמַר - שֶׁהִרִי נֶאֱמַר דִּינוּ בְּוִיקְרָא כ, ט "אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת אָבִיו". לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר - וִיקְרָא כ, ט. "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת אָבִיו", אֵין לִי אֵלָא אִישׁ שֶׁקָּלָל אֶת אָבִיו, אֲשֶׁה שֶׁקָּלָלָה אֶת אָבִיהָ מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: "וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ" סֵתֶם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲשֶׁה. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל"? לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. מוֹת יוֹמָת - בְּסִקְלָהּ. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "דְּמִיו בּוֹ" בְּסִקְלָהּ, וּבִנֵּין אָב לְכֻלָּם "בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם" - וִיקְרָא כ, כז. וּבְמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר "דְּמִיו בּוֹ". - וִיקְרָא כ, ט. רָאָה גַם רַש"י שָׁם. תורה יח

גְּבִי מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ, יֵשׁ לומר מִשּׁוֹם שֶׁבְּ"מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ" גּוֹפֵא אֲנוּ לומדים חֶנֶק מִסְמִיכוֹתוֹ ל"וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ", כִּי אִם לֹא כֵּן הֵינּוּ מִקְשִׁינִים "מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ" ל"וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְכִמוּ שֶׁמִּקְלָל אָבִיו בְּסִקְלָהּ אִף מִפֶּה אָבִיו בְּסִקְלָהּ (שפ"ח). (וְהַפְּסִיק הָעֲנִין - בְּכִמְהָ כְּתִבִּי־יִד וּדְפוּסִים רַאשׁוֹנִים לֹא גוֹרְסִים קָטַע זֶה בְּרַש"י, וְהִיא תּוֹסֶפֶת אֵינוֹה מַעֲתִיק אוֹ תִּלְמִיד. וְכָתַב בְּסִפֵּר "וּסֹף הִלֵּל" שֶׁעַל שֶׁאֵלָה זֶה לָמָּה נִכְתַּב הַפְּסוּק שֶׁל "וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ" מִיד אַחֵר "מִפֶּה אָבִיו", כִּי עֲנָה רַש"י בְּמָה שֶׁכָּתַב לְעִיל "כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה סֵתֶם חֶנֶק הִיא", כְּמוֹאֵר שָׁם, וְאִם־כֵּן מוֹכֵן שֶׁכָּאֵן זֶה הוֹסֶפֶת הַמַּעֲתִיקִים. וְכָתַב "וְגֹנֵב אִישׁ" בֵּין "מִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ" ל"מִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְנִרְאָה לִי הֵינּוּ פְּלוּגָתָא - בְּסִנְהֶדְרִין פה, ב מוֹבָאֵת מִחֻלּוֹקֶת תִּנְאָיִם: הַמִּכָּה אָבִיו רָשָׁע, שְׂאִינוּ בְּגֵר "עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמְקִי", הָאֵם חֲיִבִּים מִיתָה, וּסְבֵרַת הַמִּחֻלּוֹקֶת הִיא: הָאֵם לומדים מִמִּקְלָל שֶׁכָּתוּב בּוֹ "וְנִשְׂאִי בְּעֶמְקִי לֹא תֵאָר", וְדוֹרְשִׁים בּוֹ: בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עֶמְקִי, כְּלוּמַר הָאֵם מִקְשִׁינִים הִפָּאָה לְקַלְלָהּ לְמִרוֹת שֶׁהַפְּסוּק שֶׁל "וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ" מְפַסֵּיק בִּינֵיהֶם, אוֹ בֵּין

- "וְגֹנֵב" אֲפִילוּ אֲשֶׁה גּוֹנֵבֵת בְּמִשְׁמַע (רש"י סנהדרין פה, ב). וְלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן "וְגֹנֵב אִישׁ", אֵין לִי אֵלָא "גֹּנֵב אִישׁ", גֹּנֵב אֲשֶׁה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר "גֹּנֵב נֶפֶשׁ" - בֵּין אִישׁ בֵּין אֲשֶׁה (רש"י שם). לְכָךְ הֶעֱרָכוּ שְׁנֵיהֶם, מִה שְׁחַסֵּר זֶה, גָּלָה זֶה. וְנִמְצָא בִידּוֹ • שְׂרָאוּהוּ עֲדִים שֶׁגָּנְבוּ וּמָכְרוּ - רָאָה רַש"י סִנְהֶדְרִין פה, ב "תִּנְאָיִם מִמִּכִּילָתָא: וְנִמְצָא, אֵין מִצִּיָּאָה כָּל מָקוֹם אֵלָא בְּעֲדִים". וְרָאָה גַם רַש"י דְּבָרִים כד, ז "כִּי יִמְצָא - בְּעֲדִים וְהִתְרָאָה, וְכֵן כָּל יִמְצָא שֶׁבַּתּוֹרָה". "וְנִמְצָא בִידּוֹ" - אֵין בִּידּוֹ אֵלָא בְּרִשׁוֹתוֹ (רש"י שם). כָּכָר קֹדֶם מִכִּירָה - מִה־שְׂאִין־כֵּן אִם מָכְרוּ וְזֶה עֲדִין בְּרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, שְׁעֲדִין לֹא הִכְנִיסוּ הַגֵּנֵב לְרִשׁוֹתוֹ (רש"י שם). דִּהֵינּוּ שֶׁ"וְנִמְצָא בִידּוֹ", אִף שֶׁנִּכְתַּב לְאַחֵר "וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ", אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁלֹּאֲחֵר מִכִּירָה שׁוּב קָנְהוּ וְאִזּוּ נִמְצָא בִידּוֹ, אֵלָא שֶׁנִּמְצָא בִידּוֹ קוֹדֶם מִכִּירָה (גרי"א). כִּי לָשׁוֹן "וְנִמְצָא" הוּא לָשׁוֹן עֶבֶר, שֶׁכָּכָר נִמְצָא בִידּוֹ. מוֹת יוֹמָת - בְּחֶנֶק, כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סֵתֶם - חֶנֶק הִיא - רָאָה גַם רַש"י וִיקְרָא כ, י. וּמָה שֶׁרַש"י כָּתַב כָּלָל זֶה כָּאֵן וְלֹא בְּפִסּוּק שֶׁלְּפָנָיו

רש"י וְכִי־יִרְיֶבֶן אֲנָשִׁים • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵינִ תַּחַת עֵינֶיךָ", לֹא לְמַדְנִי אֶלָּא דְּמִי אֲבָרִיו, אֲכָל שֶׁבֶת וְרַפָּא לֹא לְמַדְנִי. לָכֵן נֶאֱמַר פֶּרֶשָׁה זֹאת (מכילתא). וְנִפְּלָל לְמַשְׁכָּב • כְּתִירוֹמוֹ: וְנִפְּלָל לְבוֹטְלֵן, לְחָלִי שֶׁמִּבְטְלוּ מִמְּלָאכְתּוֹ.

(יט) אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמַּפָּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפָּא יִרְפָּא: יט אם יקום ויהליך בבקרא על בוריה ויהי זקנה מחיזא לחוד בוטלנה יתן ואגר אסיא ישלם:

רש"י עַל מִשְׁעָנָתוֹ • עַל בְּרִיו וְכָחוֹ (מכילתא). וְנָקָה הַמַּפָּה • וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שִׁיְהִיג זֶה שֶׁלֹּא הִרְגָּה אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ כָּאֵן שְׁחוֹבָשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנֶּרְפָּא אִם יִתְרַפָּא זֶה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ: כְּשֶׁקָם זֶה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעָנָתוֹ, אָז וְנָקָה הַמַּפָּה, אֲכָל עַד שֶׁלֹּא יָקוּם זֶה, לֹא נָקָה הַמַּפָּה. רַק שִׁבְתּוֹ • בְּטוֹל מְלָאכְתּוֹ מִחֻמַּת הַחֲלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, רוֹאִין בְּטוֹל מְלָאכְתּוֹ מִחֻמַּת הַחֲלִי, כְּאֵלּוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין, שֶׁהָרִי אֵף לְאַחֵר הַחֲלִי אֵינוֹ רָאִי לְמְלָאכֶת יָד וְרִגְלָהּ, וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ מִחֻמַּת נִזְקוֹ דְּמִי יָדוֹ וְרִגְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָד תַּחַת יָד, רִגְלָהּ תַּחַת רִגְלָהּ". וְרַפָּא יִרְפָּא • כְּתִירוֹמוֹ: יִשְׁלַם שְׂכָר הָרוּפָא (בבא קמא פה).

♦ יום שני כ' שבט ♦

(כ) וְכִי־יִפֹּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ בְּשִׁבְטוֹ וְנָתַתְּ תַּחַת יָדוֹ נָקָם וְנָקָם: כ וארי ימחי גבר ית עבדה או ית אמתה בשלטון וימות תחות ידה אתדנא יתדן:

רש"י וְכִי־יִפֹּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ • בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַפְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעַבְרִי? תִּלְמוּד

אשל אברהם - הרב אלשול

רש"י סנהדרין עה, ב). אֶלָּא לְמַדְךָ כָּאֵן שְׁחוֹבָשִׁים אוֹתוֹ - שֶׁלֹּא יִבְרַח (רש"י סנהדרין עה, ב). עַד שֶׁנֶּרְפָּא אִם יִתְרַפָּא זֶה, וְכֵן מִשְׁמַעוֹ: כְּשֶׁקָם זֶה וְהוֹלֵךְ "עַל מִשְׁעָנָתוֹ" - אוֹ "נָקָה הַמַּפָּה", אֲכָל עַד שֶׁלֹּא יָקוּם זֶה - לֹא "נָקָה הַמַּפָּה" - וְלֹא יֵצֵא מִכֶּלֶל בֵּית־דִּין אֶלָּא נִחְבֹּשׁ (רש"י כתובות לג, ב). רַק שִׁבְתּוֹ - בְּטוֹל מְלָאכְתּוֹ מִחֻמַּת הַחֲלִי - וְלֹא בְּטוֹל מְלָאכְתּוֹ שְׂאֵחַר הַחֲלִי, שֶׁבָּזָה נִפְטָר מִמָּה שֶׁנָּתַן לוֹ כְּבָר דְּמִי יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, כְּדִלְקָמֶן בְּרִש"י (רא"ם). אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ - אֵף אִם לֹא קָטַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ עַל בְּיִטּוֹל מְלָאכְתּוֹ, אִם הִתְבָּאָה בְּיִטְלָהּ אוֹתוֹ מִמְּלָאכְתּוֹ, אֶלָּא שְׂרוּצָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁגַּם כְּשֶׁמִּשְׁלַם נִזְק עַל קְטִיעַת יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, גַּם אָז צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ שֶׁבֶת עַל בְּיִטּוֹל מְלָאכְתּוֹ (משכיל לדד). רוֹאִין בְּטוֹל מְלָאכְתּוֹ מִחֻמַּת הַחֲלִי - שֶׁבִּזְמַן הַמַּחֲלָה אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד כָּלָל, אֵף לֹא לְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִין (ע"פ רש"י גיטין מב, ב).

בְּאֵלּוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין - שְׁעָדִין הוּא רָאוּי לָכֵן כְּשֶׁיִּעֲמֹד מִחֲלִיו (רש"י גיטין יב, ב). שְׁהָרִי אֵף לְאַחֵר הַחֲלִי אֵינוֹ רָאוּי לְמְלָאכֶת יָד וְרִגְלָהּ - אֶלָּא לְשִׁמּוֹר קִישׁוּאִין. וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ מִחֻמַּת נִזְקוֹ דְּמִי יָדוֹ וְרִגְלוֹ - וְלָכֵן אֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ עַל בְּיִטּוֹל מְלָאכְתּוֹ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עִם יָדוֹ וְרִגְלוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר - לְקַמֵּן פְּסוּק כד. "יָד תַּחַת יָד רִגְלָהּ תַּחַת רִגְלָהּ". וְרַפָּא יִרְפָּא - כְּתִירוֹמוֹ - וְאֵגֵר אֶסְיָא יִשְׁלַם. יִשְׁלַם שְׂכָר הָרוּפָא - וְלֹא שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יִרְפָּא. וְאֶפְּלוֹ אִם הָיָה רוּפָא, יָכוֹל לומר לוֹ: אֵינוֹ רוּצָה שֶׁתִּרְפָּאֵנִי, וְגַם אִם אָמַר לוֹ יֵשׁ לִי רוּפָא שֶׁיִּרְפָּא אוֹתָךְ בְּחֻנָּם, יָכוֹל לומר לוֹ: רְפוּאָה בְּחֻנָּם שְׁנוֹה הֵנָּה (ב"ק פה, א). תורה כ

(כ) וְכִי יִפֹּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ - בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַפְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעַבְרִי? תִּלְמוּד לומר

(יח) וְכִי יִרְיֶבֶן אֲנָשִׁים - לָמָּה נֶאֱמַר - מִה מוֹסִיף עַל "עֵינִ תַּחַת עֵינֶיךָ" וְגו'." לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר - לְקַמֵּן פְּסוּק כד. "עֵינִ תַּחַת עֵינֶיךָ", לֹא לְמַדְנִי אֶלָּא דְּמִי אֲבָרִיו - כְּמִבּוֹאֵר בְּרִש"י שם. אֲכָל שֶׁבֶת וְרַפָּא לֹא לְמַדְנִי, לָכֵן נֶאֱמַר פֶּרֶשָׁה זֹאת. וְנִפְּלָל לְמַשְׁכָּב • כְּתִירוֹמוֹ: וְנִפְּלָל לְבוֹטְלֵן, לְחָלִי שֶׁמִּבְטְלוּ מִמְּלָאכְתּוֹ - וְלֹא וְדָקָא שֶׁנִּפְּלָל לְמַשְׁכָּב. תורה יט

(יט) עַל מִשְׁעָנָתוֹ - עַל בְּרִיו וְכָחוֹ (רש"י שנתרפא לגמרי ונשען על כחו ורש"י סנהדרין עה, ב), שֶׁשָּׁב לְכָחוֹ וּלְאִיתָנוּ הָרִאשׁוֹן (רש"י כתובות לג, ב). וְכֵן שֶׁאִמֵּר "בַּחוּץ" דָּקָא, כִּי רוּצָה לְמַעַט בָּזָה מִי שְׁהוֹלֵךְ הַלִּיכָה מוֹעֲסֶת בְּבֵית, שֶׁאֵז אֶפְשָׁר שִׁיְחֻזּוֹר וְיִפּוֹל לְמַשְׁכָּב מִכָּח הַהִלִּיכָה, אֶלָּא צָרִיךְ שִׁילֵךְ הַלִּיכָה מְרֻבָּה כְּמוֹ שְׁהוֹלְכִים בַּחוּץ וְעָדִין נִשְׁאָר בְּכָחוֹ (דברי דוד).

וְנָקָה הַמַּפָּה - וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שִׁיְהִיג זֶה שֶׁלֹּא הִרְגָּה וְנָקָה הַמַּפָּה, שֶׁמִּשְׁמַעוֹ מִמִּיתָה (ע"פ

לומר: "כי כספו הוא". מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל "מכה איש ומת"? אלא בא הכתוב והוציאנו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת, פטור. בשבט • כשיש בו כדי להמית, הכתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין בו כדי להמית? תלמוד לומר בישראל: (במדבר לה) "ואם באבן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת ר"א) הכהו". והלא דברים קל-וחמר: ומה ישראל חמור, אין חיב עליו אלא-אם-כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למות בהפאה זו - עבד הקל, לא כל-שפן. נקם ינקם • (סנהדרין עא) מיתת סניף, וכן הוא אומר: (ויקרא כז) "חרב נוקמת נקם ברית" (מכילתא) •

(כא) אך אם-יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא: כא ברם אם יומא או תריין יומין יתקם לא יתדן ארי כספה הוא:

כ"י • אף אם יום או יומים יעמד לא יקם • אם על יום אחד הוא פטור, על יומים לא כל-שפן? אלא יום שהוא כיומים, ואי זה? – זה מעת לעת (מכילתא). לא יקם כי כספו הוא • הא אחר שהכהו, אף-על-פי ששהה מעת לעת קדם שמת, חיב.

(כב) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש באשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים: כב וארי ינצו גברין וימחון אתתא מעדינא ויפקון ולדהא ולא יהא מותא אתגבאה יתגבי כמא דישוי עלוהי בעלה דאתתא ויתן על מימר דינא:

כ"י • וכי ינצו אנשים • (מכילתא) זה עם זה, ונתפנו להכות את חברו והכה את האשה. ונגפו • אין נגיפה

אשל אברהם – הרב אלשוילי

- פסוק בא.

"כי כספו הוא", מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית - יצא עבד עברי שאין קנוי לו עולמית (מכילתא).

והרי היה בכלל "מכה איש ומת" - פסוק יב. שהרי העבד חיב במצות באשה (ראה רש"י סנהדרין נב, ב).

אלא בא הכתוב והוציאנו מן הכלל, להיות נדון בדין "יום או יומים", שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת - פטור. בשבט - כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין בו כדי להמית? תלמוד לומר בישראל - במדבר לה, יז.

"ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו", והלא דברים קל-וחמר: מה ישראל חמור - שאינו בדין "יום או יומים".

אין חיב עליו אלא-אם-כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למות בהפאה זו - ברש"י שם כתב רק "שיש בה שיעור להמית".

וראה רש"י סנהדרין עט ריש עמוד א: "האבן הזאת אם תכה על לב ראוייה להרוג אכל על המתנים אין בה כדי להמית - פטור, דתרת"י בעינו, שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה".

עבד הקל - שהוא בדין "יום או יומים".

לא כל-שפן - אף לפי זה, צריך עיון ברש"י שם פסוק יח: "או בכלי עץ יד אשר ימות בו" - לפי שנאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט, יכול כל שהוא, לכך נאמר בעץ אשר ימות בו, שיהא בו כדי להמית". והרי לאחר שלמד כאן קל-וחומר מפסוק יז שם, למה היה ניתן לחשוב בפסוק יח "יכול כל שהוא"? ויש לומר על פי מה שכתב הגור אריה, שפאמת עיקר הלימוד כאן הוא מפסוק יח שם "בכלי עץ יד" כמו כאן "בשבט", שאם לא היה כתוב בו "אשר ימות בו", לא הייתי יודע שגם בכלי עץ צריך שיעור הכאה, אכל לאחר שכתב שם שגם בכלי עץ צריך שיעור הכאה, שוב ניתן

לתלמוד קל-וחומר מישראל לעבד גם מהפסוק המדבר באבן, שפן הקל-וחומר הוא מישראל לעבד ולא מאבן לעץ.

נקם ינקם - מיתת סניף - מתיוון ראשו בסניף (סנהדרין יב, ב)

וכן הוא אומר "חרב נקמת נקם ברית". - ויקרא כז, כה. מביא הוכחה

שאין נקימה אלא בסניף. תורה כא (כא) אך אם יום או יומים יעמד לא יקם - אם על יום אחד הוא פטור, על יומים לא כל-שפן? אלא "יום" שהוא כ"יומים" - כלומר, "יום או יומים" פירושו: יום שהוא כיומים.

ואיזה? זה מעת לעת. לא יקם כי כספו הוא - הא אחר שהכהו, אף-על-פי ששהה מעת לעת קדם שמת - חיב. איש אחר, שאין העבד כספו. תורה כב

(כב) וכי ינצו אנשים - זה עם זה - ולא עם האשה. כי אם פן, למה לי "אנשים"? (ג"א).

ונתפנו להכות את חברו והכה - אחד מהם. ומה שנאמר "ונגפו" לשון רבים,

אֵלָא לְשׁוֹן דְּחִיפָּה וְהַכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ", (ירמיה יג) "וּבִטְרָם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגַּף". וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשִׁלְם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמָה הִיתָה רְאוּיָה לְהַמְכֵּר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדַמְיָהּ בְּשִׁבִּיל הָרִיוּנָה. עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ • יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן, כְּמוֹ: (דברים כב) "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". בְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגו' • כְּשִׁיתְבַּעֲנוּ הַבַּעַל בְּבֵית־דִּין לְהִשִּׁית עָלָיו עָנֹשׁ עַל כָּךְ. וְנָתַן • הַמִּכָּה, דְּמֵי וְלָדוֹת. בְּפִלְלִים • עַל־פִּי הַדִּינִים.

(כג) וְאִם־אֶסּוֹן יִהְיֶה וְנִתְתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלף נפשא:

י"א וְאִם אֶסּוֹן יִהְיֶה • בְּאִשָּׁה. וְנִתְתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ • (סנהדרין עט) רְבוּתִינוּ חוֹלְקִין בְּדָכְר: יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, שֶׁהַמִּתְכַּנֵּן לְהַרְגֵּ אֶת זֶה וְהַרְגֵּ אֶת זֶה, פְּטוּר מִמִּיתָה וּמִשְׁלָם לִיּוֹרְשֵׁי דְמִיו כְּמוֹ שֶׁהִיא נִמְכֵּר בְּשׁוּק.

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלִי כד עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא: תַּחַת רִגְלִי:

י"ב עֵין תַּחַת עֵין • סָמָא עֵין חֲבָרוּ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוּ כְּמָה שֶׁפָּתְחוּ דְמִיו לְמַכֵּר בְּשׁוּק, וְכֵן כָּלָם. וְלֹא נִטְלִית אֲבָר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רְבוּתִינוּ בַּפֶּרֶק "הַחֹבֵל" (בבא קמא פד).

(כה) בְּיוֹיָה תַּחַת בְּיוֹיָה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת כה כנאיה חלף כנאיה פנאיה חלף פנאיה: מִשְׁקוּפֵי חֲלָף מִשְׁקוּפֵי: חֲבוּרָה:

י"ג בְּיוֹיָה תַּחַת בְּיוֹיָה • מִכּוֹת אֵשׁ, וְעַד עֲכָשׁוּ דְבַר בְּחֻבְלָה שֵׁישׁ בְּהַ פָּתַח דְּמִים, וְעַכְשָׁו בְּשִׂאִין בְּהַ פָּתַח דְּמִים אֵלָא צַעַר, כְּגוֹן כְּנָאוּ בְּשִׁפּוּר עַל צַפְרָנִיו, אוֹמְדִים כְּמָה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזָה רֹצֵחַ לְטַל, לְהִיּוֹת מִצְטַעַר

אשל אברהם – הרב אלשוילי

בְּיוֹיָה, פָּצַע, חֲבוּרָה. וְלֹא נִטְלִית אֲבָר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רְבוּתִינוּ בַּפֶּרֶק "הַחֹבֵל" - בְּבֵא קמא פד, א. בְּגִמְרָא שֶׁם הוֹבֵאוּ כְּמָה דְּרִשׁוֹת, וְאַחַת מִקֵּהן בְּשֵׁם דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל מִהֶפְסוּק (ויקרא כד, ב) "בְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם בֶּן יִתְנֵן בּוֹ", "וְאִין נִתְיָנָה אֵלָא מָמוֹן". וְדָרְשָׁה זֶה הוֹבָאָה גַם בְּרִשִׁי וִיקְרָא שֵׁם: "כֵּן יִתֵּן בּוֹ - פִּירְשׁוּ רְבוּתִינוּ, שְׂאִינוּ נִתְיָנָה מוֹם מִמֶּשׁ אֵלָא תִשְׁלֹמֵי מָמוֹן, שְׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, לְכַף כְּתוּב בּוֹ לְשׁוֹן נִתְיָנָה, דְּכָר הִנִּיתֵן מִיד לֵיד. תורה כה

(כז) בְּיוֹיָה תַּחַת בְּיוֹיָה - מִכּוֹת אֵשׁ. וְעַד עֲכָשׁוּ דְבַר בְּחֻבְלָה שֵׁישׁ בְּהַ פָּתַח דְּמִים - שֶׁהָאָדָם הַמִּכָּה פּוֹחֲתִים דְּמִיו בְּגִלְל חֲבֻלָּה, וְחֻיב הַמִּכָּה לְשִׁלְם הַנֶּזֶק.

וְעַכְשָׁו בְּשִׂאִין בְּהַ פָּתַח דְּמִים אֵלָא צַעַר, כְּגוֹן כְּנָאוּ בְּשִׁפּוּר עַל צַפְרָנוּ - שְׁלֹא הִפְחִיתוּ מִכְסָּפוֹ (רש"י ב"ק כו, ב).

אוֹמְדִים כְּמָה אָדָם כִּיּוֹצֵא בְּזָה רֹצֵחַ

עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ - יִגְבוּ מָמוֹן מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף" - דְּבָרִים כב, יט. מוֹכִיחַ מִכָּאֵן שֶׁמִּצִּינוּ לְשׁוֹן עוֹנֵשׁ עַל גְּבִית כֶּסֶף.

בְּאִשֶּׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגו' - כְּשִׁיתְבַּעֲנוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהִשִּׁית עָלָיו עָנֹשׁ עַל כָּךְ - וְלֹא כְּפִי שֶׁהַבַּעַל עֲצָמוּ יִשִּׁית עָלָיו, שְׂאִין זֶה בְּכַחוֹ (דברי ידח). תורה כג (כג) וְאִם אֶסּוֹן יִהְיֶה - בְּאִשָּׁה

- שְׁמִתָּהּ הָאִשָּׁה (רש"י בחובות לג, א).

וְנִתְתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ - רְבוּתִינוּ חוֹלְקִין בְּדָכְר - סְנֵהֲדִרִין עט, א.

יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ - וּמֵאִי נֶפֶשׁ? דְּמֵי הַנֶּפֶשׁ (רש"י חגיגה יא, א).

שֶׁהַמִּתְכַּנֵּן לְהַרְגֵּ אֶת זֶה וְהַרְגֵּ אֶת זֶה - פְּטוּר מִמִּיתָה, וּמִשְׁלָם לִיּוֹרְשֵׁי דְמִיו כְּמוֹ שֶׁהִיא נִמְכֵּר בְּשׁוּק - הִינֵנוּ תִשְׁלֹמֵי נֶזֶק. תורה כד

(כד) עֵין תַּחַת עֵין - סָמָא עֵין חֲבָרוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוּ, כְּמָה שֶׁפָּתְחוּ דְמִיו לְמַכֵּר בְּשׁוּק, וְכֵן כָּלָם - שֶׁן, יָד, רִגְלִי,

מִשׁוֹם שֶׁקָּאִי עַל שְׁנֵיהֶם, שְׂאָחַד מִשְׁנֵיהֶם הִכָּה.

אֵת הָאִשָּׁה. וְנִגְפּוּ - אֵין נִגִּיפָה אֵלָא לְשׁוֹן דְּחִיפָּה וְהַכָּאָה - וְלֹא לְשׁוֹן מִיתָה, כְּדִלְעִיל בְּרִשִׁי ז, כו ש"כֵּל לְשׁוֹן מִגְפָּה אֵינוּ לְשׁוֹן מִיתָה אֵלָא לְשׁוֹן מִכָּה". וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן פְּטוּק לַה: "אֵין לְשׁוֹן נִגִּיפָה אֵלָא לְשׁוֹן מִכָּה".

כְּמוֹ "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ" - תַּהֲלִים צא, יב. וּבְרִשִׁי שֵׁם: "פֶּן תִּכְשַׁל, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִגִּיפָה".

"וּבִטְרָם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם" - יִרְמְיָה יג, טז. וּבְרִשִׁי שֵׁם: "יִכְשְׁלוּ".

"וּלְאֶבֶן נִגַּף" - יִשְׁעִיָּה ח, יד. בְּרִשִׁי שֵׁם: "שֶׁהָרְגִלִּים נִגְפִים בָּם, לְשׁוֹן מִכְשׁוֹל".

וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן - בְּאִשָּׁה. עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ - לְשִׁלְם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמָה הִיתָה רְאוּיָה לְהַמְכֵּר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדַמְיָהּ בְּשִׁבִּיל הָרִיוּנָה. - שְׁלֹא מִתָּה הָאִשָּׁה (רש"י בחובות לה, א), אֵלָא הַלְלוּת.

פך. פצע • היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו, נפרדו"ר בלע"ז. הכל לפי מה שהוא: אם יש בו פחת דמים, נותן נזק, ואם נפל למשכב, נותן שכבת, ורפוי, ובשבת וצער. ומקרא זה יתר הוא. וב"החובל" דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אפילו במקום נזק, שאף-על-פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטרין אותו מן הצער, לומר: הואיל וקנה ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים: יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בכרזל וצער. חבורה • היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו. לשון חבורה, טק"א בלע"ז, כמו (ירמיה יג) "ונמר חבברתיו". ותרגומו משקופי, לשון חבטה, בטור"א בלע"ז, וכן "שדופת קדים" שקיפן קדום, חבוטות ברות. וכן "על המשקוף", על שם שהדלת נוקש עליו.

(כו) וכי-יפה איש את-עין עבדו או-את-עין אמתו וישחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו: כוונתו ימחי גבר ית עינא דעבדה או ית עינא דאמתה ויחבלנה לבר חורין ופטרנה חלף עינה:

כ"א את עין עבדו • כנעני, אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל "לא תצא כצאת העבדים". תחת עינו • (מכילתא) וכן בכ"ד ראשי אברים: אצבעות הידים והרגלים, ושתי אוננים, והחטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר "שן ועין"? שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר: מה עין שנכרע עמו, אף כל שנכרע עמו, וחרו שן לא נכרע עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר אפילו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין.

אשל אברהם – הרב אלשול

בדמיתרגמין: חבורה – משקופי, עלה נדף – טרפא דשקוי, שדופות קדים – שקיפן קדום, חבוטות ברות". תורה כו (כו) את עין עבדו – כנעני. אבל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל "לא תצא כצאת העבדים" – לעיל פסוק י. תחת עינו – וכן בכ"ד ראשי אברים – לומדים אותם ב"מה מצינו" משן ועין, מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרים, אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין (קידושין כד, א).

אצבעות הידים והרגלים, ושתי אוננים, והחטם, וראש הגויה, שהוא גיד האמה. ולמה נאמר "שן" ו"עין" – שיאמר רק אחד מהם, ומה נלמד כל שאר ראשי אברים. שאם נאמר "עין" ולא נאמר "שן", הייתי אומר: מה עין שנכרע עמו, אף כל שנכרע עמו, וחרו שן לא נכרע עמו – לכך נאמר שן. ואם נאמר "שן" ולא נאמר "עין", הייתי אומר: אפילו שן תינוק – עבד קטן (רש"י קידושין כד, רע"ב).

שיש לה חליפין, לכך נאמר "עין". – שעתיד להחליפה (רש"י שם). תורה כו

חבורה – היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו. ולשון "חבורה", טי"א – taje, בתם. בלעז, כמו "ונמר חבברתיו" – ורמיה יג, כג. וברש"י שם: "הנמר מנומר הוא, והם החבברות, טק"ש בלעז, ואי אפשר שיהפכו". וראה שבת קו, ב וברש"י שם. ותרגומו: "משקופי" – ראה גם רש"י ויקרא כו, לו. חולין קכו, א. לשון חבטה – ומתוך שני פירושים אלו בתיבת "חבורה" אנו למדים, שחבורה היא חבטה שמותירה בתם במכה. בטור"א – batdure, מכה. אבל ראה רש"י ישעיה א, ו: "חבורה – לשון חבלה".

בלעז. וכן "ושדופת קדים" – בראשית מא, ו. ראה גם רש"י שם. "שקיפן קדום" – אונקלוס שם. חבוטות ברות. וכן "על המשקוף" – לעיל יב, ז. ראה גם רש"י שם. על שם שהדלת נוקש עליו – ראה גם רש"י חולין קכו, א: "שקוף – כמו שאנו עושין למפתן ולמשקוף העליון מקום שהדלת נוקש עליה, ולשון שקיפה היא הפאה שנוקש דבר על חבירו,

לפול להיות מצטער כך. פצע – היא מכה המוציאה דם, שפצע את בשרו – ראה רש"י ויכמות עה, א שהיא מבית חרב וסכין.

נברור"א – navrdure, פציעה. בלעז. הכל לפי מה שהוא: אם יש בו פחת דמים – נותן נזק, ואם נפל למשכב – נותן שכבת ורפוי ובשבת וצער. ומקרא זה יתר הוא – דהא כתיב בויזה תחת בויזה, ולמה לי פצע תחת פצע (רש"י ב"ק פד, א). [או] דהא כתיב: כי יתן מום בעמיתו, כאשר עשה בן יתן בו (רש"י ב"ק כו, ב).

וב"החובל" – בבא קמא פד, א. דרשוהו רבותינו: לחייב על הצער אפילו במקום נזק – דלא תימא צער דכתבה רחמנא הינו בדליכא נזק, כגון כנאו בשפור על צפרנו (רש"י שם כו, ב).

שאף-על-פי שנותן לו דמי ידו – אין פוטרין אותו מן הצער, לומר: הואיל וקנה ידו – על ידי שנותן דמי ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים: יש לו – יכל. לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בכרזל וצער – בבא קמא פה, א.

(כו) וְאִם־שָׁן עֲבָדוֹ או־שָׁן אִמּוֹ יִפְּלֵל לַחֲפָשִׁי
כּוּ וְאִם שָׁן עֲבָדָה או שָׁן דְּאִמָּה יִפְּלֵל
לְכַר חוּרִין יִפְטָרָהּ חֻלְף שְׁנָה:
יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שָׁנוֹ:

(כח) וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמָת
כח וְאִרִי יִגַּח תּוֹרָא יֵת גְּבֵרָא אוֹ יֵת אֶתְתָּא
וַיְמוֹת אֶתְרַגְּמָא יִתְרַגַּם תּוֹרָא וְלֹא יִתְאַכַּל
יֵת בְּסִרָה וּמְרָה דְּתוֹרָא יְהִי זַבְּאָה:
סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וַיַּעַל
הַשּׁוֹר נָקִי:

כ"ט • וְכִי יִגַּח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה. וְלֹא
יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׁנֶאֱמַר: "סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה
בְּאֲכִילָה? אֲלֹא מָה תִּלְמוּד לֹמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ"? שְׂאֵפְלוֹ שְׂחִטּוֹ לְאַחַר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֲסוּר
בְּאֲכִילָה. (בבא קמא מא) בַּהֲנָא מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹמַר: "וַיַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי". בְּאֵדָם הָאוּמַר לְחִבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי
מִנְּכִסְיוֹ וְאִין לוֹ בָּהֶם הִנָּא שֶׁל כָּלוּם, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנֶאֱמַר בַּמוּעֵד: "וְגַם־בְּעָלָיו
יֹמֵת", הֲצָרָף לֹמַר בְּתָם: "וַיַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך – מוה"ר 'לקראת שבת')

גם ההנהגה בא מ"דבר הכתוב

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר

אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה (כא, כח. ובפרש"י)
יֵשׁ לְפָרֵשׁ כָּלל זֶה "דְּבַר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה" (שְׁמַיָּא רַשִׁי" בְּפִרְשֵׁתָּנוּ עוֹד כְּמָה פְּעָמִים (כב, יז. שם, כא. שם, ל) בְּדִרְכֵּי הַדְּרוֹשׁ
וְהַרְמָז:
כְּאִשׁוֹר מִתְרַחֵשׁ בְּעוֹלָם מֵאֲרַע שֶׁהוּא נִגָּד הַטֵּבֵעַ וְיוֹצֵא מִגִּדְרֵי הַרְגִיל, אֲזִי נִכָּר לְכָל שׁ"מֵאֵת ה' הַיְּתֵה זֹאת" וְאִין זֶה "מִקְרָה"
חֲסִידוֹשְׁלוֹם.
אִף בְּדִרְכֵּי כָּלל כְּאִשׁוֹר "עוֹלָם כְּמִנְהֵגוֹ נוֹהֵג", עֲלִיל הָאֲדָם לְחַשֵּׁב שֶׁאִין דְּרָכֵי הַטֵּבֵעַ מְגִיעִים מִכַּח הַבּוֹרָא, אֲלֹא כִּי הוּא דִּרְכָם
וְטָבָעִם שֶׁל הַנְּבִרָאִים, וְהַעוֹלָם מִתְנַהֵג מִעֲצָמוֹ ח"ו.
וְעַל זֶה בָּא הַכָּלָל – "דְּבַר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה". שְׁגַם הַהֲנֹה, דְּקָאִי עַל הַהֲנָהֲגָה הַרְגִילִיָּה מִדִּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, אִין זֶה מִעֲצָמוֹ ח"ו, כִּי
אִם מִכַּח "דְּבַר הַכְּתוּב", שֶׁהוּא דְּבַר ה' הַמְּחִיָּה וּמְקַיֵּם אֶת כָּל הַנְּבִרָאִים וּמְנַהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ.

(כט) וְאִם שׁוֹר יִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלִשָּׁם וְהוּעֵד
כט וְאִם שׁוֹר יִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלִשָּׁם וְהוּעֵד
בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר
אֶתְתָּא תּוֹרָא יִתְרַגַּם וְאִף מְרָה יִתְקַטֵּל:
יִסְקַל וְגַם־בְּעָלָיו יֹמֵת:

כ"ט • מִתְמַל שְׁלִשָּׁם • הָרִי שְׁלֵשׁ נִגְיחוֹת (מכילתא) • וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו • (ב"ק כג) לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: (בראשית

אשל אברהם – הרב אלשוילי

(כח) וְכִי יִגַּח שׁוֹר – אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד
כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף – דִּילְפִּינֵן שׁוֹר
שׁוֹר מִשְׁבֶּת (רש"י נדה ח, א), בְּדִלְקָמֵן
בְּרַשִׁי פְּסוּק לֵג.
אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה – בְּדִרְכֵּי
הַרְגִיל לְחִיּוֹת (רש"י ב"ק נד, ב). וְהַשּׁוֹר רָגִיל
לִיגַח.
וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ – מִמִּשְׁמַע
שְׁנֶאֱמַר "סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר", אִינִי
יֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה
בְּאֲכִילָה – שְׁנֶאֱמַר (דברים יד, כא) "לֹא
תֹאכְלוּ כָּל נִבְלָה".
אֲלֹא מָה תִּלְמוּד לֹמַר "וְלֹא יֵאָכֵל
אֶת בְּשָׂרוֹ"? שְׂאֵפְלוֹ שְׂחִטּוֹ לְאַחַר
שְׁנִגְמַר דִּינוֹ – אֲסוּר בְּאֲכִילָה. בַּהֲנָא
מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹמַר: "וַיַּעַל הַשּׁוֹר
נָקִי", בְּאֵדָם הָאוּמַר לְחִבְרוֹ: יֵצֵא
פְלוֹנִי נָקִי" – מְרוּקֵן (רש"י ישעיה ג, כו),
וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו (רש"י נדה לא, ב).
מִנְּכִסְיוֹ וְאִין לוֹ בָּהֶם הִנָּא שֶׁל כָּלוּם,
זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ – בְּבָא קָמָא מֵא, א.
וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנֶאֱמַר
בַּמוּעֵד "וְגַם־בְּעָלָיו יֹמֵת", הֲצָרָף
לֹמַר בְּתָם "וַיַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי".
– שֶׁהוּא נָקִי וְזָכָאִי. תוֹרָה כֵּט
(כט) מִתְמַל שְׁלִשָּׁם – הָרִי שְׁלֵשׁ
נִגְיחוֹת – הַיּוֹם אֶתְמוּל וְשְׁלִשָּׁם (מכילתא.

(מג) "הַעֲד הָעֵדִי בְּנוֹ הָאִישׁ". וְהָמִית אִישׁ וְגו' • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָמִיתוּ בְּגִיחָהּ. הָמִיתוּ בְּנִשְׁכָּה, דְּחִיפָה וּבְעֵיטָה מִנֵּין? תִּלְמִיד לומֵר: "וְהָמִית". וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת • בִּידֵי שְׁמַיִם. יָכוֹל בִּידֵי אָדָם? תִּלְמִיד לומֵר: "מֹת יוֹמָת הַמֶּכֶּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רִצְיָתוֹ אֶתְהָ הוֹרְגוֹ וְאִי אֶתְהָ הוֹרְגוֹ עַל רִצְיָתוֹ שׁוֹר (סנהדרין לג).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך – מוֹתוֹךְ 'לקראת שבת')

מיתת השור – דיני נפשות?

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְּמַל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו • . הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם-בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת: (כא, כט)

"שור הנסקל, בעשרים ושלשה, שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת בעלים כף מיתת השור" (סנהדרין ב, א). וְקִשָּׁה אִיף לְמַדִּים דִּין מִיתַת הַשׁוֹר מִדִּין מִיתַת הַבְּעֵלִים, וְהָרִי אֵין לְמַדִּים דִּינֵי מוֹנוֹת מִדִּינֵי נַפְשׁוֹת?

וַיֵּשׁ לומר בפשיטות דִּישׁ בָּזָה גַם דִּינֵי נַפְשׁוֹת:

מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה כָּלְהָ אֹתָם כְּאַחַד, "הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת" – הֵינּוּ שֶׁשְּׂכָשְׁדִּים עַל הַשׁוֹר אֵין זֶה רַק דִּינֵי מוֹנוֹת כִּי־אִם גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת, כִּי בָּזָה נִכְלָל דִּין הַבְּעֵלִים – "וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת" (בִּידֵי שְׁמַיִם), וְאִם־כֵּן שְׁפִיר הֵנִי דִּינֵי נַפְשׁוֹת.

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף הַסְבָּרָה בָּזָה:

דִּהְנֶה בְּטַעַם חֵיבוֹ הַמִּיתָה לְבַעְלִים בְּגִיחַת שׁוֹר, הִיָּה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דֶּהוּא מְטַעַם שְׁלֹא שְׁמֵר שׁוֹר כְּדָבָעִי, וְאִז "הַשׁוֹר יִסְקַל" מִשּׁוּם שֶׁהִזִּיק, וְזֶה שֶׁהַבְּעֵלִים יוֹמָת הוּא מְטַעַם שְׁלֹא שְׁמֵר שׁוֹר. וּלְפִי זֶה, דִּין הַשׁוֹר וְדִין הַבְּעֵלִים הֵם שְׁנֵי דְבָרִים נִפְרָדִים.

אָבֵל יוֹתֵר נִרְאֶה לומר דְּטַעַם חֵיבוֹ הַמִּיתָה לְבַעְלִים הוּא, דְּמִכֵּינן שֶׁהַשׁוֹר הוּא מְמוֹן בְּעֵלִים, הֵנּוּ לִיָּה כִּי־אִז אֶרִיכְתָּא דְּהַבְּעֵלִים, וְכֵאלוֹ שֶׁהַבְּעֵלִים בַּעֲצָמוֹ הִזִּיק. וּלְפִי זֶה, בְּדִין הַשׁוֹר נִכְלָל גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת, דְּשִׁנְיָהֶם חֲטָאוּ בְּאוֹתָהּ פְּעֻלָּה וְאֵין שִׁיף לְהַפְרִיד בְּדִין שְׁלֵהֶם.

(ל) אִם־כִּפָּר יוֹשַׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נַפְשׁוֹ כָּכָל אֲשֶׁר־יוֹשַׁת עָלָיו:

כִּי־אִם כִּפָּר יוֹשַׁת עָלָיו • "אִם" זֶה אֵינוֹ תְּלוּי, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ "אִם כֶּסֶף תִּלְוָה", לְשׁוֹן אֲשֶׁר זֶה מִשְׁפָּטוֹ, שִׁישִׁיתוֹ עָלָיו בֵּית־דִּין כִּפָּר. וְנָתַן פְּדִין נַפְשׁוֹ • דְּמִי נֶזֶק, דְּבָרִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אומר: דְּמִי

מִזִּיק (בבא קמא כז).

אשל אברהם – הרב אלשוילי

"וְהָיָה מִיתָה הֵינּוּ מְמוֹן, שֶׁמִּשְׁלֵם אֶת הַכּוֹפֵר דְּמִי נִהְרַג לְיוֹרְשָׁיו, וְלֹא מִיתָה מִמֶּשׁ."

יָכוֹל בִּידֵי אָדָם – שֶׁהָרִי כְּתוּב "וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת", מִשְׁמַע כְּמִיתַת הַשׁוֹר.

תִּלְמוּד לומֵר – בְּמִדְבָּר לֹחַ, כֹּא.

"מֹת יוֹמָת הַמֶּכֶּה רֹצֵחַ הוּא" – עַל רִצְיָתוֹ אֶתְהָ הוֹרְגוֹ, וְאִי אֶתְהָ הוֹרְגוֹ עַל רִצְיָתוֹ שׁוֹר – סְנֵהֲדִין טו, ב.

וְרָאָה גַם רִשִׁי כְּתוּבוֹת שֵׁם. בְּכָא קָמָא שֵׁם. עֲרִכִין שֵׁם. וְנִרְאֶה שֶׁהַלִּימּוּד הוּא מִיתוֹר הַתִּיבוֹת "רוֹצֵחַ הוּא", שֶׁרַק הוּא נִקְרָא רוֹצֵחַ לְעֵנֶן לְחִיבוֹ מִיתָה. תוֹרָה ל

(ל) אִם כִּפָּר יוֹשַׁת עָלָיו – "אִם" זֶה אֵינוֹ תְּלוּי – שֶׁהוּא לְשׁוֹן סִפְקָ.

וְהָרִי הוּא כְּמוֹ "אִם כֶּסֶף תִּלְוָה" – לְקָמֶן כֹּב, כֹּד. וּבְרִשִׁי שֵׁם: "רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אומר, כֹּל אִם וְאִם שְׁבִתוֹרָה

עַל הָעֵתִיד, וְלֹא הָעֵדָה עַל לְשַׁעֲבֵר, וְכְמוֹ בְּ"הַעֲד הָעֵדִי" שִׁיּוֹסֵף הַתְּרָה בְּהֵם עַל הָעֵתִיד, אָבֵל לְעֵיל בְּכָרֶשֶׁת יִתְרוֹ לֹא

הוֹצִירָהּ לְהִבִּיא הוֹכָחָה שׁוֹר לְשׁוֹן הַתְּרָאָה לְעֵתִיד, שֶׁהָרִי מְפֹרֵשׁ שֵׁם "פֶּן יִהְיֶה".

וְהָמִית אִישׁ וְגו' – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר – מְבָאָר בָּזָה לְמָה נֶאֱמַר "וְהָמִית", הָרִי פְּסוּק זֶה הוּא הַמִּשְׁכּוֹ שֶׁל הַפְּסוּק

הַקּוֹדֵם, וְשֵׁם כִּפָּר מְפֹרֵשׁ "יוֹמָת" (רא"ם).

"כִּי יִגַּח" – פְּסוּק כֹּחַ: "וְכִי יִגַּח".

אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהָמִיתוֹ בְּגִיחָהּ, הָמִיתוֹ בְּנִשְׁכָּה דְּחִיפָה וּבְעֵיטָה מִנֵּין?

תִּלְמוּד לומֵר "וְהָמִית" – בְּכָל אוֹפֵן שֶׁהָמִית.

וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמָת – בִּידֵי שְׁמַיִם – רָאָה גַם רִשִׁי כְּתוּבוֹת לו, ב. עֲרִכִין ו, ב. אָבֵל רָאָה רִשִׁי בְּכָא קָמָא ב, ב:

רִשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּק לו. וְאֵינוֹ חֵיב נֶזֶק שְׁלֵם אֶלָּא בְּגִיחָהּ רַבִּיעִית (ב"ב כח, ב).

וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו – לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים – וְהֵינּוּ שֶׁהוֹתֵרוּ בּוֹ מִכָּאן

וּלְהַבָּא, וְלֹא שֶׁהוּעִידוֹ שְׁשׁוֹר נִגַּח מִתְּמוּל שְׁלֹשׁ (הר"ב). וְרָאָה גַם

מְכִילְתָּא: מְגִיד שֶׁאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיתָרוּ בּוֹ. וְרָאָה בְּהַעֲרָה הַבָּאָה.

כְּמוֹ "הַעֲד הָעֵדִי בְּנוֹ הָאִישׁ" – בְּרֵאשִׁית מַג, ג. וּבְרִשִׁי שֵׁם "שְׁסֶתֶם

הַתְּרָאָה מִתְּרָה בּוֹ בְּפִנֵּי עֵדִים". וְכַתֵּב בְּ"תוֹרַת מִנְחֵם", שֶׁמָּה שֶׁהוֹצִירָהּ לְהִבִּיא

הוֹכָחָה מִפְּסוּק זֶה אִף שֶׁכִּבְּרָ נִזְכָּר עֲנִין זֶה לְעֵיל יט, כֹּא "הַעֲד בְּעַם – הַתְּרָה

בְּהֵם", וְשֵׁם לֹא הִבִּיא שׁוֹם הוֹכָחָה לְכָף (כִּי סִמָּךְ עַל הַמְּבֹאָר בְּכָרֶשֶׁת מִקָּץ). וַיֵּשׁ לומר מִשּׁוּם שֶׁכָּאן רוֹצֵה לְהוֹכִיחַ

שֶׁ"וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו" הוּא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה

(לא) אוֹיְבֵן יִגַּח אוֹיְבַת יִגַּח בְּמִשְׁפַּט הוּא יַעֲשֶׂה לוֹ: לא או לבר ישראל יגח תורא או לבת ישראל יגח פדינא תדין יתעבד לה:

כ"א - אוֹיְבֵן יִגַּח • בֵּן שֶׁהוּא קָטָן. או בַּת • שֶׁהִיא קְטָנָה. לְפִי שְׁנָאֲמַר: "וְהַמִּית אִישׁ או אִשָּׁה", יָכוֹל אֵינוֹ חָיֵב אֲלָא עַל הַגְדוּלִים? תַּלְמוּד לומר: "אוֹיְבֵן יִגַּח וְגו'", לְחַיֵּב עַל הַקְטָנִים בְּגְדוּלִים (מכילתא).

(לב) אִם-עֶבֶד יִגַּח הַשּׂוֹר או אִמָּה בְּסָף • שְׁלֹשִׁים תְּלָמִין סָלְעִין יִתֵּן לְרַבּוּנָה וְתוֹרָא יִתְּנָהּ: לב אם לעבדא יגח תורא או לאמתא כסף תלמין סלעין יתן לרבונה ותורא יתנה:

כ"ב - אִם-עֶבֶד או אִמָּה • בְּנַעֲנִיִּים (מכילתא). שְׁלֹשִׁים שָׁקָלִים יִתֵּן • גְּזֵרַת הַכְּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שׁוֹהַ אֶלָּף זוֹז, בֵּין שֶׁאֵינוֹ שׁוֹהַ אֲלָא דִּינָר, וְהַשָּׁקָל מִשְׁקָלוֹ ד' וְהוֹכִיבִים, שֶׁהֵם חֲצֵי אוֹנְקִיָּא לְמִשְׁקָל הַיָּשׁוֹר שֶׁל קְלוּנִיָּא.

(לג) וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר או כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בֶּרֶךְ וְלֹא יִכְסֶּנוּ וְנִפְלִ-שְׁמָה שׁוֹר או חֲמֹר: לג וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש ברך ולא יכסנו ויפלה שמה שור או חמר:

כ"ג - וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר • שֶׁהִיא מְכֻסָּה וְגִלְהוּ. או כִּי יִכְרֶה • לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חָיֵב, עַל

אשל אברהם - הרב אלשוילי

עַל הַקְטָנִים בְּגְדוּלִים. - שֶׁהֵם בְּנֵי מִצְרַיִם. תורה לב

(לב) אִם עֶבֶד .. או אִמָּה - בְּנַעֲנִיִּים - רָאָה מְכִלְתָּא שְׁלוּמִד בֶּן מִהֶמְשֵׁף הַפְּסוּק "כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שָׁקָלִים יִתֵּן לְאֲדוֹנָיו", וּבִכְנֻת דְּבָרָיו כּוֹתֵב ב"זוֹת רַעֲנָן" שֵׁם, שֶׁאֵם מְדוּבָר בְּעֶבֶד עֲבָרִי הִיא צָרִיף לִיתֵן לְיוֹרְשָׁיו וְלֹא לְאֲדוֹנָיו. וְהָרֵא"ם כְּתֵב, שֶׁאֵם מְדוּבָר בְּעֶבֶד עֲבָרִי הִיא צָרִיף לְשֵׁלֵם כּוֹפֶר כְּמִי שֶׁהִרְגַּת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא סְכוּם קְבוּעַ שֶׁל שְׁלֹשִׁים שָׁקָלִים.

שְׁלֹשִׁים שָׁקָלִים יִתֵּן - גְּזֵרַת הַכְּתוּב הוּא, בֵּין שֶׁהוּא שׁוֹהַ אֶלָּף זוֹז, בֵּין שֶׁאֵינוֹ שׁוֹהַ אֲלָא דִּינָר. וְהַשָּׁקָל מִשְׁקָלוֹ אֲרֻבָּעָה וְהוֹכִיבִים - וְכֵן כְּתֵב רַשִׁי לְקַמֵּן כח, לט. וּבִכְנֻתוֹ לְאֲרֻבָּעָה דִּינָרִים, כְּדִלְקַמֵּן בְּרַשִׁי ל, יג. וְרָאָה גַּם רַשִׁי עֲבוּדָה זָרָה יא, א: "וְהַדִּינָר מִשְׁקָל זָהָב קוֹנֶשֶׁטֶטִינָה".

שֶׁהֵם חֲצֵי אוֹנְקִיָּא לְמִשְׁקָל הַיָּשׁוֹר - הַמְדוּקָה.

שֶׁל קְלוּנִיָּא - וְרָאָה רַמְבַּ"ן עַל הַפְּסוּק ל, יג. תורה לג

(לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר - שֶׁהִיא מְכֻסָּה וְגִלְהוּ. או כִּי יִכְרֶה - לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חָיֵב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָל-שָׁבִי? אֲלָא לְהַכִּיָּא בּוֹרָה אַחֵר בּוֹרָה שֶׁהוּא חָיֵב.

הַנּוֹכַר לְעִיל, מִהֶ-שְׁאִינֵן כָּאֵן לֹא נֶאֱמַר וְשִׁירֹת עַל הַבֵּית-דִּין "אִם כֹּפֶר יִשְׁתִּי עָלָיו", אֲלָא מוֹסֵב הַלְשׁוֹן עַל בַּעַל הַשּׂוֹר "יוֹשֵׁת עָלָיו", וְלֹא שִׁיף בְּזָה לְשׁוֹן חוֹבָה, שֶׁהִרְי אֵין חוֹבָה עַל הַנִּדְיוֹן שְׁוִישֵׁת עָלָיו כֹּפֶר, אֲלָא הַחוֹבָה הִיא עַל הַבֵּית-דִּין לְהַשִּׁית, וְלִכֵּן לֹא שִׁיף לומר שְׁכָאֵן זֶהוּ לְשׁוֹן חוֹבָה אֲלָא לְשׁוֹן וְדָאִי. אֵף מִלְשׁוֹן רַשִׁי בְּהֶמְשֵׁף מִשְׁמַע שֶׁמִּפְרֵשׁ הַפְּסוּק עַל הַבֵּית-דִּין, וְאִילִי פִירֵשׁ רַק הָעֵנָן וְלֹא אֵת לְשׁוֹן הַכְּתוּב. לְשׁוֹן אֲשֶׁר - רָאָה גַּם רַשִׁי אִיּוֹב מב, ח. וְשֵׁם הַכִּיָּא הוֹכְחָה מִהֶפְסוּק (בראשית כד, ט) "עַד אִם כָּלוּ לִשְׁתוֹת", שֶׁפִּירוּשׁוֹ: עַד אֲשֶׁר, וְכִמְבוּאָר גַּם בְּרַשִׁי שֵׁם.

זֶה מִשְׁפָּטוֹ, שְׁוִישֵׁתוֹ עָלָיו בֵּית-דִּין כֹּפֶר. וְנִתֵּן פְּדִין נִפְשׁוֹ - דְּמִי נִזְק - כְּלוֹמַר שֶׁמִּשְׁלֵם דְּמִי [שְׁוִי] הֶהְרֹג, וּבְכָף תִּהְיֶה לוֹ כֹּפְרָה (ע"פ רַשִׁי מִכּוֹת ב, ב).

דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל - בְּבָא קָמָא מ, א. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר - בְּבָא קָמָא שֵׁם.

דְּמִי מוֹדֵק - יִתֵּן דְּמִי עֲצָמוֹ, לְכַפֵּר עַל עֲצָמוֹ שֶׁחָיֵב מִיתָה בִּידֵי שְׁמִינִם (רַשִׁי שם). תורה לא

(לא) או בֵּן יִגַּח - "בֵּן" שֶׁהוּא קָטָן. או בַּת - שֶׁהִיא קְטָנָה. לְפִי שְׁנָאֲמַר "וְהַמִּית אִישׁ או אִשָּׁה", יָכוֹל אֵינוֹ חָיֵב אֲלָא עַל הַגְדוּלִים? - פְּסוּק כט. תַּלְמוּד לומר "או בֵּן יִגַּח וְגו'", לְחַיֵּב

רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה, וְזֶה אֶחָד מֵהֵן. אֵף "אִם כֹּפֶר" אֵינוֹ בְּמִנְיֵן הַשְּׁלֹשָׁה. וְאִם כֵּן, צָרִיף לומר מִהֶ-רַשִׁי מִדְּמָה כָּאֵן אֵת "אִם כֹּפֶר" ל"אִם כֶּסֶף תִּלְוָה", הוּא רַק לְעֵנָן הַנִּדְיוֹת שֶׁבְּדָבָר, וְכִלְשׁוֹן רַשִׁי "וְהִרְי הוּא כֶּסֶף אִם כֶּסֶף תִּלְוָה, לְשׁוֹן אֲשֶׁר". וְזֶה שֶׁבְּאִמָּת לֹא הַזְכִּירוּ אֵת "אִם כֹּפֶר" בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה "אִם" שֶׁעֲנִינָם חוֹבָה, יֵשׁ לומר בֵּין שְׁבִשְׁלֹשָׁה "אִם" אֵלוֹ מוֹנִיִּם רַק עֲנִינִים שֶׁהֵם מְצוּיִים עַל דֶּרֶךְ הַמְּצִיאוֹת הַטְּבָעִית וְהַרְגִּילָה, כְּמוֹ "אִם כֶּסֶף תִּלְוָה", "אִם מִזְבַּח אֲבָנִים", וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים", שֶׁעֲלֵיהֶם נִתֵּן לומר שֶׁעֲנִינָם חוֹבָה, אֲבָל "אִם כֹּפֶר" זוֹ מְצִיאוֹת לֹא רְגִילָה אֲלָא מִקְרָה, וְגַם הוּא הֵיפֶךְ סְדוֹר שֶׁל עוֹלָם, שֶׁבְּאֲשֶׁר הַשּׂוֹר נִגַּח וְהַמִּית, אִזִּי מִשְׁפָּטוֹ שֶׁ"כֹּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו", וְלִכֵּן אֵין לומר שֶׁ"אִם כֹּפֶר" מִשְׁמַעוֹ הַטָּלַת חוֹבָה עַל הַבֵּית-דִּין, אֲלָא רַק בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל וְדָאוֹת, שֶׁבְּמִקְרָה זֶה הַבֵּית-דִּין מְטִילִים כֹּפֶר (ע"פ רַבִּי). וְעוֹד יֵשׁ לומר, שֶׁבְּשִׁלְשָׁה "אִם" שֶׁנּוֹכְרוּ בְּדָבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל, ה' "אִם" מוֹסֵב וְשִׁירֹת עַל הָאָדָם, "אִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי", "אִם כֶּסֶף תִּלְוָה", וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים", וְעַל כֵּךְ אוֹמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל שֶׁאֵין זֶה רְשׁוּת אֲלָא חוֹבָה עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּל

הַפְּרִיָּה לֹא כָל־שָׁפֵן? אֲלֵא לְהִבְיֵא כּוֹרֶה אַחֵר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חֵיב (בבא קמא נא). • וְלֹא יִכְסְנוּ • הָא אִם כְּסָהוּ, פְּטוּר, וּבְחוּפֵר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דָּבָר הַכְּתוּב (שם נה). • שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר • הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר וְחֲמוֹר", אָנוּ לְמַדִּין אוֹתוֹ "שׁוֹר" וְ"שׁוֹר" מִשְׁכַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמוֹרְךָ", מִה לְהֵלֵךְ כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהִרְיָ נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר "וְכָל בְּהֵמַתְךָ", אִף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר. וְלֹא נֶאֱמַר: "שׁוֹר" וְ"חֲמוֹר", אֲלֵא "שׁוֹר" וְלֹא אָדָם, "חֲמוֹר" וְלֹא פְּלִים (בבא קמא נב).

(לד) **בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהַמֵּת יִתְּיָה־לוֹ:** לִד מְרִי דְגָבָא יִשְׁלַם כֶּסֶף יָתִיב לְמַרְוּהִי וּמִיתָא יִהְיָ דִּילָהּ:

כִּי־יִי • **בַּעַל הַבּוֹר** • בַּעַל הַתְּקֵלָה, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ, שֶׁעָשָׂא בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, עָשָׂא הַכְּתוּב בַּעְלָיו, לְהַתְחַיֵּב בְּנִזְקָיו. **כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו** • 'יָשִׁיב' לְרִבּוֹת שְׁנֵה כֶּסֶף, וְאִפְלוּ סָבִין (שם ז). (וְהָא דְכָתִיב "מִיִּטֵּב שִׁדְּהוּ", וְכַתֵּב רִשִׁי שֶׁהַנִּזְקִין מִן הַעֲדִית, תִּרְץ בְּמִקְרָא דְּפָרֵק קָמָא דְּכָבָא קָמָא, רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּזָהוּ אִם בָּא לְגִבּוֹת קָרְקַע, אָבָל מִטְּלָלִי – כָּל מִלִּי מִיִּטֵּב הוּא, דְּאִי לֹא מִזְדָּבֵן הָכָא, מִזְדָּבֵן הָכָא). וְהַמֵּת יִתְּיָה־לוֹ • (מכילתא. ב"ק ז) לְנִזֵּק, שְׂמִין אֶת הַנִּבְלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים, וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ תְּשֻׁלוּמֵי נִזְקוֹ.

(לה) **וְכִי־יִגַּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָוֶת וּמָכְרוּ אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחָצּוּ אֶת־כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יִחְצִיזוּ:** לִה וְכִי־יִגַּף יִגּוֹף תוֹר דְּגָבָר יֵת תוֹרָא דְּחִבְרָה וַיִּמּוֹת וַיִּזְבְּנוּ יֵת תוֹרָא חֵיָא וַיִּפְלְגוּ יֵת כֶּסֶפָּה וְאִף יֵת דְּמֵי מִיתָא יִפְלְגוּ:

כִּי־יִי • **וְכִי־יִגַּף** • יְדַחֵף, בֵּין בְּקִרְנָיו, בֵּין בְּגוּפּוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכּוּ בְּשִׁנָּיו, כָּלָן בְּכָלֵל נְגִיפָה הֵם, שְׂאִין נְגִיפָה אֲלֵא לְשׁוֹן מָכָה. **שׁוֹר־אִישׁ** • שׁוֹר שֶׁל אִישׁ. **וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר וְגו'** • בְּשׁוּיִם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר

אשל אברהם – הרב אלשוילי

הוֹאִיל וּכְבָּר כָּתַב יִשְׁלַם, [אֲלֵא] לְרִבּוֹת כָּל הַשְּׁבוּת".

וְאִפְלוּ סָבִין – פְּטוּלַת שֶׁל קֶמַח, הֵן גָּסִין וְהֵן דְּקִין (ראח רש"י עמוס ט, ט).

וְהַמֵּת יִתְּיָה לוֹ – לְנִזֵּק, שְׂמִין אֶת הַנִּבְלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ תְּשֻׁלוּמֵי נִזְקוֹ. – לִיּוֹד פֶּן מִיתוֹר תִּיבּוֹת אֵלּוּ, שְׂאֵם הַכְּנֵה לְמַזִּיק, לֹא הִיָּה צָרִיךְ לְכַתְּבוֹ, שֶׁהִרְיָ בִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁלֵם לוֹ כָּל הַנִּזֵּק, אִם פֶּן הַנִּבְלָה שְׁלוֹ הִיא (רא"ם), כִּדְלָקֶמֶן פְּטוּק לֹא. תוֹרָה לֹא

(לח) **וְכִי יִגַּף** – יְדַחֵף – וְהָא כּוֹלֵל גַּם לְשׁוֹן הַכָּאָה, כְּפִי שְׂמִיטִים.

בֵּין בְּקִרְנָיו – דְּחִף בְּקִרְנָיו, אוֹ נִגַּח בְּקִרְנָיו.

בֵּין בְּגוּפּוֹ – שִׁדְּחָף בְּגוּפּוֹ.

בֵּין בְּרַגְלָיו – שִׁדְּחָף בְּרַגְלָיו, אוֹ בָּעַט בְּרַגְלָיו.

בֵּין שֶׁנִּשְׁכּוּ בְּשִׁנָּיו, כָּלָן בְּכָלֵל נְגִיפָה הֵם, שְׂאִין נְגִיפָה אֲלֵא לְשׁוֹן מָכָה – כִּדְלָעִיל בְּרִשִׁי פְּטוּק כֵּב, וְשֶׁם כָּתַב "דְּחִיפָה וְהַכָּאָה". וְלָכֵן אִף שֶׁעֲנִין

ב"ק נג, ב).

אֲלֵא "שׁוֹר" וְלֹא אָדָם – שְׂאִינוּ מִין בְּהֵמָה (רש"י שם נה, א).

"חֲמוֹר" וְלֹא פְּלִים – שְׂאֵם נִפְלוּ בְּבוֹר אָדָם וְכָלִים פְּטוּר בַּעַל הַבּוֹר (רש"י שם ה, א). מְזוֹרֶת הַכְּתוּב (רש"י שם נב, א). וְזָהוּ דְּנִקָּא בְּשִׁהָאָדָם מֵת, שֶׁהִרְיָ הַפְּטוּק מְדַבֵּר בְּמִיתָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְהַמֵּת יִתְּיָה לוֹ", אָבָל בְּנִזֵּק הָאָדָם. חֵיב בַּעַל הַבּוֹר (רש"י שם כח, ג). תוֹרָה לֹא

(לד) **בַּעַל הַבּוֹר** – **בַּעַל הַתְּקֵלָה, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ** – אֲלֵא שֶׁל הַפֶּקֶר (רש"י פסחים ה, ב).

שֶׁעָשָׂא בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים – וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁכָּרְהוּ אִין רִשּׁוֹת הָרָבִים קְנוּיָה לוֹ (רש"י שם).

עָשָׂא הַכְּתוּב בַּעְלָיו לְהַתְחַיֵּב בְּנִזְקָיו – כְּלוּמַר, הִרְיָ הוּא "בַּעַל הַבּוֹר" רַק לְעֲנִין הַתְּקֵלָה שֶׁבְּבוֹר, וְלָכֵן פִּירֵשׁ רִשִׁי בַּתְּחִילָה "בַּעַל הַתְּקֵלָה".

כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו – "יָשִׁיב", לְרִבּוֹת שְׁנֵה כֶּסֶף – בְּרִשִׁי בְּכָא קָמָא ז, א: "יָשִׁיב דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִּי,

– שְׂאֵם הִירָאשׁוֹן חֲפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה טְפָחִים וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוּ לַעֲשָׂרָה, הַשְּׁנֵי חֵיב, שֶׁסֶּלֶק מַעֲשָׂה רִאשׁוֹן (ב"ק נא, א לרבנן).

וְלֹא יִכְסְנוּ – הָא אִם כְּסָהוּ – אִף שְׁלֹא סָתַם הַבּוֹר (רא"ם).

פְּטוּר. וּבְחוּפֵר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים דָּבָר הַכְּתוּב. – כִּי אִם חֲפֵר בְּרִשּׁוֹתָו, וְכֹל לֹאמַר לוֹ: שׁוֹרְךָ בְּרִשּׁוֹתֵי מִה עוֹשָׂה, שְׁלֹא הִיָּה לוֹ לְהַתְקַרֵּב אֶצֶל רִשּׁוֹתֵי כָּל כָּף שִׁיפּוֹל לְבוֹר (תוֹס' שם ג, א).

שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר – הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוֹר" וְ"חֲמוֹר", אָנוּ לְמַדִּין אוֹתוֹ "שׁוֹר" וְ"שׁוֹר" מִשְׁכַּת – גִּזְרָה שְׁוָה.

שֶׁנֶּאֱמַר – לְקַמֵּן כֵּג, יב. "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמוֹרְךָ", מִה לְהֵלֵךְ כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהִרְיָ נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר – דְּבָרִים ה, יג.

"וְכָל בְּהֵמַתְךָ", אִף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר, וְלֹא נֶאֱמַר "שׁוֹר" וְ"חֲמוֹר" – שֶׁהִרְיָ וְכָל לְכַתְּבוֹ: וְנִפְל שְׁמָה הַנוּפֵל, אֲלֵא וְדֹאֵי בָא לְמַעַט רִשִׁי

שְׁוֹה ר' שְׁהִמִּית שׁוֹר שְׁוֹה ר', בֵּין שְׁהִנְבִּלָה שְׁוֹה הֶרְבָּה, בֵּין שְׁהִיא שְׁוֹה מַעַט, כְּשֶׁנֹּטֵל זֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא, כָּל אֶחָד מִפְּסִיד חֲצִי נֶזֶק שְׁהִיָּקָה הַמִּיתָה. לְמַדְנִי, שֶׁהֵתֵם מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק, שָׁמֵן הַשְׁוִין אֶתָּה לְמַד לְשֹׂאֵינָן שְׁוִין, כִּי דִין הֵתֵם לְשֵׁלֵם חֲצִי נֶזֶק, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יָכוֹל אִף בְּשֹׂאֵינָן שְׁוִין בְּדַמִּיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים אָמַר הַכְּתוּב "וְחָצֹו אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אָמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שְׁהִמְזִיק מִשְׁתַּכֵּר הֶרְבָּה כְּשֶׁהִנְבִּלָה שְׁוֹה לִמְכֹּר לְנִכְרִים הֶרְבָּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק, וְאִי אֶפְשָׁר שְׂיֵאמַר הַכְּתוּב שְׁיִהְיֶה הַמִּזִּיק נִשְׁכָּר, אוֹ פְּעָמִים שְׁהִנְזָק נוֹטֵל הֶרְבָּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נֶזֶק שְׁלֵם, שְׁחֲצִי דְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק שְׁוִין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנֶּזֶק. וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הֲרִי תֵם חֲמוּר מִמוּעַד. עַל כְּרַחֲךָ, לֹא דִבֵּר הַכְּתוּב אֶלָּא בְּשְׁוִין, וְלִמְדוֹ שֶׁהֵתֵם מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק, וּמִן הַשְׁוִין תִּלְמַד לְשֹׂאֵינָן שְׁוִין, שֶׁהִמְשַׁתֵּלֵם חֲצִי נֶזֶקוֹ, שָׁמֵן לוֹ אֶת הַנִּבְלָה, וּמֵה שֶׁפָּחַתוּ דְּמֵיו בְּשִׁבִּיל הַמִּיתָה, נוֹטֵל חֲצִי הַפָּחַת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, וְלֹא אָמַר: "יִשְׁלֵם חֲצִיו"? לְלַמֵּד, שֶׁאֵין הֵתֵם מִשְׁלֵם אֶלָּא מְגוּפוֹ, וְאִם נִגַּח וּמֵת אַחֲרֵיכֶם אֵין הַנֶּזֶק נוֹטֵל אֶלָּא הַנִּבְלָה, וְאִם אֵינָה מְגַעַת לְחֲצִי נֶזֶקוֹ, יִפְסִיד. אוֹ שׁוֹר שְׁוֹה מִנֶּה שְׁנֵנָח שׁוֹר שְׁוֹה חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוֹו, אֵינֹו נוֹטֵל אֶלָּא אֶת הַשׁוֹר, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הֵתֵם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשֵׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה (כבא קמא כו).

(לו) אוֹ נֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְּמוֹל שְׁלֵשִׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלֵם יִשְׁלֵם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה-לוֹ:

כ"א • אוֹ נֹדַע • אוֹ לֹא הָיָה תֵם, אֶלָּא נֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא הַיּוֹם וּמִתְּמוֹל שְׁלֵשִׁם, הֲרִי שְׁלֵשׁ נִגְיחוֹת. שְׁלֵם יִשְׁלֵם שׁוֹר • נֶזֶק שְׁלֵם. וְהַמֵּת יִהְיֶה-לוֹ • לְנֶזֶק, וְעָלָיו יִשְׁלִים הַמִּזִּיק עַד שְׂיִשְׁתַּלֵּם נֶזֶק כָּל נֶזֶקוֹ.

אשל אברהם - הרב אלשול

הַמִּיתָה נוֹטֵל חֲצִי הַפָּחַת - מִהַשׁוֹר שֶׁל הַמִּזִּיק. וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה - "וּמְכַרְוֹ אֶת הַשׁוֹר הַחֵי וְחָצֹו אֶת כֶּסֶפוֹ". וְלֹא אָמַר "יִשְׁלֵם חֲצִיו" - וְאִי הָיָה נִיתָן לְהַעֲמִיד אֶת הַפֶּסֶק גַּם שְׁלֹא בְּשְׁוִין. לְלַמֵּד שֶׁאֵין הֵתֵם מִשְׁלֵם אֶלָּא מְגוּפוֹ, וְאִם נִגַּח וּמֵת - הַשׁוֹר הַנּוֹגֵחַ. אֵין הַנֶּזֶק נוֹטֵל אֶלָּא הַנִּבְלָה, וְאִם אֵינָה מְגַעַת לְחֲצִי נֶזֶקוֹ - יִפְסִיד. אוֹ שׁוֹר שְׁוֹה מִנֶּה שְׁנֵנָח שׁוֹר שְׁוֹה חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוֹו, אֵינֹו נוֹטֵל אֶלָּא אֶת הַשׁוֹר, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הֵתֵם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשֵׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה - מִהַמְעוּלָה שֶׁבִּנְכָסָיו (ב"ק טו, ב), כְּלוּמַר מִן הַמֵּיטֵב שֶׁבִּנְכָסֵי מִזִּיק (רש"י בְּתוֹבוֹת מ"א, א). תוֹרָה לוֹ (לו) אוֹ נֹדַע - "אוֹ" לֹא הָיָה תֵם - בֵּינוֹן שֶׁכָּל מְקוֹם מֵלֵת "אוֹ" בָּאָה לְהַשְׁוִת, וְכֵאן אֵינֶם שְׁוִים, וְהָיָה לוֹ לְכַתּוּב "וְאִם נֹדַע", לִכְן פִּירַשׁ שֶׁ"אוֹ" הַכּוּנָה לְשׁוֹר וְלֹא לְדִין, וְעַל הַשׁוֹר מִתְּאִים לְשׁוֹן "אוֹ", שֶׁהֲרִי הַשׁוֹר יָכוֹל

הַפֶּסֶד שֶׁל שְׁבָעִים וְחֲמִשָּׁה (ב"ק לו, א ורש"י). לְמַדְנִי שֶׁהֵתֵם מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק - כִּי הַפֶּסֶק מְדַבֵּר בְּשׁוֹר תֵם שֶׁלֹּא נִגַּח עַדִּין שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. שָׁמֵן הַשְׁוִין אֶתָּה לְמַד לְשֹׂאֵינָן שְׁוִין, כִּי דִין הֵתֵם לְשֵׁלֵם חֲצִי נֶזֶק לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יָכוֹל אִף בְּשֹׂאֵינָן שְׁוִין בְּדַמִּיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים אָמַר הַכְּתוּב "וְחָצֹו" אֶת שְׁנֵיהֶם? אִם אָמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שְׁמִזִּיק מִשְׁתַּכֵּר הֶרְבָּה, יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק, וְאִי אֶפְשָׁר שְׂיֵאמַר הַכְּתוּב שְׁיִהְיֶה הַמִּזִּיק נִשְׁכָּר. אוֹ פְּעָמִים שְׁהִנְזָק נוֹטֵל הֶרְבָּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נֶזֶק שְׁלֵם, שְׁחֲצִי דְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק שְׁוִין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנֶּזֶק, וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הֲרִי תֵם חֲמוּר מִמוּעַד - וְזֶה לֹא יִתְכַּן שֶׁהֵתֵם הִקֵּל יִשְׁלֵם יוֹתֵר מִן הַמוּעַד הַחֲמוּר. עַל כְּרַחֲךָ, לֹא דִבֵּר הַכְּתוּב אֶלָּא בְּשְׁוִין, וְלִמְדוֹ שֶׁהֵתֵם מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק. וּמִן הַשְׁוִין תִּלְמַד לְשֹׂאֵינָן שְׁוִין, שֶׁהִמְשַׁתֵּלֵם חֲצִי נֶזֶקוֹ שָׁמֵן לוֹ אֶת הַנִּבְלָה, וּמֵה שֶׁפָּחַתוּ דְּמֵיו בְּשִׁבִּיל

הַדְּחִיפָה שִׁיף בְּעִיקָר בְּגוֹף הַבְּהֵמָה, וְכִלְשׁוֹן רִש"י בְּכַבָּא קמ"א ב, ב: "נִגְיִפָה - שְׁדַחְפָה בְּגוֹפָה", וּבִכְלָל זֶה גַם דְּחִיפָה בְּקַרְנָיו אוֹ בְּרַגְלָיו, הֲרִי שְׁמַצַּד לְשׁוֹן הַהֶפְאָה שֶׁבִּנְגִיפָה, הֲרִי זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת נִגְיִחַת הַקָּרֶן וּבְעִיטַת הָרֶגֶל, שֶׁכּוֹלֵם עֲנִינָם הַכָּאָה בְּגוֹף הַנִּזְקָה. שׁוֹר אִישׁ - "שׁוֹר" שֶׁל "אִישׁ" - וְלֹא שׁוֹר אֶת אִישׁ, שֶׁהֲרִי כּוֹתֵב בְּהַמְשָׁךְ "אֶת שׁוֹר רַעְהוֹ" (רא"ם). וּמְכַרְוֹ אֶת הַשׁוֹר וְגו' - בְּשְׁוִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים שְׁהִמִּית שׁוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים, בֵּין שְׁהִנְבִּלָה שְׁוֹה הֶרְבָּה, בֵּין שְׁהִיא שְׁוֹה מַעַט, כְּשֶׁנֹּטֵל זֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא כָּל אֶחָד מִפְּסִיד חֲצִי נֶזֶק שְׁהִיָּקָה הַמִּיתָה - כְּגוֹן שׁוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים שְׁהִיָּקָה לְשׁוֹר שְׁוֹה מֵאֲתִים וְהַנִּבְלָה יָפָה חֲמִישִׁים זוֹו, וְאִם כֵּן הִקְיָקָה הוּא מֵאָה וְחֲמִישִׁים, וְהִנֵּזֶק צָרִיךְ לְהַפְסִיד חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֵם שְׁבָעִים וְחֲמִשָּׁה, וְנוֹטֵל חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, שְׁשֻׁים יָחַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה, וְכֵן מְגִיעַ לְכָל אֶחָד

לז ארי יגנוב גבר תור או אמר ויקסנה או
ובגנה תמשא תורין ישלם חלה תורא
וארבע ענא חלה אמרא:

(לז) כי יגנב איש שור או־שה ומכרו או מכרו
חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע־צאן תחת
השה:

ע"פ חמשה בקר וגו' • אמר רבי יוחנן בן זפאי: חס המקום על כבודן של בריות: שור, שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם ה'. שה, שנושאו על כתפו, משלם ד', הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר: בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו, ה'. שה, שלא בטלו ממלאכתו, ד'. תחת השור תחת השה • (בבא קמא טז) שגאן הכתוב, לומר שאין מדת תשלומי ד' זה נוקתה אלא בשור ושה בלבד.

כב (א) אם במחירת ימצא הגנב והכה ומת אין לו
דמים:

ע"פ אם במחירת • (סנהדרין סב) כשהיה חותר את הפית. אין לו דמים • אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעקרו. כאן למדת תורה: אם בא להרג השכם להרגו, וזה להרג בא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק. לפיכך, על־מנת כן בא, שאם יצמד בעל המזון כנגדו, יהרגו.

אשל אברהם - הרב אלשילי

ארבעה (פעמים כפל). אלא שבשור פיון שביטל השור ממלאכתו, החמירו עליו לשלם חמשה. וב"תורת מנחם" הוסיף לבאר בעומק יותר, שבעצם אינם חולקים אלא הם משלימים זה את זה: מבחינת התשלום המוטל על הגנב, התשלום הבסיסי הוא חמשה, אלא שבמקרה של גניבת שור משלם תשלום מופחת, וכדברי רבן יוחנן בן זכאי. ואילו מבחינת התשלום המגיע לגנב, התשלום הבסיסי הוא ארבעה, אלא שבמקרה של גניבת שור הוא זוכה לתשלום נוסף, וכדברי רבי מאיר. תחת השור .. תחת השה - שגאן הכתוב לומר, שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוקתה אלא בשור ושה בלבד. - שהרי יכל לכתוב: כי יגנוב איש שור וטבחיו ומכרו, חמשה בקר ישלם תחתיו, וארבע צאן תחת השה (ב"ק טז, ב). תורה א

(א) אם במחירת - כשהיה חותר את הפית - כלומר, "במחירת", אין פירושו בתוך חתירה, אלא בעת חתירה (רא"ם).

אין לו דמים - אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעקרו - משמע מדבריו שמפרש "אין לו דמים" הן על ההורג והן על ההרג, דהיינו שאין על ההורג

שור תחת השור", ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע (רש"י ב"ק טז, ב), ולכן משלם אפילו מן העלילה. תורה לו (לז) חמשה בקר וגו' - אמר רבן יוחנן בן זכאי - בבא קמא עט, ב. חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו - משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו - משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו - ברש"י שם: "שה שהרכיבו על כתיפו וזלזל את עצמו בו, לפיכך הקל הקדוש־ברוך־הוא עליו בתשלומיו".

אמר רבי מאיר - בבא קמא שם. בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו - שהשור היה ראוי למלאכה וכעת שחטו.

משלם חמשה, שה שלא בטלו ממלאכתו - ארבעה - ה"דברי דוד" מבאר, שמדברי רבן יוחנן ורבי מאיר יוצא שהם חולקים מהו עיקר העונש המוטל מן הדין, ארבעה או חמשה? רבן יוחנן סובר שמעיקר הדין צריך לשלם חמשה (מצד גזירת מלך), אלא בגלל שבגניבת שור הגנב התבזה לכן הקלו עליו לשלם ארבעה, ואילו רבי מאיר סובר שמעיקר הדין צריך לשלם

להיות תם או מועד, וכאן מדובר שאותו השור לא היה תם (נ"א). אבל ראה רש"י ויקרא ד, כג שמפרש ש"או" כאן פירושו "אם". וכן הוא ברש"י שם כו, מא. במדבר ה, ל. ישעיה כו, ה. ויש לומר שזו גם כונת רש"י כאן, ש"או" פירושו אם, אלא שמפרש הענין יותר: אם לא היה תם אלא מועד. וכן מובן ממשמעות לשון רש"י בישעיה שם על הפסוק "או יחזק במעוזי", שאחרי שמפרש "או לשון אם, כמו או נודע כי שור נגח הוא", מפרש את הענין כך: "או יחזיק עמי במעוזי, שלא יבקש מעוז אלא מעוזי". אלא "נודע כי שור נגח הוא" היום ו"מתמול שלשם", הרי שלש נגיחות - ראה גם לעיל פסוק כט.

שלם ישלם שור - נזק שלם - ולא שור ממש תחת השור שהזיק, וכדלקמן ברש"י שלאחרי זה. והמת יהיה לו - לנזק - לומדים בן מיתור תיבות אלו, שאם היה שוף למזיק לא היה צריך לכתבו, שפשוט הוא. פיון שמשלם שור תחת השור - נבלה שלו היא (ע"פ גמרא ב"ק י, ב ורש"י שם). ועליו ישלם המזיק, עד שישתלם נזק כל נזקו - ואפילו אין הנוגח שנה שיעור הנזק, דבמועד כתיב "ישלם

(ב) אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דְּמִים לוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם
אִם-אֵין לוֹ וְנִמְכָּר בַּגֶּבֶת:^א

כ"א אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו • (מכילתא וסנהדרין שם) אֵין זֶה אֱלָא כְּמִין מָשַׁל: אִם בְּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלוֹם עִמָּךְ, כְּשֶׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, כִּךָּ פָּשׁוּט לָךְ שְׁאִינוּ בָּא לְהַרְג אֶפְלוּ יַעֲמֹד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, כְּגוֹן אֲב הַחוּתֵר לִגְנוֹב מִמּוֹן הַבֵּן, בִּידוּע שְׂרָחְמִי הָאֵב עַל הַבֵּן, וְאִינוּ בָּא עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת. דְּמִים לוֹ • כַּחַי הוּא חֲשׁוֹב, וּרְצִיחָה הִיא אִם יִהְיֶהנּוּ בְּעַל הַבֵּית. שְׁלָם יִשְׁלָם • הַגֶּבֶת, מִמּוֹן שֶׁגִּבֵּב וְאִינוּ חֵיב מִיתָה. וְאוֹנֶקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסִהְדָּא נִפְלַת עֲלוּהִי, לָקַח לוֹ שִׂטָּה אַחֲרָת, לוֹמַר שְׁאִם מִצְאוּהוּ עֲדִים קֹדֶם שֶׁבָּא בְּעַל הַבֵּית, וְכִשְׁבָּא בְּעַל הַבֵּית נִגְדוּ הַתְּרוּ בּוֹ שְׁלָא יִהְיֶהנּוּ, דְּמִים לוֹ, חֵיב עָלָיו אִם הִרְגוּ, שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ, אֵין הַגֶּבֶת הַזֶּה בָּא עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת, וְלֹא יִהְיֶה אֶת בְּעַל הַמָּמוֹן.

(ג) אִם-הִמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגֶּבֶת מִשּׁוֹר עַד-חֲמוֹר
עַד-שֶׁהָ חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם:^א

כ"ב אִם-הִמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ • בְּרִשׁוֹתוֹ, שְׁלָא טִבַּח וְלֹא מָכַר. מִשּׁוֹר עַד-חֲמוֹר • כֹּל דָּבָר בְּכָלֵל תִּשְׁלוּמִי

אשל אברהם - הרב אלשוילי

שֶׁכָּפוּעַל לֹא נִהְיָה בְּשַׁעַת הַגִּבְיָה, בִּינּוֹן שֶׁבְּשַׁעַת הַגִּבְיָה הָיָה חֵיב מִיתָה, כְּמִבּוֹאָר בְּסִנְהֶדְרִין עַב, א וּבְרִשׁ"י שֵׁם. אֶךְ לְכַאוּרָה לְפִי זֶה הָיָה לְרִשׁ"י לְכַתּוֹב "בִּינּוֹן שְׁאִינוּ חֵיב מִיתָה", וּמִלְשׁוֹנוֹ מִשְׁמַע שֶׁהוּא עֲנִין נֹסֵף. וְאוֹלִי יֵשׁ לוֹמַר שֶׁכְּנִתּוֹ לְהִיפֵךְ, שֶׁגַּם כְּשֶׁבָּא עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת, דְּהִינוּ בְּכּוֹנֶה שְׁאִם בְּעַל הַבֵּית יַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ יִהְיֶהנּוּ, שֶׁבְּשַׁעַת הַגִּבְיָה אֲכֵן הָיָה מוֹתֵר לְהִרְגוֹ, מִכָּל-מְקוֹם לְאַחֵר שֶׁגִּבֵּב וְעוֹמֵד לְדִין - אֵין עָלָיו חֵיב מִיתָה, וְלָכֵן חֵיב לְשַׁלֵּם. וְאוֹנֶקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: אֶת הַתִּיבּוֹת "אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו".

"אִם עֵינָא דְסִהְדָּא נִפְלַת עֲלוּהִי" - אִם הָעֵין שֶׁל הָעֲדִים נִפְלָה עָלָיו. לָקַח לוֹ שִׂטָּה אַחֲרָת, לוֹמַר שְׁאִם מִצְאוּהוּ עֲדִים קֹדֶם שֶׁבָּא בְּעַל הַבֵּית הָיָה חֵיב מִיתָה, אֲבָל אִם בָּא בְּעַל הַבֵּית קֹדֶם שֶׁבָּאוּ הָעֲדִים, כְּבָר נִתְחַיֵּב הַגֶּבֶת הִרְיָגָה וְדָבִי.

וְכִשְׁבָּא בְּעַל הַבֵּית נִגְדוּ הַתְּרוּ בּוֹ שְׁלָא יִהְיֶהנּוּ - "דְּמִים לוֹ", חֵיב עָלָיו אִם הִרְגוּ, שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ - אֵין הַגֶּבֶת הַזֶּה בָּא עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת, וְלֹא יִהְיֶה אֶת בְּעַל הַמָּמוֹן. - בְּבַעַל הַבֵּית. תורה ג

(ג) אִם הִמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ • בְּרִשׁוֹתוֹ - זֶהוּ פִירוּשׁ "בְּיָדוֹ". שְׁלָא טִבַּח וְלֹא מָכַר - כִּי אִם טִבַּח, אֵין

שֶׁהוּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם - בֵּן הוּא בְּמִכְלִיתָא, אֶךְ בְּסִנְהֶדְרִין עַב, א וּבְפִירוּשׁ רִשׁ"י שֵׁם: "שֶׁבְּרוּר הַדָּבָר לָךְ בָּאוּר, שֶׁהוּא רַחֲמֵי עָלֶיךָ". כִּךָּ פָּשׁוּט לָךְ שְׁאִינוּ בָּא לְהַרְג, אֶפְלוּ יַעֲמֹד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, כְּגוֹן אֲב הַחוּתֵר לִגְנוֹב מִמּוֹן הַבֵּן, בִּידוּע שְׂרָחְמִי הָאֵב עַל הַבֵּן, וְאִינוּ בָּא עַל עֶסְקִי נִפְשׁוֹת. דְּמִים לוֹ - כַּחַי הוּא חֲשׁוֹב, וּרְצִיחָה הִיא אִם יִהְיֶהנּוּ בְּעַל הַבֵּית - גַּם כָּאֵן מִפְּרֵשׁ "דְּמִים לוֹ" הֵן עַל הַנֶּהֱרָג וְהֵן עַל הַהוֹרָג.

שְׁלָם יִשְׁלָם - הַגֶּבֶת - עַד עֵתָה דְּבַר הַכְּתוּב עַל בְּעַל הַבֵּית, מִה יַעֲשֶׂה כְּשֶׁמוֹצֵא אֶת הַגֶּבֶת בְּמוֹחֲרָת (שְׁאִם הַגֶּבֶת בָּא לְהִרְגוֹ מוֹתֵר לְהִרְגוֹ, וְאִם לֹא בָּא לְהִרְגוֹ אֲסוּר לְהִרְגוֹ), וְכַעַת מְדַבֵּר מִה דִּין הַגֶּבֶת בְּמִקְרָה שֶׁהִצְלִיחַ לִגְנוֹב.

מִמּוֹן שֶׁגִּבֵּב - מְדַגִּישׁ בְּזֶה שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר כָּאֵן עַל הַקָּרֵן בְּלָכָד, וְעַל כִּךָּ נֶאֱמַר "וְנִמְכָּר בַּגֶּבֶתוֹ", וְכִדְרִשׁת חו"ל (קדושין יח א): "בְּגִבְיָתוֹ, וְלֹא בְּכִפְּלוֹ". וְרַק בְּפְסוּק שֶׁלֹּאֲחֲרֵי זֶה מוֹסִיף הַכְּתוּב דִּין תִּשְׁלוּמִי כָּפֹל.

וְאִינוּ חֵיב מִיתָה - הַנִּפְחֵלֵת יַעֲקֹב" כְּתִב שֶׁהוּא טַעַם לָמָּה הַגֶּבֶת חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁכֵּינּוֹן שְׁלָא הָיָה חֵיב מִיתָה בְּשַׁעַת שֶׁגִּבֵּב, לָכֵן חֵיב לְשַׁלֵּם, אֲבָל אִם הָיָה חֵיב מִיתָה בְּשַׁעַת שֶׁהָיָה גֻּבֵּב, כְּכַפְּסוּק א, אֲזִי אִינוּ חֵיב לְשַׁלֵּם מִמּוֹן שֶׁגִּבֵּב, אֶךְ

דִּין שׁוּפָךְ "דְּמִים", מִשּׁוּם שֶׁאֵין לְנִהְרָג "דְּמִים". וְאֶפְשָׁר שֶׁמִּפְּרֵשׁ בֵּן מִפְּנֵי תִיבַת "דְּמִים" שֶׁהִיא לְשׁוֹן רַבִּים. וְרָאָה רִשׁ"י סִנְהֶדְרִין עַב, א: "הִרִי הוּא לָךְ כְּמִי שְׁאִין לוֹ דָּם וְנִשְׁמָה, וּמוֹתֵר לְהִרְגוֹ". מִשְׁמַע שֶׁמִּפְּרֵשׁ עַל הַנֶּהֱרָג בְּלָכָד. וְכֵן בְּרִשׁ"י בְּמִדְבָּר לֵה, כו: "אֵין לוֹ דָּם - הִרִי הוּא כְּהוֹרָג אֶת הַמֵּת שְׁאִין לוֹ דָּם".

כָּאֵן לְמִדְתָּה תוֹרָה: אִם בָּא לְהִרְגוֹ - חֲשֶׁכֶם לְהִרְגוֹ, וְזֶה לְהִרְגוֹ בָּא, שֶׁחֲרִי יוֹדֵעַ הוּא שְׁאִין אֲדָם מַעֲמִיד עֲצָמוֹ וְרוֹאֶה שֶׁנּוֹמְלִין מִמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, לְפִיכָךְ עַל-מִנְתָּכּוֹ בָּא, שְׁאִם יַעֲמֹד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ יִהְיֶהנּוּ - רָאָה גַם רִשׁ"י בְּרִכּוֹת נח, א: "שִׁידוּעַ הוּא שְׁאִם תִּמְצָאנוּ חוּתֵר לֹא תַעֲמִיד עֲצָמְךָ מִלְּהִצִּיל מִמוֹנְךָ, וְהוּא בָּא לְדַעַת בֵּן שֶׁקִּיּוֹם עָלֶיךָ וְיִהְיֶהנּוּ, אֲמָרָה תוֹרָה הַשֶּׁכֶם אֲתָה וְהִרְגָּהוּ". וְכֵן בְּרִשׁ"י סִנְהֶדְרִין שֵׁם: "יוֹדֵעַ הַגֶּבֶת הַזֶּה שֶׁבְּעַל הַבֵּית עוֹמֵד עַל מִמוֹנוֹ לְהִצִּילוֹ, וּמִימֹר אָמַר הַגֶּבֶת אִי אֲוִילָנָא לְגַבִּיָּה קָאִי בְּאַפָּאי, וְאִי קָאִי - קְטִילָנָא לִיָּה, וְאֲמָרָה לָךְ תוֹרָה: אֵין לוֹ דְּמִים, וּמִלְּמִדְתָּה: מֵאֲחֵר שֶׁהוּא בָּא לְהִרְגָךְ, הַשֶּׁכֶם אֲתָה לְהִרְגוֹ". תורה ב

(ב) אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אֵין זֶה אֱלָא כְּמִין מָשַׁל: אִם בְּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלוֹם עִמָּךְ, כְּשֶׁמֶשׁ הַזֶּה

כָּפַל, בֵּין שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, בֵּין שָׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי נֶאֱמָר בְּמָקוֹם אַחֵר: "עַל שֶׁהָ עַל שְׁלֵמָה עַל כָּל אַבְדָּה וְגו', יִשְׁלַם שָׁנִים לְרַעְהוּ". חַיִּים שָׁנִים יִשְׁלַם • וְלֹא יִשְׁלַם לוֹ מֵתִים, אֲלֵא חַיִּים, אוֹ דְּמֵי חַיִּים.

♦ יום שלישי כ"א שבט ♦

(ד) **כִּי יִבְעַר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כָרֶם וְשָׂלַח אֶת-בְּעִירוֹ וּבְעַר בְּשָׂדֶה אַחֵר מִיִּטֵּב שָׂדֶהוּ וּמִיִּטֵּב כָּרְמוֹ יִשְׁלַם:**

ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה ויכול בחקל אחרון שפר חקלה וישפר פרמה ישלם:

כ"א • **כִּי יִבְעַר • אֶת בְּעִירָהּ. וּבְעַר. כָּלֶם לְשׁוֹן בְּהֵמָה, כְּמוֹ: "אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ". כִּי יִבְעַר • יוֹלִיף בְּהִמּוֹתָיו בְּשָׂדֶה וְכָרֶם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְזִיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי אֱלֹהִים: אוֹ בְּשָׁלוּחַ אֶת בְּעִירָהּ, אוֹ בְּכַעֲרוֹ. וּפְרָשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ: וְשָׂלַח, הוּא נִזְקִי מִדְּרוֹף כֹּף רָגֵל. וּבְעַר, הוּא נִזְקִי הַשֵּׁן הָאוֹכֵלֶת וּמִבְעֵרֶת (בבא קמא ג).** **בְּשָׂדֶה אַחֵר • בְּשָׂדֶה**

אשל אברהם - הרב אלשוילי

או בְּכַעֲרוֹ - בלשון הפסוק "וביער". וכתב ה"באר בשדה" שפירושו: ירעה. ולכאורה כן משמע גם מלשון רש"י ישעיה ה, ה: "והיה הכרם לבער - שירעו בו בהמה וְחיה". אבל בשאר כל המקומות מפרש רש"י לשון ביעור מלשון כליון. וכמו שמפרש גם כאן בסוף הענין.

וּפְרָשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ - בבא קמא ב, סוף עמוד ב.

שָׁלוּחַ הוּא נִזְקִי מִדְּרוֹף כֹּף רָגֵל, "וּבְעַר" הוּא נִזְקִי הַשֵּׁן הָאוֹכֵלֶת וּמִבְעֵרֶת - מכילה. ואולי משום כך נקראת הבהמה "בעיר", על שם שהיא אוכלת ומבערת.

בְּשָׂדֶה אַחֵר • "בְּשָׂדֶה" שֶׁל אִישׁ "אַחֵר" - כיוון שכתוב "בשדה" בש"א תחת הש"י, לשון סמיכות, הרי זה כאילו כתוב "בשדה של איש אחר" (רא"ם).

מִיִּטֵּב שָׂדֶהוּ יִשְׁלַם - שָׁמִין אֶת הַנֶּזֶק - ולא שישלם לו שדה כנגד שדה, אף אם שנה יותר (רא"ם).

וְאִם כָּא לִשְׁלַם לוֹ תַרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ - יִשְׁלַם לוֹ מִמִּיִּטֵּב שְׂדוּתֵיו - מפרש בזה ש"מיטב שדהו" פירושו מהמיטב שבשדותיו, ולא מהמיטב של אותה שדה שיבחר לשלם ממנה (רא"ם). אבל אם כא לשלם לו ממטלטלין, יכול לשלם לו אפילו סובין, כדלעיל כא, לד וברש"י שם, שכן במטלטלין כל דבר הוא "מיטב", שאם לא ימכר כאן וימכר במקום אחר (ביק. ב).

ש"חיים" מוטעם ב'אתנחתא', וזה מוסב על "משור עד חמור עד שח", ולא על "שנים ישלם", הרי כבר נתבאר לעיל שכל התיבות הנזכרות לעיל מוסבות על "שנים ישלם", וממילא מוכן שתיבת "חיים" היא פרט ב"שנים ישלם". כלומר התיבות "משור עד חמור עד שח חיים" אינן מוסבות על "הגנבה", שהרי היא מוטעמת ב'רביעי' המורה על הפסק, אלא הן פירוט של "שנים ישלם" (הכתב והקבלה). תורה ד

(ד) **כִּי יִבְעַר .. אֶת בְּעִירָהּ וּבְעַר - כָּלֶם לְשׁוֹן בְּהֵמָה** - שנה פעולות הקשורות לבהמה (כפי שמפרש בדבור הבא), ונגזרו מלשון "בעירה" שפירושו בהמתו.

כְּמוֹ "אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ" - במדבר כ, ד. אֲנַחְנוּ וּבְהִמּוֹתָנוּ.

כִּי יִבְעַר - יולף בְּהִמּוֹתָיו - והו פירוש הפסוק, אבל למעשה גם אם הבהמה הלכה מעצמה חייב (רא"ם). **בְּשָׂדֶה [או - כן הוא בכמה פתבירי ובדפוס ראשון. ובדפוסים שלפנינו: וכרם. וראה הערה הבאה.**

[בְּכָרֶם - הוסיף ב"ת בתיבות "שדה או כרם", מפני שהולכת בהמות היא במקום (רא"ם).

שֶׁל חֲבֵרוֹ - כאמור "בשדה אחר" (רא"ם).

וְזִיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי אֱלֹהִים: אוֹ בְּשָׁלוּחַ "בְּעִירָה" - ובלשון הפסוק "ושלח את בעירה".

זה נקרא שנמצא ברשותו, ויתרה מזו אינו נמצא בעולם כלל (ג"א). ואם מכר אין זה ברשותו, אלא ברשות המוכר (רא"ם וג"א). ואפשר שמכפל הלשון "המצא תמצא" דורש כן, ש"המצא" הינו שיטנו בעולם, שלא טבח. ו"תמצא תידו", הינו שיטנו ברשותו, שלא מכר (נח"י). ואם היה טובה ומוכר - היה חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה, כדלעיל כא, לו.

משור עד חמור - כל דבר כבול תשלומי כפל - כלומר, "משור עד חמור עד שח" מוסב על "שנים ישלם" ולא על "הגנבה", שזהו פירוט של התשלום ולא של הגנבה, ובטעם הדבר יש לומר, משום שתיבת "הגנבה" מוטעמת ב'רביעי', שהוא טעם מפסיק.

בֵּין שֵׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, בֵּין שָׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי נֶאֱמָר בְּמָקוֹם אַחֵר - לקמן פסוק ח.

"על שח על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו" - ולכן אף שבאן נאמרו רק בעלי חיים, אין הם באים למעט שאר דברים שאינם בעלי חיים, ולא נזכרו כאן בעלי חיים, אלא משום שהפסוק בא למעט שלא טבח, כאמור ברש"י לעיל.

חַיִּים שָׁנִים יִשְׁלַם - וְלֹא "יִשְׁלַם" לוֹ מֵתִים - אם מתה הבהמה אצל הגנב

(משכיל לדוד), שלא בשאר ניזקין ששמין להם את הגבלה (דברי דוד).

אֲלֵא "חַיִּים" אוֹ דְּמֵי חַיִּים - אף

ש'ל איש אחר. מיטב שְׁדָּהוּ יִשְׁלַם • שְׁמִין אֶת הַנֶּזֶק, וְאִם כָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קֶרֶק דְּמֵי נֶזֶק, יִשְׁלַם לוֹ מִמֵּיטב שְׁדוּתֵי: אִם הָיָה נֶזֶק סְלַע, יִתֵּן לוֹ שְׁוֵה סְלַע מַעֲדִית שְׁיֵשׁ לוֹ. לְמִדָּה הַכְּתוּב, שֶׁהַנֶּזֶקִין שְׁמִין לָהֶם בְּעִדִּית

• (ב"ק ז)

הָאֲרִי תַּתְּפֵּק נֹר וְיִשְׁכַּח כּוֹבֵין וְיִיכּוֹל גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ חֶקְלָא שְׁלָמָא יִשְׁלַם דְּאֲדֵלֶק יֵת דְּלֶקְתָּא:

(ה) כִּי־תֵצֵא אִישׁ וּמִצָּאָה קֳצִים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֹם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה:

כ"א • כִּי־תֵצֵא אִישׁ • אָפְלוּ מַעֲצָמָה. וּמִצָּאָה קֳצִים • קַרְדוֹנָשׁ בְּלַע"ז. וְנֹאכַל גְּדִישׁ • שְׁלֶחָה בְּקוֹצִים עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגְדִישׁ, אוֹ לְקֶמֶה הַמְּחַבֵּר לְקֶרֶק. אוֹ הַשָּׂדֶה • שְׁלֶחָה אֶת נִירוֹ, וְצָרִיף לְנִיר אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה. שְׁלֹם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּלִיק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְהִיא יֵצֵאָה מַעֲצָמָה עַל־יְדֵי קוֹצִים שֶׁמִּצָּאָה, חֵיב לְשַׁלֵּם, לְפִי שְׁלֹא שְׁמַר אֶת גְּחֻלָּתוֹ שְׁלֹא תֵצֵא וְתִזְיק.

וְאֲרִי יִתֵּן גֹּבֵר לַחֲבֵרָה כֶּסֶף אוֹ מִגִּין לְמַטָּר וְיִתְגַּנְבוּן מִבֵּית גֹּבֵרָא אִם יִשְׁתַּכַּח גֹּבֵרָא יִשְׁלַם עַל חֵד תַּרְיִן:

(ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֶלִים לְשֹׁמֵר וְגֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגֹּנֵב יִשְׁלַם שָׁנִים:

כ"ב • וְגֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ • לְפִי דְבָרָיו. אִם־יִמָּצֵא הַגֹּנֵב • יִשְׁלַם הַגֹּנֵב שָׁנִים לְבַעָלִים (בבא קמא טו).

ז אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח גֹּבֵרָא וְיִתְקַרֵּב מְרִי דְבִיתָא לְקָדָם דִּינִיָּא אִם לֹא אוֹשִׁיט יְדָה בְּמָה דְּמַסָּר לָהּ חֲבֵרָה:

(ז) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגֹּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת רֵעֵהוּ:

כ"ג • אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגֹּנֵב • וְכֹא הַשּׁוֹמֵר הִזָּה, שֶׁהוּא בְּעַל הַבֵּית. וְנִקְרַב • אֶל הַדִּינִין, לְדוֹן עִם זֶה וְלִשְׁבַּע לוֹ שְׁלֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּשְׁלוֹ.

אשל אברהם – הרב אלשילי

בְּפִקְדוֹן זֶה, בְּדִכְתִּיב וְגֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ וְגו', הַכְּתוּב מְדַבֵּר".
אִם יִמָּצֵא הַגֹּנֵב – שְׁבַעַל הַבֵּית אָמַת טַעַן וְנִמְצָא הַגֹּנֵב שֶׁגִּנְבוּ (רש"י ב"ק שם).
"יִשְׁלַם" הַגֹּנֵב "שָׁנִים" לְבַעָלִים – בִּיּוֹן שְׁבַפְסוּק לֹא מְפוֹרֵשׁ מִי יִשְׁלַם לְמִי, הוֹצֵרֶף לְפָרְשׁוֹ (רא"ם), וְהִינּוּ שִׁישְׁלַם לְבַעָלִים שֶׁל הַחֶפֶץ וְלֹא לְשׁוֹמֵר (דברי יח). תורה ז

(ז) אִם לֹא יִמָּצֵא הַגֹּנֵב – וְכֹא הַשּׁוֹמֵר הִזָּה שֶׁהוּא "בְּעַל הַבֵּית" – שְׁעָלוֹ נֶאֱמַר "וְגֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ".
"וְנִקְרַב אֶל" הַדִּינִין – זֶהוּ פִירוּשׁ "אֶל הָאֱלֹהִים".

לְדוֹן עִם זֶה, וְלִשְׁבַּע לוֹ שִׁ"לֹא – זֶהוּ הַפִּירוּשׁ "אִם לֹא", אֲשֶׁר לֹא, שֶׁהָרִי צָרִיף לְהַשְׁבַּע שְׁדָּאִי לֹא שְׁלַח יָדוֹ.

שְׁלַח יָדוֹ" בְּשְׁלוֹ – לְגִנְבָה. וְכַדְלָקְמָן בְּרַש"י פְּסוּק ח. וְרָאָה רַש"י לְקָמָן פְּסוּק י. תורה ח

– חֲרִישָׁה שְׁלֹא נִזְרָעָה (רש"י ב"ק ס. א).
וְצָרִיף לְנִיר אוֹתָהּ – לְחֲרוֹשׁ אוֹתָהּ.
פַּעַם שְׁנִיָּה. שְׁלֹם יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר – אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַדְּלִיק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְהִיא יֵצֵאָה מַעֲצָמָה עַל יְדֵי קוֹצִים שֶׁמִּצָּאָה חֵיב לְשַׁלֵּם, לְפִי שְׁלֹא שְׁמַר אֶת גְּחֻלָּתוֹ שְׁלֹא תֵצֵא וְתִזְיק. – וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ: "כִּי תֵצֵא אִישׁ וּמִצָּאָה קוֹצִים, שֶׁהָאִשׁ יֵצֵאָה עַל־יְדֵי שֶׁמִּצָּאָה, קוֹצִים. וְהִינּוּ שֶׁ"וּמִצָּאָה קוֹצִים" מוֹסֵב עַל "כִּי תֵצֵא אִישׁ". וְלְפִי מָה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל שֶׁ"וּמִצָּאָה קוֹצִים" מוֹסֵב עַל "וְנֹאכַל גְּדִישׁ", צָרִיף לומר שֶׁ"וּמִצָּאָה קוֹצִים" נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלֹא־חֲרִיו. תורה ו

(ו) וְגֹנֵב מִבֵּית הָאִישׁ – לְפִי דְבָרָיו – שְׁטוּעַן שֶׁנִּגְנְבָה מִמֶּנּוּ (רש"י ב"מ צ. ב).
שֶׁאִם בְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁזֶהוּ מֵאִמֵּר הַכְּתוּב שֶׁאֵכֵן נִגְנְבָה, מָהוּ שֶׁאִמֵּר אַחֵר כֶּף: "וְנִקְרַב וְגו'" אִם לֹא שְׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת רֵעֵהוּ" (רא"ם). וְרָאָה גַם רַש"י בְּבָא קָמָא טג, ב: "בְּבַעַל הַבֵּית שְׁטוּעַן טַעַנַת גֹּנֵב

אִם הָיָה נֶזֶק סְלַע – יִתֵּן לוֹ שְׁוֵה סְלַע מַעֲדִית שְׁיֵשׁ לוֹ. לְמִדָּה הַכְּתוּב, שֶׁהַנֶּזֶקִין שְׁמִין לָהֶם בְּעִדִּית – שְׁוֹחַח לוֹ לְאָדָם לְגִבּוֹת מוֹעֵט מִקֶּרֶק עִדִּית וְלֹא לְגִבּוֹת הַרְבֵּה מוֹיְבוּרִית (רש"י גיטין מה. ב). תורה ה

(ה) כִּי תֵצֵא אִישׁ – אָפְלוּ מַעֲצָמָה – בֵּן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק (ע"פ רש"י ב"ק כב. א), שֶׁהַדְּלִיק בְּתוֹךְ שְׁלוֹ וְהִיא יֵצֵאָה מַעֲצָמָה, כְּדִלְקָמָן בְּרַש"י.
וּמִצָּאָה קֳצִים – קַרְדוֹנָשׁ – chardons, פִּירוּת שֶׁל קַרְדָּה (=קוץ) (אוצר לעזר רש"י).

בְּלַע"ז. וְנֹאכַל גְּדִישׁ – שְׁלֶחָה בְּ"קוֹצִים" עַד שֶׁהִגִּיעָה לְ"גְדִישׁ" – הִינּוּ שֶׁ"וּמִצָּאָה קוֹצִים" מְחַבֵּר לְ"וְנֹאכַל גְּדִישׁ", שְׁעַל־יְדֵי שֶׁמִּצָּאָה קוֹצִים נֶאֱכַל גְּדִישׁ. וְרָאָה לְקָמָן.
אוֹ לְ"קָמָה" הַמְּחַבֵּר לְקֶרֶק – וְזֶהוּ "אוֹ הַקֶּמֶה".

אוֹ הַשָּׂדֶה – שְׁלֶחָה אֶת נִירוֹ

(ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה**
עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אַבְדָּה אֲשֶׁר יֵאמֶר בִּיהוּא זֶה
עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן
אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ:

ח על כל פתגם דחוב על תור על חמר על
 אמר על כסו על כל אבדתא די יימר ארי
 הוא דין לקדם דינא ייעול דין תרניהון די
 יחבינו דינא ישלם על חד תרין לחברה:

כ"א **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע • שִׁמְצָא שִׁקְרָן בְּשׁוּבָעָתוֹ, שִׁיעִידוּ עֲדִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוּ, וַיִּרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים**
עַל-פִּי הָעֲדִים. יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ • לְמִדָּה הַכְּתוּב שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא
עֲצָמוֹ גָּנְבוּ, מִשְׁלָם תְּשֻׁלָּמוֹ כִּפְלִי. וְאִמְתִּי? בְּזִמְנִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחֲרֵיכָּךְ בָּאוּ עֲדִים, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ
זְכוּנָם-לְכִרְכָּה: "וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים". קְרִיבָה זֶה, שְׁבוּעָה הִיא. אֵתָּה אוֹמֵר לְשׁוּבָעָה, אוֹ אֵינוֹ
אֵלָּא לְדִין, שֶׁפִּינוּן שָׂבָא לְדִין וְכַפָּר לֹמֵר נִגְנַבְתָּ, מִיָּד יִתְחַיֵּב בְּכִפְלֵי אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא בִּידֹ? נֹאמֵר כָּאֵן
שְׁלִיחוֹת יָד, וְנֹאמֵר לְמַטָּה שְׁלִיחוֹת יָד, "שְׁבוּעָתָה ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שְׁלַח יָדוֹ", מִה לְהֵלֵן שְׁבוּעָה,
אֵף כָּאֵן שְׁבוּעָה. אֲשֶׁר יֵאמֶר בִּיהוּא זֶה • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אֲשֶׁר יֵאמֶר הָעֵד כִּי הוּא זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ עָלָיו, הָרִי
הוּא אֲצִלָּךְ. עַד הַדִּינִין יָבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם, וַיִּחְקְרוּ אֶת הָעֲדוֹת. וְאִם כְּשֵׁרִים הֵם וַיִּרְשִׁיעוּהוּ לְשׁוּמֵר זֶה, יִשְׁלַם
שְׁנַיִם, וְאִם יִרְשִׁיעוּ אֶת הָעֲדִים שֶׁנִּמְצְאוּ זִמְמִין, יִשְׁלְמוּ הֵם שְׁנַיִם לְשׁוּמֵר. וְרַבּוּתֵינוּ זְכוּנָם-לְכִרְכָּה דָּרְשׁוּ
"כִּי הוּא זֶה": לְלַמֵּד שְׁאִין מְחִיבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה, אֵלָּא-אִם-כֵּן הוֹדָה בְּמִקְצַת, לֹמֵר: כֹּךְ וְכֹךְ אֲנִי חַיֵּב לָךְ
וְהַמּוֹתֵר נִגְנַב מִמֶּנִּי (ב"ק קז).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז' עמ' 10 - מתוך 'לקראת שבת')

יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ (כב, ח) יש לשאל, מדוע מוסיף "לרעהו". ויש לומר, דהנה פסוק זה מדבר בשומר שנשבע שהחפץ נגנב ממנו, והתברר שהוא בידו. ומפיון שהחייב של תשלומי כפל ב'טוען טענת גנב' הוא דוקא כשנשבע השומר, ושבועת שקר הוא חטא בין אדם למקום, שאינו שייך לכאורה למפקיד - הצורך הכתוב לפרש שאף-על-פי-כן ישלם שנים **לרעהו**.

אשל אברהם - הרב אלשילי

יִשְׁלְמוּ שְׁנַיִם לְשׁוּמֵר, וְזֶה תְּלִוִי
 בְּהִרְשַׁעַת הַדִּינִים. וְלֹמֵד זֶה מִתִּיבַת
"אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן", שְׁאִין פִּירוּשׁוֹ "אִם
 יִרְשִׁיעוּן", שְׁלֹא מִצָּאנוּ בְּשׁוּם מְקוֹם
 שֶׁתִּיבַת "אֲשֶׁר" פִּירוּשׁוֹ "אִם", אֵלָּא
 וְדַאי יִרְשִׁיעוּן, וּפִירוּשׁוֹ: אֶת מִי
 שִׁירְשִׁיעוּ (רא"ם). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף שְׂרָשִׁי
 לֹמֵד זֶה גַּם מִתִּיבַת "יִרְשִׁיעוּן",
 שֶׁפִּירוּשׁוֹ: יִרְשִׁיעוּ אוֹתָם, וְזֶה מוֹסֵב עַל
 "שְׁנֵיהֶם" הָאִמּוֹר לְעִיל, שֶׁהַכֹּנֶה
 לְשׁוּמֵר וְלְעֲדִים.
 וְרַבּוּתֵינוּ ז"ל דָּרְשׁוּ - בְּבֹא קִמָּא קו,
 סוֹף עֲמוּד ב.
"כִּי הוּא זֶה", לְלַמֵּד שְׁאִין מְחִיבִין
 אוֹתוֹ שְׁבוּעָה אֵלָּא-אִם-כֵּן הוֹדָה
 בְּמִקְצַת לֹמֵר: כֹּךְ וְכֹךְ אֲנִי חַיֵּב לָךְ
 וְהַמּוֹתֵר נִגְנַב מִמֶּנִּי - "כִּי הוּא זֶה"
 מְשַׁמְעוּ: עַל "זֶה" אֲנִי מוֹדֶה וְלֹא עַל
 הַשָּׂאָר. תוֹרָה ט

בִּידֹ? נֹאמֵר כָּאֵן שְׁלִיחוֹת יָד, וְנֹאמֵר
 לְמַטָּה - פְּסוּקִי:
שְׁלִיחוֹת יָד: "שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין
שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שְׁלַח יָדוֹ", מִה לְהֵלֵן
שְׁבוּעָה אֵף כָּאֵן שְׁבוּעָה. אֲשֶׁר יֵאמֶר
כִּי הוּא זֶה - לְפִי פְּשׁוּטוֹ: "אֲשֶׁר
יֵאמֶר" הָעֵד, "כִּי הוּא זֶה" שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ
עָלָיו הָרִי הוּא אֲצִלָּךְ, "עַד" הַדִּינִין
"יָבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם" - שֶׁל הַשׁוּמֵר וְשֶׁל
הָעֲדִים.
וַיִּחְקְרוּ אֶת [הָעֲדִים], - כֵּן הוּא בְּכִמָּה
כְּתִיב־יָד וּבְדָפוּס רומי. אֲבָל בְּשִׂאָר
הַדָּפוּסִים: הָעֲדוֹת.
וְאִם כְּשֵׁרִים הֵם וַיִּרְשִׁיעוּהוּ לְשׁוּמֵר זֶה
- "יִשְׁלַם שְׁנַיִם", וְאִם יִרְשִׁיעוּ אֶת
הָעֲדִים, שֶׁנִּמְצְאוּ זִמְמִין - יִשְׁלְמוּ הֵם
שְׁנַיִם לְשׁוּמֵר - וְלְפִי זֶה יִשְׁלַם שְׁנַיִם
לְרַעְהוּ פִּירוּשׁוֹ, אוֹ שֶׁהַשׁוּמֵר יִשְׁלַם
שְׁנַיִם לְבַעַל הַפְּקֻדוֹן, אוֹ שֶׁהָעֲדִים

(ח) **עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע - שִׁמְצָא**
שִׁקְרָן בְּשׁוּבָעָתוֹ - וְזֶהוּ הַדְּבַר פֶּשַׁע.
שִׁיעִידוּ עֲדִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוּ,
וַיִּרְשִׁיעוּהוּ "אֱלֹהִים" - הַדִּינִים.
עַל-פִּי הָעֲדִים - כִּדְלָקְמֵן בְּרִשִׁי דְּבוּר
הַמִּתְחִיל אֲשֶׁר.
יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ - לְמִדָּה הַכְּתוּב,
שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גָּנְבוּ, מִשְׁלָם
תְּשֻׁלָּמוֹ כִּפְלִי - כִּי בִגְנֵב עֲצָמוֹ, כְּבָר
לְמַדְנוּ לְעִיל פְּסוּקֵי ג.
וְאִמְתִּי? בְּזִמְנִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחֲרֵיכָּךְ בָּאוּ
עֲדִים, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל - בְּבֹא
קִמָּא סג, ב.
"וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים",
קְרִיבָה זֶה שְׁבוּעָה הִיא, אֵתָּה אוֹמֵר
לְשׁוּבָעָה, אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא לְדִין, שֶׁפִּינוּן
שָׂבָא לְדִין וְכַפָּר לֹמֵר נִגְנַבְתָּ, מִיָּד
יִתְחַיֵּב כִּפְלִי אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אוֹ־נֹשֶׁבֶר אוֹ־נֹשֶׁבֶה אִין רָאָה:

ט ארי יתן גבר לחברה חמר או חור או אפר וכל בעיירא למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי:

כ"א כי־יתן איש אל־רעהו חמור או־שור • (ב"מ עד) פִּרְשָׁה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב "וגנב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית", לשבועה. למדת, שפוטטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שָׂכָר, לפיכך אינו פטור אם גנבה, כמו שכתוב: "אם־גנב וגנב מעמו ישלם", אבל על האנס, כמו: מת מעצמו, או נשבר, או נשבה בחזקה על־ידי לסטים. ואין ראָה • שיעיד בדבר.

(י) שְׁבַעַת ה' תהיה בין שניהם אם־לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:

י מומתא דיי תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידה כמה דמסר לה חברה ויקבל מרה מנה מומתא ולא ישלם:

כ"א שְׁבַעַת ה' תהיה • ישבע שפן הוא, בדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם שלח בה יד ואחר־כך נאנסה, חייב באַנְסִין. ולקח בעליו • השבועה. ולא ישלם • לו השומר כלום.

(יא) ואם־גנב וגנב מעמו ישלם לבעליו:

יא ואם אתגנבא יתגנב מעמה ישלם למרוהי:

(יב) אם־טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם:

יב אם אתברא יתבר ייתי סהדין דתברא לא ישלם:

כ"א אם־טרף יטרף • על־ידי חיה רעה. יבאהו עד • יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור. הטרפה לא ישלם • אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא "הטרפה", יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם:

אשל אברהם - הרב אלשוילי

(ט"י) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור - פִּרְשָׁה ראשונה - פסוקים רח. נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שנאמר - פסוקים רז.

"וגנב מבית האיש .. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית" לשבועה, למדת שפוטטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שָׂכָר, לפיכך אינו פטור אם גנבה, כמו שכתוב - פסוק יא.

"אם גנב וגנב מעמו ישלם", אבל על האנס, כמו מת מעצמו - והו פירוש "ומת".

"או נשבר - על ידי חיה רעה, כדלקמן ברש"י.

או נשבה" בחזקה על־ידי לסטים, ו"אין ראָה" שיעיד בדבר - אבל אם יש רואים שיכולים להעיד בדבר - אינו נפטר בשבועה, אלא צריך להביא עדים (ב"מ פג, א).

שְׁבַעַת ה' תהיה - ישבע שפן הוא

בדבריו - שהיה אונס. כלומר, מה שאמור בכתוב "ומת או נשבר או נשבה", והו מדברי השומר, ולא תיאור הכתוב, וכמו שכתב רש"י לעיל גבי שומר חנם.

והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו - שליחות יד האמורה כאן שונה משליחות היד האמורה בשומר חנם שלא גנבה לעצמו כדלעיל ברש"י פסוק ז, שפן שומר שָׂכָר חייב בגנבה, ולא תועיל לו טענה שלא גנבה (רא"ם).

שאם שלח בה יד ואחר־כך נאנסה - חייב באַנְסִים - מנה שכתוב "אם לא שלח ידו", משמע שאם שלח ידו - נתחייב שוב במיתתה ובשביתה (עי' רש"י במ"מ, א). דמד שלח בה יד - קנאה וקמה ברשותו (רש"י במ"מ, ב). [או] דנעשה עליה גזלן בשליחות יד (רש"י סנהדרין עב, א).

ולקח בעליו - השבועה - ששבע לו השומר.

ולא ישלם - לו השומר כלום - אף

לא הקרן (רא"ם). וראָה גם רש"י שבועות מה, א. תורה יא

(יב) אם טרף יטרף - על־ידי חיה רעה - והינו זאב ואריה וכיוצא בזה, כדלקמן ברש"י (רא"ם). כלומר, שפך הוא טוען שנטרפה על ידי חיה רעה.

יבאהו עד - יביא עדים - ומזה שכתוב "יביאהו עד", פירושו: את מי יביא? את העד [ועל דרך פירוש רש"י לעיל ב, ו על "ותראהו את הילד"], ופירוש "עד" בכל מקום שני עדים (רא"ם).

שנטרפה באנס - על ידי חיה רעה, כפי שטען.

ופטור. הטרפה לא ישלם - אינו אומר "טרפה לא ישלם", אלא "הטרפה" - שמשמעו סוג מסוים של טריפה.

יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם: טרפת חתול ושוועל וגמיה משלם, טרפת זאב ארי ודב וגחש אינו משלם. ומי לחשד לדון

שיעור יומי ליום שלישי כ"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים
טַרְפַּת חֲתוּל וְשׁוּעַל וְנִמְיָה, מְשֻׁלָּם. טַרְפַּת זָאֵב, אָרִי, וְדֹב וְנָחֵשׁ, אֵינּוּ מְשֻׁלָּם. וְמִי לְחָשֵׁךְ לָדוֹן כֵּן? שֶׁהָרִי
כְּתִיב "וּמֵת אוֹ נִשְׁכָּר אוֹ נִשְׁכָּה": מֵה מִיתָה שָׁאִין יָכוֹל לְהַצִּיל, אִף שֶׁכָּר וְשִׁכָּה שָׁאִין יָכוֹל לְהַצִּיל.

(ג) וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רָעָהוּ וְנִשְׁכָּר אוֹ־מֵת יִגְאָרִי יִשְׁאֵל גֹּבֵר מִן חֲבֵרָה וַיִּתְּבֵר אוֹ מִית
מֵרָה לִית עֲמָה שֶׁלָּמָּה יִשְׁלָם:
בְּעָלָיו אֵין־עֲמֹ שְׁלָם יִשְׁלָם:

רש"י: וְכִי־יִשְׁאֵל • בָּא לְלַמֶּדֶךָ עַל הַשּׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חָיִב בְּאַנְסִין. בְּעָלָיו אֵין־עֲמֹ • אִם בְּעָלָיו שֶׁל שׂוֹר
אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בְּמִלְאכְתּוֹ (ב"מ צד).

(יד) אִם־בְּעָלָיו עֲמֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שֹׁכֵר הוּא בָּא
בְּשֹׁכְרוֹ:
יד אִם מֵרָה עֲמָה לֹא יִשְׁלָם אִם אֲגִירָא הוּא
עַל בְּאַגְרָה:

רש"י: אִם־בְּעָלָיו עֲמֹ • בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת: הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שֶׁאֵלָה,
אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲמֹ בְּשַׁעַת שִׁכְרָה וּמִיתָה (ב"מ שם). אִם־שֹׁכֵר הוּא • אִם הַשּׂוֹר אֵינוֹ שְׂאוֹל, אֲלֹא שֹׁכֵר,
בָּא בְּשֹׁכְרוֹ לִיד הַשּׂוֹכֵר הַזֶּה וְלֹא בְּשֶׁאֵלָה, וְאֵין כָּל הַנָּאָה שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי עַל־יְדֵי שֹׁכְרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאֵין לוֹ מִשְׁפָּט
שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּב בְּאַנְסִין. וְלֹא פֶרֶשׁ מֵה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שֹׁכֵר. לְפִיכָךְ נִחְלָקוּ בֹו חֲכָמִי
יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּיצַד מְשֻׁלָּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שֹׁכֵר.

אשל אברהם - הרב אלשילי

שְׁלֹמֹמַיִם כֵּן מִהַפְסוּקִים). אִף אֶפְשָׁר
שֶׁר־ש"י לומד כֵּן מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב עֲצָמוֹ
"וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רָעָהוּ", שֶׁנֶּאֱמַר
בַּעַת הַשֶּׁאֵלָה, וְלִפִּי זֶה הַלְשׁוֹן "בְּעָלָיו
עֲמֹ", מוֹרָה גַּם כֵּן עַל שַׁעַת הַשֶּׁאֵלָה.
כְּלוּמָר מֵה שֶׁקּוֹבֵעַ לְעִנְיָן "בְּעָלָיו עֲמֹ"
זֶהוּ שַׁעַת הַשֶּׁאֵלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בֹּה "מֵעַם
רָעָהוּ".

אִם שֹׁכֵר הוּא - אִם הַשּׂוֹר
- כְּלוּמָר, "הוּא" הַכֹּנֶה לַשּׂוֹר הַנֶּרְמָז
בְּ"וְכִי יִשְׁאֵל" שֶׁבְּפֶסֶק יג (רא"ם).
אֵינוֹ שְׂאוֹל - כִּדִּי שֶׁלֹּא יוֹקֵשֶׁה אִיךָ
הַשּׂוֹר הַשֶּׁאֵלָה נִהְיָה שֹׁכֵר, לְכֵן מְקֻדָּשׁ
וְאוֹמֵר שֶׁהַכֹּנֶה שָׁאִינוֹ שְׂאוֹל (רא"ם).
אֲלֹא שֹׁכֵר - מֵה שֶׁמִּפְרֵשׁ תִּיבַת
"שֹׁכֵר" עַל הַשּׂוֹר, יֵשׁ לֹמֵר מִשׁוּם
שֶׁאִם הַכֹּנֶה עַל הַשּׂוֹכֵר הִיָּה צָרִיךְ
לֹמֵר "אִם שׁוֹכֵר הוּא".

"בָּא בְּשֹׁכְרוֹ" לִיד הַשּׂוֹכֵר הַזֶּה
- הַנֶּרְמָז בְּ"שֹׁכֵר", שֶׁהָרִי אֵין שֹׁכֵר
לֹא שׁוֹכֵר (רא"ם).

וְלֹא בְּשֶׁאֵלָה - מוֹסִיף בְּזֶה שֶׁעִיָּקֵר
כְּנִת הַכְּתוּב לֹמֵר שָׁאִין דִּינוֹ כְּשׁוֹאֵל,
מִפְּנֵי שֶׁבְּשֹׁכְרוֹ בָּא וְלֹא בְּשֶׁאֵלָה (רא"ם).
וְאֵין כָּל הַנָּאָה שְׁלוֹ - כְּמוֹ הַשּׁוֹאֵל
שֶׁכָּל הַנָּאָה שְׁלוֹ שְׁעוֹשֶׂה בֹּה מְלָאכְתּוֹ
בְּחֲנָם, וּמִשׁוּם כִּף מִתְחַיֵּב בְּאַנְסִין.
שֶׁהָרִי עַל־יְדֵי שֹׁכְרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ, וְאֵין לוֹ

"עֲמֹ" הֵינּוּ בְּמִלְאכְתּוֹ" (רש"י ב"מ פא,
א). וְהַכֹּנֶה "בְּמִלְאכְתּוֹ" שֶׁל שְׂאוֹל,
וְלֹא דוֹקָא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁהַשּׁוֹאֵל
עוֹסֵק בֹּה כַּעַת עִם הַשּׂוֹר, וְכִדְלַקְמֵן
בְּרִש"י שֶׁבְּפֶסֶק הָבָא (רא"ם). תוֹרָה יד
(יד) אִם בְּעָלָיו עֲמֹ - בֵּין שֶׁהוּא
בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה - שֶׁהַשּׁוֹאֵל עוֹסֵק עִם
הַשּׂוֹר.

בֵּין שֶׁהוּא בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת - הָרִי זֶה
נִקְרָא שֶׁהוּא "עֲמֹ בְּמִלְאכְתּוֹ", כִּיּוֹן
שֶׁגַּם זֶה מְלָאכְתּוֹ שֶׁל שְׂאוֹל.

הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שֶׁאֵלָה - אֵינוֹ
צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲמֹ בְּשַׁעַת שִׁכְרָה
וּמִיתָה - תְּחִילָה אִמֵּר ש"אִם בְּעָלָיו
עֲמֹ" הֵינּוּ אֶפְיֻלוֹ בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת,
וְהֵינּוּ שֶׁבְּשַׁעַת הָאוֹנֵס לֹא הִיָּה עֲמֹ
בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁל הַשּׂוֹר, אֲלֹא הִיָּה
שְׂאוֹל לוֹ בְּמִלְאכָה אַחֶרֶת (וְאֶפְיֻלוֹ
בְּמָקוֹם אַחֵר - רָאָה רִש"י בָּבָא מְצִיעָא
צה, ב), הָרִי זֶה נִקְרָא שֶׁהוּא "עֲמֹ".
וְכַעַת הוֹסִיף שָׁאֵף אִם לֹא הִיָּה עֲמֹ
כָּלִל בְּשַׁעַת הָאוֹנֵס, דִּהֵינּוּ שֶׁכָּבֵר לֹא
הִיָּה שְׂאוֹל לוֹ אֹז, אֲלֹא רַק בְּשַׁעַת
שֶׁאֵלָה הַשּׂוֹר נִשְׁאֵל גַּם הוּא, הָרִי זֶה
נִקְרָא "בְּעָלָיו עֲמֹ", וּפְטוֹר בְּאוֹנֵס. אֲבָל
אִם לֹא הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שֶׁאֵלָה, אִף
שֶׁהִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שִׁכְרָה וּמִיתָה חָיִב
(רָאָה בְּגִמְרָא בָּבָא מְצִיעָא צו, א

כֵּן - מִי לְחַשׁ לָךְ בְּאֵין לָדוֹן וּלְחַלֵּק בֵּין
שְׁנֵי סוּגֵי טְרִיפוֹת אֵלּוּ, וְאִף שֶׁכְּתוּב
"הַטְרִיפָה" בִּתְנ"א, עֲדִין מִנֵּין לָךְ בְּאִיזָה
סוּג טְרִיפָה חָיִב וּבְאִיזָה סוּג פְּטוֹר (רא"ם).
שֶׁהָרִי כְּתִיב - פְּסוּק ט.

"וּמֵת אוֹ נִשְׁכָּר אוֹ נִשְׁכָּה", מֵה
מִיתָה שָׁאִין יָכוֹל לְהַצִּיל, אִף שֶׁכָּר
וְשִׁכָּה שָׁאִין יָכוֹל לְהַצִּיל - וּמִזָּאֵב
וְאָרִי וְדֹב וְנָחֵשׁ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל, וְעַל
כֵּן הוּא פְּטוֹר. תוֹרָה יג

(ג) וְכִי יִשְׁאֵל - בָּא לְלַמֶּדֶךָ עַל
הַשּׁוֹאֵל שֶׁחָיִב בְּאַנְסִין - שֶׁלֵּכֵן נֶאֱמַר
"וְכִי יִשְׁאֵל", בְּנֶאֱמַר "וְהַמְשִׁיךְ" (וְלֹא "כִּי
יִשְׁאֵל", עַל דֶּרֶךְ "כִּי יִתֵּן" בְּפֶסֶק ט). כִּי
הוּא הַמְשִׁיכּוֹ שֶׁל הַפְּסוּק הַקּוֹדֵם
"הַטְרִיפָה לֹא יִשְׁלָם", וְכָא לְלַמֶּדֶנּוּ שֶׁאִם
הוּא שְׂאוֹל, אֲזִי יִשְׁלָם גַּם אֶת הַטְרִיפָה.
בְּעָלָיו אֵין עֲמֹ - אִם - הוֹסִיף תִּיבַת
"אִם" בְּגִלַּל הַפְּסוּק שֶׁלֹּאֲחֲרָיו "אִם
בְּעָלָיו עֲמֹ", וּמִמִּילָא כְּאִילוֹ כְּתוּב גַּם
כָּאֵן: אִם בְּעָלָיו אֵין עֲמֹ (רא"ם).

"בְּעָלָיו" שֶׁל שׂוֹר - מְבָאֵר בְּזֶה
שֶׁ"בְּעָלָיו" מוֹסֵב עַל הַדָּבָר הַשְּׂאוֹל
הַנֶּרְמָז בְּתִיבַת "וְכִי יִשְׁאֵל", וְהַכֹּנֶה
לַשּׂוֹר וְחִמּוֹר וְשֶׁהַנֶּזְכָּרִים בְּפֶסֶק ט
(רא"ם). וְהַזְכִּיר דוֹקָא שׂוֹר, כִּי הוּא יוֹתֵר
נִצְרָךְ לְעִבּוּדָה.
אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בְּמִלְאכְתּוֹ - כְּלוּמָר,

(טו) וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אִשֶּׁר לֹא־אֲרִשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהֶרְגָּה לֹו לְאִשָּׁה:
טו וארי ישדל גבר בתלמא דלא מארסא וישכוב עמה קמא קמא למימנה לה לאנתו:

כ"א וְכִי־יִפְתָּה • מְדַבֵּר עַל לְבָה עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ, וְכֵן תִּרְגּוּמוֹ: וְאָרִי יִשְׁדַּל. שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, כְּפִתּוּי בְּלִשׁוֹן עִבְרִי. מִהֶרְגָּה לֹו מִהֶרְגָּה • יִפְסֹק לָהּ מִהֶר, כְּמִשְׁפָּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה וְיִשְׁאַנָּה.

(טז) אִם־מֵאֵן יֵמָאן אֲבִיהָ לְתַתָּהּ לֹו בְּסָף יִשְׁקַל כְּמִהֶר הַבְּתוּלָה:
טז אם מצבא לא יצבי אביהא למתנה לה כספא יתקול כמוהרי בתלמא:

כ"א כְּמִהֶר הַבְּתוּלָה • שֶׁהוּא קְצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס, שְׁנָאֲמַר: "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף".

(יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה: יז חרשא לא תחי:

כ"א מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה • (סנהדרין סז) אֵלָּא תוֹמַת בְּבִית־דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִבוֹת, אֵלָּא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיֹת מְכַשְׁפּוֹת.

(יח) כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: יח כל דישכוב עם בעירא אתקטלא יתקטל:

כ"א כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת • בְּסִקְלָה, רוֹבֵעַ בְּנִרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהֶם בָּם".

אשל אברהם - הרב אלשילי

נְשָׁמָה" (רא"ם). לֹא פִירַשׁ הַכְּתוּב בְּאִיזוֹ מוֹת תּוֹמַת, וְנִחְלְקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּסִנְהֶדְרִין סז, א: יֵשׁ אוֹמְרִים בְּסִקְלָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּסִיף. וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר "תּוֹמַת" כְּשֶׁאֵר הַמוֹמְתִים בְּבֵית דִּין, כְּתֹב הַרְמֵב"ן, שֶׁהַתּוֹרָה הִחְמִירָה וְהוֹדִירָה אוֹתָנָה בְּלֹא שְׁלֵל נִחְיָה אוֹתָהּ, וְלֹא (רַק) בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה כְּשֶׁאֵר מוֹמְתִים, מִפְּנֵי טוֹמְאָתָהּ הַגְּדוּלָּה, וְגַם מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה נִפְתִּים אַחֲרֶיהָ. וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִבוֹת, אֵלָּא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיֹת מְכַשְׁפּוֹת. - דְּהָא גַּבִּי אוֹב וְיִדְעוּנִי דְּמְכַשְׁפִּים הֵם לֹא חִילָק בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, שְׁנָאֲמַר (ויקרא כ. כז) "וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה" (רש"י סנהדרין סז, א). תּוֹרָה יח (יח) (סְפָרִים אַחֲרִים: - בְּכִמָּה כְּתִבִּי יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים לֹא גּוֹרְסִים דְּבִיּוֹר זֶה. כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת - בְּסִקְלָה. רוֹבֵעַ בְּנִרְבַּעַת, שְׁכָתוּב בָּהֶן - וִיקָרָא כ. טז. "דְּמִיָּהֶם בָּם". - וְכָל מְקוֹם שְׁכָתוּב "דְּמִיָּהֶם בָּם" הָרִי זֶה סִקְלָה, כְּדִלְעִיל בְּרִש"י כא, יז. תּוֹרָה יט

שְׁכָתוּב עִמָּה נִגְרַע חֲלָקָה מִשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים (דברי דוד). שְׁכָתוּב לָהּ כְּתֻבָּה - בְּדֶרֶךְ מִשְׁפָּט הָעוֹלָם שְׁכּוֹתֵבִים כְּתֻבָּה, וְלֹא שְׁכָתֵבָה מִן הַתּוֹרָה (גרא). וְרָאָה גַּם רִש"י בְּרִאשִׁית לד, יב: "מוֹהֶר - כְּתֻבָּה". וְיִשְׁאַנָּה - זֶהוּ פִירוּשׁ "לֹו לְאִשָּׁה". תּוֹרָה טז (טז) כְּמִהֶר הַבְּתוּלָה - שֶׁהוּא קְצוּב "חֲמִשִּׁים כֶּסֶף" אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס - רָאָה גַּם רִש"י בְּבָא קָמָא ד, ב: "כְּמוֹהֶר בְּתוּלִים שֶׁל אוֹנֵס, דְּהִינוּ חֲמִישִׁים כֶּסֶף". וּבְרִש"י כְּתוּבוֹת י, א: "כְּמוֹהֶר הַבְּתוּלוֹת הָאֲמוּר בְּמֵאנָס אֶת הַבְּתוּלָה, קִנְסוּ הַכְּתוּב חֲמִישִׁים כֶּסֶף בְּשִׁבִּיל מוֹהֶר בְּתוּלָה". שְׁנָאֲמַר "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף". - דְּבָרִים כב, כט. תּוֹרָה יז (יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה - אֵלָּא תוֹמַת - וְלֹא שְׁלֵל יִתְּנוּ לָהּ מִזֶּה לְהַחֲיוֹת אוֹתָהּ, כְּמוֹ "וְחִי אַחִיר עִמָּךְ" (גרא). בְּבִית־דִּין - וְלֹא שְׁכָל אָדָם יוֹכֵל לְהִרְגָּה, כְּמוֹ (דברים כ. טז) "לֹא תַחֲיָה כָּל

מִשְׁפָּט שׁוֹאֵל לְהַתְחִיב בְּאַנְסִין. וְלֹא פִירַשׁ מַה דִּינוֹ, אִם בְּשׁוּמֵר חָנָם אוֹ בְּשׁוּמֵר שָׁכָר, לְפִיכָךְ נִחְלְקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל - בְּבָא מְצִיעָא פ, ב. שׁוֹכֵר בִּיצֵר מִשְׁלָם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשׁוּמֵר חָנָם - דְּקָא יְהִיב אֲגַר מְלֹאכְתּוֹ, וְאִינוּ נוֹטֵל שָׁכָר עַל שְׁמִירָתוֹ (רש"י ב"מ שם). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוּמֵר שָׁכָר - הוֹאִיל וְלֹהֲנָתָנוּ הוּא אֲצֵל, אֶף־עַל־פִּי שְׁנוֹתָן שָׁכָר פְּעוּלָתוֹ - שׁוּמֵר שָׁכָר הוּא, דְּאִי לֹא יְהִיב שָׁכָר - הָיִי שׁוֹאֵל וְחִיב בְּאַנְסִין, הִשְׁתָּא דִּיהִיב לִיה אֲגָרָא - לֹא הָיִי שׁוֹאֵל, וְהָיִי שׁוּמֵר שָׁכָר (רש"י ב"מ שם). תּוֹרָה טו (טו) וְכִי יִפְתָּה - מְדַבֵּר עַל לְבָה עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ. וְכֵן תִּרְגּוּמוֹ: "וְאָרִי יִשְׁדַּל", שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי כְּפִתּוּי בְּלִשׁוֹן עִבְרִי. מִהֶרְגָּה לֹו יִפְסֹק - יִפְסֹק לָהּ מִהֶר, וְלֹא מִלִּשׁוֹן מְהִירוֹת (רא"ם). וְרָאָה רִשְׁב"ם בְּבָא בְּתָרָא קַמָּה, א: "דְּמוֹהֶר הוּא מִמּוֹן שְׁמִקְדִּים לָהּ עֵתָהּ בִּימֵי אִירִיסוֹן, שִׁיָּהָא כּוֹתֵב בְּכַתּוּבָתָהּ כְּשֶׁתִּנְשָׂא לוֹ, וְלִהְיָ מִיִּקְרִי מוֹהֶר". כְּמִשְׁפָּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ - וְלֹא שְׁדוּהוּ קִנְסוּ (רא"ם). אֵלָּא דִּינָה כְּכָל אִשָּׁה, שֶׁלֹּא נִאֲמַר

(יט) **זִבְחָם לְאֱלֹהִים יִחְרָם בְּלִיתִי לַיהוָה לְבָדוֹ:**

יט דבדח לטענות עממא יתקטל אלהן
לשקמא דני בלחודוהי:

כ"א לְאֱלֹהִים • לַעֲבֹדָת כּוֹכָבִים, אֱלֹהֵי הָיָה נִקּוֹד לְאֱלֹהִים (הַלְמִ"ד בְּצִירִי) הָיָה צָרִיף לְפָרֶשׁ וּלְכַתֵּב אַחֲרֵיהֶם, עֲכָשׁוּ שְׁאֹמֵר לְאֱלֹהִים, אֵין צָרִיף לְפָרֶשׁ אַחֲרֵיהֶם, שְׁכַל לְמִ"ד וּבִי"ת וְהִ"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתִּבְחָה, אִם נִקּוּדָה בְּחֻטָּף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צָרִיף לְפָרֶשׁ לְאִיזָה מֶלֶךְ, לְאִיזָה מְדָבָר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִים וְלִרְגָלִים בְּחִירִי"ק, צָרִיף לְפָרֶשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֶשׁ – כָּל מַלְכִים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לְאֱלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֶפְלוֹ קִדָּשׁ. אֲבָל כִּשְׁהִיא נִקּוּדָה פִּתְחָה, כְּמוֹ: לְמֶלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתְחָה וְקֻמְץ, עֲנָנִי אֶחָד בְּעֲנָנִי זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמֵר בְּדֶרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב בְּדִקְדוּקֵי רִש"י, יַעֲזִיב בּוֹ) נֹדַע בְּאִיזָה מֶלֶךְ מְדָבָר. וְכֵן לְעִיר, נֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדָבָר. וְכֵן לְאֱלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהִזְהִירָתָם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר, כִּי־צֵא בּוֹ: (תהלים פו)
"אֵין כְּמוֹד בְּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פִרְשׁ, הִצְרֵךְ לִינְקֵד פִּתְחָה. יִחְרָם • יוֹמֵת. וְלִמָּה נֶאֱמַר "יִחְרָם", וְהִלָּא כִּבְר

אשל אברהם - הרב אלשול

גם רש"י חגיגה יא, א דבור המתחיל במים. וב"מירא דכ"א" כתב לבאר, ששכסאותיות אלו נקודות בפת"ח - הרי זה כאילו כתוב: "לחמלך", "לחמדבר", "לעיר", "בה"א הידיעה, אף לתיקון הקריאה ולקצר הלשון נחסרה ה"ה"א וגם השנ"א של הלמ"ד, ובמקומן באה הפת"ח מתחת ללמ"ד.

ובן לְאֱלֹהִים - בקמ"ץ תחת הלמ"ד, והיה ראוי להיות בפת"ח, אלא שאז היה צריך לבוא דגש באל"ף (כדין אחר תנועה קטנה), ואין האל"ף מקבלת דגש (מירא דכ"א).

לְאוֹתָם שֶׁהִזְהִירָתָם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר - במתן תורה. וצריך עיון ברש"י סנהדרין ס, ב: "זִבְחָם לְאֱלֹהִים, כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע".

כִּי־צֵא בּוֹ: "אֵין כְּמוֹד בְּאֱלֹהִים" - תהלים פו, ח.

לְפִי שְׁלֹא פִרְשׁ הִצְרֵךְ לִנְקֵד פִּתְחָה - הינו קמ"ץ. כלומר, הפונה לאותם אלהים שהזוהרו עליהם במקום אחר, או לאותם אלהים שפבר נאמר עליהם בן במקום אחר, והינו בשירת הים ולעיל טו, יא) "מי כמוכה באלים ה'", שפירושו "בחזקים" (אור החמה).

יִחְרָם - יוֹמֵת - "יִחְרָם" הוא לשון מיתה, דכתיב (ויקרא כו, כט) "כָּל יִחְרָם אֲשֶׁר יִחְרָם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמֵת" (רש"י סנהדרין שם). וראה גם רש"י לקמן לב, כו. ואומר "יומת", על ידי אחרים, שכן הוא פירוש "יִחְרָם", כמו "יִיחְרָם", ראה רש"י ויקרא טו, י. והטעם שנקט הכתוב בלשון "יִחְרָם" כתב הרמב"ן: "כי מפני אשר זבח לחם יזיה חבי שיהרם,

"למלכים" סתם, הרי זה כולל את כל המלכים. ויש לומר שלכן פירש בפנים רק את המלכים (ולא את הרגלים), מפני החידוש שבדבר.

ובן לְאֱלֹהִים - בציר"י תחת הלמ"ד, שגם היא במקום שנ"א, שבין שהאל"ף נקודה בשנ"א - אין מנקדים את הלמ"ד בשנ"א, ובנוכח לעיל. והטעם שאין מנקדים אותה בחיריק, משום שאז היה צריך לבוא דגש באל"ף (כדין אותיות שאחר תנועה קטנה), והאל"ף אינה מקבלת דגש (כדין אותיות אהחע"ר), ויצא הדגש מהאל"ף וישב אצל החיריק ונעשה ציר"י (מירא דכ"א).

כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֶפְלוֹ קִדָּשׁ. אֲבָל כִּשְׁהִיא נִקּוּדָה פִּתְחָה - וכן קמ"ץ, וסתם פת"ח אצל רש"י כולל גם קמ"ץ.

כְּמוֹ "לְמֶלֶךְ", "לְמַדְבָּר", "לְעִיר", נֹדַע בְּאִיזָה מֶלֶךְ מְדָבָר - ראה לדוגמא שמואל א יח, יח: "כִּי אֲהִיָּה חֵת לְמֶלֶךְ", וְשֵׁם מוֹכֵן שֶׁהַכּוֹנֵה לְמֶלֶךְ שְׁאוּל.

ובן לְעִיר - צריך עיון שהשמיט הדוגמא של "למדבר". ואכן באחד מכתבי היד הישנים הגירסא: "נודע באיזה מלך, באיזה מדבר, באיזה עיר". נודע באיזה עיר מדבר - ראה לדוגמא בראשית יט, טו: "וינחיהו מחוץ לעיר", וְשֵׁם מוֹכֵן שֶׁהַכּוֹנֵה לְעִיר סָדוֹם. וראה גם רש"י בראשית כד, כו: "כָּל בֵּית וְלִמְ"ד וְהִ"א הַמְשַׁמְשִׁים בְּרֹאשׁ תִּיבָה וּנְקוּדִים בְּפִתְחָה, מְדָבְרִים בְּדָבָר הַפְּשׁוּט שֶׁנֶּזְכַּר כִּבְר בְּמִקּוֹם אַחֵר, או שְׁהוּא מְבוֹרֵר וְנִיכָר בְּאִיזָה הוּא מְדָבָר". וראה

(יט) לְאֱלֹהִים - לַעֲבֹדָת־זֶרֶה. אֱלֹהֵי הָיָה נִקּוֹד "לְאֱלֹהִים" - הַלְמִ"ד בְּצִירִי.

הָיָה צָרִיף לְפָרֶשׁ וּלְכַתֵּב "אֲחֵרִים", עֲכָשׁוּ שְׁאֹמֵר "לְאֱלֹהִים", אֵין צָרִיף לְפָרֶשׁ "אֲחֵרִים", שְׁכַל לְמִ"ד וּבִי"ת הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתִּבְחָה אִם נִקּוּדָה בְּחֻטָּף - בשנ"א. ונקרא חטף על שם שאין לה נגינה בפני עצמה, אלא תמיד נחטפת או לאות שלפניה אם היא שנ"א נח, או לאות שלאחריה אם היא שנ"א נע (מירא דכ"א).

כְּגוֹן: "לְמֶלֶךְ", "לְמַדְבָּר", "לְעִיר", צָרִיף לְפָרֶשׁ לְאִיזָה מֶלֶךְ - ראה לדוגמא בראשית מ, א: "לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם".

לְאִיזָה מְדָבָר - ראה לדוגמא דברי הימים ב, כ: "למדבר תקוע".

לְאִיזָה עִיר - ראה לדוגמא דברי הימים ב, לג, יד: "לעיר דויד".

ובן לְמַלְכִים - בחיריק תחת הלמ"ד, שהיא במקום שנ"א, ורק משום שהמ"ם נקודה בשנ"א, לכן אין מנקדים את הלמ"ד בשנ"א, כי לא יכולים לבוא שני שווא"ם יחד בראש מלה (מירא דכ"א).

וְלִרְגָלִים - לשון המשנה בריש מסכת ראש השנה, שאחד בניסן הוא ראש השנה למלכים ולרגלים.

צָרִיף לְפָרֶשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֶשׁ, כָּל מַלְכִים בְּמִשְׁמַע - ואכן כך פירש רש"י בראש השנה שם שהכונה גם למלכי האומות. אֲבָל הַתּוֹסֵפוֹת חוֹלְקִים עַל רִש"י וְכוּתִּיבִים שֶׁהַכּוֹנֵה שֵׁם רַק לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְנִרְאֶה שֶׁבִּזְיוֹת רִש"י מְבָאֵר אֶת פִּירוּשׁוֹ שֵׁם, שֶׁמִּפְנֵי שֶׁכְּתוּב

נֶאֱמָרָה בּוֹ מִיִּתָּה בְּמָקוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִשׁ הַהִיא וְגו'" ? אֵלָּא לְפִי שְׁלֹא פִּרַשׁ עַל אֵיזוֹ עֲבוּדָה חֵיב מִיִּתָּה, שְׁלֹא תֹאמַר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיִּתָּה, בָּא וּפִרַשׁ לָךְ כָּאֵן "זוֹבַח לַאֲלֹהִים יִחְרָם", לומר לָךְ: מֵה זִבְיָחָהּ, עֲבוּדָה הַנַּעֲשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אֵף אֲנִי מֵרַבָּה הַמִּקְטִיר וְהַמְנַסֵּף, שֶׁהֵם עֲבוּדוֹת בְּפָנִים וְחֵיבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדוֹת כּוֹכָבִים, בֵּין שְׂדֵרְכָּהּ לְעֵבְדָּהּ בְּכָף, בֵּין שְׂאִין דִּרְכָּהּ לְעֵבְדָּהּ בְּכָף. אָבֵל שָׂאֵר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמִּכְבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּץ וְהַמְנַשֵּׁק - אֵינּוּ בְּמִיִּתָּה, אֵלָּא בְּאֻזְהָרָה.

(ב) וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרְצְךָ מִצְרַיִם:

כ"א וְגַר לֹא-תוֹנֶה • אוֹנֵאת דְּבָרִים (קונטרס לרא"ר בלע"ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) "וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרִים". וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ • בְּגִזְלַת מָמוֹן. כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • אִם הוֹנִיתוּ, אֵף הוּא יְכוּל לְהוֹנוֹתְךָ וְלומר לָךְ: "אֵף אַתָּה מִגֵּרִים בָּאתָ". מוֹם שָׂבָד, אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ. כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֵלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לְגוֹר שָׁם.

(כא) כָּל-אֲלֻמְנָה וְיִתוֹם לֹא תַעֲנוּן:

כ"א כָּל-אֲלֻמְנָה וְיִתוֹם לֹא תַעֲנוּן • הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֵלָּא שְׂדֵבֵר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדָבָר מְצוּי לְעֲנוּתָם.

אשל אברהם - הרב אלשול

בְּגִזְלַת מָמוֹן - וּבְרִשׁ"י בָּבֶא מִצִּיעָא שֵׁם פִּירֵשׁ: "שְׂדוּחְקוֹ לְתַבּוּעַ חוּבוֹ".

כִּי גֵרִים הֵייתֶם - אִם הוֹנִיתוּ - אוֹנֵאת דְּבָרִים (רא"ס).

אֵף הוּא יְכוּל לְהוֹנוֹתְךָ וְלומר לָךְ: אֵף אַתָּה מִגֵּרִים בָּאתָ - וְלֹא פִירֵשׁ "כִּי גֵרִים הֵייתֶם" מִפְּנֵי שֶׁהֵייתֶם גֵּרִים, כִּי אֵין גְּרוּתְכֶם סִבָּה שְׁלֹא תוֹנְנוּ וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ (רא"ס).

מוֹם שָׂבָד אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ - רָאָה גַם רִשׁ"י וַיִּקְרָא יֵט, לֵד. דְּבָרִים י, יט.

וּרְאָה רִשׁ"י בָּבֶא מִצִּיעָא נֵט, ב: "כִּיִּן דְּגֵרִים הֵייתֶם, גִּנְאִי הוּא לָכֶם לְהַזְכִּיר שֵׁם גִּירוּתָם".

כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֵלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לְגוֹר שָׁם - רָאָה גַם רִשׁ"י בְּרִאשִׁית כג, ד. וּמִבְּאֵר כּוֹה, שְׁלֵכְאוֹרָה אֵין הַגְּרוּת שֶׁל הַגֵּר וְשִׁלְנֵה שְׁנֵה, כִּיִּן שְׁנֵה גֵר מִצַּד הַדָּת וְאֵינוּ גֵרִים מִצַּד הַמְּדִינָה, לְכֵן כּוֹתֵב שֶׁגַם הַגֵּר נִקְרָא גֵר מִפְּנֵי שְׂבִי לְגוֹר כָּאֵן מִאֲרֵץ אַחֶרֶת (שפ"ח). תוֹרָה כֹּא (כא) כָּל אֲלֻמְנָה וְיִתוֹם לֹא תַעֲנוּן - הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֵלָּא שְׂדֵבֵר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדָבָר מְצוּי לְעֲנוּתָם. תוֹרָה כב

שְׂדֵבֵרָה לְעֵבְדָּהּ בְּכָף, בֵּין שְׂאִין דִּרְכָּהּ לְעֵבְדָּהּ בְּכָף - רָאָה רִשׁ"י סְנֵהֲדִין שָׁם: "מִדְּלֹא כְּתִיבָה בְּלִשׁוֹן עֲבוּדָה, עוֹבֵד לַאֲלֹהִים בְּזִבְיָחָהּ יִחְרָם, שִׁמְעַ מִיָּדָה אֶפִּילוֹ אֵינָה עֲבוּדָה שְׁלֹ קֶאֱמַר".

אָבֵל שָׂאֵר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן הַמִּכְבֵּד - מִטֶּאֱטֵא אֶת הָעֶפֶר לְפָנֶיהָ. וְהַמְרַבֵּץ - בְּמִים, לְהַרְבִּיץ אֶת הָאֵבֶק שְׁלֹא יִעָלֶה (ע"פ רש"י שֶׁבַע זֶה, א).

וְהַמְגַפֵּץ - מִחִבְרָךְ. וְהַמְנַשֵּׁק - אֵינּוּ בְּמִיִּתָּה אֵלָּא בְּאֻזְהָרָה - וְהֵינּוּ בְּשִׂאֵין עֲבוּדָתָהּ בְּכָף, אָבֵל אִם כֵּן עֲבוּדָתָהּ בְּכָף חֵיב מִיִּתָּה (רא"ה רש"י דברים שם. ורא"ה גַם רִשׁ"י סְנֵהֲדִין שם). תוֹרָה כ

(כ) וְגַר לֹא תוֹנֶה - אוֹנֵאת דְּבָרִים - לֹא תֹאמַר לוֹ: אִמְשֵׁה הֵייתָ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְעַכְשִׁיו אַתָּה בָּא לְלִמּוּד תוֹרָה שְׁנִתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה? (רש"י ויקרא יט, א).

קוֹנְטְרַלִּיִּר - contralier, לְקִנְטֵר. בְּלַעַז, כְּמוֹ "וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרִים" - יִשְׁעִיָּה מט, כו. הַמְקַנְתֵּרִים אוֹתָךְ בְּגִדּוּפֵיהֶם (רש"י שם).

וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - שְׁלֹא יִדְחֶקְנֵה (רא"ה רש"י ב"מ שם).

כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, כח) וְהִיִּית חֶרֶם כְּמוֹהוּ .. כִּי חֶרֶם הוּא".

וְלִמָּה נֶאֱמַר "יִחְרָם", וְהִלֵּא בְּכָר נֶאֱמָרָה בּוֹ מִיִּתָּה בְּמָקוֹם אַחֵר - דְּבָרִים יז, ה.

"וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִשׁ הַהִיא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו'" - וּבִהְמִשָּׁף שָׁם: "וְסִקְלָתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ".

אֵלָּא לְפִי שְׁלֹא פִּרַשׁ עַל אֵיזוֹ עֲבוּדָה חֵיב מִיִּתָּה, שְׁלֹא תֹאמַר: כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיִּתָּה, בָּא וּפִרַשׁ לָךְ כָּאֵן: "זוֹבַח לַאֲלֹהִים יִחְרָם", לומר לָךְ: מֵה זִבְיָחָהּ עֲבוּדָה הַנַּעֲשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אֵף אֲנִי מֵרַבָּה הַמִּקְטִיר וְהַמְנַסֵּף וְהַמְשַׁתְּחָוָה - בְּדָפוּס רִאשׁוֹן אֵינוּ גוֹרֵס "וְהַמְשַׁתְּחָוָה", כִּיִּן שְׁהוּא מְפוֹרָשׁ בְּדָבָרִים שֵׁם פֶּסוּק ג' וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם" (משכיל לדוד). אָבֵל רָאָה רִשׁ"י הַמוּבָא בְּהַעֲרָה הַבָּאָה שְׁמִזְכִּיר הַשְׁתַּחֲוָאָה.

שֶׁחַן עֲבוּדוֹת בְּפָנִים - רָאָה גַם רִשׁ"י דְּבָרִים יב, ל: "לֹא עָנַשׁ עַל עֲבוּדָה-זָרָה אֵלָּא עַל זִבּוּחַ וְקִטּוֹר וְנִיסוּף וְהַשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּלִתִּי לֵה' לְבִדּוֹ, דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגִבּוּרָה". וְחֵיבִים עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדָה-זָרָה, בֵּין

(כב) **אִם-עֲנֶה תֵּעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:**
 כב אם ענאה תעני יתה ארי אם מקבל יקבל
 קדמי קבלא אקבל קבלתה:

כ"א • **אִם-עֲנֶה תֵּעֲנֶה אֹתוֹ** • הרי זה מקרא קצר, גזם ולא פרש ענשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו "אם-צָעַק יִצְעַק", אבל ב"אם לא יצַעַק", לא פרש, וקל להבין) כמו (בראשית ד) "לכן כל הורג קין", גזם ולא פרש ענשו, אף כאן: "אם-עֲנֶה תֵּעֲנֶה אֹתוֹ", לשון גזום, כלומר: סופך לטל את שלך, למה? "כי אם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי וגו'".

(כג) **וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֲרֹב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְּמִים:**
 כג ויתקף רוגזי ואקטול יתכון בחרבא
 ויהיונ נשיכון ארמלינ ובניכון יתמין:

כ"ג • **וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת** • ממשמע שנאמר: "והרגתי אתכם", איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים? אלא הרי זו קללה אחרת: שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן, ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו, אם נשבו.

(כד) **אִם-כָּסַף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעֹנִי עִמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו גֹּשֶׁךְ:**
 כד אם כסףא תלוף בעמי לעניא די עמך לא
 תהי לה פרשיא לא תשוין עלוהי חבולא:

כ"ד • **אִם-כָּסַף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי** • רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן. **אֶת-עַמִּי** • (כ"מ עא) עמי ונכרי, עמי קודם. עני ועשיר, עני קודם. עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי

אשל אברהם - הרב אלשילי

יִשְׁמַעְאֵל אֹמֵר - מכילתא. הובא גם ב"רש"י לעיל ב, כב.
כָּל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ משלשה - שהם חובה. והם (בנוסף לכאן): "ואם מזבח אבנים תעשה לי" (לעיל ב, כב), וכן "ואם תקריב מנחת בכורים" (ויקרא ב, יד).
וזה אחד מהן - ב"רש"י לעיל שם: "חובה הוא, שנאמר (דברים טו, ח) והעבט תעביטנו, ו'אם' זה משמש בלשון באשר".

את עמי - "עמי" וגו', "עמי" קודם - כלומר, אפילו אם בא גוי לפניו ללות ברבית והישראל בלא רבית, הישראל קודם (ב"מ עא, א).

עני ועשיר, עני קודם. עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין. וזה כסף תלוה - "את עמי" תלוהו - הוסיף "תלוהו" לומר שזו מצות עשה.

ולא לגוי - וזה לאו הבא מכלל עשה (רא"ם), כלומר שיש איסור אם מקדים הלוי לפני הישראל (רבי דוד).

אפי וגו' (רא"ם). וראה רש"י סוטה מז, ב: "שעל השנית משפט חרוץ-אף בא, שנאמר "אם ענה תענה אתו .. וחרה אפי". תורה כג

(כג) **וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת - מִשְׁמַע שְׁנֵאמַר "וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם", איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים?** אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרורות - קשורות ואסורות.

כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית-דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו - ב"רש"י בבא מציעא לח, ב: "שילכו בשבי, ולא ידעו בניהם אם חיים אם מתים, ויהיו נשיהם אלמנות לעולם, שאין בית-דין מניחין אותן לינשא, ובניהם כיתומים, שלא יירשו נכסיהם, ושתי קללות הן, אחת של חרב ואחת של שבי". תורה כד

(כד) **אם כסף תלוה את עמי - רבי**

(כב) **אם ענה תענה אתו** - הרי זה מקרא קצר, גזם - חתך.

ולא פרש ענשו, כמו "לכן כל הרג קין" - בראשית ד, טו.

גזם ולא פרש ענשו - ראה גם רש"י שם: "זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל הורג קין, לשון גזרה, כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פירש ענשו". וראה גם רש"י שמואל ב, ח, דנ"א ב, ט.

אף כאן "אם ענה תענה אתו", לשון גזום, כלומר סופך לשול את שלך, למה? "כי אם צַעַק יִצְעַק אֵלַי וגו'" - כלומר המשך הפסוק ("כי אם צַעַק יִצְעַק אֵלַי וגו'") אינו העונש, אלא טעם לעונש, שהרי כתוב בלשון "כי" שהוא נתינת טעם, ואילו היה בתור עונש היה צריך לכתוב בהמשך אחד: "אם ענה תענה אתו" [אזי] "אם צַעַק יִצְעַק אֵלַי וגו'". אבל כעת שכתוב "כי אם צַעַק יִצְעַק וגו'", כך פירושו: "אם ענה תענה אתו", סופך להענש על כך, משום שאם יצַעַק אֵלַי אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ, ואז "וחרה

עירך קודמין. וזה משמעו: אם-כסף תלוה, את-עמי תלוהו קדם לעובד כוכבים, ולא יזה עמי? את העני, ולא יזה עני? לאותו שעמך. (דבר אחר: את העני, שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא עמי. את-העני עמך • הרי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני). לא-תהיה לו פנשה • לא תתבענו בחזקה. אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליתו, אלא כאלו לא הליתו, כלומר: לא תכלימהו. נפש • רבית, שהוא פגשית נחש, שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כך רבית: אינו מרגיש ואינו נכר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדראשון, ה'תשכ"ו)

לכאורה תיבות את עמי מיותרות. והענין בזה, דהנה איתא במדרש בפירוש את עמי, אמר הקב"ה אם כסף תלוה, את עמי (בחיריק), ופירוש עמי הוא כמו שכתוב כי עמך מקור חיים, שגם בחינת מקור חיים (שעל-זה אמרו מחיה חיים יתן לך חיים כו') הוא עמך, שטפל ובטל לך, אף מפל-מקום הוא עמך, ועל-דרך מה שכתוב עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד, שהיה האור נכלל במאור. וזהו אם כסף תלוה את עמי, שעל-ידי הצדקה וחסד ממשיכים בחינת מקור חיים שהוא בחינת עמי.

(כה) **אם-חבל תחבל שלמת רעך עד-בא השמש תשיבנו לו:** כה אם משכונא תסב כסותא דחברך עד מצל שמשא תתיבנה לה: **תשיבנו לו:**

כ"א **אם-חבל תחבל • כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה, אלא שממשכנין את הלואה כשמגיע הזמן ואינו פורע.** (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה פעמים. אמר הקדוש-ברוך-הוא: כמה אתה חיב לי, והרי נפשו עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף אתה טל והשב, טל והשב!). **עד-בא השמש תשיבנו לו • כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבא השמש תחזור ותשלנו עד שיבא בקר של מחר, ובכסות-יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה פלילה (מכילתא).**

אשל אברהם – הרב אלשילי

ולא יזה עמי" – זה כבר עצה טובה ולא איסור (דברי רוד).
"את העני, ולא יזה עני?" לאותו ש"עמך" – עני עירך. וברש"י בבא מציעא שם: "עני עירך הוה עמך טפי".
(דבר אחר: "את עמי" – שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא "עמי". "את העני עמך" – הוה מסתכל בעצמך כאלו אתה "העני").
 – בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים אינו.

לא תהיה לו פנשה – לא תתבענו בחזקה – ראה גם רש"י בבא מציעא נט, ב: "שדוהקו לתבוע חובו".
אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליתו – לומד זאת מיתור תיבת "לו", כלומר שלא תדמה לו כמי שחיב לך. וראה גם מהר"ם ש"ף בבא מציעא עה, ב שם דבור המתחיל "גמרא" שאסור.

אלא כאלו לא הליתו, כלומר: לא תכלימהו. נפש – רבית, שהוא

ואני מחזירה לך, אף אתה: טל והשב, טל והשב). – בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים לא גורסים קטע זה.
עד בא השמש תשיבנו לו – כל היום "תשיבנו לו", "עד בא השמש" – וראה רש"י בבא מציעא שם: "משמע בבקר תשיבנו לו, ויהא בידו עד בא השמש, ויסקח לו ממנו". ולכאורה הינו הך, אלא שרש"י בפנים מרגיש שיש עליו חובת השבה כל היום.

וכבא השמש תחזור ותשלנו, עד שיבא בקר של מחר, ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה פלילה. – ולכן אי אפשר לפרש "עד בא השמש תשיבנו לו", שקל היום "עד בא השמש" יהא בידך, ואז תשיבנו לו, שהרי בכסות יום הכתוב מדבר (פי על כסות לילה, מדובר בדרים כד, יג), ולכן הוצרך לפרש: כל היום יהיה מושב לו עד עת שקיעת החמה

(רא"ם). תורה כו

פגשית נחש, שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כך רבית, אינו מרגיש ואינו נכר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה. – ראה גם רש"י בבא מציעא עה, ב: "לא תראה גם בעיניו כנושה בו, שיראה ויבוש". תורה כה

(כה) **אם חבל תחבל – כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה – כי כשהלואה מביא לו בראשונה, אין המלואה נקרא שהוא חובלו (ע"פ רש"י שם ב"מ קיד, ב).** ואז אין עליו חובת השבה (גמרא שם).

אלא שממשכנין את הלואה כשמגיע הזמן ואינו פורע – ראה גם רש"י דברים כד, יז.

(חבל תחבל – כפל לך בחבלה עד כמה פעמים, אמר הקדוש-ברוך-הוא: כמה אתה חיב לי, והרי נפשו עולה אצלי כל אמש ואמש – כל לילה ולילה.

ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני,

(כו) **כִּי הוּא כְסוּתוֹ לְבִדָּה הוּא שְׁמָלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אֲנִי:**
 כו אָרִי הִיא כְּסוּתָהּ בְּלַחֲוֶה הִיא תוֹתְבָהּ
 לְמַשְׁכָּה בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה אָרִי יִקְבֹּל קְדָמִי
 וְאִקְבֹּל קִבְלָתָהּ אָרִי חֲנוּן אֲנִי:

כ"א • כִּי הוּא כְּסוּתָהּ • זו טְלִית. שְׁמָלְתוֹ • זֶה חֲלוּק. בְּמָה יִשְׁכָּב • לְרִבּוֹת אֶת הַמַּצָּע.

♦ יום רביעי כ"ב שבט ♦

(כז) **אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנִשְׁיֵא בְּעַמֶּךָ לֹא תֹאָר:**
 כז דִּינָא לֹא תִקִּיל וְרַבָּא בְּעַמְךָ לֹא תְלוּט:

כ"א • אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל • (סנהדרין סו) הָרִי זֶה אֲזַהֲרָה לְכַרְכַּת הַשָּׁם, וְאֲזַהֲרָה לְקַלְלַת דִּין.

(כח) **מִלֹּאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֵּן־לִי:**
 כח בְּכוֹרְךָ וְדַמְעָךָ לֹא תֵאָחֵר בּוֹכְרָא דְבִנְךָ
 תִּפְרֹשׁ קְדָמִי:

כ"א • מִלֹּאֲתָךְ • חוֹכָה הַמַּטְלָת עֲלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְבוּאָתְךָ לְהַתְפַּשֵּׁל, וְהֵם בְּכוּרִים. וְדַמְעָךָ • הַתְרוּמָה, וְאִינִי יוֹדֵעַ מִהוּ לְשׁוֹן דָּמַע. לֹא תֵאָחֵר • לֹא תִשְׁנֶה סֹדֶר הַפְּרִשְׁתִּי, לֵאחֹר אֶת הַמַּקְדָּם וְלִהְיוֹת אֶת הַמֵּאָחֵר: שְׁלֹא יִקְדָּם תְּרוּמָה לְבְּכוּרִים וּמַעֲשֵׂר לְתְרוּמָה. בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֵּן־לִי • לְפָדוּתוֹ בְּחֶמֶשׁ סָלְעִים מִן הַכֹּהֵן. וְהָלֹא כָּכֹר צָוָה עָלָיו בְּמָקוֹם אֲחֵר? אֵלֹא כְּדִי לְסַמּוֹךְ לוֹ "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹךְ": מֵה בְּכוֹר אָדָם לֵאחֹר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדָהוּ, שְׁנָאֲמַר: (במדבר יח) "וּפְדוּיוֹ מִכֵּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", אִף בְּכוֹר בְּהֵמָה דָּקָה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֲחֵר־כֵּן נֹתְנֻה לְכֹהֵן.

אשל אברהם - הרב אלשול

ו"תתן לי" פירושו: תתן לכהן את פדיונו.

והלא כבר צוה עליו במקום אחר - במדבר יח, טו-טז, במצוה ללעיל. וכן לעיל יג, יג: "וכל בכור בןך תפדה".

אלא כדי לסמך לו: "כן תעשה לשורך [לצאנך]", - כן הוא בדפוס ראשון. והוא מתאים להמשך דברי רש"י גבי בהמה דקה.

מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר - במדבר יח, טו.

"ופדויו מכן חודש תפדה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים יום ואחר-כך נותנו לכהן - וראה גם רש"י בכורות כו, ב: "וידרשין הכי, בכור בןך תתן לי, וכן לצאנך, דכי היכי דבכור בןך מצותו לאחר שלשים, דכתיב ופדויו מכן חודש תפדה, אף בכור צאן לאחר שלשים.

מלאכתך ודמעתך, דהיינו בכורים, פן לשורך, דכי היכי דבכורים לאחר חמשים, שהרי בפסח התבואה מתבשלת, ואין מביאין בכורים עד שיביאו שתי הלחם בעצרת". תורה כט

- ראה גם רש"י במדבר יח, כו: "מלאה, לשון בישול תבואה שנתמלאת".

והם בכורים - שצריך להביא בכורים מהתבואה שהתמלאה.

ודמעתך - התרומה. ואיני יודע מהו לשון דמע - בפירושו לתמונה ד, א כותב רש"י: "ולפי שהיא מדמעת ועולה באחד ומאה, מפיק לה קרא בלשון דימוע", אף כאן כותב "איני יודע מהו לשון דמע", שכן פירוש זה אינו מתאים על דרך הפשט (הרב).

לא תאחר - לא תשנה סדר הפרשתך, לאחר את המקדש ולהקדים את המאחר, שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה - ראה גם רש"י דברים כו, יג. רש"י שבת קכז, ב. וברש"י ביצה יג, א: "והכי קאמר, לא תאחר תרומה להקדים לה מעשר".

בכור בןך תתן לי - לפדותו בחמש סלעים מן הכהן - ולא שתתנהו לי שהיה הוא עצמו קדש, שהרי מפורש בכתוב בפךשת קרח (יה טו-טז): "אף פדה תפדה את בכור האדם גו, ופדויו מכן חודש תפדה" (רא"ם).

(כו) **כִּי הוּא כְּסוּתָהּ - זו טְלִית - בְּגָד עָלָיו.**

שְׁמָלְתוֹ - זֶה חֲלוּק - בְּגָד שֶׁעַל בִּשְׂרוֹ, וּכְמוֹ שְׁנָאֲמַר: "לְעוֹרוֹ".

בְּמָה יִשְׁכָּב - לְרִבּוֹת אֶת הַמַּצָּע - מְדוּבָר בְּמַצָּע עַל מִנַּת שְׂיוּכָל לְהִסָּב אוֹ לִשְׁכָּב עָלָיו בַּיּוֹם, וְלֹא לְמַצָּע עֲבוּר לִינַת לִלְוָה, שֶׁהָרִי בְּכִסּוֹת יוֹם הַכְּתוּב מְדַבֵּר (משכיל לדח). תורה כו

(כז) **אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל - הָרִי זֶה אֲזַהֲרָה לְכַרְכַּת הַשָּׁם, וְאֲזַהֲרָה לְקַלְלַת דִּין - "לֹא תִקְלָל", שְ�תִי קַלְלוֹת בְּמַשְׁמַע, וְ"אֱלֹהִים" נִמִּי שְׁתִי לְשׁוֹנוֹת יֵשׁ בּוֹ, הִלֵּכֵךְ "לֹא תִקְלָל" דִּרְשִׁינָּה אֲתַרְוִייהוּ (רש"י סנהדרין סו, רע"ב). ומה שְׁנָאֲמַר אַחֲר־כֵּן "וְנִשְׁיֵא בְּעַמְךָ לֹא תֹאָר", לְמַדִּים מִזֶּה גַם אֲזַהֲרָה שְׁלֹא לְקַלֵּל שׁוֹם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, רֹאֵה רִש"י וּיְקָרָא יט, כד. תורה כז**

(כח) **מִלֹּאֲתָךְ - חוֹכָה הַמַּטְלָת עֲלֶיךָ וּבְאִילוֹ אָמַר: חוֹכָת מִלֹּאֲתָךְ, וְלֹא הַמִּלֹּאֶה עֲצָמָה שֶׁהִיא הַתְּבוּאָה בְּכִלְלָהּ (רא"ם).**

כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְבוּאָתְךָ לְהַתְפַּשֵּׁל

(כט) **כִּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךְ לְצִאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יְהִי עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ־לִי**
 כט בן תעבד לתורך לענך שבועא יומין יהי
 עם אמה ביומא תמינאה תפרשנה קדמי:

כ"י- **שִׁבְעַת יָמִים יְהִי עִם־אִמּוֹ •** זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קדם שמונה, לפי שהוא מחסר זמן. **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ־לִי •** יכול יהא חובה לכו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר להלן (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה שמיני האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן משמעו: "וביום השמיני", אתה רשאי לתנו לי (מכילתא).

(ל) **וְאִנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לִפְלֵב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ:**
 וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא
 מן חיוא חזא לא תכלין לכלבא תרמון
 יתה:

כ"י- **וְאִנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי •** אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו, אינכם שלי. **וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה •** (מכילתא) אף בבית כן, אלא שדבר הכתוב בהנה: מקום שדרך בהמות לשרף, וכן (דברים כב) "כי בשדה מצאה", וכן: (שם כג) "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", - הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הכתוב בהנה. ואונקלוס תרגם: ובשר תליש מן חיוא חזא, בשר שנתלש על-ידי טרפת זאב או ארי מן חיה בשרה, או מבהמה בשרה בחייה. **לִפְלֵב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ •** (מכילתא) אף הגוי בפלג. או אינו אלא פלג כמשמעו? תלמוד לומר בנבלה: "או מכר לנכרי", קל-וחמר לטרפה

אשל אברהם - הרב אלשול

בחייה.
בֶּשֶׁר שֶׁנִּתְּלַשׁ עַל־יְדֵי טְרֵפָה זָאֵב או אַרִי מִן חִיָּה בִּשְׂדֵה או מִבְּהֵמָה בִּשְׂדֵה בְּחִיָּה - אין מדובר בבהמה טרפה (שנוטה למות), אלא שהבשר נתלש מבהמה או מהחיה בעודה בחייה, על ידי שטרפה חיות רעות, אף-על-פי שאותה בהמה וחייה היא בשרה, הרי הבשר אסור באכילה, ואין הבדל בין שנתלשה בשדה או שנתלשה בבית (רא"ם).

לִפְלֵב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ - אֵף הַגּוֹי בִּפְלֵב - כלומר, שמוותר למכרו לגוי (או אפילו לנתנו, לדעה המתירה לתת מתנת חנם לגוי - ראה ע"ז כ, א), כמו שמוותר להשליף לפלג. ומה שכתוב "לפלג" פירושו: לפלג וכפלג (מכילתא). **או אינו אלא פלג כמשמעו** - לפלג דוקא ולא לגוי. ואף שהיא מותרת בהנאה בנתינה לפלג, יש לומר שאין היא מותרת בהנאה במכירה (או בנתינה) לגוי, שזו הנאה גדולה יותר שמרווח בה ממון (או טובת הנאה שהיא כממון).

תלמוד לומר בנבלה - דברים יד, כא. **"או מכר לנכרי"**, קל-וחמר לטרפה - שכן נבלה חמורה שהיא מטמאה במשא, מה-שאין-כן טרפה אינה

צריך לומר: "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי" (דבר דוד).
משקוצי נבלות וטרפות - הנזכרים בהמשך הפסוק.
הרי אתם שלי - וכאילו אמר: אם אתם אנשי קדש - תהיו לי (רא"ם).
ואם לאו - אינכם שלי - שמכלל הן אתה שומע לאו. וזה עיקר פונת הפסוק, שאם לא יהיו פרושים משקוצי נבלות וטרפות לא תהיו שלי, וזה ענין (רא"ם), משום שעל המאכלות האסורות שורה כח הטומאה, ומי שנדבק בטומאה מתרחק מהו. יתברר (דברי דוד).

ובשר בשדה טרפה - אף בבית כן, אלא שדבר הכתוב בהנה, מקום שדרך בהמות לשרף. וכן "כי בשדה מצאה" - דברים כב, כז. שהוא הדין אם מצאה בעיר, ולא היה לה מושיע (ספרי), אלא שדבר הכתוב בהנה, שבשדה אין לה מושיע.

וכן "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה" - שם כג, יא.

הוא הדין מקרה יום, אלא שדבר הכתוב בהנה - ראה גם רש"י שם: "מקרה לילה" דבר הכתוב בהנה.

ואונקלוס תרגם: "ובשר תליש מן חיוא חזא" - בשר שנתלש מחיה

(כט) **כִּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךְ לְצִאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יְהִי עִם־אִמּוֹ •** זו אזהרה לכהן - אבל המקדיש יכול להקדישו כבר ביום הראשון, והאזהרה לכהן היא לאו הבא מכלל עשה (רא"ם).
שאם בא למהר את הקרבנו, לא ימהר קדם שמונה, לפי שהוא מחסר זמן. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ־לִי - יכול יהא חובה לכו ביום - שחובה עליו לתנו ביום השמיני דוקא.
נאמר כאן - בבכור.

"שמיני", ונאמר להלן "ומיום השמיני והלאה ירצה", מה "שמיני" האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן, וכן משמעו: וביום השמיני אתה רשאי לתנו לי. - ויקרא כב, כז. בשאר קרבנות. תורה ל

(ל) **וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי - אם אתם קדושים ופרושים** - זהו הפירוש "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ". והוסיף מלת "אם", לומר שאין מדובר כאן על הציווי להיות "אנשי קדש" (שזה נאמר בפרשת קדושים). אלא על התוצאה של הדבר (רא"ם). והוצרך לפרש פן מפני הוספת תיבת "לי", שאם הפירוש כפשוטו שזהו ציווי להיות קדוש, היה

שמותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לכלב'? למדך הכתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר: (לעיל יא) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". אמר הקדוש-ברוך-הוא: תנו לו שכרו.

כג (א) לא תשא שמע שוא אל-תשת ירך
א לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ירך עם
חבא למיהוי לה סהיד שקר:
עם-רשע להיות עד חמס:

כ"ג- לא תשא שמע שוא • בתרגומו: לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיבא בעל-דין חברו. אל-תשת ירך עם-רשע • הטוען את חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמס.

(ב) לא-תהיה אחרי-רבים לרעת ולא-תענה על-
רב לנזת אחרי רבים להטת:
ב לא תהי בטר סגיאין לאבאשא ולא
תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא בטר
סגיאין שלם דינא:

כ"ג- לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישיב בהן על אפניו. מכאן דרשו שאין משין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחזיקין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: "ולא תענה על רב", על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית-דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין ב) ולפי

אשל אברהם - הרב אלשוליי

"לא תענה ברעך עד שקר". וראה גם תורה שלמה אות ט. תורה ב
(ב) לא תהיה אחרי רבים לרעת - יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישיב בהן על אפניו - כי: א) "לא תענה על ריב לנטות" נכתב באמצע ענין, ב) לא מפורש בפשט הפסוק שיש הבדל בין אחד לשנים לגבי הטיה, אלא הוא דרש שדרשו בן (ע"פ גר"א) ג) לפי הדרש, הפסוק מדבר רק בדיני נפשות, ולא משמע בן פשט הפסוק, שהרי הוא בא בהמשך לפסוק א שמדבר בדיני ממונות (באר מים חיים). ד) כתוב "ריב" ודורשים "רב".
מכאן - מתחילת הפסוק: "לא תהיה אחרי רבים לרעות".

דרשו - סנהדרין ב, א.
שאין משין לחובה בהכרעת דין אחד. וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחזיקין יותר על המזכין - הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר - אבל בדיני ממונות משין לחובה בהכרעת דין אחד.

יחרץ כלב לשונו, לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו. תורה א
(א) לא תשא שמע שוא - בתרגומו: "לא תקבל שמע דשקר", אזהרה למקבל לשון הרע - שלא יקבל ולא יאמין ללשון הרע שמספרים לו.
ולדין שלא ישמע - ראה גם רש"י סנהדרין ז, ב: "לא תקבל שמע שוא, אזהרה לדין".
דברי בעל-דין עד שיבא בעל-דין חברו - שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י שבעות לא, א).
אל תשת ירך עם רשע - הטוען את חברו תביעת שקר - ולכן נקרא "רשע".

[שתבטיחהו] - בן הוא בכמה בתביידי ודפוסים ראשונים. ובדפוסים שלפנינו: שהבטיחהו.
"להיות" לו "עד חמס" - כלומר, אל תתן ירך לרשע על ידי שתבטיח לו להיות עד שקר. דהיינו שהאיסור הוא על עצם ההסכמה להיות עד שקר (באר בשדה). ועל האיסור להיות עד שקר בפועל, כבר מפורש בעשרת הדברות

מטמאה במשא (מכילתא).
שמותרת בכל הנאות - בולל מכירה לנכרי.
אם בן, מה תלמוד לומר "לכלב"? ללמדך שהכלב נכבד ממנו - והטריפה חשובה יותר מהנבלה, ולכן התורה יחדה את הטריפה לכלב. ואף שמן הדין יכול למכרה גם לגוי, כנזקף לעיל, יש עדיפות (ודין קדימה) להשליח הטריפה לכלב מאשר למכרה לגוי. וראה גם רש"י פסחים כב, א: "ונכבד הכלב מן הנכרי, שהנבלה ימכור לנכרי והטריפה לכלב". וכתב ב"משכיל לדוד", שהחשיבות של הטריפה מהנבלה מתבטאת (גם) בכך שהיא אינה מטמאה במשא, מדה שאין בן הנבלה מטמאה במשא.
ולמדך הכתוב - במה שאמר "לכלב תשליכון אותו".

שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר - שמות יא, ו.
"ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" - אמר הקדוש-ברוך-הוא: תנו לו שכרו - וראה גם רש"י פסחים כב, א: "שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה, ונאמר במצרים לא

דברי רבותינו, כך פתרון המקרא. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • לחיב מיתה בשביל דין אחד, שירבו המחזיקין על המזפין. ולא-תענה על-רב • לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו כן. אחרי רבים להטות • ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחזיקין יותר מן המזפין, וממשמע שנאמר: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת", שומע אני: 'אבל היה עמם לטובה'! מכאן אמרו: 'דיני נפשות מטין על-פי אחד לזכות, ועל-פי שנים לחובה'. ואונקלוס תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך', ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש. לא תענה על רב לנטות • אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דין אותו לאמתו. ואני אומר לישובו על אפניו בפשוטו, וכך פתרונו. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר: הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם. ולא תענה על רב לנטות וגו' • ואם ישאלך הגדון על אותו המשפט, אל תענונו על הריב דבר הנוטה אחרי אותו רבים, להטות את המשפט מאמתו, אלא אמר את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 112 - מתוך 'לקראת שבת')

אחרי רבים להטות (כג, ב) איתא באחרונים, שפאשר בית-דין פוסק על-פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין כולו. ויש לבאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיני המעוט שכן צריכה להקבע ההלכה, ומכאן - שזהו רצון ה'. לכן הם חוזרים ומעניינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתייחס אפוא גם אליהם.

(ג) וְדַל לֹא תִהְיֶה בְּרִיבּוֹ: ג וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחַם בְּדִינָה:

כ"ג - לא תהדר • לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אצננו ואכבדנו'.

אשל אברהם - הרב אלשילי

על אותו המשפט, אל תענונו על ה"רב" דבר הנוטה - והו הפירוש "לא תענה על ריב לנטות".

"אחרי" אותן "רבים", להטות את המשפט מאמתו - והו איסור נוסף על "לא תהיה אחרי רבים", והוא שלא לנטות בפועל אחרי אותם הרבים, וזה מה שנוסף באזהרה של "לא תענה על רב לנטות".

אלא אמר את המשפט כאשר הוא - ואל תאמר: הואיל ורבים הם ואני יחיד, מה תועלת בכך שאדון לאמתו, הרי לא ישמעו לי (שפ"ח).

וקולר יהא תלוי בצואר ה"רבים". - ענשה של הטיה (רשי סנהדרין ג, ב). קולר הוא שלשלת של ברזל שנותנים בצואר הנידונים להריגה (ע"פ רשי גיטין ג, א). תורה ד

(ג) לא תהדר - לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין ולומר: דל הוא, אצננו ואכבדנו - שעל-ידי שאצננו הוא מתכבד, ואילו לא אצננו יצטרך לפרוע ואין לו, ונעשה מוולל (רא"ם). על-ידי שיזכה אותו בדין יהיה הדל מכובד (רא"ם). וראה ויקרא יט, טו ובבב"ש שם. תורה ד

לזכות ועל-פי שנים לחובה - שנים עשר מופים ואחד עשר מחזיקים - ופאי, אבל לחובה אין מטין אחר הרוב, אלא - אם כן רבו המחזיקין על המזפין שנים (רשי"ם).

ואונקלוס תרגם - את האזהרה "ולא תענה על רב לנטות". לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא - לא תמנע מלהורות מה שנגרע בעיניך על הדין.

ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: "לא תענה על רב לנטות", אם ישאלוך דבר למשפט - "לא תענה .. לנטות" לצד אחד ולסלק עצמך מן ה"רב", אלא הוי דין אותו לאמתו. ואני אומר לישובו על אפניו בפשוטו, כך פתרונו: "לא תהיה אחרי רבים לרעת" - אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר: הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם - כלומר, האיסור הוא בעצם המחשבה והנכונות להיות נוטה אחריהם. וזו משמעות הלשון "לא תהיה", כלומר לא תהיה מוכן לכך. "ולא תענה על רב לנטות וגו'" - ואם ישאלך הגדון - האדם הגדון במשפט.

ואמצע המקרא דרשו - שם לו, א. "ולא תענה על רב" - "על רב" - על דבריו של גדול (רשי" סנהדרין לב, א). שאין חולקין על מלא שבבית-דין - על הגדול שבבית דין, והוא הנשיא. לפיכך מתחילין דיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה, שיאמרו את דעתם - ראה גם רשי" שמואל א כה, יג.

ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: "לא תהיה אחרי רבים לרעת", לחיב מיתה בשביל דין אחד שירבו המחזיקין על המזפין. "ולא תענה על רב" - בכמה כתבי-יד ובדפוס ראשון: על הרב.

לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן - ראה גם רשי" גיטין נט, א. סנהדרין לו, א.

"אחרי רבים להטות", ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחזיקין יותר מן המזפין. וממשמע שנאמר "לא תהיה אחרי רבים לרעת", שומע אני: אבל היה עמם לטובה, מכאן אמרו - סנהדרין לב, א.

דיני נפשות מטין על-פי אחד

(ד) **כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶךָ אוֹ חֲמֹר תִּגְעָה הַשֶּׁבַע** וְאֵרִי תִפְגַּע תּוֹרָא דְסַנְאָךְ אוֹ חֲמֹרָה דְטָעִי אֲתִבָּא תְּתִיכְנָה לֵיהּ : תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ:

(ה) **כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רִבִּין תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:** הָאֲרִי תַחֲזִי חֲמֵרָא דְסַנְאָךְ רִבִּיעַ תַּחוֹת טוֹעֵנָה וְתִתְמַנֵּעַ מִלְּמַשְׁבַּק לֵיהּ מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוּק מִזֵּה דְכִלְכַּף עֲלוֹהֵי וְתִפְרַק עִמּוֹ:

כ"ג - **כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר וגו' • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דְּלִמָּא', שֶׁהוּא מֵאֲרַבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמוּשֵׁי 'כִּי', וְכֵה פִתְרוֹנוֹ: שְׁמָא תִרְאֶה חֲמֹרוֹ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ. וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ • בְּתִמְיָהָ. עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ • עֲזִיבָה זֹו לְשׁוֹן עֲזָרָה, וְכֵן (מַלְכִּים א יד) "עֲצֹר וְעֹזֹב", וְכֵן (נַחֲמִיָּה ג) "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַּיִם עַד הַחֹמָה", מִלֹּאמֶה עֶפֶר לַעֲזֹב וְלִסַּע אֶת חֹזֶק הַחֹמָה. כִּי־צֵא בּוֹ: (דְּבָרִים ז) "כִּי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וגו'", שְׁמָא תֹאמַר כֵּן, בְּתִמְיָהָ: 'לֹא תִירָא מֵהֶם'. וּמִדְּרָשׁוֹ, כֶּף דְּרָשׁוֹ רַבּוּתֵינוּ: כִּי תִרְאֶה וְחִדְלָתָ, פְּעָמִים שְׂאֵתָה חֹדֶל וּפְעָמִים שְׂאֵתָה עֹזֵר. הָאֵל כִּי־צֵד? זָקֵן וְאֵינוֹ לִפִּי כְבוֹדוֹ, וְחִדְלָתָ. אוֹ בְּהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחִדְלָתָ. עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ • לִפְרַק הַמִּשְׁאָ, 'מִלְּמַשְׁקֵל לֵיהּ' - מִלְּטֹל מִשְׁאוֹי מִמֶּנּוּ.**

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ע"פ לְקו"ש חכ"א עמ' 130 וְאִילָךְ - מִחוּץ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

תַּעֲנִיּוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה וּמְרוֹק הַנֶּפֶשׁ

כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רִבִּין תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

פְּעָמִים שְׂאֵתָה חֹדֶל וּפְעָמִים שְׂאֵתָה עֹזֵר, הָאֵל כִּי־צֵד זָקֵן וְאֵינוֹ לִפִּי כְבוֹדוֹ וְחִדְלָתָ, אוֹ בְּהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחִדְלָתָ (כג, ה. וּבִפְרָשׁוֹ)

יָדוּעַ פְּרוּשׁ הַבַּעַשׁ ט על פֶּסוּק זֶה (וְהָאֵל בְּלוֹחַ "הַיּוֹם יוֹם" כח שַׁבָּת) שֶׁכִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר - שֶׁהוּא חֲמֵר הַגּוֹף שֶׁשּׁוֹנֵא אֶת הַנִּשְׁמָה הַמִּשְׁתַּקֵּקֶת לְאַלְקוּת וְרוּחָנִיּוּת, וְתִרְאֶה שֶׁהַגּוֹף 'רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ', שְׁמִתְעַצֵּל בְּעֹבְדָה שְׁנָתָן לוֹ הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ, שִׁיזְדַּכֵּךְ על יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, הֵנָּה אֶפְשָׁר שִׁיעֲלָה על לִבְכֶּךָ שֶׁוְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ - שֶׁלֹּא תַעֲזֹר לַגּוֹף לִקְיָם שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי אִם תִּתְחִיל בְּסִגּוּפִים לִשְׁבֹּר אֶת הַחֲמִירוּת, הֵנָּה לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ בִּהּ יִשְׁכֵּן אוֹר הַתּוֹרָה, אֲלֹא 'עֹזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ' - לְבָרֵךְ אֶת הַגּוֹף וּלְזַכְּכּוֹ וְלֹא לִשְׁבֹּר בְּסִגּוּפִים. ע"כ תּוֹרַת הַבַּעַשׁ ט.

אֶשֶׁל אַבְרָהָם - הֵרֵב אֱלֹשׁוּלִי

וּפְעָמִים שְׂאֵתָה עֹזֵר - מִשְׁנֵה בִּינִיָּהֶם, לֹאמֵר שֶׁהַפֶּטוּר וְהַחֲיוּב מְחֻלָּקִים בִּינֵיהֶם בְּשִׁנְיָה, כִּי הַחֲיוּב לַעֲזֹר מוֹגֵבֵל מִלְּכַתְחִילָה, וְהַפֶּטוּר לְחִדּוֹל אֵינוֹ בְּמִקְרָאִים חֲרִיגִים בְּלִבְכֶּךָ, אֲלֹא הֵם מִקְרָאִים בְּלִלִיִּים, כִּפִּי הַמּוֹכֵן מִהִדּוּמָאוֹת שֶׁמִּבְּיָא (הֲרִבִּי). הָאֵל כִּי־צֵד? זָקֵן וְאֵינוֹ לִפִּי כְבוֹדוֹ - "וְחִדְלָתָ" - כְּלֹמֵר חֲיוּב הַפְּרִיקָה נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת (הֲרִבִּי). אוֹ בְּהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - וְהַחֲמֵר הֵנָּה נִכְרִי. "וְחִדְלָתָ" - כְּלֹמֵר, חֲיוּב הַפְּרִיקָה אֵינוֹ מִחֲמַת צַעַר בְּעֲלֵי חַיִּים (הֲרִבִּי). עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ - לִפְרַק הַמִּשְׁאָ. "מִלְּמַשְׁקֵל לֵיהּ" מִלְּטֹל מִשְׁאוֹי מִמֶּנּוּ. - כֵּן הִיא גִּירֶסֶת רַשִׁי בְּנוֹסַח תַּרְגוּם אֲנֹקְלוֹס על "וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ". וַיִּשְׁ גּוֹרְסִים: "מִלְּמַשְׁבַּק לֵיהּ". תּוֹרָה ו

"מְחֻזָּק". וְכֵן "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַּיִם עַד הַחֹמָה" - נַחֲמִיָּה ג, ח. מִלֹּאמֶה עֶפֶר לַעֲזֹר וְלִסַּע אֶת חֹזֶק הַחֹמָה - וְכֵן כָּתַב רַשִׁי שֵׁם. וְרָאָה גַם רַשִׁי יִרְמְיָה מַט, ה. יִחְזָקָאֵל כּו, יב. כִּי־צֵא בּוֹ - שֶׁ"כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן דְּלִמָּא, וְהַפֶּסוּק נִכְתָּב בְּתִמְיָהָ. "כִּי תֹאמַר בְּלִבְכֶּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וגו'" - דְּבָרִים ז, יז. שְׁמָא תֹאמַר כֵּן? בְּתִמְיָה - "לֹא תִירָא מֵהֶם" - רָאָה גַם רַשִׁי שֵׁם. שׁו"ת רַשִׁי שֵׁם.

וּמִדְּרָשׁוֹ - בְּזֶה בֹא רַשִׁי לְבָאֵר אֶת הַקּוּשִׁי, מִדּוּעַ הוֹצִרְכָה הַתּוֹרָה לְהוֹדִיר "וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ" (בְּתִמְיָה), וְלֹא הִסְתַּפְּקָה בְּצִיּוּי "עֹזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (הֲרִבִּי).

כֶּף דְּרָשׁוֹ רַבּוּתֵינוּ: "כִּי תִרְאֶה .. וְחִדְלָתָ", פְּעָמִים שְׂאֵתָה חֹדֶל

(ה) **כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר - רָאָה** רַשִׁי תַהֲלִים צַט, ד: "אַתָּה בּוֹנֵנָת מִיִּשְׂרָאֵל - פֶּשֶׁרָה וְשִׁימַת שְׁלוֹם בֵּין אֲנָשִׁים בּוֹנֵנָת, בְּאֶמְרָךְ כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רֹבֵץ וגו', וְיָמִי הוּא שִׁירָאָה אֶת שׁוֹנָא גּוֹמֵל לוֹ חֶסֶד שֶׁלֹּא יִדְבְּנוּ לְבֹו לְחִבְקוֹ וּלְנִשְׁקוֹ".

וגו' - הָרִי "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן דְּלִמָּא - שְׁמָא, אוֹלִי. וְכֵן כָּתַב רַשִׁי בְּרֹאשׁ הַשְּׁנָה ג, א וּבִשְׁו"ת רַשִׁי סִימָן רנא. אֲבָל רָאָה רַשִׁי גִישִׁין צ, א שֶׁמִּפְרָשׁ בְּלִשׁוֹן אִם, לְכַשְׁיָאֲרֵעַ.

שֶׁהוּא מֵאֲרַבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמוּשֵׁי "כִּי" - אִי, דְּלִמָּא, אֲלֹא, דְּהָא (רַשִׁי בְּרַשִׁית יד, טו).

וְכֵה פִתְרוֹנוֹ: שְׁמָא תִרְאֶה חֲמֹרוֹ "רִבִּין תַּחַת מִשְׁאוֹ", "וְחִדְלָתָ מֵעֹזב לוֹ"? בְּתִמְיָה - "עֹזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", עֲזִיבָה זֹו לְשׁוֹן עֲזָרָה. וְכֵן "עֲצֹר וְעֹזֹב" - דְּבָרִים לב, לו. וּבִרַשִׁי שֵׁם

והנה כתב בשולחן ערוך הרב (חלק ח"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד) דרך בשני אופנים התר להתענות ולשבור גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה' (שיהיה לרצון לפני ה'). ויש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי ומשא של ישראל.

בהמת נכרי ומשא של ישראל - קאי על תעניות של תשובה, שבאה על עברות וחטאים וכיו"ב. דכאשר האדם חטא ועבר על רצונו יתברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמור גופו (כנ"ל) הוי "בהמתו של נכרי", שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מפיון ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרמון" (עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" כנ"ל, יש בו "משא של ישראל" - המצות שגם הפושע מלא בהן. והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו - קאי על איש מרום ("זקן - זה שקנה חכמה"), אשר עסקו הוא בענינים מוזכרים ורוחניים, ובדאי שאינו שיף לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכור הגוף הגשמי, אם כן יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וחמירותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי זה ישלים את זכור גופו.

♦ יום חמישי כ"ג שבט ♦

ו לא תצלי דין מסבינך בדינה:

(ו) לא תטה משפט אבינך בריבו:

כש"א אבינך • לשון אוכה, שהוא מדלדל ותאב לכל טובה (כ"מ לב).

ז מפתגמא דשקרא הוי רחיק ודזכי ודי נפק (דכי) מן דינא לא תקטול ארי לא אצפי חיצא:

(ו) מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע:

כש"א ונקי וצדיק אל-תהרג • מנין ליוצא מבית-דין חיב, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות', שמחזירין אותו? תלמוד לומר: 'ונקי אל תהרג', ואף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית-דין, מכל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית-דין זכאי, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו חובה', שאין מחזירין אותו לבית-דין? תלמוד לומר: 'וצדיק אל תהרג'. וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית-דין. כי לא-אצדיק רשע • אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה.

אשל אברהם - הרב אלשילי

כי לא אצדיק רשע - אין עליך להחזירו - מוסב על סוף דבריו הקודמים: 'וצדיק אל תהרג', על מי שיצא זכאי מבית הדין שאין מחזירין אותו לבית-דין לחיבו. כי אני לא אצדיקנו בדיני - כלומר, זהו טעם למה אין עליך להחזירו. אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה. - אותו אדם שיצא מידך צדיק וזכאי, ובאמת הוא רשע, אני לא אצדיקנו. תורה ח

ודפוס ראשון. אף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית-דין, מכל מקום "נקי" הוא מדין מיתה - ברשי סנהדרין לג, ב: "נקי משמע מן החטא אף-על-פי שנתחייב בדין". שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית-דין זכאי ואמר אחד: יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית-דין לחיבו? תלמוד לומר "וצדיק אל תהרג", וזה "צדיק" הוא, שנצטדק בבית-דין - אף-על-פי שאינו נקי (רשי סנהדרין לג, ב).

(ו) אבינך - לשון אוכה - ראה גם רש"י עזרא ג, ז: "מן אבה יאמר אביון". שהוא מדלדל - דל מאד (יותר מעני). ותאב לכל טובה - ראה גם רש"י דברים טו, ד. שם כד, יד. וברש"י בקא מצינא קיא, ב: "האוכה ואינו משיג מה שנפשו מתאנה לכל טוב". תורה ז

(ו) ונקי וצדיק אל תהרג - מנין ליוצא מבית-דין חיב ואמר אחד: יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו? תלמוד לומר "ונקי .. אל תהרג", [וזה] - כן הוא בכמה בתבי-יד

(ח) וְשָׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲזֹר פְּקָחִים וַיִּסְלַף
ח וְשׁוֹחֲדָא לֹא תִקְבֵּל אָרִי שׁוֹחֲדָא מְעוֹר
חֲפִימִין וּמִקְלָקֵל פִּתְגָּמִין תִּרְיָצִין:
דְּבָרֵי צִדִּיקִים:

כ"י א וְשָׁחַד לֹא תִקַּח • אָפְלוּ לְשֹׁפֵט אָמַת, וְכָל-שֹׁפֵן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, נֹאמַר כָּכֶר: "לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט". יַעֲזֹר פְּקָחִים • (ב"מ קיא. מכליתא) אָפְלוּ חֲכָם בַּתּוֹרָה וְנוֹטֵל שָׁחַד, סוֹף שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וַיִּשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ וַיִּבְהֶה מְאוּר עֵינָיו. וַיִּסְלַף • פִּתְגָּמוֹ: וּמִקְלָקֵל. דְּבָרֵי צִדִּיקִים • דְּבָרִים הַמְצַדִּיקִים, מִשְׁפָּטֵי אָמַת, וְכֵן תִּרְגֹּמוֹ: פִּתְגָּמִין תִּרְיָצִין, יְשָׁרִים.

(ט) וְגַר לֹא תִלְחָץ וְאַתָּם יִדְעֻתֶם אֶת-נַפְשׁ הַגֵּר
ט וּגְיִיזָא לֹא תַעֲיִקוּן וְאַתּוֹן יִדְעֻתּוֹן יֵת
נַפְשָׁא דְגִיזָא אָרִי דִּדְרִין הֵוִיתּוֹן בְּאַרְעָא
דְּמַצְרִים:

כ"י א וְגַר לֹא תִלְחָץ • בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר מִפְּנֵי שְׁסוּרוֹ רַע (ב"מ נט). אֶת נַפְשׁ הַגֵּר • כִּמְהָ קָשָׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ.

(י) וְיֵשֶׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת-אַרְצְךָ וְאַסְפָּתָ אֶת-
י וְיֵשִׁית שְׁנִין תִּזְרַע יֵת אַרְעָךָ וְתִכְנוֹשׁ יֵת
עַל־תָּתָה:
תְּבוֹאֲתָהּ:

כ"י א וְאַסְפָּתָ אֶת תְּבוֹאֲתָהּ • לְשׁוֹן הַכִּנְסָה לְבֵית, כְּמוֹ: (דברים כב) "וְאַסְפָּתוּ אֶל תוֹף בֵּיתְךָ".

(יא) וְהִשְׁבִּיעַת תִּשְׁמַטָּנָה וְנִמְשַׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבוֹנֵי
יֵא וְשְׁבִיעֵתָא תִּשְׁמַטָּנָה וְנִמְשַׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבוֹנֵי
מִסְכְּנֵי עַמְּךָ וְשִׁאֲרֵהוֹן תִּיכּוֹל חוֹת כְּרָא כֵּן
תַּעֲבֹד לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ:
לְזִיתְךָ:

כ"י א תִּשְׁמַטָּנָה • מַעֲבֹדָה. וְנִמְשַׁתָּה • מְאָכִילָה אַחֵר זְמַן הַבַּעֲוִר. דְּבָר אַחֵר: תִּשְׁמַטָּנָה מַעֲבֹדָה גְּמוּרָה, כְּגוֹן: תְּרִישָׁה וְזִרְיָעָה. וְנִמְשַׁתָּה מְלֻבֵּל וּמִלְקֶשֶׁקֶשׁ. וְיִתְרֵם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה • (מכילתא) לְהַקִּישׁ מְאָכֵל אֲבוֹנֵי

אשל אברהם - הרב אלשול

לְסוּרוֹ (ערא). תורה י
(י) וְאַסְפָּתָ אֶת תְּבוֹאֲתָהּ - לְשׁוֹן
הַכִּנְסָה לְבֵית - וְלֹא לְשׁוֹן אֲסוּף. וְרָאָה
גַּם רִשִּׁי דְּבָרִים יֵא, יד.
כְּמוֹ "וְאַסְפָּתוּ אֶל תוֹף בֵּיתְךָ"
- דְּבָרִים כב, ב. וְרָאָה גַּם רִשִּׁי לְקַמֵּן
לד, כב. בְּרִאשִׁית מַט, כט. בְּמִדְבָּר יֵא,
ל. תורה יא
(יא) תִּשְׁמַטָּנָה - מַעֲבֹדָה - שֶׁלֹּא
תַּעֲבֹדֶנּוּ כְּשֶׁאֵר הַשָּׂנִים, שֶׁהַשְׁמָטָה בְּכָל
מְקוֹם הִיא הַשְׁמָטָה דְּבָר מִדְּבָר (רא"ס).
וְנִמְשַׁתָּה - מְאָכִילָה - שֶׁלֹּא תֹאכַלְנָה
כְּשֶׁאֵר הַשָּׂנִים, שֶׁנִּשְׁתַּכַּח בְּכָל מְקוֹם
הִיא נִשְׁתַּכַּח דְּבָר מִדְּבָר (רא"ס).
אַחֵר זְמַן הַבַּעֲוִר - זְמַן הַבִּיעוּר הוּא
כְּשֶׁכֻּלָּה מִמִּין זֶה לְחִיָּה שֶׁבִשְׁדָּה, וְאִזּוֹ
אֲסוּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתוֹ הַמִּין גַּם מִמֶּה

- יַעֲזֹר.
דְּבָרֵי צִדִּיקִים - דְּבָרִים הַמְצַדִּיקִים
- מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה. וְלֹא דְבָרִים שֶׁל
צִדִּיקִים (הַדִּינִים), כִּי לֹא שִׁיף בָּהֶם
סְלוּף לְאַחֵר שֶׁכֶּכֶר יֵצְאוּ מִפִּיהֶם (רא"ס).
מִשְׁפָּטֵי אָמַת, וְכֵן תִּרְגֹּמוֹ: "פִּתְגָּמִין
תִּרְיָצִין" - יְשָׁרִים. - רָאָה גַּם רִשִּׁי
דְּבָרִים שֶׁם. וְהוּא עַל פִּי לְשׁוֹן הַכְּתוּב
(תהלים יט, י) "מִשְׁפָּטֵי ה' אָמַת צִדְקוֹ יִחְדָּד"
(רא"ס). תורה ט
(ט) וְגַר לֹא תִלְחָץ - בְּהַרְבֵּה
מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר,
מִפְּנֵי שְׁסוּרוֹ רַע. אֶת נַפְשׁ הַגֵּר -
כִּמְהָ קָשָׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ.
- בְּרִשִּׁי הַוִּרְיָוִת יג, א: "יֵצֵר הָרָע שְׁלוֹ,
שֶׁר שְׁלוֹ רַע הוּא". וּבְרִשִּׁי קִידוּשִׁין פב,
א: "מִנְהֵגוֹ רַע". וּמִפְּנֵי זֶה קָרוֹב לְחֻזּוֹר

(ח) וְשָׁחַד לֹא תִקַּח - אָפְלוּ לְשֹׁפֵט
אָמַת - בְּרִשִּׁי דְּבָרִים טז, יט "אָפְלוּ
לְשֹׁפֵט צִדִּיק".
וְכָל-שֹׁפֵן כְּדֵי לְהַטּוֹת הַדִּין, שֶׁחֲרִי
כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין נֹאמַר כָּכֶר
- פְּסוּק ו.
"לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט". יַעֲזֹר פְּקָחִים -
אָפְלוּ חֲכָם בַּתּוֹרָה וְנוֹטֵל שָׁחַד, סוֹף
שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וַיִּשְׁתַּכַּח
תַּלְמוּדוֹ, וַיִּבְהֶה מְאוּר עֵינָיו - מִפְּרִשׁ
"יעזר", הֵן עֲזָרוֹן מְאוּר עֵינָיו כִּפְשׁוּטוֹ,
וְהֵן כְּמִשְׁמַעוֹ עֲזָרוֹן שְׁכָלִי, וְהוּא טִירוּף
דַּעַת, וְזֶה יִגְרוֹם שֶׁתַּלְמוּדוֹ יִשְׁתַּכַּח.
אֲבָל רָאָה רִשִּׁי דְּבָרִים שֶׁם: "כִּי הַשֹּׁחַד
יעזר - מִשְׁקַבֵּל שָׁחַד אִי-אַפְשָׁר שֶׁלֹּא
יִטָּה אֶת לְבוֹ אֲצִלוֹ לְהַפּוֹךְ בְּזִכְרוֹתוֹ".
וַיִּסְלַף - פִּתְגָּמוֹ: וּמִקְלָקֵל

למאכל חיה: מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר. מכאן אמרו: אין מעשר בשביעית. **בן-תעשה לכרמך** • ותחלת המקרא מדבר בשדה הלכן, כמו שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך".

(יב) **ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן-אמתך והגר:**

יב ששת יומין תעבד עובדך וביום השביעי תנוח בידל דינח תורך וחמורך וינפוש בר אמתך וגירא:

ה"י • **וביום השביעי תשבת** • (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר 'שבת בראשית' ממקומה, שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהוג בה 'שבת בראשית'. **למען ינוח שורך וחמורך** • תן לו ינוח, להחיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית? אמרת: אין זה ינוח, אלא צער. **בן-אמתך** • (מכילתא) בעבד הערל הכתוב מדבר. **והגר** • זה גר תושב.

(יג) **ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו ולשם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על-פיך:**

יג וכל די אמרית לכוון תסתמרו ושוש טעות עממיא לא תדכרו לא ישמע על פומכון:

ה"י • **ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו** • (מכילתא) לעשות כל מצות-עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה

אשל אברהם - הרב אלשילי

שבבית.
דבר אחר: "תשמטנה" - מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. "ונטשתה" - מלובל - זיבול הוא שמניחין ובל בעקרי האילן (רש"י מ"ק ג, א).
ומלךשקש - ברש"י מועד קטן שם כתב: "הינו עדור, אלא שעדור הוא בגפנים וקשקוש בזיתים", כלומר שחופר תחת הזיתים לרפויי ארצה. אף ברש"י ב"ב מציעא פט, ב כתב ש"לקשקש" זהו "לכסות שרשים המגולים".
ויתרם תאכל חית השדה - לחמיש מאכל אביון - "ואכלו אביוני עמך".
למאכל חיה - כי אם לא בן, לאיזה ענין כתבה התורה את אכילת החיה שבשדה, הרי החיה אינה ברשותו של אדם שהתורה צריכה להחיר לה אכילה (רא"ם).
מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר - בשביעית.
מכאן אמרו - מכילתא.
אין מעשר בשביעית. בן תעשה לכרמך - ותחלת המקרא - "והשביעית תשמטנה ונטשתה".

מדבר בשדה הלכן - שדה של תבואה (רש"י מ"ק ג, ב).
כמו שאמר למעלה הימנו - פסוק י. "תזרע את ארצך" - ואין זריעה אלא בשדה. כלומר "בן תעשה" מוסב על תחילת הענין, שקמו שעשית בשדה לכן - "בן תעשה לכרמך" (רא"ם). תורה יב
(יב) **וביום השביעי תשבת - אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית** - כל שבת נקראת שבת בראשית, משום שמקודשת וקאה מששת ימי בראשית, דבשבת ראשונה כתוב בה "ויכלו .. ויקדש אותו" (רש"י ב"ב קבא, א).
ממקומה - ומשום כף חור והחיר כאן על השבת לאחר שפבר צינה עליה בעשרת הדברות (רא"ם).
שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה 'שבת בראשית' - למען ינוח שורך - ראה רש"י לעיל כא, כג: "כל בהמה וחיה פשור, שהרי נאמר במקום אחר (דברים ה, יד): וכל בהמתך. וחמורך - תן לו ינוח - לשון נחת, ולא מלשון מנוחה, שהמנוחה והשביטה בבהמה כבר נאמרה בעשרת הדברות.

יג **ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו** - לעשות כל מצות-עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו - וראה גם רש"י דברים יג, א: "תשמרו לעשות - ליתן לא-תעשה על עשה האמורים בפירשה, שכל השמר לשון לא-תעשה

אֲזַהֲרָה הִיא בַּמָּקוֹם לָאוּ. לֹא תִזְכְּרוּ • (ע"א) שְׁלֹא יֹאמֶר לוֹ: 'שָׁמַר לִי בְּצַד עֲבוּדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית, או תַּעֲמֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוּדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית'. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכָל אֲשֶׁר-אֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ". לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְׁקוּלָה עֲבוּדַת אֱלִילִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלָן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כֵּלָן. לֹא יִשְׁמַע מִן הַנִּכְרִי. עַל פִּיךָ • שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוּת עִם נִכְרִי, וְיִשְׁכַּע לְךָ בַּעֲבוּדַת אֱלִילִים שְׁלוֹ. נִמְצְאָתָה שְׁאֵתָה גֹרֵם שִׁזְזוֹן עַל יָדְךָ.

(יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲגֹג לִי בַשָּׁנָה: יד תֵּלֶת זְמָנִין תַּחֲגֹג קִדְמִי בַשָּׁמָיִם:

רש"י • רִגְלִים • פְּעָמִים, וְכֵן (במדבר כב) "כִּי הִכִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים".

(טו) אֶת-תַּחֲגֹג הַמִּצְוֹת תִּשְׁמַר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת פֶּאֶשֶׁר צִוִּיתֶךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב בִּיָּבֹו יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא-יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם:

רש"י • חֹדֶשׁ הָאָבִיב • שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְּמַלְאָת בּוֹ בְּאֶבֶיב. אָבִיב • לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשָּׁל פְּרוֹת. וְלֹא-יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם • בְּשֶׁתְּבֹאוּ לְרֵאוֹת פָּנֶי בְּרִגְלִים, הֵבִיאוּ לִי עוֹלוֹת (חגיגה ט).

(טז) וְחֹג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֹג הָאָסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת-מַעֲשֵׂיךָ מִן-הַשָּׂדֶה:

אשל אברהם - הרב אלשוילי

"אָבִיב", לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשָּׁל פְּרוֹת - לְפִי הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן הַתְּבוּאָה נִקְרְאת "אָבִיב" (על שֵׁם "אֶבֶב" וְכֵן פִּירֵשׁ לְעִיל שֵׁם), וְעַל שְׁמָהּ נִקְרָא כָּל הַחֹדֶשׁ אָבִיב, וְאִילוּ לְפִי פִירוּשׁ זֶה, הַחֹדֶשׁ עֲצָמוֹ קְרוִי אָבִיב (על שֵׁם "אָב"). וְרָאָה לְשׁוֹן רִשִּׁי לְקַמֵּן לָד, יח: "חֹדֶשׁ הַבְּכוֹר, שֶׁהַתְּבוּאָה מִבְּכֹרֶת בְּכִישׁוּלָה". וְכֵן בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה ז, א: "בַּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, שִׁישׁ בּוֹ אָבִיב, שֶׁהַתְּבוּאָה בְּכִירָה בּוֹ, לְהִיּוֹת מְבוּשָׁלֶת בְּגִמְרָה בִּישׁוּלָה". שֵׁם כּא, א: "שְׁנִיטָן קְרוִי אָבִיב עַל שֵׁם בִּישׁוּל הַתְּבוּאָה". סְנֵהֲדִרִין יג, ב: "שְׁאִין נִטָּן קְרוִי אָבִיב אֶלָּא עַל-פִּי בִישׁוּל הַתְּבוּאָה שֶׁמִּתְבַּכֶּרֶת בּוֹ". וְלֹא יֵרָאוּ פָנֶי רִיקָם - בְּשֶׁתְּבֹאוּ לְרֵאוֹת "פָּנֶי" בְּרִגְלִים, הֵבִיאוּ לִי עוֹלוֹת - רָאָה גַם רִשִּׁי לְקַמֵּן לָד, כ, וְשֵׁם: "מִצְוָה עֲלֵיכֶם לְהֵבִיא עוֹלֹת רֵאִית פָּנִים". וּבְרִשִּׁי דְבָרִים טו, טו: "הֵבֵא עוֹלוֹת רֵאִיָּה וְשִׁלְמִי חֲגִיגָה". תורה טו

הַחֲוִגְגָּת שֶׁלֹּשׁ רִגְלִים בַּשָּׁנָה". תורה טו (טו) חֹדֶשׁ הָאָבִיב - אֵף שֶׁבְּכָר נִזְכָּר "בַּחֹדֶשׁ הָאָבִיב" לְעִיל יג, ד, וְרִשִּׁי לֹא פִירֵשׁ שֵׁם מִה פִירוּשׁוֹ - יֵשׁ לוֹמֵר מִשׁוֹם שֶׁבְּכָל מְקוֹם רִשִּׁי מִפְּרֵשׁ לְפִי צוּרָה הַכְּתוּבִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְלְעִיל הַדָּגֵשׁ הוּא עַל חֹדֶשׁ הָאָבִיב בַּחֹדֶשׁ שֶׁרָאוי לְצֵאת בּוֹ, כְּנֹזֶכֶר בְּכַתּוּב, וְאֵין עֲנִין לְפָרֵשׁ אֶת מִשְׁמַעוֹת תִּיבַת "אָבִיב" בְּהַקְשֵׁר לָכֵךְ, אֶלָּא רַק לְעֲנִין הַחֹדֶשׁ עֲצָמוֹ שְׁאִינוֹ חֵם וְלֹא קָר. מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּאֵן הוּצָרָה לְפָרֵשׁ אֶת מִשְׁמַעוֹת תִּיבַת "אָבִיב" בְּהַקְשֵׁר לְתְּבוּאָה, מִשׁוֹם שֶׁהַכְּתוּב מְזַכֵּר אֶת "חֹדֶשׁ הָאָבִיב" בְּהַקְשֵׁר לְשֶׁאֵר הַחֲגִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם תְּבוּאָת הַשָּׂדֶה, "חֹג הַקִּצִּיר" וְ"חֹג הָאָסֶף", וְלָכֵן מִפְּרֵשׁ שֵׁם "חֹדֶשׁ הָאָבִיב" הַנִּזְכָּר בְּאֵן הוּא עַל שֵׁם תְּבוּאָת הַשָּׂדֶה (הר"ב). שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְּמַלְאָת בּוֹ - בְּאוֹתוֹ חֹדֶשׁ. בְּאֶבֶב - בְּקִשְׁיָה (רש"י לְעִיל ט, לא). [לְשׁוֹן אַחֵר:] - כֵּן הוּא בְּדִפּוּס רֵאשׁוֹן.

הוּא, אֶלָּא שְׁאִין לֹקִין עַל 'הַשְּׁמֵר' שֶׁל עֲשֵׂה". לֹא תִזְכְּרוּ - שְׁלֹא יֹאמֶר לוֹ - לְחַבְרוֹ. שְׁמֵר לִי - הַמִּתֵּן לִי (רש"י סְנֵהֲדִרִין טג, ב). בְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית, או תַּעֲמֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית - שְׁלֹא יִזְכְּרֶה שֶׁעֲבוּדָה זָרָה אֶפִּילוֹ בְּדִרְךָ אֵגֵב. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכָל אֲשֶׁר אֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ", לְלַמֶּדְךָ שֶׁשְׁקוּלָה עֲבוּדָה זָרָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלָן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כֵּלָן. לֹא יִשְׁמַע מִן הַנִּכְרִי עַל פִּיךָ - שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוּת עִם נִכְרִי וְיִשְׁכַּע לְךָ בַּעֲבוּדַת זָרָה שְׁלוֹ, נִמְצְאָתָה שְׁאֵתָה גֹרֵם שִׁזְזוֹן עַל יָדְךָ - וְאִם כֵּן פִּירוּשׁ "עַל פִּיךָ", הוּא עַל יָדְךָ. תורה יד (יד) רִגְלִים - פְּעָמִים - רָאָה גַם רִשִּׁי יוֹמָא לָד, ב. וְכֵן "כִּי הִכִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים" - בְּמִדְבָּר כב, כח. וְרָאָה רִשִּׁי שֵׁם: "רָמְזוּ לוֹ, אֶתָּה מִבְּקֵשׁ לְעַקּוֹר אוֹמֶה

י"א וְחַג הַקִּצִּיר • הוא חג שבועות. בַּכּוּרִי מַעֲשִׂיךְ • שהוא זמן הַבָּאָת בַּכוּרִים, שְׁשֹׁתִי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצָרָת, הָיוּ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ לַמִּנְחֹת וּלְהַבִּיא בַּכוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאָמַר: (במדבר כח) "וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים וְגו'". וְחַג הָאָסֶף • הוא חג הספות. בְּאֶסְפָּךְ אֶת־מַעֲשִׂיךְ • שְׁכַל יָמוֹת הַחֲמֵה הַתְּבוּאָה מִתִּיבֶשֶׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבְחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבֵּית מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים.

(יז) שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה בְּלִיְזָכוֹרְךָ אֶל־פָּנַי
הָאֵרֶן וְיִהְיֶה:

י"א שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים וְגו' • לְפִי שֶׁהֶעֱנִין מִדְּבַר בַּשְּׂבִיעִית, הֲצִרְךָ לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא). בְּלִיְזָכוֹרְךָ • הַזְכָּרִים שָׁבָד.

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגִי
עַד־בֹּקֶר:

י"א לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִץ וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בִּי"ד בְּנִסָּן עַד שֶׁתִּבְעַר אֶת הַחֲמֵץ (מכילתא. פסחים טז).

אשל אברהם - הרב אלשול

חגים אלו בזמנים אחרים, ולכן אומר שגם בשביעית יש לחגוג אותם בזמניהם.

בְּלִיְזָכוֹרְךָ - הַזְכָּרִים שָׁבָד - דִּיק לְפָרֵשׁ "הַזְכָּרִים שָׁבָד", וְלֹא "שָׁלֵף", כִּי הַצִּיּוּי כָּאֵן אֵינוֹ עַל הָאֲבוֹת שֵׁשׁ לָהֶם זָכָרִים, כִּי אִם כֵּן הָאֲבוֹת אֵינָם בְּכָלֹל הַצִּיּוּי, אֲלֹא הַצִּיּוּי הוּא לְכָל הַזְכָּרִים שֶׁבִּישָׁרָאֵל (דברי דוד). וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן לָד, כג. תורה יח

(יח) לֹא תִזְבַּח עַל חֲמִץ וְגו' - לֹא תִשְׁחַט - וְהוּא "לֹא תִזְבַּח".

אֶת הַפֶּסַח - וְהוּא "זִבְחִי", אֲבָל פִּירוּשׁ מִלַּת "דָּם" לֹא מְבֹאֵר כָּאֵן, וְיִבְאֵר לְקַמֵּן לָד, כה, שו"א אֲזַהֲרָה גַם לְזוֹרֵק (רא"ם).

בִּי"ד בְּנִסָּן עַד שֶׁתִּבְעַר הַחֲמֵץ - בְּלֹמַר "עַל חֲמִץ" פִּירוּשׁוֹ כֹּל עוֹד שֶׁחֲמֵץ קִים בְּרִשׁוֹתוֹ. וְרָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן לָד, כה: "לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וְעַדִּין חֲמֵץ קָם", וְשֶׁם הוֹסִיף: "אֲזַהֲרָה לְשׁוֹחֵט אוֹ לְזוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חִבּוּרָה".

וְלֹא יִלִּין חֶלֶב חֲגִי - חוּץ לַמִּזְבֵּחַ - רָאָה רִשִׁי לְקַמֵּן שֶׁאֵף שֶׁהַפֶּסַח מִדְּבַר עַל אִימורי הַפֶּסַח, לְמִדֵּים מִכָּאֵן לְכָל הַקֹּטֵר חֲלָבִים וְאֶבְרִים. וְהִינוּ חֲלָבִים שֶׁל קָרֶבֶן שְׁזוֹרֵק דָּמָם בְּיוֹם, שֶׁאֵם הָיוּ עַל גְּבֵי הָרֶצֶפָה, דִּהְיוּ חוּץ לַמִּזְבֵּחַ, עַד שֶׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר,

חֲטִים עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵם רִאשׁוֹנִים לְמִנְחַת חֲטִים הַבָּאִים מִן הַחֲדָשׁ.

וְחַג הָאָסֶף - הוּא חַג הַסְּפּוֹת. בְּאֶסְפָּךְ אֶת מַעֲשִׂיךְ - שְׁכַל יָמוֹת הַחֲמֵה הַתְּבוּאָה מִתִּיבֶשֶׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבְחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבֵּית מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. - בְּלֹמַר "בְּאֶסְפָּךְ" הוּא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה לַבֵּית (רש"י לְקַמֵּן לָד, כב). וְרָאָה גַם רִשִׁי בְּרִאשִׁית מַט, כט. תורה יז

(יז) שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים וְגו' - לְפִי שֶׁהֶעֱנִין מִדְּבַר בַּשְּׂבִיעִית - שֶׁאֵין בָּהּ לֹא קִצִּיר וְלֹא אֶסֶף (משכיל לד).

הֲצִרְךָ לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן - לְכֹן חוֹר שׁוֹב וְכֹתֵב "שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה", אֵף שֶׁכָּבֶר צִיּוּהָ עַל כֶּף לְעִיל פְּסוּק יד (רא"ם דברי דוד).

שֶׁלֹּא תִאמַר הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ לֹא קִצִּיר וְלֹא אֶסֶף, לֹא תִנְהַג בָּהּ חֲגִים אֲלוֹ הַנִּקְרָאִים עַל שֵׁם הַקִּצִּיר וְהָאֶסֶף, וְכֵן פֶּסַח שֶׁבְּחֲדָשׁ הָאֵבִיב עַל שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְּבַפֶּרֶת בָּהּ. וְהִנֵּה בְּכֹמָה כְּתִיב־יָד וּדְפוּסִים רִאשׁוֹנִים הַגִּירָסָא הִיא: "שֶׁלֹּא יִסְתָּרְסוּ רִגְלִים מִמְּקוֹמָם" (וְכֵן הוּא בְּמִכְיֶלֶתָא וּבְכֹמָה מִפְּרָשִׁי רִשִׁי). וּפִירֵשׁ הִימְשָׁפִיל לְדוֹד, שֶׁהַחֲדָשׁ כָּאֵן הוּא עַל סִירוֹס דְּזָקָא. בְּלֹמַר הָיוּ וְאֵין אֵבִיב וְקִצִּיר וְאֶסֶף נוֹהֲגִים בַּשְּׂבִיעִית, אֵל תִּאמַר שֶׁנִּיתָן לְחִגּוּג

(טז) וְחַג הַקִּצִּיר - הוּא חַג שְׂבֻעוֹת. בַּכּוּרִי מַעֲשִׂיךְ - שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאָת בַּכוּרִים, שְׁשֹׁתִי הַלֶּחֶם הַבָּאִים בַּעֲצָרָת הָיוּ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ לַמִּנְחֹת - בְּלֹמַר, לְאַחַר שֶׁהִבִּיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִהַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה, הוֹתֵר לְהַקְרִיב מִנְחֹת מִתְּבוּאָה ז'. וְרָאָה רִשִׁי וְיִקְרָא כג, טז יז שֶׁמִּשּׁוֹם כֶּף נִקְרָאִים שְׁתֵּי הַלֶּחֶם "מִנְחָה חֲדָשָׁה", כִּי הִיא "הַמִּנְחָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּבָאָה מִן הַחֲדָשׁ", וְנִקְרָאֵת "בַּכוּרִים" בְּגִלָּל שֶׁהִיא "רִאשׁוֹנָה לְכָל הַמִּנְחֹת", אֵף לְמִנְחַת שְׁעוּרִים, מִלְּבַד מִנְחַת הָעוֹמֵר שֶׁקִּרְבָּה בְּפֶסַח. וְרָאָה עוֹד בְּרִשִׁי לְקַמֵּן לָד, כב. וְלְהַבִּיא בַּכוּרִים לַמִּקְדָּשׁ - מִנְחֹת סח, ב. בְּרִשִׁי שֵׁם: "מִשּׁוֹם דְּגַבִּי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם כְּתִיב מִנְחָה חֲדָשָׁה, שֶׁתִּהְיֶה חֲדָשָׁה לְכָל הַמִּנְחֹת וְהַבְּכוּרִים". וּבְרִשִׁי רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א: "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם יִרְצוּ עַל פִּירוֹת הָאֵילָן, שֶׁהֵן מִתִּירִין לְהַבִּיא בִּיבּוּרִים, שֶׁאֵין מִבִּיאִין בִּיבּוּרִים קוֹדֵם לַעֲצָרָת, דְּכִתִּיב בַּכוּרִי קִצִּיר חֲטִים".

שְׁנֵאָמַר - בְּמִדְּבַר כח, כו. וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים וְגו' - מוֹכִיחַ מִכָּאֵן שֶׁחַג הַשְּׂבֻעוֹת הוּא זְמַן הַבָּאָת הַבְּכוּרִים, שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא "יוֹם הַבְּכוּרִים". אֲבָל רָאָה רִשִׁי שֶׁם שֶׁמִּפְּרֵשׁ שֶׁהַכְּנָה עַל שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁחַג הַשְּׂבֻעוֹת קָרוּי בַּכוּרִי קִצִּיר

ולא-ילין חלב-חגי וגו' • חוץ למזבח. עד-בקר • יכול אף על המערכה יפסל בלינה? תלמוד לומר: (ויקרא ו) "על מוקדה, על המזבח כל הלילה". ולא-ילין • אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר: "עד-בקר", אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח.

(יט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך
לא-תבשל גדי בחלב אמו:
יט ריש בכורי ארץ פיתי לבית מקדשך ויני
אלהך לא תכילין בשר בחלב:

כס"א ראשית בכורי אדמתך • אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן: "בכורי אדמתך". ביצר? אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא: (דברים ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'". לא תבשל גדי • אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רך. ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה, שכתוב: "גדי" והצרך לפרש אחריו: "עזים", כגון: (בראשית לח) "אנכי אשלח גדי עזים", "את גדי העזים", (שם כז) "שני גדי עזים", ללמדך, שכל מקום שנאמר "גדי" סתם, אף עגל וכבש במשמע. ובג' מקומות נכתב בתורה: אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול (פסחים כז. חולין קטו).

אשל אברהם - הרב אלשוילי

והצרך לפרש אחריו עזים, כגון
"אנכי אשלח גדי עזים" - בראשית
לח, יז.

"את גדי העזים" - שם לח, כ.

"שני גדי עזים" - שם כז, ט.

ללמדך, שכל מקום שנאמר גדי
סתם, אף עגל וכבש במשמע
- ראה גם רש"י לקמן לד, כו, ושם
מוסיף: "למדת שגדי סתם כל יונקים
במשמע".

ובשלשה מקומות נכתב בתורה
- כאן, לקמן לד, כו, דברים יד, כא.

אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור
הנאה, ואחד לאסור בשול - ראה

גם רש"י לקמן לד, ו. רש"י ביצה יב, א.

מכות כא, ב. אבל ראה רש"י דברים
שם: "שלוש פעמים, פרט לחיה

ולעופות ולדגים". ומה שהוצרך לפרש
דבר זה כאן כבר בפעם הראשונה

שמופיע בתורה, ולא המתין לפעם
השנייה או השלישית, יש לומר, משום

שאיסור זה עצמו כפי שכתוב כאן "לא
תבשל" דורש ביאור, היכן מצינו דבר

האסור בבישול בלבד? ולכן מפרש
רש"י שאכן האיסור כולל גם אכילה

והנאה, שכן שלש פעמים נכתב
בתורה איסור זה, והסדר הוא: אכילה,

הנאה ובישול, דהיינו שבנוסף לאכילה
והנאה ישנו גם איסור בישול, ואת זה

למדים מהפעם השלישית, שלאחר
שאסרה "גדי בחלב אמו" באכילה

בשביעית חייבים בבכורים, והו משום
שגם אז היא "אדמתך", ועל כך אומר
"אשר נתת לי ה'", אף שהפירות
מופקרים (נחלת עקב).

ביצר - והו ביאור לשאלה איה יש
אפשרות להביא ביכורים בשביעית,
ומשום כך מובא בהמשך אחד (דברים).

אדם נכנס לתוך שדהו ורואה
תאנה שבכרה, כורך עליה גמי

לסימן ומקדישה - ואומר: הרי זה
בכורים (רש"י דברים כז, ט). כלומר, כיון

שמקדישה בעודה מחוברת ואינו
תולשה אלא כורך עליה גמי, הרי דבר

זה מותר גם בשביעית (הרב).

ואין בכורים אלא משבעת המינין
האמורין במקרא - דברים ח, ח.

"ארץ חטה ושעורה וגו'" - ברש"י
לקמן לד, כו לומר זאת מלשון הפסוק

"ראשית בכורי אדמתך - משבעת
המינין האמורים בשבח ארץ".

וברש"י דברים כו, ב מביא לימוד
מגזרה שזה: "נאמר כאן (דברים שם) ארץ,

ונאמר להלן (שם ח, ט) ארץ חטה
ושעורה וגו', מה להלן משבעת

המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל,
אף כאן שבח ארץ ישראל שהו שבעה

מינין".

לא תבשל גדי - אף עגל וכבש
בכלל "גדי", שאין גדי אלא לשון
ולד רך. ממה שאתה מוצא בכמה

מקומות בתורה שכתוב גדי,

נפסלין בלינה, ושוב אינו יכול
להעלותו מן הרצפה למזבח.

עד בקר - יכול אף על המערכה
יפסל בלינה - כשיגיע הבקר אם לא

נשרפו לגמרי.

תלמוד לומר - ויקרא ו, ב.

"על מוקדה על המזבח כל הלילה"

- פירושו שכל הלילה יכול להעלותו
על המערכה, והרי כאשר יעלה אותם

בסוף הלילה בודאי יהיו על המערכה
בבקר, ובכל זאת אינם נפסלים בלינה

(גרא).

ולא ילין - אין לינה אלא בעמוד
השחר - ראה גם רש"י לקמן לד, כה.

שנאמר "עד בקר", אבל כל הלילה
יכול להעלותו מן הרצפה למזבח

- ראה גם רש"י וזכרים פו, א: "דכתיב
עד בקר, הא כל הלילה ילין". תורה יט

(יט) ראשית בכורי אדמתך - אף
השביעית חייבת בבכורים - רבים

התקשו למצוא מקור לדברי רש"י
אלו, ויש מפרשי רש"י שאינם גורסים

זאת, ויש שדיקו מרש"י כמות עד, א
להיפך, שכתב: "ונוהגין תרומה

וביכורים בשאר שני השבוע", משמע
שבשביעית אינה נוהגת. וראה תורה

שלמה אות רס.
לכך נאמר אף כאן - בשביעית.

בנוסף לאמור לקמן לד, כו.
"בכורי אדמתך" - הדייק הוא במה
שאומר "אדמתך", כלומר הטעם שגם

♦ יום שישי כ"ד שבט ♦

(ב) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח מִלֶּאֱדָה לְפָנֶיךָ לְשִׁמּוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ
וּלְהַבְיִאֲךָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנֵתִי:

כ"ד הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח מִלֶּאֱדָה • כאן נתיב־שורו שְׁעֵתִידִין לְחֵטָא, וְשִׁכְנָה אוֹמֶרֶת לָהֶם: (לִקְמָן לֵא) "כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקֶרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכְנֵתִי • אֲשֶׁר זִמְנֵתִי לָתֵת לָכֶם, זֶהוּ פְּשִׁיטָא. וּמִדְרָשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנֵתִי", כָּבֶד מְקוֹמִי נִכְרַ כְּנִגְדּוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שְׁאוּמְרִים שְׁבִית-הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכֻן כְּנִגְדּוֹ בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה.

(כא) הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵיו וְשָׁמַע בְּקוֹלוֹ אֶל-תִּמְרוֹ בּוֹ כִּי לֹא
יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמִי בְּקֶרְבְּךָ:

כ"א אֶל-תִּמְרוֹ בּוֹ • לְשׁוֹן הַמִּרְאָה, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ א) "אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּידִי". כִּי לֹא יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם • אֵינוֹ מְלַמֵּד בְּכָךְ, שֶׁהוּא מִן הַכֶּת שְׁאִינֵן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא שְׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֵלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שָׁמִי בְּקֶרְבְּךָ • מְחַבֵּר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא: "הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵיו", כִּי שָׁמִי מִשְׁתַּף בּוֹ, וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מִטְטֵרוֹן, שֶׁשָּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ: מִטְטֵרוֹן בְּגִימְטְרִיא שְׁד"י.

אשל אברהם - הרב אלשול

וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שְׁאוּמְרִים, שְׁבִית-הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכֻן כְּנִגְדּוֹ בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה - וְרֹאה גַם רִש"י לְעֵיל טו, יו (וְשֵׁם: פֶּסֶא שֶׁל מַעֲלָה). בְּרִאשִׁית כח, יו. תוֹרָה כֹּא
(כא) אֶל תִּמְרוֹ בּוֹ - לְשׁוֹן הַמִּרְאָה - וּפִירוּשׁוֹ שֶׁלֹּא יִמְרָה אֶת פִּיו.
כְּמוֹ "אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּידִי" - יְהוֹשֻׁעַ א, יח. בְּרִש"י שֵׁם: "קִנִּית אֶת דְּבָרֶיךָ".
וּבְרִש"י סְנֵהֲדִין מִח, ב: הַמִּקְדָּה.
כִּי לֹא יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם - אֵינוֹ מְלַמֵּד - רָגִיל.

בְּכָךְ, שֶׁהוּא מִן הַכֶּת שְׁאִינֵן חוֹטְאִין - וְלָכֵן מְדַגֵּשׁ "לְפִשְׁעֵכֶם", לוֹמֵר שֶׁהַפֶּשַׁע שֶׁיֵּךְ רַק בָּכֶם, אֲבָל הוּא אֵינוֹ שֶׁיֵּךְ לָזֶה בֵּין שְׁאִינוֹ חוֹטֵא (מִשְׁכִּיל לִדוּד).
וְעוֹד, שֶׁהוּא שְׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֵלָּא שְׁלִיחוּתוֹ - וְהוּא לֹא נִשְׁלַח לְשֵׁם כָּךְ, וְלָכֵן "לֹא יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם" (מִשְׁכִּיל לִדוּד).
וְרֹאה גַם רִש"י תְהִלִּים קל, ד: "לֹא נִתַּת רְשׁוֹת לְשִׁלִּיחַ לְסֻלּוֹחַ". וּבְרִש"י סְנֵהֲדִין לח, ב: "לֹא יָכוֹל לְסֻלּוֹחַ לְפִשְׁעֵכֶם".

כִּי שָׁמִי בְּקֶרְבְּךָ - מְחַבֵּר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא - וְלֹא לְמִקְרָא שֶׁלְּפָנֶיךָ, שְׁאִין זֶה טַעַם לְ"כִּי לֹא יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם".
"הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵיו" - וְאֵל תִּמְרוֹ בּוֹ.

יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְחֵטָא וְשֶׁלֹּא לְהִגִּיעַ לְמַצֵּב זֶה, כִּי לֹא הָיְתָה זֶה גְּזֵרָה אֵלָּא הוֹדָעָה בְּלִבְךָ, וּמִמִּילָא עֲדִין יֵשׁ בְּכֶחֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנוּעַ דְּבָר זֶה.
אֲשֶׁר הִכְנֵתִי - אֲשֶׁר זִמְנֵתִי לָתֵת לָכֶם - וְהַכְּנָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמֵר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹדִיעַ כָּאן שֶׁהוּא הָכִין מֵאֲזַל אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל-מִנְתּוֹ לְתִתָּהּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵתִיד, וְלֹא שִׁכְעַת עֲשֵׂה בֶּה אֵיזוֹ הַכְּנָה מִיּוֹחֲדַת (הַרְבֵּי).

זֶהוּ פְּשׁוּטָא. וּמִדְרָשׁוֹ - מְבָאֵר כְּזֶה מִדּוּעַ כָּתַב "הַמָּקוֹם", וְלֹא "הָאֶרֶץ" (הַרְבֵּי), וְלָמָּה נֶאֱמַר "הַכִּינּוּתִי" שֶׁמִּשְׁמַעוֹ הַכִּינּוּתִי לְעַצְמִי, וְלֹא אָמַר "הַכִּינּוּתִי לָךְ" (רִאשׁוֹ).

"אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנֵתִי", כָּבֶד מְקוֹמִי נִכְרַ כְּנִגְדּוֹ - כְּלוֹמֵר, "הַמָּקוֹם" הַכְּנָה לְמִקְוֹמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, "אֲשֶׁר הִכְנֵתִי" כָּבֶד מִזְמֵן, וְהַכְּנָה לְהַכְנָה רוּחָנִית, עַד שֶׁנִּעֲשֶׂה "מְקוֹמִי נִכְרַ כְּנִגְדּוֹ", כְּלוֹמֵר שֶׁזֶה הַשְׁפִּיעַ גַּם עַל קְדוּשַׁת הַמָּקוֹם שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה. וְעַל-פִּי-זֶה "אֶל הַמָּקוֹם" הַכְּנָה לְמָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, וְזֶה בּוֹלֵל הֵן אֶת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה וְהֵן אֶת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה (ע"פ הַרְבֵּי).

וְהַנָּא, אֶסְרָה גַם אֶת הַבִּישׁוּל כְּדִי לְהַרְחִיקֵנוּ מִהָאִסּוּר, וְדָבָר זֶה מוֹרָה עַל חוֹמֶרֶת הָאִסּוּר שֶׁל בָּשָׂר בְּחֻלְב (הַרְבֵּי). תוֹרָה ב

(ב) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח מִלֶּאֱדָה - כָּאן נִתְבַּשְׂרוּ שְׁעֵתִידִין לְחֵטָא - בְּחֻטָּא הַעֲגֵל.
וְשִׁכְנָה אוֹמֶרֶת לָהֶם - לְקָמָן לֵג, ג.
"כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקֶרְבְּךָ" - כְּלוֹמֵר, מֵה שְׁאִמְרָה כָּאן הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח מִלֶּאֱדָה לֹא הָיְתָה זֶה הַחֲלֻטָּה שֶׁכָּךְ יַעֲשֶׂה, אֵלָּא הוֹדָעָה מֵה שִׁיְהִיָּה בְּעֵתִיד, שְׁעֵתִידִים לְחֵטָא וּבַעֲקֻבוֹת כָּךְ יַעֲנִישׁ אוֹתָם בְּשִׁלְחַת מִלֶּאֱדָה בְּלִבְךָ, וְלָכֵן מִשָּׁה לֹא הִתּוּבָה עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּךְ כְּפִי שֶׁהִתּוּבָה בְּפִרְשַׁת כִּי תִשָּׂא, כִּינּוֹן שְׁעֲדִין לֹא חָטְאוּ וְלֹא הָיְתָה הַחֲלֻטָּה כְּזֹאת, וְדִיָּה לְעֶרְה בְּשַׁעֲתָה (בֹּאֵר בִּשְׁדָּה).
וְאֵף שֶׁבְּפִעֵל מִשָּׁה רַבְּנוּ בִּיטֵל אֶת אוֹתָהּ גְּזֵרָה, כְּמִפְּרֹשׁ לְקָמָן לֵג, יְבִיד וּבְרִש"י שֵׁם, מְכַל-מָקוֹם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ חוֹר, שְׁנֶאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה' ד) "אֲנִי שָׂר צֶבָא ה' עִתָּה בִּכְתִּי" (רַמְבַּם). וְנִרְאֶה שֶׁהַטַּעַם שְׁמוּדִיעַ לָהֶם דְּבָר זֶה כָּבֶד עִתָּה הוּא כְּדִי שִׁמְרָנוּ מִלְּחֻטָּא, שֶׁלְמִמּוֹת שֶׁהוֹדָעָה הָיְתָה שֶׁכָּךְ יִקְרָה בְּנוֹדָאוֹת, אֵין זֶה מִשְׁפִּיעַ עַל בְּחִירָתָם שֶׁל בְּנֵי

(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹלִי וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבַתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צָרְיֶיךָ:

כ"ב • וְצַרְתִּי • בְּתַרְגּוּמוֹ, וְאֵעִיק.

(כג) כִּי־יִלְךָ מִלֵּאכֶי לִפְנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרָזִי וְהַבְּנֵעִי הַחֹוִי וְהַיְבוֹסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַס תְּהַרְסֵם וְשִׁבַּר תִּשְׁבַּר מִצִּבְתֵּיהֶם:

כ"ד • הָרַס תְּהַרְסֵם • לְאוֹתָם אֱלֹהוֹת. מִצִּבְתֵּיהֶם • אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּיבֵין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 95)

אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּיבֵין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם (רש"י כג, כד) רש"י מְפָרֵשׁ תֵּבֶת 'מִצְבָּה' לֹא כַּמִּשְׁמָעָה הַרְגִּילָה: אָבֵן שֶׁמְנַסְכִּין אוֹ מְקַרְבִּין עָלֶיהָ לַעֲבוֹדָה־זָרָה. וְנִמְקָו עִמּוֹ: עַל "הָרַס תְּהַרְסֵם" פֶּרֶשׁ "לְאוֹתָם אֱלֹקוֹת", הֵינִי שֶׁהִכְנָה לַעֲבוֹדָה־זָרָה עֲצָמָה; וּמִכֵּן שֶׁגַּם "וְשִׁבַּר תִּשְׁבַּר מִצִּבְתֵּיהֶם" קָאִי בְּעִבוּדָה־זָרָה עֲצָמָה - אָבֵן שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לָהּ.

(כה) וְעַבְדֵּתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרְתִי מִיְּדֶיךָ מִיְּדֵי מִיֶּיךָ:

כה וְתִפְלַחוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַךְ יְיָ מִיְּדֵי מִיֶּיךָ וְהִסְרְתִי מִיְּדֵי מִיֶּיךָ מִיְּדֵי מִיֶּיךָ:

♦ שבת קודש כ"ה שבט ♦

(כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפָּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא:

כו לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ יְיָ מִיֶּיךָ אֲמַלֵּא:

כ"ז • לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה • אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי. מִשְׁפָּלָה • מַפְלַת נְפִלִים, אוֹ קוֹבֶרֶת אֶת בְּנֵיהָ קְרוּיָה מִשְׁפָּלָה.

אשל אברהם - הרב אלשול

לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם. - מִצְבָּה הִיא שֶׁל אָבֵן אַחַת (רש"י דברים יב, ג), וְאֲבָנִים הִוא לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁל מִצְבּוֹת. תּוֹרָה כֹּה (כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה - אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי - אֵין הִכְנָה לְ"וְעַבְדֵּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" שֶׁלִּפְנֵי, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר רַק בְּיַחַס לַעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁנִּזְכָּרָה בְּדֶרֶךְ אֲגָב, אֲלֵא לְפָסוּק שֶׁלִּפְנֵי פָנָיו (פסוק כב): "אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹלִי וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר", הֵנִי עֲשִׂיתָ כֹּל הַמִּצְוֹת, וְלָכֵן נִקְטַר רִש"י בְּלִשׁוֹן "אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי". וְעַל־פִּי־זֶה מוֹכֵחַ מִה שֶׁמִּדְּגִישׁ כָּאֵן "בְּאַרְצְךָ", שֶׁגְּדוּלָה מַעֲלָתָהּ שֶׁל בְּרָכָה זוֹ שֶׁהִיא הוֹפֶכֶת אֶת "אַרְצְךָ" לְמָקוֹם שֶׁלֹּא תִהְיֶה בּוֹ מִשְׁפָּלָה, כִּיִּן

בְּגִימָטְרִיא שֶׁד"י, שֶׁפִּירוּשׁוֹ שֶׁאִמֵּר לְעוֹלָמוֹ דִּי, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יוֹתֵר מִחֲמַשׁ מֵאוֹת (מִהֶלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנִים), כִּי הַנֶּעֱלָם מִשֶּׁד"י הִוא חֲמֵשׁ מֵאוֹת (שִׁין, דָּלֶת, יוֹד), כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹסֵפּוֹת חֲגִיגָה יב, א. תּוֹרָה כב (כב) וְצַרְתִּי - בְּתַרְגּוּמוֹ: "וְאֵעִיק" - מִלְשׁוֹן צָרָה, וְלֹא מִלְשׁוֹן מִצּוֹר. תּוֹרָה כג (כד) הָרַס תְּהַרְסֵם - לְאוֹתָם אֱלֹהֵיכֶם - וְלֹא לַעֲבוֹדֵיהֶם. כְּלוּמַר הֵמָּה סוֹפִית שֶׁל "כַּמַּעֲשִׂיהֶם" (שֶׁלִּפְנֵי) מוֹסֵב עַל עוֹבְדֵיהֶם, וְאֵילוֹ הֵמָּה סוֹפִית שֶׁל "תְּהַרְסֵם" מוֹסֵב עַל "לֹאֲלֹהֵיהֶם" (רִא"ס). מִצִּבְתֵּיהֶם - אֲבָנִים שֶׁהֵם מִצִּיבֵין

"כִּי שְׁמִי" מִשְׁתַּף בּוֹ - וְזֶהוּ "בְּקִרְבּוֹ". וּבְמִדְרַשׁ תְּהִלִּים יז, ג: "שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשׁוּתָף עִמָּהֶם, מִיִּכְאֵל, גַּבְרִיאֵל, אֲוִרִיאֵל, רַפָּאֵל". וְרֵאזָה רִש"י יְהוֹשֻׁעַ שֶׁסּוּק יד שֶׁהָיָה זֶה הַמֶּלֶךְ מִיִּכְאֵל. וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ - סִנְהֶדְרִין לַח, ב. זֶה מִטְטְרוֹן - וְלֹא מִיִּכְאֵל כַּפִּירוּשׁ הַקּוֹדֶם. שְׁשֻׁמוֹ כֶּשֶׁם רַבּוֹ - ש"לֹא רַק ש"שְׁמוֹ מְשׁוּתָף בּוֹ, אֲלֵא שְׁמוֹ הוּא כֶּשֶׁם ה'. מִטְטְרוֹן בְּגִימָטְרִיא שֶׁד"י - וְרֵאזָה חִידוּשֵׁי אֲגָדוֹת מִהֶרֶשׁ"א חוּלִין ס, א שֶׁמִּשְׁעָם זֶה נִקְרָא מִטְטְרוֹן שֶׁר שֶׁל הָעוֹלָם (כַּמִּשׁ בְּחוֹסִי יִבְמוֹת טו, ב), כִּי מִטְטְרוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 128 – מונח 'לקראת שבת')

לא תהיה משפלה ועקרה בארצך (כג, כו) יש לשאל, מדוע מגבילת ברכה זו לארץ ישראל בלבד, ולא בכל מקום שיהודי עושה רצון ה'. ויש לומר, ש"בארצך" באה להגביר ולהגדיל את הברכה: לא זו בלבד שלא תהיה משפלה ועקרה במי שעושה את רצון ה', אלא שברכה זו תתפשט ותשרה גם על ארץ ישראל כלה; בכל הארץ לא תהיה משפלה ועקרה (מה' שצ"פ במו"ק לארץ – יתברך רק מי שעושה את רצון ה').

(כו) את-אימתי אשלח לפניך והמתי את-כל-העם אשר תבא בהם ונתתי את-כל-איבויך אליך ערף:
כז ית אימתי אשלח קדמך ואתפר (נ"א ואשגש) ית כל עמא דאת דאת לאגמא בהון ואמסר ית כל פעלי דכבד קדמך מחזרי קדל:

כ"א והמתי • כמו והממתי, ותרגומו: ואשגש, וכן כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשתהפך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפוס, כגון: "והממותי", מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו". "וסבותי", מגזרת (שמואל א ז) "וסבב בית אל". "דלותי", מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו". (שם מט) "על פנים חקתיך", מגזרת (שופטים ה) "חקקי לב". (שמואל א יב) "את-מי רצותי", מגזרת (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והממותי", ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפתח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקודה מלאפוס, אלא "והממותי", כגון: (במדבר יד) "והמתה את העם הזה" והתי'ו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תוי"ן: האחת נדרשת, לפי שאין מיתה בלא תי"ו, והאחרת משמשת, כמו: "אמרת", "חטאתי", "עשיתי". וכן: "ונתתי", התי"ו מדגשת, שהיא באה במקום שתיים, לפי שהיה צריך שלוש תוי"ן: שתיים ליסוד, כמו: (יהושע י) "ביום תת ה'", (קהלת ג) "מתת אלהים היא", והשלישית לשמוש. ערף • שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם.

אשל אברהם – הרב אלשילי

יט. רצץ את דלים (רשי שם).
והמתרגם "והממותי" "ואקטל" – טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפתח, ולא מ"ם שלה מדגשת, ולא נקודה מלאפוס, אלא "והממותי", כגון "והמתה את העם הזה" – במדבר יד, טו.
והתי"ו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תוי"ן, האחת נדרשת, לפי שאין מיתה בלא תי"ו, והאחרת משמשת, כמו: אמרתי, חטאתי, עשיתי – ראה גם רש"י לקמן פסוק לא.

וכן "ונתתי" – בראשית יז, ח. ועוד. התי"ו מדגשת, שהיא באה במקום שתיים, לפי שהיה צריך שלש תוי"ן, שתיים ליסוד, כמו "ביום תת ה" – יהושע יב.

"מתת אלהים היא" והשלישית לשמוש. ערף – שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם. – קהלת ג, יג. תורה

כח

בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפוס – חול"ם. כגון: "והממותי" מגזרת "והמם – וראה רש"י דברים ז, כג: ש"והמם בולו יסוד, לפיכך חציו קמ"ץ וחציו פת"ח". גלגל עגלתו" – ישעיה כח, כח. וברש"י שם: "הגלגל הומם ומשתבר". "וסבותי" – קהלת ב, כ.

מגזרת "וסבב בית אל" – שמואל א ז, טו.

"דלותי" – תהלים קטז, ו. שם קמב, ז. מגזרת "דללו וחרבו" – ישעיה יט, ו. ברש"י שם: "במחברת אם דל הוא".

"על פנים חקתיך" – שם מט, טו. ברש"י איוב יג, כז: "מלשון מתחקה". וברש"י משלי ח, כט: "מלשון חקו". מגזרת "חקקי לב" – שופטים ה, טו. ברש"י שם: "נכלי ליבא". כלומר מחשבות הלב.

"את מי רצותי" – שמואל א יב, ג. מלשון חמס (רשי שם).

מגזרת "רצץ עזב דלים" – איוב כ,

שנהו המשך למבואר לעיל פסוק כ: "ולחביאך אל המקום אשר הכינותי" לתת לך (הרבי).

משפלה – מפלת נפלים, או קוברת את בניה, קרויה "משפלה" – ראה רש"י בראשית כז, מה: "הקובר את בניו נקרא שכול". וכן הוסיף גם "מפלת נפלים", משום שלפי הענין האמור כאן מובן שגם מפלת נפלים בכלל "משפלה", שהיה בהמשך לזה אומר "ועקרה", כלומר מי שאין לה ילדים כלל מפני שאינה מתעברת, ולפי זה "משפלה" כוללת גם מי שמתעברת אלא שמפלת את ולדה. תורה כז

(כו) והמתי – כמו והממתי ונשמטה מ"ם הכפולה, כדלקמן. ופירושו: "לשון מהומה וערבוב הגוף ומה שבתוכו" (רשי סוטה לו, א).

ותרגומו: "ואשגש" – ואבבל – ראה רש"י גיטין ע, ב.

וכן כל תבה שפעל שלה בכפל האות האחרונה, כשתהפך לדבר

(כח) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לִפְנֵיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחַי וְאֶת־הַכִּנְעָנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ:

כח וְאֶשְׁלַח אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְאֶת־הַחַי וְאֶת־הַכִּנְעָנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ:

כ"ח • הַצִּרְעָה • מִן שְׂרָץ הָעוֹף, וְהִימָּה מִכָּה אוֹתָם בְּעִינֵיהֶם, וּמִטִּילָה בָהֶם אָרֶס, וְהֵם מְתִים, (סוטה לו) וְהַצִּרְעָה לֹא עֹבְרָה אֶת הַיַּרְדֵּן. וְהַחִתִּי וְהַכִּנְעָנִי • הֵם אֲרָץ סִיחֹן וְעוּג. לְפִיכֹךְ, מִכָּל ז' אֲמוֹת לֹא מָנָה כָּאֵן אֶלָּא אִלּוּ. וְחַי, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעֲבֵר הַיַּרְדֵּן וְהַלָּא, שְׁנֵי רַבּוּתֵינוּ בְּמַסַּכַת סוּטָה: 'עַל שֶׁפֶת הַיַּרְדֵּן עֹמְדָה וְזִרְקָה בָּהֶם מָרָה'.

(כט) לֹא אֶגְרְשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרִבָּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:

כט לֹא אֶגְרְשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרִבָּה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:

כ"ט • שְׂמֵמָה • רִיקְנוּת מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאִתָּם מַעֲט וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ. וְרִבָּה עָלֶיךָ • וְתִרְבָּה עָלֶיךָ.

(ל) מַעֲט מַעֲט אֶגְרְשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:

ל מַעֲט מַעֲט אֶגְרְשֶׁנּוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:

כ"ל • עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה • תִּרְבָּה, לְשׁוֹן פְּרִי, כִּמוֹ: "פְּרוּ וּרְבוּ".

(לא) וְשֵׁתִי אֶת־גִּבְלֶךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבַּר עַד־הַנֶּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׂבִּי הָאָרֶץ וְגִרְשִׁתֶּמוּ מִפְּנֵיךָ:

לא וְאֶשְׁתִּי אֶת־גִּבְלֶךָ מִיַּם־סוּף עַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבַּר עַד־הַנֶּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׂבִּי הָאָרֶץ וְגִרְשִׁתֶּמוּ מִפְּנֵיךָ:

כ"א • וְשֵׁתִי • לְשׁוֹן הַשָּׂדֶה, וְהַתִּי"ו מְדַגֵּשֶׁת מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת שְׁתֵּים, שְׁאֵין שִׁיתָה בְּלֹא תִי"ו, וְהֶאֱחַת לְשִׁמוּשׁ. עַד הַנֶּהָר • פְּרָת. וְגִרְשִׁתֶּמוּ • וְתִגְרְשֶׁם.

אשל אברהם - הרב אלשול

(כט) שְׂמֵמָה - רִיקְנוּת מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאִתָּם מַעֲט וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ. וְרִבָּה עָלֶיךָ - וְתִרְבָּה עָלֶיךָ - לְשׁוֹן עֲתִיד. וְכֵן הוּא בְּדִבְרֵים ז', כב. אֶף שֶׁם "פֶּן תִּרְבָּה". וְרָאָה רַש"י שֶׁם: "וְהִלָּא אִם עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְיָרָאִין מִן הַחַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, כג) וְחֵית הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה לָהּ, אֶלָּא גְלוּי הִיא לְפָנֶינוּ שֶׁעֲתִידִין לְחַטּוֹא". תורה ל

(ל) עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה - תִּרְבָּה. לְשׁוֹן פְּרִי, כִּמוֹ "פְּרוּ וּרְבוּ" - בְּרֵאשִׁית א, כב. וְרָאָה גַם רַש"י שֶׁם: "פְּרוּ - לְשׁוֹן פְּרִי". אֶלָּא שֶׁשֶׁם כְּתֹב: "שֶׁפְּרוּ" הֵינּוּ "אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר", אֲבָל כָּאֵן בְּרוּר שֶׁ"תִּפְרָה" הוּא לְשׁוֹן רַבּוּי, שֶׁכֵּן הִיא מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב. תורה לא

(לא) וְשֵׁתִי - לְשׁוֹן הַשָּׂדֶה - וּפִירוּשׁוֹ:

לָהֶם עָרִים גַּם בְּאֲרָץ סִיחֹן וְעוּג (באר בשדה). וְרָאָה רַש"י דְּבָרִים יח, א: "וְשֵׁל סִיחֹן וְעוּג שְׁנֵי עַמִּמִּין, אֲמוּרִי וְכִנְעָנִי", וְלֹא הִזְכִּיר חֲתִי. וְרָאָה שֶׁם בְּבִיאור. וּמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר כָּאֵן אֶת הָאֲמוּרִי, יֵשׁ לוֹמֵר מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לַצִּרְעָה בְּשִׁבִּיל לְהִלָּחֵם בְּאֲמוּרִי. וְעַדִּין צָרִיךְ עֵינֵינוּ בְּכָל זֶה.

לְפִיכֹךְ מִכָּל שֶׁבַע אֲמוֹת לֹא מָנָה כָּאֵן אֶלָּא אִלּוּ. וְחַי, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעֲבֵר הַיַּרְדֵּן וְהַלָּא - בְּנִרְצָה שֶׁהֵם הָיוּ סְמוּכִים לַיַּרְדֵּן, לָכֵן רַק בָּהֶם הָיָה זִרְקָה מָרָה, מִה־שֶׁאֵין־כֵּן שֶׁאֵר אֲמוֹת הָיוּ בְּעוֹמֶק שְׁטַח אֲרָץ כִּנְעָן. וְעַדִּין צָרִיךְ עֵינֵינוּ.

שְׁנֵי רַבּוּתֵינוּ בְּמַסַּכַת סוּטָה עַל שֶׁפֶת הַיַּרְדֵּן עֹמְדָה וְזִרְקָה בָּהֶם מָרָה. - סוּטָה לו, א. תורה כט

(כח) הַצִּרְעָה - מִן שְׂרָץ הָעוֹף, וְהִימָּה מִכָּה אוֹתָם בְּעִינֵיהֶם וּמִטִּילָה בָהֶם אָרֶס וְהֵם מְתִים - וְרָאָה רַש"י דְּבָרִים ז', כ: "מִן שְׂרָץ הָעוֹף שֶׁהִימָּה זִרְקָה בָּהֶם מָרָה, וּמִסְרִסְתָּן וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם". וּבְרַש"י עֲמוּס ב, ט: "הַצִּרְעָה הִימָּה מִסְמָאָה עֵינֵיהֶם מִלְּמַעַל וּמִסְרִסְתָּן מִלְּמַטָּה". וְלִפִּי זֶה, הַצִּרְעָה לֹא הִרְגָה בָּהֶם אֶלָּא רַק סְמָאָה אוֹתָם וְסִירְסָה אוֹתָם, וְכָאֵן כְּתֹב שֶׁהָיוּ מְתִים. וְנִרְצָה שֶׁהָיוּ דְּרָשׁוֹת חִלּוּקוֹת.

וְהַצִּרְעָה לֹא עֹבְרָה אֶת הַיַּרְדֵּן - וְהָיָה הַכְּתָב בְּעִיקָר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרָחִי. וְהַחִתִּי וְהַכִּנְעָנִי הֵם אֲרָץ סִיחֹן וְעוּג - וְאֶף שֶׁמוֹשֶׁב הַחִתִּים הָיָה בְּחִבְרוֹן, כְּמִפְּרֹשׁ בְּפָרָשַׁת "חֲזִי שָׂרָה", יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהֵם הָיוּ מְפוֹזָרִים בְּכָמָה מְקוֹמוֹת, וְהָיוּ

(לב) לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֹא־לֵהֵיֶם בְּרִית:

לב לא תגזר להון ולטעוניהון קנים:

(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצָךְ פְּנִי־יִחְטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם בִּיְיָהִי לָךְ לְמוֹקֵשׁ:

לג לא יתבונן בארצך דילמא יתיבון יתך
קדמי ארי תפלה ית טעוניהון ארי יהון לך
לתקלא:

י"א • כי תעבד וגו' • הרי אלו 'בי', משמשין במקום 'אשר', וכן בכמה מקומות. וזהו לשון אי, שהוא אחד מד' לשונות שה'פי' משמש. וגם מצינו בהרבה מקומות 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחָת בִּפְנוּיִם", שהוא חובה.

כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה אֶתְּךָ וְאַהֲרֹן
נָדָב וָאִבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק:

א ואלמשה אמר סק לקדם יי את ואהרן נדב
ואביהוא ושבעין מסבי ישראל ותסגדון
מרחיק:

י"א • ואלמשה אמר עלה • פרשה זו נאמרה קדם י' הדברות, וכד' בסיון נאמר לו: עלה!.

אשל אברהם - הרב אלשילי

ושמתי. ראה רש"י לעיל י, א.
והתי"ו מוגשת מפני שבאה תחת
שמים, שאין שיתה בלא תי"ו,
והאחת לשמוש - בדלעיל ברש"י
פסוק כו.

עד הנקה - פרת - וכן מפורש
ביהושע א, יד. ולא הוצרך כאן
לכתבו, מפני שבבר אמר בפרשת לך
לך "עד הנקה הגדול נהר פרת" (רא"ם),
ומשום כך כתב "הנהר" בה"א הידיעה
(גרא). וראה רש"י יהושע א, ד
שמהמדר עד נהר פרת וזהו רחבה של
ארץ ישראל מדרום לצפון. וראה
רש"י לעיל י, יט ש"מם סוף ועד ים
פלשתיים" וזה גבול ארץ ישראל
ממזרח למערב.

וגרשתמו - ויתגרשם - לשון עתיד
ולשון רבים (שפ"ח), והוא לשון ציווי
(באמ"ח). גם יש לומר שמבאר בזה, שאף
שהכתוב מתחיל ואומר "ושתי את
גבולך וגו'", שהקדוש-ברוך-הוא הוא
שיעשה בן, הרי שסיום הפסוק אינו
מוסב על הקדוש-ברוך-הוא אלא על
בני ישראל, שאתם צריכים לגרש את
הגוים האלה מפניכם. תורה לב

(לג) כי תעבד [.. בי יהיה לך
למוקש] - כן הוא בכמה כתבי-יד

ונדפוסים.

הרי אלו "בי" - "כי תעבד .. בי יהיה".
משמשין במקום "אשר" - ולא בלשון
"אולי", מפני שלפני כן אמר "לא ישובו
בארצך פן יחטאו אותך", וכעת מפרט
הכתוב כמה עלולים להחטאו, ולכן
בהכרח שפירושו: אשר תעבד את
אלהיהם, ואחר-כך מוסיף הכתוב
שכאשר יעבוד את אלהיהם, "כי יהיה
לך למוקש", והינו שאז ודאי יהיו לו
למוקש, ולא אולי. וגם מזה שהכתוב
כתב תחילה "פן", ואחר-כך שינה
בלשונו וכתב "כי", מוכח שרוצה לומר
ש"כי" אלו, אין פירושם "פן" אלא
'אשר'. אבל ראה שו"ת רש"י סימן
רנא: "ואף כי תעבוד את אלהיהם
בלשון 'פן' ישמש, לא ישובו בארצך פן
יחטאו אותך לי, פן תעבוד את וגו'".

וכן בכמה מקומות. וזהו לשון "אי"
- אם.

שהוא אחד מארבע לשונות שה"בי"
משמש - ראה רש"י בראשית כד, לג.
ולא שיש כאן לשון חמישי שה"בי"
משמש שהוא לשון "אשר" (באר רחובות).
וגם מצינו בהרבה מקומות "אם"
משמש בלשון "אשר" - וכן כאן
שכתוב "כי" ופירושו "אם", הרי זה

במשמעות "אשר".

כמו "ואם תקריב מנחת כבורים"
- ויקרא ב, יד. וברש"י שם: "הרי אם
בלשון ביי". וברש"י לעיל כ, כא
שפירושו "כאשר". ואין הבדל בין
"אשר" ל"כאשר" בעצם משמעות
המלה אלא מצד שימוש ה"ף (רא"ם).

שהיא חובה - שהרי במנחת העומר
הכתוב מדבר (רש"י ויקרא שם. וראה גם רש"י
לעיל כ, כא). תורה א

(א) ואל משה אמר - פרשה זו
נאמרה קדם עשרת הדברות - מזה
שכתוב "ואל משה אמר" (ולא "וינדבר
ה' אל משה"), משמע שבבר קודם לכן
נאמרה לו, ובהכרח שהפונה לפני
מתן-תורה (הרב). וראה גם רש"י גיטין
פח, ב: "ואף-על-פי שנכתבה פרשה זו
לאחר מתן-תורה, קודם מתן-תורה
נאמרה, ונבנה המזבח והעלו העולה
והשלימים, ובאותו דם נכנסו לבגדי".
וראה גם רש"י לעיל יט, יא, ושם
הוסיף: "ואין מוקדם ומאוחר בתורה".
וכד' בסיון נאמר לו "עלה" - שאז
נאמר לו מצות פרישה והגבלה,
כדלעיל יט, ייב. וכדפירש רש"י לקמן
פסוק ג. תורה ב

(ב) וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יֵעָלוּ עִמּוֹ:

כ"ה"א וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ • אֶל הָעֶרְפֶּל.

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

כ"ה"ב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם • בּוֹ בַּיּוֹם. אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' • מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה. וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים • (מכילתא בפ' יתרו) מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּנֵי נח, וְשִׁבְתָּ, וְכַבּוּד אֵב וְאֵם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינִין שְׁנִתְּנוּ לָהֶם בְּמֶרֶה.

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכֹּם בַּבֹּקֶר וַיָּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצֵּבָה לְשָׁנִים עֹשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ה"ג וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה • (מכילתא) מ'בְּרָאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּמֶרֶה. וַיִּשְׁכֹּם בַּבֹּקֶר • בַּחֲמִשָּׁה בְּסִיּוֹן.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה - מ'בְּרָאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה - הוא ספר הברית האמור לקמן פסוק ז. יש להעיר, שמה שכתב רש"י "ועד מתן־תורה", אין זה כולל תחילת פרשת יתרו, שזה היה לאחר יום הכפורים, אלא עד סוף פרשת בשלח, ובפרשת יתרו מ'בחדש השלישי' (יט, א) עד פסוק טו (הרב).
וְכָתַב מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּמֶרֶה - מדייק לשון רש"י "וְכָתַב מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּמֶרֶה", משמע שאותן הוא כתב בכתיבה בפני עצמה. וכן הוא בא לומר לנו שיש הבדל בין הכתיבה ש'מבראשית ועד מתן־תורה', שהיא באותו סגנון ולשון כפי שהן בתורה לפנינו, לבין כתיבת מצוות שנצטוו בְּמֶרֶה, שנכתבו בסגנון וב לשון שונה מכפי שהן כתובות בתורה שלפנינו (הרב).

וַיִּשְׁכֹּם בַּבֹּקֶר - בַּחֲמִשָּׁה בְּסִיּוֹן - הוצרך לכתבו משום שלא נאמר "ממחרת", וזה ניתן לומר שהפונה בד' בסיון (נד"י). וראה גם רש"י לעיל יט, יא. תורה ה

ברש"י שבת פז, א כתב שהגבלה נאמרה לו בג' בסיון ופרישה בד' בסיון, עין שם.
וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים - שָׁבַע מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּנֵי נח - שהן: דינין, ברכת ה', עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, גזל, אבר מן החי, ויש מי שמונה (רב מנשיא) סירוס וכלאים במקום דינין וברכת ה' (ראה סנהדרין נו, א).
וְשִׁבְתָּ, וְכַבּוּד אֵב וְאֵם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינִין - מזה שרש"י מונה כאן גם דינין, משמע ששבע מצוות בני נח אינו מונה דינין, ובשיטת רב מנשיא הנזכרת לעיל.

שְׁנִתְּנוּ לָהֶם בְּמֶרֶה - בדלעיל טו, כה וברש"י שם. אף שם לא הזכיר כבוד אב ואם, וראה שם בביאור. ההוכחה של רש"י שכל המצוות האלו סיפר לעם, היא מהלשון "וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים", כלומר משה סיפר לעם "את כל המישפטים" שנצטוו עד מתן תורה. והטעם שהוצרך לספר להם על כך אף שכבר ידעו מזה, זהו בשביל שיקבלו אותם עליהם, וכמו שאמרו "כל אשר דבר ה' נעשה". תורה ד

(ב) וַנִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ - וראה רש"י לעיל ה, א: "ואחר באו משה ואהרן - אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלסין, לפי שיצאו ללכת, ובסיני נפרע להם, ונגש משה לבדו והם לא יגשו, החזיקם לאחוריהם". וראה שם בביאור.

"אֶל הָעֶרְפֶּל" - באמור לעיל כ, יח: "ויעמד העם מרחוק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים" (רא"ם), אלא שהפסוק שם מדבר על יום מתן תורה, וכאן מדבר על יום ד' בסיון. תורה ג

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם - בּוֹ בַּיּוֹם - מזה שכתוב "ויבא משה ויספר לעם", משמע מיד שבא סיפר לעם. וכן מובח מזה שאמר להם "וקדשתם היום ומחר" (בדלעיל יט, י), שזה בד' בסיון. וראה עוד שם פסוק יד: "וירד משה מן ההר אל העם", וברש"י שם שלא היה פונה לעסקיו.

אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' - מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה - המפורשים לעיל יט, ייג, תחילה פרישה ואחר־כך הגבלה. אבל

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נָעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלֻ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָנֹת וַחֲצִי הַדָּם
זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

כ"ה • אֶת־נָעֲרֵי • הַבְּכוֹרוֹת.

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגָנֹת וַחֲצִי הַדָּם
זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

כ"ה • וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם • (זכחים צו) מי חלקו? מלאך בא וחלקו. בְּאֵגָנֹת • שְׁתֵּי אֵגָנֹת: אֶחָד לַחֲצִי דָם עוֹלָה, וְאֶחָד לַחֲצִי דָם שְׁלָמִים, לְהַזֹּת אוֹתָם עַל הָעָם. וּמִכָּאן לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ שֶׁנִּכְנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְבְרִית, בְּמִלָּה וּטְבִילָה וְהִזָּאת דָּמִים, שְׁאִין הִזָּאה בְּלֹא טְבִילָה.

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

כ"ה • סֵפֶר הַבְּרִית • מ'בְּרִית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּמִרְיָה.

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
דָּם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

כ"ה • וַיִּזְרַק • עֲנִין הִזָּאה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחַת לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא'.

אשל אברהם - הרב אלשילי

במקום "וְהִזָּאת דָּמִים" הַגִּירָסָא "וְהִרְצָאת דָּמִים". וְרָאָה רש"י רֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹא, ב: "אֲבוֹתֵיכֶם לֹא נִכְנָסוּ לְבְרִית אֲלָא בְּמִלָּה וּטְבִילָה וְהִרְצָאת דָּמִים וְהִזָּאת דָּמִים, דְּכֹתִיב וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרֹק וְגו', וְאִין הִזָּאה בְּלֹא טְבִילָה, וְהִרְצָאת דָּמִים - דְּכֹתִיב וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ".

שְׁאִין הִזָּאה בְּלֹא טְבִילָה - וּבִהְכָּרַח שְׁלִפְנֵי שֶׁהוּא עָלֵיהֶם טְבָלוֹ. תוֹרָה ז

(ז) סֵפֶר הַבְּרִית - מ'בְּרִית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּמִרְיָה - הוּא אֲשֶׁר כָּתַב מֹשֶׁה לְעֵיל, וְלִכְתּוֹב נִכְתַּב "סֵפֶר הַבְּרִית" בְּה"א הַיְדִיעָה (שפ"ח). תוֹרָה ח

(ח) וַיִּזְרַק - עֲנִין הִזָּאה - שֶׁהוּא מִן הַדָּם עַל הָעָם. רָאָה גַם רש"י רִבּוּת מו, ב: "וַיִּזְרֹק עַל הָעָם - הִזָּאה הוּא". וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּזְרַק עַל מִדְּבַחַת לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא" - וַיִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל הָעָם. בְּלוֹמַר, לְפִי הַתַּרְגּוּם לֹא הִזָּאת

שְׁלָמִים, לְהַזֹּת אוֹתָם עַל הָעָם - אֶת שְׁנֵי חֲצָאֵי הַדָּם שֶׁל הָעוֹלָה וְהַשְׁלָמִים הַזֶּה עַל הָעָם, בְּדִלְקָמֶן פְּסוּק ח.

וּמִכָּאן לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ - בְּרִיתוֹת ט, א. שֶׁנִּכְנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְבְרִית - לְאַחֵר שְׁפִירָשׁ רש"י שֶׁמֹּשֶׁה הִזָּה אֶת שְׁנֵי חֲצָאֵי הַדָּם שֶׁל הָעוֹלָה וְהַשְׁלָמִים עַל הָעָם מִכָּל כְּלִי בִפְנֵי עֲצֻמוֹ, לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנָסוּ לְבְרִית בְּהִזָּאה זו, שֶׁבֶן הָעוֹלָה הִיא כּוֹלָה עוֹלָה כְּלִיל לַה, וְהַשְׁלָמִים יֵשׁ בָּהֶם גַּם חֶלֶק הַבְּעָלִים, וְהֵם שְׁנֵי חֲלָקֵי הַבְּרִית, בְּדֶרֶךְ כּוֹרֵתִי הַבְּרִית שְׁעוֹבָרִים בֵּין הַבְּתָרִים, וּבָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הִזָּה אֶת שְׁנֵי חֲלָקֵי הַדָּם מִכָּל אֶחָד בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ עַל הָעָם, עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיכּוֹל בֵּין שְׁנֵי חֲלָקֵי הַדָּם, וּבִכְפָּר נִכְנָסוּ לְבְרִית (הרד"ב).

בְּמִלָּה - מִלָּה הִיתָה בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב. ח) "וְכָל עַרְל לֹא יֹאכַל בּוֹ". וְרָאָה רש"י שֶׁם פְּסוּק ו.

וּמִכִּילָה וְהִזָּאת דָּמִים - בְּכִמְהָ דְּפּוֹסִים

(ה) אֶת נָעֲרֵי - הַבְּכוֹרוֹת - שֶׁהָעֲבוּדָה בָּהֶם (רש"י לעיל ט, כב).

שֶׁעֲדִין לֹא חָטְאוּ בְּעַגְל וְעוֹמְדִים בְּקִדּוּשֶׁתִּן הָרֹאשׁוֹנָה (רא"ם). תוֹרָה ו

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם - מִי חֲלָקוֹ - כִּי מִזֶּה שֶׁלֹּא כָּתַב תְּחִילָה "וַיִּחַלֵּק אֶת הַדָּם", מִשְׁמַע שֶׁלֹּא מֹשֶׁה חִילַק (רא"ם).

אוּ מִשּׁוּם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם לְחֶלֶק לַחֲצִי בְּדִיּוֹק, לָכֵן שׁוֹאֵל "מִי חֲלָקוֹ" (גרי"א).

מִלְאָךְ בָּא וַחֲלָקוֹ - מִזֶּה שֶׁכָּתוּב "חֲצִי הַדָּם", שֶׁהוּא דְּבַר שֶׁקִּשָּׁה לְצַמְצֵם בְּדִיּוֹק, לָכֵן אָמַר שֶׁזֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי מִלְאָךְ (רֹאה וּקְדָר ה. ח). וְרָאָה תוֹרָה שֶׁלִּמָּה אוֹת מ.

בְּאֵגָנֹת - שְׁתֵּי אֵגָנֹת - לְשׁוֹן רַבִּים, וּבִיחִיד נִקְרָא אֵגָן. וְהוּא כְּלִי שֶׁרַת לְקַבֵּלֶת הַדָּם (רֹאה זכחים צו. ב). וְרָאָה רש"י בַּמִּדְבָּר כח, ו: "וַיִּשֶׂם בְּאֵגָנֹת, מִלְמַד שֶׁטַעוּנָה כְּלִי".

אֶחָד לַחֲצִי דָם עוֹלָה, וְאֶחָד לַחֲצִי דָם

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(י) וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו בְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעָצִים הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:

כ"ה וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • נִסְתַּכְּלוּ וְהִצִּיצוּ וְנִתְחַיְבוּ מִיָּתֵהּ, אֲלֵא שְׁלֵא רָצָה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַעֲרַבב שְׂמַחַת הַתּוֹרָה, וְהִמָּתִין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלִזְקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעֵס כַּמְתְּאוּנִים וְגו' וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמַּחֲנֶה", בִּקְצִינִים שְׂבַמְחָנָה. כַּמְעֵשֶׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר • (סוּטָה יב) הִיא הֵיחָדָה לִפְנֵיו בְּשַׁעַת הַשְּׁעָבוֹד, לְזִכֵּר צִרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִשְׁעָבָדִים כַּמְעֵשֶׂה לְבָנִים. וּכְעָצִים הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר • מִשְׁנַגְּאֵלוֹ, הִנֵּה אֹר וְחִדּוּה לִפְנֵיו. וּכְעָצִים • כַּתְּרָגוּמוֹ, לְשׁוֹן מְרָאָה. לְמַהֵר • לְשׁוֹן בְּרוּר וְצָלוּל.

(יא) וְאֶל-אַצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

כ"ה וְאֶל אַצִּילִי • הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְקֵנִים. לֹא שָׁלַח יְדוֹ • מִכָּלל שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בָּהֶם יָד. וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים • הָיוּ מִסְתַּכְּלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס, מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, כִּף מְדַרְשׁ תַּנְחוּמָא. וַאֲנַקְלוּס לֹא תִרְגַּם בּוֹ. אַצִּילִי, לְשׁוֹן גְּדוּלִים, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה כא) "וּמַאֲצִילִיָּה קָרָאתִיד", (בְּמִדְבָּר יא) "וַיֹּאצֵּל מִן הָרוּחַ", (יִחְזְקֵאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה".

אשל אברהם - הרב אלשול

וְכָתַב ב' שָׁם אֶפְרַיִם" ש"ספיר" מוֹרָה עַל צִבְע תְּכֵלֶת, שְׁהוּא צִבְע בְּהָה, וְלִכְּן הוּא מְרִמּוֹ עַל שְׁעַת הַשְּׁעָבוֹד, מִהַר שְׁאִין-כֵּן ב'עָצִים הַשָּׁמַיִם" הַמּוֹרָה עַל בְּהִירוֹת.

וּכְעָצִים הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר - מִשְׁנַגְּאֵלוֹ הִנֵּה אֹר וְחִדּוּה לִפְנֵיו - רָאָה גַם רַש"י שָׁם.

וּכְעָצִים - כַּתְּרָגוּמוֹ - וּכְמַחְזוּי. לְשׁוֹן מְרָאָה - רָאָה גַם רַש"י אִיכָּה ד, ח.

לְמַהֵר - לְשׁוֹן בְּרוּר וְצָלוּל - בְּרַש"י תַּהֲלִים פט, מה: "לְשׁוֹן וְרִיחָה, צִהָרִים". וְרָאָה רַש"י יוֹמָא טו, ב: "לְמַהֵר - כְּמוֹ לְמַהֵר". תוֹרָה יא

(יא) וְאֶל אַצִּילִי - הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְקֵנִים. לֹא שָׁלַח יְדוֹ - מִכָּלל שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהַשְׁתַּלַּח בָּהֶם יָד. וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים - הָיוּ מִסְתַּכְּלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה - וְרָאָה רַש"י בְּמִדְבָּר יא, טו: "שְׁנֵהֲגוּ קָלוֹת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁף פֶּתוֹ וּמְדַבֵּר בְּפִנֵּי הַמֶּלֶךְ". אִף בְּרַש"י בְּרִכּוֹת יז, א: "שְׁבָעוּ מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה כְּאִילוֹ אֲכָלוּ וְשָׁתוּ".

כִּף מְדַרְשׁ תַּנְחוּמָא - אַחֲרֵי מוֹת אוֹת ז.

קָצַת כְּמוֹ שֶׁהִמָּתִין עַד עֵתָה (רא"ם). גַּם יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהִמָּתִים בְּיוֹם חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן כְּדִי שִׁיתְקַדֵּשׁ הַמִּשְׁכָּן בְּמִכּוּבְדֵּיו שֶׁל ד', כְּאִמּוֹר (לִמְנוּ כט, מִג וּבְרַש"י שם): "וְנִקְדֵּשׁ בְּכִבּוּדִי".

וְלִזְקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעֵס כַּמְתְּאוּנִים וְגו' וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמַּחֲנֶה" - בְּמִדְבָּר יא, א. וּלְפִי סֵדֶר הַדְּבָרִים הַמְתוֹאֵר שָׁם, הָרִי שֶׁהָיָה זֶה כְּכ"א בְּאִיר בִּשְׁנֵה הַשְּׁנִית לְצִאתָם מִמִּצְרַיִם. וּמֵה שֶׁנֶּדָּב וַאֲבִיהוּא מֵתוּ מוֹקְדִים יוֹתֵר, כָּתַב ב'מִשְׁכִּיל לְדוֹד" שֶׁנֶּרָאָה שֶׁנֶּדָּב וַאֲבִיהוּא לְפִי מַעֲלָתָם נִסְתַּכְּלוּ וְהִצִּיצוּ יוֹתֵר, וְלִכְּן הֵם נִעְנְשׁוּ מוֹקְדִים יוֹתֵר מִהַזְקֵנִים. וְזֶהוּ מִלְּבַד הַטַּעַם הַפְּשוּט הַנִּזְכָּר לְעֵיל שְׁמִתוֹ בְּיוֹם חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן מִפְּנֵי שִׁחְטָאוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם.

בִּקְצִינִים שְׂבַמְחָנָה - רָאָה גַם רַש"י שָׁם (בְּפִירוּשׁ הַשָּׁנִי): "בִּקְצִינִים שְׂבַמְחָנָה וּבְגְדוּלִים". וְרָאָה גַם רַש"י שָׁם פְּסוּק טז.

כַּמְעֵשֶׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר - הִיא הֵיחָדָה לִפְנֵיו בְּשַׁעַת הַשְּׁעָבוֹד, לְזִכֵּר צִרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִשְׁעָבָדִים כַּמְעֵשֶׂה לְבָנִים - רָאָה גַם רַש"י לְעֵיל כ, ב.

הַזָּאָה עַל הָעֵס, כִּי-אֵם עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּשָׁבִיל לְכַפֵּר עַל הָעֵס. וְרַש"י מְבִיא אֶת פִּירוּשׁ הַתְּרָגוּם, מִפְּנֵי שֶׁלְּפִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשוּט לֹא מוּכָן אִיךְ אֶפְשָׁר שְׂמַחְצִי דָם זֶה הִנֵּה מֹשֶׁה עַל שָׁמַיִם

רְבוּא מִיִּשְׂרָאֵל (בְּאֵר מִים חַיִּים). תוֹרָה ט
(י) וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל - נִסְתַּכְּלוּ - הִסְתַּכְּלוּ עֵינֵינִי וְלֹא חוֹשִׁית (רא"ם).

וְהִצִּיצוּ - כְּלוֹמֵר, מַעֲבָר לְמַה שְׁנִיתִן לָהֶם רְשׁוּת לְרֹאוֹת. וְרָאָה חֲגִיגָה יד, ב וּבְרַש"י שָׁם: "הִצִּיצוּ - לְצַד הַשְּׂכִינָה".

וְנִתְחַיְבוּ מִיָּתֵהּ, אֲלֵא שְׁלֵא רָצָה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַעֲרַבב שְׂמַחַת הַתּוֹרָה - בְּרַש"י בְּמִדְבָּר יא, טז: "וְלֹא רָצָה הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִיתֵּן אֲבִילוֹת בְּמִתְּנֵי-תוֹרָה".

וְהִמָּתִין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן - בְּרַאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנֵה שְׁלֹאֲחֵרִיָּה. וּכְמִפּוֹרֶשׁ מִיָּתֵתָם בְּוִיקְרָא י, א"ב. וּמֵה שְׁמִתוֹ בְּיוֹם שְׂמַחַת חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן, זֶהוּ מִפְּנֵי שִׁחְטָאוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם, כְּמוֹ שְׁנִאֲמַר שָׁם: "וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צָוָה אוֹתָם", אֲבָל לוֹלֵא חֲטָאוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם לֹא הָיָה מִמֵּיתָם בְּיוֹם חֲנוּכַת הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא הָיָה מִמֵּיתָן עוֹד

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִידֵּי שִׁם וְאַתָּנָה לְךָ אֶת־לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם:

יב ואמר יי למשה סק לקדמי לטוֹרָא וְהִידֵּי תִמְן וְאַתָּן לְךָ ית לוחי אבנא ואוריִתא ותפקדִתא דְּכַתְבִּית לְאַלּוּפֵיהוּן:

כ"א וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה • לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִידֵּי שִׁם • מ' יום. אֶת־לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם • כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בְּכֻלָּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵן. וְרַבְּנוּ סֵעֲדִיהָ פֶּרֶשׁ בְּאַזְהָרוֹת שִׁסְדָּה לְכָל דְּבוּר וְדְבוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ:

(יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָרֹם הָאֱלֹהִים:

יג וקם משה ויהושע משמִּשְׁנָה וסלק משה לטוֹרָא דְּאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי:

כ"ב וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאֵן. וַאֲמַר אֲנִי שֶׁהִיָּה הַתְּלִמִּיד מְלֹחֶה לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תַּחֲוִמֵי הָהָר, שְׂאִינוּ רִשְׁאֵי לִילֵךְ מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבִדּוֹ "אֶל־הָרֹם הָאֱלֹהִים", וַיְהוֹשֻׁעַ נָטָה שֵׁם אֲהֵלוֹ וּנְתַעֲכַב שֵׁם כָּל מ' יוֹם, שֶׁפֶן מְצִינוּ בְּשִׁירַד מֹשֶׁה: "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בִּרְעָה". לְמַדְנִי, שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם.

(יד) וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֲהֲרֹן וְחֹרֵר עִמָּכֶם מִי־בָעַל דְּבָרִים יֹגֵשׁ אֱלֹהִים:

יד וילסבִּיא אָמַר אוריכו לָנָא הָכָא עַד דְּנָתוּב לוֹתְכוֹן וְהָא אֲהֲרֹן וְחֹרֵר עִמָּכוֹן מִן דְּאִית לֵה דִּינָא יתְקַרֵּב לְקַדְמֵיהוּן:

כ"ג וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר • בְּצִאתוֹ מִן הַמִּחְנֶה. שְׁבוּ־לָנוּ בְּזֶה • וְהִתְעַכְּבוּ כָאֵן עִם שְׂאֵר הָעָם בַּמִּחְנֶה,

אשל אברהם - הרב אלשוילי

"וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בִּרְעָה", לְמַדְנִי שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם - רָאָה גַם רִשְׁי יוֹמָא עו,

א. תורה יד

(יד) וְאֶל הַזִּקְנִים אָמַר - בְּצִאתוֹ מִן הַמִּחְנֶה - כִּי מִחוּץ לַמִּחְנֶה עַד עֲלִיתוֹ לְהָרָה רַק יְהוֹשֻׁעַ נִלְוָה עִמּוֹ (ר"א). וְלָכֵן פָּתוּב "וְאֶל הַזִּקְנִים אָמַר", בְּלִשׁוֹן עֲבָר, שְׂאֵמַר לָהֶם כֵּן בְּצִאתוֹ מִן הַמִּחְנֶה, וְלֹא "וַיֹּאמֶר אֶל הַזִּקְנִים", שְׂאֵמַר לָהֶם עֵתָּה (נח"י).

שְׁבוּ לָנוּ בְּזֶה - הִתְעַכְּבוּ - כֵּן הִגִּירְסָא בְּכֻמָּה דְּפוּסִים וּבְרַמְבַּ"ן וּבְרַא"ם. אָף בְּדְפוּסִים שְׁלִפְנִינוּ וְהִתְעַכְּבוּ.

כָּאֵן - כְּלוֹמַר "שְׁבוּ .. בְּזֶה", פִּירוּשׁוֹ: הִתְעַכְּבוּ כָּאֵן [רָאָה גַם רִשְׁי וַיִּקְרָא יב, ד] [ר"א]. וְתִיבַת "לָנוּ" לֹא פִירֵשׁ רִשְׁי, וּבְפִשְׁטוֹת הַפָּנֶה לִי וְלִיהוֹשֻׁעַ, וּבְהִמְשָׁךְ לִשׁוֹן הַפָּתוּב "עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם". וְרָאָה רִשְׁי לְעִיל יו, ט. עִם שְׂאֵר הָעָם בַּמִּחְנֶה - וְלֹא

כָּאֵן לִשׁוֹן רִשְׁי: "בְּתוֹךְ לִוְחוֹת הָאֲבָנִים". וְהִמְשָׁךְ דְּבָרֵי רִשְׁי מְסֻתְּרִים עִם נוֹסָח זֶה יָפָה. לְהוֹרְתָם - כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בְּכֻלָּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵן - שְׁהָרִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא כָּתַב רַק אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וְלֹא אֶת "הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה", שֶׁהֵן תרי"ג מִצְוֹת. אֲלֵא שֶׁהֵן כְּלוּלוֹת בְּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (ר"א).

וְרַבְּנוּ סֵעֲדִיהָ פֶּרֶשׁ בְּ"אִזְהָרוֹת" שִׁסְדָּה לְכָל דְּבוּר וְדְבוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ. - בְּסִידוּרוֹ עֲמוּד קֶצֶא וְאִילָף. תורה יג

(יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ - לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאֵן. וַאֲמַר אֲנִי, שֶׁהִיָּה הַתְּלִמִּיד מְלֹחֶה לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תַּחֲוִמֵי הָהָר, שְׂאִינוּ רִשְׁאֵי לִילֵךְ מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבִדּוֹ "אֶל־הָרֹם הָאֱלֹהִים", וַיְהוֹשֻׁעַ נָטָה שֵׁם אֲהֵלוֹ וּנְתַעֲכַב שֵׁם כָּל אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁפֶן מְצִינוּ בְּשִׁירַד מֹשֶׁה - לְקַמֵּן לִב, יו.

וְאוֹנְקֵלוֹס לֹא תַרְגֵּם בֶּן - אֶלָּא: "וְהוּא חָדָן בְּקִרְבָּנֵיהוֹן דְּאַתְקַבְּלוּ בְּרַעֲנָא כְּאִילוֹ אֲבָלִין וְשִׁתָּן" - וְהָיוּ שְׂמִיחִים בְּקִרְבָּנֵיהֶם שֶׁהִתְקַבְּלוּ בְּרַצוֹן כְּאִילוֹ אֲבָלוֹ וְשִׁתָּן.

אֲצִילִי - לִשׁוֹן גְּדוּלִים, כְּמוֹ "וּמִאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיהָ" - וְשַׁעֲיָה מֵא, ט.

מִן הַגְּדוּלִים שֶׁבָּהֶן (רש"י שם).

"וַיֹּאצֵּל מִן הָרֹחַ" - בְּמִדְבָּר יֵא, כה. אֲבָל רָאָה רִשְׁי בְּרִאשִׁית כז, לו שֶׁהוּא לִשׁוֹן הַפֶּרֶשָּׁה. וּבְבְּמִדְבָּר יֵא, יז מִפְּרֵשׁ "וְאֶצְלֵתִי" לִשׁוֹן גְּדוּלָּה.

"שֵׁשׁ אֲמוֹת אֲצִילָה" - יחזקאל מֵא, ח. בְּרִד"ק וּבְ"מִצְוֹת דְּדוֹר" שָׁם: אִמָּה גְדוּלָּה. תורה יב

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה - לְאַחַר מִתְּנִיתוֹרָה. עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִידֵּי שִׁם - אַרְבָּעִים יוֹם - כְּמוֹ שְׁמִפּוֹרֶשׁ לְקַמֵּן פְּסוּק יח: "וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה". אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי - בְּנוֹסָח הַרְמָבַ"ן נוֹסָף

להיות נכונים לשפט לכל איש ריבו. חור • בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר: (דברי הימים א
 ב) "ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור". אפרת, זו מרים, כדאיתא ב'סוטה'. מי-בעל דברים • מי
 שיש לו דין.

טו וסליק משה לטורא וחפא עננא ית
 טורא:

טז ושרא יקרא דיי על טורא דסיני וחפאי
 עננא שתא יומין יקרא למשה ביומא
 שבועא מגו עננא:

(טו) ויעל משה אליהר ויבם הענן אתההר:

(טז) וישכן בבוריהוה עליהר סיני ויכסהו הענן
 ששת ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך
 הענן:

כ"ה • ויכסהו הענן (יזמא ד) רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש חדש (עד
 עצרת, יום מתן תורה, רש"י יין). ויכסהו הענן • להר. ויקרא אל-משה ביום השביעי • לומר
 עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הפתוח פבור למשה. (יזמא שם) ויש אומרים:
 "ויכסהו הענן" – למשה, ו' ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל
 הלוחות. ולמדך, שכל הנכנס למחנה שכינה, טעון פרישה ששה ימים.

יז וחייו יקרא דיי פאשא אכלא בריש טורא
 לעיני בני ישראל:

(יז) ומראה פבור יהוה פאש אכלת בראש ההר
 לעיני בני ישראל:

אשל אברהם – הרב אלשילי

"ויקרא אל משה ביום השביעי" –
 לומר עשרת הדברות – כלומר,
 שהקדוש-ברוך-הוא יאמר עשרת
 הדברות. ולפי דעה זו מתן-תורה היה
 ב' בסיון.
 ומשה וכל בני ישראל עומדים
 – לקבל עשרת הדברות, כדאמרין:
 אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה
 שמענו (רש"י יזמא שם).
 אלא שחלק הפתוח פבור למשה
 – לכן נאמר "ויקרא אל משה" בלבו,
 אף שכל ישראל היו במעמד הר סיני
 (נח"י).
 ויש אומרים – רבי יוסי הגלילי, יומא
 שם.

"ויכסהו הענן" למשה ששה ימים
 לאחר עשרת הדברות, והם היו
 בתחלת ארבעים יום שעלה משה
 לקבל הלוחות. ולמדך שכל הנכנס
 למחנה שכינה טעון פרישה ששה
 ימים. – ופירש משה ששה ימים,
 ובשביעי נכנס לקבל הלוחות (רש"י
 שם. תורה יז

ויכסהו הענן – רבותינו חולקין
 בדבר – יומא ד, סוף עמוד א.
 יש מהם אומרים – רבי עקיבא.
 אלו ששה ימים שמראש חדש עד
 עצרת, יום מתן-תורה – וראה גם
 רש"י יומא שם: "רבי עקיבא אומר –
 קודם עשרת הדברות היה, ויששה
 ימים הללו הם ששה ימים שמראש
 חדש עד יום מתן-תורה, ובשביעי
 קבלום, ומשה וכל ישראל עומדים
 לקבל עשרת הדברות, כדאמרין (מכות
 כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה
 שמענו, ואחר-כך עלה בדי לקבל את
 הלוחות, ולא היתה שם פרישה
 כלל. תורה טו

(טז) "ויכסהו הענן" – להר – ולא
 למשה, שהרי כל אותם ששת ימים
 עלה ויורד בהשקמה, לומר להם "אתם
 ראיתם אשר עשיתי למצרים", וישוב
 משה את דברי העם אל ה', ולמחר
 נאמר לו "לך אל העם וקדשתם",
 ולמחר "לך רד העד בעם" (רש"י יזמא ד,
 ב).

במשמעות לשון הפתוח שישבו בנפרד
 מהעם, אלא ישבו עם שאר העם
 במחנה (רא"ם).
 להיות נכונים לשפט לכל איש ריבו.
 חור – בנה של מרים היה – אף
 שדבר כתבו רש"י לעיל יז, י, חור
 וכתבו כאן, כדי לבאר במה זכה חור
 להיות יחד עם אהרן והזקנים לשפוט
 את העם, שזהו מחמת חשיבותו שהיה
 הבן של מרים וכלב (באר בשדה).
 ואביו כלב בן יפנה – ואם כן, הרי
 הוא מיוחס גם מצד אביו.

שנאמר – דברי הימים א ב, יט. וראה
 רש"י שם פסוק כ שכלב היה בן עשר
 כשהוליד את חור.
 "ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו
 את חור", אפרת זו מרים, כדאיתא
 ב'סוטה' – יא, ב. וראה רש"י שם
 שלאחר שנצטרעה ונתרפאה נקראה
 אפרת.
 מי בעל דברים – מי שיש לו דין
 – וביארו כתוב: מי שהוא בעל דברים
 (רא"ם).

(יה) וַיִּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

יח ועל משה בגו עננא וסלק לטורא ויהוא משה בטורא ארבעין ימין וארבעין לילון:

פ פ פ

כ"ה בְּתוֹךְ הָעָן • עָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא, וְעֵשֶׂה לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, שְׂבִיל (נ"א חֲפָה) בְּתוֹכוֹ:

קי"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חנני"י סימן.

אשל אברהם - הרב אלשילי

שְׂבִיל בְּתוֹבוֹ - כי אם לא בן, איך עבר בתוך העשן, והרי העשן מקשה על הראיה. וב"תורת מנחם" כתב שמשה הוצרך לשביל מפני שדרכו של העשן להשחיר כל דבר, ולא יתכן שפניו ובגדיו של משה יהיו מושחרים בבואו לקבל את התורה.

לכתוב שזה היה "כמין עשן" ולא עשן ממש, מפני שגם מראה כבוד ה' היה "כאש אוכלת" ולא אש אוכלת ממש, שלא היו שם חומרי בערה טבעיים עבור האש, ולכן גם בתורה נכתב "ענן" ולא עשן, שכן לא היה זה עשן ממש (הרבי).

ועשה לו הקדוש-ברוך-הוא למשה

(יח) בְּתוֹךְ הָעָן - עָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא - אין זה הענן הנזכר לעיל פסוק ט"ו, אלא ענן מיוחד כמין עשן שנוצר בתוצאה מ"כאש אוכלת בראש ההר". ולכן נכתב "כאש אוכלת", ולא "כאש" סתם, משום שהעשן לא נוצר מהאש עצמה אלא ממה שאכלה ושרפה דבר מה. ודיק

עטרת מרים

ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֵלֶיךָ מֵאֵת יְהוָה בְּשָׁנָה הַשְּׂבִיעִית לְמַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ אַחֲרֵי כִּרְתֹּם הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־פְּלִהֵעַם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם וּלְשַׁפְּחוֹת דָּרוֹר חִיוֹת: ט לְשַׁלַּח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם שׁוֹם אִישׁ בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אֲחֵר שְׁעִבְדוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְשֶׁשָּׁפַט הַתּוֹרָה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָדְלוֹ עַל עֲצָן כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרְיֹת לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קָדְלוֹ עַל עֲצָן וְגַם וַיִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וכו': יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי

נתהוה וישיבו וישיבו החיור אותם בחוקה

אתהעבדים ואתהשפחות

אשר שלחו חפשים ויכבשו

חפשים לחיות להם לעבדים

ולשפחות: יב ויהי דבריהוה

אלירמיהו מאת יהוה לאמר

ויהי דבר ה' - זה הוא האמר בתחילת

הענן הדבר אשר היה וכו' ולפי ש

ארכו הדברים חזר לאמר ויהי דבר ה':

יג כהאמר יהוה אלהי ישראל

אנכי פרתי ברית על כל המצות

בכלל אתאבותיכם במעמד הר

סיני ביום בעת הוצאתי אותם

מארץ מצרים מבית עבדים

לאמר: יד מקץ שבע שנים לימי

עבדותי תשלחו איש אתאחיו

העברי אשרימכר לך ועבדך

שש שנים ושלחתו חפשי

מעמך תחילת שנה השביעית ולא

שמעו אבותיכם אלי ולא המו

אתאונם לשמוע אל המצות תחילת

וחללה: טו ותלשבו אותם שבתם

בתשובה היום ותעשו אתהישר

בעיני לקרא דרוך איש לרעהו

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום

ביומיה פרק לד

לד ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֵלֶיךָ מֵאֵת יְהוָה בְּשָׁנָה הַשְּׂבִיעִית לְמַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ אַחֲרֵי כִּרְתֹּם הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־פְּלִהֵעַם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם וּלְשַׁפְּחוֹת דָּרוֹר חִיוֹת: ט לְשַׁלַּח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם שׁוֹם אִישׁ בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אֲחֵר שְׁעִבְדוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְשֶׁשָּׁפַט הַתּוֹרָה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָדְלוֹ עַל עֲצָן כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרְיֹת לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קָדְלוֹ עַל עֲצָן וְגַם וַיִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וכו': יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן כִּי

יהוה אחרי פרתי המלך צדקיהו ברית את

פל־העם אשר בירושלים לקרא להם דרוך: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ

וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם בִּיהוּדִי

אֲחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָדְלוֹ עַל עֲצָן וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרְיֹת לְשַׁלַּח

אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שַׁפְּחָתוֹ חַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדֶכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ

וַיִּשְׁלַחוּ: יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיִּשְׁלַחוּ אֶת־הָעִבְרִים וְאֶת־הַשַּׁפְּחוֹת אֲשֶׁר

שְׁלָחוּ חַפְּשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לְעִבְדֵי וְלְשַׁפְּחוֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־

יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי פָרַתִּי

בְּרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים

לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁלָחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמְכֹּר

לְךָ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשַׁלַּחְתוּ חַפְּשִׁי מֵעַמְּךָ וְלֹא־שִׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֱלִי

וְלֹא הִמּוּ אֶת־אֲזָנָם: טו וְתִלְשְׁבוּ אוֹתָם הַיּוֹם וְתַעֲשׂוּ אֶת־הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי

עטרת מרים

שי למורא

לעבדו העבדו ותכרתו ברית לפני בְּפִית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: מִזֹּאתִי וְתִחַלְלוּ אֶת־שְׁמִי בְּעִבְרֵכֶם עַל שְׁבוּעַת הַבְּרִית וְתִשְׁבּוּ וְהַחֲרַתֶּם אֵלֵיכֶם אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וּתְכַבְּשׁוּ אֹתָם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: יוֹ לִבְנֵי כְהֵן אֲמֹר יְהוָה אִתָּם לֹא־שָׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרַעְיוֹ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר מֵאִתִּי וְלֹא אֶהְיֶה עוֹד אֲדוֹן עֲלֵיכֶם לְהַצִּיל אֶתְכֶם וְתִהְיוּ מוֹפְקִים נֶאֱמַר־יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחֲרִב אֱלֹהֵי־הַדֶּבֶר וְאֱלֹהֵי־הָרָעָב וְנִתְּתִי אֶתְכֶם לְזַעֲזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בּוֹלֵם יַחֲרִידוּ אִתְּכֶם: יח וְנִתְּתִי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְדִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא הִקִּימוּ אֶת־דְּבַר הַבְּרִית בְּשָׁחוּזוֹ וּבְכַשּׁוֹם אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִפְנֵי הַעֲגֹל לְמִרְדּוֹ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר כָּרְתוּ לַשִּׁנִּים לִשְׁנֵי חֳלָקִים וַיַּעֲבְדוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ כִּי כֹן תִּהְיֶה דֶרֶךְ בּוֹרְתֵי בְרִית: יט וְהָם שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַּיִם הַפָּרִסִים וְהַכַּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְדִים בֵּין בְּתָרֵי הַעֲגֹל: כ וְנִתְּתִי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִבְהֶמַת הָאָרֶץ כִּי יִרְבּוּ מֵאֹד: כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הֵם הַחַיָּיִם וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם הָעֲלִים מַעֲלִיכֶם אֲשֶׁר נִסְתַּלְּקוּ מֵעֲלֵיכֶם בְּשִׁמְעֶם שְׁבֹאוֹ מִצְרַיִם לַעֲזוֹר לָכֶם (יִרְמִיָּה לו):

כב הִנְנִי מַצִּיָּה אֶעֱרֹךְ לָכֶם נֶאֱמַר יְהוָה וְהַשְׁבַּתִּים אֱלֹהֵי־הָעִיר הַזֹּאת אֲשִׁיב לָפָה אֶת חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִלְחַמְנוּ עָלֶיהָ וְלָכְדוּהָ וְשָׂרְפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמִמָּה מֵאֵין יָשָׁב:

כג כֹּה אָמַר יְהוָה אֱמֹר יִצְחָר

(יו) לָכֶם דְרוֹר, כְּלוּמָר, אֶתֵּן אֶתְכֶם חֲפָשִׁים מִמֶּנִּי, לְהִיּוֹת מוֹפְקִים אֶל הַחֲרִב וְגו'. לְזַעֲזָה, לְחַרְדָּה. יח) הַעֲגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לַשִּׁנִּים, דֶּרֶךְ בּוֹרְתֵי בְרִית. כא) הָעוֹלָם מַעֲלִיכֶם, אֲשֶׁר הִסְתַּלְּקוּ עֲקֻשׁוֹ מֵעֲלֵיכֶם בְּשִׁמְעֶם שְׁבֹאוֹ מִצְרַיִם לַעֲזוֹר לָכֶם. כב) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה וְגו', כְּלוּמָר, אִם לֹא יְהוָה בְּרִיתִי שֶׁקִּבַּעְתִּי יוֹמֵם וְלַיְלָה, וְלֹא שְׁמִיתִי חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לְהִיּוֹת חֵק עוֹלָם, אִם לֹא יְהוָה יְהוָה, לֹא יְהוָה וְרַע נַעֲקֵב דְרוֹר, שְׁאֵמָאס אוֹתָם. אֲבָל כֹּל זֶכֶן שֶׁתִּהְיֶה נִקְמַת בְּרִיתִי עִם שָׁמַיִם וְאָרֶץ וְעִם יוֹמֵם וְלַיְלָה, תִּהְיֶה בְּרִיתִי עִם וְרַע נַעֲקֵב לְהִיּוֹת עִמִּי, וְעִם וְרַע דְרוֹר לְהִיּוֹת מוֹלֵךְ וּמוֹשֵׁל. וְדו"ל דְּרִשׁוֹנוֹ לַעֲנֵן בְּרִית הַחֲרִיב וְהַמִּיָּלָה, לְלַמֵּד מִכָּאן שֶׁשְׁבִיבִילָם נִכְרָאוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ.

שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרַעְיוֹ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר נֶאֱמַר־יְהוָה אֱלֹהֵי־הַחֲרִב אֱלֹהֵי־הַדֶּבֶר וְאֱלֹהֵי־הָרָעָב וְנִתְּתִי אֶתְכֶם לְזַעֲזָה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנִתְּתִי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְדִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבַר הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִפְנֵי הַעֲגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לַשִּׁנִּים וַיַּעֲבְדוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ: יט שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַּיִם הַפָּרִסִים וְהַכַּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְדִים בֵּין בְּתָרֵי הַעֲגֹל: כ וְנִתְּתִי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִבְהֶמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֲלִים מַעֲלִיכֶם: כב הִנְנִי מַצִּיָּה נֶאֱמַר־יְהוָה וְהַשְׁבַּתִּים אֱלֹהֵי־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמְנוּ עָלֶיהָ וְלָכְדוּהָ וְשָׂרְפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמִמָּה מֵאֵין יָשָׁב: לג כֹּה אָמַר יְהוָה אֱמֹר לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא־שָׁמַעְתִּי: כו גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אִמָּאס מִקְחַת מוֹרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֵב כִּי־אֲשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

הפטרה לפרשת משפטים לשמו"ת ולקריאה בציבור

נרפסה לקמן ע' רג

שֶׁ־לֹא יְהוָה עוֹד בְּרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה בְּמִצִּיאוֹת, וְגַם חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא־שָׁמַעְתִּי שֶׁתִּכְבְּלוּ חֵק הַטֶּבַע: או יִצְחָר: כו גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אִמָּאס מִקְחַת מוֹרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֵב וְרִצּוֹנוֹ לוֹמַר, כִּמּוֹ שֶׁלֹא יִכְסַּל זְמַן הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה וְחֲקוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, כֹּן לֹא אִמָּאס וְרַע נַעֲקֵב וְדוֹד כִּי־אֲשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם אֶת בְּנֵי הַשִּׁבְיָ וְרַחֲמָתִים וְאֶרְחָם עֲלֵיהֶם, או תשוב המלוכה לזרע דוד:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו	יום רביעי - כ"ב שבט מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג	יום חמישי - כ"ג שבט מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א שבט מפרק קד עד סוף פרק קה	יום שישי - כ"ד שבט מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה שבט פרק כ מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום שני כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

הַעֲצָב הָאֲמִתִּי - עֲצוּבוֹת שֵׁשׁ לֹא סִיבָה אֲמִיתִית, לְעֵתִים
מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו כְּמֹד נִפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁכָּר, - כְּלוּמֹר: מַעֲלָתָה
הָאֲמִיתִית שֶׁל הָעֲצוּבוֹת הִיא הַשְׁמָחָה הַבָּאָה אַחֲרֵי שִׁבְרוֹן לִבּוֹ,
בַּעֲתִים מְזֻמָּנוֹת, בְּגִלְל חֲטָאִיו. שְׁעַל־יָדֶיָּהּ - עַל־יְדֵי שִׁבְרוֹן
לִבּוֹ, נִשְׁכָּרָה רֹחַ

הַטְּמָאָה וְסִטְרָא־אֲחָרָא

וּמִחְצָה שֶׁל בְּרוֹל -

מִחִיצַת הַבְּרוֹל הַנוֹצֵרֶת

עַל־יְדֵי חֲטָאִיו, הַמִּפְסָקֶת

בֵּינוֹ לְאִבּוֹ שֶׁבְּשָׂמִים,

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהַר: עַל

פְּסוּק: "רוֹחַ נִשְׁכָּרָה, לֵב

נִשְׁכָּר וְגו'"; - כִּיצַד

מִגִּיעִים לִ"רוֹחַ נִשְׁכָּרָה" -

כִּיצַד נִשְׁכָּרֶת רוּחָהּ שֶׁל

הַ"סִּטְרָא אֲחָרָא"? - עַל־

יְדֵי "לֵב נִשְׁכָּר", וּמֵאֲחֵר

שְׁעַל־יְדֵי מִרְיֹת אֲמִיתִית

וְלֵב נִשְׁכָּר, נִשְׁכָּרֶת רוּחַ

הַטְּמָאָה, וְנִעְלַמְת מִחִיצַת

הַבְּרוֹל שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַקֶּב"ה

- מִשּׁוּם כִּךְ דּוֹקָא,

בַּאֲפִשְׁרוֹתוֹ הַלְגִּיעַ, לֵאחֹר

מִכֵּן, לִשְׁמָחָה אֲמִיתִית -

וּבִלְשׁוֹן הַ"תְּנִיָּא": וְאֵין

יָקִים בּוֹ רִישִׁית דְּקִרְאָה: -

מֵה שֶׁכְּתוּב כִּמֵּה פְּסוּקִים

לִפְנֵי הַפְּסוּק "זִבְחִי אֱלֹקִים

רוּחַ נִשְׁכָּרָה": "תִּשְׁמִיעֵנִי

שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְגו',

הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן וְשִׁעָה,

וְרוֹחַ נְדִיבָה וְגו'".⁵ - שְׁמָחָה זוֹ אֵלִיָּה הוּא מִגִּיעַ אַחֲרֵי הָעֲצָב

הָאֲמִיתִי - בַּה טְמוּנָה הַמַּעֲלָה, אֲבָל לֹא בַּעֲצוּבוֹת עֲצָמָה. וְזֹהוּ

טַעַם הַפְּשׁוּט - נִסְפָּה עַל הַטַּעֲמִים שְׁעַל פִּי הַסּוּד, לְתִקּוֹן הָאָר"י

וְלֵל, לִזְמֹר מְזֻמֹּר זֶה - פֶּרֶק נ"א שְׁבַת־הַלִּים, בּוֹ מִצְוִיִּים

הַפְּסוּקִים הָאֲמֹרִים, אַחֲרֵי תִקּוֹן חֲצוֹת קֶדֶם הַלְמוּד, -

שְׁלֹמֹדִים אַחֲרֵי תִקּוֹן חֲצוֹת: כִּדְּי לְלִמּוּד בְּשִׁמְחָה אֲמִיתִית בְּה'

הַבָּאָה אַחֲרֵי הָעֲצָב; - שֶׁל תִּקּוֹן חֲצוֹת: שִׁישׁ לְשִׁמְחָה זוֹ -

הַבָּאָה אַחֲרֵי הָעֲצָב, יִתְרוֹן, - לִגְבֵי הַשְׁמָחָה שֶׁאֵין לִפְנֵיהּ,

"עֲצָב", בִּיתְרוֹן הָאֹר, הָבֵא מִן הַחֲשָׁד דְּקָא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב

בְּזֹהַר עַל פְּסוּק: "וְרֵאִיתִי שִׁישׁ יִתְרוֹן לְחֶכְמָה מִן הַסִּפְּלוֹת

בִּיתְרוֹן הָאֹר כו'", עֵין שָׁם, וְדִי לְמִכֵּין. - שׁוֹאֵל הַ"זֹּהַר"⁶

עַל פְּסוּק זֶה: הָאֵם רַק שְׁלֵמָה רָאָה זֹאת? מִי לֹא רֹאָה אֵת זֶה? -

וְהַ"זֹּהַר" מַסְבִּיר: מֵאֲחֵר שְׁעַל־יְדֵי הָאֹר הַמֵּאִיר אַחֲרֵי הַחֹשֶׁךְ,

1 פֶּרֶק כו. בַּפְּרָקִים הַקּוּדְמִים הַסְּבִיר רַבְּנוּ הֻזְקָן, אִיךְ "קֶרֶב הַדְּבַר מֵאֹד"

2 לְכָל יְהוּדִי, לְקִיָּים תּוֹרָה וּמִצְוֹת בִּאֲהַבַת ה' וּבִירַאת ה' - כְּשֶׁהָן נִוצְרוֹת

3 עַל־יְדֵי הַתְּבוּנוֹת בְּגִדּוּלָתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה, אוֹ עַל־יְדֵי הָאֲהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת

4 שֶׁבָּל אַחֵד מִיִּשְׂרָאֵל לְהַקְב"ה, הַכּוֹלֵל בְּתוֹכָהּ גַּם אֵת עֵינֵי הִירָאָה.

5 בַּפְּרָקִים הַבָּאִים יִסְבִּיר רַבְּנוּ

6 הֻזְקָן, וְיִשְׂאֵי עֲצוֹת, כִּיצַד

7 לְהַרְחִיק אֵת כָּל הַדְּבָרִים

8 הַמִּפְרִיעִים לְעִבּוּד ה', כְּמוֹ

9 "עֲצוּבוֹת" וְ"טַמְטוּם הַלֵּב",³

10 שֶׁבְּגִלְלֵם אֵין הַלֵּב מְסוּגֵל

11 לְקַלּוֹת אֵת רַגְשׁוֹת הָאֲהָבָה

12 וְהִירָאָה.

13 פֶּרֶם, כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ

14 לְאִדּוּעֵי כָּלֵל גְּדוּלָּה: -

15 בַּדְּבַר כְּגוֹן זֶה, צָרִיךְ

16 לְהוֹדִיעַ כָּלֵל גְּדוּלָּה, כִּי

17 כְּמוֹ שֶׁנֶּחְצָחוֹן לְנִצָּחַ דְּבַר

18 נִשְׁמִי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים

19 הַמִּתְאַבָּקִים זֶה עִם זֶה

20 לְהִפָּל זֶה אֶת זֶה, הֵנָּה

21 אֵם הָאֲחֵר הוּא -

22 מִתְאַבֵּק,

23 וּבְכִדּוּת, יִנָּצַח בְּכָל

24 וְיִפֹּל, גַּם אֵם הוּא גְּבוּר

25 יוֹתֵר מִחֲבֵרוֹ - בְּכָל זֹאת,

26 מִפְּנֵי שְׁהוּא נִתּוֹן בְּתוֹנוּעָה

27 שֶׁל עֲצָלוֹת וְרִשְׁלוֹנוֹת - לֹא

28 יַעֲוֶרֶר אֵת כּוּחוֹתָיו, וְיִנוּצַח

29 בְּקָלוֹת עַל־יְדֵי הַחֲלָשׁ

30 מִמֶּנּוּ. כְּכֵה מִשְׁשׁ כְּנִצָּחוֹן

31 תִּנְצָר, - שְׁלִמְרוֹת,

32 שְׁהִיצֵר הַטּוֹב חֻזַּק מִהִיצֵר הָרַע, כִּפִּי שְׁלִמְדָנוּ בַּפְּרָקִים הַקּוּדְמִים,

33 "מַעֲט אֹר דּוּחָה הִרְבָּה מִן הַחֹשֶׁךְ", וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ גַּם "הַקֶּב"ה

34 עוֹזֵר", בְּכָל זֹאת אֵי אֲפֻשֶׁר לְנִצָּחוֹ - אֵת הִיצֵר הָרַע, בְּעֲצָלוֹת

35 וּבְכִדּוּת - כְּשִׁנְתוֹנִים בְּתוֹנוּעָה שֶׁל עֲצָלוֹת וּבְכִדּוּת, הַנִּמְשָׁכּוֹת

36 מִעֲצָבוֹת וְטַמְטוּם הַלֵּב כְּאֵב, בִּי־אֵם - אֲפֻשֶׁר לְנִצָּחַ אֵת

37 הִיצֵר הָרַע כְּשִׁלּוּחִים נִגְדוֹ בְּזִרְיוֹת הַנִּמְשָׁכּוֹת מִשְׁמָחָה

38 וּפְתִיחַת הַלֵּב וְיִתְרוֹן מִכָּל נִדְנוּד דָּאָנָה וְעֲצָב בְּעוֹלָם. וְזֶה

39 שֶׁכְּתוּב: "כָּכָל עֲצָב יִהְיֶה מוֹתָר",¹ פְּרוּשׁ שִׁיחִיָּה אִיזָה

40 יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מוֹה - מִהַעֲצָבוֹת - הָרִי שְׁגַם בַּעֲצָבוֹת יֵשׁ מִן

41 הַטּוֹב? - עוֹנָה עַל כֵּךְ רַבְּנוּ הֻזְקָן: הֵנָּה אֲדַרְבָּהּ, מִלְּשׁוֹן זֶה -

42 "יִהְיֶה מוֹתָר", מִשְׁמַע שֶׁהָעֲצָב מַצֵּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק

43 שִׁינִיעַ וְיִבֵּא מִמֶּנּוּ אִיזָה יִתְרוֹן. וְהֵינּוּ, - שְׁמַה"עֲצָב" תְּבוּא

44 הַשְׁמָחָה הָאֲמִיתִית בְּה' אֱלֹהֵינוּ, הַבָּאָה - הַשְׁמָחָה הַבָּאָה, אַחֲרֵי

1. משלי יד, כג. 2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. 3. תהלים נא, יט. 4. תהלים נא, י. 5. שם, נא, יד. 6. ח"ג מז, ב.

- 1 מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים
2 את ערכו המיוחד ויקרותו של האור – כך מיתוסף יתרון
3 בחכמה, עלידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה
4 אחרי "עצב" אמיתי – היא היא היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו
5 ה"עצב" עצמו יש בו
6 משום הפרעה לעבודת ה'.
7 וּמִקְרָא מֵלֹא דִּבֶּר 1
8 חֲתֻכָּה: "תחת אשר 2
9 לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
10 בְּשִׂמְחָה וְגו' – מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, וְנִדְעַ
11 לְכָל פְּרוֹשׁ הָאֶרֶץ וְלֹא עַל פְּסוּק זֶה: – האר"ז ל מפרש^s
- משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה
בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים
המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש
חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה
משום הפרעה לעבודת ה'.
ומאחר שישנם ענינים
גשמיים, או ענינים
רוחניים, הגורמים דאגות
לאדם, ומביאים אותו
לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי
העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
בשמחה וגו' ונודע לכל פי האר"י ז"ל על פסוק זה:

יום שלישי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל:

- 23 וְהִנֵּה, עֵצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לְבוֹ מִכָּל עֲצָב וְנִדְנוֹד דְּאֵנָה
24 מִמִּלִּי דְעֵלְמָא, – מענינים גשמיים, וְאִפְלוּ – הדאגות בגלל
25 בְּנֵי חַיִּי וּמוֹזְנֵי, – כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא,
26 באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מוֹדַעַת זֹאת
27 לְכָל – ידוע הדבר לכל
28 אחד, מֵאִמֶּר רַז"ל:
29 "בִּשְׁם שְׁמִכְרְךָ עַל 3
30 הַמִּזְבֵּחַ כו'", – כך מברך 4
31 עַל הַרְעָה. וּפְרָשׁוֹ 5
32 בְּנִמְרָא: – שאין הכוונה 6
33 לברך אותה ברכה גם על 7
34 הטובה וגם על הרעה, 8
35 שכן הברכה על הטובה 9
36 היא: "הטוב והמטיב, ועל 10
37 הרעה: "דיין האמת".
38 אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לְקַבּוּלִי בְּשִׂמְחָה", –
39 לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כְּמוֹ שְׂמִיחָה
40 הַמִּזְבֵּחַ הַנִּגְלִית וְנִרְאִית, כִּי גַם זֶה – גם האירועים הרעים,
41 הם לְטוֹבָה, רַק שְׂאִינָה נִגְלִית וְנִרְאִית לְעֵינֵי בָּשָׂר, – האדם
42 המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום
43 באירועים אלה. וכל כך למה? כִּי הֵיא – הטוב הגלום
- באירועים רעים אלה, הוא מ"עלמא דאתכסיא"
רוחני נסתר ונעלה יותר, שְׁלִמְעֵלָה מ"עלמא דאתגליא", –
שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם
דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, שְׁהוּא
– ה"עולם הגלוי" מייצג
את ההשפעה של ו"ה –
האותיות ו' ה', מִשְׁם
חַיִּי וְנִרְאִי הַפְּרוֹדֵי-הוּא, – שם
הו' מורכב הרי מארבע
אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי
האותיות האחרונות "ו"
ה" של שם הו", מקבלים
העולמות הגלויים,
"עלמא דאתגליא", את
השפעתם וחיותם,
וְ"עֵלְמָא דְאֵתְכִסְיָא" – העולמות המכוסים, הוּא י"ה, –
מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה שמשם הו"י¹⁰,
וְזֶהוּ שְׂכֻתוֹבִי: "אֲשֶׁרִי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר הִתְפָּרְנוּ י"ה וְגו'". –
נוכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הו"י,
כי היסורים באים מ"ה שמשם הו"י, ומפני שהם באים מעולם
נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו

7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). 9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. 10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הו"י מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"י"ד" של שם הו"י, שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה – בינה – היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" – "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) – זאת אומרת, שה"י"ד" וה"הא" של שם הו"י (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" – העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") – היא מרומזת באותיות "וואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) – ולכך רומזת האות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"וואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות – דיבורו של הקב"ה – וזה מרומז באות "הא" של שם הו"י: "הא" – במספר חמש – רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחתה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"וואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הו"י שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב.

35 שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה
36 השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר
37 בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' –
38 יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"פנימיות",
39 ההשפעה משם הוי' בלי
40 לבוש. זו המשמעות של

ליקוטי אמרים

41 "כצאת השמש בגבורתו",
42 כמו "שמש הוי'" המאיר
43 בכל תוקפו, בלי לבוש.
44 וכך אמר רבנו הזקן
45 להלן: **פי' השמחה** –
46 מהיסורים, היא **מאִהְבֵּנוּ**
47 קרבת ה' יותר מכל חיי
48 העולם הזה, בְּדִבְתֵּיבֵּנוּ:¹²
49 "פי' טוב חסדך מִחַיִּים
50 וְגוֹ", וְקִרְבַּת ה' –
51 הקירבה אל ה', היא
52 בְּיָתֵר שָׂאת וּמַעֲלָה לְאֵין

53 קֵץ בְּ"עֲלָמָא דַּאֲתַכְסִּיא", **פי' שם** – ב"עלמא דאתכסיא",
54 חֲבִיזֵין עֵזוּ וְ"וִישְׁבִּי בְּסִתֵּר עֲלִיזֵין", – המדריגה העליונה יותר
55 באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה
56 מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. וְעַל
57 בְּן זֹכֶה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ" לְעֵתִיד לְבָא, שְׂהִיא
58 יִצִּיאת חֲמָה מִנִּרְתָּקָה, שְׂהִיא מְכַסֶּה בּוֹ בְּעוֹלָם הָזֶה,
59 וְלְעֵתִיד תִּתְגַּלֵּה מִכְסוּתָהּ, דְּהֵינּוּ שָׂאוֹ וְתִתְגַּלֵּה עֲלָמָא
60 דַּאֲתַכְסִּיא, – העולם (המדריגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה
61 אז, וְיִזְרַח וְיֵאִיר בְּגִלּוּי רַב וְעֲצוּם, לְכָל הַחוּסִים בּוֹ בְּעוֹלָם
62 הָזֶה וּמִסְתוּפִים בְּצֵלוֹ, צֵל הַחֲכָמָה, שְׂהִיא בְּחִינַת צֵל וְלֹא
63 אֹרֶחַ וְמוֹכֵחַ נִרְאִית, וְדִי לְמִכְנִי: – מבחינה חיצונית, זה "צל"
64 שהוא ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור –
65 הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת
66 טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הברש של האדם מסוגלות
67 להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות
68 עליו על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

1 את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם
2 כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול
3 לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַבֵּנוּ¹²
4 **פי' "השמחים ביסורים" – עֲלֵיהֶם חֲתוּב אִוְמָר¹³:** – ששכרם
5 יהיה: **וְאִהְבֵּנוּ כְּצֵאת**
6 **הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ**, –

7 שכן, השכר הוא הרי
8 תמיד בצורה של "מדה"
9 כנגד מדה, – איזו
10 שייכות, איפוא, יש
11 ל"כצאת השמש
12 בגבורתו", כשכר לאלה
13 ששמחים ביסוריהם?
14 ומדוע הם נקראים
15 "אוהביו" של הקב"ה? –
16 אלא בהתאם למה
17 שלמדנו, שהיסורים באים
18 מעולם נסתר ועליון יותר,

19 מ"עלמא דאתכסיא", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה
20 גלויה בעולם-הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר
21 של האדם נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים
22 אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה
23 כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי
24 העולם-הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר
25 ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי, שאין
26 הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר
27 בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא".
28 לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי'
29 נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם
30 שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר
31 לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך
32 ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי
33 שיהיה אפשר לנבואים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך
34 סדר זה הוא רק עתה, בעולם-הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה

יום רביעי כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

77 מתפלל, עליו בודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, שְׁצִרִיךְ
78 לְעֵבֶד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב, – שכן, עצבות, גם אם היא
79 באה בגלל מעמדו ומצבו
80 הרוחני, מפריעה בעבודת
81 ה' שצריכה להיות
82 בשמחה. אֵלֶּא אִפְלוּ מִי
83 שְׂהִיא פִּעֵל עֲסָקִים וְדָרָךְ
84 אֶרֶץ, – עיסוקו היום-יומי

ליקוטי אמרים

אך העצבות

ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה
אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה'
בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים

69 אִךְ הָעֲצָבוֹת מִמִּילֵי דְשִׁמְיָא – העצבות הבאה עליו בגלל מצבו
70 הרוחני שאינו כמו שצריך, צִרִיךְ לִשְׂתִּי עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְפָטֵר
71 מִמֶּנָּה, – עליו לחפש
72 עצות איך להיפטר
73 מעצבות זו. אֵינּוּ צִרִיךְ¹²
74 לִזְמֵר בְּשִׁעַת עֲבוֹדָה, –
75 אם העצבות באה עליו
76 בשעה שהוא לומד או

40 אוי יסיר העצב מלבו לגמרי, ויאמין אמונה שלמה כי ה'
41 העביר חטאתו ורב לסלח. - באדם קיים הבדל: אם חוטאים
42 נגדו פעם אחת או פעמיים - בקל ימחול על כך, ואילו אם
43 חוטאים נגדו הרבה פעמים - קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא

44 "רב לסלוח" והוא מוחל

45 וסולח גם אם האדם חוטא

46 נגדו הרבה פעמים. אמונה

47 זו ובטחון זה שהקב"ה

48 מחל לו - יוצרים באדם

49 את רגש השמחה והחדוה:

50 וזו היא השמחה

51 האמיתית פה' הבאה

52 אחר העצב, בנזכר

53 לעיל: - שמעלת

54 העצבות, היא זו בלבד,

55 שאחריה מגיעים לשמחה

56 גדולה יותר; הרי, שגם

57 בזמנים הקבועים, ובאופן

58 של עצבות אמיתית -

59 עליו להשתדל לצאת מיד

60 מאותה עצבות, ולהגיע

61 לשמחה אמיתית.

62 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמוחים ביסורים", אלה
63 שמקבלים את היסורים מתוך שמחה - מן הראוי להוסיף סיפור

64 קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו:

65 יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד

66 לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל

67 תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש

68 עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמימה ואמר לו:

69 אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה? - כיצד אני יכול

70 לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה

71 רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת

72 התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי

73 זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה

74 הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא

75 סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים,

76 אנו מבקשים מהש"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה - כלשונו

77 של הרבי - "טוב הנראה והנגלה" - טוב שאנו יכולים לחוש אותו

78 ולראותו בעיניים שלנו.

1 אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, אם נופל לו עצב ודאגה

2 ממלי דשמיא - בגלל עניניו הרוחניים, בשעת עסקיו - בשעה

3 שהוא מתעסק בעניניו הגשמיים - פידוע - ברור הדבר, שהוא

4 תחבולת היצר, - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים

5 רוחניים, וזאת פרי

6 להפילו אחר-כך

7 בתאוות חסד ושלום, 1

8 פנויע, - כי, טבע הנפש 2

9 לחפש לעצמה "עונג", 3

10 ולא להיות נתונה ברגש 4

11 של עצבות, ולכן משתדל 5

12 היצר-הרע להכניס בבני 6

13 ישראל נמיכות רוח, ולו 7

14 בגלל ענינים רוחניים, כדי 8

15 שלאחר מכן יוכל למשוך 9

16 אותם לתאוות. שאם לא 10

17 כן, - אם אין כאן השפעת 11

18 היצר-הרע, מאין באה לו 12

19 עצבות אמיתית מחמת 13

20 אהבת ה' או יראתו 14

21 פאמצע עסקיו. - שכן, 15

22 עצבות אמיתית היא

23 התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה'; האהבה והפחד

24 מהקב"ה מביאות את האדם לשרון רוח בגלל מצבו הרוחני,

25 דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא

26 עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי

27 התבטאות, ולא בשעה שהוא עוסק בענינים גשמיים. הרי

28 שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר-הרע -

29 ועליו להיפטר ממנה. והנה, בין שנפלה לו העצבות בשעת

30 עבודה - בשעה שהוא עוסק בתלמוד תורה או בתפילה, ובין

31 שנפלה לו שלא בשעת עבודה - אלא כשהוא עוסק בענינים

32 גשמיים, זאת ישים אל לבו: כי אין הזמן גרמא - אין הזמן

33 מתאים, בעת לעצבות אמיתית, אפלו - לא, לדאגת עונות

34 חמורים חסד ושלום, רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת

35 הכשר בישוב הדעת, להתבונן בגדלת ה' אשר חטא לו,

36 פרי שעל-ידיהוה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית,

37 - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות",

38 ולא עצבות סתם; וכמבאר עת זו במקום אחר. וישם נתבאר

39 גם כן, כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם -

ליקוטי אמרים

ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא
בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו
אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות
אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו.
והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או
בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים
אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי'
לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות
עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה'
אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת
במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר
ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי
יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה'
העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית
בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

יום חמישי כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

85 מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה

86 לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה - וגם אם העצבות שורה עליו שלא

87 בשעת העבודה, אלא כשהוא עוסק בענינים גשמיים - עליו להתבונן,

88 שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה

89 ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות

90 לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

79 פרק כז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום

80 הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכולתו של האדם לנצח את היצר-הרע

81 בחיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד

82 להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת

83 ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות - כמו הדאגה מעונות - הרי

84 אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או

1 ואם העצבות אינה מדאגת עונות, אלא מהרהורים רעים
 2 ותאוות רעות שנופלות במחשבתו, – ומאחר שלא מדובר
 3 כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור
 4 לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית
 5 – אלא שבאותה שעה
 6 נופלים במחשבתו רעיונות
 7 רעים, הרי העצה לכך
 8 היא אחרת: הנה אם
 9 נופלות לו – אותן
 10 מחשבות רעות, שלא
 11 בשעת העבודה, – לא
 12 בשעה שהוא לומד או
 13 מתפלל, אלא בעת עסקו
 14 בעסקיו ודרך ארץ
 15 ובהאי גוונא – וכדומה,
 16 הרי אדרבה – לא זו
 17 בלבד שאין הוא צריך
 18 להיות עצוב, אלא להיפך:
 19 יש לו לשמח בחלקו, –
 20 במצבו הרוחני, וכל כך
 21 למה? – שאף שנופלות
 22 לו במחשבתו –
 23 המחשבות הרעות, הוא
 24 מסיח דעתו מהן, – שכן,
 25 אם אין הוא מסיח דעתו
 26 מהמחשבות הרעות, אלא
 27 ממשיך להגות בהן, זה
 28 נכלל אז בסוג של "דאגת
 29 עוונות" – כי, גם
 30 המחשבה בהרהורים

31 רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק
 32 הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות,
 33 ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים
 34 כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח
 35 לשלוט בהרהורים אלה – לקיים מה שנאמר: "ולא תתורו
 36 אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", –
 37 הרי, דוקא עלידידיה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה,
 38 והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא-תעשה" שבפסוק
 39 האמור. שכן, מדרגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה
 40 הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם
 41 שממנו ינבעו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דן
 42 בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה
 43 – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים;
 44 ועל-ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור.
 45 ובשלשון ה"תניא": ואין תכתוב מדבר בצדיקים לקראם
 46 "זונים" חס-ישראל, – כמו שנאמר: "אשר אתם זונים

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים ח"ו אלא בבינונים כיצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידיים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא

47 אחריהם", אלא בבינונים כיצא בו, שנופלים לו הרהורי
 48 נאוף במחשבתו, בין בהיתר – גם אם ההרהורים הם באופן
 49 של היתר, כו', – וגם אם הם באופנים של איסור, וכשמסיח
 50 דעתו – מאותם ההרהורים, מקיים לאו זה, – של "ולא
 51 תתורו". ואמרו רז"ל:
 52 "ישב ולא עבר עברה –
 53 נותנים לו שכר כאלו
 54 עשה מצוה", ועל כן
 55 צריך – עליו, לשמח
 56 בקיום הלאו כמו בקיום
 57 מצות עשה ממש. – כך,
 58 שלא זו בלבד שאין דבר
 59 זה צריך לעורר בו עצבות
 60 – כי אם להיפך: זה צריך
 61 לעורר בו שמחה.
 62 ואדרבה, העצבות –
 63 הבאה ממה שנופלים בו
 64 הרהורים כאלה, היא
 65 מגסות הרוח, שאינו
 66 מכיר מקומו, – הוא לא
 67 מכיר את מדרגתו, ועל
 68 כן ירע לבבו על שאינו
 69 במדרגת צדיק,
 70 שלצדיקים בודאי אין
 71 נופלים להם הרהורי
 72 שטות כאלו. – ומאחר
 73 שבמחשבתו נופלים
 74 הרהורים כאלה – חורה
 75 לו על שאין הוא כמו
 76 הצדיקים; כי אלו היה
 77 מכיר מקומו, שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק, ותלואי
 78 היה בינוני, ולא רשע כל ימיו אפילו שעה אחת – ואילו
 79 ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי
 80 שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – הרי זאת היא
 81 מדת הבינונים ועבודתם, לכבוש היצר וההרהור העולה
 82 מהלב למח, ולהסיח דעתו לגמרי ממנו, – מאותו הרהור,
 83 ולדחותו בשתי ידיים, – שלא לרצות לחשוב בהם, כגופר
 84 לעיל. – בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא
 85 עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי,
 86 לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה
 87 – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו
 88 הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא
 89 עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו
 90 הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם
 91 "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו. ובכל דחיה ודחיה
 92 שמדחהו ממחשבתו – שלא לחשוב בהם, אתכפיא סמרא

- 1 אַחֲרָא לְתַתָּא, - כופים את ה"סטרא אחרא" למטה,
 - 2 וּבִתְעוּרָתָא דְלַתְתָּא - אַתְעָרוּתָא דְלַעֲיָלָא, - על-ידי
 - 3 הַהֲתַעוּרָוּת לַמְטָה
 - 4 (שִׁהָאֲדָם מִשְׁפִּיעַ לַמְטָה
 - 5 לַכּוּפּוֹת אַת ה"סטרא
 - 6 אַחֲרָא") נַעֲשֶׂה הַתַּעוּרָוּת
 - 7 לַמַּעֲלָה, בַּעוֹלְמוֹת
 - 8 הַעֲלִיּוֹנִים, וְאַתְכַּפֵּיָא
 - 9 סְטְרָא־אַחֲרָא דְלַעֲיָלָא -
 - 10 כּוּפִים אַת ה"סטרא
 - 11 אַחֲרָא" שִׁלְמַעֲלָה, אַת
 - 12 ה"שורש" שֶׁל ה"סטרא אחרא", הַמְגִבִּיהַ עֲצֻמָּה בְּנֶשֶׁךְ, לְנֶגְם
 - 13 מִתְּשַׁנְאָמְרִי: "אִם תִּגְבִּיהַ בְּנֶשֶׁךְ וְגו' מִשְׁם אֲוִירִידָה, נָאֵם ה'".
- וּכְמוֹ שֶׁהַפְּלִיג בּוֹהֵר פְּרִשְׁת תְּרוּמָה [דָּף קַח], בְּגִדְלָה נַחַת
רוּחַ לִפְנֵי וַתִּבְרָךְ כִּד אַתְכַּפֵּיָא סְטְרָא־אַחֲרָא לְתַתָּא, -
כְּשׁוּפִים אַת ה"סטרא
אַחֲרָא" לַמְטָה, לַקְדוּשָׁה,
דְּאַסְתַּלַּק יִקְרָא דְקִנְדָּשָׁא
כִּרְיָדָהוּא לְעֵילָא עַל
כָּלָא, - עַל־יְדִידָה
מַתְעֵלָה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה
עַל הַכֵּל, יִתִּיר מִשְׁכָּחָא
אַחֲרָא, - יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
עַל־יְדִי שִׁבַּח אַחֲרָה,
וְאַסְתַּלַּקוּתָא דָּא יִתִּיר מִכָּלָא וְכו' - וַהֲתַעֲלוֹת זֶה הִיא לַמַּעֲלָה
מִכָּל הַהֲתַעֲלוּת הָאֲחֵרוֹת.

יום שישי כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

- 27 עַל כָּל פְּנִים, הִרִי עַל־יְדֵי שְׁנוּפִלִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ הַרְהוּרִים רַעִים,
 - 28 וְהוּא מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, הוּא מְקִיִּים אַת ה"לֹא" (שֶׁל "וְלֹא
 - 29 תַּתּוּר"), וּבִכֵּךְ טְמוּנָה מַעֲלַת הַעֲבוּדָה שֶׁל "אַתְכַּפֵּיָא", שֶׁל כְּפִיהָ,
 - 30 וְלִכֵּן אֵל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו, וְלֹא יִרַע לִבּוֹ מְאֹד, - מִכֵּךְ
 - 31 שְׁנוּפִלִים בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ
 - 32 הַרְהוּרִים כֹּאֲלֵה. אֲמַנֵם
 - 33 צִרִיךְ לְהִיּוֹת אִיכְפַת לוֹ
 - 34 קֶצֶת, כִּי אִם לֹא יִהְיֶה
 - 35 אִיכְפַת לוֹ כֹּלל וְיִהְיֶה
 - 36 אֲדִישׁ כִּלְפִיהֶם, הַדְּבַר
 - 37 עֲלוּל לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו
 - 38 חֲלִילָה לַחֲדוּל מִלְּהִלָּחַם
 - 39 בַּהֲרַהוּרִים וּלְדַחוֹתֵם -
 - 40 אֵלֹא ש"לֹא יִרַע לִבּוֹ
 - 41 מֵאֲדֹר מוֹד, נֵם אִם יִהְיֶה
 - 42 בֶּן כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זֶה, - שְׁתַּמִּיד יַעֲלוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ הַרְהוּרִים
 - 43 רַעִים, וְתַמִּיד יִהְיֶה עָלָיו לְהִלָּחֵם בָּהֶם, מִבְּלִי שִׁיּוּכָל לְהַתְעַלּוֹת
 - 44 לְאוֹתָהּ מִדְּרִיגָה, שִׁמְלַכְתַּחֲלִילָה לֹא יִהְיֶה לְהַרְהוּרִים הָרַעִים דְּרִיסַת
 - 45 רֶגֶל אֲלִיו - וּבִכָּל זֹאת, אֵל "יִקַּח" דְּבַר זֶה לִבּוֹ, כִּי אֲוִלִי לִכְךָ
 - 46 נִבְרָא, וְזֹאת עֲבוּדָתוֹ לְאַכְפֵּיָא לְסְטְרָא־אַחֲרָא תַּמִּיד. -
 - 47 לַכּוּפּוֹת אַת ה"סטרא אחרא" תַּמִּיד. וְעַל זֶה אָמַר אִיּוֹב: -
 - 48 לַהֲקִבָהּ, "כִּרְאֵת רַשָּׁעִים"; - עַל כֵּךְ שָׁאֵל בְּפֶרֶק הָרִאשׁוֹן:
 - 49 "וְהָא צִדִּיק וְרַשָּׁע לֹא קֹאמְרִי" (וְהִרִי צִדִּיק וְרַשָּׁע לֹא נֹאמֵר) -
 - 50 כְּשִׁמְכִרְיוֹם לַמַּעֲלָה, לִפְנֵי הַלִּידָה, מֵה יִהְיֶה תְּכוּנָתוֹ שֶׁל הִילּוּד:
 - 51 חֲכָם אוֹ טֶפֶשׁ, גָּבוּר אוֹ חַלּוּשׁ וְכוּדוּמָה, אֵין מוֹכִירִים אִם יִהְיֶה
 - 52 צִדִּיק אוֹ רַשָּׁע. שִׁכֵּן, אִם יִכְרִיו גַּם עַל כֵּךְ - תַּתְּבַטֵּל הִרִי הַבְּחִירָה
- וְלַחֲטוֹא מִמֶּשׁ בְּמַחֲשַׁבָּה, או
בְּדִיּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה, אֵלֹא שְׁיִנְיָע אֵלֵיהֶם - שִׁיֵּרָע בָּהֶם,
בְּמַעֲשֶׂה הָרַשָּׁעִים: בְּמַחֲשַׁבְתָּם וְהַרְהוּרָם לִבָּה, -
שִׁבְמַחֲשַׁבְתָּם יוֹכֵלוּ לַעֲלוֹת הַרְהוּרִי עֲבִירָה כְּמוֹ שׁוֹה אֲצֵל
רַשָּׁעִים, וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תַּמִּיד לְהַסִּיחַ דַּעְתָּם מֵהֶם, -
מִהַרְהוּרִי הָעֲבִירָה, כִּדִּי לְאַכְפֵּיָא לְסְטְרָא־אַחֲרָא, - לַכּוּפּוֹת אַת
ה"סטרא אחרא" - הֵם נִבְרָאוּ בְּצוּרָה כּוֹז, שׁוֹה יִהְיֶה אוֹפֵן
עֲבוּדָתָם, וְלֹא יוֹכְלוּ לְכַבֵּלָה מִכָּל וְכו', - שֶׁלֹּא יוֹכֵלוּ לְבַטֵּל
לְגַמְרִי אַת ה"סטרא אחרא" שֶׁל נַפְשָׁם הַבְּהִמִית. כְּלוּמֹר: הֵם לֹא
יוֹכְלוּ לְהַגִּיעַ לְכֵךְ, שֶׁלֹּא תַתְּעוּרָרְנָה בָּהֶם תְּאוּוֹת, שֶׁהֵן הַסִּיבָה
לְהַעֲלָאֲתָם שֶׁל הַהַרְהוּרִים הָרַעִים, כִּי זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדִי

3. עובדיה א, ד. 4. בבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ח, יד" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיג אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? - משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסוים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס

39 "ועשה לי מטעמים וגו'", מאמר השכינה לבניה כללות
40 ישראל בדפדפוש בתקונים, — כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר",
41 שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם
42 יגרמו ל"מטעמים" — נחת רוח. וכן שם שבתונים, שבתונים,
43 דפדפוש, יש שני מיני
44 מעדנים: אחד ממאכלים
45 ערכים ומתקנים, והשני
46 מדברים חריפים או
47 חמוצים, — שלפני
48 שעורכים אותם למאכל
49 ערב, אין הם טובים
50 למאכל מפאת חריפותם
51 או חמיצותם, רק שהם
52 מתקנים ומתקנים היטב
53 עד שנעשו מעדנים
54 להשיב הנפש. — כך ישנם
55 גם למעלה שני סוגי נחת
56 רוח: (א) "נחת רוח" הנגרם
57 מדברים "טובים"
58 ו"מתוקים" — עבודת
59 הצדיקים, שאינם צריכים

60 יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך"
61 מהקדושה יותר אור; (ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם
62 של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים",
63 הלא-טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את
64 המחשבות וההרהורים הרעים. וזהו שאמר הכתוב: "כל פעל
65 ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה"; — הכל עשה הקב"ה למענו,
66 וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע
67 למען הקב"ה? — אלא, פשוט, שישבו מרשעו וינעשו הרע שלו
68 יום ואור למעלה, — כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו
69 משמעות "גם רשע, ליום-רעה". וזאת עלידי, כד אתכפא
70 סטרא אחרא — כשיכוף את ה"סטרא אחרא", ואסתלק יקרא
71 דקדשא בריה הוא לעילא. — ויתעלה כבודו של הקב"ה
72 למעלה. וזה פירוש הכתוב "גם רשע ליום רעה" — שגם הרשע
73 יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר — לאור. למדנו עד כאן,
74 שעלידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא
75 משתלט עליהן — הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת
76 רוח למעלה.

1 צדיקים. — ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים,
2 בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה
3 לעורר הרהורים רעים. ואילו המדרגות אודותן אנו לומדים
4 כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא
5 אפשר שתעלינה בבעלי
6 מדרגות אלו מזמן לזמן,
7 מחשבות רעות, ועבודתם
8 היא ללחום נגד מחשבות
9 אלו. ושני מיני נחת רוח
10 — בעבודתם של בני
11 ישראל, לפני יתברך
12 למעלה: אחד — ממש
13 הסטרא אחרא לגמרי,
14 ואתהפךא
15 למתקא — ומחפיכת
16 המריר למתוק, ומחשוכא
17 לנהירא, — ומחושך לאור,
18 וזה נעשה עלידי
19 הצדיקים; — המבטלים
20 את ה"סטרא אחרא"
21 לגמרי, ואת ה"מריר",

22 ה"רע" של המדות שמנפשם הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת
23 "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים
24 ל"אור" ולקדושה — כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח;
25 והשנית — האופן השני של נחת רוח, הוא: כד אתכפא
26 סטרא אחרא — כשכופים את ה"סטרא אחרא", בעודה
27 בתקפה וגבורתה — כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה
28 וגבורתה, ומגביה עצמה בנשך, ומשם — ממקום הגבהתה,
29 מורידה ה' באתערותא דלתתא — ע"י התעוררותו של יהודי
30 למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח
31 למעלה, נגרם עלידי הבינונים. — עלידי עבודת ה"בינונים",
32 הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת
33 רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים
34 הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת
35 רשעים" — כאלה שעומדים במלחמה תמידית. וזהו שאמר
36 הכתוב: "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" — "מטעמים"
37 לשון רבים, — שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: שני
38 מיני נחת רוח, — למעלה, מעבודתם של בני ישראל, והוא —

יום שבת קודש כ"ה שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעמ' מעמ':

81 שמים — מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם,
82 את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק
83 כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול — כדי לאגור
84 כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע

77 להלך יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות —
78 שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא — אלא גם ביחס
79 לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר
80 שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכונה לשם

לומר דיבורים אלה – הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע.
וכן בַּהֲרֵהוּרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ, – שהוא מתאוה להרהר בענין גשמי,
ונמנע מכך, אִפְּלוּ בְּמַעַט מוֹעִיר דַּאֲתַכְפִּיָּא סְטְרָא־אַחְרָא
לְתַתָּא – גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה,

אִסְתַּלַּק יִקְרָא דְקַדְשָׁא
בְּרִיךְ־הוּא וְקַדְשָׁתּוּ
לְעִילָא הֲרַבָּת. – מתעלה

בהרבה כבודו של הקב"ה
וקדושתו למעלה.
וּמְקַדְּשָׁהּ זֹו – שלמעלה,
נִמְשַׁכֶּת קִדְשָׁהּ עֲלִיּוֹנָה
עַל הָאָדָם לְמַטָּה, לְסִיעוּ
סִיעֵי רַב וְעִצּוֹם לְעִבּוּדָתּוּ
וְתַבְרָה. – בעבודת ה'
שלו. וְהוּא שְׂאֵמְרֵי רַו"ל:
"אָדָם מְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ מַעַט
לְמַטָּה – מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ
הֲרַבָּה מִלְּמַעְלָה", לְבַד
מִה שְׂמֻקָּמָם – בכך, מִצּוֹת
עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה:¹⁰
"וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְכוּ", –
שהוא מקיים, בְּשִׂמְקַדְּשׁ
עֲצָמוֹ בְּמַתָּר לוֹ. –
בדברים המותרים לו.
מצות "והתקדשתם" היא,
שגם בדברים המותרים,
ימנע יהודי מלעשותם

לשם תאוותו הגופנית, אלא אך ורק לשם שמים. מצוה זו של
"והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום
שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם
ה"רע", כפי שיוסבר להלן: וּפְרוּשׁ "וְהִתְקַדְּשְׁתָּם" – שְׂתַעֲשֹׂוּ
עֲצָמָם קְדוּשִׁים; בְּלוֹמַר, אֵף שְׂפִאֲמַת אֵינוֹ קְדוֹשׁ וּמְבָרָל
מִסְטְרָא־אַחְרָא, – "קדושה" משמעה – פרישה והתבדלות
מִה"קְלִיפָה" וּמִה"רַע". הרי, אף שמבחינת מדרגתו, עליו עדיין
לקדש עצמו ולהתרחק מִה"סְטְרָא אַחְרָא", כלומר: אין הוא
בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם
מִה"סְטְרָא אַחְרָא", כִּי הֵיא – ה"סְטְרָא אַחְרָא" שֶׁמִּנְפֶּשׁוּ
הַבְּהִמִּית, בְּתַקְפָּהּ וּבְגִבּוּרָתָהּ בְּתוֹלְדָתָהּ בְּחִלָּל הַשְּׂמָאֲלִי, –
שבלב, שבו מיקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, רַק
שְׂכּוּבֵשׁ יִצְרוֹ וּמְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ. – ומנתק את עצמו מִה"סְטְרָא
אַחְרָא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם"
הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", בכתוב בהמשך:
"וְהִייתֶם קְדוּשִׁים" – נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי,
שְׁתַּחֲוּי קְדוּשִׁים, אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של
הבטחה, עֲלִיידִי "והתקדשתם" פעילות כפוויה של התקדשות,

מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה,
וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה,
כשאינם לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" –
הוא גורם עֲלִיידִי־זיה נחת רוח למעלה – וכדלהלן: וְלֹא עוֹד, –

לא זו בלבד שעל־ידי
ההשתלטות על
המחשבות הרעות, גורמים
לנחת רוח למעלה, כי על־
ידי־זיה כופים את ה"סטרא
אחרא" אֶלָּא אִפְּלוּ
בְּדַבְרִים הַמְּתִירִים לְגַמְרִי,
כִּל מַה שְׂאֵדָם זִכְכּוֹ יִצְרוֹ
– "מקריב" ושולט ביצרו
הרע, אִפְּלוּ שְׂעָה קִלָּה, –
מדובר כאן בדבר שמותר
לעשותו, והוא יצטרך
לעשותו, אלא שהוא
דוחה אותו לזמן מאוחר
יותר, וּמִתְבָּרֵן לְאַכְפִּיָּא
לְסְטְרָא־אַחְרָא שְׂבַחֲלָל
הַשְּׂמָאֲלִי, – שבלב, בְּגוֹן
שְׂחָפִין לְאַבְל, וּמֵאַחֵר
סְעוּדָתּוֹ עַד לְאַחֵר שְׂעָה
או פְּחוֹת, וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה
בְּאוֹתָהּ שְׂעָה, – שכן, אם
באותה שעה, הוא עוסק
בענינים גשמיים אחרים

שהנפש הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה),
כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה
שעה, הוא עוסק בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של
לימוד תורה, שכן, גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד,
גם את האכילה עצמה אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה
שעה – אכן יאכל, מכל־מקום עצם העובדה שהוא מאחר את
סעודתו – יש בה משום כפית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת
רוח למעלה. בְּדִאֲתָא – כמו שאנו מוצאים, בְּגִמְרָא: "שְׂעָה
רַבִּיעִית – משעות הבוקר, מֵאֲכָל כֹּל אָדָם, שְׂעָה שְׁשִׁית
מֵאֲכָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים", – מדוע, באמת, איחרו תלמידי
החכמים את סעודתם בשעתיים? וְהִיוּ – תלמידי החכמים,
מְרַעֲיָבִים עֲצָמָם שְׁתֵּי שְׂעוֹת לְבִנְיָנָה זֹו, – כדי לכפות את
ה"סטרא אחרא", אֵף שְׁגַם אַחֵר הַסְּעוּדָה הָיוּ לוֹמְדִים כֹּל
הַיּוֹם, – הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא
אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי
הנפש: דיבור ומחשבה, וְכֵן אִם בּוֹלֵם פִּיו מְלַדְּרֵי דְבָרִים
שְׂלֵבֵי מִתְּאוּה מֵאֵד לְדָבָר מַעֲנִי הַעוֹלָם, – גם אם בדיבור
עצמו אין משום איסור כלל – רק מחמת שהוא מתאוה כל כך

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד-דעשה טוב-) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא – לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

8	מלמעלה, הרבה	ליקוטי אמרים	1	ישנה הבטחה שאכן
9	ומסייעים אותו לנרש		2	"תהיו קדושים", כלומר,
10	את ה"סטרא אחרא"	קדוש ומוכדל באמת מהם"א ע"י שמקדשים אותו	3	סופו להיות קדוש
11	מלבד מעט מעט: —	הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו	4	ומכדל באמת
12	שגם מלבו, יהיה בידו,	מעט מעט:	5	מהסטרא-אחרא, על-3
13	לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא תהיה שום תאוה		6	די שמקדשים אותו הרבה מלמעלה, — כפי שלמדנו,
14	לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".		7	שעל-ידי שאדם מקדש עצמו מעט למטה — מקדשים אותו

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש אודות בנו... שי שמעיק לו מה שאיננו יודע בלימודי חול ובמילא גם אינו יודע במה יסתדר בעתיד. (ובאמת אין פלא באי ידיעתו זו, כי הוא מתאים למרז"ל שכן הוא אצל כל בני"א, שאין אדם יודע במה משתכר, ויעיין באגה"ק לרבנו הזקן ריש סי' כ"ב, שהשווה אי ידיעה זו לאי הידיעה מלכות בית דוד מתי תחזור, אלא שישנם כאלו המרמים את עצמם ומתברכים בלבבם שיועד ברור העתיד להיות באופן הפרנסה שלהם ושל ב"ב. ובהנוגע לפועל), הרי כיון שהוא בן י"ח טוב ביותר בשבילו לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות שלא יבלבלוהו במחשבות אודות תכלית וכו' וילמוד במנוחה בשקידה ובהתמדה, והזן ומפרנס לכל בודאי הכין כבר צנור הפרנסה שלו, ומאי נפק"מ אם אינו ידוע לעת עתה מה הצנור ואופנו, והאב בפרט שזכה להתחנך בכותלי ישיבת תומכי תמימים, הרי עליו להודות ולהלל להשי"ת, שלמרות כל ההעלמות הסתרים והשמדות ר"ל הצליחו השי"ת בבן יושב על התורה והעבודה מקיים תכלית בריאתו של האדם שהוא לשמש את קונו.

ולפלא שתיכף כשכותב אודות בנו השני שאין לו חוש בהתמדה כפי שכותב ובמילא כמה זמן נתבטל אצלו אף שהוא בעל כשרון, לא מצאתי במכתבו שגם זה מעיק לו, והלואי שהי' מתבונן איך לתקן את עניני בנו זה ולא לשנות הנהגת בנו הבכור, מובן שאין כוונתי בהנ"ל להטיף מוסר ח"ו אלא כיון ששאל חוות דעתי מוכרחני לתאר הענינים כפי שאני רואה אותם והוא כנ"ל.

כבקשתו אזכירו את זוגתו ובניהם שיחיו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח יעורר ר"ר לבריאות כל הנ"ל, ואשר הוא וזוגתו שיחיו יזכו לראות בבניהם רוב נחת חסידותי על ידי שיהיו יראי שמים חסידים ולומדים.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

נ.ב.

בשאלתו איך להבין מה שנוכר לפעמים בחסידות ענינים שלכאורה הם נגד נסיונות הטבע. - הנה אין כל הענינים שוים בזה, ורובא דרובא הרי דוקא בזמן האחרון נתברר שגם החוקרים שלא מבני ישראל מסכימים להמובא בספרי ישראל ולא רק בחסידות אלא אפילו בספרי חוקרי ישראל.

יום ראשון	יום שני	יט שבט	ה'תש"ג
-----------	---------	--------	--------

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.

תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לִידַע שֵׁשׁ שָׁם מִצוֹי רֵאשׁוֹן מִמְּצִיא כָּל נִמְצָא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לִירַע שֵׁשׁ שָׁם מִצוֹי רֵאשׁוֹן", ער זאל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מִצְוֹת עֲשֵׂה הָרֵאשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "לִידַע שֵׁשׁ שָׁם מִצוֹי רֵאשׁוֹן מִמְּצִיא כָּל נִמְצָא כו' וידיעת דבר זה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", הִיא מִצְוֹת הַמּוֹחַ וְהַשִּׁכּוֹל, וְהַיְינוּ דְהַגָּם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מְאֲמִין בַּה' בְּאִמּוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה', חֻבַּת הַמּוֹחַ וְהַשִּׁכּוֹל לְהַבִּיא אִמּוּנָה זוּ בִּידִיעָה וְהַשְׁגָּה, וְזֶהוּ "לִירַע שֵׁשׁ שָׁם מִצוֹי רֵאשׁוֹן", שִׁידַע זֹאת בְּהַשְׁגָּה וְהַבְנָה דּוֹקָא, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם", וְכָתִיב: "וַיֵּדַעַתְּ הַיּוֹם גּו'".

יום שני	יום שלישי	כ שבט	ה'תש"ג
---------	-----------	-------	--------

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.

תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדָנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי "הַגְהוֹת אִשְׁר"י" – נְטִילַת יָדִים לְסַעֲוֵדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדָנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי – (מִהַר"ש נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן) – וּמִגִּיחַ מִשְׁפִּיכָה הַג' מֵעַט מֵיִם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּבָזָה מִשְׁפָּשֶׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

יום שלישי	יום רביעי	כא שבט	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.

תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חֻבַּת נָשִׁי וּבָנוֹת הַחֲסִידִים יָחִיו לְעֵמֶד בְּשׁוּרָה רֵאשׁוֹנָה בְּכָל מַפְעַל שֶׁל חֲזוֹק הַדָּת וְהַיְהִדּוּת בְּכָלל, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן טְהוּרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וְעַלֵּיהֶם לְאַרְגֵּן חֲבֵרַת בָּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֲזוֹק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנְיַי הַדְּרָכָה וְחֲנוּךְ, כִּמּוֹ שֶׁהָיָה בְּכַתִּי הַחֲסִידִים מֵאֶז וּמִקֶּדֶם.

יום רביעי	יום חמישי	כב שבט	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קז.

תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עם זיינען דאָ צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפֿען פֿון לעבען. מענשליכע געזעצן זיינען געשאַפֿען פֿון

היום יום . . .

לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאפט א לעבען. תורת ה' איז תורה אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קיימים שני סוגי חקים: (א) חק שיוצר חיים. (ב) חק שנוצר מהחיים. חקי אנוש נוצרו מתוך החיים, לכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא החק האלקי שיוצר חיים. תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן זהה, התורה היא נצחית.

יום
חמישי

יום ששי

כג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.

תהלים: קח"ב.

תניא: ומה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אמאל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפּען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט".

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטענ'ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדב'קעט. אויפכאָפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פֿעם, בייַצאָו מחדרו, הזדמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [=בעלי] אומר".

– אָמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך, בכמה מצות אנו של הקדוש-ברוך-הוא! ונפל על מזונות הדלת, כלו דבקות. בהתעוררו מה'דבקות' אָמר: "צאינה וראינה" – כדי לצאת מעצמו ולראות אלקות, זה נהיה מ"בנות ציון" – מלכות מעוררת ז"א [=זעיר אנפין, ששת המדות הקדושות העליונות], לעתיד לבא יהיה "אשת חיל עטרת בעלה".

יום
שישי

שבת

כד שבט

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה.

הפטורה: בשנת... מצבקה

. מברכים ראש חדש אָדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התנועות.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג"ח.

תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן ג-טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים.

"וירא העם וינועו" – כשהם ראו אלקות, הרי מיד "וינועו", נפעלה תנועת חיים.

אלו ידעתם – אָמר אדמו"ר ה"צמח צדק" – כחם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוכרים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בחסד וברחמים.

שבת
קודש

ה'תש"ג

כה שבט

יום ראשון

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאָנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

ללמד בכל יום פֿרשת השבוע, חמֶש עם פֿרוש רש"י (יום ראשון – עד "שני", יום שני – עד "שלישי" וכו'); ; אִמִּירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לִגְמֹר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשַׁבַּת מְבָרְכִים – עַל כֵּן יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נוֹגֵעַ לוֹ, לְבָנָיו וְלְבָנֵי בָנָיו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הנהלת כפר חב"ד

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מיום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע וכן הקודמים לו. ורצוני להיות בטוח שעכ"פ מכאן ולהבא יכתבו ע"ד התועדויות השונות אשר בכפר חב"ד וגם בפרטיות המתאימה.

וזאת להעיר וביחוד בהנוגע למה שכותבים אודות חגיגת י"ט כסלו שקצרו במקום שאמרו להאריך ביותר... ובודאי בהזדמנות הבאה ימלאו גם על דבר זה, אם יתעכב שילוח ההקלטה של ההתועדות או אם נקלטה שלא במילואו, והרי בכנוס צעירי אגו"ח שהי' לפני זמן בהכפר שלחו תיכף לאחר הכינוס את הנאומים וכו'...

ע"פ המכתבים שקבלתי מאחדים וחוששים שמציאות פרדסים נותן מקום למחבא וכו', צריכים היו להתבונן ולעיין אם יש מקום לחשש זה ולדבר בכיוון למה שיודעו עם המשרדים המתאימים, ובפרט שאם יתעכב דבר החליפין עם קרקע מהדרין הנשאר יש מקום לומר שינטעו שם פרדסים ג"כ, ואם יסכימו להרבות בשמירה מתאים לההוספה בפרדסים ספק הוא.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש לחזק ולפתח כפר חב"ד שיהי' דירה לו ית' בתחתונים, שלזה צריך געזונטע רוחניות און געזונטע גשמיות וחפץ ה' בידם יצליח, ע"י הכלי המחזיק ברכתו של הקב"ה השלום והאחדות והתקשרות לנשיאנו, ע"י מילוי כוונתו ורצונו בכפר זה וכמובן ע"פ המבואר בתניא פרק ב'.

המחכה לבשו"ט בכל הני"ל.

י"ט שבט ה'תשע"ה יום ראשון או 'לאכול מצה'?

שאפשר לברך ב'ל' כי משמעו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ו) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוות ביעור חמץ היא לא בזמן שנעשה בו הביעור אלא עם תחילת חלות חג הפסח (כדי לא לעבור על 'בל יראה'), וכיון שבהגיע הפסח החמץ כבר מבוער – ראוי יותר לברך 'על ביעור חמץ', שמשמעו גם לשעבר, מאשר 'לבער' שמשמעו רק להבא.

וזה גם הביאור בנוסח 'על אכילת מצה':

זמן אכילת מצה הוא עד חצות (פסחים קב, ב) ונלמד מגזירה שווה מהפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", שכמו שמכת בכורות היתה בחצות, אף אכילת מצה עד חצות. ולכאורה אינו מובן: מכת בכורות היתה בחצות הלילה ואיך לומדים ממנה שאכילת מצה היא עד חצות? אלא כיון שאי אפשר לאכול בחצות הלילה ממש שהיא כהרף עין והאכילה דורשת זמן, בהכרח שהכוונה היא שבחצות תהא המצה נאכלת כבר, ולכן מתאים יותר לברך 'על אכילת מצה', כי מלשון זה משתמע גם לשעבר ולא 'לאכול מצה' שמשמעו רק להבא.

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ח: אחר שִׁמְכְרָךְ "המוציא לחם" חוזר ומְכַרְךָ "על אכילת מצה"... וחוזר ומְכַרְךָ "על אכילת מרור".

מסוגיית הגמרא (פסחים ז, ב) עולה שנוסח הברכה של בדיקת חמץ הוא 'על ביעור חמץ'. והקשו הראשונים (רמב"ן שם, ר"ן ג, ב בדפי ה"ר"ף), מדוע אם כן יש ברכות שמברכים בלשון 'ל' ('להניח תפילין' וכדומה)? ותירצו: מצוה שצריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח, מברכים עליה בלשון 'ל', כי לשון זה מורה שהמצוה מוטלת עליו, ולכן מברכים 'להניח תפילין', 'לישב בסוכה' וכדומה, ומצוה שיכולה להיעשות על ידי שליח מברכים בלשון 'על' ('על המילה', 'על השחיטה').

והקשה האבני נזר' (אר"ח סי' שפא), מדוע אם כן מברך 'על אכילת מצה' ו'על אכילת מרור' והרי אלו מצוות שאי אפשר לקיימן על ידי שליח (ולדעת ראשונים הנ"ל אכן מברכים 'לאכול מצה' ו'לאכול מרור')?

ומבאר:

בביעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים

יום שני כ' שבט ה'תשע"ה סוכה מסדינים

ברוח מצויה של יבשה כשרה, אף אם נמצאת בים, ושם אינה יכולה לעמוד לאורך זמן.

ולכאורה הטעם לכך שצריך שתעמוד המחיצה ברוח מצויה הוא משום שלולא כן היא מחיצת עראי העתידה ליפול, אך לפי זה אין מובן: מאחר ולמעשה נמצאת בים ועתידה ליפול מה תועיל יכולת העמידה ברוח של יבשה? אלא שטעם הדין אינו משום שהמחיצה עתידה ליפול אלא הוא שיעור בחזוק המחיצה. כלומר: אין צורך שבפועל תעמוד המחיצה לאורך זמן, אלא שעליה להיות חזקה במידה מסוימת, והמידה היא עמידותה בפני רוח מצויה שביבשה, ושיעור זה אינו משתנה לפי המקום בו היא עומדת אלא קבוע, ואם היא חזקה במידה זו הרי היא כשרה גם אם למעשה לא תחזיק מעמד במקום שבו היא נמצאת. ומאחר וטעם הפסול אינו משום שהמחיצה עתידה להתבטל אלא הוא שיעור בחזוק המחיצה, נראה שאף אם מתענעת מעט נפסלת בכך.

(ענניק ברכה סוכה, יט)

הלכות סוכה פרק ד, הלכה ה: שָׁכַל מְחַצֵּה שְׂאִינָה יְכוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל יַבֵּשָׁה, אֵינָה מְחַצֵּה. האם אפשר לבנות סוכה מסדינים?

בהלכה זו נפסק שמחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. ויש לדון האם גם נענוע קל ברוח פוסל את המחיצה או שנענוע פוסל רק אם הוא בשיעור הפוסל מתורת מחיצה, כגון שעל ידי הנענוע הסוכה נוסה לצד וגובהה מתמעט משיעור עשרה טפחים.

והנה, בעושה סוכה בראש הספינה נחלקו תנאים (סוכה כג, א). יש אומרים שאם הדפנות אינן חזקות דיין כדי לעמוד בפני הרוחות הנושבות בים הסוכה פסולה, ויש אומרים שדי בכך שבכוח לעמוד בפני רוח רגילה ביבשה, אף שאינן עומדות בפני רוחות הים.

והרמב"ם כותב 'כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה אינה מחיצה', היינו שאם יכולה לעמוד

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ה לולב הגזול

כל ימי החג, ולדעת שמואל הוא פסול משום שנאמר "ולקחתם לכם", ודורשים "לכם-משלכם". ולפי זה הוא פסול רק ביום טוב ראשון ("ולקחתם לכם ביום הראשון"), וכיון שהרמב"ם פוסל לולב הגזול ביום הראשון בלבד, הרי הוא סובר כשמואל שהפסול הוא משום 'לכם'. אבל הראב"ד

הלכות לולב פרק ח, הלכה ט: כָּל אֵלוֹ שְׂאִמְרָנוּ שְׁחָם פְּסוּלִין... מִפְּנֵי גִזְל וּבִגְנָה — בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן בְּלֶבֶד; אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב שֵׁנִי עִם שְׂאֵר הַיָּמִים — הֵבֵל בָּשָׂר.

נחלקו אמוראים בדיון לולב הגזול (סוכה ל, א) : לדעת רבי יוחנן הוא פסול משום מצוה הבאה בעבירה ואין יוצאים בו

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קא

פוסל גם בשאר הימים כי לדעתו הפסול הוא משום 'מצוה הבאה בעבירה', כרבי יוחנן (מגיד משנה).

וכתבו התוספות (סוכה שם ד"ה מתוך) שלדעת שמואל אין לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה, כי פסול זה הוא במצוות דאורייתא, וכיון שבשאר ימי החג נטילת לולב היא מדרבנן יוצא גם בגזול. ואם כן, במקדש שמצות לולב נהגת בו מן התורה כל שבעת ימי החג – גם לדעת שמואל לולב הגזול פסול כל ימי החג.

אבל מדברי הרמב"ם שכתב "ביום טוב שני עם שאר הימים - הכל כשר" ולא חילק בין המקדש לגבולין, משמע שאף במצוה דאורייתא אין פסול של 'מצוה הבאה בעבירה' (מגיד משנה. נודע ביהודה זניא סי' קלג). והקשו (נוב"ש שם) שלכאורה זו סתירה לדבריו בהלכות איסורי מזבח (פ"ה ה"ט) "אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש... מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה שהקב"ה שונאה"?

ומבאר הגר"ש בן ה'נודע ביהודה' (שם סי' קלד): גם לדעת שמואל שהרמב"ם סובר כמותו, מצוה הבאה בעבירה פוסלת, אך זהו רק כאשר המצוה באה מכוח פעולת העבירה ולכן בשאר ימי החג לולב הגזול אינו פסול, כי גם ללא הגזול יכול ליתלו בתורת שאלה, מה"ש-אין-כן ביום הראשון שלולב השאול פסול כיון שאינו שלו, ורק אם יכוין לגזולו ויקנהו ביאוש יהא שלו - הרי זה מצוה הבאה בעבירה, כי "בלתי הגזל לא היה יכול לקיים המצוה". וב'שלחן ערוך' (אור"ח סי' תרמט ס"ה) פסק כרמב"ם שלולב הגזול בשאר ימי החג כשר, וכתבו אחרונים שמכל-מקום לא יברך עליו כי 'בוצע בך ניאץ ה'" (שעה"צ שם סק"ח). אך הרמ"א (שם) פסק כדעת הראשונים שפסול "לפי שהוא מצוה הבאה בעבירה, כי מקיים את המצוה באיסור גזל שהרי אם באו הבעלים לתבוע, חייב להחזיר להם את הגזילה" (שו"ע אדה"ז שם ס"ד).

מחצית השקל - אז והיום יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ה

והרמ"א (שם ס"א) כתב שנוהגים לתת לפני פורים מחצית מהמטבע הקבועה באותו מקום זכר למחצית השקל, 'ואין חייב ליתנו רק מי שהוא בן עשרים ולמעלה', ולכאורה נקט שלא כדעת הרמב"ם (מג"א ומחה"ש שם) אך יתכן שדברי הרמ"א הם גם לדעת הרמב"ם, כי במצות מחצית השקל יש שני פרטים: א) כהכשר מצוה – לצורך קניית הקרבנות. ב) מצוה בפני עצמה בעצם הנתינה, וזו דעת הרמב"ם שהרי כלל את הלכות מחצית השקל בספר 'זמנים', ואם כל עניינה הוא לצורך הקרבנות היה לו להכניסה בספר 'קרבנות'.

ולפי זה יש לומר, שלדעת הרמב"ם חיוב מחצית השקל חל מגיל שלוש-עשרה כדי שיהא לו חלק בקרבנות הציבור, אך מצד מצות הנתינה בפני עצמה החיוב הוא רק מגיל עשרים, ולכן בימינו שנתנית מחצית השקל היא זכר למצות מחצית השקל כמצוה בפני-עצמה – כי מאחר שאין קרבנות לא עושים זכר לנתינת מחצית השקל לזכר הקרבנות – ולכן הנתינה היא מגיל עשרים (קובץ המועדים פורים, ע' רפד). ומהוראות הרבי: המנהג לתת מחצית השקל עבור כל בני הבית, ויש לחנך גם קטנים לתת שלש מטבעות 'מחצית השקל' מכספם שלהם (אוצר מנהגי חב"ד, אדר אות עא).

הלכות שקלים פרק א, הלכה ז: **הכל חייבין לתן מחצית השקל . . . אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים.**

מדברי הרמב"ם משמע שחיוב נתינת מחצית השקל חל מגיל שלוש-עשרה, כי רק 'קטנים' פטורים, אך ה'חינוך' (מצוה קה) כתב: 'שיתן כל אחד מן עשרים שנה ומעלה מחצית השקל', כמפורש בכתוב: 'כל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'.'

וביאור דעת הרמב"ם: בפרשת כי תשא נאמרו שני פסוקים במחצית השקל: א) 'זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל'. ב) 'כל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה''. ודרשו חז"ל ששני הפסוקים מדברים על שתי תרומות שונות: א) מחצית השקל לצורך אדני המשכן, והוא ציווי חד-פעמי בזמן הקמת המשכן. ב) מחצית השקל לקרבנות ציבור במשך השנה, והוא ציווי לדורות.

וסובר הרמב"ם כי הפסוק הראשון שבו נאמר 'כל העובר על הפקודים' ולא הוזכר גיל עשרים הוא המדבר על הקרבנות, ומאחר והציווי לדורות נלמד מפסוק זה, אינו תלוי בגיל עשרים אלא בגיל שלוש-עשרה ככל המצוות (מחה"ש אור"ח סי' תרצד סק"ג).

כיצד ראה משה רבינו את הלבנה? יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ה

ויש לעיין (ראה גם צפ"צ כאן): מניין לרמב"ם שראייה זו היתה "במראה הנבואה", ומה ההכרח לומר כך? ומבאר הרבי (יין מלכות סי' ג): במכילתא (שם. הובא גם ברש"י על הפסוק) נאמר: "כל הדברות שנדבר עם משה לא נדבר עמו אלא ביום, החדש הזה הראהו בלילה. וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, נדבר עימו ביום עם חשכה (סמוך לשקיעת החמה) והראהו החדש בחשכה". אמנם, התירוץ דחוק, שכן בהמשך לציווי "החדש הזה

הלכות קדוש החדש פרק א, הלכה א: **וְנֹאמְרֵי: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. כִּי אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרָאָה לוֹ הַחֹדֶשׁ בְּרֹךְ הוּא לְמִשְׁה בְּמִרְאָה הַנְּבִואָה דְּמוּת לְבָנָה וְאָמַר לוֹ: כֹּה רָאָה וְקָדַשׁ.**

מקור הדברים במכילתא דרשב"י (פרשת בא, יב, ב): "החדש הזה לכם – מלמד שהראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות לבנה ואמר כזה ראה וקדש", אך הרמב"ם הוסיף פרט נוסף שלא מופיע במקור, שראיית משה את הלבנה הייתה 'במראה הנבואה'.

כללי הרמב"ם ס"ד וסל"ג) ש"דרכו ליקח הדרשה היותר פשוטה" ו"בדוכתי טובא דלא סמיך אשינויא דקמשני [=לא סומך על התירוץ שמתרצים] לדחות הקושיא" – שגם למסקנא צריך לומר (כדעת המקשן) שפרשה זו אכן נאמרה ביום. אלא שאז נשאלת השאלה כיצד הראה לו את הלבנה באמצע היום? ומשום כך מוכרח הרמב"ם לומר שראיית הלבנה היתה "במראה הנבואה".

לכם ראש חדשים" נאמרו למשה (שם פס' ג ואילך) פרטי הציוויים של קרבן פסח שהם פרשה ארוכה ביותר. ובהכרח לומר שכל זה נאמר מבעוד יום (כי "לא נדבר עמו אלא ביום"), ואם כן, כיצד אפשר לומר (כתירוץ המכילתא) ש"נדבר עמו ביום עם חשכה והראהו החודש בחשכה" – כאשר בהמשך לזה נאמרו דיני קרבן פסח מבעוד יום? ולכן סובר הרמב"ם – בהתאם לכללי הרמב"ם (יד מלאכי

הימנעות מקביעת שלושה ימי ראש השנה יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ה

ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית-דין את החודש". וכך כתב גם אדמו"ר הזקן (או"ח ס' תר ס"ד): "והמקומות שהן חוצ' לתחום ירושלים היו צריכים לעשות שני ימים ראש השנה בכל שנה ושנה, דשמא .. שני הימים הן קודש".

וכיון שבכל אופן עשו שני ימים (מצד הספק) – לשם מה הוצרכו לדעת מתי היה ראש חודש אלול?

ומבאר ה'לחם משנה': אם לא היו יודעים מתי ראש חודש אלול יש כאן שני ספקות, הן בנוגע לחודש אלול והן בנוגע לחודש אב: "אם שניהם מעוברים או שניהם חסרים או אחד מלא ואחד חסר", ויתכנו שלש אפשרויות לראש השנה – יום שישי ואחד מראש חודש אב (אם שניהם מעוברים), יום חמישים ותשע (אם שניהם חסרים) או יום שישים (אם אחד חסר ואחד מלא), ואז "היינו עושין ר"ח תשרי שלשה יום, יום נ"ט ויום ס' ויום ס"א לצאת מידי כל ספק", אך כאשר השלוחים הודיעו את ראש חודש אלול, "יצאנו מזה הספק דחדש אב, ונשאר לנו ספק אם אלול מעובר או לא ועבדינו יום שלשים ויום שלשים ואחד", היינו שני ימים.

הלכות קדוש החודש פרק ג, הלכה ט: על ששה חדשים היו שלוחין יוצאין.. ועל אלול – מפני ראש השנה.

השלוחים הודיעו למקומות הרחוקים מתי חל ראש חודש אלול כדי שידעו מתי לחגוג את ראש השנה, אך יש לעיין, כיצד עשו את ראש השנה במקומות הרחוקים – יום או יומיים?

רש"י מפרש (ר"ה יח, א ד"ה ועל אלול) שבמקומות הרחוקים "עושין ראש השנה ביום שלשים לאלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר. ואף-על-פי שספק הוא בידם שמא יעברוהו בית דין, אי אפשר להן לדעת. ועל כרחק הולכים אחר רוב שנים". כלומר, חגגו את ראש השנה יום אחד בלבד, ביום שלשים של אלול. ולכן הוצרכו לדעת מתי ראש חודש אלול, כי "אם לא ידעו מתי התחיל אלול, לא ידעו יום שלשים שלו".

אבל התוספות (שם ד"ה ועל) סוברים שעשו את ראש השנה שני ימים. וכן כתב הרמב"ם לקמן (פ"ה ה"ו) "יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה, היו רוב בני ארץ

שבת קודש כ"ה שבט ה'תשע"ה

לא אד"ו ראש

והקשה הראב"ד:

בגמרא מבואר שחכמים תקנו שראש השנה לא יחול באד"ו משום שאם יחול ר"ה בימים רביעי או שישי, יחול יום הכפורים בימים שישי או ראשון ויהיו שני ימי קדושה רצופים, ואם ימות מת ביום הראשון משניהם אי-אפשר יהיה לקוברו אלא לאחר שני ימים, ויש לחשוש שמא יסריח (ר"ה כא). ואם יחול ר"ה ביום ראשון יחול הושענא רבה בשבת ותתבטל מצות חיבוט הערבה (סוכה מג, ב). ומדוע לא הביא הרמב"ם טעמים אלו, אלא כתב טעם אחר לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו?

ומיישב ה'פני יהושע' (ר"ה שם ד"ה ויתיישב):

הטעם העיקרי לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו הוא הצורך להשוות את שני המולדות, כנ"ל, ולשם כך ניתנה רשות לחכמים "לעשות את ימי הקביעות בדילוג ימי השבוע, לדחות יום אחד ולקבוע יום אחד כדי שיקבעו במולד האמיתי" אלא שלענין זה יכלו לדחות גם יום מהימים בגה"ז והטעם שקבעו דוקא את אד"ו לדחיה הוא הטעם האמור בגמרא, מפני המתים ומפני מצות ערבה, ואין להתפלא שהרמב"ם נקט את עיקר הטעם.

הלכות קדוש החדש פרק ז, הלכה ז: ומפני מה אין קובעין ב'השבון' זה בימי אד"ו? לפי שהשבון הזה הוא לקבוע ה'ירח והשמש בהלוקה האמצעי, לא במקום האמיתי, כמו שהודיענו, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי לפגוע ביום קבוע האמיתי. כיצד? בשלישי קובעין, ב'רביעי דוחין'...

הרמב"ם מבאר שאין קובעים את האחד בתשרי (ראש השנה) בימי ראשון, רביעי ושישי, כי במולד הלבנה יש שני סוגי חשבון: א. 'מולד האמצעי', הוא הממוצע של כל החודשים לפי 'החשבון שמחשבין בקירוב ויודעים שעת קבוצם [של הירח והשמש, הוא המולד] בלא דקדוק [בערך] אלא במהלכם האמצעי'. ב. 'מולד האמיתי' הוא המולד המדויק שלפעמים הוא לפני המולד האמצעי ולפעמים אחריו (כמבואר לעיל פ"ו ה"א). וכדי להשוות את קביעת ראש השנה לפי המולד האמצעי לקביעה שהיתה צריכה לחול על פי המולד האמיתי, אמרו חכמים שלפעמים דוחים את קביעת ראש השנה ביום אחד וכך ישתוו המולד האמיתי והאמצעי. לכן לא קובעים את ראש השנה בימים אד"ו אלא בשני, בשלישי, בחמישי ובשבת.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט-כ"ה שבט ה'תשע"ה

יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ה

הלכות חמץ ומצה

פרק ח

א. סדור עשיית מצות אלו בליל חמשה עשר, כף הוא: בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בורא פרי הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושותה. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין שלחן ערוך, ועליו מרור וירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.

ב. מתחיל ומברך 'בורא פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד ואחד, אין פחות מכזית. ואחר כך עוקרין את השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני, וכאן הבן שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה בלוי מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הזה בלוי צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, והלילה הזה בלוי מסבין'.

ג. בזמן הזה, אינו אומר 'הלילה הזה בלוי צלי' - שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עו"ז היו אבותינו וכו'], וקורא עד שגומר דרש פרשת 'ארמי אבד אבי' פלה.

ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: 'ואמרם זבח פסח הוא לה'; ומגביה המרור בידו ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים, שנאמר: 'ומררו את בני ישראל; ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר: 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'. ובזמן הזה אומר: 'פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו' וכו'.

ה. ואומר: 'לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, וגאמר לפניו, הללו יה'.

"הללו יה, הללו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו מים"; וחותם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הזה מוסיף: 'בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, וגודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל'. ומברך על הגפן, ושותה הכוס השני.

ו. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו שנית - שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני רקיקין [מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי פירות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרכו של עני בפרוסה [נחיתה], אף כאן בפרוסה. ואחר כך [וכו'] (לוקח) מצה ומרור (וכאחד, ומטבל) (ומטבל כאחד) בחרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים', ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

ז. ואחר כך מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הזבח', ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הפסח', ואוכל מגופו של פסח. ולא ברפת הפסח פוטר של זבח, ולא של זבח פוטר של פסח.

ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא', חוזר ומברך 'על אכילת מצה', ומטבל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר ומברך 'על אכילת מרור', ומטבל מרור בחרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכוורף מצה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכל בלא ברכה, זכר למקדש.

ט. ואחר כך נמשך בפעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל, ושותה כל שהוא רוצה לשתות. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, ואפלו כזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל; ובזמן הזה אוכל כזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסח סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו - שאכילתו היא המצה.

י. ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברפת המזון על כוס שלישי, ושותהו. ואחר כך מוזג כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל; ואומר עליו ברפת השיר, והיא 'הלל' ה' כל מעשיך וכו', ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ

מתוך מהדורת חזק

47 אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כִּכָּן שְׂבָעִים
 48 שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאֱמַר יֵצִיאת מִצְרַיִם בְּלֵילֹת, עַד
 49 שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן זֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ
 50 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - "יְמֵי חַיֶּיךָ", הַיָּמִים; "כָּל
 51 יְמֵי חַיֶּיךָ", הַלֵּילֹת. וּבְחֻמֵּי אֻמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ", הָעוֹלָם
 52 הַזֶּה; "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ", לְהַבִּיא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ. בְּרוּךְ
 53 הַמָּקוֹם שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא. כִּנְגַד אֲרַבְּעָה
 54 בָּנִים דְּבִרְהַ תּוֹרָה - אֶחָד חֻמֵּי, וְאֶחָד רִשְׁעִי, וְאֶחָד תָּם,
 55 וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׂאֵל. חֻמֵּי, מָה הוּא אוֹמֵר? - "מָה
 56 הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם".
 57 אֲפִי קִימוֹן. לֹא הָיָה לָהֶם הַפֶּסַח: אֵין מִפְּטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח
 58 אֲפִיקִימוֹן. רִשְׁעִי, מָה הוּא אוֹמֵר? - "מָה הָעֲבוּדָה
 59 הַזֹּאת לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ
 60 מִן הַפֶּסַח וְכָפַר בְּעַקְרָהּ, אֲפִי אֶתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ:
 61 "בְּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם" - "לִי", וְלֹא לוֹ;
 62 וְאֵלּוּ הֵיכָּה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל. תָּם, מָה הוּא אוֹמֵר? -
 63 "מָה זֹאת". וְאֶמְרָת אֵלֶּי: בְּחֻזֵּק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם,
 64 מִבֵּית עַבְדִּים. וְשֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׂאֵל - אֶת פֶּתַח לוֹ,
 65 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגְדַּתְּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֲבוּר זֶה עָשָׂה
 66 ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם". וְהִגְדַּתְּ לְבִנְךָ, יָכוֹל מֵרֹאשׁ
 67 הַחֹדֶשׁ? תִּלְמֹד לֹאמֹר: "בַּיּוֹם הַהוּא". אֵי בַּיּוֹם הַהוּא, יָכוֹל
 68 מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמֹד לֹאמֹר: "בְּעֲבוּר זֶה"; לֹא אֶמְרָתִי, אֲלֵא
 69 בְּשָׁעָה שִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מִנְחִין לִפְנֵיךָ. מִתְחַלְלָה, עוֹבְדֵי
 70 עֲבוּדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ; וְעַכְשָׁיו, קָרְכְּנוּ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא
 71 לְעֲבוּדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם: כֹּה אָמַר
 72 ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֶבֶר הַנְּהָר לָשָׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֵּרַח
 73 אָבִי אֲבִרְהָם וְאַבְרָהָם נָחוּר; וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַתָּה אֶת
 74 אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵעֶבֶר הַנְּהָר, וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ
 75 כְּנָעַן; וְאַרְבֶּה אֶת זִרְעוֹ, וְאַתָּה לוֹ אֶת יִצְחָק. וְאַתָּה לִיִּצְחָק
 76 אֶת יַעֲקֹב וְאַתָּה עָשָׂה; וְאַתָּה לַעֲשׂוֹ אֶת הָרָשָׁע לְרִשְׁתָּ
 77 אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וַיָּבִיאוּ יָרֵדוּ מִצְרַיִם". בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחוֹת
 78 לְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא; שֶׁהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מִחֻשָּׁב אֶת
 79 הַקֶּץ, לַעֲשׂוֹת כִּמּוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים,
 80 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם: יָדוּעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זִרְעֶךָ
 81 בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם, וְעֵנּוּ אוֹתָם - אֲרַבְּעַת מֵאוֹת שָׁנָה.
 82 וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי, וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ
 83 גָּדוֹל". הֵיאָ שְׁעִמְדָה לְאַבְרָהָם וְלָנוּ - שְׂאֵל אֶחָד בְּלִבְךָ
 84 עֲמֵד עָלֵינוּ, אֲלֵא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ;
 85 וְהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא מִצִּילָנוּ מִיָּדָם. צָא וְלָמַד, מָה בִּקֵּשׁ
 86 לְבָן הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת לַיַּעֲקֹב אָבִינוּ - שִׁפְרָעָה הָרִשְׁעָה, לֹא
 87 גִּזַּר אֲלֵא עַל הַזִּכְרִים; וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר:
 88 "אָרְמִי אֲבָד אָבִי, וַיִּרַד מִצְרַיִמָּה, וַיִּגֵּר שָׁם". מִלָּמַד שְׂאֵל
 89 יָרַד לְהַשְׁתַּמֵּעַ אֶלָּא לְגוֹר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פָּרְעֹה:
 90 לְגוֹר בְּאֶרֶץ בָּאֵנוּ, כִּי אֵין מִרְעָה לַעֲצֹר אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי
 91 כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ
 92 גִּשְׁן". בְּמִתִּי מַעֲט - כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשָׂבָעִים נָפַשׁ יָרַדוּ

1 מִן הַמַּיִם. וַיֵּשׁ לוֹ לְמֹזַג כּוֹס חֲמִישִׁי, וְלֹאמַר עָלָיו הַלֵּל
 2 הַגָּדוֹל - וְהוּא מִ"הוֹדוּ לָהּ", כִּי טוֹב, עַד "עַל נִהְרֹת
 3 בְּכָל"; וְכּוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כִּמּוֹ אֲרַבְּעָה כּוֹסוֹת. וַיֵּשׁ לוֹ
 4 לְגַמֹּר אֶת הַהֵלֵל בְּכָל מָקוֹם שִׁירְצָה, אֲפִי עַל פִּי שְׂאִינוֹ
 5 מָקוֹם סְעוּדָה.
 6 יֵא. מָקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְאַכֹּל צִלִּי בְּלִילֵי פֶסַחִים, אוֹכְלִין; מָקוֹם
 7 שֶׁנֶּהְגוּ שְׂאֵל לְאַכֹּל, אֵין אוֹכְלִין - גִּזְרָה שְׂמָא יֹאמְרוּ בְּשֵׁר
 8 הַפֶּסַח הוּא. וּבְכָל מָקוֹם אֲסוּר לְאַכֹּל שֶׁהוּא צִלִּי כִּלּוֹ בְּאֶחָד
 9 בְּלִיל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנֶּרְאָה כְּאוֹכֵל קְדָשִׁים בַּחוּץ; וְאִם הָיָה
 10 מִחֻתָּף, אוֹ שֶׁחֲסַר מִמֶּנּוּ אֶבֶר, אוֹ שֶׁלֵּק [בִּישָׁל] בּוֹ אֶבֶר וְהוּא
 11 מִחֻתָּף - הָרִי זֶה מִתֵּר, בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ.
 12 יֵב. מִי שְׂאִין לוֹ יֵין בְּלִילֵי הַפֶּסַח - מִקְדָּשׁ עַל הַפֶּתַח דְּרָרוֹ
 13 שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה; מִי
 14 שְׂאִין לוֹ יֵין אֲלֵא מְרוֹר בְּלִבְדּוֹ, בְּתַחֲלָה מִבְּרָךְ עַל הַמְּרוֹר
 15 שְׁתֵּי בְּרָכוֹת - 'בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה', וְעַל אֲכִילַת מְרוֹר -
 16 וְאוֹכֵל; וְכַשִּׁיגְמָה הַהֲגָדָה, מִבְּרָךְ עַל הַמִּצָּה וְאוֹכְלָהּ, וְחוֹזֵר
 17 וְאוֹכֵל מִן הַמְּרוֹר, בְּלֵא בְּרָכָה.
 18 יֵג. מִי שְׂאִין לוֹ מִצָּה מִשְׁמֶרֶת [לִשְׁם מִצָּה] אֲלֵא כְּזִית,
 19 כְּשֹׁגְמֵר סְעוּדָתוֹ מִמִּצָּה שְׂאִינָה מִשְׁמֶרֶת, מִבְּרָךְ עַל אֲכִילַת
 20 מִצָּה, וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כְּזִית; וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוֹם.
 21 יֵד. מִי שִׁישֵׁן בְּתוֹף הַסְּעוּדָה וְהַקִּיץ, אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל. בְּגִי
 22 חֲבוּרָה שִׁישֵׁנו מִקְצֵתָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין;
 23 נִרְדְּמוּ בְּלֵן וְנִעֲוָרוּ, לֹא יֹאכְלוּ; נִתְנַמְנָמוּ בְּלֵן, יֹאכְלוּ.

נִסַּח הַהֲגָדָה

24 נִסַּח הַהֲגָדָה שֶׁנֶּהְגוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת, כִּף הוּא:
 25 מִתְחִיל עַל כּוֹס שְׁנֵי וְאוֹמֵר: בְּבִהִילוֹ יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם. הֵא
 26 לְחֵמָא עֲנִיָּא, דְּאִכְלוּ אֲבִיהֶתְנָא דְּנִפְקוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כָּל
 27 דְּכַפִּין, יִיחִי וְיִיכּוֹל; וְכָל דְּצִרִּיף לְפֶסַח, יִיחִי וְיִפְסַח. הֵא
 28 שְׂמָא חָכָא, לְשִׁנָּה הַבָּאָה בְּאֶרֶץ דִּישְׂרָאֵל; הַשְׁתָּא חָכָא
 29 עַבְדִּי, לְשְׂמָא דְּאַחֲרֵי - בְּגִי חוּרִי. מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה
 30 הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילֹת. שְׂבָכָל הַלֵּילֹת אֵין אָנוּ מִטְבִּילִין אֶפְלוּ
 31 פַּעַם אַחַת; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, שְׁתֵּי פַעַמִּים. שְׂבָכָל הַלֵּילֹת אָנוּ
 32 אוֹכְלִים חֲמֵץ וּמִצָּה; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, כָּל מִצָּה. שְׂבָכָל
 33 הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׂאֵר יִרְקוֹת; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, מְרוֹרִים.
 34 שְׂבָכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבִּין;
 35 וְהַלֵּילָה הַזֶּה, בְּלָנוּ מְסֻבִּין. עַבְדִּים הָיוּ לְפָרְעָה
 36 בְּמִצְרַיִם; וַיֹּצִיאָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוּ
 37 נְטִיָּה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ
 38 מִמִּצְרַיִם, עַדִּין אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים הָיוּ
 39 לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפְלוּ בְּלָנוּ חֻמֵּי, בְּלָנוּ גְבוּרִים, בְּלָנוּ
 40 יוֹדָעִים אֶת הַתּוֹרָה - מִצָּה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם;
 41 וְכָל הַמֵּאֲרִיף בִּיצִיאת מִצְרַיִם, הָרִי זֶה מִשְׁבָּח. מַעֲשֶׂה
 42 בְּרַבִּי אֶלְעָזָר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וּרְבִי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וּרְבִי
 43 עֲקִיבָה וּרְבִי טַרְפוֹן, שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבִיבָה בְּרֵק; וְהָיוּ מְסַפְּרִין
 44 בִּיצִיאת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶן
 45 וְאָמְרוּ לָהֶן: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִית שְׁמַע שֶׁל שְׁחִרְיָה.

רבי יהודה היה נותן בהם סימן, דצ"ף עד"ש באח"ב.
 רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו
 בפסח, לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים.
 שהיו אבותינו אוכלין בזמן שביית המקדש קנים, על שם
 מה? על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים,
 שנאמר: "ואמרם זבח פסח הוא לה", אשר פסח על בתי
 בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל;
 ויקד העם, וישתחוו". מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם
 מה? על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ, עד
 שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא,
 ויאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו
 מצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו ממצרים,
 ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם". מרורים
 אלו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים
 את בני אבותינו במצרים, שנאמר: "וימררו את חייהם
 בעבדה קשה, בחמר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה - את
 כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך". ובכל דור ודור
 חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; שלא
 את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל - שנאמר:
 "ואותנו הוציא משם - למען הביא אתנו, לתת לנו את
 הארץ אשר נשבע לאבותינו". לפיכך אנו חבים
 להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולתדר, ולנצח
 ולברך למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו,
 והוציאנו מעבדות חרות, ומשעבוד לגאולה, ומיגון
 לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול; ונאמר
 לפניו, הללו יה. "הללו יה: הללו, עבדי ה', הללו את
 שם ה'. יהי שם ה' מברך וכו'", עד "חלמיש, למעינו
 מים". ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו
 וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו
 מצה ומרורים. בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו
 למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום,
 שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן
 הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון,
 ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך
 אתה ה', גאל ישראל. בסדר שמברכין וקוראים ההגדה
 בליל יום טוב ראשון של פסח, כך מברכין וקוראים בליל
 השני של גליות; וכן חבין בליל השני בארבעה כוסות,
 ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.

עד כאן נוסח ההגדה ללומדי ספר המצוות

ברוך רחמנא דסייען

הלכות שופר וסוכה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע
 קול שופר באחד בתשירי; (ב) לישוב בפסח שבעת ימי
 החג; (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי החג. ובאור
 מצוות אלו - בפרקים אלו.

אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אליך ככוכבי השמים
 לרב". ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצגיני שם.
 גדול ועצום - כמו שנאמר: "ובני ישראל פרו וישרצו
 ויכבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם". ורב -
 כמו שנאמר: "רכבה כצמח השדה נתת, ותרבי ותגדלי,
 ותבאי בעדי עדיים; שדים נכני, ויערך צמת, ואת ערם
 וצריה". וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: "הבה
 נתחכמה לו; פן ירבה - ויהיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף
 גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ".
 ויענונו - כמו שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען
 ענותו בסבלתם; ויכן ערי מסכנות לפרעה - את פתם ואת
 רעמסס". ויתנו עלינו עבודה קשה - כמו שנאמר:
 "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך". ונצעק אל ה'
 אלהי אבותינו - כמו שנאמר: "ויהי בימים הרבים ההם,
 ובמת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה, ויזעקו;
 ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה". וישמע ה' את
 קלנו - כמו שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר
 אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב".
 וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר:
 "וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים". ואת
 עמלנו - אלו הבנים, כמו שנאמר: "כל הבן הילול,
 היאורה תשליכוהו; וכל הבת, תחיון". ואת לחצנו - זה
 הדחק, כמו שנאמר: "וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים
 לחצים אתם". ויציאנו ה' ממצרים - לא על ידי
 מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש
 ברוך הוא בכבודו, שנאמר: "ועבדתי בארץ מצרים בלילה
 הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה;
 ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'". ביד חזקה
 ובזרע נטויה ובמרא גדול, ובאחות ובמפתים. ביד חזקה
 - זה הדבר, כמו שנאמר: "הנה יד ה' הויה במקנך אשר
 בשדה, בסוסים ובחמורים בגמלים, בבקר ובצאן - דבר
 כבד מאד". ובזרע נטויה - זו התרב, כמו שנאמר:
 "ותרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים". ובמרא
 גדול - זה גלוי שכינה, כמו שנאמר: "או הנסה אלהים,
 לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת ובמפתים
 ובמלחמה, ויבד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים גדלים -
 ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".
 ובאחות - זה המטה, שנאמר: "ואת המטה הזה תקח
 בידך, אשר תעשה בו את האותות". ובמפתים - זה
 הדם, כמו שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם
 ואש ותמרות עשן". דבר אחר: ביד חזקה, שמים;
 ובזרע נטויה, שמים; ובמרא גדול, שמים; ובאחות,
 שמים; ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש
 ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע,
 כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מפת בכורות.

פרק א

שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע, לֹא יָצָא. הֲרֵחִיב אֶת
[החלק -] הַקָּצֵר [- מקום התקיעה], וְקָצַר אֶת [החלק -] הֲרֵחִיב
- פְּסוּל.
ז. הָיָה אֶרֶץ וְקָצְרוּ, בָּשָׂר. גָּרְדוּ [ועשו דק] - בֵּין מִבְּפָנִים
בֵּין מִבְּחוּץ, אֶפְלוּ הַעֲמִידוֹ עַל גִּלְדוֹ [עשה כולו שכבה דקה]
- בָּשָׂר. הָיָה קוֹלוֹ עֶבֶה אוֹ דָק אוֹ צָרוּד - בָּשָׂר, שֶׁכָּל
הַקּוֹלוֹת בָּשָׂרִין בְּשׁוּפָר.
ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמַּעֲרָה - אוֹתָם הַעוֹמְדִים
בְּתוֹךְ הַבוֹר וְהַמַּעֲרָה, יָצְאוּ. וְהַעוֹמְדִים בְּחוּץ - אִם קוֹל
שׁוּפָר שָׁמַע, יָצָאוּ; וְאִם קוֹל הַבְּרָה [- הדר] שָׁמַע, לֹא
יָצְאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ הַחֲבִית הַגְּדוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אִם
קוֹל שׁוּפָר שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל הַבְּרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

פרק ב

א. הַכֹּל חֲזִיבִין לְשִׁמְעַת קוֹל שׁוּפָר, כְּהִנִּים לְוִיִּים וְיִשְׂרָאֵלִים
וְגֵרִים וְעֲבָדִים מִשְׁחָרְרִים; אֲבָל נָשִׁים וְעֲבָדִים וְקִטְנִים,
פְּטוּרִין. מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, וְטַמְטוּם
וְאַנְדְּרוֹגִינִס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חֲזִיבִין.
ב. כָּל מִי שֶׁאִינוֹ חֲזִיב בְּדָבָר, אִינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחֲזִיב יָדֵי
חוֹבְתוֹ; לְפִיכָף, אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתִּקְעוּ בְּשׁוּפָר, הַשּׁוֹמֵעַ מִהֵן
לֹא יָצָא. אֲנִדְּרוֹגִינִס [יש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו]
מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאִינוֹ מוֹצִיא אֶת שְׁאִינוֹ מִינוֹ; טַמְטוּם
[שלא ניכר בו סימנים] אִינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִינוֹ, וְלֹא אֶת
שְׁאִינוֹ מִינוֹ - שֶׁהַטְּמָטוּם שֶׁנִּקְרַע [- נותח], אֶפְשָׁר שִׁימָצֵא
זָכָר וְאֶפְשָׁר שִׁימָצֵא נָקֵבָה.
ג. וְכֵן מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, אִינוֹ מוֹצִיא אֶפְלוּ
לְעֶצְמוֹ, שְׁאִין צַד עֲבָדוֹת שָׁבוּ מוֹצִיא צַד חֲרוֹת שָׁבוּ; אֲלֵא
כִּי צִד יוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ? שִׁישְׁמַע מִבֶּן חוֹרִין שִׁיתַּקַּע לוֹ.
ד. הַמִּתְעַסֵּק בְּתַקִּיעַת שׁוּפָר לְהַתְלַמֵּד, לֹא יָצָא יָדֵי חוֹבְתוֹ;
וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא. נִתְּכָן שׁוֹמֵעַ לְצֵאת יָדֵי
חוֹבְתוֹ וְלֹא נִתְּכָן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיא, אוֹ שֶׁנִּתְּכָן הַתּוֹקֵעַ
לְהוֹצִיא וְלֹא נִתְּכָן הַשּׁוֹמֵעַ לְצֵאת - לֹא יָצָא יָדֵי חוֹבְתוֹ;
עַד שִׁיתְּכָן שׁוֹמֵעַ וּמִשְׁמִיעַ.
ה. מִי שֶׁתִּקַּע וְנִתְּכָן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תִּקְיעָתוֹ, וְשָׁמַע
הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְּכָן לְצֵאת יָדֵי חוֹבְתוֹ - יָצָא, אֲף עַל פִּי שְׁאִין
הַתּוֹקֵעַ מִתְּכָן לְזֶה פְּלוּגֵי שֶׁשָּׁמַע תִּקְיעָתוֹ, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ;
שֶׁהֵי נִתְּכָן לְכָל מִי שִׁישְׁמַעֲנֵהוּ. לְפִיכָף, מִי שֶׁהָיָה מְהֵלֵךְ
בְּדֶרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע הַתִּקְיעוֹת מִשְׁלִיחַ צִבּוֹר
- יָצָא, אִם נִתְּכָן לְצֵאת; שֶׁהֵי שְׁלִיחַ צִבּוֹר מִתְּכָן לְהוֹצִיא
אֶת הַרְבֵּים יָדֵי חוֹבְתוֹ.
ו. יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת, אִין
תּוֹקֵעִין בְּשׁוּפָר בְּכָל מְקוֹם, אֲף עַל פִּי שֶׁהַתִּקְיעָה מִשּׁוּם
שְׁבוּת [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. וּמִן הַדִּין הָיָה
שֶׁתּוֹקֵעִין - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, וְיִדְחָה שְׁבוּת שֶׁל
דְּבָרֵיהֶם - וְלָמָּה אִין תּוֹקֵעִין? גָּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְלְנוּ בִּידּוֹ,
וְיִוְלִיכוּ לְמִי שִׁיתַּקַּע לוֹ, וְיַעֲבִירוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, לְשִׁמְעַת תְּרוּעַת הַשּׁוּפָר בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה, שְׁנֹאמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וְשׁוּפָר שֶׁתּוֹקֵעִין
בוֹ, בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בִּיּוֹבֵל - הוּא קָרֵן הַכָּבָשִׁים
הַכְּפוּף; וְכָל הַשּׁוּפְרוֹת חוּץ מִקָּרֵן הַכָּבָשׁ, פְּסוּלִין. וְאֲף עַל
פִּי שֶׁלֹא נִתְּפַרֵשׁ בְּתוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוּפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֵרִי
הוּא אוֹמֵר בִּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוּפָר תְּרוּעָה . . תַּעֲבִירוּ
שׁוּפָר", וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [שנמסרה על ידי משה רבנו] לְמַדּוּ: מַה
תְּרוּעַת יוֹבֵל בְּשׁוּפָר, אֲף תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוּפָר.
ב. בְּמִקְדָּשׁ, הֵיךְ תּוֹקֵעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוּפָר אֶחָד, וְשִׁתִּי
הַצּוֹצְרוֹת מִן הַצִּדִּדִּין - הַשּׁוּפָר מֵאֲרִיף [את קולו]
וְהַצּוֹצְרוֹת מִקְצָרוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בְּשׁוּפָר. וְלָמָּה תּוֹקֵעִין
עִמּוֹ בְּהַצּוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שְׁנֹאמַר: "בְּהַצּוֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוּפָר -
הֵרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בְּשָׂאֵר מְקוֹמוֹת, אִין תּוֹקֵעִין
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֲלֵא בְּשׁוּפָר בִּלְבָד.
ג. שׁוּפָר שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה - אִין תּוֹקֵעִין בוֹ, לְכַתְּחֵלָה; וְאִם
תִּקַּע בוֹ, יָצָא. וְשֶׁל עִיר הַנִּדְחָת - אִם תִּקַּע, לֹא יָצָא. שׁוּפָר
הַגְּזוּל שֶׁתִּקַּע בוֹ, יָצָא יָדֵי חוֹבְתוֹ - שְׁאִין הַמַּצְוָה אֲלֵא
בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל, אֲף עַל פִּי שֶׁלֹא נִגַּע בוֹ וְלֹא הִגְבִּיהוּ
הַשּׁוֹמֵעַ, וְאִין בְּקוֹל דִּין גְּזוּל. וְכֵן שׁוּפָר שֶׁל עוֹלָה, לֹא
יִתְּקַע; וְאִם תִּקַּע - יָצָא, שְׁאִין בְּקוֹל דִּין מַעֲלָה. וְאִם
תֹּאמַר: וְהָיָה נִתְּכָה בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל? מִצְוֹת לֹא לְהִנּוּחַ
נִתְּנוּ [- אין כאן הנאה]; לְפִיכָף, הַמִּדְרַג הַנִּתְּכָה מִשׁוּפָר, מִתַּר
לְתַקַּע בוֹ תִּקְיעָה שֶׁל מַצְוָה.
ד. שׁוּפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִין מְחַלְלִין עָלָיו אֶת יוֹם טוֹב,
וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור מדרבנן להרבות
השביתה]. כִּי צִד? הָיָה הַשּׁוּפָר בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ מִעֵבֶר הַנֶּהָר
וְאִין לוֹ שׁוּפָר אֲלֵא הוּא, אִינוֹ עוֹלָה בְּאֵילָן וְלֹא שֵׁט עַל
פְּנֵי הַמַּיִם כְּדִי לְהִבְיֹא; וְאִין צָרִיף לוֹמַר שְׁאִין חוֹתְכִין
אוֹתוֹ, וְאִין עוֹשִׂין בוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתִּקְיעַת שׁוּפָר מִצְוַת
עֲשֵׂה, וְיוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. וּמִתַּר לְתֵן לְתוֹכוֹ מִים
אוֹ יֵין אוֹ חֶמֶץ בְּיוֹם טוֹב, כְּדִי לְצַחֲצְחוֹ; וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ
מִי רְגֵלִים לְעוֹלָם, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד - שֶׁלֹא יִהְיֶה מִצְוֹת בְּזוּיוֹת
עָלָיו.
ה. שְׁעוֹר הַשּׁוּפָר - כְּדִי שִׁיתְּחַזְּנוּ בִּידּוֹ, וְיִרְאֶה לְכָאן
וּלְכָאן. נִסְדֵּק לְאֶרְכוֹ, פְּסוּל; לְרֵחְבוֹ - אִם נִשְׁתַּרְרַב בוֹ
כְּשֶׁעוֹר [ממקום הסדק עד לפיו] - בָּשָׂר, וְכֹאֵל וְנִכְרַת מִמְּקוֹם
הַסְּדָק. נִקָּב - אִם סָתְמוֹ שֶׁלֹא בְּמִינוֹ, פְּסוּל; סָתְמוֹ בְּמִינוֹ
- אִם נִשְׁתַּרְרַב רַבּוֹ שֶׁלֵם, וְלֹא עֲכָבוּ הַנִּקְבִּים שֶׁנִּסְתָּמוּ אֶת
הַתִּקְיעָה - הֵרִי זֶה בָּשָׂר. קָדְחוּ בְּזַכְרוֹתוֹ [עם הבשר שבקרן]
- בָּשָׂר, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אִינוֹ חוֹצֵץ. דְּבַק שֶׁבְּרִי שׁוּפְרוֹת עַד
שֶׁהִשְׁלִימוּ לְאֶחָד, פְּסוּל.
ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹא בְּמִינוֹ -
פְּסוּל. צָפְהוּ זָהָב מִבְּפָנִים, אוֹ בְּמִקוֹם הַנִּחַת פֶּה - פְּסוּל.
צָפְהוּ מִבְּחוּץ - אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִמְּמוֹת שֶׁהָיָה, פְּסוּל; וְאִם
לֹא נִשְׁתַּנָּה, בָּשָׂר. נִתֵּן שׁוּפָר בְּתוֹךְ שׁוּפָר - אִם קוֹל פְּנִימִי

1 שְׁנֵי אֲנָחַת הָאָדָם פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם כְּשִׁידָאג לְבוּ מִדְּבַר גָּדוֹל,
2 אוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד - הָאֲנָחַת וְהַלְלָה שְׁדַּרְכָּה לְבוֹא אַחֲרֶיהָ
3 - הֵן הַנִּקְרָאִין 'תְּרוּעָה'; שֶׁכֶּף דֶּרֶךְ הַדּוֹאג, מִתְאַנַּח תַּחֲלָה,
4 וְאַחֵר כֶּף מִלֵּל; לְפִיכֶךְ אֲנִי עוֹשִׂין הַכֹּל, הָאֲנָחַת וְהַלְלָה.
5 ג. וְהַלְלָה, הִיא שְׁאֲנִי קוֹרְאִין 'תְּרוּעָה'; וְהָאֲנָחַת זֶה אַחֵר
6 זֶה, הִיא שְׁאֲנִי קוֹרְאִין אוֹתָהּ 'שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים'. נִמְצָא סֵדֶר
7 הַתְּקִיעוֹת כֶּךָ הוּא: מִבְּרֶךְ, וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה
8 שְׁבָרִים וְאַחֲרֵיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֵיהָ תְּקִיעָה, וְחֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה
9 שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֵיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים
10 וְאַחֲרֵיהָ תְּקִיעָה, וְחֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְתוֹקֵעַ
11 תְּקִיעָה וְאַחֲרֵיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֵיהָ תְּקִיעָה, וְחֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה
12 שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. נִמְצָא מִנֵּן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים - כָּדִי
13 לְהַסְתַּלֵּק מִן הַסִּפֵּק.
14 ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה, כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת; שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים,
15 כְּתְרוּעָה. הָרִי שֶׁתִּקַּע וְהָרִיעַ וְתִקַּע תְּקִיעָה אַרְבָּה, וּמִשָּׁף בֵּה
16 כְּשֵׁנִים בְּרָאוֹנָה [- פִּי שְׁנַיִם מִהַתְּקִיעָה] - אֵין אוֹמְרִין:
17 'תַּחֲשֹׁב כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיִחְזֹר וְיִתְקַע'; אֲלֹא
18 אֶפְלוּ מִשָּׁף בֵּה כָּל שְׁעָה, אֵינָה אֲלֹא תְּקִיעָה אַחַת; וְחֹזֵר
19 וְתוֹקֵעַ וּמָרִיעַ וְתוֹקֵעַ, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.
20 ה. שְׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשְׁעָה זֹה, וּשְׁנִיָּה בְּשְׁעָה שְׁנִיָּה -
21 אֶפְלוּ שֶׁהָיָה כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - הָרִי אֵלֹו מִצְטָרְפִין, וְיִצָּא יָדִי
22 חוּבְתוֹ; וְהוּא, שִׁישְׁמַע כָּל כְּבָא מִהֵן עַל סִדְרָה, לֹא
23 שִׁישְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֵיהָ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, אוּ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת
24 וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה [רַק בְּמַחֲכֹנֶת שֶׁל - תְּקִיעָה תְּרוּעָה
25 וְתַקִּיעָה].
26 ו. שְׁמַע תִּשְׁעַ תְּקִיעוֹת מִתְשַׁעָה בְּגִי אָדָם כְּאֶחָד, לֹא יִצָּא
27 אֶפְלוּ יָדִי אַחַת; תְּקִיעָה מִזֶּה וְתְרוּעָה מִזֶּה וְתְקִיעָה
28 מִשְׁלִישִׁי בָּזֶה אַחֵר זֶה, יִצָּא, וְאֶפְלוּ בְּסוֹגֵינָן, וְאֶפְלוּ כָּל
29 הַיּוֹם כָּלוּ. וְאֵינִי יוֹצֵא יָדִי חוּבְתוֹ, עַד שִׁישְׁמַע כָּל הַתִּשְׁעַ
30 תְּקִיעוֹת; שֶׁפֶלֶן מִזֶּה אַחַת הֵן, וְלִפִּיכֶךְ מַעֲכָבוֹת זֹה אֵת זֹה.
31 ז. הַצָּבוֹר, חִיבִין לְשִׁמְעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת.
32 כִּיצַד? אוֹמֵר שְׁלִיחַ צָבוֹר אֲבוֹת וּגְבוּרֹת וְקִדְשֵׁת הַשֵּׁם
33 וּמַלְכוּתוֹ, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר זְכוּרֹת, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ;
34 וְאוֹמֵר שׁוֹפְרוֹת, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָיָה
35 וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.
36 ח. שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֲמַצְעִיּוֹת אֵלֹו שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם
37 הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - שֶׁהֵן מַלְכוּת וְזְכוּרֹת וְשׁוֹפְרוֹת -
38 מַעֲכָבוֹת זֹה אֵת זֹה. וְצָרִיף לֹאמַר כָּכָל בְּרָכָה מִהֵן עֲשֶׂרָה
39 פְּסוּקִין מִצֵּין הַבְּרָכָה - שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה
40 מִסֵּפֶר תַּלְמִים, וְשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה
41 מִשְׁלִים בּוֹ. וְאִם הַשְּׁלִים בְּנְבִיאִי, יִצָּא. וְאִם אֲמַר פְּסוּק אֶחָד
42 מִן הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים, יִצָּא;
43 אֶפְלוּ אֲמַר: 'וּבִתְרוֹתָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לֹאמַר', וְאֲמַר
44 פְּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהַפְסִיק, שׁוּב אֵינִי צָרִיף כָּלוּם.
45 ט. אֵין מְזַכְרִין זְכוּרֹת מַלְכוּת וְשׁוֹפְרוֹת שֶׁל פְּרַעֲנוֹת.
46 זְכוּרֹת - כְּגוֹן: 'וַיִּזְכֹּר כִּי בֶשֶׁר הָיָה וְכוּ'; מַלְכוּת -
47 כְּגוֹן: 'בְּחַמָּה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם'; שׁוֹפְרוֹת - כְּגוֹן:

1 הַרְבֵּים אוּ מוֹצִיאוּ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת, וְיָבוֹא לְיָדִי אֲסוּר
2 סְקִילָה - שֶׁהַכֹּל חִיבִין בְּתְקִיעָה, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין לְתִקְעָה.
3 ז. הַתִּינוּקוֹת שֶׁלֹא הִגִּיעוּ לְחִנוּף - אֵין מַעֲכָבִין אוֹתָן
4 מִלְתַּקֵּעַ בְּשַׁבָּת שְׁאֵינָה יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כָּדִי
5 שִׁילְמָדוּ; וּמִתָּר לְגִדּוֹל לְהַתְעַסֵּק עִמָּהֶן כָּדִי לְלַמֵּד בְּיוֹם
6 טוֹב - בֵּין קֶטֶן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנוּף, בֵּין קֶטֶן שֶׁלֹא הִגִּיעַ לְחִנוּף;
7 שֶׁהַתְּקִיעָה אֵין אֲסוּרָה אֲלֹא מִשׁוּם שְׁבוֹת.
8 ח. כְּשֶׁזָּכְרוּ שֶׁלֹא לְתַקֵּעַ בְּשַׁבָּת, לֹא גָזְרוּ אֲלֹא בְּמָקוֹם שְׁאֵין
9 בּוֹ בֵּית דִּין; אֲבָל בְּזִמָּן שֶׁהָיָה הַמִּקְדָּשׁ קֵיִם, וְהָיָה בֵּית דִּין
10 הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַם - הָיָה הַכֹּל תוֹקֵעִין בִּירוּשָׁלַם בְּשַׁבָּת, כָּל
11 זִמָּן שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין. וְלֹא אֲנִשִּׁי יְרוּשָׁלַם בְּלִבְדּוֹ, אֲלֹא כָּל
12 עִיר שֶׁהָיָה בְּתוֹף תַּחֲסוּם יְרוּשָׁלַם, וְהָיָה רֹאשׁ יְרוּשָׁלַם -
13 לֹא שֶׁתְּהִיָּה בְּתוֹף הַנֶּחֱל [בַּעֲמָק] - וְהָיָה שׁוֹמַעַת קוֹל
14 תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַם - לֹא שֶׁתְּהִיָּה בְּרֹאשׁ הָהָר - וְהָיָה יְכוּלָה
15 לְבוֹא לִירוּשָׁלַם - לֹא שֶׁהָיָה נֶהָר מִפְּסִיק בִּיגִינָה - אֲנִשִּׁי
16 אוֹתָהּ הָעִיר הָיָה תוֹקֵעִין בְּשַׁבָּת בִּירוּשָׁלַם; אֲבָל בְּשָׂרָה עָרִי
17 יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיָה תוֹקֵעִין.
18 ט. וּבְזִמָּן הַזֶּה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כָּל מָקוֹם שִׁישׁ בּוֹ בֵּית
19 דִּין קְבוּעַ - וְהוּא, שֶׁהָיָה סְמוּךְ [מוֹסַמָךְ] בְּאַרְץ - תוֹקֵעִין
20 בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תוֹקֵעִין בְּשַׁבָּת, אֲלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁקָּדְשׁוֹ אֵת
21 הַחֹדֶשׁ; אֲבָל שָׂרָה כְּתִי דִּינִין, אֵין תוֹקֵעִין בָּהֶן אִף עַל פִּי
22 שֶׁהֵן סְמוּכִין. וְאֵין תוֹקֵעִין אֲלֹא בְּפָנֵי בֵּית דִּין בְּלִבְדּוֹ, כָּל
23 זִמָּן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, וְאֶפְלוּ נִגְעָרוּ לַעֲמֹד וְלֹא עָמְדוּ, תוֹקֵעִין
24 בְּפָנֵיהֶן; אֲבָל חוּץ לְבֵית דִּין, אֵין תוֹקֵעִין. וְלָמָּה תוֹקֵעִין
25 בְּפָנֵי בֵּית דִּין? מִפְּנֵי שְׁבִית דִּין זְרִיזִין [וְהִירִין] הֵן, וְלֹא
26 יָבוֹאוּ הַתּוֹקֵעִין לְהַעֲבִיר הַשּׁוֹפָר בְּפָנֵיהֶן בְּרִשׁוֹת הַרְבֵּים,
27 שְׁבִית דִּין מְזַהֲרִין אֵת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.
28 י. בְּזִמָּן הַזֶּה, שְׁאֲנִי עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בְּגָלִיּוֹת - כְּדֶרֶךְ
29 שֶׁתּוֹקֵעִין בְּרָאוֹשׁוֹן, תוֹקֵעִין בְּשָׁנִי; וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן
30 לְהִיט בְּשַׁבָּת וְלֹא הָיָה בְּמָקוֹם בֵּית דִּין הָרְאוּיִין לְתַקְעָה,
31 תוֹקֵעִין בְּשָׁנִי בְּלִבְדּוֹ.

יום שני כ' שבט ה'תשע"ה

פרק ג

1 א. כְּמָה תְּקִיעוֹת חִיב אָדָם לְשִׁמְעַ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ
2 הַשָּׁנָה? תִּשְׁעַ תְּקִיעוֹת. לְפִי שְׁנֵי אֲמָרָה תְּרוּעָה בְּיוֹבֵל וּבְרֹאשׁ
3 הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְכָל תְּרוּעָה - [תְּקִיעָה] - פְּשׁוּטָה
4 לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִמַּרְע"ה] לְמָדוּ,
5 שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, אֶחָד הֵן, בֵּין בְּרֹאשׁ
6 הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, תִּשְׁעַ תְּקִיעוֹת תוֹקֵעִין
7 בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן - תְּקִיעָה וְתְרוּעָה וְתְקִיעָה, תְּקִיעָה
8 וְתְרוּעָה וְתְקִיעָה, תְּקִיעָה וְתְרוּעָה וְתְקִיעָה.
9 ב. תְּרוּעָה זֹה הָאֲמָרָה בְּתוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בֵּה סִפֵּק לְפִי
10 [- מִפְּנֵי] אֲרָף הַשָּׁנִים וְרַב הַגָּלִיּוֹת, וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעִין הֵיאָף
11 הֵיאָ: אִם הִיא הַלְלָה [קוֹלוֹת קְצִירִים תְּכוּפִים] - שְׁמִיָּלִין
12 הַנִּשְׁמִים בְּנִהֲיָתָן בְּשְׁעָה שְׁמִיָּבִכִין [עַל מַת], אוּ הָאֲנָחַת כְּדֶרֶךְ

כמה מילין. היתה פחותה מעשרה, או משבעה על שבעה, 47
או גבוהה על עשרים אמה כל שהוא - הרי זו פסולה. 48
ב. סכה שאין לה שלש דפנות, פסולה. הרי לה שתי דפנות 49
גמורות זה בצד זה כמין גם [ג' יונית - שהיא כרי"ש שלנן] - 50
עושה דפן שיש ברחבו יותר על טפח, ומעמידו בפחות 51
משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, ודיו; וצריך לעשות 52
לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות. וכבר 53
בארנו בהלכות שבת, שצורת פתח האמורה בכל מקום, 54
אפלו קנה מכאן וקנה מכאן, וקנה על גביהן אף על פי 55
שאינו מגיע להן [אינו נוגע בהן]. 56
ג. הרי לה שתי דפנות זה כנגד זה וביניהן מפלג - פתוח 57
מב' צדדים - עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים 58
ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחת משתי 59
הדפנות, וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פתח. קנים 60
היוצאים מסבך הסכה לפני הסכה, ודפן אחת נמשכת 61
עמה - הרי הן פסכה. 62
ד. דפנות שהיו דבוקות בגג - [סך] הסכה, ולא היו 63
מגיעות לארץ - אם גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, 64
פסולה; פחות מכן, כשרה. הרי הדפנות דבוקות בארץ, 65
ולא היו מגיעות לסבך - אם גבוהות עשרה טפחים - אף 66
על פי שהן רחוקין מן הגג כמה אמות, כשרה, ובלבד 67
שהיו הדפנות מכונות תחת שפת הגג; הרחיק את הגג מן 68
הדפן שלשה טפחים, פסולה; פחות מכאן, כשרה. תלה 69
מחצה שבכה ארבעה [טפחים] ומשהו באמצע - לא צמודה 70
לגג ולא לקרקע, בפחות משלשה סמוך לארץ, ובפחות 71
משלשה סמוך לגג - הרי זו כשרה. 72
ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות - אם היו 73
תוקים, או שקשר אותם וחזק אותם עד שלא תהיה הרוח 74
המצויה מנידה אותם תמיד, ומלא בין האזמירים [הענפים] 75
בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - 76
הרי זו כשרה; שכל מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח 77
מצויה של יבשה, אינה מחצה. 78
ו. העושה סכתו בראש העגלה, או בראש הספינה - 79
כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן, או על גבי 80
הגמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב; לפי שאסור 81
לעלות באילן או על גבי בהמה. הרי מקצת הדפנות 82
עשויות בידי אדם, ומקצתן אילנות - רואין: כל שאלו 83
נטלו האילנות, היא יכולה לעמוד בדפנות שבידי אדם - 84
עולין לה ביום טוב. 85
ז. סכה שאין לה גג, פסולה. ביצד? כגון שהיו ראשי 86
הדפנות דבוקות זה בזה כמין [גג] - צריך, או שסמך ראש 87
דפן הסכה לפתח; ואם היה לה גג אפלו טפח, או שהגביה 88
הדפן הסמוך לפתח מן הקרקע טפח - הרי זו כשרה. סכה 89
עגלה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבעה טפחים על 90
שבעה טפחים - אף על פי שאין לה זוויות, הרי זו כשרה. 91
ח. סבך על גבי אכסדרה [מרפסת בעלת ב' דפנות אחת מול 92
השניה] שיש לה פצמין [עמודים בקצות הדפנות] - בין שהיו 93

1 "תקעו שופר בגבעה, חצצרה ברמה וכו'". ולא זכרון
2 נחיד אפלו לטובה - כגון "זכרני, ה', ברצון עמך", "זכרה
3 לי אלהי לטובה". ופקדונות אינן פזכרונות - כגון "פקד
4 פקדתי אתכם". ויש לו להזכיר פרענות של אמות העולם
5 - כגון: "ה' מלך, ירגזו עמים", "זכר, ה', לבני אדם את
6 יום ירושלים", "ואדני ה' בשופר תקע, והלך בסערות
7 תימן". "שמע, ישראל: ה' אלהינו, ה' אחד", "אתה
8 הראת לדעת וכו'", "וידעת היום, והשבת אל לבך, כי
9 ה' הוא האלהים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין
10 עוד" - כל פסוק מאלו, מלכות הוא ענינו, אף על פי שאין
11 בו זכר מלכות, והרי הוא כמו "ה' מלך לעולם ועד",
12 "ויהי בישרון מלך וכו'".
13 י. המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ראש השנה בצבור,
14 כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר, יושבין
15 כל העם, ואחד עומד ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
16 העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמע קול שופר',
17 וכל העם עונין 'אמן'; וחוזר ומברך 'שהחנינו', וכל העם
18 עונין 'אמן'. ותקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק,
19 על הסדר. ואומרים קדיש, ועומדין ומתפללין תפלת
20 מוסף. ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא
21 מלקיות, תוקע תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה,
22 פעם אחת; ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות, ואחר
23 שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים תקיעה; ומברך
24 ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה
25 תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.
26 יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר ברכות
27 כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמישב לתקיעות
28 שעל הסדר [- שבתפלת העמידה]; ואם סח ביניהן - אף על
29 פי שעבר, אינו חוזר ומברך.
30 יב. בדין היה שיתקעו על כל ברכה, כל כבא מהן שלשה
31 פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין; אלא כיון שיצאו
32 מידי ספק בתקיעות שמישב, אין מטריחין על הצבור
33 לחזר בהן פלן על סדר ברכות, אלא די להן כבא אחת
34 על כל ברכה, כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות. וכל
35 הדברים האלו, בצבור; אבל ביחיד - בין ששמע על סדר
36 ברכות בין שלא שמע על הסדר, בין מעמד בין מישב -
37 ואין בזה מנהג.
38 יג. התקיעות אינן מעכבות את הברכות, והברכות אינן
39 מעכבות את התקיעות. שתי צירות, באחת יודע בודאי
40 שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע,
41 ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם - הולך לשניה;
42 שהתקיעה מדברי תורה, והברכות מדברי סופרים.

פרק ד

43
44 א. שעור הסכה - גבהה - אין פחות מעשרה טפחים, ולא
45 יותר על עשרים אמה; ורחבה - אין פחות משבעה טפחים
46 על שבעה טפחים, ויש [- מותר] לו להוסיף ברחבה אפלו

ומתיר בשאר ימי החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית
ביום טוב; אבל דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים
ביום טוב, לפי שהוא מכשיר הספה, ואין עושין אהל
עראי ביום טוב.

פרק ה

א. הסכף של סכה, אינו פשוט מכל דבר. אין מספקין אלא
בדבר שגדוליו מן הארץ, שנעקר מן הארץ, ואינו מקבל
טמאה, ואין ריחו רע, ואינו נושר ונובל תמיד.

ב. סכף בדבר שאין גדוליו מן הארץ, או במחבר, או
בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכף בדבר
הנובל, או בדבר שריחו רע - פשוטה; שלא אמרו אין
מספקין באלו, אלא כדי שלא יניח הסכה ויצא. וצריך
להזהר שלא יהיו הוציאן [סיבים] וצלין של סכף יורדין לתוך
עשרה טפחים, כדי שלא יצר לו בשיבתו. סככה במיני
מתכות, או בעצמות ועורות - פסולה, מפני שאין גדולי
קרקע. הדלה [היטה] עלי גפנים וכיוצא בהן, עד שנעשו
סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו. סככה בכלי העץ
ובמחצלות העשויות לשכיבה, וכיוצא בהן - פסולה, מפני
שהן מקבלין טמאה. וכן אם סככה בשברי פלים
ובליותיהן [בגדים בלויים] - פסולה; הואיל והיו מקבלין
טמאה, שמא יסכפו בשברים שעדיין לא טהרו.

ג. סככה באכלין - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה.
סוכי [- ענפי] תאנים ובהן תאנים, פרקלין [וזמורות] ובהן
ענבים, מכבודות [ענפי דקל] ובהן תמרים, וכן כל כיוצא
בהן - רואין: אם פסלת מרבה על האכלין, מספקין בהן;
ואם לאו, אין מספקין בהן. סכף בירקות שאם ייבשו
יבולו ולא ישאר בהן ממש - אף על פי שהן עתה לחים
- הרי מקומן נחשב כאלו הוא אור, וכאלו אינם.

ד. סככה בפשטי העץ [- פשתן] שלא דק [כתש] אותן ולא
נפצן [- סירקס] - פשוטה, שעדיין עץ הוא; ואם דק ונפץ
אותן, אין מספקין בו - מפני שנשתנת צורתו, וכאלו אינו
מגדולי קרקע. מספקין בחבליים של סיב [סיבי העץ] ושל
חלף [מן עשב] וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומדת, ואין
החבליים פלים.

ה. סככה בחצים - בזכרים [סוג חיצים שתוחבים אותם בתוך
נקב המצוי בראש" שמברזל], פשוטה; בנקבות [- סוג חיצים
שחוקקים בתוכם כדי להכניס ראש מברזל], פסולה; אף על פי
שהוא עשוי להתמלאת בבירזל, בית קבול הוא ומקבל
טמאה ככל כלי קבול.

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף - קטנה - סתמה
לשכיבה, לפיכך אין מספקין בה, אלא אם כן עשה אותה
לסכוף; גדולה - סתמה לסכוף, לפיכך מספקין בה, אלא
אם כן עשה אותה לשכיבה. ואם יש לה קיר [שפה סביב]
- אפלו גדולה - אין מספקין בה, שהרי היא ככלי קבול;
ואפלו נטל הקיר שלה - אין מספקין בה, מפני שהיא
כשברי פלים.

נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראין מבחוץ
ואין נראין מבפנים - פשוטה.

ט. לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא סכה העשויה
כמבוי; שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצעי
האכסדרה אין בו כהל, ושכנגדו אין בו פצימין.

י. סכף על גבי מבוי [שפתוח משני צדדיו] שיש לו לחי [קורה
בקצהו], או על גבי באר שיש לה פסין [קירות בצורת זוית
מארבע פינות מסביב] - הרי זו סכה פשוטה לאותה שפת
שבתוף החג בלבד; מתוף שלחי זה ופסין אלו מחצות
לענין שבת, נחשב אותן מחצות לענין סכה.

יא. נעץ ארבעה קנדים [עמודים] על ארבע זויות הגג,
וסכף על גבן - הואיל והסכוף על שפת הגג, פשוטה,
ורואין את המחצות התחתונות, כאלו הן עולות למעלה
על שפת הסכוף.

יב. סכה שיש לה פתחים רבים, ויש בכתליה חלונות
הרבה - הרי זו פשוטה, ואף על פי שפרוץ [- פתוח] מרבה
על העומד [- הסתום]; ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר על
עשר [אמות]. אבל אם היה שם פתח יתר על עשר - אף
על פי שיש לו צורת פתח, צריך שלא יהיה הפרוץ מרבה
על העומד.

יג. סכה שאיורה [גובה חללה] גבוה מעשרים אמה,
ומעטה בכרים וכסתות - אינו מעוט, ואפלו בטלם [- חשב
להשאירם שם]. מעטה בתבן ובשלו - הרי זה מעוט, ואין
צריך לומר עפר ובשלו; אבל בעפר סתם [ללא ביטול],
אינו מעוט. היתה גבוהה מעשרים, והוציא [ענפים דקים]
יורדין לתוך עשרים - אם היתה צלמן מרבה מחמתו,
יחשבו כגג עבה וכפשוטה.

יד. בנה אצטבה [ספסל] בה כנגד דפן האמצעית [מג'
הדפנות] על פני פלה [מדופן לדופן] - אם יש באצטבה
שעור רחב הסכה, פשוטה. בנה אצטבה מן הצד [בא' מב'
הדפנות] - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות,
פסולה; פחות מארבע אמות, פשוטה. בנה אצטבה
באמצעה - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות
לכל רוח, פסולה; פחות מארבע אמות, פשוטה, וכאלו
המחצות נוגעות באצטבה, והרי מן האצטבה עד הסכוף
פחות מעשרים אמה. בנה בה עמוד, ויש בו הכשר סכה
[ז' טפחים על ז' טפחים] - פסולה, שאין אלו מחצות
הנפרדות, ונמצא על גב העמוד סכף פשוט בלא דפנות.

טו. היתה פחותה מעשרה, וחקק בה [חפר קרקעיתה]
להשלימה לעשרה - אם יש משפת חקק ולפתל שלשה
טפחים, פסולה; פחות מכן, פשוטה, שכל פחות משלשה
הרי הוא כדבוק, כמו שבארנו בהלכות שבת.

טז. דפני סכה - פשרין מן הכל; שאין אנו צריכין אלא
מחצה מכל מקום, ואפלו מבעלי חיים. ועושה אדם את
חברו דפן ביום טוב, כדי שיהיה לו וישתה וישן בסכה
פשוטה שחברו דפן לה; והוא, שיעשה אותו שלא לדעת
זה שנעשה דפן; אבל אם עשהו לדעת, אסור ביום טוב,

סכך בזה לעצמו וזה לעצמו, זה בצד זה - אם יש בסכך
פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע בין מן
הצד - הרי זו פסולה.
יד. במה דברים אמורים? בקטנה. אבל בספה גדולה,
סכך פסול באמצע - פוסל בארבעה טפחים, פחות מכאן
כשרה; ומן הצד [צמוד לדפנות] - פוסל בארבע אמות,
ופחות מכאן כשרה. כיצד? בית שנפחת [נפער חור]
באמצעו וסכך על מקום הפחת, וכן חצר המקפת
אכסדרה [מרפסת] שסכך עליה, וכן ספה גדולה שהקיפיה
בדבר שאין מסככין בו בצד [צמוד ל-] הדפנות מלמעלה
- אם יש משפת הסכך הפשר ולפתל ארבע אמות,
פסולה; פחות מכאן, רואין כאלו הכתל נעקם, ויחשב זה
הסכך הפסול מן גוף הכתל, וכשרה. ודבר זה - הלכה
למשה מסיני.
טו. ואי זו היא ספה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה
טפחים על שבעה טפחים; וגדולה, כל שישאר בה יותר
על הסכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך
כשר.
טז. סכך בדבר פסול ודבר כשר זה בצד זה, ואין במקום
אחד מסכך הפסול רחב שלשה טפחים אלא פחות - אם
היה כל הסכך הפשר יותר על כל הסכך הפסול, כשרה;
ואם היה זה כמו זה בצמצום [בדיוק בשווה] - אף על פי
שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה, מפני שסכך
פסול כפרוץ הוא נחשב.
יז. פרש עליה בגד מלמעלה, או פרש תחתיה מפני
הנשר - פסולה; פרוש כדי לנאותה, כשרה. וכן אם
סככה בהלכתה, ועשרה במיני פרות ובמיני בגדים וכלים
שתלוין בה, בין בכתיקה בין בסכך, כדי לנאותה -
כשרה.
יח. נואי הספה - אין ממעטין בגבחה [להפחיתה מכ'
אמה], אבל ממעטין ברחבה [מד' טפחים]. הרי נואי הספה
מפלגין [רחוקים] מגגה ארבעה טפחים או יותר - פסולה;
שנמצא היושב שם כאלו אינו תחת הסכך, אלא תחת
הנואי, שהוא אכלין וכלים שאין מסככין בהן.
יט. סכך שהיו בו חלונות שהאזיר נראה מהן - אם יש
בכל האזיר ככל מקום המסכך, הרי זו פסולה, מפני
שתחתיה תהיה מרובה מצלתה, וכל שהחמה מרובה על
הצל אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האזיר, כשרה.
כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אזור
שלשה טפחים; אבל אם היה אזור שלשה טפחים, בין
באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה, עד שימעטנו
משלשה. מעטו בדבר הפסול, כגון פלים וכסות - אם
ספה גדולה היא, כשרה; ואם בספה קטנה, פסולה עד
שימעטנו בדבר שמסככין בו. היה רב הסכך, צלתו
מרובה מחמתו, ומעוטו, חמתו מרובה מצלתו - הואיל
וצלת הכל מרובה מחמת הכל, כשרה.
כא. דרך הסכך להיות קל, כדי שיצאו ממנו הפוככים

1 ז. נסרים [גזרי עצים] שאין ברחבן ארבעה טפחים, מסככין
2 בהן אף על פי שהן משפין [משופים]; ואם יש ברחבן
3 ארבעה, אין מסככין בהן ואף על פי שאינן משפין - גזרה
4 שמא ישוב תחת תקרה, וידמה שהיא כספה. נתן עליה נסר
5 אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים - כשרה, ואין ישנין
6 תחתיו; והישן תחתיו, לא יצא ידי חובתו. הרי נסרין שיש
7 ברחבן ארבעה, ואין בערבן ארבעה, והפכן על צדיהן
8 שאין בהן ארבעה, וסכך בהן - הרי זו פסולה; שזה הנסר
9 פסול, בין שסכך ברחבו, בין שסכך בעביו.
10 ח. תקרה שאין עליה מעזיבה, שהיא הטיט והאבנים,
11 אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה, שהרי לא נעשו
12 לשם ספה אלא לשם בית; לפיכך, אם פקפק [רעע]
13 הנסרים והניד המסמרים [ממקומם] לשם ספה - הרי זו
14 כשרה; ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר רחב ארבעה
15 טפחים. וכן אם נטל [נסר] אחד מבינתים [מהנסרים] והניח
16 במקומו סכך כשר לשם ספה, הרי זה כשר.
17 ט. ספה שנעשת בהלכתה, מכל מקום - כשרה, אף על
18 פי שלא נעשת לשם מצוה; והוא, שתהיה עשויה לצל,
19 כגון ספת גוים וספת בהמה וכל פיוצא בהן. אבל ספה
20 שנעשת מאליה - פסולה, לפי שלא נעשת לצל. וכן
21 החוטט בגדיש [נחר בערימת חבואה], ועשהו ספה - אינה
22 ספה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל; לפיכך, אם עשה
23 בתחלה חלל טפח במשך שבעה לשם ספה, וחטט בה
24 אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכך
25 שלה לצל.
26 י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ורדין - אין מסככין
27 בהן; וגזרה, שמא יעשה אדם חבילות על גגו כדי ליבשן,
28 וימלאן וישוב תחתיהן לשם ספה, והוא מתחלה לא עשה
29 סכך זה לצל, ונמצאת כספה שנעשת מאליה. ואם התירן
30 [התיר הקשר], כשרות. ואין חבילה פחותה מעשרים
31 וחמשה בדים.
32 יא. חבילות קטנות שאגגן למגן [למוכרן במניין], מסככין
33 בהן. וכן החותף ראש הדקל, והחירות אגודות [מחבורות]
34 בו - מסככין בו, שאגד בידי שמים אינן כחבילה. ואפלו
35 קשר ראשי החירות פלן מצד האחד, שנמצאו בחבילה,
36 אחד משני ראשיה בידי שמים, ואחד בידי אדם -
37 מסככין בהן; שהאגד עץ אחד אינו חבילה, וזו כעץ
38 אחד הוא שהרי אגודה בידי שמים. וכן כל אגד שאינו
39 עשוי לטלטלו [שם יטלטלו יתפור], אינו אגד.
40 יב. העושה סכתו תחת האילן, כאלו עשה בתוך הבית.
41 הדלה [היטה] עליה צלי האילנות ובדיהן, וסכך על גבן,
42 ואחר כך קצצן - אם היה הסכך [הכשר] הרבה [רב] מהן,
43 כשרה; ואם לא היה הסכך שהיה פשר מתחתו הרבה
44 מהן, צריך לנענע אותן אחר קציצתם כדי שתהיה עשיה
45 לשם ספה.
46 יג. ערב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו, וסכך
47 בשניהם - אף על פי שהפך יותר על הפסול, פסולה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שלישי כ"א שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב קיא

מתוך מהדורת חזק

מִצְטָעֵר? זֶה שְׁאִינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן בַּסֶּכֶה מִפְּנֵי הָרוּחַ, אוּ מִפְּנֵי
הַזְבוּבִין וְהַפְּרָעוּשִׁין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אוּ מִפְּנֵי הָרִיחַ.
ג. הָאֵבֶל, חָיִב בַּסֶּכֶה. וְחֵתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבֵינִין [יְדִידֵיו הַטּוֹבִים],
וְכָל בְּנֵי חֶפֶה - פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה.
ד. שְׁלוּחֵי מִצְוֶה פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בַּלֵּילָה.
הוֹלְכֵי דְרָכִים בְּיוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה בְּיוֹם וְחֵיבִין בַּלֵּילָה;
הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּלֵּילָה, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה בַּלֵּילָה וְחֵיבִים
בְּיוֹם. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בְּיוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה בְּיוֹם וְחֵיבִים
בַּלֵּילָה; שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלֵּילָה, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה בַּלֵּילָה
וְחֵיבִים בְּיוֹם. שׁוֹמְרֵי גָנוֹת וּפְרָדִיסִין, פְּטוּרִין בֵּין בְּיוֹם בֵּין
בַּלֵּילָה - שְׁאֵם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סֶכֶה, יָדַע הַגָּבֵב שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר
מָקוֹם קְבוּעַ, וְיָבֹא וְיִגָּב מִמָּקוֹם אַחֵר.
ה. פִּיצֵד הִיא מִצְוֹת הַיִּשֻּׁבָה בַּסֶּכֶה? שִׁיחָה אוֹכֵל וְשׁוֹתָה
וְדָר בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים בֵּין בְּיוֹם בֵּין בַּלֵּילָה, כְּדָרָף
שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בְּשָׂר יָמוֹת הַשָּׁנָה. וְכָל שִׁבְעַת הַיָּמִים
עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי וְאֵת סִכְתּוֹ קְבֻעַ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"בַּסֶּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". פִּיצֵד? כָּלִים הַנָּאִים וּמִצְעוֹת
הַנָּאוֹת, בַּסֶּכֶה; וְכָלִי שְׁתִּיה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת, בַּסֶּכֶה;
אֲכָל כָּלִי אֲכִילָה [לאחר האכילה], כְּגוֹן קֶדְרוֹת וְקִעְרוֹת, חוּץ
לַסֶּכֶה. הַמְנוּחָה, בַּסֶּכֶה; וְאֵם הֵיחָה סֶכֶה קִטְנָה, מְנִיחָה חוּץ
לַסֶּכֶה.
ו. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁנִים בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בְּיוֹם בֵּין
בַּלֵּילָה. וְאִסּוּר לֵאכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסֶּכֶה כָּל שִׁבְעָה, אֲלָא
אִם אֲכָל אֲכִילַת עֲרָאִי, כְּבִיצָה אוּ פָחוֹת אוּ יֵתֵר מֵעֵט; וְאִין
יֹשְׁנִים חוּץ לַסֶּכֶה, אֲפֹלוּ שְׁנַת עֲרָאִי. וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת מִים
וְלֵאכֹל פְּרוֹת חוּץ לַסֶּכֶה; וּמִי שִׁיחָמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא
יִשְׁתָּה חוּץ לַסֶּכֶה אֲפֹלוּ מִים, הֲרִי זֶה מִשְׁכָּח.
ז. אֲכִילָה בַּלֵּיל יוֹם טוֹב הָרָאשׁוֹן בַּסֶּכֶה, חוֹבָה; אֲפֹלוּ
אֲכָל בְּזִית פֶּת, יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. מִכָּאן וְאֵילָף, רְשׁוּת: רָצָה
לֵאכֹל סְעוּדָה, סוּעֵד בַּסֶּכֶה; רָצָה, אִינוֹ אוֹכֵל כָּל שִׁבְעָה
אֲלָא פְרוֹת אוּ קָלִיּוֹת חוּץ לַסֶּכֶה - אוֹכֵל, כְּדִין אֲכִילַת מִצָּה
בַּפֶּסַח.
ח. מִי שֶׁהָיָה רָאשׁוֹ וְרַבּוֹ בַּסֶּכֶה, וְשִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוּ
חוּץ לַסֶּכֶה, וְאֲכָל - הֲרִי זֶה אִסּוּר, וּכְאֵלוֹ לֹא אֲכָל בַּסֶּכֶה;
עַד שֶׁהָיָה שִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה - גָּזְרָה שְׁמָא יִמְשֹׁף אַחֵר
שִׁלְחָנוֹ, וְאֲפֹלוּ בַּסֶּכֶה גְדוּלָה.
ט. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, קוֹרָא [בַּתּוֹרָה] בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה;
וּכְשֶׁמִּבִּין וּמִדְקָדֵק בְּמָה שִׁיִּקְרָא, יָבִין חוּץ לַסֶּכֶה, כְּדִי
שִׁתְּהִיה דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל - רָצָה לְהַתְפַּלֵּל
בַּסֶּכֶה, אוּ חוּץ לַסֶּכֶה.
י. יָרְדוּ גִשְׁמִים, הֲרִי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבַּיִת. מֵאִימַתִּי מִתֵּר
לְפָנוֹת? מִשְׁיָרְדוֹ לְתוֹךְ הַסֶּכֶה טְפוֹת, שְׁאֵם יִפְלוּ לְתוֹךְ
הַתְּבָשִׁיל יִפְסֵד, אֲפֹלוּ לְתְּבָשִׁיל שֶׁל פּוֹל [שֶׁמֶתְקַלֵּק מִהָר].
הָיָה אוֹכֵל בַּסֶּכֶה וְיָרְדוּ גִשְׁמִים, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ וּפְסָקוֹ
הַגִּשְׁמִים - אִין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְחֹזֵר לַסֶּכֶה, עַד שֶׁיִּגְמַר
סְעוּדָתוֹ. הִיָּה יֵשֵׁן וְיָרְדוּ גִשְׁמִים בַּלֵּילָה, וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַבַּיִת

הַגְדוּלִים; הֵיחָה מַעֲבָה [בסכך רב] כְּמִין בַּיִת - אָף עַל
פִּי שְׁאִין הַכּוֹכְבִים נִרְאִין מִתּוֹכָהּ, כְּשֶׁרָה. הִיָּה הַסֶּכֶה
מְדַבְּלָל, וְהוּא הַסֶּכֶה שִׁיחָה מִקְצָתוֹ לְמַעַלָּה וּמִקְצָתוֹ
לְמַטָּה - כְּשֶׁרָה; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹלָה וְהַיּוֹרֵד,
שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. וְאֵם הִיָּה בְּרַחֵב זֶה הָעוֹלָה טַפַּח אוּ יֵתֵר
- אָף עַל פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ יֵתֵר מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים - רוֹאִין
אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ יָרֵד לְמַטָּה, וְנִגַּע בְּשִׁפְתֵי זֶה הַיּוֹרֵד; וְהוּא,
שִׁיחָה מְכֻנָּה כְּגַד שִׁפְתֵי הַיּוֹרֵד.
כב. הָעוֹשֶׂה סֶכֶה עַל גְּבִי סֶכֶה - הַתְּחַתּוֹנָה פְּסוּלָה, כְּמִי
שֶׁעָשָׂה סֶכֶה בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וְהָעֲלִיּוֹנָה כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּכָרִים
אֲמוּרִים שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה פְּסוּלָה? בְּשֶׁהָיָה גְבוּהָ הָעֲלִיּוֹנָה עֲשָׂרָה
טַפְחִים אוּ יֵתֵר, וְהָיָה גַּם הַתְּחַתּוֹנָה יָכוֹל לְקַבֵּל כָּרִים
וּכְסוֹתוֹת שֶׁל עֲלִיּוֹנָה, אֲפֹלוּ עַל יְדֵי הַדָּחֵק; אֲבָל אִם אִין
גְּבוּהָ שֶׁל עֲלִיּוֹנָה עֲשָׂרָה, אוּ שְׁלֹא הֵיחָה הַתְּחַתּוֹנָה יָכוֹלָה
לְקַבֵּל כָּרִים וּכְסוֹתוֹת שֶׁל עֲלִיּוֹנָה אֲפֹלוּ עַל יְדֵי הַדָּחֵק -
אָף הַתְּחַתּוֹנָה כְּשֶׁרָה; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה גְבוּהָ שְׁתֵּי הֵן [יחד]
יֵתֵר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה; שֶׁהַתְּחַתּוֹנָה - בַּסֶּכֶךְ הָעֲלִיּוֹנָה הִיא
נִתְרָה.
כג. מָטָה שֶׁבְּתוֹךְ הַסֶּכֶה - אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים -
הַיּוֹשֵׁב תְּחִתֶּיהָ לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִסֶּכֶה
בְּתוֹךְ סֶכֶה. וְכֵן כִּילָה [וילון שסביב המיטה] שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּם,
אֲפֹלוּ טַפַּח - אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים, אִין יֹשְׁנִים בָּהּ
בַּסֶּכֶה. וְכֵן הַמַּעֲמִיד אֲרָבְעָה עַמּוּדִים, וּפִרְשׁ סְדִין עֲלֵיהֶן
- אִם גְּבוּהֵי עֲשָׂרָה, הֲרִי זֶה כִסֶּכֶה בְּתוֹךְ סֶכֶה.
כד. אֲבָל שְׁנֵי עַמּוּדִין שֶׁפִּרְשׁ עֲלֵיהֶן סְדִין, וְכֵן כִּילָה שְׁאִין
בְּגִנָּה טַפַּח - אֲפֹלוּ גְבוּהֵי כָּל שֶׁהוּא, מִתֵּר לִישֹׁן תְּחִתֶּיהֶן
בַּסֶּכֶה; שְׁאִין כִּסֶּכֶה בְּתוֹךְ סֶכֶה, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהּ גַּם.
כה. סֶכֶה שְׁאוּלָה, כְּשֶׁרָה; וְכֵן הַגְדוּלָה, כְּשֶׁרָה. פִּיצֵד? אִם
תִּקַּף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאָהּ מִסִּכְתּוֹ, וְגִלְגָּלָה וְיָשָׁב בָּהּ - יֵצֵא;
שְׁאִין הַקֶּרֶעַ נִגְזָלָתָה. וְאֵם גִּזּוּל עֲצִים, וְעָשָׂה מִהֶן סֶכֶה -
יֵצֵא; תִּקְנַת חֲקָמִים הִיא, שְׁאִין לְבַעַל הָעֲצִים אֲלָא דְּמִי
עֲצִים בְּלִבָּד. וְאֲפֹלוּ גִזּוּל נָסִרִים [גזרי עצים], וְהַנִּיחָן, וְלֹא
חֲבָרָן, וְלֹא שָׁנָה בָּהֶן כָּלִים - יֵצֵא. הָעוֹשֶׂה סֶכֶה בְּרִשּׁוֹת
הָרַבִּים, הֲרִי זֶה כְּשֶׁרָה.

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ה

פָּרָק ו

א. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה. טַמְטוֹם
וְאִנְדוּגִינֹס [ספקי זכר ספקי נקבה], חֵיבִים מִסְּפֵק. וְכֵן מִי
שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חֹרִין, חֵיב. קִטָּן שְׁאִינוֹ צָרִיף לְאָמוֹ,
שֶׁהוּא כְּכֵן חֵמֶשׁ כְּכֵן שֵׁשׁ - חֵיב בַּסֶּכֶה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים,
כְּדִי לְחַנּוּכוֹ בַּמִּצְוֹת.
ב. חוֹלִים וּמִשְׁמָשִׁיָּהֶן, פְּטוּרִין מִן הַסֶּכֶה; וְלֹא חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ
בוֹ סִכְנָה, אֲלָא אֲפֹלוּ חֵשׁ בְּרָאשׁוֹ, וְאֲפֹלוּ חֵשׁ בְּעֵינָיו.
מִצְטָעֵר, פְּטוּר מִן הַסֶּכֶה - הוּא, וְלֹא מִשְׁמָשִׁי; וְאִיזָה הוּא

השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אלא נקרא 'הדס'
ג. "ערבי נחל" האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על
הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא 'ערבי נחל'; עלה שלו
משוך [ארוך], ופיו חלק [ללא פגיונות], וקנה שלו אדם, וזה
הוא הנקרא 'ערבה'. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכוף
נאמר "ערבי נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בהרים,
כשר.
ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו
דומה למסר [משור] וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא
'צפצפה', והיא פסילה. ויש מין ערבה שאין פי העלה
שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד
כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי
השמועה ממשה רבנו נתפרשו.
ה. ארבעה מינין אלו - מצוה אחת הן, ומעבדין זה את
זה; וכלן נקראים 'מצות לולב'. ואין פותחין מהן, ואין
מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאין
תחתיו מין אחר הדומה לו.
ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות
שלשון אגדה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת בהן, מברך
תחלה 'על נטילת לולב', הואיל וכלן סמוכין לו [נטלים
אליו מפני גובהן], ואחר כך נוטל האגדה הזאת בימינו
ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עקריהן
למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן
אחד אחד, יצא - והוא, שיהיו ארבעתן מצויין אצלו; אבל
אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד, לא
יטל עד שימצא השאר.
ז. כמה נוטל מהן? לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי
ערבה, ושלשה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס, כדי
שיהיה אגדה גדולה - מוסיף; ונזאי המצוה הוא. אבל
שאר המינין - אין מוסיפין על מנינם, ואין גורעין מהן;
ואם הוסיף או גרע, [לא] פסל.
ח. כמה שעור ארץ כל מין מהן? לולב, אין פחות
מארבעה טפחים; ואם היה ארץ כל שהוא, כשר;
ומדידתו - משרדו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה,
אין פחות משלשה טפחים; ואם היו ארפין כל שהן,
כשרים. אפלו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין,
כשר - והוא, שיהיו בראש הבד. ואם אגד הלולב, צריך
שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או
יתר [לגובה]. ושעור אתרוג, אין פחות מקביצה; ואם היה
גדול כל שהוא, כשר.
ט. משיגביה ארבעה מינין אלו - בין שהגביהן כאחת בין
בזה אחר זה, בין בזמן בין בשמאל - יצא; והוא,
שיגביהן דרך גדילתן; אבל שלא דרך גדילתן, לא יצא.
ומצוה בהלכתה, שיגביה אגדה של שלשה מינין בזמן
ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה ויוריד, וינענע
הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח.

ופסקו הגשמים - אין מטריחין אותו לחזר לסבה כל אותו
הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.
יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית, לא יתיר [ויפרק]
ספתו; אבל מוריד הוא את כליו ומפנה אותן מן המנחה
ולמעלה. אין לו מקום לפנות [ונאלץ לאכול בסוכה], פוחת
בה [מוריד מהסכך] ארבעה על ארבעה [להיכר]. ואם הצריך
לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספה; שמצותה כל
שבועה.
יב. כל זמן שיכנס לישוב בספה כל שבועה, מברך קדם
שישב 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בספה'. ובליילי
יום טוב הראשון, מברך על הספה, ואחר כך על הזמן
[שהחיינו], ומסדר כל הברכות על הכוס; נמצא מקדש
מעמד, ומברך 'לישב בספה' וישוב, ואחר כך מברך על
הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבי ספרד, לקדש מעמד
בליילי ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.
יג. בזמן הזה שאנו עושין שני ימים, יושבין בספה שמונה
ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני
עצרת, יושבין בה ואין מברכין 'לישב בספה'. וכן טמטום
ואנדרוגינוס, לעולם אין מברכין 'לישב בספה', מפני שהן
חייבים מספק, ואין מברכין מספק.
יד. גמר מלאכל ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותה.
אין לו מקום להוריד את כליו - אם היתה קטנה, מכניס לה
מנורה; ואם היתה גדולה, מכניס לה קדרות וקערות
וכיוצא בהן - כדי להכיר פסולה, ושכבר נגמרה מצותה;
מפני שהוא יום טוב, ואינו יכול לפחות בה ולפסלה.
טו. מי שלא עשה ספה, בין בשווג בין במזיד - עושה ספה
בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספה,
שמצותה כל שבועה. עצי ספה, אסורין כל שמונת ימי החג;
בין עצי דפנות, בין עצי סכך, אין נאותין [נהנים] מהן לדבר
אחר כל שמונת הימים, מפני שיום שביעי פלו הספה
מקצת עד בין השמשות, והואיל והקצת לבין השמשות של
שמיני, הקצת לכל היום.
טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה, אסור
להסתפק מהן כל שמונה; ואם התנה עליהן בשעה שתלן,
ואמר: 'איני בודל [נבדל] מהן כל בין השמשות' של יו"ט
הראשון, הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה - שחרי לא
הקצה אותן, ולא חלה עליהן קדשת הספה ולא נחשבו
כמותה.

פרק ז

א. "כפות תמרים" האמורים בתורה, הן חריות [ענפים]
של דקל כשיצמחו, קדם שיתפרדו העליון לכאן ולכאן,
אלא כשיהיה כמו שרכיט; והוא הנקרא 'לולב'.
ב. "פרי עץ הדר" האמור בתורה, הוא אתרוג. ונענף עץ
עבת" האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין [מכסים] את
עצו, כגון שיהיו שלשה עליו או יתר על כן בגבעול אחד;
אבל אם היו שני העליון בשורה זה כנגד זה, והעלה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שלישי כ"א שבט - ספר זמנים - הלכות שופר וסוכה ולולב קיג

מתוך מהדורת חזק

ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החדש. וכבר
בארנו, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזירה, שמה
יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.
יט. כל שחבב בשופר ובספה, חבב בנטילת לולב; וכל
הפסור משופר וספה, פסור מלולב. קטן הידע לנענע,
חבב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.
כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחרת
חוץ מערבה שבלולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה
שבלולב; ושעורה, אפלו עלה אחד בכד אחד.
כא. כיצד היתה מצותה? בכל יום יום משבעת הימים
היו מביאין מרביות [ענפים] של ערבה, וזוקפין אותן על
צדדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח; ובעת
שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין
ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג, אין זוקפין
ערבה; אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין
אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה.
כב. כיצד היו עושין? מביאין אותה מערב שבת למקדש,
ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו [יבלו]
העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם
ולזקחין ממנה ונוטלין אותה בדרך שעושין בכל יום.
וערבה זו - הואיל ואינה בפרוש בתורה - אין נוטלין
אותה כל שבעת ימי החג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי
בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח
בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, וחובט בה
על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש, בלא ברכה -
שדבר זה מנהג גביאים הוא.
כג. בכל יום יום היו מקיפין את המזבח בלולביהן
בידיהן פעם אחת, ואומרים: "אנא ה', הושיעה נא". וביום
השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו
ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית הכנסת,
ומקיפין אותה בכל יום, בדרך שהיו מקיפין את המזבח
- וזכר למקדש.
כד. כך היה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית,
ולולבו בידו; ונכנס לבית הכנסת ומתפלל, והוא בידו;
ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים, והוא בידו. וכשיכנס
למקדש, משלחו לביתו בידו או ביד עבדו.
כה. מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו
למים בשבת, בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת; וביום טוב
מוסיפין על המים, ובמועד [חול המועד] מחליפין המים.
כו. הדס שבלולב, אסור להרים בו; מפני שאינו ראוי
אלא להרים, והואיל והקצה למצוה, יהיה אסור להרים
בו. אבל אתרוג, מתיר להרים בו, שהרי הקצה למצוה
מאכילה.
כז. ואסור לאכל אתרוג כל יום שביעי - מפני שהקצה
למקצת היום, הקצה לכלו. ובשמיני, מתיר לאכלה; ובזמן
הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב
בשמיני, האתרוג אסור בשמיני, בדרך שהיה אסור

י. כיצד? מוליך ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים,
ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים; וכן בעליה,
וירידה. והיכן מוליך ומביא? בשעת קריאת ההלל ב"הודו
לה', כי טוב", תחלה וסוף, וב"אנא ה', הושיעה נא". וכל
היום כשר לנטילת לולב; ואינו נטל בלילה.
יא. עשה לאגדה זו גימון [וכד חוט] של כסף ושל זהב,
או שברך עליה סדין ונטלה - יצא; לקיחה על ידי דבר
אחר, שמה לקיחה. והוא, שהיה דרך כבוד ודרך הדור -
שכל שהוא לנאותו, אינו חוצץ; אבל אם נתן את המינין
האלו בעצין או בקורה ונטלה, לא יצא ידי חובתו.
יב. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין
הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ;
הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמינין אינו
חוצץ. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה [חבל],
וכל מין שירצה, הואיל ואין אגדתו מעכבת.
יג. מצות לולב, להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל
מקום ובכל זמן, ואפלו בשבת, שנאמר: "ולקחתם לכם
ביום הראשון". ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום יום
שבעת ימי החג, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם
שבעת ימים". חל יום השבת להיות בתוך החג - אינו
נטל בשבת; גזירה, שמה יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות
הרבים, כמו שגזרו בשופר.
יד. ולמה לא גזרו גזירה זו ביום טוב הראשון? מפני
שהוא מצוה מן התורה ואפלו בגבולין [שאר מקומות].
נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שנה, שבשאר ימי החג
אין אדם חבב לטל לולב אלא במקדש.
טו. משחרב בית המקדש, התקינו שהיה לולב נטל בכל
מקום כל שבעת ימי החג, וזכר למקדש; וכל יום יום
מברך עליו 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב',
מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל
התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש
- וכשיבנה בית המקדש, יתורו הדברים לישנן.
טז. בזמן שבית המקדש קיים, היה לולב נטל ביום ראשון
שחל להיות בשבת; וכן בשאר מקומות שידעו בודאי
שיום זה הוא יום החג, בארץ ישראל. אבל המקומות
הרחוקין שלא היו יודעין בקביעת ראש חודש, לא היו
נוטלין הלולב מספק.
יז. ומשחרב בית המקדש, אסרו חכמים לטל את הלולב
בשבת ביום הראשון, ואפלו בגי ארץ ישראל שקדשו את
החדש, מפני בגי הגבולין [שבמקומות] הרחוקין שאינן
יודעין בקביעת החדש - כדי שיהיו הכל שוין בדרך זה,
ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל
וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש
להחיל בו.
יח. ובזמן הזה שהכל עושין על פי החשבון ולא מקדשים
על פי הראיה - נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל בשבת
לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפלו ביום

בו באילן מעקר האתרונג, ונשאר מקומו גמה - פסול. עלת
 חזית [כעין יבלת] עליו - אם בשנים ושלשה מקומות,
 פסול. ואם במקום אחד - אם עלת על רבו, פסול; ואם
 עלת על דדו אפלו כל שהוא, פסול. נקלף [הקרום] החיצון
 שלו שאינו מחסרו, אלא ישאר ירק כמות שהיא בריתו -
 אם נקלף כלו, פסול; ואם נשאר ממנו כל שהוא, כשר.
 ח. אתרונג שהוא תפוח [נפוח ממים], סרית, פבוש [בחומץ],
 שלוק [מבושל], שחר, לבן, מנמר [כמה צבעים], ירק כפרתן
 [מין ירק] - פסול. גדלו ברפוס [מסגרת בצורה מסוימת] ועשהו
 כמין ברית אחרת, פסול. עשהו כמין בריתו - אף על פי
 שעשהו דפין דפין, כשר. התיום [אתרוגים מחוברים] והבסר
 [שאינו בשל], כשר. מקום שהאתרוגין שלהן פעין שחרות
 מעוטה [- שחור מעט], כשרין; ואם היו שחרין ביותר
 כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום.
 ט. כל אלו שאמרנו שהן פסולין מפני מומין שבאננו, או
 מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב
 שני עם שאר הימים, הכל כשר. והפסולות שהיא משום
 עבודה זרה, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין
 ביום טוב ראשון בין בשאר הימים, פסול.
 י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של
 חברו שישאלנו ממנו, עד שיתנו לו מתנה. נתנו לו על
 מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו,
 שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו -
 לא יצא, שנמצא בגזל. ואין נותנין אותו לקטן, שהקטן
 קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו
 לו, אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום
 מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום
 טוב ראשון.
 יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד
 מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו
 במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפוסת הבית וירושל לפני
 חלוקתה, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו - אם יכול
 לאכלו, ואין האחין מקפידין בכך - יצא; ואם היו
 מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם מתנה. ואם קנה
 זה אתרוג וזה פריש [מין פרי], או שקנו כאחד אתרוג
 ורמון או פריש מתפוסת הבית - אינו יוצא באתרוג, עד
 שיתן לו חלקו במתנה, ואף על פי שאם אכלו, אין
 מקפידין עליו.
 יב. אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג
 הסוכות היתה שם במקדש שמחה תרה, שנאמר:
 "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבועת ימים". ביצד היו
 עושין? ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום
 לנשים מלמעלה ולנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו
 עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון; וכן
 בכל יום ויום מימי חלו של מועד, מתחילין מאחר
 שיקריבו תמיד של בין הערפים, לשמח שאר היום עם
 כל הלילה.

פרק ח

א. ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס והערבה ואתרוג,
 שהיה אחד מהן יבש, או גזול או גנוב אפלו לאחר יאוש,
 או שהיה מאשרה [נטיעה לשם עבודה זרה] הנעבדת אף על
 פי שבטלו האשרה מלעבדה, או שהיה של עיר הנדחת -
 הרי זה פסול. היה אחד מהן של עבודה זרה, לא יטל
 לכתחלה; ואם נטל, יצא. היה כמוש [נבול] ולא גמר
 ליבש, כשר. ובשעת הדחת או בשעת הספנה, לולב היבש
 כשר; אבל לא שאר המינין.
 ב. אתרוג של ערלה ושל תרומה טמא ושל טבל [שלא
 הופרש תרומות ומעשרות], פסול; של דמאי [של עם הארץ
 שחז"ל חייבו בתרומה ומעשר], כשר, שאפשר שיפקיר נכסיו
 ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי. אתרוג של תרומה
 טהורה ושל מעשר שני בירושלים - לא יטל, שמא
 יכשירו לטמא [בעת שמירתו במים]; ואם נטל, כשר.
 ג. לולב שנקטם ראשו, פסול. נסדק [עלהו העליון לאורכו]
 - אם נתרקו שני סדקיו זה מזה עד שיצאו כשנים, פסול.
 היה עקם לפניו, שהרי שדרו כגב בעל חטורת [גיכנת],
 פסול; היה עקם לאחוריו - כשר, שזו היא בריתו. נעקם
 לאחד משני צדדיו, פסול. נפרדו עליו זה מזה ולא נדלדלו
 [נפרדו לגמרי] פעלי התריות [הענפים הגדולים], כשר; נפרצו,
 והוא שידלדלו משרדו של לולב פעלי התריות, פסול.
 ד. ברית עליו של לולב כף הוא: כשהם גדלין, גדלין
 שנים שנים ודבוקין מגבן, וגב כל שני עליו הדבוקין, הוא
 הנקרא 'תיומת'. נחלקה התיומת, פסול. היו עליו אחת
 אחת מתחלת בריתו ולא היה להן תיומת, פסול. לא היו
 עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה
 - אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, שנמצא כל
 שדרו של לולב מכסה בעליו, כשר; ואם אין ראשו של
 זה מגיע לצד עקרו של זה, פסול.
 ה. הדס שנקטם ראשו, כשר. נשרו רב עליו - אם
 נשתירו שלשה עליו בקן [מקום גדילה] אחד, כשר [נפרצו
 עליו פסול]. היו ענביו [פירותיו הקטנים] מרבות מעליו -
 אם ירקות, כשר; ואם היו אדמות או שחרות, פסול, ואם
 מעטן, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, לפי שהוא
 כמתקן; עבר ולקטן, או שלקטן אחר לאכילה, הרי זה
 כשר.
 ו. ערבה שנקטם ראשה, כשרה. נפרצו עליה [נפרדו
 מהקנה], פסולה.
 ז. אתרוג שנקב נקב מפלש [מעבר לעבר] כל שהוא, פסול;
 ונקב שאינו מפלש - אם היה כאסר [כמטבע הנקרא איסר]
 או יתר, פסול. חסר כל שהוא, פסול. נטל דדו, והוא
 הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נטל העץ שהוא תלוי

פונדיונין; ופונדיונין שני אפרים, ופרוטה אחת משמונה
באפר. נמצא משקל המצה, והיא הגרה, שש עשרה
שעורות; ומשקל האפר ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה
חצי שעורה.
ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים,
והוא היה הנקרא 'דרכון'. ואלו המטבעות בלן שאמרנו
ובאמרנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל
מקום; וכבר בארנו, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם
בכל מקום.
ה. מחצית השקל זו – מצותה שיתן מחצית מטבע של
אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש;
ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה
רבנו, שהיה משקלו מאה וששים שעורה.
ו. בזמן שהיה מטבע של זמן דרכונות, היה כל אחד
ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה
המטבע סלעים, היה כל איש נותן במחצית השקל שלו
חצי הסלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי
הסלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי
הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל, פחות
מחצי שקל של תורה.
ז. הכל חייבין לתן מחצית השקל, כהנים לויים וישראלים
וגרים ועבדים משחררים. אבל לא נשים, ולא עבדים, ולא
קטנים; ואם נתנו, מקבלין מהן. אבל הגוים שנתנו מחצית
השקל, אין מקבלין מהן. קטן שהתחיל אביו לתן עליו
מחצית השקל, שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה
ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו.
ח. השקלים, אינן נוהגין אלא בפני הבית. ובזמן
שהמקדש קיים, נותנין את השקלים, בין בארץ ישראל, בין
בחוצה לארץ; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אינן
נוהגין.
ט. באחד באדר משמיעין [מכריזים] על השקלים, כדי
שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד
לתן. בהמשע עשר בו, ישובו השלחנין [הגוים] בכל מדינה
ומדינה, ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם, יקבלו ממנו,
ומי שלא נתן, אין כופין אותו לתן. בהמשע ופוערים בו,
ישובו במקדש לגבות, ומכאן ואילף, כופין את מי שלא
נתן עד שיתן; וכל מי שלא נתן – ממשפנין אותו, ולוקחין
עבטו [משכונן] בעל כרחו, ואפלו כסותו.
י. כל מי שאינו חייב בשקלים – אף על פי שדרכו לתן,
או הוא עתיד לתן – אין ממשפנין אותו. ואין ממשפנין
את הכהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשינתנו,
מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו.

פרק ב

א. ביצד כונסין [אוספים] השלחנין את השקלים? בכל
מדינה ומדינה, מניחין לפניהם שתי תבות – שולי התבה
רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה כמין שופר, כדי

יג. והיאף היתה שמחה זו? החליל מכה, ומנגנין בכנור
ובנבלים ובמזלתיים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא
יודע לנגן בו; ומי שיודע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין
ומטפחין ומפזזין ומכרפרין כל אחד ואחד כמו שיודע,
ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה
לא את השבת, ולא את יום טוב.
יד. מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי
הארץ וכל מי שירצה – אלא גדולי חכמי ישראל וראשי
הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה,
הם שהיו מרדדין ומספקין ומנגנין ומשמחים במקדש
בימי חג הסוכות; אבל כל העם, האנשים והנשים – כלם
באים לראות ולשמע.
טו. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת
האל שצוה בהם, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו
משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנאמר: "תחת אשר לא
עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". וכל המגיס
דעתו, וחולק כבוד לעצמו, ומתפכד בעיניו במקומות אלו
– חוטא ושופט. ועל זה הזהיר שלמה ואמר: "אל תתהדר
לפני מלך".
טז. וכל המשפיל עצמו, ומקל גופו במקומות אלו – הוא
הגדול המכבד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל
אמר: "ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני". ואין
הגדלה והכבוד אלא לשמח לפני ה', שנאמר: "והמלך
דוד מפזז ומכרפר לפני ה'".
ברוך רחמנא דסיען

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ה

הלכות שקלים

מצות עשה אחת, והיא לתן כל איש מחצית שקל בכל
שנה. ובאור מצוה זו – בפרקים אלו.

פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לתן כל איש מישראל מחצית
השקל בכל שנה ושנה; אפלו עני המתפרנס מן הצדקה –
חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתפו, ונותן
מחצית השקל כסף, שנאמר: "העשיר לא ירבה, והדל לא
ימעט וגו'". ואינו נותנו בפעמים רבות, היום מעט
ולמחר מעט, אלא נותנו כלו כאחת, פעם אחת.
ב. מנן כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם
רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה;
ומשקלו, שלש מאות ופוערים שעורה. וכבר הוסיפו
חכמים עליו, ופשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא 'סלע'
בזמן בית שני; וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות
וארבע ושמונים שעורה בינוניות.
ג. סלע היה ארבעה דינרין, והדינר שש מעין; ומצה, היא
הנקראת בימי משה רבנו 'גרה', ומצה היתה שני

מתוך מהדורת חזק

הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו, עד ראש
חדש ניסן. ובראש חדש ניסן, תורמין מתרומה חדשה. לא
הספיקו להם השקלים שבשלוש קפות הגדולות, וכלו עד
שלא הגיע ניסן - חוזרין ותורמין משירי הלשכה.

ז. שלש קפות הקטנות שהוא תורם בהן ומוציאן לחוץ,
כתוב עליהן 'אלף', 'בית', 'גמל' - כדי שיתפסקו מן
הראשונה עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השנייה,
ואחר כך מסתפקין מן השלישית. ותורם ראשונה מהקפה
האחת הגדולה, ומחפה אותה הגדולה במטפחת; ותורם
השנייה מהקפה הגדולה השנייה, ומחפה אותה במטפחת.
ותורם השלישית מהקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה
אותה - כדי שתהיה נפרת שבה סים, ויתחיל ממנה
בתחלה בפעם שנייה כשיכנס קדם עצרת, ותורם הראשונה
מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה אותה; ותורם השנייה
מן הגדולה שתורם ממנה בראשונה תחלה, ומחפה אותה;
ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה
אותה - כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישי
כשיכנס בתשרי; עד שנמצא תורם ראשונה ושנייה
ושלישית הקטנות, מכל אחת ואחת מן הגדולות.

ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו, תורם את הראשונה
לשם ארץ ישראל; והשנייה, לשם הכרפין המקפין
הסמוכים לה ולשם כל ישראל; והשלישית, לשם ככל
ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל
ישראל.

ט. כשהוא תורם, מתכפן לתורם על הגבוי שיש בלשכה,
ועל הגבוי שעדין לא הגיע ללשכה, ועל העתיד לגבות -
כדי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן, כפרה
על ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשכה ונתרמה מהן
תרומה זו.

י. כשיכנס התורם לתורם, לא יכנס בבגד שאפשר להחבות
להחביא בו כסף, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפלה -
תפילין, ולא בקמיע - שמא יחשדו אותו העם, ויאמרו:
'החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה'; ומדברים היו
עמו משעה שיכנס עד שעה שיצא - כדי שלא יתן לתוך פיו.
ואף על פי שנוהרים כל כך - עני או מי שהוא נבהל לחוץ,
לא יתורם מפני החשד, שנאמר: "והייתם נקיים מה"
ומישראל.

פרק ג

א. חצי השקלים - הכל צריכין להם, כדי שיתן כל אחד
ואחד חצי שקל שהוא חצי כסף; לפיכך, כשהיה אדם הולך
אצל השלחני ומצורף [פורט] שקל בשני חציין, יתן לו
תוספת על השקל [דמי חילוף], ואותה התוספת נקראת
'קולבון'. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם, חייבין
בקולבון [אחד].

ב. כל מי שאינו חייב בשקלים, כגון שתי נשים או שני
עבדים שנתנו שקל - פטורין מן הקולבון; וכן אם היה

שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת [בקלות].
ולמה עושין שתי תבות? אחת שמניחין בה שקלים של
שנה זו, והשנייה מניחין בה שקלי שנה שעברה, שגובין
ממי שלא שקל בשנה שעברה.

ב. ובמקדש היה לפניו תמיד שלש עשרה תבות, כל
תבה כמין שופר - ראשונה, לשקלי שנה זו; שנייה, לשקלי
שנה שעברה; שלישית, לכל מי שיש עליו קרבן שתי
תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, משליך
דמיהן לתבה זו; רביעית, לכל מי שיש עליו עולת העוף
בלבד, משליך דמיה לתבה זו; חמישית, למי שהתנדב
לקנות בהן צצים למצרכה; ששית, למי שהתנדב מעות
ללבושה; שביעית, למי שהתנדב זהב לפפרת; שמינית,
למותר חטאת, כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת
והותר מן המעות, ושלף השאר לתוכה; תשיעית, למותר
אשם; עשירית, למותר קני [- תורים בני יונה] זבים וזבות
ויולדות; אחת עשרה, למותר קרבנות נזיר; שתים עשרה,
למותר אשם מצער; שלש עשרה, למי שהתנדב מעות
לעולת בהמה.

ג. ושם כל דבר שיהיו מעותיו בתוך התבה, כתוב על
התבה מבחוץ. ותנאי בית דין הוא על כל המותרות,
שיקרבו עולת בהמה. נמצאת למד, שקל המעות הנמצאות
בשש התבות האחרונות, לעולת בהמה; ועורותיהן
לכהנים, כשאר כל העורות. וכל המעות שבתבה שלישית,
ילקח בהן עופות - חיצן עולות, וחיצן חטאות.
ושברביעית, כלן עולת העוף.

ד. בכל מדינה ומדינה כשגובין השקלים, משלחין אותם
ביד שלוחין למקדש; ויש להם לצרף ולהחליף אותן
בדיגרי זהב, מפני משאוי הדרך. והכל מתקבץ למקדש,
ומניחין אותו בלשכה אחת מן הלשכות במקדש, וסוגרין
דלתותיה במפתחות, וחותרין עליה חותמות. וממלאין
מכל השקלים שיתקבצו שם, שלש קפות גדולות - שעור
כל קפה, כדי שתכיל תשע סאין; והשאר, מניחין אותו
בלשכה. וזה שבתוף הקפות, הוא הנקרא 'תרומת
הלשכה'; וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקפות, הוא
הנקרא 'שירי הלשכה'.

ה. בשלשה פרקים בשנה תורמין את [מ] הלשכה -
בראש חדש ניסן, ובראש חדש תשרי קדם יום טוב או
אחריו, וקדם עצרת בחמשה עשר יום. וכיצד תורמין
אותה? אחד נכנס לפניו מן הלשכה, והשומרין עומדים
בחוץ; והוא אומר להם: 'אתרם?' והן אומרים לו: 'תרם!
תרם! תרם!' שלשה פעמים. ואחר כך ממלא שלש קפות
קטנות, כל קפה מהן מכילה שלש סאין מאותן השלש
קפות הגדולות; ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן עד
שיכלו [- יתרוקנו]. וחוזר וממלא אותן השלש קפות
הקטנות מן השלש הגדולות פעם שנייה קדם עצרת,
ומסתפקין [משחמשים] מהן עד שיכלו.

ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש הקפות

שבתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות, ובכרשות
הקדש הן; ובגני העיר, מה היה להם לעשות? - הרי לא
מסרו אלא לשומר שָׂכָר, שהוא חֵזֶב בגנבה ואבדה, אבל
האֵנֶס אינו מצוי. ואם אָבְדוּ קֹדֶם שְׁנִתְרָמָה הַתְּרוּמָה, עָדִין
בְּרִשּׁוֹת בְּגֵי הָעִיר הֵם, וְהַשְׁלִיחַ נִשְׁבַּע לֹאנְשֵׁי הָעִיר, וְהֵם
מִשְׁלֵמִין. נִשְׁבַּע וְגִבּוּ שְׁקָלִים שְׁנִית, וְאַחֵר כָּף הַחֲזִירוֹם
הַלְסָטִים - אֵלֶּה וְאֵלֶּה שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִים לָהֶן לִשְׁנָה
אַחֶרֶת; וְהַשְׁנָיִים יִפְּלוּ לְשָׁקְלִי שְׁנָה שְׁעֶבְרָה. יֵשׁ מִי
שְׁאוּמֵר, שֶׁהַשְׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים שִׁיפְּלוּ לְשָׁקְלִי הַשְּׁנָה, הֵם
הַשְׁקָלִים שֶׁנִּגְבּוּ בַּתְּחִלָּה וְאָבְדוּ אוֹ נֶאֱנָסוּ וְחֲזָרוּ; וְיֵשׁ מִי
שְׁאוּמֵר שֶׁהַשְׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים, הֵם שֶׁהִגִּיעוּ לַיָּד הַגֹּבֵר
תְּחִלָּה (שֶׁנִּתְּנוּ בְּנֵי הָעִיר בִּשְׁנִית).
י. הַנּוֹתֵן חֲצִי שְׁקָל לְחִבְרוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְשַׁלְּחָנִי לְשָׁקָל אוֹתוֹ
עַל יָדוֹ (לְתַתּוֹ מַחֲצִית הַשְׁקָל בִּשְׁבִּילֵהוּ, הֵלֶךְ וְשָׁקְלוֹ עַל יָדִי
עֲצָמוֹ [בִּשְׁבִּיל עֲצֻמוֹ] כִּדִּי שֶׁלֹא יִמָּשְׁקֶנּוּ אוֹתוֹ - אִם נִתְרָמָה
הַתְּרוּמָה [מִהַשְׁקָלִים שֶׁבִּלְשָׁכָה], מִצֵּל הַשְׁוֹקֵל [הַשְּׁלִיחַ]; שְׁנָה
הַשְׁקָל בְּרִשּׁוֹת הַקֹּדֶשׁ הוּא, שֶׁכָּכֵר תָּרָמוּ עַל הָעֵתִיד לְגִבּוֹת,
וְנִמְצָא זֶה הֵצִיל עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן הַהִקְדָּשׁ, וְנִהְיָה בְּזֶה הַשְׁקָל.
וְאִם לֹא נִתְרָמָה הַתְּרוּמָה, לֹא מַעַל; וְהוּא חֵזֶב לְתֵן לְחִבְרוֹ
חֲצִי שְׁקָל שְׁנָתָן לוֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שְׁקָל וְשָׁקְלוֹ,
יָצָא; וְהוּא חֵזֶב לְשֹׁלֵם לְבָעֵלִים שְׁנִים, אוֹ לְהוֹסִיף חֶמֶשׁ
(אִם נִשְׁבַּע לְשָׁקֵר וְהוֹדָה).
יא. הַנּוֹתֵן מַחֲצִית הַשְׁקָל מִן הַהִקְדָּשׁ, וְנִתְרָמָה תְּרוּמָה,
כִּשְׁיִסְתַּפֵּקוּ מִמֶּנָּה [- כִּשְׁקִירָבוֹ קֶרֶבן מִתְּרוּמָה זֶה] - תִּתְּחִיב
בְּמַעֲלִיָּה, וְיָצָא יָדִי מַחֲצִית הַשְׁקָל. נִתְּנוּ מִמַּעוֹת מַעֲשֹׂר
שְׁנִי, יֹאכֵל כְּנֶגְדּוֹ [פְּדִיוֹנָן] בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, יֹאכֵל
כְּנֶגְדּוֹ בְּקִדְשֵׁת שְׁבִיעִית. הֵיוּ שֵׁל עִיר הַנִּדְחָת, לֹא עֲשֵׂה
כְּלוּם.
יב. הַמִּפְרִישׁ שְׁקָלוֹ וְסָבִיר שֶׁהוּא חֵזֶב בּוֹ, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ
חֵזֶב - לֹא קִדָּשׁ. הַמִּפְרִישׁ שְׁנִים, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ חֵזֶב אֵלָּא
אֶחָד - אִם בְּזֶה אֶחָד זֶה, הֶאֱחָרוֹן לֹא קִדָּשׁ; וְאִם בִּבֵּית
אֶחָד, הָאֶחָד שְׁקָלִים וְהַשְּׁנִי מוֹתֵר שְׁקָלִים. הַפְּרִישׁ שְׁקָלוֹ
וְנָתַן, יִפְּלֵ לַנִּדְבָּה.
יג. הַלּוֹקֵחַ מַעוֹת בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'אֵלֶּה לְשָׁקְלִי', אוֹ שֶׁהָיָה
מִלֵּקֶט מַעֲזָה מַעֲזָה אוֹ פְּרוּטָה פְּרוּטָה, וְכִשְׁהִתְחִיל לְלַקֵּט
אָמַר: 'הֲרִינִי מִלֵּקֶט מַעוֹת לְשָׁקְלִי' - אֶפְּלוּ לִקֵּט מֵלֵא כִּס, נֹתֵן
מִזֶּה חֲצִי שְׁקָל שֶׁהוּא חֵזֶב בּוֹ, וְהַשְּׂאָר חֲלִין; שְׁמוֹתָם
הַשְׁקָלִים - חֲלִין.
יד. מַעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תִּבָּה שֵׁל שְׁקָלִים לְתִבָּה שֵׁל נִדְבָּה
- קְרוֹב לְשָׁקְלִים, יִפְּלוּ לְשָׁקְלִים; קְרוֹב לַנִּדְבָּה, יִפְּלוּ
לַנִּדְבָּה; מִתְּחִלָּה לְמַחֲצָה, יִפְּלוּ לַנִּדְבָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַנִּדְבָּה כְּלָה
עוֹלָה לְאִשִּׁים, וְהַשְׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מֵהֶם לְעוֹלוֹת וְלִדְבָרִים
אַחֲרִים.
טו. וְכֵן כָּל הַמַּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בֵּין כָּל תִּבָּה וְתִבָּה, יִפְּלוּ
לְקְרוֹב. נִמְצָאוּ מִתְּחִלָּה לְמַחֲצָה - אִם בֵּין עֲצִים לְלִבְנוֹהָ
נִמְצָאוּ, יִפְּלוּ לְלִבְנוֹהָ; בֵּין קִנִּים [תּוֹרִים וְכִי יוֹנָה] לְגוֹזְלֵי
עוֹלָה, יִפְּלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה. זֶה הַפֶּלֶל: הוֹלֵכִין אֶחָד הַקְּרוֹב,

אֶחָד חֵזֶב וְאֶחָד פֶּטוּר, וְנָתַן הַחֵזֶב עַל יָד [בִּשְׁבִּיל] הַפֶּטוּר
- כְּגוֹן אִישׁ שֶׁנָּתַן שְׁקָל עָלָיו וְעַל אִשָּׁה, אוֹ עֶבֶד - פֶּטוּר
מִן הַקּוֹלְבוֹן. וְכֵן הַפְּהִיגִים, פֶּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבוֹן; וְהַשְׁוֹקֵל
עַל יָד הַכֹּהֵן, פֶּטוּר מִן הַקּוֹלְבוֹן.
ג. הַנּוֹתֵן שְׁקָל עָלָיו וְעַל הָעִנִּי, אוֹ עַל שְׁכֵנוֹ, אוֹ עַל בֶּן
עִירוֹ - אִם נָתַנוּ לָהֶם מִתְּנָה, פֶּטוּר מִן הַקּוֹלְבוֹן, שֶׁהָיָה נָתַן
חֲצִי שְׁקָל מִתְּנָה, כִּדִּי לְהַרְבוֹת בְּשָׁקָלִים. וְאִם נָתַן לָהֶם חֲצִי
הַשְׁקָל עַל יָדָם [בִּשְׁבִּילֵם] דָּרָךְ הַלְוָאָה, עַד שִׁיחֲזִירוּ לוֹ
כְּשֶׁתִּמְצָא יָדָם - חֵזֶב בְּקוֹלְבוֹן.
ד. הָאֲחִים שֶׁעָדִין לֹא חָלְקוּ מִה שֶׁהָיָה לָהֶם אֲבִיהֶם, וְכֵן
הַשְּׁתֵּפִים שֶׁנָּתְנוּ שְׁקָל עַל יָדֵי שְׁנֵיהֶם - פֶּטוּרִין מִן
הַקּוֹלְבוֹן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁתְּפִין שְׁנִשְׂאוּ וְנָתְנוּ
בְּמַעוֹת הַשְּׁתֵּפּוֹת, וְנִשְׁתַּנָּה עֵין הַמַּעוֹת [נִתְחַלְפוּ הַכֶּסֶפִּים
שֶׁבָּהֶם הִשְׁתַּחֲפּוּ]; אֲבָל אִם הָבִיא זֶה מַעוֹתָיו וְזֶה מַעוֹתָיו,
וְעָרְבוּם וְעָדִין לֹא נִשְׁתַּנָּה הַמַּעוֹת וְלֹא הוֹצִיאוּם - הָרִי אֵלֶּה
חֵזֶבִין בְּקוֹלְבוֹן. נִשְׂאוּ וְנָתְנוּ וְאַחֵר זְמַן חָלְקוּ, וְחֲזָרוּ
וְנִשְׁתַּתְּפוּ - חֵזֶבִין בְּקוֹלְבוֹן; עַד שִׁישְׂאוּ וְיָתְנוּ בְּשִׁתְּפּוֹת זֶה
הָאֶחָד וְזֶה, וְיִשְׁתַּנּוּ הַמַּעוֹת.
ה. הָאֲחִין וְהַשְּׁתֵּפִין שֶׁהָיָה לָהֶם בְּהֵמָה וּכְסָפִים, וְחָלְקוּ
בְּכֶסֶפִּים - חֵזֶבִים בְּקוֹלְבוֹן, אִף עַל פִּי שֶׁעָדִין לֹא חָלְקוּ
בְּהֵמָה; חָלְקוּ בְּהֵמָה, וְלֹא חָלְקוּ בְּכֶסֶפִּים - פֶּטוּרִין מִן
הַקּוֹלְבוֹן עַד שִׁיחֲלְקוּ בְּכֶסֶפִּים, וְאֵין אוֹמְרִים: 'הָרִי הֵם
עוֹמְדִים לְחִלְקָה'.
ו. הַנּוֹתֵן שְׁקָל לְהִקְדָּשׁ כִּדִּי שִׁיחֲשֹׁב לוֹ מַחֲצִית הַשְׁקָל
שֶׁהוּא חֵזֶב בָּהּ, וְיִטַּל חֲצִי שְׁקָל מִמָּה שֶׁנִּגְבָּה מִן הַחֲצִיִּים
[מֵאֲנָשִׁים אֲחֵרִים] - חֵזֶב שְׁנֵי קוֹלְבוֹנוֹת; שֶׁאֵלֶּה הָיָה הַשְׁקָל
כָּלּוּ לְשָׁקְלִים, הָיָה חֵזֶב קוֹלְבוֹן אֶחָד.
ז. בְּמָה הוּא שְׁעוֹר הַקּוֹלְבוֹן? בְּזִמְנֵי שֶׁהָיָה נֹתֵנִין בְּמַחֲצִית
הַשְׁקָל שְׁנֵי דִינָרִין - הָיָה הַקּוֹלְבוֹן חֲצִי מִצֵּה, שֶׁהוּא אֶחָד
מִשְׁנֵים עָשָׂר בְּדִנָּר; וּמַעוֹלָם לֹא נָתַן הַקּוֹלְבוֹן פָּחוֹת מִזֶּה.
וְהַקּוֹלְבוֹנוֹת אֵינָן בְּשָׁקְלִים, אֵלָּא מִנִּיחִין אוֹתָן הַשְּׁלִחָנִים
בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, עַד שִׁיִּסְתַּפֵּק מִזֶּה הַהִקְדָּשׁ.
ח. מִי שֶׁאָבְד שְׁקָלוֹ - חֵזֶב בְּאַחֲרֵיתוֹ, עַד שִׁימָסְרֵנוּ
לַגֹּבֵר. בְּגֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶם בְּיַד שְׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ
אוֹ אָבְדוּ - אִם שׁוֹמֵר חָנֹם הוּא - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לָהֶם
וּנְפִטָּר, כִּדִּין כָּל שׁוֹמֵר חָנֹם; וְהֵם חוֹזְרִים וְנֹתְנִים שְׁקָלֵיהֶם
פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם אָמְרוּ אֲנִשֵּׁי הָעִיר: 'הוֹאִיל וְאָנוּ מִשְׁלָמִים,
אֵין רְצוֹנָנוּ שִׁישְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ' - אֵין
שׁוֹמְעִים לָהֶן; תִּקְנֵת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין הַקֹּדֶשׁ יוֹצֵא בְּלֹא
שְׁבוּעָה. נִמְצָאוּ הַשְׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ
- אֵלֶּה וְאֵלֶּה שְׁקָלִים, וְאֵין עוֹלִים לָהֶן לִשְׁנָה אַחֶרֶת;
וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשָׁקְלִי הַשְּׁנָה, וְהָאֲחֵרוֹנִים יִפְּלוּ לְשָׁקְלִי
שְׁנָה שְׁעֶבְרָה.
ט. שָׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שְׂכָר, שֶׁהָרִי הוּא חֵזֶב
בְּגִנְבָּה וְאֲבָדָה, וְאָבְדוּ מִמֶּנּוּ בְּאֵנֶס, כְּגוֹן שֶׁלְקָחוּם לְסֻטִּים
מִזְּבָנִים, שֶׁהוּא פֶּטוּר - רוֹאִים: אִם אַחֵר שֶׁנִּתְרָמָה הַתְּרוּמָה
נֶאֱנָס, נִשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ לַגֹּבֵרִים, וּבְגֵי הָעִיר פֶּטוּרִים -

46 ז. מגיהי ספרים שבירושלים, נוטלין שכרן מתרומת
47 הלשכה; דנין שדנין את הגזלנין בירושלים, נוטלין שכרן
48 מתרומת הלשכה. וכמה היו נוטלין? תשעים תשעים מנה
49 בכל שנה; ואם לא הספיקו להם - אף על פי שלא רצו
50 - מוסיפין להם כדי צרפן, הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם.
51 ח. כבש היו עושין מהר הבית להר המשחה, שעליו
52 מוציאין פרה אדמה, וכן היו עושין כבש, שמוציאין עליו
53 שעיר המשחלח; ושניהם נעשים משעירי הלשכה. וכן
54 מזבח העולה, וההיכל, והעזרות - באין משעירי הלשכה.
55 אמת [תעלת] המים שבירושלים [העוברת בעזרה], וחומת
56 ירושלים, וכל מגדלותיה, וכל צרכי העיר - באין משעירי
57 הלשכה. וגוי שהתנדב מעות לדברים האלו, או לעשות
58 עמקה בתנחום - אין מקבלין ממנו, ואפלו גר תושב וגוי
59 שקיבל ד' מצותות, שנאמר: "לא לכם ולנו לבנות בית
60 לאלהינו וגו'", ונאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון
61 בירושלים".

62 ט. מותר תרומת הלשכה, וכן מותר שיעירי הלשכה -
63 לוקחים בו זכרים, ונקרבו בלן עולות; שתנאי בית דין
64 הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת בהמה; אבל לא
65 עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו העולות
66 הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים 'קנין למזבח'.
67 י. שקלים שלא הספיקו להם לכל קרבנות הצבור,
68 מוציאין את הראוי להם מקדשי בידק הבית; אבל אין בידק
69 הבית מוציא את הראוי לו מקדשי המזבח.
70 יא. משיגיע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות הצבור
71 אלא מתרומה חדשה; ואם לא באה חדשה, לוקחין מן
72 הישנה. לפיכך, אם הגיע ראש חדש ניסן, ויש עמקן
73 בהמות לתמידים מתרומה ישנה - פודין אותן ומוציאין
74 אותן לחלין אף על פי שהן תמימין, ויפלו דמיהן לתרומה
75 ישנה שמקציצין בה את המזבח; שתנאי בית דין הוא על
76 כל הבהמות שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכים
77 להן, יצאו לחלין.

78 יב. וכך היו עושין במותר הקטרת משיגיע ראש חדש
79 ניסן: מחללים [פורים] אותו על שכר האמנים [מפסמי
80 הקטורת], וחוזרין מעות השכר לקנין המזבח, ונוטלין
81 האמנים מותר הקטרת בשכרם, וחוזרין ולוקחין את
82 הקטרת מהם מתרומה חדשה - כדי להקריבה ממעות
83 תרומה חדשה. ואם אין להם תרומה חדשה, מקטירין
84 אותה מתרומה ישנה.

85 בריף רחמנא דסיען

הלכות קדוש החדש

86
87 מצות עשה אחת, והיא לחשב ולידע ולקבוע באיזה יום
88 הוא תחלת כל חדש וחדש מחדשי השנה. ובאור מצוה זו
89 - בפרקים אלו.

1 בכלל; מחצה למחצה, להחמיר. וכל המעות הנמצאות
2 בהר הבית - חלין; שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת
3 הלשכה, עד שהוא מחלל על הבהמות שלוקח לקרבנות.

4 יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ה

פרק ד

6 א. תרומת הלשכה [נחצי השקלים], מה יעשה בה? לוקחין
7 ממנה תמידין של כל יום, והמוספין, וכל קרבנות הצבור
8 ונספיהם, והמלח שמולחין בו כל הקרבנות; וכן העצים,
9 אם לא הביאו עצים ולא מצאו אלא בידמים; והקטרת
10 ושכר עושיה, ולחם הפנים ושכר עושי לחם הפנים,
11 והעמר, ושתי הלחם, ופרה אדמה, ושעיר המשחלח ובים
12 הכיפורים] ולשון של זהורית שקושרים בין קרניו - כל אלו
13 באין מתרומת הלשכה.

14 ב. אבל פר העלם דבר [שוגג] של צבור, ושעירי עבודה
15 זרה - פתחלה גובין להם [מגבית מיוחדת], ואין באין
16 מתרומת הלשכה. פרוכות של היכל - תחת בגין עשויות,
17 ואין באין מתרומת הלשכה אלא מקדשי בידק הבית;
18 אבל פרוכות של שערים, באין מתרומת הלשכה. המנוחה
19 וכלי שרת, מצותן שיבואו ממותר הנסכים - ובהלכות כלי
20 המקדש והעובדים בו, יתבאר מה הוא מותר הנסכים;
21 ואם לא היה להם מותר נסכים, יבואו מתרומת הלשכה.
22 בגדי כהנה - בין בגדי כהן גדול, בין שאר בגדי כל
23 הכהנים שעובדין במקדש - הכל באין מתרומת הלשכה.
24 ג. כל הבהמות הנמצאות בירושלים, או חוצה לה בקרוב
25 ממנה, הבאות עולות, כמו שיתבאר בפסולי המקדשין -
26 נספיהן באין מתרומת הלשכה; וכן גוי ששלח עולתו
27 ממדינה אחרת, ולא שלח עמה דמי נסכים - יבואו נסכיה
28 מתרומת הלשכה.

29 ד. גר שמת והניח זבחים - אם יש לו נסכים, קרבין
30 משלו; ואם לאו, באין מתרומת הלשכה. כהן גדול שמת,
31 ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין את החבתין מתרומת
32 הלשכה. מבקרי [בודקין] מומין שבירושלים, ותלמיד
33 חכמים המלמדים הלכות שחיטה לפניהם, והמלמדים
34 להם הלכות קמיצה, ונשים המגדלות בגיהן [בטהרה] לפרה
35 אדמה - כלם נוטלין שכרם מתרומת הלשכה; וכמה הוא
36 שכרם? כמה שיפסקו להם בית דין.

37 ה. בשנת השמיטה שהיא הפקר, שזכרין בית דין שומרין
38 שישמרו מקצת ספיהם שצמחו [מאליהם], כדי שיביאו
39 מהם העמר ושתי הלחם, שאין באים אלא מן החדש;
40 ואלו השומרין, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

41 ו. מי שהתנדב לשמר בחנם - אין שומעין לו; וגרה
42 משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהם. לפיכך תקנו
43 להם חכמים שיטלו שכר מן הלשכה, כדי שיפרשו הכל
44 מאותו מקום שאלו שומרין שם [משום השכר מתפרסם הדבר
45 שלהקדש הן].

פרק א

מצפים לעדים; ואם באו עדים - ינדע בודאי שהן עדי
שקר, או שנראת להם דמות לכנה מן העבים, ואינה
הלכנה הנדאית [האמיתית].
ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שיחשבו וידעו אם
נראה הירח או לא נראה, ושידעו את העדים, עד
שיקדשו את החדש; וישלחו ויודיעו שאר העם, באי זה
יום הוא ראש החדש, כדי שידעו באי זה יום הם
המועדות, שנאמר: "אשר תקראו אתם מקראי קדש",
ונאמר: "ושמר את החקקה הזאת למועדה".
ח. אין מחשבין וקובעין חדשים ומעבירים שנים אלא
בארץ ישראל, שנאמר: "כי מציון תצא תורה, ודבר ה'
מירושלים". ואם היה אדם גדול בחכמה, ונסמך בארץ
ישראל, ויצא לחוצה לארץ, ולא הניח בארץ ישראל
כמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעביר שנים
בחוצה לארץ; ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם
גדול כמותו, ואין צריך לומר גדול ממנו - הרי זה אסור
לקבץ ולעבר בחוצה לארץ; ואם עבר וקבץ ועבר, לא
עשה כלום.

פרק ב

א. אין כשר לעדות ראש החדש, אלא שני אנשים כשרים
הראויין להעיד בכל דבר ודבר; אבל נשים ועבדים - הרי
הם כשאר פסולי עדות, ואין מעידים. אב ובנו שראו את
הירח, גילו לבית דין להעיד - לא מפני שעדות החדש
כשרה בקרובים, אלא שאם ימצא אחד מהם פסול מפני
שהוא גולן וכיוצא בו משאר הפסולות, יצטרף השני עם
אחר, ויעיד; וכל הפסול לעדות מדברי סופרים - אף על
פי שהוא כשר מן התורה, פסול לעדות החדש.
ב. דין תורה, שאין מדקדקין בעדות החדש [לחקור מתי ראו
והיכן, שהרי]. אפילו קדשו את החדש על פי עדים, ונמצאו
זוממין בעדות זו - הרי זה מקדש; לפיכך היו בראשונה
מקבלים עדות החדש מכל אדם מישראל, שכל ישראל
בחזקת כשרות, עד שיוודע לה שזה פסול. משקלקלו
המינים, והיו שוכרים אנשים להעיד שראו, והם לא ראו
- התקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש, אלא מעדים
שמכירים בית דין אותן שהם כשרים, ושיהיו דורשים
וחוקרים בעדותן.
ג. לפיכך, אם לא יהיו בית דין יודעים [מכירים] את העדים
שראו את הירח - משלחין אנשי העיר שנראה בה עם
העדים שראו, עדים אחרים שמזכיר אותן לבית דין
[מעידים על כשרותם] ומודיעין אותן שאלו כשרין הן, ואחר
כך מקבלין מהן.
ד. בית דין מחשבין בדרכים שהאצטגנינין מחשבין בהם,
ויודעים הלכנה כשתראה בחדש זה, אם תהיה בצפון
השמש או בדרומה, ואם תהיה רחבה או קצרה, ולהכין
יהיו ראשי קהילה - קוני אורה נוסין. וכשיבואו העדים
להעיד, בודקים אותם: 'ביצד ראיתם אותה, בצפון או

א. חדשי השנה הם חדשי הלכנה [ראה ערכו בעמוד קלח],
שנאמר: "עלת חדש בחדשו", ונאמר: "החדש הזה לכם
ראש חדשים" - כך אמרו חכמים: 'הראה לו הקדוש ברוך
הוא למשה במראה הנבואה דמות לכנה, ואמר לו: כזה
ראה וקדש'. והשנים שאנו מחשבין - הן שני החמה,
שנאמר: "שמור את חדש האביב".
ב. וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלכנה? קרוב - מעט
פחות] מאחד עשר יום. לפיכך, כשיתקבץ מן התוספת
הזאת כמו שלשים יום, או פחות מעט או יותר מעט -
מוסיפין חדש אחד, ועושין אותה השנה שלשה עשר
חדש, והיא הנקראת 'שנה מעברת'; שאי אפשר להיות
השנה שנים עשר חדש וכך וכך ימים, שנאמר: "לחדשי
השנה" - חדשים אמה מונה לשנה, ואין אמה מונה ימים.
ג. הלכנה נסתרת בכל חדש וחדש, ואינה נראית כמו שני
ימים או פחות או יתר, כמו יום אחד קדם שתדבק [בכו
מקביל] בשמש בסוף החדש, וכמו יום אחד אחר שתדבק
בשמש; ותראה במעבר בערב. וכליל שתראה בערב אחר
שנסתרה - הוא תחלת החדש, ומניין מאותו היום תשעה
ועשרים יום. ואם נראה הירח ליל שלשים, יהיה יום
שלשים ראש החדש; ואם לא נראה, יהיה ראש החדש
יום אחד ושלשים, ויהיה יום שלשים מחדש שעבר. ואין
נזקקין לירח כליל אחד ושלשים, בין שנראה בין שלא
נראה; שאין לה חדש לכנה יותר על שלשים יום.
ד. חדש שיהיה תשעה ועשרים יום, ונראה הירח כליל
שלשים - נקרא 'חדש חסר' [ראה ערכו בעמוד קלח]; ואם
לא נראה הירח, ויהיה החדש שעבר שלשים יום - נקרא
'חדש מעבר', ונקרא 'חדש מלא'. וירח שיראה כליל
שלשים, הוא הנקרא 'ירח שנראה בזמנו'; ואם נראה כליל
אחד ושלשים, ולא נראה כליל שלשים - הוא נקרא 'ירח
שנראה כליל עבור'.
ה. אין ראית הירח מסורה לכל אדם, כמו שבת בראשית
[שבתות השנה] שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי. אלא
לבית דין הדבר מסור, עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו
אותו היום ראש חדש - הוא שיהיה ראש חדש, שנאמר:
"החדש הזה לכם", עדות זו תהיה מסורה "לכם".
ו. בית דין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבין
האצטגנינין - חושים בכוכבים], שיוודעין מקומות הכוכבים
ומהלכם, וחוקרים ומדקדקים [בחישובים] עד שידעו אם
אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים, או אין
אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה, יושבים ומצפים לעדים
כל היום כולו, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, ודרשום
וחקרום כהלכה, ונאמנו [אומתו] דבריהם [בהצלחה לחשבון]
- מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים -
משלימים שלשים, ויהיה החדש מעבר. ואם ידעו בחשבון
שאין אפשר שיראה - אין יושבים יום שלשים, ואין

ט. ראוהו בית דין עצמם בסוף יום תשעה ועשרים - אם
עדן לא יצא כוכב בליל שלשים - בית דין אומרים
'מקדש, מקדש', שעדין יום הוא. ואם ראוהו בליל
שלשים, אחר שיצאו שני כוכבים - למחר מושיבים שני
דינים אצל אחד מהם, ויעידו הם השנים בפני השלשה,
ויקדשוהו השלשה.
י. בית דין שקדשו את החדש - בין שוגגין, בין מטעין,
בין אנוסין - הרי זה מקדש, ויחזיקו הכל לתקן המועדות
על יום שקדשו בו; אף על פי שזה ידע שטעו, חזק לסמוך
עליהם, שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמור
המועדות, הוא צוה לסמוך עליהם - שנאמר: "אשר
תקראו אתם".

יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ה

פרק ג

א. עדים שראו את החדש - אם היה ביניהם ובין מקום
שיש בו בית דין מהלך לילה ויום או פחות, הולכין
ומעידין; ואם היה ביניהם יתר על כן, לא ילכו, שאין
עדותן אחר יום שלשים מועלת, שכבר נתעבר החדש.
ב. עדים שראו את החדש - הרי אלו הולכין לבית דין
להעיד, ואפלו היה שבת, שנאמר: "אשר תקראו אתם
במועדם"; וכל מקום שנאמר 'מועד', דוחה את השבת.
לפיכך, אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש
חדש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות [קיום תקני של
המועדים]; ובזמן שבית המקדש קיים, מחללין על כלם,
מפני קרבן מוסף שבכל ראש חדש, שהוא דוחה את
השבת.
ג. כשם שמחללים העדים שראו את החדש את השבת -
כך מחללים עמהם העדים שמזכירים אותם [מעידים על
כשרותם] בבית דין, אם לא היו בית דין מכירים את
הרואים; ואפלו היה זה שמודיע [מכשיר] אותן לבית דין
עד אחד - הרי זה הולך עמהם ומחלל מוסף, שמה ימצא
אחר ויצטרף עמו.
ד. היה העד שראה את החדש בליל השבת חולה -
מרכיבים אותו על המזר, ואפלו במטה. ואם יש להן
אורב [אנשים האורבים] בדרך, לוקחים העדים בידם כלי זין;
ואם היתה דרך רחוקה, לוקחים בידם מזונות. ואפלו
ראוהו גדול ונראה לכל - לא יאמרו: 'כשם שראינוהו
אנחנו, כך ראוהו אחרים, ואין אנו צריכין לחלל את
השבת'; אלא כל שיראה החדש, ויהיה ראוי להעיד,
ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה ויום או
פחות, מצוה עליו לחלל את השבת, ולילך ולהעיד.
ה. בראשונה היו מקבלים עדות החדש כל יום שלשים.
פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערפבים,
ונתקלקלו [נבוכו] במקדש [לפני שהעדים הגיעו] ולא ידעו מה
יעשו - אם יעשו עולה של בין הערפבים, שמה יבואו

בדרום? להיכן היו קרניה נוטות? כמה היתה גבוהה [מן
האופק] בראית עיניהם, וכמה היתה רחבה? אם נמצאו
דבריהם מכוננין למה שנודע בחשבון, מקבלים אותם; ואם
לא נמצאו דבריהם מכוננין, אין מקבלים אותם.
ו. אמרו העדים: 'ראינוהו [בבואת הירח] במים' או 'בעבים
[מבעד לעננים]' או 'בעששית' [משחקפת בכלי זכוכית], או
שראו מקצתו בקרע ומקצתו בעבים או בעששית או
במים - אין זו ראיה, ואין מקדשין על ראיה זאת. אמר
אחד: 'ראיתי גבוה בעיני כמו שתי קומות', ואמר השני:
'כמו שלש קומות היה גבוה' - מצטרפים; אמר האחד:
'כמו שלש קומות', והשני אומר: 'כמו חמש' - אין
מצטרפים; ומצטרף האחד מהם עם שני שיעיד כמותו,
או יהיה ביניהם קומה אחת.
ז. אמרו: 'ראינוהו בלא כונה, וכין שהתבוננו בו ונתכוננו
לראותו להעיד, שוב לא ראינוהו' - אין זו עדות, ואין
מקדשים עליה, שמה עבים נתקשרו ונראו בלכנה, והלכו
להם. אמרו עדים: 'ראינוהו ביום תשעה ועשרים שחרית
במזרח קדם שתעלה השמש, וראינוהו ערבית במערב
בליל שלשים' - הרי אלו נאמנים, ומקדשין על ראיה זו,
שהרי ראוהו בזמנו; אבל הראיה שאמרו שראוהו
בשחרית, אין נזקקין לה, שאין אנו אחראים לראית
שחרית, וכידוע שהעדים הם שנתקשרו, ונראה להם
בלכנה. וכן אם ראוהו בזמנו, ובליל עבירו לא נראה -
הרי אלו נאמנים; שאין אנו אחראים אלא לראית ליל
שלשים בלבד.
ז. ביצד מקבלין עדות החדש? כל מי שראוי להעיד
שראה את הירח, בא לבית דין; ובית דין מכניסים אותם
כלם למקום אחד, ועושים להם סעודות גדולות, כדי
שיהיו העם רגילים לבוא. וזוג [עדים] שבא ראשון,
בודקים אותו ראשון בבדיקות שאמרנו. מכניסים את
הגדול, ושואלים אותו; נמצאו דבריו מכוננים לחשבון,
מכניסים את חברו; נמצאו דבריהם מכוננים, עדותם קיימת.
ושאר כל הזוגות, שואלים אותם ראשי דברים - לא
שצריכים להם, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש [מאוכזבים],
כדי שיהיו רגילין לבוא.
ח. ואחר כך, אחר שתתקנם העדות, ראש בית דין אומר:
'מקדש', וכל העם עונים אחרי: 'מקדש, מקדש'. ואין
מקדשים את החדש אלא בשלשה, ואין מחשבים אלא
בשלשה, ואין מקדשים אלא חדש שנראה בזמנו [ליל ל'].
ואין מקדשים אלא ביום; ואם קדשוהו בלילה, אינו
מקדש. אפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית
דין 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים, או שנתקרו
העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשכה
ליל אחד ושלשים - אין מקדשין אותו, ויהיה החדש
מעבר, ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלשים, אף
על פי שנראה בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא
בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעים.

ימים מפני הספק - לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית
דין ראש החדש, אי זה יום הוא.
יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהן שלוחי ניסן, ולא היו
מגיעין אליהן שלוחי תשרי; ומן הדין היה שייעשו פסח
יום טוב אחד, שהרי הגיעו להם שלוחין וידעו באיזה יום
נקבע ראש חדש, ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים,
שהרי לא הגיעו אליהן שלוחין. וכדי שלא לחלק
במועדות, התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי
מגיעין לו, עושין שני ימים, אפלו יום טוב של עצרת.
יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים -
ששלוחי תשרי אינם מהלכין באחד בתשרי, מפני שהוא
יום טוב, ולא בפעשירי בו, מפני שהוא יום הפפורים.
יד. אין השלוחין צריכין להיותם שנים, אלא אפלו אחד
נאמן. ולא שלח בלבד, אלא אפלו תגר (סוחר) משאר
העם שבא לדרך ואמר: 'אני שמעתי מפי בית דין
שקדשו את החדש ביום פלוני' - נאמן, ומתקנין את
המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא,
ועד אחד בשר נאמן עליו.
טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים,
והשפיעו בנשף (קודם עלות השחר) ועברו את החדש כמו
שבארנו בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו
עדים רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל
שלשים, ואפלו באו בסוף החדש - מאימין (מטילין אימה)
עליהם איום גדול ומטריפים אותם בשאלות, ומטריחין
עליהם בבדיקות ומקדקקין בעדותן, ומשתדלין בית דין
שלא יקדשו חדר זה, הואיל ויצא שמו 'מעבר'.
טז. ואם עמדו העדים בעדותם ונמצאת מכנת, והרי
העדים אנשים ידועים ונבונים (ולא נחבלול), ונתקרה
העדות פראי - מקדשין אותו, וחוזרין ומונין לאותו
החדש מיום שלשים, הואיל ונראה הירח בלילה.
יז. ואם הצרכו בית דין (מאיוז סיבה) להניח חדר זה
מעבר, כשהיה קדם שיבואו אלו העדים (ואח"כ הגיעו עדים
שלפי עדותם יש לחסר את החודש, למרות זאת לא משנים ו) -
מניחין; וזה הוא שאמרו: 'מעברין את החדש לצרף'. ויש
מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה ואומר: 'לעולם
אין מעברין את החדש לצרף; הואיל ובאו עדים -
מקדשין, ואין מאימין עליהם' (אין מבבלים אותם כדי לדחות
עדותם ולעבר את החודש).
יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא
בשאר החדשים, חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי
שבאו אחר שעברו הרגלים, שבכר נעשה מה שנעשה,
ועבר זמן הקרבת וזמן המועדות; אבל אם באו העדים
בניסן ותשרי קדם חצי החדש, מקבלין עדותם, ואין
מאימין עליהם כלל, שאין מאימין על עדים שהעידו על
החדש שראוהו בזמנו כדי לעברו.
יט. אבל מאימין על עדים שנתקלקלה (הוכחשה) עדותם,
והרי הדבר נוטה שלא תתקם העדות ויתעבר החדש -

העדים, ואי אפשר שיאריכו מוסף היום אחר תמיד של
בין הערבים. עמדו בית דין, והתקינו שלא יהיו מקבלים
עדות החדש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום
להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים, ונספיקהם.
ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין
הערבים; ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין
אותו היום קדש, ולמחר קדש, ומקריבין מוסף למחר, לפי
שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש,
התקין רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו, שיהיו מקבלין עדות
החדש כל היום כלו, ואפלו באו עדים יום שלשים בסוף
היום סמוך לשקיעת החמה, מקבלין עדותם ומקדשין יום
שלשים בלבד.
ז. כשמעברין בית דין את החדש, מפני שלא באו עדים
כל יום שלשים - היו עולין למקום מוכן, ועושין בו
סעודה ביום אחד ושלשים שהוא ראש חדר. ואין עולין
לשם בליילה, אלא בנשף קדם עלות השמש; ואין עולין
לסעודה זו פחות מעשרה; ואין עולין לה אלא בפת דגן
וקטנית, ואוכלין בעת הסעודה. וזה היא סעודת מצוה של
עבור החדש האמורה בכל מקום.
ח. בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש, היו
משיאין משואות (מדליקים אבוקות) בראשי ההרים ובליל
שלושים ואחד כדי שידעו הרחוקים; משקלקלו הכותים -
שהיו משיאין משואות כדי להטעות העם - התקינו שיהיו
שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינם
מחללין את יום טוב, ואין צריך לומר שבת - שאין
מחללין את השבת לקימו, אלא לקדשו בלבד (על העדות
שמקדשת החודש).
ט. על ששה חדשים היו שלוחין יוצאין: על ניסן, מפני
הפסח. ועל אב, מפני התענית. ועל אלול, מפני ראש
השנה, כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול - אם נודע
להם שקדשו בית דין יום שלשים, נוהגים אותו היום קדש
בלבד; ואם לא נודע להם, נוהגים יום שלשים קדש ויום
אחד ושלשים קדש, עד שיבואו להם שלוחי תשרי. ועל
תשרי, מפני תקנת המועדות. ועל פסח, מפני חנכה. ועל
אדר, מפני הפורים. ובזמן שבית המקדש קים - יוצאין
על איר, מפני פסח קטן (שני).
י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי - אין יוצאין אלא ביום ראש
חדש, אחר שתעלה השמש, עד שישמעו מפי בית דין
'מקדש'; ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים,
כמו שאמרנו, ושמעו מפי בית דין 'מקדש' - יוצאין
מבערב. ושלוחי שאר הששה חדשים - יש להם לצאת
מבערב אחר שנגאה הירח, אף על פי שעדין לא קדשו
בית דין אותו החדש; הואיל ונראה החדש, יצאו, שהרי
למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.
יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את
המועדות יום טוב (ביום) אחד, כפתוב בתורה; ומקומות
הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני

הצנה, ולא מפני גליות ישראל שעדין לא נעקרו ממקומם, ולא מפני השמאה - בגון שהיו רב הקהל או רב הכהנים טמאים, אין מעברין את השנה כדי שיהיה להם פנאי לטהר ויעשו בטוהרה, אלא יעשה בטמאה; ואם עברו את השנה מפני השמאה, הרי זו מעברת.

ז. לש שני דברים שאין מעברין את השנה בשבילם כלל, אכל עושין אותם סעד [תוספת הסברה לציבור על סיבת העיבור] - לשנה שצריכה [בין כן] עבור מפני התקופה או מפני האביב ופרות האילן; ואילו הן: מפני הגדלים והטלאים שעדין לא נולדו או שהם מעט, ומפני הגוזלות [שאפשר להביאן כעולת ראה] שלא פרחו. אין מעברין בשביל אלו כדי שיהיו הגדלים והטלאים מצויין לפסחים, והגוזלות מצויין לראיה או למי שנתחייב בקרבן העוף; אכל עושין אותם סעד לשנה.

ח. כיצד עושין אותם סעד לשנה? אומרים: 'שנה זו צריכה עבור מפני התקופה שמשכה, או מפני האביב ופרות האילן שלא הגיעו; ועוד, שהגדלים קטנים והגוזלות רכים'.

ט. אין מעברין את השנה, אלא בזמנן לה. כיצד? יאמר ראש בית דין הגדול לפלוני ופלוני מן הסנהדרין: 'היו מזמנין למקום פלוני, שנחשב ונראה ונדע אם שנה זו צריכה עבור, או אינה צריכה עבור; ואותן שזמנו בלבד, הן שמעברין אותה. ובכמה מעברין אותה? מתחילין בשלשה דינים: מכלל סנהדרין גדולה, ממי שסמכו אותם. אמרו שנים: 'לא נשב ולא נראה אם צריכה עבור אם לא', ואחד אומר: 'נשב ונבדק' - בטל יחיד במעוט; אמרו שנים: 'נשב ונראה', ואחד אומר: 'לא נשב' - מוסיפין עוד שנים מן המזמנים, ונושאים ונותנים בדבר. י. שנים אומרים: 'צריכה עבור', ושלשה אומרים: 'אינה צריכה' - בטל שנים במעוט; שלשה אומרים: 'צריכה', ושנים אומרים: 'אינה צריכה עבור' - מוסיפין שנים מן המזמנים לה, ונושאים ונותנים בשבעה. אם גמרו כלם לעבר או שלא לעבר, עושין כמה שגמרו; ואם נחלקו - הולכים אחר הרב, בין לעבר בין שלא לעבר. וצריך שיהיה ראש בית דין הגדול שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד, מכלל השבעה; ואם גמרו בשלשה לעבר, הרי זו מעברת - והוא שיהיה הנשיא עמהם, או שירצה. ובעבור השנה, מתחילין מן הצד [הקטן שבדינים]; ולקדוש החדש, מתחילין מן הגדול.

יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מלף, ולא כהן גדול: מלף - מפני חילותיו ומלחמותיו, שמא דעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר; וכהן גדול - מפני הצנה, שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר, כדי שלא יבוא תשוי בימי הקר, והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות. יב. הנה ראש בית דין הגדול, והוא הנקרא 'נשיא', בדרך חזקה - אין מעברין אותה אלא על תנאי, אם ירצה הנשיא. בא ורצה, הרי זו מעברת; לא רצה, אינה מעברת.

מאימין עליהם [על המכחישים] כדי שתתקיים העדות, ויתקדש בזמנו; וכן אם באו עדים להזים את העדים שראוהו בזמנו, קדם שיקדשוהו בית דין - הרי אלו מאימין על המזמין עד שלא תתקיים ההזמה, ויתקדש החדש בזמנו.

פרק ד

א. שנה מעברת, היא השנה שמוסיפין בה חדש; ואין מוסיפין לעולם אלא אדר, ועושין אותה שנה שני אדרין - אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חדש זה? מפני זמן האביב, כדי שיהיה הפסח באותו זמן, שנאמר: "שמור את חדש האביב", שיהיה חדש זה בזמן האביב. ולולא הוספת החדש הזה - היה הפסח בא פעמים בימות החמה, ופעמים בימות הגשמים.

ב. על שלשה סימנין מעברין את השנה - על התקופה [ראה ערכו במדור קהל], ועל האביב, ועל פרות האילן. כיצד? בית דין מחשבין, ויודעין: אם תהיה תקופת ניסן [- האביב] בששה עשר בניסן, או אחר זמן זה - מעברין אותה השנה, ויעשו אותו ניסן אדר שני, כדי שיהיה הפסח בזמן האביב; ועל סימן זה סומכין ומעברין, ואין חוששין לסימן אחר.

ג. וכן אם ראו בית דין שעדין לא הגיע האביב, אלא עדין אפל הוא [מתאחר מלבוש], ולא צמחו פרות האילן, שדרכם לצמח בזמן הפסח - סומכין על שני סימנין אלו, ומעברין את השנה; ואף על פי שהתקופה קדם לששה עשר בניסן, הרי הם מעברין, כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עמר התנופה בששה עשר בניסן, וכדי שיהיו הפרות צומחין בדרך כל זמן האביב.

ד. ועל שלש ארצות היו סומכין באביב - על ארץ יהודה, ועל עבר הירדן, ועל הגליל. ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו, ובאחת לא הגיע - אין מעברין; ואם הגיע באחת מהן, ולא הגיע בשתיים - מעברין, אם עדין לא צמחו פרות האילן. ואילו הם הדברים שהם העקר שמעברין בשבילם, כדי להיות השנים שני חמה.

ה. ויש שם דברים אחרים שהיו בית דין מעברין בשבילם, מפני הצרך; ואילו הן: מפני הדרכים שאינן מתקנין, ואין העם יכולין לעלות [לרגל בפסח] - מעברין את השנה, עד שייפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים. ומפני הגשמים שנתהרסו, ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את העם, או מסכנים בעצמן ומתים - מעברין את השנה, עד שיתקנו הגשמים. ומפני תגורי פסחים שאבדו בגשמים, ואין להם מקום לצלות את פסחיהם - מעברין את השנה, עד שיבנו התגורים וייבשו. ומפני גליות ישראל שנגעקרו ממקומם [התחילו ללכת לירושלים], ועדין לא הגיעו לירושלים - מעברין את השנה, כדי שיהיה להם פנאי להגיע.

ו. אכל אין מעברין את השנה לא מפני השלג, ולא מפני

למדו איש מאיש ממשוה רבנו, שפך הוא פרוש הדבר: 46
עדות זו תהיה מסורה "לכם", ולכל העומד אחריהן 47
במקומן. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין 48
קובעין חדשים ואין מעבירין שנים, אלא בחשבון זה שאנו 49
מחשבים בו היום. 50

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא - שבזמן שיש 51
סנהדרין, קובעין על הראיה; ובזמן שאין שם סנהדרין, 52
קובעין על חשבון זה שאנו מחשבים בו היום, ואין נזקקין 53
לראיה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה 54
הוא יום הראיה, או קדם לו ביום, או אחריו ביום. וזה 55
שיהיה קדם לראיה ביום - פלא [נדר] הוא, ובאמצעות שהן 56
למצרע ארץ ישראל. 57

ג. ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה? מסוף 58
חכמי תלמוד, בעת שחרבה ארץ ישראל, ולא נשאר שם 59
בית דין קבוע; אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי 60
תלמוד עד ימי אבני ורכא - על קביעת ארץ ישראל היו 61
סומכין. 62

ד. כשהיתה סנהדרין קיימת, והן קובעין על הראיה - היו 63
בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי 64
תשרי, עושין ימים טובים יום אחד בלבד; ושאר 65
המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהן, היו 66
עושין שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו 67
בו בני ארץ ישראל את החדש. 68

ה. בזמן הזה שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ 69
ישראל קובעין על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל 70
המקומות עושין יום טוב אחד, אפלו המקומות הרחוקות 71
שבחוץ לארץ, כמו בני ארץ ישראל - שהכל על חשבון 72
אחד סומכין וקובעין; אבל תקנת חכמים היא, שיהיה 73
במנהג אבותיהם שבידיהם. 74

ו. לפיכך, כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו 75
כשהיו השלוחין יוצאין, יעשו שני ימים, ואפלו בזמן 76
הזה, כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על 77
הראיה; ובני ארץ ישראל בזמן הזה, עושין יום אחד 78
במנהגן, שמעולם לא עשו שני ימים. נמצא יום טוב שני 79
שאנו עושין בגליות בזמן הזה, מדברי סופרים שתקנו 80
דבר זה. 81

ז. יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראיה, 82
היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים 83
מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את 84
החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. 85

ח. ולא עוד, אלא אפלו בירושלים עצמה שהוא מקום 86
בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה 87
שני ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלשים, 88
נוהגין היו באותו היום שמצפיין לעדים קדש ולמחר קדש; 89
והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפלו בזמן הראיה, 90
התקינו שיהיו עושין אפלו בני ארץ ישראל אותו תמיד 91
שני ימים, בזמן הזה שקובעין על החשבון. הגה למדת, 92

ואין מעבירין את השנה אלא בארץ יהודה, שהשכינה 1
בתוכה, שנאמר: "לשכנו תדרשו"; ואם עברה בגליל, 2
מעברת. ואין מעבירין אלא ביום; ואם עברה בלילה, 3
אינה מעברת. 4

יג. יש לבית דין לחשב ולידע אי זו שנה תהיה מעברת, 5
בכל עת שירצו, אפלו כמה שנים, אבל אין אומרים שנה 6
פלונית מעברת; אלא אחר ראש השנה הוא שאומרים 7
שנה זו מעברת. ודבר זה - מפני הדחק; אבל שלא 8
בשעת הדחק, אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא 9
שאומרים שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר 10
שני. אמרו לפני ראש השנה, שנה זו שתפגס מעברת - 11
אינה מעברת באמירה זו. 12

יד. הגיע יום שלשים באדר, ולא עברו עדין השנה - אין 13
מעבירין אותה כלל; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש 14
ניסן, ומשכנס ניסן ולא עברו, אינם יכולים לעבר. ואם 15
עברה ביום שלשים של אדר, הרי זו מעברת. באו עדים 16
אחר שעברה, והעידו על הירח - הרי אלו מקדשין את 17
החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני; ואלו 18
קדשוהו קדם שיצברו את השנה - שוב לא היו מעבירין, 19
שאין מעבירין בניסן. 20

טו. אין מעבירין את השנה בשנת רעבון, שהכל רצים 21
לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר להוסיף להם זמן 22
לאסור החדש [=אסור אכילת תבואה חדשה, שהוא עד הקרבת 23
העומר בט"ו בניסן]. ואין מעבירין בשביעית, שיד הכל 24
שולטת [הורסות] על הספיחין [הגדלים מאליהם], ולא ימצאו 25
לקרבן העמר ושתי הלחם [שבאים מהספיחים]; ורגילין היו 26
לעבר בערב שביעית. 27

טז. יראה לי, שזה שאמרו חכמים 'אין מעבירין בשנת 28
רעבון ובשביעית' - שלא יעברו בהם מפני הצר; אבל 29
אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה, או מפני 30
האביב ופרות האילן - מעבירין לעולם בכל זמן. 31

יז. כשמעבירין בית דין את השנה, כותבין אגרות לכל 32
המקומות הרחוקים, ומודיעים אותם שעברה, ומפני מה 33
עברה; ועל לשון [- בשם] הנשיא נכתבות, ואומר להם: 34
שהסכמתי אני וחדברי, והוספנו על שנה זו כף וכף - רצו 35
תשעה ועשרים יום, רצו שלשים יום, שחדש העבור 36
הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר, לאנשים 37
הרחוקים שמודיעין אותם; אבל הם - לפי הראיה הם 38
עושים, אם מלא אם חסר. 39

פרק ה

א. כל שאמרנו מקביעת ראש החדש על הראיה, ועבור 41
השנה מפני הזמן או מפני הצר - אין עושין אותו אלא 42
סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים שבארץ 43
ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות; שפך נאמר למשה 44
ואהרן: "החדש הזה לכם ראש חדשים"; ומפי השמועה 45

יום ש"ק כ"ה שבט ה'תשע"ה

48

פרק ו

49

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה
[של ה"מולד"] שיתקבץ [נפגש] בה הירח עם החמה בדקדוק
הרבה [בחישוב מדויק], בדרך שהאצטנגינין - החוזים
בכוכבים] עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה.
ותחלת אותו החשבון [הבסיס לחשבון זה], הוא החשבון
שמחשבין בקרוב [בממוצע] ויודעין שעת קבוצם בלא
דקדוק; ושעת קבוצם בלא דקדוק אלא במהלכם
האמצעי, הוא הנקרא 'מולד' [ראה ערכו בעמוד קלח]. ועקרי
החשבון שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו על
הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא
'עבור'; ואלו הן:

ב. היום והלילה [ראה ערכו בעמוד קלח], ארבע ועשרים
שעות בכל זמן, שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה.
והשעה, מחלקת לאלף ושמנים חלקים [ראה ערכו בעמוד
קא]; ולמה חלקו השעה למנין זה? לפי שמנין זה יש בו
חצי ורביע ושמין [ושמינית], וישליש ושתיים ותשיע, וחמש
ועשור, והרבה חלקים יש לכל אלו השמות.

ג. משיתקבץ [נפגש] הירח והחמה לפי חשבון זה, עד
שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי [ראה ערכו בעמוד
קא] - תשעה ועשרים יום ושתיים עשרה שעות מיום
שליש מתחלת לילו, ושבע מאות שלשה ותשעים חלקים
משעת שלש עשרה; וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד,
וזה הוא חדשה של לבנה.

ד. שנה של לבנה [ראה ערכו בעמוד קלח] - אם תהיה שנים
עשר חדש מחדשים אלו - יהיה כללה שלש מאות
וארבעה וחמשים יום ושמונה שעות ושמונה מאות ושלשה
ושבעים חלקים; ואם תהיה מעברת, ותהיה השנה שלשה
עשר חדש - יהיה כללה שלש מאות שלשה ושמנים יום
ואחת ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמנים
חלקים. ושנת החמה, היא שלש מאות חמשה ושלשים יום
ושש שעות. נמצא תוספת שנת החמה [ראה ערכו בעמוד קא]
על שנת הלבנה, עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים
וארבעה חלקים.

ה. כשתשליך [תחלק] ימי חדש הלבנה שבועה שבועה, שהם
ימי השבוע - ישאר יום אחד ושתיים עשרה שעות ושבע
מאות ושלשה ותשעים חלקים, סימן להם א' י"ב תשצ"ג;
וזה היא שארית חדש הלבנה. וכן כשתשליך ימי שנת
הלבנה שבועה שבועה - אם שנה פשוטה היא - ישאר
מנה ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות ושלשה
ושבעים חלקים, סימן להם ד' ח' תתע"ו; וזה היא שארית
שנה פשוטה. ואם שנה מעברת היא - תהיה שאריתה
חמשה ימים ואחת ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה
ושמונים חלקים, סימן להם ה' כ"א תקפ"ט.

92

1 שאפלו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה, מדברי
סופרים.

2

ט. אין עשית יום אחד תלויה בקריבת המקום. ביצר? אם
יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או
פחות, שבודאי אפשר שיגיעו להם שלוחין - אין אומרים
שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו
שהיו השלוחין יוצאין למקום זה? שמה לא היו השלוחין
יוצאין למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל, ואחר
שחזרו לקבץ על החשבון, ישבו שם ישראלים שהן חבין
לעשות שני ימים; או מפני שהיה חרום [סכנה] בדרך,
בדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה; או מפני
שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבר ביניהם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היה כל בוגי
מצרים עושין יום אחד, שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי
תשרי, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא
מהלך שמונה ימים או פחות; וכן רב סוריא. הא למדת,
שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

יא. נמצא עקר דבר זה על דרך זו, כך הוא: כל מקום
שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים
גמורים - עושין שני ימים לעולם, כמנהגם מקדם; שאין
שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין, אלא למקום שבינו ובין
ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שבינו
ובין ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר
שהיו שלוחין מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום
מארץ ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני,
כגון אושא ושפרעם ולד ויבנה ונב וטבריה וכיוצא בהן,
עושין יום אחד בלבד. ואם אותו המקום מסוריא, כגון
צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון
מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן
שבדיהן: אם יום אחד, יום אחד; ואם שני ימים, שני
ימים.

יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה או פחות מעשרה,
והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא
עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו
ישראל עתה - עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל
יום טוב שני מדברי סופרים - ואפלו יום טוב שני של
ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו,
ואומרים שראש חדש יום פלוני, ויום טוב ביום פלוני -
לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין
מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ; ואין אנו
סומכין, אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה
שאנו מחשבין, לגלות הדבר בלבד: פיון שאנו יודעין
שעל חשבון זה הם סומכין, אנו מחשבין לידע יום
שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא; ובקביעת בני
ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב, לא
מפני חשבון שאנו מחשבין.

47

יג. כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור, ותוסיף עליו ב' 48
 י"ו תקצ"ה, יצא לך מולד תחלת המחזור שאחרי; וכן 49
 מולד כל מחזור ומחזור, עד סוף העולם. ויכרך אמרנו, 50
 שמולד תחלת המחזור הראשון היה ב' ה' ר"ד. ומולד 51
 השנה, הוא מולד תשרי של אותה השנה. 52
 יד. ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה שתמצא, ומולד כל 53
 חדש שתמצא, משנים שעברו, או משנים שעתידים לבוא. 54
 כיצד? תקח שני יצירה שעברו וגמרו, ותעשה אותם 55
 מחזורין של תשע עשרה תשע עשרה, ותדע מנן 56
 המחזורין שעברו, ומנן השנים שעברו ממחזור שעדין לא 57
 נשלם; ותקח לכל מחזור ומחזור ב' י"ו תקצ"ה, ויכל 58
 שנה פשוטה משני המחזור שלא נשלם ד' ח' תתע"ו, 59
 ויכל שנה מעוברת ה' כ"א תקפ"ט, ותקבץ הכל, ותשלים 60
 החלקים שעות, ותשלים השעות ימים, והימים תשליכם 61
 שבועה שבועה; והנשאר מן הימים ומן השעות והחלקים, 62
 הוא מולד שנה שתמצא לידע מולדה. 63
 טו. מולד השנה שיצא בחשבון זה, הוא מולד ראש חדש 64
 תשרי. וכשתוסיף עליו א' י"ב תשצ"ג, יצא מולד 65
 מרחשון; וכשתוסיף על מולד מרחשון א' י"ב תשצ"ג, 66
 יצא מולד פסלו; וכן לכל חדש וחדש זה אחר זה, עד 67
 סוף העולם. 68

פרק ז

א. אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי לפי חשבון זה, 70
 לא באחד בשבת, ולא ברביעי בשבת, ולא בערב שבת - 71
 סימן להן אד"ו; אלא כשיהיה מולד תשרי באחד משלושה 72
 ימים האלו, קובעין ראש החדש ביום שלאחריו. כיצד? 73
 הרי שהיה המולד באחד בשבת, קובעין ראש חדש תשרי 74
 בשני; ואם יהיה המולד ברביעי, קובעין ראש חדש 75
 בחמישי; ואם יהיה המולד בששי, קובעין ראש חדש 76
 בשביעי. 77
 ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי 78
 היום, קובעין ראש חדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי 79
 שהיה המולד ביום השני שש שעות ביום או יתר על שש 80
 שעות, קובעין ראש חדש בשלישי. ואם יהיה המולד קדם 81
 חצי היום, אפלו בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו 82
 יום המולד עצמו; והוא, שלא יהיה אותו היום מימי 83
 אד"ו. 84
 ג. כשיהיה המולד בחצות היום או אחר חצות, וידחה 85
 ליום שלאחריו - אם יהיה יום שלאחריו מימי אד"ו - 86
 הרי זה נדחה לשלאחר אחריו, ויהיה ראש החדש קבוע 87
 בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי שהיה המולד בשבת 88
 בחצות היום, סימן ז' י"ח - קובעין ראש החדש בשנה 89
 שמולדה כזה, בשני בשבת; וכן אם היה המולד בשלישי 90
 בחצות או אחר חצות, קובעין ראש החדש בחמישי 91
 בשבת. 92
 ד. מולד תשרי שיצא בחשבון זה בליל שלישי בתשע 93

ו. כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים, ותוסיף 1
 עליו א' י"ב תשצ"ג - יצא מולד שאחרי, ותדע באי זה 2
 יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובכמה חלקים יהיה. 3
 ז. כיצד? הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש 4
 שעות ביום ומאה ושבועה חלקים, סימן להם א' ה' ק"ז. 5
 כשתוסיף עליו שארית חדש לבנה, והוא א' י"ב תשצ"ג 6
 - יצא מולד איר בליל שלישי חמש שעות בלילה ותשע 7
 מאות חלקים, סימן להם ג' ה' תת"ק. ועל דרך זו עד סוף 8
 העולם, חדש אחר חדש. 9
 ח. וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו, ותוסיף שאריתה 10
 על ימי המולד - אם פשוטה היא שארית הפשוטה, ואם 11
 מעוברת היא שארית המעוברת - יצא לך מולד שנה 12
 שלאחריה. וכן שנה אחר שנה, עד סוף העולם. והמולד 13
 הראשון שממנו תתחיל, הוא מולד שהיה בשנה ראשונה 14
 של יצירה, והוא היה בליל שני חמש שעות בלילה 15
 ומאתים וארבעה חלקים, סימן להם ב' ה' ר"ד; וממנו 16
 היא תחלת החשבון. 17
 ט. בכל החשבונות האלו שתדע מהם המולד, כשתוסיף 18
 שארית עם שארית, כשיתקבץ מן החלקים אלף ושמונים, 19
 תשלים שעה אחת ותוסיף אותו למנן השעות; 20
 וכשיתקבץ מן השעות ארבע ועשרים, תשלים יום ותוסיף 21
 למנן הימים; וכשיתקבץ מן הימים יותר על שבועה, 22
 תשליף שבועה מן המנן ותניח הנשאר - שאין אנו מחשבים 23
 לידע מנן הימים, אלא לידע באיזה יום מימי השבוע 24
 ובאיזו שעה ואיזה חלק יהיה המולד. 25
 י. כל תשע עשרה שנה, שיהיו מהן שבע שנים מעוברות 26
 ושתיים עשרה פשוטות - נקרא 'מחזור' נראה ערכו בעמוד 27
 קא; ולמה סמכנו על מנן זה? שבזמן שאמה מקבץ מנן 28
 ימי שתיים עשרה שנה פשוטות ושבוע מעוברות ושעתינהן 29
 וחלקיהן, ותשלים כל אלף ושמונים חלקים שעה, וכל 30
 ארבע ועשרים שעות יום, ותוסיף למנן הימים - תמצא 31
 הכל תשע עשרה שנה משני החמה, שכל שנה מהן שלש 32
 מאות וחמשה וישישים יום ושש שעות בשנה. ולא ישאר 33
 ממנן ימי החמה בכל תשע עשרה שנה זו, חוץ משעה 34
 אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים, סימן להם 35
 א' תפ"ה. 36
 יא. נמצא במחזור שהוא כזה, החדשים בלם חדשי 37
 הלבנה, והשנים שני החמה; והשבע השנים המעוברות 38
 שבכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה, הם שנה שלישית 39
 מן המחזור וששית ושמינית, ושנת אחת עשרה ושנת 40
 ארבע עשרה ושנת שבע עשרה ושנת תשע עשרה. 41
 יב. כשתקבץ שארית כל שנה משתיים עשרה שנה 42
 הפשוטות, שהוא ד' ח' תתע"ו, ושארית כל שנה משבע 43
 שנים המעוברות, שהוא ה' כ"א תקפ"ט, ותשליף הכל 44
 שבועה שבועה - ישאר שני ימים ושש עשרה שעות וחמש 45
 מאות וחמשה ותשעים חלקים, סימן להם ב' י"ו תקצ"ה; 46
 וזה הוא שארית המחזור. 47

46 ומקצתו מהבא, שנאמר: "עד חדש ימים" - מפי השמועה
47 למדו, שנימים אתה מחשב לחדש, ואי אתה מחשב שעות.
48 ב. לפיכך עושין חדשי הלכנה, מהם חדש חסר תשעה
49 ועשרים בלבד, ואף על פי שחדשה של לכנה יתר על זה
50 בשעות, וחדש מלא משלשים יום, ואף על פי שחדשה
51 של לכנה פחות מזה בשעות - כדי שלא לחשב בחדש
52 שעות, אלא ימים שלמים.
53 ג. אלו היה חדשה של לכנה תשעה ועשרים יום ומחצה
54 בלבד, היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר, והיו ימי
55 שנת הלכנה שלש מאות ארבעה וחמשים יום, ששה
56 חדשים חסרים וששה מלאים; אבל מפני החלקים שיש
57 בכל חדש וחדש יתר על חצי היום, יתקבצו מהם שעות
58 וימים, עד שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים יותר על
59 המלאים, ובמקצת השנים חדשים מלאים יותר על
60 החסרים.
61 ד. יום שלשים, לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון
62 זה: אם היה החדש שעבר חסר, יהיה יום שלשים ראש
63 החדש הבא. ואם היה החדש שעבר מלא, יהיה יום
64 שלשים ראש חדש, הואיל ומקצתו ראש חדש, ויהיה
65 תשלום החדש המלא שעבר; ויהיה יום אחד ושלושים
66 ראש החדש הבא, ומפניו הוא המנין, והוא יום הקביעה.
67 ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה, חדש אחד יום
68 אחד בלבד, וחדש אחד שני ימים.
69 ה. סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה, כף
70 הוא: תשרי, לעולם מלא; וחדש טבת, לעולם חסר;
71 ומטבת ואילף, חדש אחד מלא ואחד חסר על הסדר.
72 כיצד? טבת חסר, שבט מלא, אדר חסר, ניסן מלא, אייר
73 חסר, סיון מלא, תמוז חסר, אב מלא, אלול חסר. ובשנה
74 המעברת, אדר ראשון מלא, ואדר שני חסר.
75 ו. נשארו שני החדשים, שהם מרחשון וכסלו - פעמים
76 יהיו שניהם מלאים, ופעמים יהיו שניהם חסרים, ופעמים
77 יהיה מרחשון חסר וכסלו שלם. ושנה שיהיו בה שני
78 חדשים אלו מלאים, היא שנקראו חדשיה 'שלמים'; ושנה
79 שיהיו בה שני חדשים אלו חסרים, נקראו חדשיה
80 'חסרים'; ושנה שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא,
81 נקראו חדשיה 'כסדרן'.
82 ז. דרך ידעת השנה, אם חדשיה מלאים, או חסרים, או
83 כסדרן לפי חשבון זה - כף הוא: תדע תחלה יום שנקבע
84 בו ראש השנה שתצא לידע סדור חדשיה, כמו שבארנו
85 בפרק שביעי; ותדע יום שנקבע בו ראש השנה
86 שלאחריה, ויתחשב מנין הימים שביניהן חוץ מיום
87 הקביעה של זו ושל זו. אם תמצא ביניהם שני ימים, יהיו
88 חדשי השנה חסרים; ואם תמצא ביניהם שלשה ימים,
89 יהיו כסדרם; ואם תמצא ביניהם ארבעה ימים, יהיו
90 שלמים.
91 ח. במה דברים אמורים? בשנה השנה שתצא לידע
92 סדור חדשיה פשוטה. אבל אם היתה מעברת - אם תמצא

1 שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים משעה עשירית,
2 סימנה ג' ט' ר"ד, או יותר על זה - אם היתה שנה
3 פשוטה, דוחין את ראש החדש, ואין קובעין אותו
4 בשלישי בשנה זו, אלא בחמישי בשבת.
5 ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני בשלש שעות ביום
6 וחמש מאות ושמונים ותשעה חלקים משעה רביעית,
7 סימנה ב' ט"ו תקפ"ט, או יתר על כן - אם היתה אותה
8 השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה הסמוכה לה
9 שעברה מעברת - אין קובעין ראש החדש בשני בשנה
10 זו, אלא בשלישי.
11 ו. היה מולד השנה הפשוטה שאמרנו שתדחה לחמישי
12 פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג' ט' ר"ג או פחות
13 מזה - קובעין אותה בשלישי; וכן אם היה מולד מוצאי
14 המעברת פחות חלק, כגון שהיה סימנה ב' ט"ו תקפ"ח
15 או פחות מזה - קובעין אותה בשני. נמצא דרך קביעת
16 ראש חדש תשרי לפי חשבון זה, כף הוא: תחשב ותדע
17 המולד באי זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן
18 הלילה, ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום
19 הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או ברביעי
20 או בערב שבת, או אם היה המולד בחצות היום נראה ערכו
21 בעמוד קלח] או אחר חצות, או אם היה במאתים וארבעה
22 חלקים משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה והיתה
23 שנה פשוטה, או שהיה המולד בחמש מאות תשעה
24 ושמונים חלקים משעה רביעית מיום שני והיתה השנה
25 פשוטה שאחר המעברת - שאם יאירע אחד מארבעה
26 דברים האלו, אין קובעין ביום המולד, אלא ביום
27 שלאחריו או שלאחר אחריו, כדרך שבארנו.
28 ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו? לפי
29 שהחשבון הזה הוא לקבוץ הירח והשמש בהלוחם
30 האמצעי [נראה ערכו בעמוד קלח], לא במקומם האמתי [נראה
31 ערכו בעמוד קלח], כמו שהודענו; לפיכך עשו יום קביעה
32 ויום דחיה, כדי לפלע ביום קבוץ האמתי [נראה ערכו בעמוד
33 קלח]. כיצד? בשלישי קובעין, ברביעי דוחין, בחמישי
34 קובעין, בששי דוחין, בשבת קובעין, באחד בשבת דוחין,
35 בשני קובעין.
36 ח. ועקר שאר הארבע דחיות האלו, הוא זה העקר
37 שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי; וראיה לדבר,
38 שהיה המולד יהיה בליל שלישי וידחה לחמישי, ופעמים
39 רבות לא יהיה ירח בליל חמישי. ולא עוד, אלא ולא בליל
40 ששי, מכלל שלא נתקבצו השמש והירח קבוץ אמתי אלא
41 בחמישי.
42 פֶּרֶק ח
43 א. חדשה של לכנה - תשעה ועשרים יום ומחצה
44 וחלקים, כמו שבארנו. ואי אפשר לומר שראש החדש
45 יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר

- 1 בין יום קביעתה ובין יום קביעת שנה שלאחריה ארבעה
2 ימים, יהיו חדשי אותה שנה המעברת חסרים; ואם תמצא
3 ביניהם חמשה, יהיו כסדרם; ואם תמצא ביניהם ששה,
4 יהיו שלמים.
5 ט. כיצד? הרי שרצינו לידע סדור חדשי שנה זו, והיה
6 ראש השנה בחמישי והיא פשוטה, וראש השנה
7 שלאחריה בשני בשבת; נמצא ביניהן שלשה ימים, ידענו
8 ששנה זו חדשיה כסדרם. ואלו היה ראש השנה שלאחריה
9 בשלישי, היו חדשי שנה זו שלמים; ואלו היה ראש
10 השנה בשנה זו בשבת, ובשנה שלאחריה בשלישי בשבת,
11 היו חדשי שנה זו חסרין. ועל דרך זו תחשב לשנה
- 12 המעברת, כמו שבארנו.
13 י. יש שם סימנים שתסמוך עליהם כדי שלא תטעה
14 בחשבון סדור חדשי השנה, והן בנויין על עקרי זה
15 החשבון והקביעות והדחיות שבארנו דרךם; ואלו הן: כל
16 שנה שיהיה ראש השנה ב'ה בשלישי, תהיה לעולם
17 כסדרם לפי חשבון זה, בין פשוטה, בין מעברת; ואם
18 יהיה ראש השנה בשבת או בשני, לא תהיה כסדרם
19 לעולם, בין בפשוטה, בין במעברת; ואם יהיה ראש
20 השנה בחמישי - אם פשוטה היא, אי אפשר שיהיו
21 חדשיה חסרים לפי חשבון זה, ואם מעברת היא, אי
22 אפשר שיהיו חדשיה כסדרם לפי חשבון זה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט כ"ה שבט ה'תשע"ה

- 23 יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ה
24 הלכות תשובה
25 פרק ח
- 26 א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן
27 החיים שאין עמקן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא
28 שכתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארבת ימים" - מפי
29 השמועה [ממרע"ה] למדו: "למען ייטב לך", לעולם שכלו
30 טוב; "והארבת ימים", לעולם שכלו ארך; וזה הוא חיי
31 העולם הבא. שכר הצדיקים - הוא שיזכו לנעם זה, ויהיו
32 בטובה זו; ויפרעון הרשעים - הוא שלא יזכו לחיים אלו,
33 אלא יפלתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא
34 ממת שאינו חוזה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד
35 כבהמה. וזה הוא הפרת הפתוב בתורה, שנאמר: "הפרת
36 תפירת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הפרת",
37 בעולם הזה, "תפירת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש
38 שפרשה מן הגוף בעולם הזה - אינה זוכה לחיי העולם
39 הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.
40 ב. העולם הבא - אין בו גוף וגויה [שלה], אלא נפשות
41 הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו
42 גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל
43 הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא
44 יאירע בו דבר מן הדברים שמאציעין לגופות בעולם הזה,
45 כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא
46 בהן. כך אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו
47 לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין
48 ועטרותיהן בראשיהן, ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך
49 שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו
- 50 'צדיקים יושבין', על דרך החידה אמרו - כלומר, נפשות
51 הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא נגע. וכן זה שאמרו
52 'עטרותיהן בראשיהן' - כלומר, דעה שידעו, שבגללה זכו
53 לחיי העולם הבא, מצויה עמקן, והיא העטרה שלהן,
54 בענין שאמר שלמה: "בעטרה שעטרה לו אמו". והרי
55 הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף
56 כדי שתנוח על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים באן,
57 היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, 'ונהנין מזיו השכינה'?
58 שידעין ומשיגין מאמתת [מהות] הקדוש ברוף הוא, מה
59 שאינן יודעין והן בגוף האפל השפל.
60 ג. כל 'נפש' האמורה בענין זה, אינה הנשמה שהיא
61 צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה
62 מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות [המלאכים]
63 ושאר המעשים [מעשה בראשית ומרכבה]. והיא הצורה
64 שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא
65 הנקראת 'נפש', בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמקן
66 מות, שאין המות אלא ממאריעות הגוף ואין שם גוף,
67 נקראו 'צדור החיים', שנאמר: "והיתה נפש אדני צדורה
68 בצדור החיים". וזהו השכר הגדול שאין שכר למעלה
69 ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוו לה כל
70 הנביאים.
71 ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו,
72 ודרך הקדש, וספרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל ה',
73 ובית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה
74 זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום
75 'העולם הבא'.
76 ה. הנקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה - שתפירת
77 הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הפרת תפירת
78 הנפש ההיא, עונה בה". וזה האבדן, הוא שקוראין אותו
79 הנביאים דרך משל, 'באר שחת', ו'אבדון', ו'תפתה'

יום שני כ' שבט ה'תשע"ה

פרק ט

48

49

א. מאחר שגודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שגנפה
 לה אם שמרנו דרך ה' הכתובה בתורה - היא חיי העולם
 הבא, שנאמר: "למען ייטב לך, והארכת ימים"; והנפקה
 שנוקמין מן הרשעים שעוובו ארחות הצדק הכתובות
 בתורה - היא הפקדת, שנאמר: "הפקדת תפירת הנפש ההיא,
 עונה בה"; מה הוא זה שכתוב בכל התורה פלה, אם
 תשמעו יגיע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן
 הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלחמה ושלום,
 ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה
 והפסדו, וישאר כל דברי הברית? כל אותן הדברים אמת
 היו, ויהיו, ויבזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, יגיעו
 אלינו טובות העולם הזה פלן; ויבזמן שאנו עוברין עליהן,
 תקרא אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן
 הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות,
 הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כף
 הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו
 תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, יודעו נא
 ה' - ע"י התורה דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם
 הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו
 בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה
 בחכמה תמיד - שייסיר ממנו כל הדברים המונעין אותו
 מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע
 לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה,
 כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל
 ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויין ללמד
 בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שגנפה לחיי העולם הבא.
 וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם
 הזה: "וצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו בתורה, שאם
 נעוב התורה מנדעתנו ונעסק בהכלי הזמן, כענין שנאמר:
 "וישמן ישרון ויבצעט" - שדין האמת יסיר מן העוברים
 כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט, ומביא
 עליהן כל הרעות שמונעין אותן מלקנות העולם הבא, כדי
 שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא
 עבדת את ה' וגו' ועבדת את איביך, אשר ישלחנו ה' בך".
 נמצא פרוש כל אותן הברכות והקלות, על דרך זו:
 כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו -
 משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות, עד שתהיו
 פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה, כדי שתזכו לחיי
 העולם הבא, וייטב לך לעולם שכלו טוב, ותאריך ימים
 לעולם שכלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים
 טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא
 יקנה היום חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה
 שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחקמה בשאול".

1 [מדורה], ו'עלוקה'; וכל לשון פליה והשתתה קוראין לו,
 2 לפי שהיא הפליה שאין אחריה תקומה לעולם, וההפסד
 3 שאינו חוזר לעולם.
 4 ו. שמה חקל בעיניך טובה זו, ויתדמה שאין שכר המצוות
 5 והיות האדם שלם בדרך האמת, אלא להיות אוכל ושותה
 6 מאכלות טובות ובועל צורות נאות ולובש בגדי שש
 7 ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב
 8 ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערבים
 9 הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי
 10 דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הן, ואין
 11 בהם תועלת [תקווה]. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם
 12 הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים
 13 האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאווה להן ומחמדתן
 14 אלא מפני צרך הגוף, כדי שיימצא חפצו ויעמד על בריו.
 15 ויבזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו.
 16 הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום
 17 דרך בעולם הזה להשיגה בה ולידע אותה, שאין אנו
 18 יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווין;
 19 אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון]
 20 בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת,
 21 שנערך [נרמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף
 22 בעולם הזה במאכל ובמשתה, אינו כן; אלא אותה הטובה
 23 גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שנאמר
 24 דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים
 25 בך".
 26 ז. וכמה המה דוד והתאווה לחיי העולם הבא, שנאמר:
 27 "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר
 28 הודיענו חכמים הראשונים, שטובות העולם הבא אין כח
 29 באדם להשיגה על בריה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה
 30 אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתבאין
 31 בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שגהנין
 32 בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה
 33 לישראל. אבל טובות חיי העולם הבא, אין לה ערך
 34 ודמיון, ולא דמוה הנביאים, כדי שלא יפחתו אותה -
 35 ערכה בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה,
 36 אלהים זולתך - יעשה למחבה לו"; כלומר, הטובה שלא
 37 ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם
 38 שמחבה לו. אמרו חכמים: "כל הנביאים פלן לא נתנבאו
 39 אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - עין לא ראתה,
 40 אלהים זולתך".
 41 ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני
 42 שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובר, ואחר כך יבוא אותו
 43 העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד,
 44 שנאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך". ולא קראוהו
 45 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם
 46 אחר חיי העולם הזה שאנו קמין בו בגוף ונפש, וזה הוא
 47 הנמצא לכל אדם בראשונה.

הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה'
אלהיך". ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה
כל המצוות מאהבה.
ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה'
אהבה גדולה תרה, ענה עד מאד, עד שתהא נפשו
קשורה באהבת ה', ונמצא שונה [הוגה] בה תמיד - כאלו
חולי האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה
שהוא שונה בה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה
שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב
אזהביו, ושוגין בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל
נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה
אני"; וכל שיר השירים - משל הוא לענין זה.
ד. אמרו חכמים הראשונים: שמה תאמר, הריני למד
תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל
שאקבל שכר לחיי העולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה
את ה'"; כל שאדם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד
אמרו חכמים: "במצותיו חפץ מאד" - "במצותיו", ולא
בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוין לנבוגי
תלמידיהם ומשכיליהם בנחוד: אל תהיו כעבדים
המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה; אלא היו
כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל כלום -
אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו; כלומר, עבדו
מאהבה.
ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע
עדי פרענות - הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק
בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון
כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו
חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה -
שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. לפיכך, בשלמדין את
הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן
אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתתרה דעתן
ויתחכמו חכמה תרה, מגלין להן רז זה מעט מעט;
ומגלין אותן לענין זה בנחת, עד ששיגורו וידעוהו
ויעבדו מאהבה.
ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש ברוך הוא
נקשרת בלבד של אדם, עד שישנה [יעסוק] בה תמיד
כראוי ויעוב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר:
"בכל לבבך ובכל נפשך"; אלא בדעה שידעוהו ונכוול
ידעוהו כך אהבתו. ועל פי הדעה - תהיה האהבה: אם מעט
מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך, צריך אדם ליחד עצמו
[להתמסר] להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעין לו
את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו
בהלכות יסודי התורה.
ז. צריך רחמנא דסייען. נגמר ספר ראשון, בעזרת שדי.
ומנן פראים של ספר זה, ששה וארבעים פראים: הלכות
יסודי התורה, עשרה פראים; הלכות דעות, שבועה

ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ומשקה וזנות ודומה
להן - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות,
עד שיכלו ימיהם בבהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי
ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם
הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם
טורד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק
לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא.
ב. ומפני זה התאוו כל ישראל, וביאייהם וחקמיהם, ימות
המלך המשיח, כדי שינחיו ממלכות הרשעה שאינה מנחת
להן לעסק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע
וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן
הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת - שנאמר: "כי
מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש
את רעהו ואיש את אחיו", ונאמר: "והסירתי את לב
האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מוצר דור,
בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב
ממשה רבנו; ולפיכך, ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה',
ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים,
נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף השכר פלו
והטובה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון, הוא חיי
העולם הבא; אבל ימות המשיח - הוא העולם הזה,
ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר
אמרו חכמים הראשונים: 'אין בין העולם הזה לימות
המשיח, אלא שעבוד מלכיות בלבד'.

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ה

פרק י

א. אל יאמר אדם: 'הריני עושה מצוות התורה ועוסק
בחכמתה, כדי שאקבל הברכות הפתובות בה, או כדי
שאזכה לחיי העולם הבא; ואפרש מן העברות שהזהירה
תורה מהן, כדי שאנצל מן הקללות הפתובות בתורה, או
כדי שלא אבדת מחיי העולם הבא'. אין ראוי לעבד את
ה' על דרך זו! שהעובד על דרך זו, הוא עובד מיראה;
ואינה מעלת הנביאים, ולא מעלת החכמים. ואין עובד
את ה' על דרך זו, אלא עמי הארץ והנשים והקטנים,
שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתרה דעתן ויעבדו
מאהבה.
ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות
החכמה - לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה,
ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהיא
אמת, וסוף הטובה לבוא {בכללה} {בגללה}. ומעלה זו
היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא
מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא 'אברהם',
לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה

32 בַּה צוּי עַל שְׁאֵר הַמִּצְוֹת כּוֹלֵן. וְאַחֵר כֶּף קוֹרֵאִים אֶת פְּרִשְׁת
33 צִיצִית, שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּה צוּי עַל זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת.
34 ג. אֵף עַל פִּי שְׁאֵין מִצְוֹת צִיצִית נִוְהָגִת בְּלִילָה, וְאִם כֵּן הִיא
35 מְקוֹם לִזְמֵר שְׁאֵין רָאוּי לְקִרְוֹת בְּקִרְיַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִיבַת אֶת פִּרְשֵׁת
36 'וַיֹּאמֶר' שֶׁמֶדוּבָר בָּה עַל מִצְוֹת צִיצִית, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם קוֹרְאִין
37 אוֹתָהּ בְּלִילָה מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּה זְכוּרֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם, וּמִצְוָה
38 לְהִזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּיוֹם וּבְלִילָה שְׁנֶאֱמַר (דְּבָרִים טו, ג)
39 'לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ'
40 וּדְרָשׁוּ חוֹז' מִתִּיבַת 'כָּל' לְרִבּוּת אֶת הַלֵּילוֹת. וּקְרִיאַת שְׁלֹשׁ
41 פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ 'שְׁמַע', 'וְהָיָה אִם שְׁמוּעָה', וַיֹּאמֶר' עַל סֵדֶר זֶה
42 [הַמְּבֹאֵר לְעֵיל בַּהֲלַכָּה ב'] הִיא הַנִּקְרָאֶת קְרִית שְׁמַע.
43 ד. הַקּוֹרֵא אֶת קְרִית שְׁמַע, כְּשֶׁהוּא גּוֹמֵר אֶת הַפְּסוּק
44 הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', אֹמֵר אַחֲרָיו
45 בְּלִחַשׁ 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד', וְאַחֵר כֵּךְ חוֹזֵר
46 וְקוֹרֵא בְּדִרְכּוֹ אֶת הַמִּשְׁךָ פִּרְשֵׁת 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' שֶׁזֶהוּ 'וְאַהֲבַת אֶת
47 ה' אֱלֹהֶיךָ' עַד סוֹפָהּ, וְלִמָּה קוֹרִין כֵּן - אֶת הַתִּיבּוֹת 'בְּרוּךְ שֵׁם'
48 וְכו'. לְאַחֵר הַפְּסוּק 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל', וְהָיָה הֵן אֵינֶן כְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה, אֲלָא
49 הַטַּעַם הוּא מִשּׁוֹם שֶׁמִּסּוּרָת הִיא בְּיָדֵינוּ שֶׁכְּשֶׁעָשָׂה שְׁקִיבֵץ יַעֲקֹב
50 אָבִינוּ אֶת בְּנָיו בְּמִצְרַיִם בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ - קוֹדֵם פְּטִירָתוֹ, צִוִּים
51 וְזָרָם עַל יִיחּוּד הַשֵּׁם, וְעַל דִּרְךָ ה' שֶׁהִלָּךְ בָּה אֲבָרְהָם זְכוּ
52 וַיִּצְחָק אָבִיו, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ וַאֲמַר לֵהּ 'בְּנִי, שְׁמָא יֵשׁ בְּכֶם
53 פְּסוּלַת מִי שְׁאֵינוּ עוֹמֵד עִמִּי בְּיִיחּוּד אֲדוֹן כָּל הָעוֹלָם' -
54 כְּלוּמָר, שְׂמָא יֵשׁ בְּלִבְּךָ אֶחָד מִכֶּם שׁוֹרֵשׁ שֶׁל פְּסוּל וּפְגָם בְּאִמּוֹנָה וְאֵין
55 בְּלִבְּכֶם שְׁלֵמוֹת הָאִמּוֹנָה כְּלַבְבֵי שְׁאֵדוֹן הָעוֹלָם הוּא יְחִיד בְּעוֹלָמוֹ,
56 וּבִיאֹר שְׂאֵלָה זֹאת שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ הוּא כְּעִנְיָן שְׁאֵמַר לָנוּ מִשָּׁה
57 רַבִּינֵינוּ - שֶׁמֶשֶׁה רִבִּינוּ אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים כט, יז) 'פֶּן יֵשׁ
58 בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׁבֵט אֲשֶׁר לִכְבוֹ פָּנָה הַיּוֹם
59 מִעַם ה' אֱלֹהֵינוּ לְלָכֶת לְעִבְדֹת אֱלֹהִי הַגּוֹיִם הָהֵם וְגו', וְעַנּוּ כּוֹלֵם
60 - כָּל בְּנֵי וְאֶמְרוּ לַיעֲקֹב אֲבִיהֶם 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
61 אֶחָד', כְּלוּמָר שְׁמַע מִמֶּנּוּ, אָבִינוּ יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
62 אֶחָד, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה פֶּתַח הַזָּקֵן - יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְעַנָּה 'בְּרוּךְ שֵׁם
63 כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד', לְפִיכָף נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִזְמֵר
64 אֶת הַשִּׁבְחָה שֶׁשִּׁיבַח בּוֹ יִשְׂרָאֵל הַזָּקֵן שֶׁהֵם הַתִּיבּוֹת 'בְּרוּךְ שֵׁם
65 וְכו'. אַחֵר פְּסוּקָה זֶה - הַפְּסוּק 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד'.
66 ה. כְּשֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא אֶת קְרִית שְׁמַע, צָרִיךְ שִׁיחָה מְבָרֵךְ
67 לְפָנָיָהּ וְלֹאֲחֵרֶיהָ - בֵּין לִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע וּבֵין לְאַחֲרֶיהָ, וְכֵן הוּא
68 סֵדֶר הַבְּרִכוֹת: בְּקִרְיַת שְׁמַע שֶׁבְּיוֹם מְבָרֵךְ שְׁתֵּים - שְׁתֵּי בְּרִכוֹת

1 פְּרָקִים; הַלְכוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה, שְׁבַע פְּרָקִים; הַלְכוֹת
2 עֲבוּדָה זָרָה, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה, עֶשְׂרֵה
3 פְּרָקִים.

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ה

5 בְּשֵׁם ה', אֵל עוֹלָם.

6 מָה אֶהְיֶה תוֹרֵתְךָ, כָּל הַיּוֹם הִיא שִׁיחָתִי.

ספר שני והוא ספר אהבה

8 הַלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת קְרִית שְׁמַע, הַלְכוֹת
9 תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֵנִים, הַלְכוֹת תְּפִלִּין וּמִזְוָה וְסֵפֶר תוֹרָה,
10 הַלְכוֹת צִיצִית, הַלְכוֹת בְּרִכוֹת, הַלְכוֹת מִילָה.

הלכות קרית שמע

12 מִצְוֹת עָשָׂה אַחַת, וְהִיא לְקִרְוֹת קְרִית שְׁמַע פַּעַמִּים בְּיוֹם.
13 וּבִיאֹר מִצְוָה זֹאת - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

פרק א

15 א. פַּעַמִּים כָּכָל יוֹם קוֹרְאִים קְרִית שְׁמַע פַּעַם אַחַת בְּעֶרְבַּי
16 וּפַעַם שְׁנִי בִּבְקֹר, שְׁנֶאֱמַר בְּפִרְשֵׁת קְרִיאַת שְׁמַע (דְּבָרִים ו, יז)
17 'וּדְבַרְתָּ בָּם בִּשְׁבַתְךָ בְּבִיתְךָ וּבִלְכַתְךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ',
18 וּדְרָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמִּצְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע הִיא בְּשַׁעַת 'וּבִשְׁכַּבְךָ' כְּלוּמָר
19 בְּשַׁעַת שְׁדִרְךָ בְּנִי אֲדָם שׁוֹכְבִין עַל מִיטָתָם, וְזֶה הוּא לִילָה,
20 וּבְשַׁעַת 'וּבְקוּמְךָ' כְּלוּמָר בְּשַׁעַת שְׁדִרְךָ בְּנִי אֲדָם עוֹמְדִין - קִמִּים
21 מִמִּיטָתָם, וְזֶה הוּא יוֹם.

22 ב. וְמָה הוּא קוֹרֵא בְּקִרְיַת שְׁמַע: שְׁלֹשׁ פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ
23 שְׁבַתוֹרָה, וְהֵן, פִּרְשֵׁת 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' וְגו' עַד
24 'וּבִשְׁעִירְךָ' (דְּבָרִים ו, יז), וּפִרְשֵׁת 'וְהָיָה אִם שְׁמַע תִּשְׁמָעוּ' וְגו'
25 עַד 'וּבִשְׁעִירְךָ' (שִׁם יא, יג'כא), וּפִרְשֵׁת 'וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה' וְגו' עַד
26 'אֱלֹהֵיכֶם' (בְּמִדְבָּר טו, לדמא). וּמִקְדִּימִין לְקִרְוֹת פְּרִשְׁת 'שְׁמַע
27 יִשְׂרָאֵל', קוֹדֵם שְׁאֵר פְּרִשְׁתוֹת, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּה צוּי עַל יִיחּוּד
28 הַשֵּׁם - כְּלוּמָר שֶׁהֵם הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד וְאֵין עוֹד זוּלָתוֹ, וְאַהֲבָתוֹ
29 - אֶהְיֶה ה', וְתִלְמוּדוֹ - מִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה, שְׁהוּא - הַצּוּי עַל
30 יִיחּוּד ה' הוּא הַעֲיָקָר הַגָּדוֹל שֶׁהִפְלִי תְּלוּי בּוֹ. וְאַחֲרֶיהָ - אַחֲרֵי
31 פִּרְשֵׁת 'שְׁמַע' קוֹרֵאִים אֶת פִּרְשֵׁת 'וְהָיָה אִם שְׁמוּעָה' מִשּׁוֹם שֵׁשׁ

הלכה ד: הפסקה לפני ואחרי 'ברוך שם כבוד' וכו'

הַשּׁוּע' (ס' סא ס"ד) כָּתַב שְׁצִירֵךְ לְהַפְסִיק מִעַתָּה בֵּין 'לְעוֹלָם וָעֶד'
לְבֵין 'וְאַהֲבַת' וְכו', וְהַרְמָא (שִׁם) הוֹסִיף שִׁישׁ לְהַפְסִיק מִעַתָּה בֵּין 'ה'
אֶחָד' לְבֵין 'בְּרוּךְ שֵׁם' וְכו'. הַשּׁוּע' הֵרַב (ס' סא ס"ג) כָּתַב שֶׁאִם
לֹא אָמַר אֶת הַתִּיבּוֹת 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד', צָרִיךְ
לְחַזֵּר וּלְאָמְרוֹ. וּבְמִשְׁנַת בְּרוּרָה (שִׁם ס"ק כט) כָּתַב שֶׁזֶה מַחְלוקָה
הַפּוֹסְקִים, וְעֵיין בְּבִיאֹר הַלְכָה (שִׁם ס"ג ד"ה אַחֵר) שֶׁהָאֵרִיךְ בַּזֶּה.

הלכה ג: גדר חיוב הזכרת יציאת מצרים בלילה

הַשּׁוּע' הֵרַב (ס' סז ס"א) כָּתַב שֶׁהַזְכֵּרַת יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילָה הִיא
מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה. וּבְמִשְׁנַת בְּרוּרָה (ס' סז ס"ג) כָּתַב שֶׁהַפְּרִי
מִגְדִּים הִסְתַּפֵּק הָאֵם חֵיבוֹב הַזְכֵּרַת יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילָה הוּא
מִהַתּוֹרָה אוֹ מִדְּרַבָּנָא, וְהַשְׁאֵגַת אֲרִיָּה (ס' ח) כָּתַב שֶׁהוּא מִהַתּוֹרָה.
וְרָאָה דְּבִרְיוֹ שֶׁדִּין מָה הָדִין בְּאוֹפֵן שִׁישׁ לוֹ סִפֵּק הָאֵם יֵצֵא יָדֵי
חֻבּוֹתוֹ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ב שבט – ספר אהבה – הלכות קרית שמע קלא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

27 אינו רשאי שלא לחתום בברוך אתה ה', ומקום שהתקינו
28 שלא לחתום את הברכה בברוך אתה ה' [כגון ברכת הפירות וברכת
29 המצוות], אינו רשאי לחתום. וכן מקום שהתקינו שלא
30 לפתוח את הברכה בברוך אתה ה' [כגון ברכה שניה שלפני קריאת
31 שמע], אינו רשאי לפתוח בברוך, ומקום שהתקינו לפתוח
32 בברוך [כגון ברכה ראשונה של קריאת שמע], אינו רשאי שלא
33 לפתוח. כללו של דבר, כל המשנה ממטבע שטבעו -
34 מהנוסח שקבעו חכמים בברכות, הרי זה טועה, וחוזר
35 ומברך כמטבע - וצריך לחזור ולברך את הברכה כפי הנוסח
36 שקבעו חכמים. וכל אדם שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית,
37 ו'אמת ויציב' בערבית, לא יצא ידי חובתו.
38 ח. הקדמים לומר את הברכה השנייה שבקריאת שמע לפני
39 הברכה הראשונה, בין בקריאת שמע שביום, ובין בקריאת שמע
40 שבלילה, בין לפני - בברכות שלפני קריאת שמע, ובין
41 לאחר - בברכות שאחר קריאת שמע, יצא, לפי שאין סדר
42 לברכות - מפני שסדר הברכות אינו מעכב. בשחרית, אם פתח
43 באמירת ברכת 'ברוך אתה ה' וכו' יוצר אור', ואמר את כל נוסח
44 ברכת 'יוצר אור' כראוי, ובמקום לסיים 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות'
45 הוא טעה וסיים 'ברוך אתה ה' המעריב ערבים', לא יצא. אבל
46 אם במקום לפתח באמירת 'יוצר אור' הוא טעה ופתח ב'מעריב
47 ערבים' - 'ברוך אתה ה' וכו' אשר דברו מעריב ערבים' ואמר כך
48 את כל נוסח ברכת 'מעריב ערבים', וסיים כראוי ב'יוצר אור' -
49 כלומר בלשון 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות' שהוא הסיום של ברכת
50 יוצר אור, יצא. וכן בערבית, אם פתח ב'אשר דברו מעריב
51 ערבים', ואמר כך את כל נוסח ברכת 'מעריב ערבים' כראוי, ובמקום
52 לסיים 'ברוך אתה ה' המעריב ערבים', הוא טעה וסיים ב'יוצר

1 לפניה, וברכה אחת לאחרונה, ובקריאת שמע שבלילה מברך
2 שמים לפני ושמנים לפני ושמנים לפני ושמנים לפני.
3 ו. איזוהי ברכה ראשונה שלפניה ביום - שלפני קריאת שמע
4 של יום, זו ברכת 'יוצר אור ובורא חושך' וכו'. שנייה לה -
5 והברכה שלאחר הראשונה היא ברכת 'אֱהָבָת עוֹלָם אֶהְבְּתֶנּוּ'
6 וכו'. ושלפניה - והברכה שלאחר קריאת שמע של יום, היא
7 ברכת 'אֱמֶת וַיִּצִיב'. ואיזוהי ברכה ראשונה שלפניה בלילה
8 - שלפני קריאת שמע של לילה, זו ברכת 'אשר דברו מעריב
9 ערבים'. שנייה לה - והברכה שלאחר הראשונה היא ברכת
10 'אֱהָבָת עוֹלָם בֵּית עַמְךָ יִשְׂרָאֵל אֶהְבְּתֶנּוּ'. ובכך ראשונה
11 שלפניה - שלאחר קריאת שמע של לילה, זו ברכת 'אֱמֶת
12 וַיִּצִיב'. שנייה לה - והברכה שלאחר הראשונה היא ברכת
13 'הַשְׁפִּיכֵנוּ'.
14 ז. ברכה ראשונה שלפניה - שלפני קריאת שמע, בין ביום
15 שהיא ברכת יוצר אור ובין בלילה שהיא ברכת מעריב ערבים,
16 פותח בה - מתחיל את הברכה בלשון 'ברוך אתה ה' וכו',
17 וחותם - ומסיים את הברכה ב'ברוך אתה ה' וכו', ושא
18 בברכותיה - ושאר ברכות קריאת שמע [שהן הברכה השניה שלפני
19 קריאת שמע, ושתי הברכות שלאחריה], חותם - מסיים בכל אחת
20 מהן בברוך אתה ה', ואין להן פתיחה - ואין הברכות האלו
21 מתחילות בלשון 'ברוך אתה ה' l.
22 בברכות אלו - שקודם ואחר קריאת שמע עם שאר כל הברכות
23 הערוכות - הסדורות כפי כל ישראל, עזרא ובית דינו
24 [הנאקראים אנשי כנסת הגדולה] תקנו, ואין אדם רשאי לא
25 לפתוח מהן, ולא להוסיף עליהן. מקום שהתקינו חכמים
26 לחתום את הברכה בברוך אתה ה' [כגון ברכות קריאת שמע],

פניני הלכה

אם שינה אותו, ואפילו אם דילג הרבה תיבות [חוץ מהתיבות
שפירוט חכמים שהן מעכבות], יצא. וכל שאינו אומר אמת
ויציב וכו', לא יצא ידי חובתו. ובשו"ע (סי' סו ס"י) פסק שלא
יצא ידי חובת המצוה 'כתיקונה' [אבל ידי קריאת שמע יצא, שהרי
הברכות אינן מעכבות את קריאת שמע. שו"ע הרב (שם ס"ב)].

הלכה ח: הקדים ברכה שנייה וכו', יצא. ובמשנה ברורה (סי'
ס סק"ו) כתב שדין זה שיש, זהו רק בדיעבד. במשנה ברורה (סי'
ס סק"ה) כתב, שאם הקדים את ברכת אמת ויציב קודם לקריאת
שמע, או שאמר את הברכות שקודם קריאת שמע לאחר קריאת
שמע, או אפילו אחר התפילה, יצא ידי חובתו. בשחרית פתח
וכו', שכל הברכות הולכות אחר חתימתו. ובשו"ע (סי' נט
ס"ב) פסק שגם אם פתחת הברכה היתה שלא כתיקונה, לא יצא.
ובמשנה ברורה (שם סק"ח) כתב שהכלל בדברים אלו הוא, שיש
שני דברים בברכת 'יוצר אור' ובברכת 'מעריב ערבים' שמעכבים:
א. פתיחת הברכה או אמצעייתה צריכה להיות כדן. ב. חתימת
הברכה [וראה בביאור הלכה (שם ד"ה ולא) שהביא שהג"א
השיג על פסק השו"ע, ופסק כשיטת הרשב"א שהכל תלוי
בחתימת הברכה, ואם חתם כדן, יצא ידי חובתו].

הלכה ו: שנייה לה אהבת עולם אהבתנו. וברמ"א (סי' ס ס"א)
כתב שיש אומרים 'אהבה רבה', ושכן נוהגים בכל אשכנז
[ובמשנה ברורה (שם סק"ב) כתב על דבריו שזהו רק בשחרית,
אבל בערבית נוהגים לומר אהבת עולם. והוסיף שדין זה הוא רק
לכתחילה, אבל בדיעבד אף אם אמר בשחרית אהבת עולם יצא
ידי חובתו]. ובשו"ע הרב (שם) כתב שהגאונים הכריעו לומר
בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם, וכן נוהגים במדינות
אלו [אמנם ראה בסידורו שהנוסח הוא 'אהבת עולם' בין בשחרית
ובין בערבית].

הלכה ז: אמירת פיוטים בברכות קריאת שמע
השו"ע (סי' סח ס"א) כתב שיש מקומות שמפסיקים בברכת
קריאת שמע לומר פיוטים, ונוכח למנוע מלאומרם משום שהוא
הפסק. וברמ"א (שם) כתב שיש אומרים שאין איסור בדבר, ושכן
נוהגים בכל המקומות לאומרם. ועיין בשו"ע הרב (שם ס"א-ב)
ובמשנה ברורה (שם ס"ק א') שהאריכו לבאר באלו פיוטים
התירו, ובאזה אופן. כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים
בברכות וכו'. ובשו"ע הרב (סי' סו ס"ב) הוסיף שלא אמרו
שהמשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא אלא כשמשנה
בפתיחתן או בחתימתן של הברכות, אבל שאר הנוסח אינו מעכב

לְקָרוֹת אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ וּלְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁאֲחִירָהּ
 [שְׁהִיא בִּרְכַּת גְּאֹל יִשְׂרָאֵל], עִם הַנֶּזֶץ הַחֲמֵה, וּמִיד כִּשְׁתַּנֵּץ הַחֲמָה
 יִתְפַּלל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְשֶׁעוֹר זֶה שֶׁל הַנֶּזֶץ הַחֲמָה הוּא כְּמוֹ
 עִשׂוֹר שָׁעָה - כְּעִשְׂרִית שְׁעָה [שֶׁשׁ דְּקוֹת] קוֹדֵם שְׁתַּעֲלָה
 הַשָּׁמֶשׁ - שֶׁכָּל גּוֹף הַשֶּׁמֶשׁ יִרְאֶה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. וְאִם אֵיחָר
 וְקָרָא אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ אַחֵר שְׁעֲלָתָהּ הַשָּׁמֶשׁ, יֵצֵא יָדִי
 חוּבְתוֹ, מִשּׁוֹם שְׁעוֹנָתָה - שֶׁזֶּמֶן קְרִיאתָהּ הוּא עַד סוֹף שָׁלֹשׁ
 שָׁעוֹת בַּיּוֹם, לְמִי שֶׁעָבַר אֶפִּילוֹ בְּמוֹזֵד וְאֵיחָר וְלֹא קִרְאָה קוֹדֵם
 הַנֶּזֶץ הַחֲמָה.
יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ שֶׁל שַׁחֲרִית אַחֵר
 שְׁעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁלִים אֶת קְרִיאתָהּ קוֹדֵם
 שְׁתַּנֵּץ הַחֲמָה, יֵצֵא יָדִי חוּבְתוֹ, וּבְשָׁעַת הַדָּחֶק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
 מְשָׁכִים לִצְאָת לְבָרֵךְ וְיִדְּעַ שְׁלֹא יוּכַל לַכּוּיִן אֶת לְבוֹ בְּקְרִיאת שְׁמֵעַ
 בְּאִמְצַע הָדָרֶךְ. קוֹרָא לְכַתְּחִילָה מִשְׁעָה שְׁעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר,
 שְׁכִינִן שֵׁשׁ אֲנָשִׁים שֶׁקָּדְמוּ בִּשְׁעָה זוֹ, הָרִי זֶה נֶחֱשֶׁב שֶׁכָּבַר הִגִּיעַ זֶמֶן
 'זְבֻקִּמָּךְ'.
יג. הַקּוֹרָא אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ לְאַחֵר שְׁלוֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, אֶפִּילוֹ
 אִם הָיָה אָנוּס וּלְפִיכָךְ נִתְאַחֵר מִלְּקוֹרֵא עַד שְׁעָה זוֹ, לֹא יֵצֵא יָדִי
 חוּבְתָהּ קְרִיאת שְׁמֵעַ בְּעוֹנָתָה - בְּזִמְנָהּ, אֲלֵא הָרִי הוּא כְּקוֹרָא
 בְּתוֹרָה - כְּקוֹרָא אַחַת מִפְּרִשְׁיֹת הַתּוֹרָה, וּמִכָּל מְקוֹם בִּשְׁעָה שֶׁקוֹרָא
 אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ מְבָרֵךְ הוּא אֶת הַבְּרִכוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ [שֶׁהֵם בִּרְכַּת יוֹצֵר
 אֹר וְאֶהְבֵּת עוֹלָם] וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ [שֶׁהֵיא בִּרְכַּת אֲמֵת וְיִצִּיב] כָּל הַיּוֹם,
 אֶפִּילוֹ אֵיחָר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת.

1 אֹר' - כְּלוּמַר בְּלִשׁוֹן 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' יוֹצֵר הַמַּאֲוֹרוֹת', לֹא יֵצֵא, אֲבָל
 2 אִם בְּמִקּוֹם לְפָתוּחַ בְּאֶשֶׁר בְּדִבְרוֹ מַעֲרִיב עֲרֵבִים הוּא טָעָה וּפְתַח
 3 בְּ'יוֹצֵר אֹר', וְסִיִּים כְּרֹאֵי בְּ'בְרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּעֲרִיב עֲרֵבִים',
 4 יֵצֵא, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַבְּרִכוֹת הַלּוֹכוֹת אַחֵר חֲתִימָתָן - סִיּוֹם
 5 הַבְּרָכָה.
 6 ט. אֵיזָה הוּא זְמַן שֶׁל מִצּוֹת קְרִיאת שְׁמֵעַ שֶׁקוֹרְאִים בְּלִילָה,
 7 מִצְּוֹתָהּ מִשְׁעָה יֵצִיאָת הַכּוֹכָבִים [שֶׁזֶּהוּ מִשִּׁירָאוֹ שְׁלוֹשָׁה כּוֹכָבִים
 8 בִּינוּנִיִּים] עַד חֲצִי - חִצּוֹת הַלֵּילָה, וְאִם עָבַר אֶפִּילוֹ בְּמוֹזֵד עַל
 9 דְּבָרֵי חֲכָמִים שֶׁאֲמָרוּ שֶׁסּוֹף זִמְנָהּ הוּא בַּחֲצוֹת הַלֵּילָה וְאֵיחָר וְקָרָא
 10 אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ לְאַחֵר חִצּוֹת הַלֵּילָה עַד שָׁלֹא - קוֹדֵם שְׁעֲלָה עֲמוּד
 11 הַשָּׁחַר, יֵצֵא יָדִי חוּבְתוֹ, מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חִצּוֹת
 12 אֲלֵא כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה, אֲבָל בְּדִיעְבַּד, יֵצֵא
 13 יָדִי חוּבְתוֹ.
 14 י. הַקּוֹרָא אֶת קְרִיאת שְׁמֵעַ שֶׁל עֲרֵבִית אַחֵר שְׁעֲלָה עֲמוּד
 15 הַשָּׁחַר קוֹדֵם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה [שְׁעָה שֶׁהַחֲמָה מִתְחִילָה לִזְרוּחַ בְּרֹאשִׁי
 16 הַהָרִים], לֹא יֵצֵא יָדִי חוּבְתוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן הוּא הָיָה אָנוּס כְּגוֹן
 17 שֶׁכּוֹר אוֹ חוֹלָה וְכִיֵּצֵא בָּהֶן, שִׁמְחָתָן כֵּן הוּא לֹא יִכַּל לְקוֹרְאָה
 18 בְּלִילָה קוֹדֵם שְׁעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. וְאָנוּס שֶׁקָּרָא בְּעֵת זֶה - לְאַחֵר
 19 שְׁעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'הַשְּׂכִיבֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שִׁיךְ לֹמֵר
 20 לְשׁוֹן 'שְׁכִיבָה' בְּזִמְנָהּ שֶׁהִגִּיעָה שְׁעַת קִימָה אֲצֵל רֹב בְּנֵי אָדָם.
 21 יא. וְאֵיזָה הוּא זְמַנָּהּ שֶׁל מִצּוֹת קְרִיאת שְׁמֵעַ בַּיּוֹם, מִצְּוֹתָהּ
 22 לְכַתְּחִילָה שְׁתַּחֲוִי לְקָרוֹת קוֹדֵם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה, כְּדִי שֶׁיִּגְמֹר

פניני הלכה

לְהַתְפַּלֵּל עִמָּהּ וּלְסַמֵּךְ גְּאוּלָּה לְתַפְלָהּ. שְׁעוֹנָתָה עַד סוֹף
 שְׁלוֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם לְמִי שֶׁעָבַר וְאֵיחָר. וּבִשְׁוֹעַ (ס"ח נח ס"א) לֹא
 חִילַק זֶמֶן זֶה הוּא רַק לְמִי שֶׁעָבַר וְאֵיחָר, אֲלֵא פֶסֶק שֶׁזֶּמֶן קְרִיאת
 שְׁמֵעַ שֶׁל שַׁחֲרִית הוּא עַד סוֹף ג' שָׁעוֹת שֶׁהוּא רְבִיעִית מִן הַיּוֹם
 [וּבִמְשַׁנָּה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ג) כֹּתֵב שֶׁלְכַתְּחִילָה אֲסוּר לְהִתְאַחֵר עַד
 זֶמֶן זֶה].

הלכה יב: מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא וְכו', יֵצֵא יָדִי חוּבְתוֹ. וּבִשְׁוֹעַ
 (ס"ח נח ס"ד) פֶּסֶק שִׁיעָא בְּדִיעְבַּד, וְכֹתֵב בְּמִשְׁנַת בְּרוּרָה (ש"ס ס"ק
 יט) שֶׁמָּה שִׁיעָא בְּדִיעְבַּד הוּא דוּקָא אִם עוֹשֶׂה כֵּן דֶּרֶךְ מִקְרָה
 כְּלוּמַר פֶּעַם אַחַת בְּחוּדֶשׁ, אֲבָל אִם הוּא רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲמָרוּ
 חֲכָמִים שֶׁאֶפִּילוֹ בְּדִיעְבַּד לֹא יֵצֵא וְצָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְקוֹרְתָהּ, אֲמָנָם אִם
 הוּא שֶׁעַת הַדָּחֶק מוֹתֵר אֶפִּילוֹ הוּא רָגִיל בְּזֶה. הַשּׁוֹעַ הָרֵב (ס"ח נח
 ס"ו) כֹּתֵב, שֶׁאֵת בִּרְכַּת יוֹצֵר אֹר אֵין לְהַקְדִּים וְלֹמֵר כֹּל כֵּךְ
 בְּהַשְׁכָּמָה, אֲלֵא יִמְתִּין לְאַמְרָה עַד שִׁיכִי בֵּין תַּכְלַת לַלֵּב [וְהוּא
 הַזֶּמֶן שֶׁיִּרְאֶה אֶת חֲבִירוֹ בְּמִרְחָק ד' אֲמוֹת וְיִכְיָרְנוּ. מִשְׁנַת בְּרוּרָה
 (ש"ס ס"ק יז)]. וְכֹתֵב הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ק ט"ז), שֶׁכִּשְׁאוּמֵר
 קְרִיאת שְׁמֵעַ מִשְׁעֲלָה הַשָּׁחַר, יֵנִיחַ אוֹ תַּפְלִין, אֲבָל לֹא יִבְרַךְ
 עֲלֵיהֶם קוֹדֵם שִׁיגִיעַ הַזֶּמֶן שִׁירָאָה אֶת חֲבִירוֹ בְּמִרְחָק ד' אֲמוֹת
 וְיִכְיָרְנוּ.

הלכה יג: וּמְבָרֵךְ הוּא לְפָנֶיהָ וְלֹאֲחֵרֶיהָ כָּל הַיּוֹם. וּבִשְׁוֹעַ (ס"ח
 נח ס"ו) פֶּסֶק, שִׁיכּוֹל לְקוֹרְאָה בְּבִרְכוּתָהּ רַק עַד סוֹף שְׁעָה רְבִיעִית
 שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם, אֲבָל לְאַחֵר מִכֵּן קוֹרְאָה בְּלֹא בְּרִכוּתָהּ [וּבִשְׁוֹעַ

הלכה י: אֲלֵא אִם כֵּן הִיא אָנוּס כְּגוֹן שִׁיכּוֹר. וְכֹתֵב בְּמִשְׁנַת
 בְּרוּרָה (ס"ח רלה ס"ק לא), שֶׁאִם הִשְׁתַּכֵּר זֶמֶן מוֹעֵט קוֹדֵם עֲלוֹת
 הַשָּׁחַר, שְׂאִי אִפְשָׁר בִּשְׁעָה קֹטְנָה כְּזוֹ לְהַפִּיג שְׁכּוֹרוֹתוֹ, אֵין זֶה נֶחֱשֶׁב
 לְאָנוּס וְלֹא יֵצֵא יָדִי חוּבְתוֹ. הַרְמָ"א (ס"ח רלה ס"ד) פֶּסֶק שֶׁרַק בִּרְכַּת
 הַשְּׁכִיבֵנוּ אֵינוֹ מְבָרֵךְ, אֲבָל אֶת שְׂאֵר בְּרִכוֹת קְרִיאת שְׁמֵעַ [בִּרְכַּת
 מַעֲרִיב עֲרֵבִים, אֶהְבֵּת עוֹלָם, וּבִרְכַּת אֲמֵת וְאִמּוּנָה], מְבָרֵךְ. וּבְמִשְׁנַת
 בְּרוּרָה (ש"ס ס"ק לד) כֹּתֵב שֶׁלֹּא יֵאָמַר 'בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם', וְכֵן לֹא
 יִתְפַּלֵּל תַּפִּילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, מִשּׁוֹם שֶׁתַּפִּילַת עֲרֵבִית נִתְקַנָּה רַק
 בְּשִׁבְלִי הַלֵּילָה, וּמִכֵּיּוֹן שְׁעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, יוֹם הוּא לְכָל דֹּבַר.

הלכה יא: וְאֵיזָה הוּא זִמְנָהּ בַּיּוֹם וְכו'. וּבִשְׁוֹעַ (ס"ח נח ס"א)
 פֶּסֶק שֶׁזִּמְנָהּ הוּא מִשִּׁירָאָה אֶת חֲבִירוֹ הָרָגִיל עֲמוֹ קֶצֶת בְּמִרְחָק ד'
 אֲמוֹת, וְיִכְיָרְנוּ, אֲבָל מִצּוֹה מִן הַמּוּבָחָר לְקוֹרְתָהּ כְּוֹתִיקִין שֶׁהִיוּ
 מְכוּוֹנִים לְקוֹרְתָהּ מִעַתָּה קוֹדֵם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה, כְּדִי שִׁיִּסִּים קְרִיאת שְׁמֵעַ
 וּבְרִכוּתָהּ עִם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה. וְרֹאה בִּשְׁוֹעַ הָרֵב (ש"ס ס"ד) שֶׁדֵּן הָאֵם
 זֶמֶן קְרִיאת שְׁמֵעַ לְכַתְּחִילָה הוּא קוֹדֵם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה אוֹ לְאַחֲרָיו,
 וְהִבִּיא כְּמָה שִׁיטוֹת בְּזֶה. וְשֶׁעוֹר זֶה כְּמוֹ עִשׂוֹר שְׁעָה קוֹדֵם
 שְׁתַּעֲלָה הַשָּׁמֶשׁ. וּבְרֹמָ"א (ס"ח נח ס"א) כֹּתֵב שֶׁשִּׁיעוֹר הַנֶּזֶץ הַחֲמָה
 הוּא כְּמוֹ שִׁיעוֹר שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם שִׁיעֲלָה כָּל גּוֹף הַשֶּׁמֶשׁ עַל הָאָרֶץ
 [וּבְמִשְׁנַת בְּרוּרָה (ש"ס ס"ט) כֹּתֵב עַל דְּבָרָיו שֵׁשׁ גּוֹרִסִים עִשׂוֹר
 שְׁעָה, וְהִבִּיא שֶׁהִבְיָאוֹר הִגְרָ"א כֹּתֵב שֶׁצָּרִיךְ לֹמֵר שְׁלִישׁ עִשׂוֹר
 שְׁעָה]. הַשּׁוֹעַ (ס"ח נח ס"ב) פֶּסֶק שֶׁאִם לֹא קִרְאָה אוֹתָהּ קוֹדֵם הַנֶּזֶץ
 הַחֲמָה יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים לְקוֹרְתָהּ בְּמַהֲרָה כָּל מָה שִׁיכּוֹל. וּבִשְׁוֹעַ
 הָרֵב (ש"ס ס"ה) כֹּתֵב שֶׁזֶהוּ רַק 'אֵם יֵשׁ לוֹ צִיצִית וְתַפְלִין [וְצִיבוֹר

פרק ב

מוטל ופנניו טוחות בקרקע - כשהוא שוכב באופן שהפנים שלו
צמודות לקרקע, או כשהוא מושלף - שוכב על גבו ופנניו
למעלה, אבל קורא הוא - מותר לו לקרוא, והוא - כשהוא
שוכב על צדו. ואם היה בעל פשוט הרבה ואינו יכול
להתהפך על צדו, או שהיה חולה שקשה לו להתהפך על צדו,
נוטה מעט לצדו וקורא.
ג. מי שהיה מלהף על רגליו, ורוצה לקרוא קריאת שמע,
עומד במקומו בפסוק ראשון [שהוא 'שמע ישראל וכו'], משום
שמהלך אין יכול לכוין, והשאר - ושאר הפסוקים שבקריאת שמע,
קורא והוא מלהף - יכול לקרוא כשהוא מהלך, ואין צריך לעמוד.
היה ישן והגיע זמן קריאת שמע, מצערין אותו ומעירין אותו
עד שיקרא פסוק ראשון בכוונה כראוי, מכאן ואילף - אבל
לאחר שקרא פסוק ראשון [ועדיין לא קרא את שאר הפסוקים
שבקריאת שמע] אם אנסתהו - תקפה אותו שינה, אין מצערין
אותו.

א. הקורא את קריאת שמע ולא פינו לבו - כלומר שלא חשב
בליבו כאילו הוא עומד לפני השכינה ולא קיבל על עצמו עול מלכות
שמים בפסוק ראשון שהוא 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד, לא יצא ידי חובתו. והשאר - ובשאר הפסוקים
שבקריאת שמע, אם לא פינו, יצא. אפילו אם היה קורא
בתורה את פרשת קריאת שמע בדרך - כפי הדרך שקרא את שאר
פרשיות התורה, או שהיה מגיה - בודק ספר תורה אם יש בו טעות
את הפרשיות האלו של קריאת שמע בעונת קריאה - בזמן של
קריאת שמע, יצא, והוא - ובלבד שפניו לבו בפסוק ראשון.
ב. כל אדם קוראין את קריאת שמע בדרך - כפי שמודמן להם
באותה שעה, בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין, בין
רוכבין על גבי בהמה. ואסור לקרוא את קריאת שמע והוא

פניני הלכה

הפרי מגדים שבדיעבד יצא ידי חובתו. אבל קורא הוא והוא
שוכב על צדו. וברמ"א (סי' סג ס"א) כתב שהטעם שקורא כשהוא
שוכב על צדו הוא משום שכבר שוכב ויש לו טורח לעמוד. וביאר
במשנה ברורה (שם סק"ג) שכוונתו היא מפני שכבר פשט את
בגדיו ויש לו טורח לעמוד ולחזור וללבושם, אבל אם הוא שוכב
בבגדיו, צריך לעמוד כדי לקרוא קריאת שמע. ובשו"ע הרב (סי'
סג ס"א) כתב שהעיקר להלכה הוא כשיטת החולקים על דברי
הרמ"א [שלא כתבו שההיתר הוא דווקא אם יש לו טרחה לעמוד,
אלא בכל אופן מותר לקרוא על צידו]. ובביאור הלכה (שם ד"ה
מאחר) כתב במסקנת דבריו שלכתחילה יש להחמיר כשיטת
הרמ"א. ואם היה בעל בשר וכו'. ובמשנה ברורה (סי' סג סק"ד)
כתב שאם יכול לשכב על צידו אפילו רק בפסוק ראשון בלבד,
חייב לעשות כן, וכל שכן אם יכול לקרוא כשהוא יושב.

הלכה ג: מי שהיה מהלך על רגליו עומד בפסוק ראשון.
וכתב במשנה ברורה (סי' סג סק"י) שמה שאמרו שצריך לעמוד,
הכוונה היא להתעכב במקום אחד, אבל מותר לקרוא בין
בעמידה ובין בישיבה. המשנה ברורה (סי' סג סק"ט) כתב
שבדיעבד אם קרא פסוק ראשון כשהוא מהלך, אינו צריך לחזור
ולקרואו. השו"ע הרב (סי' סג ס"ד) כתב שהוא הדין אם היה רוכב
על גבי בהמה, צריך להעמידה, שאינו יכול לכוין כל כך שהוא
טרוד בהליכתה, אבל אם יושב בעגלה אין צריך להעמידה.
ובמשנה ברורה (שם סק"י) כתב שברוכב על הבהמה יש דיעות
בין האחרונים, ונכון להחמיר. וביושב בקרון או בספינה אינו
צריך לעמוד, לפי שיכול לכוין היטב. היה ישן מצערין אותו
וכו'. ובשו"ע (סי' סג ס"ה) פסק, שאם היה ישן מצערים אותו
ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון כשהוא ער ממש, ומכאן
ואילך אין מצערים אותו כדי שיקרא כשהוא ער ממש, שאף על
פי שהוא קורא מתנמנם, יצא [ואף על פי שלכתחלה צריך לכוין
בכל קריאת שמע, אבל אין מצערים אותו בשביל כך כיון שהוא
אנוס בשינה, אלא מצערים אותו עד שיקרא כולו בפיו. שו"ע הרב
(שם ס"ו)].

הרב (שם ס"י) הוסיף שמכל מקום טוב שיקרא את קריאת שמע אף
בלא ברכותיה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים]. במשנה ברורה
(סי' נח ס"ק כו) כתב, שאם בירך לאחר שעה רביעית, זה נחשב
לברכה לבטלה. אמנם בביאור הלכה (שם ס"ו ד"ה קוראה) הביא
בשם שו"ת משכנות יעקב שנוטה להכריע שבדיעבד יכול לקרוא
בברכותיה עד חצות, וכתב על כך שאפשר שיש לסמוך על זה אם
נאנס. ובקצות השולחן (סי' יט ס"ג) כתב שאם עברה שעה רביעית
יכול לקרוא בברכותיה עד חצות היום [וציין בהערה לדברי
המשכנות יעקב וצמח צדק (ברכות פ"א מ"ב). ועוד הביא שיש
סוברים שבמקום אנוס אפשר לקרוא בברכותיה כל היום].

הלכה א: הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון וכו'.
ובשו"ע הרב (סי' ס"ה) הוסיף, שבפסוק הראשון צריך כוונת
הלב שיבין מה שהוא אומר בפיו, וכוונה זו מעכבת. בשו"ת
אגרות משה (או"ח ח"ה ס"ה) כתב, שלכתחילה יש לכוון בפסוק
הראשון את כוונת שם ה' כמו שנתבאר בשו"ע (או"ח סי' ה),
אך בדיעבד אם כיון רק כוונה כללית לשם ה' ולא כיון כוונת
אלו, יצא ידי חובתו. וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' כה)
מה שכתב בזה. וכתב בשו"ע הרב (סי' סג ס"ה), שהתיבות 'ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הן בכלל פסוק ראשון [ויש
מחמירים עד התיבות 'על לבבך'. משנה ברורה (שם ס"ק יא)],
ואם לא כיון לבו בהן, צריך לחזור ולקרוא. השו"ע (סי' ס"ד)
פסק שמצוות צריכות כוונה, ובשו"ע הרב (שם ס"ה) ביאר,
שהכוונה היא לצאת ידי חובתו בעשיית המצוה, וכתב עוד,
שבמצוות קריאת שמע, כוונה זו מעכבת רק בפסוק הראשון.
אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק יא) הביא, שכוונה זו מעכבת בכל
פרשיות קריאת שמע, ויש אומרים שרק בפסוק ראשון. וראה
בשו"ע הרב (סי' ס"ה וסי' סג ס"ה) ובמשנה ברורה (סי' ס"ס ס"ק
ד"י) שהוסיפו עוד פרטי דינים בענין הכוונה, ובמי שלא כיון.

הלכה ב: ואסור לקרוא קרית שמע והוא מוטל וכו', או
מושלף וכו'. ובביאור הלכה (סי' סג ס"א ד"ה אבל) כתב בשם

כף קורא את קרית שמע. ואם היה מתירא שמא יעבור זמן
הקריאה מחמת שיימשך בסעודתו [או בשאר העיסוקים], ופסק
מעיסוקו וקרא את קריאת שמע, הרי זה משובח.
ז. מי שירד לטבול במים כדי להטהר מטומאתו, והגיע זמן
קריאת שמע, אם יכול לעלות מן המים ולהתפסות בבגד
ולקרות קריאת שמע קודם שתנץ החמה, יעלה ויתפסה
ויקרא, ואם היה מתירא שמא תנץ החמה קודם שיקרא –
לפני שיספיק לעלות מהמים ולהתכסות ולקרוא קריאת שמע, יתפסה
במים שהוא עומד בהן ויקרא קריאת שמע. ולא יתפסה לא
במים שריחן רע, ולא במי המשרה – מים ששורים בהם
גבעולי פשתן [ורחים רע], ולא במים צלולים – שקופים, מפני
שערוותו נראת מהן, אבל מתפסה הוא במים עכורים –
שאנם צלולים ושקופים, שאין ריחן רע, וקורא את קריאת שמע
במקומו בתוך המים.
ח. הקורא את קרית שמע, לא ירמוז בעיניו, ולא יקרוץ
בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו על דבר אחר שאינו מענין
קריאת שמע, כדי שקריאתו לא תהא נראית כקריאת עראי, ואם
עשה כן, אף על פי שיצא ידי חובתו של קריאת שמע, הרי
זה מגונה. וצריך להשמיע לאזנו כשהוא קורא – כלומר שלא
יקרא את קריאת שמע רק בליבו, אלא צריך שיחתוך בשפתיו את
קריאתו, ואם לא השמיע לאזנו – שלא חתך בשפתיו את קריאתו
אלא קרא בליבו, יצא ידי חובת קריאת שמע. וצריך לדרקק

ד. מי שהיה עוסק במלאכה והגיע זמן קריאת שמע, מפסיק
ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה כולה – עד סוף פרשת
'ואהבת'. וכן האומנין [בעלי מלאכה] העוסקים במלאכתם אצל
אחרים בוטלין ממלאכתן בזמן שקוראים פרשה ראשונה של
קריאת שמע, כדי שלא תהא קריאתם נראית כקריאת עראי,
והשאר – ושאר הפרשיות של קריאת שמע קורא – מותר לו לקרו
והוא – כשהוא עוסק במלאכתו. אפילו היה עומד בראש
האילן או בראש הכותל ואין דעתו מיושבת עליו מפני שמתירא
שלא יפול, מכל מקום קורא את קריאת שמע במקומו שבראש
האילן או הכותל, ומברך שם גם את הברכות של לפניה – לפני
קריאת שמע ושל לאחריה – אחרי קריאת שמע.
ה. היה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן קרית שמע,
פוסק מלימודו וקורא קריאת שמע, ומברך את הברכות של
לפניה ושל לאחריה. היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת
שמע, לא יפסיק את עיסוקו כדי לקרות קריאת שמע, אלא קודם
יגמור עסקיהן – את צרכיהם של הרבים, לאחר כך יקרא קריאת
שמע אם נשאר עדיין עת – זמן כדי לקרות.
ו. היה עוסק באכילה, או שהיה בבית המרחץ, או שהיה
עוסק בתספורת, או שהיה מהפך בעורות – עורות ששרויים
לצורך עיבודם בחומרים שונים, והוא הופך אותם כדי לבדוקם אם
עובדו כראוי, או דיינים שהיו עוסקים בדין – יושבים לדון את
הדין, והגיע זמן קריאת שמע, גומר קודם את הדבר שעוסק בו
[שהרי עדיין יש לו זמן לקרות עד סוף שלוש שעות ביום], ואחר

פניני הלכה

הלכה ו: היה עוסק באכילה וכו', גומר ואחר כך קורא קרית
שמע וכו'. ובשו"ע (סי' ע ס"ה) הביא את שיטת הרמב"ם ואת
שיטת הראב"ד, ולא הכריע. וראה בשו"ע הרב (שם) שכתב שיש
חילוק בדין זה בין התחיל בהיתר לבין התחיל באיסור, והאריך
לבאר את פרטי הדינים בענין זה.

הלכה ז: באיזה אופן מותר לקרוא במים צלולים
הרמ"א (סי' עד ס"ב) פסק שאם לבו עומד מחוץ למים שערוותו
נמצאת בהם, מותר לקרוא קריאת שמע אפילו במים צלולים
[משום שהמים מפסיקים בין לבו לבין הערוה. משנה ברורה (שם
ס"ק יג)]. ובשו"ע הרב (שם ס"ג) כתב שצריך שגם ראשו יהיה
מחוץ למים. ובמשנה ברורה (שם) הוסיף שיהיה גם כן שלא
יסתכל בערוה.

הלכה ח: הקורא קרית שמע לא ירמוז בעיניו וכו'. ובשו"ע
(סי' סג ס"ו) פסק שדינים אלו נאמרו רק בפרשה ראשונה של
קריאת שמע [ויש מחמירים גם בפרשה שניה כשאנו לצורך דבר
מצוה. משנה ברורה (שם ס"ק יח)]. ובשו"ע הרב (שם ס"ז) כתב
שבפרשה ראשונה אסור אפילו לצורך מצוה, אבל מפרשה שניה
ואילך מותר לצורך מצוה קצת. ואם לא השמיע לאזנו יצא,
ובשו"ע (סי' סב ס"ג) הוסיף שדין זה שאם לא השמיע לאזנו יצא,
הוא רק אם הוציא בשפתיו [אבל אם קראה בליבו, לא יצא, משום
שהרהור אינו נחשב כדיבור. שו"ע הרב (שם)]. המשנה ברורה

השו"ע הרב (שם) כתב שדין זה לא נאמר באונס שינה בלבד,
אלא הוא הדין אם היה לו אונס אחר.

הלכה ד: מי שהיה עוסק במלאכה מפסיק וכו'. ובשו"ע הרב
(סי' סג ס"ח) הוסיף שדין זה שצריך להפסיק נאמר אפילו באופן
שיכול לכוין בשעה שעוסק במלאכה. אפילו היה עומד בראש
האילן וכו', ומברך לפניו ולאחריה. ובשו"ע (סי' סג ס"ח)
השמיט את הדין שמברך לפניו ולאחריה [וראה בפרי חדש (שם
ס"ח) שביאר מה הטעם שהשו"ע השמיט דין זה].

הלכה ה: המלמד תורה לאחרים הרמ"א (סי' קו ס"ב) כתב
שאם הוא מלמד תורה לאחרים [ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו
ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר התפלה. שו"ע הרב (שם ס"ד)],
אינו מפסיק אלא לקריאת פסוק ראשון של קריאת שמע, ואם אין
השעה עוברת, ויש לו עדיין זמן להתפלל ולקרוא קריאת שמע,
אינו פוסק כלל. היה עוסק בצרכי רבים לא יפסיק וכו'. ובשו"ע
הרב (סי' ע ס"ד) כתב שדין זה נאמר רק בדורות הראשונים שהיו
עוסקים לשם שמים, אבל עכשיו אין לפטור מקריאת שמע אלא
באופן שאין מי שישתדל אלא הוא, שאז אפילו עוסק בהצלת
ממונם לבד, נחשב כעוסק במצוה ולא יפסיק. והוסיף, שמכל
מקום טוב שיקרא פסוק ראשון של קריאת שמע, וברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד. וראה בדבריו ובמשנה ברורה (שם ס"ק י"ב)
שהוסיפו עוד פרטי דינים באיזה אופן נאמר דין זה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ג שבט – ספר אהבה – הלכות קרית שמע קלה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

יפה את האות ד' שבתית 'תזכור' שבפרשת ציצית (שם טו, טז), כדי
שלא יראה כאילו הוא אומר 'למען תשכרו'. וצריך להאריך
בדאל - באות ד' של תיבת אָחַד, כְּדִי שְׁמִילִיכָהוּ - בשיעור זמן
שיש בו להמליך במחשבה את הקב"ה על השָׁמַיִם ועל הָאָרֶץ
ועל אַרְבַּע רוחות העולם. וכן צריך ליהרר שְׁלֹא יִחְטוּף - שלא
ימהר בקריאת האות חת שבתית אחד כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה נראה
כְּאוֹמֵר אֵי חֵד כלומר אין אחד [ח"ו].
י. קורא אדם את קריאת שְׁמַע בְּכָל לְשׁוֹן שִׁיְהִיָּה מְפִיָּה -
שהוא מבין, וְהַקּוֹרֵא בְּכָל לְשׁוֹן - בלשון שאינו לשון הקודש,
צריך להִתְנַהֵר בשעת קריאתו מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ - שלא יאמר את
הטעויות שִׁישׁ בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן, וכן צריך שיהא מְדַקְדֵּק בְּאוֹתָהּ
הַלְשׁוֹן שהוא קורא בה, כְּמוֹ שֶׁהִיא מְדַקְדֵּק בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אִם
קָרָאָה בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.
יא. הקורא את קריאת שמע לְמַפְרַע - הפוך מסדר כתיבתה
בתורה, לֹא יֵצֵא ידי חובתו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלא יצא,
בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים - באופן שהיפך את סדר הפסוקים, כגון שהקדים
ואמר את הפסוק 'ואהבת' לפני 'שמע', אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרָשָׁה
לְפָרָשָׁה, כגון שהקדים את פרשת 'והיה אם שמוע' לפרשת 'שמע',
אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רָשָׁאי לעשות כן לכתחילה, אֲנִי אוֹמֵר שְׁיֵצֵא

בשעת קריאת שמע, שיקרא את אוֹתִיּוֹתֶיהָ כראוי, וְאִם לֹא דְקָדַק,
יֵצֵא.
ט. פִּיֵּצֵד מְדַקְדֵּק בקריאת שמע, יִתְנַהֵר בשעה שקורא, שְׁלֹא
יִרְפֶּה הַחֵזֶק - שלא יבטא את האות הדגושה כרפוייה [כגון שיאמר
'ב'שדך במקום שצריך לומר 'ב'שדך], וְלֹא יִחַזֵּק הַרְפָּה - ולא
יבטא את האות הרפוייה כדגושה [כגון שיאמר 'ב'ניכם במקום שצריך
לומר 'ב'ניכם], וְלֹא יִנְיֵד הֶנֶח - ולא יבטא אות שהיא מנוקדת
בשוא נח כשוא נע [כגון שיבטא את האות ב' שבתית 'ואהבת'
בניקוד שוא נע במקום שוא נח], וְלֹא יִנְיֵחַ הֶנֶד - ולא יבטא אות
שהיא מנוקדת בשוא נע כשוא נח [כגון שיבטא את האות ו' שבתית
'מִצּוֹר' בניקוד שוא נח במקום שוא נע]. לְפִיכָף צָרִיךְ לִיתֵּן רִיחּוּ
בֵּין כָּל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַדּוּמוֹת זו לזו, שְׁאַחַת מֵהֶן נמצאת
בסוף תִּיבָה וְהַאַחֶרֶת נמצאת בְּתַחֲלֵל תִּיבָה הַסְּמוּכָה לָהּ,
כְּגוֹן הַתִּיבוֹת 'בְּכָל לִבְכָּךְ' שבקריאת שמע (דברים ו, ה), שיש אות
ל' בסוף תיבת 'בכל' ועוד אות ל' בתחילת תיבת 'לבבך', צריך שיהא
קוֹרֵא את תיבת 'בְּכָל', וְאַחֵר כֵּךְ שוֹמְרָה מַעַט נְכַדִּי לִיתֵּן רִיחּוּ בֵּין
שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא את תיבת 'לִבְכָּךְ', וְכֵן יִשְׁהֶה בֵּין
הַתִּיבוֹת וְאַבְדָּתָם מִהֶרָה' (שם יז, יח), וְכֵן יִשְׁהֶה בֵּין תִּיבוֹת 'הַנֶּכֶן
פְּתִיל' (במדבר טו, לח). וְצָרִיךְ לְבָאֵר זֵינן שְׁל תִּנְפְּרוּ - להגות

פניני הלכה

הלכה י': קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מכירה וכו'.
ובשו"ע (סי' סב ס"ב) השמיט את מה שכתב רבינו שצריך שיהא
מכיר את הלשון שקורא בה [אמנם במשנה ברורה (שם סק"ג)
כתב על דברי השו"ע שדווקא שמבין באותו לשון]. ובשו"ע הרב
(שם ס"ב) כתב שצריך שיהיה מבין את הלשון שקורא בה.
במשנה ברורה (סי' סב סק"ג) הביא שהב"ח כתב שמצוה מן
המובחר לקרוא דווקא בלשון הקודש, ושהאחרונים כתבו
שבימינו אף מצד הדין יש להיזהר שלא לקרותה בלשון אחר כי
אם בלשון הקודש [וראה שם את טעם הדבר].

**הלכה יא: הקורא למפרע לא יצא, במה דברים אמורים
בסדר הפסוקים וכו'.** וכתב במשנה ברורה (סי' סד סק"ב) שכל
שכן שהמפך את קריאת התיבות [כגון שקורא 'ובשעריך ביתך
מוזוות'] לא יצא ידי חובתו.

**קרא פסוק וחזר וקראו פעם שניה וכו' קרא מלה אחת וכפלה
וכו'.** ובשו"ע (סי' סא ס"ט) פסק, שאסור לכפול בין את תיבת
'שמע', ובין את הפסוק הראשון. **משתקין אותו.** ובשו"ע הרב
(שם ס"ח) כתב, שאין משתקין את הכופל תיבה או פסוק, אלא
כשאומר בציבור ובקול רם. במשנה ברורה (סי' סא ס"ק כב) כתב,
שאם לא כיון בפסוק הראשון, יחזור ויקרא בלחש, ואם הוא נמצא
לברו, יכול לקרוא אפילו בקול. עוד הביא בשם ה"ט שאם ממתין
זמן מה בין הקריאה הראשונה לשניה, מותר, כי אין משתקין אותו
אלא אם כן קורא ברציפות, וגם אינו 'מגונה' אם יעשה כן. בשו"ע
הרב (סי' סא ס"ח) כתב שאסור לקרוא פרשה שתי פעמים. וכן
דייק במשנה ברורה (שם ס"ק כה) מדברי השו"ע (שם ס"י), וכתב
עוד, שאם הוא קורא את כל שלשת הפרשיות ביחד, רשאי לקרוא
שתי פעמים. השו"ע (סי' סא ס"י) פסק, שמותר לקרוא פרשה שתי
פעמים בקריאת שמע שעל מטתו. ומביא השו"ע שיש מי שאומר

(סי' סב סק"א) כתב שמה שאמרו שאם לא דקדק יצא, אין הכוונה
שלא הזכיר התיבות והאותיות, שבוה ודאי לא יצא, אלא הכוונה
היא שלא נתן ריוח בין הדבקים, או שלא אמר כראוי את אות ד'
של תיבת 'תזכור', וכדומה.

**הלכה ט': צריך ליתן ריוח בין כל שתי אותיות הדומות וכו',
כגון בכל לבבך.** ובשו"ע הרב (סי' סא ס"ט) כתב שלא יפסיק
הרבה ביניהם, שהרי יש מקף בין שתי תיבות האלו, וצריך
להסמיכן זו לזו, אבל אף על פי כן יתן ריוח והבדל כדי שיהיה
נשמע שקורא שתי אותיות ל'. וצריך לבאר זיין של תזכור.
ובשו"ע (סי' סא ס"ז) הוסיף שהוא הדין לאות ד' שבתית
'וזכרתם'. השו"ע (סי' סא ס"ז) פסק שיאריך בדלי"ת של אחד
שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם,
ולא יאריך יותר מכשיעור זה. ויש נוהגים להטות הראש כפי
המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות [וראה להלן בענין השיעור
שצריך להאריך באות ח' מה שהובא עוד בזה]. ובשו"ע הרב (שם
ס"ז) ביאר, שמה שאמרו להאריך בד' של אחד, אין הכוונה
להאריך בפיו בקריאת הד', אלא האריכות היא במחשבתו בשעת
קריאת הד' ולאחריה. השו"ע (שם ס"ז) פסק שצריך להדגיש את
האות ד', כדי שלא תהא נשמעת כאות ר'. ובשו"ע הרב (שם) כתב
שלא שיקראנה בדגש, שהרי אין בה דגש, אלא שיטעימנה בפיו
יפה, וכל שכן שלא יפה עושים אותם המדגישים ומאריכים יותר
מדאי, ונראה כאלו האות ד' מנוקדת בשו"א. השו"ע (סי' סא ס"ז)
פסק שצריך להאריך בחי"ת של אחד, כדי שימליך את הקב"ה
בשמים ובארץ [לפי שז' רקיעים והארץ כמנין חי"ת. שו"ע הרב
(שם)]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק יח) הביא שהמגן אברהם כתב
שיאריך באות ח' כשיעור שלישי, ובאות ד' כשיעור ב' שלישים.
ויש אומרים שלא יאריך בחי"ת כלל, רק יכוין הכל בדלי"ת.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 ידי חובתו ואין זה נחשב 'קורא למפרע', לפי שאינה סמוכה לה
2 בתורה - מכיון שאין פרשה אחת סמוכה לשניה בתורה [בכל ג'
3 הפרשיות שבקריאת שמע]. קרא פסוק וחזר וקראו פעם שניה,
4 הרי זה מגונה, משום שנראה על ידי כך כמתלוצץ. קרא מלה
5 אחת ופלה, כגון שקרא 'שמע' 'שמע', משתקין אותו,
6 משום שנראה הוא כמקבל עליו עול מלכות נוספת [מלבד עול מלכות
7 שמים].
- 8 יב. קראו סירוגין - הקורא קריאת שמע קטעים קטעים [שלא
9 בציפות], יצא ידי חובתו, ואפילו אם שקה בין סירוג לסירוג
10 - המתין בין קטע לקטע כדי לגמור בתוך זמן זה את כולה -
11 את כל קריאת שמע, יצא, והוא - ובלבד שיקרא על הסדר -
12 כפי סדר קריאת שמע, ולא יקדים קטע אחד לשני. קראו בהיותו
13 מתנמנם, ו'מתנמנם' פירושו הוא, מי שאינו לא ער ולא נרדם
14 בשניה, יצא, ובלבד שיהא ער לגמרי בפסוק ראשון, כדי
15 שיכול לכין ליבו.
- 16 יג. ספק קרא קרית שמע ספק לא קרא - מי שנסתפק האם
17 קרא קריאת שמע, חזר וקרא, ומברך לפניו ולאחריו. אבל
18 אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם בירך לפניו ולאחריו או
19 לא בירך, אינו חוזר ומברך. קרא וטעה - כגון שדילג פסוק,
20 תיבה או אות, ויודע היכן טעה, יחזור למקום שטעה - אם דילג
21 תיבה או אות, יחזור לאותה תיבה, ואם דילג פסוק, יחזור לאותו

פניני הלכה

קראה מתנמנם יצא, אלא הוא הדין באונס אחר שמחמתו אינו יכול לכין, יצא ידי חובתו, אך צריך שיקרא את הפסוקים בפיו.

הלכה יג: קרא וטעה יחזור למקום שטעה. ובשו"ע הרב (סי' סד ס"ב) כתב, שאם דילג תיבה אחת, או אות אחת, או ששניה נקודה אחת [באופן שזה מעכב] צריך לחזור לראש הפסוק שטעה בו. ובמשנה ברורה (שם סק"ה) כתב בדעת הסוברים שיחזור לאותה תיבה, שזה רק במקום שמתחיל ענין בפני עצמו, כגון שדילג מהפסוק 'ושננתם' את תיבת 'ודברת'. נעלם ממנו בין פרשה לפרשה וכו' חוזר לפרק ראשון שהוא ואהבת את ה' אלהיך וגו'. ובשו"ע (סי' סד ס"ג) פסק, שיחזור ויתחיל 'והיה אם שמוע'.

הלכה יד: ואם נסתפק לו אחר שקרא למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך. וכתב בשו"ע הרב (סי' סד ס"ד) שאם מצא את עצמו או חזר בתיבה אחרת באמצע פרשה ומסופק שמה דילג, כל שכן שיכול לסמוך על הרגל לשונו, שאמר את כל מה שקדם לתיבה זו ולא דילג. כתב במשנה ברורה (סי' סד ס"ק יא), שאדם המתפלל בציבור והתעורר לו ספק באיזה 'ויכתבתם' הוא או חזר, ורואה שהשליח ציבור או חזר 'ויכתבתם' הראשון או השני, ימשיך כמו השליח ציבור [ואין זה תלוי אם הוא כבר התחיל 'למען ירבו' או לא].

הלכה טו: אם היה בין פרק לפרק פוסק ומתחיל ושואל בשלום מי שהוא חייב בכבודו, כגון שפגע באביו או רבו וכו'. ובשו"ע (סי' סו ס"א) פסק, שבין הפרקים מותר לשאול בשלום אדם נכבד. ומבאר במשנה ברורה (שם סק"ג), שזהו כגון זקן או

שגם בקריאת שמע שעל המיטה יש להזהר שלא לומר פסוק ראשון שתי פעמים. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) מוסיף, שראוי לחוש לדבריו.

הלכה יב: קראה סירוגין יצא, אפילו שחה בין סירוג לסירוג כדי לגמור את כולה יצא. ובשו"ע (סי' סה ס"א) הוסיף שבין אם הפסיק בשתיקה ובין אם הפסיק בדיבור יצא, ואפילו אם הפסיק הוא מחמת אונס אין זה נחשב הפסקה [וביאר במשנה ברורה (שם סק"ב) שבהפסק מחמת אונס, יש יותר סיבה לומר שזה נחשב הפסקה, מכיון שהאדם אינו יכול לקרוא בזמן זה]. אולם הרמ"א (שם) כתב שיש אומרים שאם הפסיק מחמת אונס, ושהה כדי לגמור את כל קריאת שמע [מתחילתה ועד סופה. משנה ברורה (שם סק"ג)], חוזר לראש, וכן נוהגים. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"א) שיש אומרים שאם הפסיק מחמת אונס של ליסטים, אינו חוזר לראש אף ששהה כדי לגמור את כולה, כי האדם עצמו והמקום ראויים לקריאה, ורק באונס שמחמת האדם או המקום [כגון שהוצרך לנקביו או שהגיע למקום מטונף], חוזר לראש, ויש אומרים שגם באופן זה חוזר לראש. ומביא שיש מי שהכריע כדעה הראשונה, לענין קריאת שמע. כדי לגמור את כולה. וכתב הרמ"א (סי' סה ס"א), שמשערים את משך השהיה לפי דרך קריאתו של אותו אדם, ולא לפי רוב בני אדם. בשו"ע הרב (סי' סה ס"א) כתב, שאם שהה באחת מהברכות של קריאת שמע שיעור זמן כדי לגמור את כולה מראשה לסופה, חוזר לראש. ובמשנה ברורה (שם סק"ה) כתב, שדווקא אם שהה שיעור זמן כדי לגמור את כל הברכות, מ'יוצר אור' עד 'גאל ישראל', חוזר.

קראה מתנמנם וכו' יצא, ובלבד שיהא ער בפסוק ראשון. וכתב בשו"ע הרב (סי' סג ס"ו) לגבי קריאת שאר הפסוקים, שלא דווקא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ד שבט – ספר אהבה – הלכות קריאת שמע קלז

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

18 שמתירא ממנו, וְלִהְיֶיב שְׁלוֹם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד - לאדם שהוא חייב
19 בכבודו.

20 **יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ה**

21 פֶּרֶק ג

22 א. הַקּוֹרֵא קְרִיַת שְׁמַע בֵּין שֵׁל שַׁחֲרִית וּבֵין שֵׁל עֶרְבִית, מִצּוּה
23 מְדַבְּרֵי חֻכְמִים שִׁיחָא רֹחֶץ יָדָיו בְּמִים קוֹדֵם שִׁיקְרָא וְנוֹמְכֵר
24 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם'. הַגִּיעַ זְמַן קְרִיַּאָה
25 וְלֹא מִצָּא מִים, לֹא יֵאָחֵז קְרִיַּאָתָהּ וְיִלְךָ לְבִקֵּשׁ - לַחֲפֹשׂ אֶת
26 הַמִּים, אֲלָא מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּעֶפֶר, אוֹ בְּצֻרֹר - אֲבֹן, אוֹ בְּקוֹרָה
27 שֶׁל עֵץ, וְיִכְיֹצֵא בְּהֶן, וְקוֹרֵא.

28 ב. אִין קוֹרֵאִין קְרִיַת שְׁמַע לֹא בְּבֵית הַמְּרִחֵץ שֶׁכֵּב רַחֲצוּ בּוֹ,
29 וְלֹא בְּבֵית הַכֶּסֶּא שֶׁכֵּב הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ אֶף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ
30 עֲכָשִׁי צוֹאָה, מִשּׁוֹם שִׁמְקוֹמוֹת אֵלּוּ מִזּוּהָמִים הֵם, וְלֹא בְּבֵית
31 הַקְּבֻרֹת וְלֹא בְּצֵד הַמֶּת עֲצָמוֹ - בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת מֵהֶם, מִשּׁוֹם
32 שְׁעוֹבֵר עַל אִסּוּר 'לֹעֹג לְרֹשׁ'. וְאֵם הַרְחִיק אֶרְבַּע אֲמוֹת מִן

1 לַכְּבוֹד, כְּגוֹן שֶׁפָּגַע בְּאֵבִיו אוֹ רֵבּוֹ, אוֹ פָּגַשׁ מִי שֶׁהוּא גְדוֹל
2 מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָהּ, וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם - וְרִשְׁאִי לְהִשִּׁיב 'שְׁלוֹם' לְכָל
3 אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלוֹם - שֶׁהִקְדִּימוּ בְּאִמִּירַת 'שְׁלוֹם'.

4 טז. הִיָּה קוֹרֵא קְרִיַת שְׁמַע וּמִקּוֹם אֲחִיזָתוֹ הוּא בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק,
5 אִינוּ פּוֹסֵק וּמִתְחִיל לִשְׁאוֹל בְּשִׁלּוּם שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים שְׁפּוֹגֵשׁ
6 [בְּאִמִּירַת 'שְׁלוֹם'], אֲלָא רַק בְּשִׁלּוּם מִי שֶׁהוּא מִתִּירָא מִמֶּנּוּ -
7 בְּשִׁלּוּמוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁחֹשֶׁשׁ מִמֶּנּוּ שְׂמָא יַעֲרֹנּוּ, כְּגוֹן מֶלֶךְ אוֹ אֲנָס
8 - גּוֹלָן, וְיִכְיֹצֵא בְּהֶן, אֲבָל אִם פָּגַשׁ מִי שֶׁהוּא חָיִיב בְּכְבוֹדוֹ
9 כְּגוֹן אֲבִיו אוֹ רֵבּוֹ, הִדִּין הוּא שֶׁרַק אִם נָתַן לוֹ אֲבִיו אוֹ רֵבּוֹ
10 שְׁלוֹם תְּחִלָּה, פּוֹסֵק וּמִשִּׁיב לוֹ שְׁלוֹם, אֲךָ אִינוּ רִשְׁאִי לְהִתְחִיל
11 וּלְשִׁאוֹל בְּשִׁלּוּם.

12 יז. וְאֵלּוּ הֵן בֵּין הַפֶּרָקִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ דִּינֵיהֶם לְעִיל (הַלְכוֹת
13 יד' טז), בֵּין בְּרִכָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיַת שְׁמַע לְבִרְכָּה שְׁנִיָּה, בֵּין
14 בְּרִכָּה שְׁנִיָּה לְפִרְשַׁת שְׁמַע, בֵּין פִּרְשַׁת שְׁמַע לְפִרְשַׁת וְהִיָּה אִם
15 שְׁמוֹעַ, בֵּין פִּרְשַׁת וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ לְפִרְשַׁת וְיִאֲמֹר. אֲבָל בֵּין
16 פִּרְשַׁת וְיִאֲמֹר לְאַמֶּת וְיִצִּיב' הָרִי הוּא בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, וְלֹא
17 יִפְסִיק אֲלָא לִשְׁאוֹל מִפְּנֵי הִתְרָאָה - לְהַקְדִּים שְׁלוֹם לְאָדָם

פניני הלכה

(שם ס"א) פסק, שמישיב שלום אפילו לאדם נכבד [נוראה לעיל
(הלכה טו) בשם המשנה ברורה מיהו אדם נכבד].

הלכה יז: אבל בין ויאמר לאמת ויצבי הרי הוא כאמצע
הפרק, ולא יפסיק אלא לשאול מפני היראה וכו'. ובשו"ע (סי'
סו ס"ה) פסק שלא יפסיק כלל בין ויאמר לאמת ויצבי, אלא יאמר
'אני ה' אלהיכם אמת', ואז יפסיק כדין הפסק באמצע הפרק.
כתב בשו"ע הרב (סי' סו ס"ז), שיש להזהר לומר בסמוך ל'אמת'
תיבת 'ויצבי', משום ש'ויצבי' הוא גם לשון אמת. ובמשנה ברורה
(שם סק"ל) הביא שהגר"א חולק על כך, ומכריע במשנה ברורה
שטוב להזהר בזה לכתחילה. אמנם בערוך השולחן (שם סעי' יא)
כתב, שאין המנהג כן.

הלכה א: רוחץ ידיו במים קודם שיקרא. עיין בשו"ע הרב
(מהדו"ת, סי' ד ס"א) שנראה מדבריו, שתקנת רחיצת הידים היא
רק לקריאת שמע של שחרית ותפילה של שחרית, שמה נגע
בשנתו במקומות המטונפים. ולעניין קריאת שמע ב'סתם ידים'
[כלומר שאין ידוע לו שידיו מטונפות], ראה במשנה ברורה (סי'
צב ס"ק כה) שהביא שיש סתירה בדברי הפרי מגדים האם מותר
לקרוא כך קריאת שמע. הגיע זמן קריאה ולא מצא מים, לא
יֵאָחֵז קְרִיַּאָתָהּ וְכוּ'. במשנה ברורה (סי' צב ס"ק כא) הביא
מחלוקת הפוסקים, שיש שכתבו שדווקא אם זמן קריאת שמע
עומד לעבור, לא ילך לחפש מים, אלא ינקה ידיו ויקרא. ויש
סוברים שמיד לאחר שהגיע זמן הקריאה, אם אין לו מים ינקה
ידיו ויקרא, ולא יתעכב עבור זה.

הלכה ב: בשו"ע (סי' פג ס"א) פסק שמותר לקרוא כנגד
מחיצות בית הכסא. אמנם בשו"ע הרב (שם) כתב שאסור לקרוא
כנגד מחיצות בית הכסא, שכוין שהמחיצות מיוחדות לבית הכסא
[וכגון שעשה בחצירו חדר מיוחד עבור בית הכסא], הן מאוסות
כיגוף של רע". אבל במחיצות שאינן מיוחדות לבית הכסא אלא

תלמיד חכם, או עשיר שראוי לכבדו מחמת עשרו. וכתב בשו"ע
הרב (שם ס"א) שאם האדם שפגשו לא יקפיד כלל אם לא ישאל
בשלומו או שלא ישיב לו שלום, לא יפסיק אפילו בין הפרקים,
בין לשאול ובין להשיב מפני הכבוד.

במשנה ברורה (סי' סו סק"ב) כתב שלפי מנהגנו כיום שאיננו
שואלים בשלום אדם בבית הכנסת בעת התפילה, אסור לשאול
או להשיב אפילו בדברי תורה, לא בין הפרקים ולא בפסוקי
דזמרה. ובערוך השולחן (שם ס"ד) כתב, שהמנהג הוא שאין
מפסיקים כלל, ואפילו לאביו או רבו.

הלכה טז: היה קורא באמצע הפרק, אינו פוסק ומתחיל
לשאול אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו כגון מלך או אנס
וכו'. ובשו"ע (סי' סו ס"א) פסק שמותר לשאול בשלום מי
שמתירא ממנו, כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו
בחכמה, וכל שכן שמותר לשאול בשלום מלך או אנס. ובשו"ע
הרב (שם ס"א) כתב, שרק תלמיד חכם מופלג בדורו הריהו נחשב
'אדם שמתירא ממנו', אולם אם הוא רק גדול ממנו בחכמה,
הריהו בכלל אדם שחייב בכבודו.

השו"ע (סי' סו ס"א) פסק, שאפילו באמצע הפסוק רשאי להפסיק,
חוץ מהפסוקים 'שמע ישראל' ו'ברוך שם' שלא יפסיק בהם כלל,
אלא מפני אדם שירא שמה יהרגנו. ובשו"ע הרב (שם ס"ב)
הוסיף, שיש אומרים שגם באמצע שאר הפסוקים אין להפסיק
אלא בסיוע הענין [כגון בפסוק 'ושמתם' וגו', בין 'נפשכם' לבין
'יקשרתם'], ואם הפסיק קודם סיום הענין, יחזור לתחילת הפסוק.
ומכריע למעשה, שכאשר מפסיק לענייית קדושה וברכו [כמבואר
בשו"ע (שם ס"ג)], יכול להפסיק באמצע הענין, אך לאחר
ההפסקה יחזור לתחילת הפסוק.

בביאור הלכה (סי' סו ס"א ד"ה או) הביא, שמותר להפסיק
באמצע הפרק אפילו בשביל הפסד ממון. אבל מי שהוא חייב
בכבודו כגון אביו או רבו וכו' פוסק ומשיב לו שלום. ובשו"ע

המרחץ, וכן במקום הטנופת, והוא המקום שיש בו צואה
או מי רגלים אף שאינו מיועד לבית הכסא, אסור.
ה. דברים של חול - שאין בהם קדושה, מותר לאמרו אפילו
בלשון הקודש בבית הכסא. וכן הפנויין של ה', כגון
'רחום' ו'צאמן' וכיוצא בזה, מותר לאמרו בבית הכסא.
אבל השמות המיוחדים והן השמות שאין נמחקין - שאם
נכתבו בספר אסור למוחקם וזהם שבעה שמות: 'שם הוי"ה', 'אדני',
אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות], אסור להזכירן בבית
הכסא בין חדש ובין ישי, ובבית המרחץ הישן. ואם נזדמן
לו להפריש - למנוע את חבריו מדבר האסור בבית המרחץ
או בבית הכסא, מפרש - מונע, ואפילו באמירה בלשון
הקודש ובעניני קודש - שיכול להורות לו אפילו בלשון הקודש
'אסור לעשות כך וכך'.
ו. צואת האדם, וכן צואת כלבים וחזירים בזמן שיש
בתוכן עורות - כלומר בשעה שהצואה מונחת על גבי העורות [על
מנת לעבד אותם], וכל צואה שריקה רע כגון אלו, אסור
לקרות קרית שמע כנגדן, וכן כנגד מי רגלי אדם. אבל מי
רגלי בהמה, קוראין כנגדן. קטן שאינו יכול לאכול שיעור
כזית של דגן - פת העשויה מאחד מחמשת המינים [חיטה, שעורה,
כוסמת, שיבולת שועל ושיפון] בכדי שלאכל - במשך הזמן שבו

הקבר או מן המת, מותר לקרות. וכל מי שקרא במקום
שאין קוראין בו, חוזר וקורא.
ג. בית הכסא הקודש שהיוכן - מקום שנבנו מחיצותיו עבור בית
הכסא ועדיין לא נשתמשו בו, מותר לקרות קרית שמע
כנגדו - כנגד המחיצות, אבל לא בתוכו. בית המרחץ הקודש
שעדיין לא נשתמשו בו, מותר לקרות בתוכו. היו לפניו שני
פתחים, זימן אחד מהם לבית הכסא - הזמין את אחד הבתים
על ידי אמירה: 'בית זה יהיה בית הכסא', ואמר על הבית השני
הסמוך, 'זה', הרי הבית השני, ספק אם הזמינו לשם בית
הכסא או לא הזמינו אלא התכוון באומרו 'זה' לשם תשמיש אחר,
לפיכך, אין קוראין בו לכתחלה קריאת שמע, ואם קרא יצא.
ואם אמר על הבית השני 'זה', הרי שניהן מזומנים - שני
הבתים נחשבים מזומנים, ואין קוראין בזה. ויצר המרחץ,
והוא המקום שבני אדם עומדין בו לבושין, מותר לקרות
בו קרית שמע.
ד. ולא קרית שמע בלבד אסור לקרות [בבית הכסא ובבית
המרחץ], אלא כל ענין שהוא מדברי קודש, אסור לאמרו
בבית המרחץ ובבית הכסא, ואפילו אמרו בלשון חול -
בלשון אחרת שאינה לשון הקודש. ולא לאמרו בלבד, אלא
אפילו להקריח בלבו בדברי תורה בבית הכסא, ובבית

פניני הלכה

המחיצות, אסור לקרוא בתוך אותו מקום, משום שהוא כבר
התייחד לבית הכסא.

**הלכה ד: כל עניין שהוא מדברי קודש אסור לאמרו בבית
המרחץ.** והרמ"א (סי' פה ס"ב) הוסיף שאפילו הלכות השייכות
לבית המרחץ, אסור ללמוד בבית המרחץ. כתב השו"ע הרב (סי'
פה ס"א) שכאשר האדם נכנס לבית הכסא, יחשוב חשבונותיו כדי
שלא יבוא להרהר בדברי תורה, ובשבת, שבה אסור לחשב
חשבונות, יפנה ליבו להרהר בציורים ובנינים נאים וכיוצא בזה.

**הלכה ה: דברים של חול מותר לאמרו בלשון הקודש בבית
הכסא.** והשו"ע הרב (סי' פה ס"ב) כתב, שמידת חסידות הוא
להחמיר. הרמ"א (סי' ג ס"ב) כתב, שאסור לדבר בבית הכסא.
והמשנה ברורה (שם סק"ד) כתב, שאם זה לצורך גדול, אפשר
שמותר לדבר כל זמן שלא נפנה, אבל בשעה שנפנה, אפילו
לצורך גדול אסור. וכן הכינויים כגון רחום וכו' מותר לאמרו.
ומביא המשנה ברורה (סי' פה ס"ק יא), שההיתר לומר 'רחום'
הוא רק כלפי אדם, אך לא יאמר לחבירו 'רחום ירחם עליך'
[שהרי באופן זה כוונתו להקב"ה]. ואם נודמן לו להפריש מדבר
האסור בבית המרחץ וכו' מפרש. והשו"ע הרב (סי' פה ס"ו)
מוסיף, שאם נכנס בלבו הרהורים אסורים, מותר להרהר שם
בדברי תורה, כדי להפריש את עצמו מאיסור זה.

**הלכה ו: צואת כלבים וחזירים בזמן שיש בתוכן עורות וכו'
אסור לקרות קרית שמע כנגדן.** ובשו"ע (סי' עט ס"ד) הוסיף
שאם אין הצואה בעורות, דינם כשאר צואת בהמה חיה ועוף שאין
צריך להרחיק מהם אם אין בהם ריח רע, ואם יש בהם ריח רע
דינם כצואת אדם [ולהלך הלכה ח מבואר שיעור ההרחקה מצואת

הן משמשות גם לבית, מותר לקרוא אפילו בסמוך להן ממש.
בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' קיד) כתב שיש להסתפק
לענין בית הכסא שבזמנינו, האם הוא נידון כ'בית הכסא דפרסאי'
[חפירה העשויה בשיפוע, שהצואה הנופלת לתוכה מתגלגלת מיד
ואינה נשארת בו (עיין רש"י ברכות כו, א ד"ה דפרסאי)], ונפסק
בשו"ע (סי' פג ס"ד) שמותר לקרוא בתוכו]. ועיין בחזון איש
(אר"ח סי' יז סק"ד) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' סא ד"ה
והיוצא), שהסיקו שיש להחמיר לענין לומר דברים שבקדושה
בתוכו. כתב בשו"ע הרב (סי' עא ס"ו) שאם יש מחיצה לבית
הקברות, יכול לקרוא מחוץ למחיצה אף שמקום עמידתו היא
בתוך ד' אמות מהקבר, ואם עומד בתוך המחיצה, לכתחילה לא
יקרא אפילו אם הוא רחוק ארבע אמות, שמא יתקרב בלא דעת
לאחד הקברים, אך בדיעבד אם קרא, אינו צריך לחזור ולקרוא.
וכל מי שקרא במקום שאין קוראין בו חוזר וקורא. וכתב
בשו"ע (סי' עא ס"ז), שאם קרא בתוך ארבע אמות של מת או
בבית הקברות, לא יצא ידי חובתו, ובשו"ע הרב (שם ס"ו) הוסיף
שדין זה הוא אפילו אם קרא בשוגג. כתב המשנה ברורה (סי' עא
ס"ק יז) בשם האחרונים, שאדם שהתפלל או בירך בצד המת, אינו
חוזר ומברך. ועיין שם לגבי ברכות קריאת שמע.

**הלכה ג: בשו"ע (סי' פד ס"א) פסק, שבחדר האמצעי שבו
מקצת האנשים לבושים ומקצתם ערומים, אסור לקרוא שמע
ומותר לומר 'שלום', ובחדר הפנימי שכל הנמצאים בו ערומים,
אסורה אפילו שאילת שלום [ועיין בשו"ע הרב (סי' פד ס"א)
ובמשנה ברורה (שם סק"ו) האם מותר לקרוא לאדם ששמו
'שלום' בבית המרחץ]. כתב המשנה ברורה (סי' פג ס"ק ט), שאם
האנשים שבונים את בית הכסא סימנו [בקרע] את מקום**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ד שבט – ספר אהבה – הלכות קריאת שמע קלט

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

בבית - באופן שהקורא נמצא עם הצואה והמי רגלים בבית במקום
שורה, ואינם מונחים במקום גבוה או נמוך ממנו. אבל אם היה
שם [באותו בית] מקום גבוה מן עשרה טפחים או נמוך
מן עשרה טפחים ועליו נמצאים הצואה או המי רגלים, יושב
בצד המקום - ליד אותו המקום וקורא קריאת שמע, שיהיה
נפסק ביניהם - מכיון שיש הפסק בין המקום שיושב בו, לבין מקום
הצואה [על ידי הבדל הגובה של עשרה טפחים], והוא - ובלבד
שלא יגיע לו ריח רע. וכן אם כפה - הפך כלי על הצואה
או מימי רגלים, אף על פי שהיה עמו בבית, הרי אלו
פקבוצין, ומותר לקרות עמהן.
י. היה בינו ובין הצואה מחיצה של זכוכית, אף על פי
שהוא רואה אותה מאחורי הזכוכית, מותר לקרות בצדה.
נתן רביעית מים לתוך מי רגלים של פעם אחת - שהמי
רגלים הם בשיעור של כמות המוטלת בפעם אחת, מותר לקרות
עמהן בתוך ארבע אמות.
יא. היתה צואה בגומא, עומד בסנדלו על הגומא, ובכך
מכסה את הצואה, וקורא, והוא - ובלבד שלא יהא סנדלו נוגע

אוכל הגדול שיעור של כשלוש בצים של דגן, שמשך זמן זה
נקרא 'כדי אכילת פרס', אין מרחיקין לא מצואתו, ולא ממי
רגליו.
ז. היתה צואה יבשה פתוס, אסור לקרות כנגדה. ואם
היתה יבשה יתר מפתוס עד כדי שאם היה זרקא, תתפרר
- היתה הצואה מתפוררת מחמת הנפילה לכמה חתיכות, הרי היא
כעפר, ומותר לקרות כנגדה. מי רגלים שנבלעו בקרקע,
אם היו מרטיבין היד - שהיו לחים בשיעור שאם תגע בהם יד
תרטב, אסור לקרות כנגדן, ואם אין מרטיבין היד, מותר
לקרות כנגדן.
ח. כפה ירחיק האדם מצואה ומימי רגלים ואחר כך יקרא
- יהיה מותר לו לקרוא, ארבע אמות. כפה דברים אחרים
שצריך להרחיק ארבע אמות [ולא יותר מכך], בזמן שהם
מלאחריו או מצדדיו, אבל אם היו כנגד פניו, מרחיק מן
עד שלא יראה אותן, ואחר כך יקרא.
ט. כפה דברים אחרים שצריך להרחיק ארבע אמות מן הצואה
ומי רגלים ואחר כך מותר לקרוא קריאת שמע, בשעה עמהן

פניני הלכה

ד"ה או), ששיעור ההרחקה בלילה הוא כמלוא ראייתו ביום של
אותו אדם, ושיעור ההרחקה של סומא הוא כמלוא ראייתו של
אדם בינוני.

הלכה ט: השו"ע (סי' עט ס"ב) פסק, שאם הצואה בבית אחד
והוא בבית אחר יכול לקרוא קריאת שמע, אך זהו בתנאי שאין
ריח רע. וכתב עוד שאם הפתח פתוח בין הבתים ורואה את
הצואה, לדעת הרא"ש מותר, ולדעת הרשב"א אסור. וכתב השו"ע
הרב (שם ס"ה) שהעיקר כסברא הראשונה, שכיון שהיא ברשות
אחרת הרי היא כצואה בעשית [הנמצאת מעבר למחיצת זכוכית]
שמותר לקרות כנגדה, והוסיף שטוב לחוש לדעת האוסר. ובביאור
הלכה (שם ס"ב ד"ה אבל) כתב שזהו ספיקא דדינא. וכן אם כפה
כלי על הצואה או על מימי רגלים וכו' הרי אלו כקבוצין ומותר
לקרות כנגדן. וכתב השו"ע הרב (סי' פז ס"ד) שאפילו אם יש
הפסק בין הכלי ובין הקרקע, אם הוא פחות מג' טפחים הרי זה
נחשב כמכוסה משום שיש לו דין 'לבד', אולם אם הכלי גלוי
מלמעלה, אף אם הגילוי פחות מג' טפחים, אסור לקרות כנגדו.

הלכה י: היה בינו ובין הצואה מחיצה של זכוכית וכו' מותר
לקרות בצדה. וכתב המשנה ברורה (סי' עז סק"ג) שאם מגיע
אליו ריח רע, אסור לקרוא. השו"ע הרב (סי' עז ס"ב) כתב אודות
מי רגלים שנבלעו בבגד, שאפילו אם הבגד נהיה רטוב בשיעור
של 'טופח על מנת להטפח' [שיכול הבגד להרטיב דבר אחר
הנוגע בו], יכול הוא להרטיב את הבגד במים ואז מותר לקרות
כנגדו. ועייין שם כיצד ינהג בשבת.

הלכה יא: היתה צואה בגומא, עומד בסנדלו על הגומא
וקורא, והוא שלא יהיה סנדלו נוגע בה. והשו"ע (סי' עז ס"ב)
מוסיף שמותר לקרוא בתנאי שאין מגיע אליו ריח רע. וכתב
המשנה ברורה (שם סק"ד) ש'סנדלו' הוא לאו דווקא, ובכל דבר

אדם]. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) כתב שאם יש בהם ריח רע, אינו
מרחיק אלא עד מקום שכלה הריח.

**וכל צואה שריחה רע כגון אלו אסור לקרות קריאת שמע
כנגדן.** ובשו"ע (סי' עט ס"ה) פסק שצואת החמור הרכה לאחר
שבא מן הדרך, וצואת חתול ונמיה ונבלה מסרחת, דינן כצואת
אדם. קטן שאינו יכול לאכול כזית דגן וכו' אין מרחיקין לא
מצואתו ולא ממי רגליו. וכתב השו"ע הרב (סי' פא ס"א)
ששיעור אכילת כזית דגן של התינוק היא גם אם יכול לאכול
רק על ידי בישול, כגון דייסה. וכתב עוד (שם ס"ב) שטוב וישר
לקרות ולהתפלל במקום שהוא נקי לגמרי אפילו מצואת תינוק
בן יומו, אם אפשר הדבר בנקל.

הלכה זו: ואם היתה יבשה יותר מנחרס עד שאם זרקא
תתפרר, הרי היא כעפר ומותר לקרות כנגדה. ובשו"ע (סי' פב
ס"א) הוסיף שדין זה הוא בתנאי שלא יהיה בה ריח רע. והרמ"א
מביא שיש אומרים שרק אם הצואה תתפרך על ידי גלילה
[ברגל], היא נחשבת כעפר. וכתב השולחן הרב (שם) שיש
להחמיר שלא לקרוא אלא אם היא נפרכת על ידי גלילה. כתב
השו"ע הרב (סי' פב ס"א), שבימות החורף שהצואה נקרכת ואין
ממנה ריח רע, יש להסתפק האם יש להרחיק ממנה, ומכיון שזהו
ספק דאורייתא יש להחמיר.

אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדן. והרמ"א (סי' פב ס"ב)
כתב, שיש אומרים שדווקא אם נרטבה בשיעור של טופח על מנת
להטפח [שנרטבה עד כדי כך שתוכל להרטיב דבר אחר שנוגעת
בו], ויש לסמוך על דבריהם.

הלכה ח: אבל אם היו כנגד פניו מרחיק מהן עד שלא יראה
אותן. ובשו"ע (סי' עט ס"א) מוסיף ששיעור ההרחקה של מלוא
יכולת הראיה הוא אפילו בלילה, והרמ"א (שם) מוסיף ששיעור
זה אמור אפילו בסומא שאינו רואה. וכתב הביאור הלכה (שם)

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

21 **יג.** צוֹאָה הַעוֹבֶרֶת כִּנְגַד פְּנֵיו, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה שְׁטָה - צַפָּה עַל
22 פְּנֵי הַמַּיִם, אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּהּ, וּפִי חֲזִיר, גַּם לֵאחֹר שְׁעֵלָה
23 מִן הַנְּהַר, דִּינוּ כְּצוֹאָה עוֹבֶרֶת. וְאֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּן עַד
24 שִׁיעָבְרוּ - שִׁתְרַחֲקוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.
25 **יד.** הִזָּה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטְּנוּפֹת - מָקוֹם
26 שִׁישׁ בּו דְּבַר טִינוּף כְּגוֹן צוֹאָה אוּ מִי רִגְלִים, לֹא יֵצֵא יָדָיו עַל פִּי
27 וְיִקְרָא - כְּלוּמַר אֵין הַנַּחַת הַיָּדִים עַל הַפֶּה מוֹעִילָה לַחֲצוֹץ בֵּין הַדִּיבּוּר
28 לַצּוֹאָה, אֲלֵא יִפְסִיק אֶת הַקְּרִיאָה עַד שִׁיעָבּוֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם
29 שִׁישׁ בּו טִינוּפָה. וְכֵן הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שִׁיעָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ
30 מִלְמַטָּה, יִפְסִיק עַד שִׁיכָלָה בְּאֶשָּׁה - רִיחָה הָרַע, וְחֲזוּר
31 לְקְרִיאָתוֹ. וְכֵן הָדִין בְּעוֹסֵק בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וַיִּצָּא מִמֶּנּוּ רוּחַ
32 מִלְמַטָּה, מִפְּסִיק עַד שִׁיכָלָה הָרִיחַ. אוֹלַם אִם יִצָּא רוּחַ מִחֲבִירוֹ,
33 אֵף עַל פִּי שִׁמְפָּסִיק לָהּ - מִחֲמַתָּה [שֶׁל הָרוּחַ] קְרִית שְׁמַע,
34 וְאִינוּ מִמְּשִׁיךְ לְקִרְוֹא עַד שִׁיכָלָה הָרִיחַ, אֵינוֹ מִפְּסִיק מִחֲמַתָּה דְּבַרְי
35 תוֹרָה.
36 **טו.** הִזָּה קוֹרֵא קְרִית שְׁמַע - הִיָּה עוֹמֵד לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע
37 בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוּ מִי רִגְלִים אוּ אֵין
38 שָׁם, הָרִי זֶה מוֹתֵר לְקִרְוֹת. הִזָּה קוֹרֵא - עוֹמֵד לְקִרְוֹת בְּאֶשָּׁפָה
39 וּדְרֹךְ הַבְּרִיּוֹת לַהֲפִנוֹת לִנְקִיבָהֶם שָׁם, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם
40 צוֹאָה אוּ אֵין שָׁם, לֹא יִקְרָא עַד שִׁיבְדוֹק, מִשּׁוֹם שֶׁחֲזָקָתָה

1 **כ**. הִיָּתָה כְּנֶגְדּוֹ צוֹאָה מְעוּטָה בְּיוֹתֵר, וְשִׁיעוּרָה הוּא כְּמוֹ
2 טִיפָּה, רוֹקֵק עָלֶיהָ רוֹק עֲבָה עַד שֶׁתִּתְפַּסֶּה, וְקוֹרֵא. הִיָּתָה
3 נְטִישֶׁת צוֹאָה - לְכֹלֹךְ שֶׁל צוֹאָה שְׁאִין בּו מִמְּשׁוֹת עַל בְּשָׂרוֹ, אוּ
4 שְׁהִי יָדָיו מְטוּנָפוֹת - שִׁישׁ עֲלִיהֶן לְכֹלֹךְ צוֹאָה שְׁאִין בּו מִמְּשׁוֹת
5 מְקִינוּת בֵּית הַכֶּסֶּא, וְלֹא הִיָּה לָהֶן רִיחַ רַע כְּלָל מִפְּנֵי קָטָנָן
6 אוּ יְבִישֶׁתָּן שֶׁל הַצּוֹאָה שְׁבִידִיו, מוֹתֵר לְקִרְוֹת לְפִי שְׁאִין לָהּ
7 רִיחַ. אֲבָל אִם הִיָּתָה הַצּוֹאָה בְּמִקְוָה - בְּפִי הַטְּבַעַת, אֵף עַל
8 פִּי שְׁאִינָה נְרָאִית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, הוּאִיל וְנִרְאָתָה כְּשֶׁהוּא
9 יוֹשֵׁב, אֲסוּר לְקִרְוֹת עַד שֶׁיִּקְנַח יָפָה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁצּוֹאָה
10 לָחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רִיחַ רַע. וְכִמְהָ גְּאוּנִים הוֹרִי שְׁאֲסוּר לוֹ
11 לְקִרְוֹת אִם הִיָּה יָדָיו מְטוּנָפוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶּא, וְכֵן רָאוּי לַעֲשׂוֹת.
12 **יב.** רִיחַ רַע שְׁמָגִיעַ מִחֲמַת דְּבַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵיקָר, כְּגוֹן צוֹאָה
13 מִגּוֹלָה, מִרְחִיק מִמּוֹקוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְקוֹרֵא אִם פֶּסֶק הָרִיחַ
14 - בְּתַנָּי שֶׁנִּפְסַק הָרִיחַ הָרַע. וְאִם עֲדִיין לֹא פֶּסֶק הָרִיחַ, מִרְחִיק
15 עַד מָקוֹם שֶׁפֶּסֶק הָרִיחַ. וְרִיחַ רַע שְׁאִין לוֹ עֵיקָר, כְּגוֹן מִי
16 שִׁיעָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה, וְחִבְרִיו הַעוֹמֵד לְצִידוֹ רוּחָה לְקִרְוֹת
17 קְרִיאַת שְׁמַע, הִרְיָהוּ מִרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁתִּכָּלָה הָרוּחַ, וְקוֹרֵא.
18 גֶּרֶף שֶׁל רָעִי - כְּלִי קִיבּוֹל לַצּוֹאָה, וְעָבִיט - כְּלִי קִיבּוֹל שֶׁל מִיָּמִי
19 רִגְלִים, אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִית שְׁמַע כְּנֶגְדָּן אֵף עַל פִּי שְׁאִין
20 בָּהֶן כְּלוּם וְאֵין לָהֶן רִיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּבֵית הַכֶּסֶּא.

פניני הלכה

הלכה יג: צוֹאָה עוֹבֶרֶת וְכו' אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּהּ וְכו' עַד שִׁיעָבְרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכַתֵּב הַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג) שֶׁאִם הִיא לְצִדָּיו [כְּגוֹן שְׁעוֹבֶרֶת מִלְּפָנָיו מִיָּמִין לְשֵׁמָלָל] צָרִיךְ לְהַפְסִיק עַד שֶׁתִּעָבּוֹר מִכְּנֶגֶד פְּנֵיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאִם הִיא עוֹבֶרֶת לְפָנָיו, צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּמֵלֹא רָאִיתוֹ. וְהַמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ז) מְבַאֵר שִׁישׁ חוֹלָקִים וְסוֹבְרִים שֶׁמְכִינִן שֶׁהַצּוֹאָה אֵינָה מוֹנַחַת בְּמָקוֹם אֶחָד אֲלֵא הִיא עוֹבֶרֶת, דִּי בְּהַרְחָקָה ד' אַמּוֹת מִמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הָרִיחַ אֲפִילוֹ אִם הִיא לְפָנָיו. וְכַתֵּב שִׁישׁ לְהַחֲמִיר לְכַתְּחִילָהּ. וְלַעֲנִין דִּיעֲבַד, הִבִּיא בִּשְׁם הַפְּרִי מַגִּידִם שִׁיחֲזוֹר וִיקְרָא אֶת קְרִיאַת שְׁמַע, בְּלִי בְּרוּכָתָהּ.

הלכה יד: הִיָּה קוֹרֵא וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטְּנוּפֹת וְכו' יִפְסִיק עַד שִׁיעָבּוֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וּבִשּׁו"ע (ס"ו פה ס"א) הוֹסִיף, שֶׁאֲפִילוֹ אִם הַתְּחִיל לְקִרְוֹא קוֹדֵם לָכֵן, כְּשִׁיגִיעַ לְמַבּוּי הַטְּנוּפֹת יִפְסִיק. וְכַתֵּב בַּמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ב) שֶׁאִם הוּא עוֹבֵר לְצִידוֹ שֶׁל הַמַּבּוּי, יִפְסִיק ד' אַמּוֹת קוֹדֵם שֶׁמִּגִּיעַ אֵלָיו, וְאִם הַמַּבּוּי מִלְּפָנָיו, יִפְסִיק מִיד כְּשֶׁרֹּאָהּ. וּבִשּׁו"ע (ס"ו פה ס"א) פֶּסֶק, שֶׁכֹּאשֶׁר הוּא יוֹצֵא מִהַמַּבּוּי הַטְּנוּפֹת יַחֲזוֹר וִיקְרָא מֵהֵיכָן שֶׁהִפְסִיק, אֲפִילוֹ אִם שֶׁהָה מִשָּׁךְ זִמֵּן שִׁישׁ בּו כְּדִי לַגְּמוֹר אֶת כָּל הַקְּרִיאָה. וְהַרְמ"א (ש"ס) כָּתֵב שִׁישׁ אֲמָרִים שֶׁאִם שֶׁהָה עַד כְּדִי כֵךְ, יַחֲזוֹר לְתַחֲלִיל קְרִיאַת שְׁמַע, וְכֵן עֵיקָר. יִצָּא רוּחַ מִחֲבִירוֹ וְכו' אֵינוֹ מִפְּסִיק דְּבָרֵי תוֹרָה. וְכַתֵּב הַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג ס"א) שֶׁאֲפִילוֹ אִם הוּא לּוֹמֵד בִּיחִיד וִיכּוֹל לַצָּאָה לְמָקוֹם אַחֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לַצָּאָה.

הלכה טו: הִיָּה קוֹרֵא קְרִית שְׁמַע בְּבֵית וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוּ מִיָּמִי רִגְלִים וְכו' הָרִי זֶה מוֹתֵר לְקִרְוֹת. וְכַתֵּב הַמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה (ס"ו ע"ג ס"ב) שֶׁאִם מִצְוִיִּים בְּבֵית תִּינוּקוֹת, צָרִיךְ לְבַדּוֹק קוֹדֵם הַקְּרִיאָה. כָּתֵב הַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג ס"י) שֶׁאִם מִצָּא צוֹאָה

יְכוֹל לְכַסּוֹתָהּ. הִיָּתָה כְּנֶגְדּוֹ צוֹאָה מְעוּטָה וְכו' רוֹקֵק עֲלֶיהָ רוֹק עֲבָה עַד שֶׁתִּתְפַּסֶּה וְקוֹרֵא. וְהַשּׁו"ע (ס"ו ע"ג ס"ו) מוֹסִיף שֶׁהַדְּבַר מוֹעִיל רַק בְּזִמֵּן שֶׁהָרוֹק טָרַם נִימוּחַ, וְהַצּוֹאָה עֲדִיין מְכוּסָה. אוּ יָדָיו מְטוּנָפוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶּא וְכו' מוֹתֵר לְקִרְוֹת וְכו' וְכִמְהָ גְּאוּנִים הוֹרִי שֶׁאֲסוּר לוֹ לְקִרְוֹת וְכו', וְכֵן רָאוּי לַעֲשׂוֹת. וְהַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג ס"ה) פֶּסֶק כְּדַעַת הָרָאשׁוֹנָה. אוֹלַם הַמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ז) מַחֲלֵק, שְׁאוֹתוֹ אָדָם בְּעִצְמוֹ אֲסוּר לְקִרְוֹא עַד שִׁטּוֹל יָדָיו, וְרַק אָדָם אַחֵר רִשְׁאִי לְקִרְוֹא לִידוֹ. הַשּׁו"ע (ס"ו ע"ג ס"ד) פֶּסֶק, 'הִיָּתָה צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ וּמְכוּסָה בְּבִגְדָיו, אוּ שֶׁהַכְּנִיס יָדָיו בְּבֵית הַכֶּסֶּא דֶּרֶךְ חוֹר וְאִינוּ מִרִּיחַ רִיחַ רַע, יֵשׁ מִתִּירִים לְקִרְוֹת וִישׁ אוֹסְרִים, וִישׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא הַתִּיר הַמְּתִיר בְּצוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ אֲלֵא בְּמָקוֹם שֶׁהִיא נִכְסָה מֵאֲלִיָּה בְּלֹא מַלְבוּשׁ וְכו'. וְנִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כְּדַבְּרֵי הַמַּחֲמִיר. וְכַתֵּב הַמְּשֵׁנָה בְּרוּרָה (ש"ס ס"ד) שֶׁבִּשְׁעַת הַדַּחֵק יֵשׁ לְסַמּוֹךְ עַל דְּבָרֵי הַמְּתִירִים. אֲבָל אִם הִיָּתָה בְּמִקְוָה וְכו' הוּאִיל וְנִרְאִיתָ כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב אֲסוּר לְקִרְוֹת. וּמוֹסִיף הַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג ס"ו) שֶׁדוּקָא אוֹתוֹ אָדָם אֲסוּר לְקִרְוֹא, אֲבָל אָדָם אַחֵר הַעוֹמֵד לְצִידוֹ מוֹתֵר לְקִרְוֹא כְּשֶׁהוּא מְכוּסָה בְּבִגְדָיו.

הלכה יב: רִיחַ רַע שִׁישׁ לוֹ עֵיקָר מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרֵא אִם פֶּסֶק הָרִיחַ. וּבִשּׁו"ע (ס"ו ע"ג ס"א) פֶּסֶק שֶׁמִּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמָּקוֹם שֶׁפֶּסֶק הָרִיחַ. גֶּרֶף שֶׁל רָעִי וְכו' אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶן כְּלוּם. וּבִשּׁו"ע (ס"ו ע"ג ס"א) מַחֲלֵק, שֶׁאִם הַגֶּרֶף וְהַעֲבִיט מִחֲרָס אוּ מִעֵץ לֹא מוֹעִיל שֶׁהֵם נְקִיִּים, וְאִם הֵם שֶׁל מַתְכָּה אוּ שֶׁל זְכוּכִית אוּ חֶרֶס מְצוּפָה, יְכוֹל לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּם אִם הֵם נְקִיִּים. כָּתֵב הַשּׁו"ע הָרֵב (ס"ו ע"ג ס"ב) שֶׁאִם הַגֶּרֶף וְהַעֲבִיט מִיּוֹחָדִים לְתַשְׁמִישִׁים נוֹסְפִים, כְּגוֹן לְקַבֵּל שׁוּפְכִין [מִיָּם מְשׁוּמָשִׁים], מוֹתֵר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּם אִם הֵם נְקִיִּים וְאֵין בָּהֶם רִיחַ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ד שבט – ספר אהבה – הלכות קריאת שמע קמא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזקוני

- 1 הַאֲשֶׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם הַטְנוּפֹת - שיש שם צואה או מי רגלים.
- 2 אֲבָל סֶפֶק מִי רְגָלִים - האם יש מי רגלים במקום זה, אֲפִילוּ
- 3 בְּאֲשֶׁפָּה, מוֹתֵר לְקִרְוֹת.
- 4 טז. כִּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְקִרְוֹת כִּנְגַד צוּאָה וּמִימֵי רְגָלִים עַד
- 5 שִׁיחִיק, כִּף אֲסוּר לְקִרְוֹת כִּנְגַד הָעֲרֹהָ עַד שִׁיחֹזִיר פָּנָיו -
- 6 יוֹסֻבֵּם לַצַּד אַחֵר. אֲפִילוּ גוֹי אוֹ קֶטֶן לֹא יִקְרָא כִּנְגַד עֲרֹתָן.
- 7 וְאֲפִילוּ הֵיתָּה מְחִיצָה שֶׁל זִכּוּכִית מִפְּסָקָת בֵּינוּ לְבֵין הָעֲרוּהָ,
- 8 הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֲרֹהָ, אֲסוּר לְקִרְוֹת עַד שִׁיחֹזִיר -
- 9 יוֹסֻב אֶת פָּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאֲשֶׁה [בין מקומות המגולים שבה
- 10 ובין מקומות המכוסים] דִּינו כְּעֲרֹהָ, לְפִיכָף לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוֹף
- 11 הָאֲשֶׁה בְּכָל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ כִּשְׁהוּא קוֹרָא; אֲפִילוּ אֲשֶׁתּוֹ, אִם
- 12 הֵיאָה מְגוּלָּה טַפַּח מְגוּפָה בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְכוּ לִהְיוֹת מְכוּסָה לֹא יִקְרָא
- 13 כִּנְגַדּוֹ אִפִּילוּ אִם אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל.
- 14 יז. וְכִשֶׁם שֶׁהוּא אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגַד עֲרֹת
- 15 אֲחֵרִים, כִּף הוּא אֲסוּר לְקִרְוֹת כִּנְגַד עֲרֹתָהּ הַמְּגוּלָּה אִף אִם
- 16 אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָהּ, וּלְפִיכָף לֹא יִקְרָא כִּשְׁהוּא עָרוֹם עַד שִׁיִּכְסֶּה
- 17 עֲרֹתָהּ, כִּי אִדָּם שֶׁהוּא עָרוֹם אֲסוּר לוֹ לְבָרֵךְ וּלְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁבִּקְרוּשָׁה.
- 18 הֵיתָה חֲגוּרָה שֶׁל כִּנְגַד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק - מִשְׁעָר אֲרוּג עַל מִתְּנִיּוֹ
- 19 וּמְכַסֶּה אֶת עֲרוּתוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁשְׁעָר גּוֹפּוֹ עָרוֹם, מוֹתֵר לוֹ
- 20 לְקִרְוֹת, וְהוּא - וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יֵהִי עֹקֵב נֹגֵעַ בְּעֲרֹתוֹ. הֵיאָה
- 21 יֹשֵׁן בְּטִלְיָתוֹ - הִיא שׁוֹכֵב מְכוּסָה בְּבֶגֶד עֲלִיּוֹן וְהוּא עָרוֹם, חוֹצֵץ
- 22 בְּטִלְיָתוֹ - מִהֲדָקָה לְגוֹפוֹ מִתַּחַת לְבָו, וְקוֹרָא קְרִיאת שְׁמַע. אֲבָל

פניני הלכה

הרב (שם) כתב על כך 'ואין דבריהם עיקר'. לעניין איסור טפח מגולה בקטנה, עיין ביאור הלכה (סי' עה ס"א ד"ה טפח) וכף החיים (שם סק"י) וחזון איש (או"ח סי' טז סק"ח).

הלכה יז: היתה חגורה וכו' על מתניו, אף על פי ששאר גופו ערום, מותר לו לקרוא. וכתב המשנה ברורה (סי' עד ס"ק כב) שהיתר הקריאה הוא רק במקום הדחק. והוא שלא יהא עקבו נוגע בערותו. ובשו"ע (סי' עד ס"ה) מוסיף שהוא הדין בשאר אבריו, שאסור שיגעו בערותו או בערות חבריו בשעת קריאת שמע. היה ישן בטליתו והוא ערום, חוצץ בטליתו מתחת לבו וקורא. וכתב המשנה ברורה (סי' עד סק"א) שהוא הדין אם ישן בבגד עליון ללא מכנסים, שאסור בדברי תורה או לברך שום ברכה עד שידביק בידי או הכתונת במקום הלב, או למטה מליבו.

הלכה יח: אסור לקרוא וכו' עד שתהא טלית מפסקת ביניהן. וכתב המשנה ברורה (סי' עד סק"ד) שצריכים להוציא את הראש מתחת הטלית כדי שלא יוכל לראות בעיניו את הערוה. המשנה ברורה (סי' עד סק"א) כתב שאם שנים שוכבים פנים כנגד פנים והם קרובים אחד לחבירו, אפילו אם אינם נוגעים זה בזה, אסורים לקרוא בלא הפסקת טלית. ואם היה ישן עם אשתו וכו' מחזיר פניו וחוצץ מתחת לבו וקורא. ובשו"ע (סי' עד ס"ב) כתב אודות אופן זה, שמותר לקרוא, והוסיף שיש מי שאוסר, ונכון לחוש לדבריו. ועיין בשו"ע הרב (שם ס"ב) ובמשנה ברורה (שם סק"ה) לענין החזרת פנים של האשה.

בבית או באשפה והוא מסופק אם היא של אדם או של כלבים, יש לילך אחר המצוי מביניהם, שאם מצויים יותר תינוקות באותו מקום, אסור, ואם מצויים יותר כלבים, אפילו באשפה מותר.

הלכה טז: אפילו כותי או קטן לא יקרא כנגד ערותו. והרמ"א (שם ס"ד) כתב, שיש מתירים לקרוא כנגד ערות הקטן כל זמן שאינו ראוי לביאה [דהיינו בקטן עד שיהיה בן תשע שנים, ובקטנה עד שתהיה בת שלש שנים (מ"ב ס"ק כג)], וכן עיקר [והשו"ע הרב (סי' עה ס"ז) כתב בדעת האוסרים, שזהו אפילו בקטן בן יומן]. השו"ע (סי' עה ס"ז) פסק שאם היתה ערוה כנגדו ועצם את עיניו, או שהוא בלילה, או שהוא סומא מותר לקרוא. ובשו"ע הרב (שם ס"ט) כתב שאסור לקרוא באופנים אלו, ויש מתירין, והעיקר כסברא הראשונה [ועיין שם שמבאר שנחלקו בפירוש הפסוק 'ולא יראה כן ערות דבר']. ואפילו היתה מחיצה של זכוכית מפסקת וכו' אסור לקרוא. ומוסיף השו"ע הרב (סי' עה ס"ח) שאפילו אם הערוה בבית אחר ורואה אותה דרך מחיצת הזכוכית שבחלון, אסור לקרוא כנגדה. לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא. ובשו"ע הרב (סי' עה ס"א) כתב שיש שאוסרים לקרוא כנגד טפח מגולה אפילו בראיה בעלמא, ויש סוברים שבראיה בעלמא מותר, ויש לסמוך על דברי המקילים כשאי אפשר בענין אחר. אפילו אשתו אם היה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדו. בשו"ע (סי' עה ס"א) לא חילק בין אשתו לאשה אחרת, וכתב שבשתיהן האיסור לקרוא כנגדו הוא בשיעור של טפח מגולה, והרמ"א (שם) כתב שיש אומרים שבאשה אחרת אפילו פחות מטפח אסור לקרוא כנגדו. ובשו"ע

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש כ"ה שבט – ספר אהבה – הלכות קריאת שמע

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

22 שְׁהֵי נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ לְאַחַר מִשְׁךְ זֶמֶן זֶה וְלִבּוֹ גַּם - רְגִיל בָּהּ
23 וְעֵבֶרָה מִמֶּנּוּ טִירְדָּה זֶה, אָף עַל פִּי שְׁעִידִין לֹא בָּעַל.
24 ב. אֲבָל הַנוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק
25 בַּמַּצָּנָה שֶׁל פְּרִיָּה וְרֵבִיָּה כִּמוֹ נוֹשֵׂא אֶת הַבְּתוּלָה, חַיִּיב לְקָרוֹת,
26 הוֹאִיל וְאֵין לוֹ דְּבָר שֶׁמְשַׁבֵּשׁ אֶת דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ טָרוּד מִחֻמַּת
27 הַמַּצּוּה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה, שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּמַּצּוּה כַּעֵין נִישׁוּאִין
28 וְאֵינוֹ טָרוּד בָּהּ, חַיִּיב בְּקִרְיַת שִׁמְע.
29 ג. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיִּיב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו - שֶׁהוּא
30 אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַקְּרוֹבִים [אִמּוֹ, אֲבִיו, אֲחִיו, אַחֲוָתוֹ, בְּנוֹ, בַּתוֹ וְאֶשְׁתּוֹ]
31 שְׁחִיבִים לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה עַד שִׁיִּקְבְּרֶנּוּ,
32 מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לְקָרוֹת מִחֻמַּת טָרוּדוֹ בַּמַּצּוּה
33 הַקְּבוּרָה. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת שֶׁלֹּא יִתְנוּל עַל יְדֵי עַכְבָּרִים,
34 אָף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵתוֹ - שֶׁהֵמֶת אֵינוֹ מִקְרוֹבִיו, פְּטוּר מִקְרִיַּת
35 שִׁמְעָה, שֶׁהֵי הוּא עוֹסֵק בַּמַּצּוּה, וְהַעוֹסֵק בַּמַּצּוּה פְּטוּר מִן הַמַּצּוּה.
36 וְאִם הָיָה הַשּׁוֹמְרִין שְׁנַיִם, הָאֶחָד מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת, וְהַשֵּׁנִי
37 נִשְׁמָט - מִסְתַּלֵּק מִן הַמִּקּוֹם וְהוֹלֵךְ לְמִקּוֹם אֲחֵר וְקוֹרֵא, [מִפְּנֵי
38 שֶׁאִסּוּר לְקָרוֹת כִּנְגַד הַמֵּת מִשּׁוּם 'לֹוֹעַג לְרֹשׁ'], וְחֹזֵר הַשֵּׁנִי לְאַחַר
39 שְׁקָרָא, וְהַשּׁוֹמֵר אֶת הַמֵּת, וְנִשְׁמָט הָאֶחָד - הָרִאשׁוֹן וְקוֹרֵא. וְכֵן
40 הַחֹפֵר קֶבֶר לְמֵת, פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה מִחֻמַּת עֵיסוּקוֹ בַּמַּצּוּה.
41 ד. אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ סְמוּךְ לְזִמְן קְרִיַּת שִׁמְעָה
42 שֶׁל שַׁחֲרִית אוֹ שֶׁל עֶרְבִית, אֲלָא אִם כֵּן הָיָה אֲדָם גְּדוֹל - חֹשֵׁב.
43 וְאִם הִתְחִילוֹ וְהוֹצִיאָהוּ וְהִגִּיעַ זִמְן הַקְּרִיאָה וְהָיָה עֵדִין
44 מְלִיִּין אֶת הַמֵּת, דִּינָם לִגְבֵי קְרִיאַת שִׁמְעָה כִּךְ הוּא, כָּל שִׁישׁ לְמִטָּה

1 לְכָלל 'שְׁדִים נְכוֹנוֹ' לֹא יִקְרָא, עַד שֶׁתִּפְסִיק טְלִית בִּינְיָהּ.
2 אֲבָל אִם עֵדִין לֹא הָיוּ 'שְׁדִים נְכוֹנוֹ' וְשִׁעְרָף צִמְחָה, קוֹרֵא
3 עִמָּהֶן בְּקָרוֹב בְּשֵׁר וְאֵינוֹ צָרִיף הַפֶּסֶק, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֵּין
4 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיֻמִּים אֶחָד, וְהִתְקַבְּהָ בֵּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
5 שָׁנָה וְיֻמִּים אֶחָד, וּמִשְׁהִגִּיעוֹ לְכָלל שְׁנִים אִלוֹ, גַּם אִם עֵדִין לֹא
6 הֵבִיאוּ סִמְנֵי גְדוּלָּה, לֹא יִקְרָא כִּשְׁהוּא יֵשֵׁן עִמָּהֶם בְּקָרוֹב בְּשֵׁר, אִלָּא
7 אִם כֵּן מִפְסִיק בִּינֵיהֶם בְּגַד.

יום שבת קודש כ"ה שבט ה'תשע"ה

פרק ד

10 א. נְשִׁים, וְעַבְדִּים כְּנַעֲנִים וְקִטְנִים פְּחוֹת מִבְּנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה,
11 אִף שֶׁהִגִּיעוּ לְגִיל חִינּוּךְ, פְּטוּרִים מִקְרִיַּת שִׁמְעָה. וְהַמְלִיִּין הָאֵבֹת
12 אֶת הַקִּטְנִים לְקָרוֹת אוֹתָם בְּעוֹנָתָהּ [וּמַצּוּה זֶה הִיא מִדִּין 'חִינּוּךְ
13 קִטְנִים'] וְהַמְלִיִּין בְּרֻכּוֹת קְרִיאַת שִׁמְעָה לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲתָרֶיהָ, כְּדִי
14 לְחַנֵּךְ בַּמַּצּוּה. מִי שֶׁהָיָה לְבָבוֹ טָרוּד וְנִתְפַּזַּז בְּדָבָר מַצָּנָה
15 מִכָּל הַמַּצּוּה - כְּלוּמֹר אִם עוֹסֵק בַּמַּצּוּה אֶחָד מִן הַמַּצּוּה וְדַעְתּוֹ
16 טָרוּדָה בָּהּ, פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה, לְפִיכָף חָתָן שֶׁנִּשְׂאָ בְּתוּלָה,
17 שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּמַּצּוּה פְּרִיָּה וְרֵבִיָּה, פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה עַד לְאַחַר
18 שִׁיבּוֹא עָלֶיהָ, לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה, מִשּׁוּם שֶׁחֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא
19 לֹא יִמָּצֵא בְּתוּלִים. וְאִם שָׁהָה מִיּוֹם רִבְעִי [שֶׁבּוֹ נִהְיָה לְשֹׂאֵת
20 בְּתוּלָה] עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְלֹא בָּעַל בְּאַרְבַּעָה לַיְלוֹת אִלוֹ, חַיִּיב
21 לְקָרוֹת מִמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְאֵילָף - כְּלוּמֹר מִיּוֹם רִאשׁוֹן וְהִלָּא,

פניני הלכה

הלכה ג: מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיִּיב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה עַד שִׁיִּקְבְּרֶנּוּ. וּבִשְׁוֹ"ע הֵרֵב (ס' ע"א ס"א) הוֹסִיף, שֶׁאִפְּלוֹ אִם כָּבֵד עֵסֶק בְּעִנְיֵי הַקְּבוּרָה כָּל צָרְכּוֹ, פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה קוֹדֵם הַקְּבוּרָה. אֲבָל מִיִּד לְאַחַר שִׁמְתָּהּ לְהַשְׁלִיךְ עַפְרָה עַל הַמֵּת, חַיִּיב בְּקִרְיַת שִׁמְעָה אִם לֹא עָבַר זְמַנָּה. הַשּׁוֹ"ע (ס' ע"א ס"ב) פֶּסֶק, שֶׁאִם מֵת לוֹ מֵת בַּשַּׁבָּת, חַיִּיב בְּקִרְיַת שִׁמְעָה בְּמִשְׁךְ כָּל הַיּוֹם, וְרֹאֵה בְּדַבְרֵיו פְּרִטִּי דִּין נוֹסְפִים. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת וְכו', פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה. וּבִמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה (ס' ע"א ס"ק יב) הֵבִיא, שֶׁאֵינוֹ רֹשֵׁי לְהַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ וְלְקָרוֹת, אִפְּלוֹ אִם הוּא חוֹץ לְאַרְבַּע אֲמוֹת מִן הַמֵּת, וְרֹאֵה עוֹד בְּעִנְיֵן זֶה לְהַלֵּךְ הַלְכָּה ז'. וְכֵן הַחֹפֵר קֶבֶר לְמֵת פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה. וּבִשְׁוֹ"ע הֵרֵב (ס' ל"ח ס"ז, ס' ע"א ס"ה) הוֹסִיף, שֶׁאִפְּלוֹ בְּשַׁעֲרֵי שֶׁנָּח מִן הַחֲפִירָה פְּטוּר, כִּי גַם בְּשַׁעֲרֵי מִנְחָתוֹ נִקְרָא עֵדִין עוֹסֵק בַּמַּצּוּה, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי הַמִּנְחָה יִתְחַזַּק כּוֹחוֹ לְחַזּוֹר וּלְחַפּוֹר.

הלכה ד: אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ סְמוּךְ לְזִמְן קְרִיַּת שִׁמְעָה. וּבִשְׁוֹ"ע (ס' ע"ב ס"ב) הוֹסִיף 'שֶׁאֵין שֶׁהוּא [מִסְפִּיק זִמְן] לְהוֹצִיאָהוּ וּלְקָבְרוֹ קוֹדֵם שִׁיגִיעַ זִמְן קְרִיאַת שִׁמְעָה'. וּכְתַב הַשּׁוֹ"ע הֵרֵב (שם ס"ב) שֶׁדִּין זֶה אֵינוֹ אִמּוֹר אִלָּא בְּקִרְיַת שִׁמְעָה שֶׁל שַׁחֲרִית, אֲבָל בְּקִרְיַת שִׁמְעָה שֶׁל עֶרְבִית, אִפְּלוֹ אִם לֹא יִסְפִּיקוּ לְגַמּוֹר אֶת הַקְּבוּרָה קוֹדֵם זִמְן קְרִיאַת שִׁמְעָה, רִשְׁאִים לְהוֹצִיאָה אֶת הַמֵּת, כְּדִי לֹא יַעֲבִירוּ עַל אִסּוּר 'הַלֵּנֶת הַמֵּת' [וְרֹאֵה שֶׁמִּשְׁחִיב בְּעִנְיֵן

הלכה א: נְשִׁים וְעַבְדִּים וְכו' פְּטוּרִים מִקְרִיַּת שִׁמְעָה. וְהַשּׁוֹ"ע (ס' ע"א ס"א) הוֹסִיף שֶׁנִּכְוֵן לְלַמֵּד שֶׁיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְהַרְמָ"א (שם) כָּתַב, שֶׁיִּקְרָאוּ לְפָחוֹת אֶת הַפֶּסֶק הָרִאשׁוֹן. בִּשְׁוֹ"ע הֵרֵב (ס' ע"א ס"א) כָּתַב, שֶׁנְשִׁים חַיִּיבוֹת בּוֹכִיּוֹת יִצִּיאוֹת מִצָּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא מַצּוֹת עֹשֶׂה שֶׁלֹּא זִמְנָה גְּרָמָא. וּבִמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה (שם ס"ק) כָּתַב שֶׁשׁ סוֹבְרִים שֶׁהִנֵּשִׁים חַיִּיבוֹת מְדַרְבְּנֵן, וּבִשְׁם הַשֶּׁאֲגַת אִרְיָה הֵבִיא, שֶׁהִנֵּשִׁים פְּטוּרוֹת. וְהַמְלִיִּין אֶת הַקִּטְנִים לְקָרוֹתָם בְּעוֹנָתָהּ. וּבִשְׁוֹ"ע (ס' ע"ב ס"ב) פֶּסֶק שֶׁרָאוּ לְחַנֵּךְ אֶת הַקִּטְנִים שֶׁהִגִּיעוּ לְגִיל חִינּוּךְ לְקִרְיַת שִׁמְעָה. וּכְתַב בִּמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה (שם ס"ק) שֶׁגִּיל הַחִינּוּךְ הוּא כִּבְּן שֶׁשׁ אוֹ שֶׁבַע [לְפִי חֲרִיפּוֹתוֹ שֶׁל הַקִּטְנִין], וְאוֹפֵן הַחִינּוּךְ הוּא, לְקָרוֹת קְרִיאַת שִׁמְעָה בְּזְמַנָּה, עִם הַבְּרֻכּוֹת שֶׁלִּפְנֵיהָ וְלֹא חֲתָרֶיהָ. וְרֹאֵה בִּשְׁוֹ"ע אֹר לְצִיּוֹן (ח"ב פמ"ה ס"ג) שֶׁכָּתַב, שֶׁאִם הַקִּטְנִין יֵשֵׁן אֵין צָרִיךְ לְהַעֲרִיכוֹ. חָתָן שֶׁנִּשְׂאָ בְּתוּלָה פְּטוּר מִקְרִיַּת שִׁמְעָה עַד שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה. וּבִשְׁוֹ"ע (ס' ע"ב ס"ג) פֶּסֶק, שֶׁדִּין זֶה אִמּוֹר רַק בְּזִמְן הָרִאשׁוֹנִים, אֲבָל בְּדוֹרוֹתֵינוּ שֶׁגַם שָׂרָא בְּנֵי אָדָם אֵין מְכוּוֹנִים כְּרָאוּ, גַּם הַנוֹשֵׂא אֶת הַבְּתוּלָה קוֹרֵא. בִּשְׁוֹ"ע הֵרֵב (ס' ע"ב ס"ג) כָּתַב, שֶׁבְּשַׁעֲרֵי הַמַּשְׁתָּה פְּטוּרִים הַחָתָן וְכָל בְּנֵי הַחֹפֵה, כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל (ס' ל"ח ס"ו) [שֶׁהֵבִיא שֶׁמִּזֶּה מַחְלֻקָּה, וּכְתַב שֶׁהַמֶּקֶל כִּסְבָּרָא זֶה לֹא הִפְסִיד]. אִמָּנָם הַמַּשְׁנָה בְּרוּרָה (ס' ל"ח ס"ק כג) מֵבִיא בְּשֵׁם הָאֲחֻרֹּנִים, שֶׁנִּתְפַּשֵּׁט הַמִּנְחָה שֶׁהַחָתָן וְכָל סִיעָתוֹ קוֹרְאִים קְרִיאַת שִׁמְעָה מִהִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ה שבט - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קמג

הרמב"ם המבואר - מהדורת חיטריק

אדם העומדים בשורה של המנחמים את האבלים, והגיע זמן
קריאת שמע, הפנימיים - העומדים בשורה הפנימית, שהן רואין
פני האבלים, פטורין מקריאת שמע, והחיצונים - העומדים
בשורה החיצונית, הואיל ואינן רואין את האבלים, חייבין
בקרית שמע במקומן.
ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע, כגון חתן הנושא
את הבתולה ואכל קודם קבורת מתו [כמבואר לעיל הלכות א, ג],
אם רצה להתמיר על עצמו ולקרות, קורא, והוא - ובלבד
שתהא דעתו מיושבת עליו, ויכול לכוון דעתו כשהוא קורא,
אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהל ותמה - טרוד
במחשבות ואין דעתו מיושבת עליו, אינו ראוי לקרות באופן כזה
עד שתתישב דעתו, משום שיש בזה יוהרה וגאווה, שמראה את
עצמו כאילו יכול לכוון, ובאמת אינו יכול לכוון.
ח. כל הטמאים חייבין בקריאת שמע, ומברכין ברכות
קריאת שמע לפנייה ולאחריה, והן בטומאתן - בשעה שהם
טמאים, אף על פי שאפשר להן לעלות מטומאתן בו ביום
- להטהר על ידי טבילה כבר באותו היום, ולהספיק לקרוא קריאת
שמע, כגון הנזעים בשרץ או בנגדה וזבה ומשפכן, וכיוצא
בהן, שנטהרים מיד לאחר טבילתם. ויפוצץ ויניח תיקנו
שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לברו מן שאר הטמאים -
כלומר שתיקנו את איסור הקריאה בדברי תורה רק בבעל קרי בלבד
ולא בשאר הטמאים, ואיסור הקריאה של הבעל קרי הוא עד
שיטבול. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח
לרוב הציבור לעמוד בה, לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל
ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי קראין
- כשהם בעלי קרי, לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה,
אלא עומדין בטהרתן לעולם.
ב. ריב רחמנא דסייען
סליק פירקא

1 של המת צורך בהן, כגון נושאי המטה - האנשים המחזיקים
2 את המטה, וחיילי פיהן - והאנשים העתידים להתחלף עמם
3 בנשיאת המטה, וחיילי פיהן - והאנשים העתידים להחליף
4 את המחלפים בנשיאת המטה, כל אנשים אלו, בין אם היה לפני
5 המטה בסמוך לה ובין אם היה לאחר המטה בסמוך לה,
6 פטורין מלקרוא, מכיון שכולם נצרכים לנשיאת המטה, שהרי הם
7 סמוכים לה ודרך הנושאים שיתחלפו עם הסמוכים להם, ושאור
8 המלוין שאין למטה צורך בהן - שהם רחוקים מן המטה ולא
9 יידרשו לשאת את המטה, חייבין בקריאת שמע.
ה. היה הציבור עוסקין בהספד - בשמיעת דברי הספד על המת,
11 והגיע זמן קריאת שמע, הדין הוא כך, בזמן שהמת מונח
12 לפנייהן, נשקטין - מסתלקים מן המקום אחד אחד - כל אחד
13 בפני עצמו וקורין קריאת שמע שלא ליד המת, וחוורין להספד.
14 ובזמן שאין המת מוטל לפנייהם אלא הוא בבית אחר, כל העם
15 - הציבור קורין קריאת שמע והאבל יושב ודומם, מפני שאינו
16 חייב לקרות עד שיקבר מתו הואיל ואין דעתו פנויה לקרות.
ו. קברו את המת, וחרו האבלים מן הקבר לקבל
18 תנחומים, וכל העם - הציבור הולכין אחריהם ממקום
19 הקבר ופניהם מועדות למקום שעומדין בו האבלים [בצד בית
20 הקברות], כדי לעשות שורה של מנחמים שיוכלו האבלים לקבל
21 מהם תנחומים, והגיע זמן קריאת שמע, הדין הוא כך, אם יכולין
22 העם - הציבור להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד - את
23 הפסוק הראשון 'שמע ישראל' וכו' קודם שיגיעו לשורה,
24 יתחילו, ואם לאו - שאין מספיק זמן להתחיל ולגמור את הפסוק
25 אפילו בתוך כדי ההליכה, כגון שהשורה של המנחמים היא קרובה
26 לקבר, אל יתחילו, שהרי הם עתה 'עוסקים במצוה' ופטורים
27 מקריאת שמע, אלא ינחמו את האבלים, ואחר שפטור -
28 יפרדו מהם האבלים וילכו לביתם, יתחילו הציבור לקרות. בני

פניני הלכה

שהוא חייב להתאבל עליו, אפילו אם רוצה להתמיר על עצמו
ולקרות, אינו ראוי, ואם יש לו מי שישתדל בצרכי הקבורה ורוצה
להחמיר ולקרות, אין מוחים בידו. והרמ"א כתב 'עין ביורה דעה
סימן שמ"א'. וביאר במשנה ברורה (סי' עא סק"ז) שהרמ"א פוסק
שם, שאינו ראוי להחמיר גם אם יש לו מי שישתדל בצרכי
הקבורה, והביא, שהעיקר להלכה כדברי הרמ"א.

הלכה ח: וכבר נהגו כל ישראל לקרות וכו' והן בעלי קראין
וכו'. ובמשנה ברורה (סי' פח סק"ב) הביא בשם פרי מגדים, שמי
שירצה לנהוג ולטבול, תבוא עליו ברכה. והוסיף, שיטבול רק אם
לא יעבור בגלל זה זמן קריאת שמע ותפילה. וכתב עוד (שם
סק"ד), שיש אנשי מעשה שנוהגים בתקנה זו וטובלים, ואם קשה
עליהם הטבילה, רוחצים עצמם בתשעה קבין [וראה להלן הלכות
תפילה (פ"ד ה"ו) לענין רחיצה בט' קבין]. וכתב בשו"ע הרב (סי'
פח ס"א) [לגבי הזמן שעדיין לא בטלה תקנת עזרא], שאם יש
ארבעים סאה מים בקרקע, אפילו אם הם שאובים, יכול לטבול
בהם.

איסור זה. **אלא אם כן היה אדם גדול.** ובשו"ע (סי' עב ס"ב)
לא חילק שבאדם גדול מותר. וכתב המשנה ברורה (שם סק"ה)
שהטעם הוא, מכיון שבזמנו אין אנו אומרים על אדם שהוא 'אדם
חשוב' כדי להקל מחמת זה. **ואם התחילו והוציאוהו והגיע זמן**
הקריאה וכו' פטורין. ובמשנה ברורה (סי' עב סק"ז) כתב שהוא
הדין אם התחילו לאחר שהגיע זמן קריאת שמע, פטורים מקריאת
שמע. **ושאר המלוין שאין למטה צורך בהן חייבין.** וכתב
בשו"ע הרב (סי' עב ס"א) שיכולים לקרוא פסוק ראשון בכונה
ובעמידה, ואת השאר יקראו תוך כדי שהם מהלכים.

הלכה ו: אם יכולין העם להתחיל ולגמור וכו' יתחילו, ואם
לאו אל יתחילו. והרמ"א (סי' עב ס"ד) מוסיף שדין זה שאם לא
יספיקו לגמור לא יתחילו, הוא רק אם יש שהות ביום לקרות
לאחר מכן [אבל אם יעבור זמן קריאת שמע, לא יתחילו, אלא
יקראו קריאת שמע קודם לכן].

הלכה ז: כל מי שהוא פטור וכו' אם רצה להחמיר על עצמו
לקרות קורא. ובשו"ע (סי' עא ס"א) פסק, שאדם שמת לו מת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה שבט ה'תשע"ה

1

יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ה

2

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ה

43

מצות עשה קנז.

3

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

4

מצות עשה קע.

5

המצוה הקנ"ז — הצווי שנגצטינו לספר ביציאת

6

מצרים בליל ט"ו בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון

7

המספר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וכל-מה-שיוסיף לספר

8

ולהאריך בדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, והענול

9

שעשו בנו ומה שענו אותנו המצרים ואיך נפרע לנו ה'

10

מהם, ולהודות לו יתעלה על כל-החסד אשר גמלנו —

11

הרי זה משבח, כמו שאמרו: "כל-המצריך לספר ביציאת

12

מצרים, הרי זה משבח". והקדמת שבה לנו בצווי זה הוא

13

אמרו יתעלה: "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות יג, ח).

14

ובא הפרוש (מכילתא): "והגדת לבנך — יכול מראש

15

החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא. אי ביום ההוא —

16

יכול מעוד יום? תלמוד לומר: בעבור זה (שם); לא

17

אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך".

18

כלומר: מתחלת הלילה חייב לספר. ולשון המכלתא:

19

"מכלל שגאמר והיה כיישאלך בנך (שם יד) יכול אם

20

ישאלך — אתה מגיד לו; ואם לאו — אין אתה מגיד

21

לו? תלמוד לומר: והגדת לבנך — אף-על-פי שלא

22

שאלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן; בינו לבין עצמו,

23

בינו לבין אחרים מניין? תלמוד לומר: ויאמר משה

24

אל-העם זכור את-היום הזה" (שם ג), כלומר: צוה לזכור

25

כמו שאמר "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם ב, ח).

26

ובכך ידעת לשונם (בנוסח ההגדה): "אפלו בלנו חקמים,

27

בלנו נבונים, בלנו יודעים את-התורה — מצוה עלינו

28

לספר ביציאת מצרים". ובכך נתבאר דיני מצוה זו בסוף

29

יום שני כ' שבט ה'תשע"ה

30

נסח ההגדה נדפס לעיל עמ' קד עד עמוד קה

31

המצוה הק"ע — הצווי שנגצטינו לשמוע קול שופר

32

ביום האחד בתשרי, והוא אמרו עליו: "יום תרועה יהיה

33

לכם" (במדבר כט, א). ובכך נתבאר דיני מצוה זו במסכת

34

ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה.

35

מצות עשה קסח.

36

המצוה הקס"ח — הצווי שנגצטינו לישב בספה שבעת

37

ימים בכל-ימי החג, והוא אמרו יתעלה: "בספת תשבו

38

שבעת ימים" (ויקרא כג, מב). ובכך נתבאר דיני מצוה זו

39

במסכתא המיחדת לכך, כלומר: מסכת סנה. ואין הנשים

40

יום שני כ' שבט ה'תשע"ה

41

חייבות במצוה זו.

42

מצות עשה קסט.

43

המצוה הקס"ט — הצווי שנגצטינו לטול לולב

44

ולשמות לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו יתעלה:

45

"ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מ). ובכך

46

נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנה. ויש (מא). נתבאר,

47

שאין מצוה זו חובה שבעת ימים אלא במקדש בלבד;

48

אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה

49

מן-התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

50

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ה

51

מצות עשה קעא.

52

המצוה הקע"א — הצווי שנגצטינו לתן מחצית השקל

53

כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר נפשו

54

לה" (שמות ל, יב), ואמר "זה יתנו" (שם, יג). ובכך,

55

הנשים חייבות במצוה זו, לפי שהכתוב אומר: "כל-

56

העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו

57

נשים שאינן נפקדות). ובכך נתבאר דיני מצוה זו במסכתא

58

המיחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. ויש (פרק ח משנה

59

ח) נתבאר, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית.

60

יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ה

61

מצות עשה קעב. קנג.

62

המצוה הקע"ב נדפסה ביום הקודם.

63

המצוה הקנ"ג — הצווי שצונו יתעלה לקדש חדרים

64

ולחשב חדרים ושנים, וזו היא מצוה קדוש החדש

65

(קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו יתעלה:

66

"החדש הזה לכם ראש חדרים" (שמות יב, ב), ובפרוש

67

נאמר (ראש השנה כב): "צדות זו תהא מסורה לכם",

68

כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד בשבת

69

בראשית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא

70

ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים ושבת

71

בשביעי — כך שגם כל-אדם הווא את-הלכנה יעשונו

72

ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חשובי הלוח כפי

73

שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש חדש, או יראה

74

שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או

75

סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש —

76

אלא מצוה זו לא יעשונו לעולם אלא בית דין הגדול

77

דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום

78

הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה

79

הקרבנות מחמת העדר המקדש. ובה טעו

80

המינים הנקראים כאן במנחת 'קראים', וזהו היסוד שגם

81

82

אדר – הסמוך למועד פסח) ואמרו (שם): "מנין שאין
מעבירין את־החדש אלא ביום ואין מקדשין את־החדש
אלא ביום? תלמוד לומר: מימים ימימה". ואמר יתעלה:
"לחדשי השנה" (שם יב, ב), אמרו (מגילה ה.): "חדשים
אתה מחשב לשנה, ואי אתה מחשב ימים" — משמע
שההוספה בה לא תהא אלא חדש שלם. ואמר: "חדש
ימים" (במדבר יא, כא) — אמרו: "ימים אתה מחשב
לחדש ואין אתה מחשב שעות". ואמרו: "שמור את־
חדש האביב" (דברים טו, א) — משמע שבשנים שלנו
חובה שנשמור בהן תקיפות השנה, ולפיכך יהיו שנות
חמה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח).
וכבר נתבארו כל־דיני מצוה זו בשלמות בפרק א'
מסנהדרין (יא). ובמסכת ראש השנה (ב.) וגם בברכות
(סג.)

יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ה

יום שבת קודש כ"ה שבט ה'תשע"ה

מצות עשה קנא.

המצוה הקנ"ג — הצווי שצונו יתעלה לקדש חדשים
ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש
(קביעת יום ראש־חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו יתעלה:
"החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב), ובפרוש
נאמר (ראש השנה כב.): "עדות זו תהא מסורה לכם",
כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל־אחד ואחד כשבת
בראשית (השבת). על־שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא
ממעשה בראשית) — שכל־אחד מונה ששה ימים ושבת
בשביעי — כך שגם כל־אדם הרוצה את־הלכנה יעשונו
ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי הלוח כפי
שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש חדש, או יראה
שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או
סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש —
אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום
הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
הקרבנות מקמת העדר המקדש. וכנה טעו
המינים הנקראים כאן במנחת קראים, וזהו היסוד שגם
לא כל־הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק
ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
(הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים
בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
בתלמוד (ברכות סג.) — וכנה יש קשי גדול, והידוע
(ש)כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,

לא כל־הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק
ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
(הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים
בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
בתלמוד (ברכות סג.) — וכנה יש קשי גדול, והידוע
(ש)כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרכים המקבלות
אצלם ובהתקבצם יחד.

ויש כאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו
ולא ירגישו בו אלא המעמקים חקר. הינו: זה שאנו
מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבדינו
ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל
חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני
שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג
או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או
היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה
פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראייה, כמו שנסמך
לנו בקבלה (ראש השנה כה.): "אשר־תקראו אתם (ויקרא
כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר
יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין
אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים
היום חשבון אלא כדי שנדע את־היום שקבעו בו בני
ארץ ישראל, ביון שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים
היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא
על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות
דבר שכבר נקבע בזמנו), ובהן זה היטב.

והנני מוסיף לך באור: אלו הנחננו, למשל, שבני ארץ
ישראל יעברו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות
זאת, לפי שפבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את־
שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא,
ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל
— הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום
אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים
ולקבוע חדשים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו
שבארנו "כי מציון תצא תורה ודברה" מירושלם"
(ישעיה ב, ג). ואם יתבונן מי שיש לו דעה שלמה בדרך
התלמוד שבענין זה, יתבאר לו כל־מה שאמרנו ברור
שאין בו שום ספק. והנה יש רמזים בלשון התורה,
המורות על יסודות הסדר שאנו סומכים עליו בדיעת
ראשי חדשים ועבור שנים, מאלה אמרו: "ולשמרת
את־החקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג, י).
אמרו (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מלמד שאין
מעבירין את־השנה אלא בפרק הסמוך למועד" (בחדש

28 וְהֵם שִׁיקְבְּעוּ חֲדָשִׁים וַיַּעֲבְרוּ שְׁנִים בְּדִרְכֵּי הַמִּקְבָּלוֹת
 29 שֶׁבָּאֲרָנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־ה' מִירוּשָׁלַם"
 (ישעיה ב, ג). וְאֵם יִתְּבוֹנֵן מִי שֵׁשׁ לוֹ דְּעָה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי
 31 הַתְּלִמּוֹד שֶׁבַעֲנָן זֶה, יִתְּבָאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאֲמָרְנוּ בְּרוּר
 32 שָׂאִין בּוֹ שׁוּם סֶפֶק. וְהִנֵּה גַם רְמִזִּים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה,
 33 הַמּוֹרוֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאֲנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידִיעַת
 34 רָאשֵׁי חֲדָשִׁים וְעַבְדּוֹ שְׁנִים, מֵאֲלֵה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָת
 35 אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵד מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י).
 36 אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מִלְּמַד שָׂאִין
 37 מְעַבְרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֲלָא בְּפֶרֶק הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בבבא
 38 אדר – הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנֵּין שָׂאִין
 39 מְעַבְרִין אֶת־הַחֲדָשׁ אֲלָא בַּיּוֹם וְאִין מְקַדְּשִׁין אֶת־הַחֲדָשׁ
 40 אֲלָא בַּיּוֹם? תְּלִמּוֹד לֹמַר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמְרָה יִתְּעַלֶּה:
 41 "לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה): "חֲדָשִׁים
 42 אֶתָּה מְחַשֵּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מְחַשֵּׁב יָמִים" — מִשְׁמַע
 43 שֶׁהַחֹסֶפֶה בָּהּ לֹא תִּהְיֶה אֲלָא חֲדָשׁ שָׁלֵם. וְאָמְרָה: "חֲדָשׁ
 44 יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אֶתָּה מְחַשֵּׁב
 45 לְחֲדָשׁ וְאִין אֶתָּה מְחַשֵּׁב שְׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שְׁמוֹר אֶת־
 46 חֲדָשׁ הָעֶבֶד" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שְׁלָנוּ
 47 חוֹבָה שֶׁנֶּשְׁמָר בִּהְיוֹת תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָף יִהְיֶה שְׁנוֹת
 48 חֻמָּה (למרות שחִיּוּב הַחֲדָשִׁים מְבֹסֵס עַל מַהֲלַךְ הִירָח).
 49 וּכְבָר נִתְּבָאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפֶרֶק א'
 50 מִסְּנֵה־דִרְיָן (יא.) וּבְמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב.) וְגַם בְּבִרְכוֹת
 51 (סג.).

1 וְהֵם שִׁיקְבְּעוּ חֲדָשִׁים וַיַּעֲבְרוּ שְׁנִים בְּדִרְכֵּי הַמִּקְבָּלוֹת
 2 אֲצֵלָם וּבְהִתְקַבְּצָם יַחַד.
 3 וַיֵּשׁ כָּאֵן יְסוֹד גָּדוֹל מְאֹד מִיְסוּדוֹת הָאֲמוּנָה, שֶׁלֹּא יִדְעוּהוּ
 4 וְלֹא יִרְגִּישׁוּ בּוֹ אֲלָא הַמַּעֲמִיקִים חֻקָּר. הִינוּ: זֶה שֶׁאֲנוּ
 5 מְחַשְׁבִּים הַיּוֹם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ בְּסֵדֶר הָעַבְדּוֹ שֶׁבַעֲנָנוּ
 6 וְאֹמְרִים שִׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֲדָשׁ וַיּוֹם זֶה חַג — לֹא בְּגִלָּל
 7 חֲשִׁבּוֹנָנוּ אֲנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אִפֶּן, אֲלָא מִפְּנֵי
 8 שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבָּאֲרָץ יִשְׂרָאֵל כָּבֵר קִבְּעוּ יוֹם זֶה חַג
 9 אוֹ רֹאשׁ חֲדָשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ אוֹ
 10 הַיּוֹם חַג, הוּא נִעְשֶׂה חַג אוֹ רֹאשׁ חֲדָשׁ, בֵּין שֶׁהִיָּתָה
 11 פְּעֻלָּתָם זֶה עַל פִּי חֲשָׁבוֹן אוֹ עַל פִּי רֵאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר
 12 לָנוּ בְּקִבְלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר־תִּקְרָאוּ אֹתָם (ויקרא
 13 כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֲלָא אֱלֹהִי", כְּלוּמָר: אֲשֶׁר
 14 יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפֹלוּ שׁוֹגְגִין אֲפֹלוּ אֲנוֹסִין
 15 אֲפֹלוּ מִטְּעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקִבְלָה. וְאִין אֲנוּ עוֹשִׂים
 16 הַיּוֹם חֲשָׁבוֹן אֲלָא כְּדֵי שֶׁנִּדַּע אֶת־הַיּוֹם שֶׁקִּבְּעוּ בּוֹ בְּגִי
 17 אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, בֵּינוֹן שֶׁבְּסֵדֶר זֶה עֲצָמוּ מְחַשְׁבִּים וְקוֹבְעִים
 18 הַיּוֹם — לֹא בְּרֵאִיָּה; וְעַל קִבְּעֵתָם אֲנוּ סוֹמְכִים — לֹא
 19 עַל חֲשִׁבּוֹנָנוּ. וְאִין חֲשִׁבּוֹנָנוּ אֲלָא לְגִלּוּי מִלְּתָא (לגלות
 20 דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהֵבֵן זֶה הֵיטָב.
 21 וְהִנֵּנִי מוֹסִיף לָךְ בְּאוּר: אֱלֹהֵי הַנִּחְנֵה, לְמִשְׁל, שֶׁבַעֲנָנוּ אֶרֶץ
 22 יִשְׂרָאֵל יַעֲדָרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — תְּלִילָה לֹאֵל מִלְּעֲשׂוֹת
 23 זֹאת, לְפִי שֶׁכָּבֵר הִבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִמְחָה וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת־
 24 שְׂאֵרֵית הָאֻמָּה לְגִמְרִי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא,
 25 וְלֹא יִהְיֶה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמָךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 26 — הָרִי אֲזִי לֹא יִהְיֶה חֲשִׁבּוֹנָנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כָּלֵל בְּשׁוּם
 27 אִפֶּן, לְפִי שֶׁאִין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וּלְעַבֵּר שְׁנִים

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, ה'תשט"ו

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

בעל מדות ורב פעלים וכ"י מוהר"ר ניסן שי

שלום וברכה!

גם אני מצטרף לאלה המברכים את כת"ר שי' לרגלי יובל שנת השלושים לכהונתו בביהכ"נ
 בני יצחק נוסח האר"י ז"ל,

ויהי רצון אשר יצליח לפעול שבצדק ישא ביהכ"נ שמו "נוסח האר"י ז"ל" וכפי שנתבאר עניני
 והוראות האר"י ז"ל בתורת החסידות ובפרט ע"י כ"ק נשיאינו זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בכבוד ובברכת הצלחה לאריכות ימים ושנים טובות, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובות עם
 כל הפירושים.

ישעיה ב דטו

ד וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכָתַתּוּ חֲבֻתָם לְאֹתִים וְחִנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמוֹת לֹא־יֵשָׁא גּוֹי אֶל־גּוֹי חָרֵב וְלֹא־יִלְמְדוּ עוֹד מִלַּחְמָה: (פ) הַבַּיִת יַעֲקֹב לָכֵן וְנִלְכָּה בְּאוֹר יְהוָה: ו כִּי נִמְשְׁתָּה עַמְּךָ בַּיִת יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ מִקְדָּם וְעֹנָנִים בְּפִלְשְׁתִּים וּבִילְדֵי נֹכְרִים יִשְׁפִּיקוּ: ז וְתִמְלֹא אֶרֶצוֹ בְּסֶפֶר וְזָהָב וְאֵין קֶצֶה לְאַצְרֵתוֹ וְתִמְלֹא אֶרֶצוֹ סוּסִים וְאֵין קֶצֶה לְמִרְכָּבָתָיו: ח וְתִמְלֹא אֶרֶצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדוֹ יִשְׁתַּחֲוּ לְאִשֶּׁר עָשׂוּ אֲצַבְעֵתָיו: ט וְיִשָּׁח אָדָם וְיִשְׁפֹּל־אִישׁ וְאֶל־תֵּשָׁא לָהֶם: י בּוֹא בַצּוֹר וְהִטְמֵן בְּעֶפְרַיִם מִפְּנֵי פֶחַד יְהוָה וּמִהֲדָר גָּאֹנוֹ: יא עֵינֵי גְבָהוֹת אָדָם שְׁפָל וְשָׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגָּב יְהוָה לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: (פ) יב כִּי יוֹם לִיהוָה צְבָאוֹת עַל פְּלִגְנָאָה וְרָם וְעַל פְּלִנְשָׁא וְשָׁפַל: יג וְעַל פְּלִאֲרֹנֵי הַלְבָנוֹן הָרָמִים וְהַנְּשָׂאִים וְעַל פְּלִאֲלוֹנֵי הַבָּשָׁן: יד וְעַל פְּלִהֲהָרִים הָרָמִים וְעַל פְּלִהֲנִבְעוֹת הַנְּשָׂאוֹת: טו וְעַל פְּלִמְגִדֵּל גְּבָה וְעַל פְּלִחֻמָּה בַצּוֹרָה:

רש"י

תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונטרחים בהם ל' פן יסיתך בשפק (איוב לו) דביטימנ'ט בלע"ז: (ז) אין קצה. ל' קץ: (ח) ישתחוו. כמו משתחווים: (ט) וישח אדם. הקטנים: וישפל איש. הגדולים והגבורים אנשי החיל: ואל תשא להם. הנביא אומר להקב"ה וידעתי כי לא תסלח להם מלהפרע מהם: (י) בוא בצור. לבוא בצור לברוח בנקרת הצורים: והטמן בעפר. ולהטמן בעפר: (יא) עיני גבהות אדם. גסות הרוח וכן כל לשון גובה עינים שבמקרא כמה דאת אמר גבה עינים ורחב לבב (תהלים קא): (יג) ארזי הלבנון. דוגמא הוא על הגבורים: אלוני הבשן. השלטונין כמו שאלונים פחותים מן הארזים: (יד) ועל כל ההרים הרמים. על יושביהם:

מצודת ציון

(ד) והוכיח. ענין ברור דברים: וכתתו. ענין כתישה: לאתים. הם כלי חפירה וכן את מחורשו ואת אתו (ש"א יג): למזמרות. שם הכלי שכורתין בו הזמורות מל' וכרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה): (ו) נטשתה. עזבת: ועוננים. הוא מין כשוף כמו לא תנחשו ולא תעוננו (שם יט): ובילדי. כן יקראו המחשבות והעצות לפי שהלב מוליד אותם: ישפיקו. ענין די הצורך כמו אם יספוק עפר שומרון (מ"א כ): (ז) ואין קצה. אין סוף: (ט) וישח. ענין השפלה וכפיפה כמו שחו רעים לפני טובים (משלי יד): תשא. ענין מחילת העון: (י) גאונו. על' גאווה וממשלה: (יג) אלוני הבשן. שם אילן הגדל בבשן:

שנתמלא ארצו סוסים כו': (ח) ותמלא. מוסב למעלה לומר בעבור שנתמלא ארצו כסף וכו' לכן נתמלא ארצו אלילים וכן נאמר וכסף הרביתי להם וזהו עשו לבעל (הושע ב): ישתחוו. כולם ישתחוו כל אחד למעשה ידיו: (ט) וישח. בעבור זה יהיה כ"א כפוף ושפל: וישפל. כפל הדבר במ"ש: ואל תשא. הן ידעתי שלא תשא להם העון: (י) בוא. אז יאמר איש לאחיו בוא להטמן בנזיקי הצור ובמחילות העפר מפני הפחד והוא ענין מליצה כי אין מסתור לפניו: (יא) עיני גבהות וכו'. אז ישפיל עיני גבהות שבאדם ר"ל בעלי הגאווה: ושח וכו'. כפל הדבר במ"ש: ונשגב וכו'. אז יודע לכל שהכח הוא לה' לבדו: (יב) כי יום. יש יום מוכן לשלם לכ"א כפי הגמול: (יג) ארזי הלבנון וכו'. (יד) ועל כל ההרים וכו'. ר"ל על היושבים שמה: (טו) מגדל גבוה. ר"ל הבוטחים במבצר חזק המגדל:

מצודת דוד

(ד) ושפט. ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה כי השופט והוא מלך המשיח הוא ישפט בין האומות בדברי ריבותם והוא יברר המשפט לעמים רבים: וכתתו. ישברו כלי המלחמה לעשות מהם כלי עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא ילמדו אותה כי המשיח ישפט בדברי ריבותם: (ה) בית יעקב. הנביא מזרזם לומר הואיל וכן יהיה נלכה נא באור ה' ר"ל באור התורה והמצוה כי יש תקוה: (ו) כי נטשתה. הנביא מיסב הדבור כלפי המקום ואמר כי עד הנה בדין עזבת עמך כי מלאו כשפים יותר מבני קדם המלאים כשפים: ובילדי נכרים ישפיקו. מספיקים עצמם במחשבות ועצות פילוסופיות ואינם חוששים למחשבת התורה ועצתה: (ז) ותמלא. בעבור שארצו של העם הנז' נתמלא בכסף וזהב וכו' ובעבור שנתמלא ארצו סוסים כו': (ח) ותמלא. מוסב למעלה לומר בעבור שנתמלא ארצו כסף וכו' לכן נתמלא ארצו אלילים וכן נאמר וכסף הרביתי להם וזהו עשו לבעל (הושע ב): ישתחוו. כולם ישתחוו כל אחד למעשה ידיו: (ט) וישח. בעבור זה יהיה כ"א כפוף ושפל: וישפל. כפל הדבר במ"ש: ואל תשא. הן ידעתי שלא תשא להם העון: (י) בוא. אז יאמר איש לאחיו בוא להטמן בנזיקי הצור ובמחילות העפר מפני הפחד והוא ענין מליצה כי אין מסתור לפניו: (יא) עיני גבהות וכו'. אז ישפיל עיני גבהות שבאדם ר"ל בעלי הגאווה: ושח וכו'. כפל הדבר במ"ש: ונשגב וכו'. אז יודע לכל שהכח הוא לה' לבדו: (יב) כי יום. יש יום מוכן לשלם לכ"א כפי הגמול: (יג) ארזי הלבנון וכו'. (יד) ועל כל ההרים וכו'. ר"ל על היושבים שמה: (טו) מגדל גבוה. ר"ל הבוטחים במבצר חזק המגדל:

משלי ה א-טו

א בְּנֵי לַחֲכָמִי הִקְשִׁיבָה לְתִבְנֹתָי הַטֹּאֲנֹה: ב לְשֹׁמֵר מְזֻמּוֹת וְדַעַת שְׁפָתָיִךְ יִנְצְרוּ: ג פִּי נִפְתָּ תִּפְתָּנָה שְׁפָתִי זֶרֶה וְחֶלֶק מִשְׁמֵן חֲכָה: ד וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כָּלֶעֱנָה חָדָה בַּחֲרֵב פִּיּוֹת: ה רִגְלֶיהָ יִרְדּוּ מוֹת שְׂאוֹל צַעְדֶּיהָ יִתְמָכּוּ: ו אֹרֶחַ חַיִּים פֶּן־תִּפְלֵם נָעוּ מְעַגְלֹתֶיהָ לֹא תִדָּע: ז וְעַתָּה בָּנִים שְׁמַעוּ־לִי וְאַל־תִּסּוּרוּ מֵאִמְרֵי־פִי: ח הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָכָךְ וְאַל־תִּקְרַב אֶל־פֶּתַח בֵּיתָהּ: ט פֶּן־תִּתֵּן לְאַחֲרִים הוֹדְךָ וְשִׁנְתֶּיךָ לְאִכּוּרִי: י פֶּן־יִשְׁבְּעוּ זָרִים בְּחֶךְ וְעֲצִבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי: יא וְנִהַמְתָּ בְּאַחֲרִיתֶךָ בְּכָלֹת פְּשָׁרְךָ וּשְׂאֲרֶךָ: יב וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁנְאַתִּי מוֹסֵר וְתוֹכַחַת נָאֵץ לִפְנֵי: ג וְלֹא־שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרִי וְלִמְלַמְדִּי לֹא־הִטִּיתִי אָזְנִי: יד כִּמְעֹט הָיִיתִי בְּכָל־רֹעַ בְּתוֹךְ קָהָל וְעַדָּה: טו שְׁתַּחֲמִימִים מְבוֹרָךְ וְנוֹזְלִים מְתוֹךְ בְּאֶרֶץ:

רש"י

ואל תסורו מאמרי פי: (ט) פן תתן לאחרים הודך. פן תפנה לבך לאלהים אחרים לתת להם תפארת הודך ושבחך: ושנותיך לאכזרי. לשר של גיהנם: (י) פן ישבעו זרים כחר. נביאי הבעל הגובין ממון בשקריהם ובפחזותם: ועצבך. עצבך ויגיעך שנעצבת וטרחת בו: בבית נכרי. בבית עו"ג: (יא) ונהמת באחריתך. סוף שתנהום באחריתך: (יד) כמעט הייתי בכל רע. כפשע בניי ובין גיהנם (כלומר בשביל דבר מועט הייתי עכשיו בכל רע שלא שמעתי לקול מורי שאלו שמעתי להם לא יארע בי כך רבי יוסף קר"א): (טו) שתה מים מבורך. מבור שנתן לך הקב"ה לחלקך היא תורת משה: בורך. מים מכונסים: ונוזלים מתוך בארך. מים חיים כלומר תחלה כמים מכונסים ולבסוף נובעין הם והולכין:

מצודת ציון

(ג) נופת. ענין הזלה והתכה וכן נופת צופים (תהלים יט) ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו שר"ל כחולת חלות הדבש: תטופנה. תרד טיפץ: חכה. ר"ל מאמרה הבאה בנגיעת הלשון בחיך: (ד) כלענה. שם עשב מר: צעדיה. ענין פסיעות והלוך: (ו) תפלס. תישיר: נעו. מלשון נע ונד: מעגלותיה. דרכיה: (יא) ושארך. גם הוא נאמר על הבשר כמו אם יכין שאר לעמו (תהלים עח) וכפל דבריו בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב): (יב) נאץ. מושאל הוא על הבזיון וכן נאצו כל תוכחתי (לעיל א): (יג) מורי. מלשון הוראה ולמוד: (טו) ונוזלים. ענין נטיפה: בארך. באר הנובע:

חיים ורחקו ממנה ולא תדע להם שום דמיון והשוואה כי לא קרב זה אל זה: (ז) ועתה. מוסב למעלה לומר הואיל ושמעתם שגם דוד אבי הוזהרני בדברים האלה עם כי הייתי חביב לו לזאת אתם בני אל חי שמעו לי וכו' כי לא משנאת הבריות אני מזהיר על כל אלה: (ח) מעליה. מן הזרה האמור למעלה: (ט) הודך. ההוד הנתון לך מן השמים נתן במעשיך לאחרים כי תהיה נלקח ממך ותנתן לאחרים ותמות בחצי שנותיך והנותרים תמסור לאכזרי והוא שר של גיהנם ר"ל תהיה מסור בידו לכל חפצו: (י) פן ישבעו זרים. הזרים ממך שאינם ראויים ליורשך הם ישבעו כוחך והוא העושר הבא בכח והתאמצות וכן ככחם נתנו לאוצר (עזרא ב) ועצבך. העושר הבא בעצבון ויגיעה וכפל הדבר במ"ש: (יא) באחריתך. באחרית ימך ביום המיתה בעת יכלה בשרך אז תנהום מכאב לב: (יב) נאץ לבי. מאס לבי לבוזה: (יד) כמעט הייתי. בעבור הנאה קטנה כשיעור היותר מועט הייתי עתה בכל רע בתוך קהל רב ועדה גדולה בפרסום רב: (טו) שתה מים. ר"ל באשתך ולא בזרה: ונוזלים וגו'. כפל הדבר במ"ש:

מצודת דוד

(א) בני לחכמתי הקשיבה. עוד זה מדברי דוד שאמר לשלמה בני שמע להחכמה אשר למדתיך: (ב) לשמור. הזהר לשמור המחשבות ושפתיך ינצרו לדבר דעת: (ג) כי נופת. ר"ל מאוד צריך להיות נזהר לבל יפותה כי אמרי הזונה המה ערבים ומתוקים כנופת צופים והמה חלקים יותר משמן והוא גם למשל: (ד) ואחריתה. אבל אחרית הפתוי מרה כלענה וממית הנפתים כחרב שיש בו שני חדודים מזה ומזה: (ה) רגליה. ר"ל דרך רגלי הפתוי מביא המיתה: יתמוכו. תומכים ומחזיקים את השאול שיהיה הנפתה נופל בה: (ו) אורח חיים. ר"ל חכמת התורה: פן תפלס. פן תיישר להדמות אליה: נעו. דע לך כי נעו המעגלות שלה מן אורח

ב השלחן שגמלה אחת מרגליו – טהור; גמלה שניה – טהור; גמלה השלישית – טמא בשיחשב עליו. רבי יוסי אומר: אין צריך מחשבה. וכן הדלפקי.
ג ספסל שגמל אחד מראשיו – טהור; גמל השני – טהור; אם יש בו גבה טפח – טמא. שרפרף שגמל אחד מראשיו – טמא. וכן הכסא שלפני קתדרא.
ד כסא של פלה שגמלו חפוי – בית שמאי מטמאין, ובית הלל מטהרין. שמאי אומר: אף מלבן של כסא – טמא. כסא שקבעו בערבה – בית שמאי מטמאין, ובית הלל מטהרין. שמאי אומר: אף העשוי בה.
ה כסא שלא היו חפוי יוצאין, וגמלו – טמא, שכן דרכו להיות מטהר על צדו ויושב עליו.

פירוש ברטנורא

ב ניטלה אחת מרגליו טהור. דלא חוי לשלחן, שהרי אינו ראוי לאכול עליו: ניטלה שלישית טמא. שראוי לאכול עליו כמו על גבי מבלא. והוא שיחשוב לאכול עליו: אינו צריך מחשבה. דכיון שראוי לאכול עליו הרי הוא מקבל טומאה: וכן הדלפקי. דינו כדון השלחן, וכשם שנחלקו בשלחן כך נחלקו בדלפקי. ואין הלכה כר' יוסי:

ג ספסל. דף רחב וארוך, בראשו אחד תקוע מתחתיו דף גבוה וכן בראשו השני, כדי להגבירו מן הקרקע שיהיה ראוי לישוב עליו: ניטל השני טהור. ולא דמי לשלחן דכשגמלו שלש רגליו טמא, דספסל שנשברו שני ראשיו לא חוי לשיבה, שהיושב עליו כיושב על גבי קרקע: אם יש בו גובה טפח טמא. שהדף העב טפח חוי לשיבה: שרפרף. ספסל להדום רגליו של אדם: הכסא שלפני קתדרא. דינו כשרפרף:

ד שניטלו חפוי. לשון חפי פותחת, כמין שינים יוצאים מכל צד בכסא של כלה, ועשויין כדי שיסמכו עליהן: בית שמאי מטמאין. דאכתי חוי לשיבה: ובית הלל מטהרין. דלא חוי לכלה, והוי כנשבר: אף מלבן הכסא טמא. כלומר, אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפוי טמא, כל שכן שהכסא בלא חפוי טמא. מלבן, צורת לבנה מרובעת עושים על הכסא ויושבים עליו: כסא שקבעו בעריבה. הביא כסא ממקום אחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו. ועריבה אינה טמאה מדרס, דהוא ללישה: בית שמאי מטמאין. דלא בטל כסא לגבי עריבה: ובית הלל מטהרין. ממדרס. דבטל כסא לגבי עריבה. אבל כסא העשוי בעריבה עצמה מודר בית שמאי לבית הלל דטהור: ושמאי אומר. אף כסא העשוי בעריבה עצמה טמא מדרס:

ה כסא שלא היו חפוי יוצאים. שאין הנסרים בולטים חוץ מן הכסא. שהכסא עשוי מארבע עצים ונסרים קבועין משלש רוחות הכסא עומדין גבוהים תחת העצים מוורקים זה אצל זה, ומממלע העצים לוחות עשויין לישוב עליהן. ואם נשברו הלוחות העשויים למושב, יכול להטות הכסא לכל צד שירצה

משניות מבוארות – קהתי

המשענת והקישוטים, ואינו ראוי עוד לתפקידו, **בית שמאי מטמאין** – את הכסא, כלומר שלדעתם הכסא מקבל טומאה שאף על פי שאינו ראוי לשיבת כלה, עדיין שם כסא עליו, שכן ראוי הוא לשיבה לסתם בני אדם, **ובית הלל מטהרין** – שהואיל ואינו ראוי עוד לשמש "כסא של כלה", הריהו כאילו נשבר, ובטל ממנו שם "כסא" בכלל, הלכך אינו מקבל טומאה. **שמאי אומר: אף מלבן של כסא** – המסגרת ששמים עליה טבלת המושב, ובה קבועות הרגליים, נקראת "מלבן" הכסא, וסובר שמאי, שאפילו ניטלו כל החיפויים ולא נשארו בו אלא הרגליים והמסגרת בלבד (ויש מפרשים: אף מלבן של כסא – שיצא מבית האומן, ועדיין לא עשו לו חיפויים), **טמא** – מקבל טומאה, שמכל מקום ראוי לישוב עליו בדוחק. **כסא שקבעו בערבה** – לקח אדם כסא, ששימש לשיבה, וקבעו בתוך עריבה, שלשים בה עיסה, כדי לשים עליו קמח או חתיכות בצק, **בית שמאי מטמאין** – שלדעתם אין הכסא בטל לגבי העריבה, ולכן הוא מקבל טומאת מדרס, **ובית הלל מטהרין** – את הכסא מטומאת מדרס, לפי שהכסא בטל לגבי העריבה, והרי העריבה אינה מקבלת טומאת מדרס, לפי שאינה מיוחדת לשיבה או לשכיבה אלא ללישה. **שמאי אומר: אף העשוי בה** – אפילו כסא העשוי מתחילתו בתוך העריבה, ולא היה מעולם כסא לשיבה (רמב"ם, שנועשה עמם העריבה מנע אחד). מקבל הוא טומאת מדרס. אבל בית שמאי אינם מטמאים אלא בכסא שהיה משמש לפני כן לשיבה, אבל בכסא העשוי בתחילה בעריבה מודים הם, שאינו מקבל טומאת מדרס. והלכה כבית הלל.

באור משנה ה

במשנה הקודמת בארנו, שטבלת המושב של הכסא והמשענת שבו, וכן שאר החלקים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלו נקראים "חיפויי" הכסא. משנתנו דנה ב"חיפויים" העיקריים של הכסא, והם הקרשים של מקום המושב (טבלת המושב), וכן הקרשים שנותנים על הרגליים מסביב כדי לחזקן.

כסא שלא היו חפוי יוצאין – שהקרשים של מקום המושב אינם בולטים חוץ למסגרת הכסא, ואפשר להטות את הכסא על צידו ולשבת על דפנו, ונטלו – חיפויי, היינו טבלת המושב, **טמא** –

באור משנה ב

השלחן – של שלוש רגליים, שגמלה אחת מרגליו – ולא נשארו לו אלא שתי רגליים, **טהור** – אין הוא מקבל טומאה, לפי שאינו ראוי לשימוש, שאי אפשר לאכול עליו: **נטלה שניה** – ניטלה מהשולחן רגל שניה, ולא נשארה לו אלא רגל אחת, **טהור** – אינו מקבל טומאה, מהטעם המבואר לעיל: **נטלה השלישית** – אף הרגל השלישית, **טמא** – השולחן בלי הרגליים מקבל טומאה, **בשיחשב עליו** – להשתמש בטבלה כמות שהיא לאכול עליה. **רבי יוסי אומר: אין צריך מחשבה** – הואיל והטבלה ראויה לאכול עליה, הריהי מקבלת טומאה, אף אם לא חשב להשתמש בו. **וכן הדלפקי** – דינו כשולחן, וכשם שנחלקו בשולחן כך נחלקו בדלפקי. ואין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה ג

ספסל – שיש לו שתי רגליים, שהן שני דפים, בשני קצותיו, שגמל אחד מראשיו – היינו אחת משתי רגליו, **טהור** – שאינו ראוי לשיבה. ויש גורסים: טמא. והטעם שעדיין ראוי הוא למדרס (רמב"ם): **נטל השני** – הראש השני, היינו רגלו השנייה, **טהור** – אינו מקבל טומאה; ואין זה דומה לשולחן, שכשניטלו שלוש רגליו, הריהו מקבל טומאה, לפי שספסל שנשברו שני ראשיו אינו ראוי לשיבה, שהיושב עליו כיושב על גבי קרקע (ברטנורא). **אם יש בו גבה טפח** – בעובי הדף של הספסל, **טמא** – מקבל טומאה, שעדיין ראוי לשיבה. **שרפרף** – הדום רגליים, שגמל אחד מראשיו – אחת משתי רגליו, **טמא** – מקבל טומאה, שעדיין ראוי ליתן עליו את הרגליים. **וכן הכסא שלפני קתדרא** – דינו כשרפרף. קתדרא הוא מושב לאדם חשוב.

באור משנה ד

כסא של פלה שגמלו חפוי – טבלת המושב של הכסא, והמשענת שבו לגבי ולידיים, וכן חלקים אחרים שהם לנוחיות הישיבה ולנוי הכסא – כל אלה נקראים "חיפויים", כלומר חיפויי של הכסא, ובאה המשנה ללמד, שכסא של כלה שניטלו ממנו החיפויים, היינו

ו כפא שְנַטְל חפויי האַמְצעי, וְהַחֲצוֹנִים קִימִים – טַמָּא. נְטָלוּ הַחֲצוֹנִים וְהַאֲמָצְעִי קִיִּם – טַמָּא; רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיָה רֹחֵב טֶפַח.

ז כפא שְנַטְלוּ שְׁנִים מִחֲפוּיָיו, זֶה בְּצַד זֶה – רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמָּא, וְחֻכְמִים מְטַהְרִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִף כפא שֶׁל כֶּלֶה שְנַטְלוּ חֲפוּיָיו, וְנִשְׁתִּיר בּוֹ בֵּית קֶבֶלָה – טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁבִטֵּל הָעֵקֶר, וּבִטְלָה הַטֶּפֶלָה.

ח שְׂדֵה שְנַטְלָה הַעֲלִיזוֹן – טַמָּאָה, מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן; נָטַל הַתַּחְתּוֹן – טַמָּאָה, מִפְּנֵי הַעֲלִיזוֹן. נָטַל הַעֲלִיזוֹן וְהַתַּחְתּוֹן – רַבִּי יְהוּדָה מְטַמָּא, מִפְּנֵי הַדִּפְּיִן; וְחֻכְמִים מְטַהְרִין. יְשִׁיבַת הַסֵּתַת – טַמָּא מִדְּרָם.

ט כֶּפֶת שְׁסָרְקוֹ, וְכֶרֶכְמוֹ, וְעֶשְׂאוֹ פָּנִים – רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמָּא; וְחֻכְמִים מְטַהְרִין, עַד שֶׁיִּחָק בּוֹ. הִסֵּל וְהִכְלִיכָה שְׁמֵלָאֵן תָּבֵן, אוֹ מוֹכֵין, הַתְּקִינָן לִישִׁיבָה – טָהוֹרִין. סָרְגָן בָּגְמִי אוֹ בְּמִשְׁיָחָה – טַמָּאִין.

פירוש ברטנורה

ולישב על אותן הנסרים הקבועים בשלש רוחות של כסא, אבל כשהן בולטים לחוץ אינו יכול להטותו על צדו. וחפוי דהבא לאו כחפוי דרישא שהן כמו שינים בולטים, אלא לנסרים שמחפין העצים קרי חפוי:

י שניטל חפוי האמצעי. שניטל לוח האמצעי ונשאר לוח מכאן ולוח מכאן: טמא. דחוי לשיביה: אם היה רחב טפח. חוי לשיביה. ואם לא, לא: ז שנים מחפוי. מלוחות העשויות למושב: רבי עקיבא מטמא. ואין הלכה כר' עקיבא: ונשתיר בו בית קבלה. שהוא חלול קצת וראוי לקבל רמונים, טהור. ולא מטמאין ליה מפני שיש לו בית קיבול, מפני שבטל העקור. דעקרו לשיביה עבד ולא לבית קיבול, והואיל ונתבטל העקור שבעבורו היה חשוב כל, בטלה הטפלה, ולא מטמא ממעם שיש לו בית קיבול. וכן הלכה. דחוי תנן לעיל פרק המפרק, גבי משפלת. ובפרק כרים וכסתות גבי חמת:

ח שידה. עשויה כמין ארון. ובשידה שאינה מחזקת ארבעים סאה מייר, שהיא מקבלת טומאה: שניטל העליון. הכיסוי שעליה: התחתון. שוליה: ניטל העליון והתחתון. והרפין שבצדדין נשארו: וחכמים מטהרין. והלכה כחכמים: הסתת. מסתת אבנים. והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן כשמסתת בקצה השני:

ט כופת. תחית עץ עבה ורחבה. והכי משמע פירושו בתוספתא: פרכי. ציורו: וכרכמו. צבעו בכרכום: ועשה בו פנים. פסלו במעצר והשוהו ברהיטני,

משניות מבוארות – קהתי

ארבעים סאה בלח, שבכגון זה היא מקבלת טומאה (ענין לעיל טו, א). שְנַטְלָה הַעֲלִיזוֹן – הכיסוי שעליה, טַמָּאָה – מקבלת טומאה, מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן – השוליים, שמחמתה עדיין יש בית קיבול לשידה; נָטַל הַתַּחְתּוֹן – ניטלו השוליים מהשידה, טַמָּאָה – מקבלת טומאה, מִפְּנֵי הַעֲלִיזוֹן – שהואיל ונשאר הכיסוי הרי היא עדיין כלי קיבול, לפי שיש בית קיבול בכיסוי (דמב"ט: י"ח). נָטַל הַעֲלִיזוֹן וְהַתַּחְתּוֹן – הכיסוי והשוליים, ולא נשתירו אלא הדפנות שבצדדים, רַבִּי יְהוּדָה מְטַמָּא, מִפְּנֵי הַדִּפְּיִן – שאף הדפנות שנשארו, חשובים עדיין כלי קיבול, לפי שאפשר להשתמש בשידה כשהיא מוטה על צדיה (הור"ט); וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – לפי שאין השידה מקבלת עכשיו כדרך שקיבלה בתחילה. יְשִׁיבַת הַסֵּתַת – המסתת אבנים, שמתקן לעצמו מושב ארעי בקצה קורת העץ, הרי מקום מושבו טַמָּא מִקְרָם – מקבל טומאת מדרס.

בארנו את הסיפא ("ישיבת הסתת") כרוב המפרשים. אבל הרב מברטנורה מפרש: "הסתת – מסתת אבנים, והוא מתקן לו מקום לשבת בקצה האחד מהאבן, כשמסתת בקצה השני". ורבים תמיהם על פירושו, שהרי כלי אבנים אין להם טומאה, אפילו טומאת מדרס (ענין "תוספות יום טוב": "מלאכת שלמה" וענין תוספות מהר"ח שמישיב את הפירוש של הר"ב).

באור משנה ט

כֶּפֶת – תחית עץ עבה, שְׁסָרְקוֹ – צבע אותו בצבע אדום (בסריקון). וְכֶרֶכְמוֹ – או שצבעו בכרכום, וְעֶשְׂאוֹ פָּנִים – או שהחליקו במקצועה, שיהיו לו פנים יפים, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמָּא – את הכופת, לפי עשאו כלי; וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – שאינו אלא בול עץ, עַד שֶׁיִּחָק בּוֹ – שיחקה בו מקום לשיביה. הִסֵּל וְהִכְלִיכָה – היינו סל גדול, שְׁמֵלָאֵן תָּבֵן, אוֹ מוֹכֵין – היינו חוטים הנסרקים מן הצמר או בלוי בגדים וכיוצא בזה, הַתְּקִינָן לִישִׁיבָה – אף על פי שאינם עשויים כדי לישב עליהם, טָהוֹרִין – מטומאת מדרס, לפי שאינם עשויים לשיביה, שכל זמן שפיהם פתוח, התבן והמוכין יוצאים, ובטלה דעתו. סָרְגָן בָּגְמִי – סירג את התבן או את המוכין בגומא, או בְּמִשְׁיָחָה – בחבל, שעשה על פי הסל כעין רשת מגומא או מחבלים, שלא יפלו התבן או המוכין לחוץ, טַמָּאִין – הסל והכלכלה מקבלים טומאת מדרס, לפי שבכגון זה נקבעו לשיביה.

עדיין הכסא מקבל טומאה, שְׁבֵן דִּרְכּוֹ לְהִיּוֹת מְטָהוּ עַל צִדּוֹ יוֹשֵׁב עָלָיו – שרגילים להטות כסא זה על צידו ולישב על החיפויים שסביב הרגליים.

באור משנה ו

כפא שְנַטְל חפויי האַמְצעי – שהיתה טבלת המושב מורכבת משלושה קרשים, וניטל הקרש האמצעי, וְהַחֲצוֹנִים קִימִים – ושני הקרשים החיצוניים, שבשני הצדדים, נשארו במושב, טַמָּא – הכסא מקבל טומאה, שעדיין אפשר לישב על שני הקרשים הנותרים. נָטַל הַחֲצוֹנִים וְהַאֲמָצְעִי קִיִּם – וכן אם ניטלו שני הקרשים החיצוניים ונשאר הקרש האמצעי בלבד, טַמָּא – הכסא מקבל טומאה, שעדיין ראוי לשיביה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיָה רֹחֵב טֶפַח – אם הקרש האמצעי שנשאר היה רחב טפח, אז ראוי הוא לישב עליו, והכסא מקבל טומאה; אבל אם לא היה רחב טפח, הכסא אינו מקבל טומאה, שקרש פחות מטפח אינו ראוי לשיביה.

באור משנה ז

כפא שְנַטְלוּ שְׁנִים מִחֲפוּיָיו, זֶה בְּצַד זֶה – שניטלו שני קרשים סמוכים ממושב הכסא, אחד החיצונים והאמצעי, ולא נשתיר בו אלא קרש אחד קיצוני שאי אפשר לישב עליו, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמָּא – את הכסא, שעדיין שם כלי עליו, ואף על פי שאינו ראוי עוד לשיביה, מכל מקום אפשר להשתמש בו ככלי קיבול. וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – שהואיל ואינו ראוי עוד לשיביה, אינו אלא שבר כלי, ואינו מקבל טומאה (ענין עדיות ב, ז; וענין כאן "חשנה אחרונה" ו"תפארת ישראל"). אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִף כפא שֶׁל כֶּלֶה שְנַטְלוּ חֲפוּיָיו – ששיניו לעיל, שנחלקו בו בית שמאי ובית הלל, וְנִשְׁתִּיר בּוֹ בֵּית קֶבֶלָה – שהיו רגילים לעשות תחת המושב בית קיבול, ליתן לתוכו חפצים קטנים, וסובר רבי יהודה, שאף על פי שיש לו בית קיבול, טָהוֹר – אינו מקבל טומאה, מִפְּנֵי שֶׁבִטֵּל הָעֵקֶר – שעיקרו עשוי לשיביה ולא לבית קיבול, והרי זה בטל, וּבִטְלָה הַטֶּפֶלָה – ולכן בטל גם שימוש הטפל, ואינו מקבל טומאה משום בית קיבול שלו, וכן הלכה.

באור משנה ח

שְׂדֵה – העשויה כעין תיבה; ומדובר כאן בשידה שאינה מחזקת

י האסלה – טמא מדרס וממא מת; פירשה – העור טמא מדרס, והברזל טמא מת. והטרסקל שחפויני של עור – טמא מדרס וממא מת; פירש – העור טמא מדרס, והטרסקל טהור מכלום. ספסלין שבמרחץ ושתי רגליו של עץ – טמא. אחת של עץ ואחת של אבן – טהור. הנסרין שבמרחץ שישגמן – רבי עקיבא מטמא; וחכמים מטהרין, שאינם עשויין אלא שיהיו המים מהלכין תחתיהן. קנקילין שיש בה בית קבלת כסות – טמא; והעשויה ככורת – טהורה.

פרק עשרים ושלושה

א הכדור והאמון והקמיע והתפלין שנקרעו – הנוגע בהן טמא, ובמה שבתוכן טהור. האפף שנקרע – הנוגע פירוש ברטנורא

שהיו נראים לו פנים יפים: רבי עקיבא מטמא. דמושב הוא: וחכמים מטהרין. דכתיבת עץ בעלמא חשיב: עד שיחוק. שיחוק בו מקום ישיבה: התקינו לשיבת טהורים. מדרס. לפי שאין עשויין לשיבה ובמלא דעתו אצל כל אדם: פירגן בגמי על פיהן, כדרך שמשותין את המנות: טמאין. דאין התבן והמוכין יכולין ליפול, וחזי לשיבה:

י האסלה. בית מושב של ברזל מכוסה עור, ויושבים עליו בבית הכסא: פירשה. העור מן הברזל: העור טמא מדרס. דעור בפני עצמו חזי לשיבה, והברזל בלא עור לא חזי לשיבה, וחזי לשאר תשמישים: טרסקל. סל קטן עשוי מערבה קלופה, ואוכלים עליו לחם: והטרסקל טהור מכלום. דמפני קמנו לא חזי לשיבה. ולא לשאר תשמישין, שאין לו דפנות: ספסלים שבמרחץ. של שיש הן: ששתי רגליו של עץ, טמא. אם ישב הוב עליו טמאין הרגלים של עץ משום מושב. אבל הספסל עצמו טהור, דכלי אבנים אין להם טומאה כלל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים: ואחת של אבן טהור. דהוי כאילו הספסל כולו מאבן: ששיגמן. שפסלן ותקנן ברהיטות: שהיו המים הולכים תחתיהן. ולא לשיבה עביר, אבל בני אדם יושבים שם כדי שלא ינפנו ממי המרחצאות היוצאים. והלכה כחכמים: קנקילין. כלי שמשמין תחתיו אש וגפרית כדי לעשן הבגדים שעליו: שיש בה בית קבלת כסות. שיש לה בית קיבול לקבל הבגדים שעליה: ככורת. מפולשת משני צדדים:

כג א הכדור. פלומ"א בלע"ז: והאימון. דפוס של מנעל. וכל אלו חיצוניים עור ומלאין מבפנים שער או מוכין: והקמיע והתפלין. יש בתוך הכתים של עור פרשיות כתובות בקלף: ובמה שבתוכן טהור. אם נטמא אחת מאלו כמות ואח"כ נקרע, ונגע אחד כמה שבתוכן, טהור, לפי שאין מה שבתוכן חיבור להן ואין מה שבתוכן טמא כמותן: האפף. כמו אוקף: הנוגע במה שבתוכו טמא. אם נטמא האוקף במת. כשם שהנוגע בו טמא, כך הנוגע במה

משניות מבוטאות – קה"י

יושבים עליהם אלא בדרך עראי שלא ייטפנו ממי המרחץ היוצאים (ברטנורא: עיין "תפארת ישראל"), קנקילין – כלי מנוקב לעישון הבגדים, שנותנים לתוכו אש וגפרית, והבגד שעליו קולט את העשן, שיש בה בית קבלת כסות – שיש להם בית קיבול ליתן לתוכו את הבגד, טמא – מקבלת טומאה: והעשויה ככורת – ואין לה בית קיבול, אלא מעשנים מתחתיה ופורשים עליה את הבגד, טהורה – אינה מקבלת טומאה.

בארנו את הפיסקה "הנסרים שבמרחץ ששיגמן" לפי פירוש הרמב"ם, אלא שלעיל, בפרק י משנה ו, הבאנו שני פירושים בענין חיבור בשוגמין: א. חיבור על ידי בליטה שבנסר אחד הנתקעת בתריץ מתאים שבנסר שני; ב. חיבור על ידי שעם שנותנים בין הנסרים, ואילו הרמב"ם מפרש כאן, שחיברם על ידי שעם. וכן מבואר ב"תפארת ישראל": וזיברם והדביקם יחד בשעם. אבל הרב מברטנורא מפרש כאן: "שפסלן ותיקנן ברהיטות". וכן מבארים הר"ש והרא"ש. אך בעל "תוספות יום טוב" מקשה על הרב מברטנורא, משום מה שינה כאן ממה שפירש לעיל (י, ו). – ברם בעל "משנה אחרונה" כותב, שפירוש הרב מברטנורא נראה לו עיקר, שהואיל ופסלם הרי זה מעשה בגופם, שעל ידי כך נעשים הנסרים ראויים לקבל טומאת מדרס, ואילו לא הטעם "שאינם עשויים אלא שיהיו המים מהלכין תחתיהן". אף חכמים היו מטמאים. אבל לפירוש הרמב"ם צריך עיון, שכן חיבור בשעם אינו מעשה בגופו, ובלא הטעם שעשויים למים, טהורים.

באור משנה א

משנתנו דנה בכלים הממולאים בחומר אחר, מה דינו של אותו החומר לענין חיבור טומא.

הכדור – העשוי מעור, וממולא שער או מוכין, והאמון – הדפוס של מנעל, שאף הוא עשוי מעור וממולא שער או מוכין, והקמיע – כיס של עור שיש בו כתב של שמות ופסוקים או עשבים לרפואה ולסגולה ("תפארת ישראל"), והתפלין – שבתוך בתייהן של עור יש פרשיות כתובות על קלף, שנקרעו – לאחר שנטמאו, אבל עדיין לא נתבטל בית הקיבול שלהם על ידי הקרע, ולכן נשארו בטומאתם, הנוגע בהן טמא – שעדיין טמאים הם, כמו שבארנו לעיל; ובמה שבתוכן – אבל הנוגע במילוי שבתוכם, טהור – שאין מה שבתוכם חיבור להם ואינו טמא כמותם. האפף שנקרע – לאחר שנטמא, הנוגע פמה שבתוכו טמא, מפני שהתפרץ מחברו – שדרך

באור משנה י

האסלה – מושב ברזל מכוסה עור, ויושבים עליו בבית הכסא, טמא מדרס וממא מת – מקבלת טומאת מדרס וטומאת מת. אמנם הפיסקה "וטמא מת" מיותרת כאן, שהרי משנה מפורשת היא (נידה ו, א): "כל המיטמא מדרס, מיטמא טמא מת", אלא שמשום המשך הדברים נקטה המשנה פיסקה זו. פירשה – נתפרקה האסלה ופירש העור מן הברזל, העור טמא מדרס – שהעור בפני עצמו ראוי לשיבה, והברזל טמא ממא מת – ולא טומאת מדרס, שהברזל בלי העור אינו ראוי לשיבה, אבל ראוי הוא לשימוש אחר, הלכך טמא טמא מת. הטרסקל – מין סל, שהופכים אותו ויושבים על שוליו; ויש מפרשים: מין כסא המתקפל (רש"י שבת קלח, א) שחפויניו של עור – ובכגון זה ראוי הוא לשיבה וכן לתשמישים אחרים, טמא מדרס וממא מת – מקבל טומאת מדרס וכן מקבל טומאה משאר אבות הטומאה. פירש – העור מן הטרסקל, העור טמא מדרס – שהעור בפני עצמו ראוי לשיבה, והטרסקל טהור מכלום – שאינו ראוי עוד לשום תשמיש. ספסלין שבמרחץ – שהם של אבן, ושתי רגליו של עץ – שבשני קצות הספסל מחוברים שני קרשים המשמשים לו רגליים, טמא – אם ישב הוב על הספסל, כל הספסל טמא, לפי שהרגליים של עץ הן עיקר הספסל, וכל המחובר לטמא טמא. ויש מפרשים, שהרגליים בלבד טמאות, אבל הספסל עצמו טהור, שכלי אבנים אין להם טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (ברטנורא: עיין "תפארת ישראל" שנתה על פירוש זה). אחת של עץ ואחת של אבן – אם רגל אחת היא של עץ ורגל אחת של אבן, טהור – אין הספסל מקבל טומאה כלל, שהספסל עם הרגל האחת של אבן הוא העיקר, שהרי אפשר לסמכו לכותל ולישב עליו, והרגל האחרת של עץ היא כמשמשו, וכל המחובר לטהור טהור ("תפארת ישראל"). והרב מברטנורא מבאר הטעם, שהרי זה כאילו הספסל כולו מאבן. הנסרין שבמרחץ ששיגמן – שחיברם על ידי שוגמים (עיין לעיל י, ו), רבי עקיבא מטמא – אותם, לפי שהרוחצים רגילים גם לישב עליהם; וחכמים מטהרין, שאינם עשויין אלא שיהיו המים מהלכין תחתיהן – שנסרים אלו אינם עשויים לשיבה, אלא כבשיל שהמים יהיו זורמים תחתיהם, והרוחצים אינם

במה שבתוכו טמא, מפני שהתפר מחברו.

ב אלו טמאין משום מרכב: וזו האשקלוני, ומדוכה המדית, ועביט של גמל, וטפיטן של סוס. רבי יוסי אומר: אף טפיטן של סוס טמא משום מושב, מפני שעומדין עליו בקמפון. אבל אכף של נאקה – טמא. ג מה בין מרכב למושב? מרכב חלק מגעו ממשאו, ומושב לא חלק מגעו ממשאו. תפית של חמור, שהוא יושב עליה – טהורה. שנה בה את הנקבין, או שפרצן זה לתוך זה – טמאה.

פירוש ברטנורא

שבתוכו טמא: מפני שהתפר מחברו. ועושהו אחד, זה שבפנים עם החיצון:

ב וזו האשקלוני. חגורה רחבה שבה חובשים את הבהמה. תרגום ויחבש את החמור, וזו. (בראשית כ"ב) ובאשקלון עושים אותן של עץ, וקרוין וריו אשקלוני על שם מקומן: מדוכה המדית. מכתשת העשויה במדי. לוקחים חתיכת עץ גדולה עבה וארוכה, וחוקקים כמין מכתשת באמצעה, ורוכבים עליה מכאן ומכאן וכותשים. ולפיכך יש עליו תורת מרכב: עביט של גמל. תרגום כבר הגמל, בעביטא דגמלא (שם ל"א): טפיטן של סוס. אוכף שעל הסוס בלשון משנה טפיטן שמו, ושל גמל עביט שמו, ושל נאקה אוכף שמו, כל אחד שמו עליו. וכולן מרכב הן, אלא שיש מהן שפעמים עשוין לישוב עליהן: טפיטן של סוס טמא מושב. דאין טמא מרכב אלא המיוחד לרכיבה בפסוק רגלים, ואינו עשוי לישיבה כלל: בקונפון. שדה ששוחקים שם המלכים, ורגלים לישבת על הטפיטן של סוס לראות בשחוק המלך, הלכך טמא מושב. קונפון, שדה, בלשון לע"ז קנפ"ו. ואין הלכה כר' יוסי: אבל אוכף של נאקה טמא. רמב"ם פירש, טמא מושב. ות"ק קאמר לה, דפליג אטפיטן של סוס ומודה באוכף של נאקה שהוא טמא מושב. ורבותי פירשו, אבל אוכף של נאקה טמא מרכב. ורבי יוסי קאמר לה, דמודה לת"ק באוכף של נאקה שאינו מיוחד אלא לרכיבה:

ג חלק מגעו ממשאו. דנושא מטמא בנדים ואין נוגע מטמא בנדים: תפית של חמור. עצים שנותנים על גב החמור לחבר ולקשור עליהם המשא. ואין ראויין לא לרכיבה ולא לישיבה: שינה את הנקבים. דבשינוי נקביון נותן מקום לאדם לישוב שם: או שפרצן. שהסירים ממקומם ונתנו זה לצד זה. ויש מפרשים, תפית של חמור טהורה לפי שאין ברחבה טפח, וכל שאין ברחבה טפח לא חיי לישיבה, וכשישנה את הנקבים דהיינו שהרחיב מקום המושב או שפירצן ונעשה מקום המושב רחב טפח, טמאה:

משניות מבוארות – קהתי

– בכיור המשחקים והתחרויות, שרגילים לעמוד על הטפיטן כדי לראות במשחק; ויש מפרשים, שהמתחרים עומדים על הסוס להראות כוחם וזריזותם (תפארת ישראל; עיין "תוספות יום טוב", מה שמואב שם מפירוש הרמב"ם). אבל אכף של נאקה – גמל נקבה, טמא – יש מפרשים, שפסיקה זו היא מדברי תנא קמא, כלומר שמודה תנא קמא באוכף של נאקה שהוא טמא מושב (רמב"ם; רא"ש; משנה אחרונה); ויש מפרשים, שהוא המשך דברי רבי יוסי, כלומר, שמודה רבי יוסי לתנא קמא באוכף של נאקה שהוא טמא מרכב, לפי שאינו מיוחד אלא לרכיבה (הרא"ש; עיין "תוספות יום טוב").

בהגדרת מהותו של "מרכב" ישנן שיטות שונות: לשיטת תוספות (עירובין כז, א), כל דבר העשוי לישוב עליו בפסוק רגלים יש בו משום מרכב. וכן דעת הגר"א (כלים א, ג). וכן נראית גם דעת הרמב"ם. אבל דעת רש"י היא (עירובין שם). שאין מיטמא משום מרכב אלא אותו הראוי לסמיכה בשעת רכיבה (עיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל, בועז").

באור משנה ג

מה בין מרכב למושב – בין הטמא משום מרכב ובין הטמא משום מושב? מרכב חלק מגעו ממשאו – דין מגעו חלוק מדין משאו, שהנושא מרכב הזב (דבר שמשמש לרכיבה ורכב עליו הזב), מטמא בגדים, אבל הנוגע במרכב הזב אינו מטמא בגדים, ומושב לא חלק מגעו ממשאו – שאף הנוגע במושב הזב מטמא בגדים כמו הנושא, כמו ששינוי בענין משכב (לעיל א, ג; עיין מה שבארנו שם). תפית של חמור – עצים הניתנים על החמור, ועשויים כעין סולם קטן, להניח עליהם משא (רמב"ם; הערוך), שהוא יושב עליה – אף על פי שפעמים יושב אדם על תפית זו בדוחק, טהורה – לפי שאינה ראויה לא לרכיבה ולא לישיבה. שנה בה את הנקבין – ועשהא ראויה לישיבה, או שפרצן זה לתוך זה – שהרחיב את הנקבים שלה, ויכול לישוב עכשיו יפה בצד המשא, טמאה – מקבלת טומאת מדרס, הואיל ותיקנה לישיבה.

הרב מברטנורא מביא בענין "תפית של חמור" פירוש נוסף כדלקמן: תפית של חמור טהורה – לפי שאין ברחבה טפח, וכל שאין ברחבה טפח אינה ראויה לישיבה. שינה בה את הנקבין – דהיינו שהרחיב מקום המושב, או שפירצן זה לתוך זה – שנעשה מקום המושב רחב טפח, טמאה.

העושה אוכף, שתופר את העור עם המוכין שבתוכו, כדי שהמוכין לא יישטמו ממקום למקום תחת הרוכב, הלכך אף אם נקרע האוכף, מכל מקום נחשבים המוכין חיבור לאוכף וטמאים כמותו.

בארנו ברישא (לפי הרמב"ם) הכדור והאמום וכו' שנקרעו – לאחר שנטמאו וכו'. וכן מפרש הרב מברטנורא. – אבל יש מקשים על פירוש זה: איך אפשר שהכדור והאמום וכו' יקבלו טומאה כשהם שלמים? והרי הרמב"ם פוסק (הל' כלים ב, ג): "בית קיבול העשוי למלאותו אינו בית קיבול". – ואמנם רש"י כותב (סנהדרין סח, א), שמשנתנו היא לדעת הסובר: בית קיבול העשוי למלאותו שמו בית קיבול. אבל לפי הרמב"ם קשה, שהרי הוא פוסק שאין שמו בית קיבול, והוא גם פוסק כסתם משנתנו: "הכדור והאמום וכו' שנקרעו אחר שנטמאו הנוגע בהן טמא" וכו' (הל' כלים ז, טו). ברם, בעל "תפארת ישראל" מיישב, שמה שסובר הרמב"ם שבית קיבול העשוי למלאותו אינו בית קיבול, היינו בכגון שאינו עשוי לפתחו לעולם, מה שאין כן באלו שבמשנתנו הואיל ועשויים לפתחם לפרקים... לפיכך נחשבים בית קיבול (עיין "תפארת ישראל, בועז"; ועיין "סדרי טהרות" שמרחיב את הדיבור בענין זה בפירושו הארוך).

באור משנה ב

כתוב בתורה (ויקרא טו, ט): "וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא". מכאן שכל דבר המשמש לרכיבה, אם רכב עליו הזב הריהו נעשה אב הטומאה. משנתנו מונה כלים הטמאים משום מרכב.

אלו – הדברים המנויים להלן, טמאין משום מרכב – מקבלים טומאה משום שמשמשים לרכיבה: וזו האשקלוני – חגורה רחבה שחובשים בה את החמור באשקלון (עיין "תפארת ישראל", שמואב שם, שהיו חובשים באשקלון חגורה זו תחת בטן החמור, כדי להדק על ידי זה את האוכף על גבו, ועל ידי כך יחדד החמור בהילוכו); ומדוכה המדית – מין אוכף מאריך מדי (הרא"ש); ויש מפרשים מכתשת העשויה במדי, שלוקחים חתיכת עץ גדולה ועבה, וחוקקים כמין מכתשת באמצעה, ורוכבים עליה מכאן ומכאן וכותשים, הלכך יש עליה תורת מרכב (רא"ש; ברטנורא), ועביט של גמל – כר הגמל (עיין בראשית לא, לד), וטפיטן של סוס – שטיח שתחת אוכף הסוס. רבי יוסי אומר: אף טפיטן של סוס טמא משום מושב – הלשון "אף" אינו מיושב; ויש כותבים, שאין גורסים תיבת "אף". מכל מקום דעת רבי יוסי היא שטפיטן של סוס מקבל טומאה משום מושב, היינו טומאת מדרס, מפני שעומדין עליו בקמפון

ד המטה, והפר, והפסת של מת – הרי אלו טמאין מדרס. כפא של פלה, ומשבר של חיה, וכפא של כובס שהוא כורס עליו את הכלים – אמר רבי יוסי: אין בהם משום מושב. ה החרם – טמא, מפני הזוטא. הרשתות, והמכמרות, והפלצור, ומצודות הספרין – טמאין. והאקון, והרטוב, והכלוב – טהורין.

פירוש ברטנורא

ד המטה והפר והפסת של מת. אע"ג דמת אינו מטמא מדרס והך למת עשוין ולא לישב עליה, אפ"ה טמאין מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן [ומבכות את מתיהן]: **ומשבר של חיה.** מושב האשה היולדת. על האבנים מתרגמין על מתברא (שמות א'): **שהוא כורס עליו.** גרסין. כלומר מקפל ומתקן שם את הבגדים: **אמר ר' יוסי אין בהן משום מושב.** ומתני' דפרקין דלעיל דתנן כסא של כלה שנמלו חפזי דמשמע הא לא נמלו חפזי טמא. פליגא אדר' יוסי. ואין הלכה כר' יוסי:

ה החרם. לשון מצודים וחרמים (קהל ו'). רשת עשויה מחוטים נקשרים זה בזה וכו' נקבים נקבים, אלא שיש מעט בתחתית הרשת שהוא ארוג כבגד, וקרוי זוטא. והרשת כולה מקבלת טומאה מפני הארוג כבגד שבתחתיתה: **הרשתות והמכמרות.** מיני מצודות שצדין בהן חיות ועופות ודגים: **מדה.** הציידין שצדין עופות מביאין לוח של עץ ומניחים תחת הלוח חטין או פתיתים, והעוף בא לאכול אותם ונופל הרף עליו ונתפס: **פלצור.** מין מצודה של עץ: **הספרין.** הסותמים וסוכרים את המים. לשון ויסכרו מעינות תהום (בראשית ח'): **טמאין.** מקבלים טומאה אם נגעו במת או שרץ: **אקון.** סל שצדים בו דגים: **רטוב.** סל שצדים בו עופות: **כלוב.** עשוי מנצרים של ערבה קלופה או מגמי, ויש חלל כאצבע או פחות בין נצר לנצר, ומניחים שם עופות. וקרוים לו בלע"ז גביא"ה. ובמקרא, ככלוב מלא עוף (ירמיה ה):

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

ההחרם – הרשת שצדים בה דגים, **טמא** – מקבל טומאה, **מפני הזוטא** – החלק התחתון ברשת, שהוא ארוג כבגד (**ר"ש**; ברטנורא). **הרשתות, והמכמרות** – שצדים בהן חיות ועופות, **והפלצור** – לצידה, שכן צידי עופות מעמידים מדה, היינו לוח עץ בשיפוע, וסומכים אותו בקיסם, ומניחים תחתיו מזון והעוף בא לאכול ומזיז את הקיסם ונופל עליו המדה ונתפס, **והפלצור** – יש מפרשים: מין מצודה של עץ לצוד בה עופות (**רמב"ם**; ברטנורא); ויש מפרשים: מין רשת (**הר"ש**); ויש מפרשים: כמין חבל ארוך ובקצהו לולאה שהציידים מטילים מרחוק על צואר העופות או החיות כדי לצודם (**פירוש רב האי גאון**). **ומצודות הספרין** – הסוכרים (סותמים) את הנהר וצדים את הדגים שבו במצודה; כל אלו **טמאין** – מקבלים טומאה, אם נגעו במת או בשרץ, שחשובים כלים. **והאקון** – סל שצדים בו דגים, **והרטוב** – פח לצוד עופות, **והכלוב** – של עופות, **טהורין** – אינם מקבלים טומאה, שאינם נחשבים ככלים. ויש מפרשים, לפי שאין עליהם צורת כלי (**"תפארת ישראל"**; **"משנה אחרונה"**).

בענין החרם מבואר ב"סדרי טהרות", שאינו טמא משום כלי קיבול, לפי שהוא עשוי מחוטים וכולו נקבים נקבים גדולים, כדי שייכנסו דרכם הדגים. אבל אין הדין נושא את הדגים בתוך החרם, כשמולכים למכירה, לפי שעלולים ליפול דרך הנקבים, ורק בתוך הנהר אין הדגים יודעים לצאת ממנו; ומטעם זה אין החרם טמא משום בגד, כיון שאינו ארוג כבגד; וזהו ששינוי במשנתו, שאינו טמא אלא מפני זוטא, היינו תחתיתו, ששם ארוג הוא כבגד.

בענין מנמרות מפרש הגר"א, שהן המצודות שמכניסים בהן את הדגים לאחר שמעלים אותם ליבשה.

באור משנה ד

המטה, והפר, והפסת של מת – המיוחדים למת, אף על פי שאינם עשויים לישב עליהם, מכל מקום, אם ישב עליהם זב, **הרי אלו טמאין מדרס** – ונעשים אב הטומאה, מפני שהנשים יושבות עליהם ומבכות את מתיהן (תוספותא). **כפא של פלה** – כסא המיוחד לכלה, לישב עליו ביום חתונתה, **ומשבר של חיה** – כסא שיושבת עליו האשה כשהיא כורעת ללדת, **וכפא של כובס שהוא כורס עליו את הכלים** – שהכובס מקפל ומכבש עליו את הבגדים, **אמר רבי יוסי: אין בהם משום מושב** – כלומר אינם מקבלים טומאת מדרס. טעמו של רבי יוסי לא נתפרש (**"תוספות יום טוב"**), אבל יש מבארים הטעם, לפי שכסאות אלו אינם בכלל "מושב", מאחר שאין יושבים עליהם כדי לנוח אלא לצרכים אחרים (**"תפארת ישראל, בועז"**).

בענין "כסא של כלה" מעירים המפרשים, כי לפי המשנה ששינוי לעיל (כב, ד) משמע, שכסא של כלה מקבל טומאת מדרס, שלא נחלקו שם בית שמאי ובית הלל אלא כשניטלו חפיייו, אבל כשהוא שלם לדברי הכל טמא. ומכאן מסיקים המפרשים, שרבי יוסי חולק על המשנה ההיא (**ר"ש**; ברטנורא). ויש מבארים, שבמשנה שם מדובר בשאר טומאות ולא בטומאת מדרס, ולפי זה אין רבי יוסי חולק על בית שמאי ובית הלל (עיין **ר"ש**). ויש מסבירים, שאמנם אף במשנה שם עוסקים בטומאת מדרס, אלא שמדובר שם בטומאה הבאה מחמת הכלה עצמה, ואילו כאן מדובר בכגון שאחר יושב על הכסא, וכיון שהכסא מיוחד לכלה בלבד, ואין דרך לישב עליו אחר, הלכך זב היושב עליו שלא ברשות אינו מטמא טומאת מדרס (**"משנה אחרונה"**; תוספות חדשים).

"וכסא של כובס" וכו' בארנו לפי הרמב"ם והר"ש. אבל רש"י מפרש (שבת פח, ב): שכורס עניו את הכלים – שמאסף עליו את הבגדים, והוא דף ארוך ומנוקב נקבים הרבה ומניח המוגמר תחתיו, והכלים מתגמרים דרך הנקבים. ובעל "כסף משנה" מוסיף, שהכובס יושב עליו בשעה שמגמר.

אגרות קודש

[כ"ג שבט, תש"כ]

... בתמהון קראתי במכתבו האריכות ע"ד ענינים השייכים לרופא, וכלך מכל חקירות אלו.

וזמן זה יקדישו לתי"ת ביר"ש הגללה והחסידות, ומתוך הנהגה עפמשי"כ **תמים** תהיי עם ה"א.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עג עמוד א. מתרצת הגמרא: באמת הטעם שמשוח מלחמה אינו משמש בשמונה בגדים הוא מדרבנן ומשום איבה, ומה שהתנא הזה אינו סובר במשוח שעבר שיש לחשוש לאיבה, הוא משום **כִּי לִית לִיה** אימתי אין לכהן גדול **איבה**, **בְּדִבּוּתִיה** - במי ששוה לו כמותו, ככהן שעבר שהתמנה לעמוד במקומו, אבל **בְּדִבּוּמֵה** - קטן **מִיָּנִיה**, כמשוח מלחמה, **אִית לִיה** איבה, ומשום כך אינו משמש בשמונה בגדים אף שמן התורה ראוי הוא לשמש.

הגמרא מביאה שיטה שהמימרא המובאת לעיל לא נאמרה בשם רב דימי אלא בשם רבי יוחנן: **יְתִיב רַבִּי אֲבָהוּ וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׂמַעְתָּא** [משוח מלחמה משמש בשמונה בגדים] **מִשְׁמִיחָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, **אֲהַדְרִינָהוּ** - הסבו **רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי לְאַפִּייהוּ** - את פניהם ממנו, לאות שלא אמר רבי יוחנן כן מעולם. **אִיבָא דְּאָמְרִי שְׂרַבִּי חֵיָא בַּר אֲבָא** הוא **שְׂאֲמָרָה** בשם רבי יוחנן, **וְאֲהַדְרִינָהוּ רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי לְאַפִּייהוּ** ממנו.

מִתְקִיף לָהּ רַב פֶּפְאָה, בְּשִׁלְמָא אם נאמר שרַבִּי אֲבָהוּ אמרה, לפיכך לא דחו רבי אמי ורבי אסי את דבריו בפירוש [אלא רק הסבו פניהם] **מִשּׁוּם יִקְרָא דְּבִי קִיסָר -** כבוד בית הקיסר שהיה רבי אבהו מקורב אליהם. **אָלָא לְדַעָה שְׂרַבִּי חֵיָא בַּר אֲבָא** אמרה, קשה, **נִימְרוּ לִיה מִימָר -** שיאמרו לו בפירוש שלא **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֵבֵנּוּ**, ומדוע רק רמזו לו כך, אלא בודאי רבי אבהו הוא שאמרה.

כִּי אֲתָא רַבִּין לִבְבַל אָמַר, מה שאמרו משוח מלחמה לובש את שמונת הבגדים, **'נִשְׁאָל' אִיתְמַר -** על הזמן שהוא נשאל באורים ותומים נאמר כך, אך לא בשעה שהוא משמש בבית המקדש. **תִּנְיָא נְמִי הֵבֵנּוּ, בְּגָדִים שִׁבְחָן גְּדוּל מִשְׁמִשׁ בָּהֶן, מִשּׁוּחַ מִלְחָמָה נִשְׁאָל בָּהֶן.**

תִּנְיָא רַבָּנָן, בִּיצֵר שׁוֹאֲלִין באורים ותומים, **הַשְׁאֲלָא -** היינו מלך או אב בית דין, מסב את **פָּנָיו בְּלִפְנֵי הֶכְהֵן הַנִּשְׁאָל, וְהַנִּשְׁאָל פָּנָיו בְּלִפְנֵי שְׂכִינָה** - מרכין ראשו כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן. **הַשְׁאֲלָא אָמַר** את שאלתו וכגון **'אֲרִדָּה אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה, וְהַנִּשְׁאָל אָמַר** את התשובה וכגון **'כֹּה אָמַר ה' עֲלֶה וְהַצֵּלח'.** **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אֵין הֶכְהֵן צְרִיךְ לִזְמַר 'כֹּה אָמַר ה', אֶלָּא עֲלֶה וְהַצֵּלח' בלבד.**

אֵין שׁוֹאֲלִין בְּקוֹל רֶם, שְׁנַאָמַר (במדבר כז כא) **'וְשָׁאֵל לו' משמע לו לבדו שאין שומע אלא הנשאל. וְלֹא מִתְהַרַר בְּלִבּוֹ שְׁנַאָמַר** (שם) **'וְשָׁאֵל לו' בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לְפָנָיו ה'** ובסמוך נאמר **'עַל פִּי יִצְאוּ, וְדוֹרְשִׁים וְשָׁאֵל לו' השואל על פיו שמוציא את השאלה מפיו. אֶלָּא ישאל בקול נמוך בְּדִרְדֵּי שְׂאֲמָרָה חֲנָה בְּתַפְלָתָה, שְׁנַאָמַר** (שמואל א' א יג) **'וְחֲנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּה'.**

אֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנֵי דְּבָרִים בְּאַחַד, אלא רק לאחר שהשיבו על שאלתו הראשונה ישאל עוד. וְאִם שָׁאֵל שְׁנֵי דְּבָרִים כאחד, אֵין מְחַזְרִין לו' תשובה אֶלָּא על דבר אֶחָד. וְאֵין מְחַזְרִין לו' אֶלָּא על הדבר הראשון ששאל, שְׁנַאָמַר בעת שהיה דוד בקעילה ושמע שביקש שאול לרדת עליו למלחמה ושאל [דוד] באורים ותומים (שם כג יא) **'הִיִּסְגַּרְנִי בְּעֵלִי קַעֲלָה בִידּוֹ, תִּירַד שָׁאוּל וְגו' וַיֹּאמֶר ה' יִירַד, הרי ששאל שני דברים והשיבו לו רק על דבר אחד.**

מקשה הגמרא: **וְהָא אֲמַרְתָּ שהשואל שני דברים כאחד אֵין מְחַזְרִין אֶלָּא על הַרְאָשׁוֹן, ואילו לדוד השיבו על השני. משיבה הגמרא: אין כוונת הברייתא שמשויבים על השאלה הראשונה, אלא שמשויבים על הדבר הראשון שצריך לשאול, וְהָדָר שָׁאֵל**

דף עג עמוד א. כִּי לִית לִיה איבה בְּדִבּוּתִיה. משוח שעבר גדול היה כמותו אבל משוח מלחמה דוּוּטֵר מיניה חושש לאיבתו: **לְהָא שְׂמַעְתָּא.** דכי אתא רב דימי: **אֲהַדְרִינָהוּ לְאַפִּייהו.** כלומר לא אמרה ר' יוחנן: **רַבִּי אֲבָהוּ.** חשוב היה בבית המלך כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יד.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר ובסנהדרין (דף יד.) נמי אמרינן דנפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה: **נִימְרוּ לִיה מִימָר.** בהדיא לא אמרה רבי יוחנן: **כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר.** לאו משמש בהן איתמר אלא נשאל בהן איתמר בגדים שבהן גדול משמש בהן משוח מלחמה נשאל כשיוצא למלחמה ונשאל באורים ותומים שהמלך נשאל לו בהן: **הַשְׁאֲלָא.** מלך או אב בית דין: **פָּנָיו בְּלִפְנֵי נִשְׁאָל.** כלפי כהן: **כִּלְפִי שְׂכִינָה.** כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן: **וְשָׁאֵל לו.** משמע לו לבדו שאין שומע אלא הוא: **אֵינוּ מִתְהַרַר בְּלִבּוֹ.** אלא יוציא בשפתיו מה הוא שואל שנאמר ושאל לו במשפט האורים וסמך ליה על פיו יצאו קרי ביה הכי ושאל לו השואל על פיו שמוציא דברים בפיו: **שְׁנֵי דְּבָרִים כאחד.** אלא לאחר שהשיבו לו על הראשון שואל לו על השני:

ב"ה, כ"ט שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר ירמיה שיי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב שבט (אשר גם בו אינני מוציא סיבה להפסק הידיעות ממנו זמן ארוך כ"כ) נהניתי לקרות בו שנסתדר בעיני פרנסתו ושהם גם עתה בעסקנות הצבורית שנוסף על כל, הנה תקותי חזקה שינצל כל הזדמנות ואפשריות לחזק ולהפיץ היהדות (אידישקייט) ונקודת היהדות שבכל דבר בכל שהשפעתו מגעת, ויהי זה חדור בהחום והחיות החסידותיים וכשירים ג"כ - מושפעי לקבל תורת החסידות והדרכותי לא רק בהנוגע לקיום המצות אלא אפילו בחיי היום יומים בעיני הרשות, ובודאי ידוע לו הפתגם ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, דאס וואס מען טאר ניט טאר מען דאך ניט און דאס וואס מען מעג דארפערן ניט, ודלא כטעות העולם שאומרים שאין עמא דבר מוכשר לקבל פתגם זה בימינו אלה, כי אדרבה ואדרבה ובפרט בשנים האחרונות נתאכזבו כמה מבני מאלילי השקר הנקראים בלע"ז אידעאלען החילונים, ומחפשים את האמת ואת החי לא בבית הקברות אלא בבתי הכנסיות ובבתי המדרש עד שלפעמים מספיק סיוע מעט, ואפילו רמז שיכנסו פנימה בדי' אמות של תפלה ודי' אמות של תורה וימשיכו לשם גם את ב"ב, וכבר ידוע הבטחת הקב"ה רבונו של עולם כולו כפשוטו, פתחי לי כחודו של מחט ואני אפתח לך כפתחו של אולם.

לפלא קצת שבהשיעורים שלומד ברבים אינו מזכיר שיעור לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים (מלבד חיי אדם הלכות שבת שאין זה מספיק כלל וכלל כמובן), שהרי סו"ס המעשה הוא העיקר וכמ"ש את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, ולכמה מקומות כבר כתבתי וכן מסרתי בע"פ ע"ד ההכרח הגדול לפרסם הידיעות בדיני ברכות הנהנין הפסק בתפלה, מוקצה כו' שרבה העם הארצות בזה במדה מבהלת, ואם בדורות שלפנינו זרזו על זה (עיי' הלכות ת"ת לרבנו הזקן ובהקדמות השו"ע לרבנו הזקן וכו'), עאכ"כ בימינו אלה שהי' הפסק ובלבול המוחין, ובפרט הדור הצעיר שאינו רואה הנהגה ישרה בהנ"ל ברחוב ולא בבית, שמוכרח ללמוד בבית הספר ובביהמ"ד אפילו ענינים הפשוטים ביותר ובפרט בהנ"ל, ועל כגון דא נאמר שגגת תלמוד עולה זדון, ובודאי ישתדל עכ"פ מכאן ולהבא שיתפרסמו דינים אלו ע"י לימוד ובאופנים המתאימים וכו' וחפץ ד' בידו יצליח.

...ולפלא שאינו מזכיר ע"ד יום ההילולא יו"ד שבט, ואף שהוא כבר בעבר ותפלה בזה היא תפלת כו', הנה ייה"ר שלא יהי' זה אלא השמטה בכתב אבל לא בפועל.

אתענין לדעת משלום אנ"ש אשר במדינתו אשר בטח עומד עמהם בקישור מכתבים או גם פנים בפנים, ות"ח אם יכתבו אודותם במכתבו הבא.

בברכה לבשו"ט.

ב"ה, כ"ו שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... אף מי שעבר עבירה מימיו ושנקרא לו שם רשע פעם אחת בימי חייו יכול להיות בינוני - כן מוכח מתניא ר"פ י"ד שכל אדם כו' בכל עת ובכל שעה - ומש"כ ברפ"ב: ולא עבר כו' ולא יעבור לעולם - פי' שמצבו **עתה** כזה שלא עבר כו' (שאין כל רושם בנפש כו'). אף שדוחק קצת, ומוכרח גם ממרז"ל שתשובה מועלת לכל, ומוכרח גם מדוד המע"ה שחטא בשנים - כמרז"ל - ועליו נאמר צדיקים יצ"ט שופטן כו' (תניא פ"א).

או שמא לגבי מקלקל הלכה כרבי שמעון, שהמקלקל בחבורה
 חיוב, ואם כן אסור לבעול בתולה בשבת, ואף שרבי שמעון סובר
 שדבר שאינו מתכוין מותר, מכל מקום שמא לענין 'אינו מתכוין'
 הלכה כרבי יהודה שאסור, ולענין מקלקל בחבורה הלכה כרבי
 שמעון שחיוב.
 ספק זה נידון בישיבתם של רב ושמואל, וכך פשטוהו: (איתמר),
 כפי רב אמרי – בבית מדרשו של רב היו תלמידיו אומרים כך, רב
 שרי – מתיר לבעול בתולה בשבת, ושמואל אסר. ואילו בנהרדעא,
 עירו של שמואל אמרי, שרב אסר ושמואל שרי. אמר רב נחמן בר
 יצחק, וסימניה – נקוט סימן זה בידך לזכור מה אמרו בכל מקום,
 אלו – בני ישיבתו של רב העושים כדברי רבם, מקילין לעצמן
 וסוברים שרבם מתיר, ואלו – בנהרדעא מקומו של שמואל
 שעושים כדברי שמואל, מקילין לעצמן וסוברים ששמואל רבם
 הוא המתיר.
 הגמרא סוברת עתה שהטעם של המתיר לבעול בתולה בשבת
 הוא כיון שדבר שאין מתכוין מותר, ולא משום שהוא מקלקל. לפי
 זה מקשה הגמרא על דבי רב. מקשה הגמרא: וכי רב שרי דבר
 שאינו מתכוין, והאמר רב שימי בר חזקיה משמיהו – משמון דרב,
 האי מסוכרין דנזירותא – אותה סתימת נקב שבפי חבית של יין
 שרגילים לסתום אותו בבליא בגדים, אסור להזיקה ביוקא מלא –
 אסור להדק את בלאי הבגדים בתוך הנקב ביום טוב (ואו בשבת),
 כיון שעל ידי הידוקם בנקב החבית נסחט היין מהבגד, ועובר על
 איסור סחיטה. ומוכח שלדעת רב אף שאינו מתכוין לסחיטה זו
 אלא לסתימת פי החבית, מכל מקום הדבר אסור, וכיצד אמרו
 תלמידיו בשמו שמתיר לבעול בתולה בשבת משום שאינו מתכוין
 לעשיית חבורה או לעשיית פתח.
 מתרצת הגמרא: אין זו קשיא, ואפשר שרב סובר שדבר שאינו
 מתכוין מותר כרבי שמעון, ואף על פי כן אסר להדק הבגד בפי
 החבית, מפני דפחיה – באותו אופן של סתימת פי החבית אפילו
 רבי שמעון המתיר דבר שאינו מתכוין מודה שאסור, דהרי אבני
 ורבא דאמרי תרתייהו – אמרו שניהם, מודה רבי שמעון בפסוק
 רישיה ולא ימות' – באומר 'אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני
 רוצה שתמות', שכיון שבדאי תמות אסור לעשות כן, אף שבאמת
 אין כוונתו להמיתה אלא לשחק בראשה, והוא הדין כסתימת פי
 החבית, דכיון שבדאי יסחט הבגד, אסור, אף שאינו מתכוין
 לסחיטה. מה שאין כן בבעילת בתולה בשבת שאין זה ודאי
 שתיעשה מלאכה על ידי בעילתו, שכן יכול הוא לבעול בהטיה,
 ולכן מתיר רב לבעול בשבת, ומשום דבר שאינו מתכוין.
 מוסיפה הגמרא להקשות: והא אמר רב חייא בר אשי, אמר רב,

הלכה כרבי יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור, ורב חנן בר אמי אמר
 בשם שמואל שהלכה כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר. ורב
 חייא בר אבין מתני לה – שנה את מחלוקת רב ושמואל בלא נכרי
 – בלא אמוראים שאמרו כן משמם, אלא רב ושמואל עצמן, רב
 אמר הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון, ומעתה
 קשה איך אמרו תלמידיו של רב בהיפך, שרב מתיר לבעול משום
 שדבר שאינו מתכוין מותר, ושמואל אסר.
 מתרצת הגמרא: לעולם רב כרבי יהודה ככרדא ליה – הוא סובר,
 שדבר שאינו מתכוין אסור, ומה שהתיר רב לבעול בתולה בשבת
 אין זה משום שאינו מתכוין לאותה מלאכה אלא משום שהוא
 מקלקל באותה מלאכה. ומבארת הגמרא במה הוא מקלקל, להך
 לישנא – לפי הלשון הראשון בספק דאמר ד'ד' מופקד פקיד,
 ואיסור הבעילה הוא משום עשיית פתח. סובר רב שמקלקל הוא
 אצל הפתח כיון שבתולה חשובה מבעולה. ולהך לישנא – ולפי
 הלשון השני בספק, דאמר ד'ס' חבורי מיתבר, ויש בבעילתו אף
 משום חבורה, סובר רב שמקלקל בחבורה הוא, כלומר, אף לענין
 עשיית החבורה נחשב הוא מקלקל אצלם כמו לענין עשיית
 הפתח, וסובר רב כרבי יהודה גם לענין מקלקל בחבורה שפטור בו
 כבכל מלאכות שבת, ולא כרבי שמעון שסובר שמקלקל בחבורה
 חיוב.
 מקשה הגמרא על סברת תלמידיו רב בדעת שמואל, שאסור
 לבעול בתולה בשבת: מתיב רב חסדא, שנינו במשנה (מדה סד'),
 תינוקת שלא הגיע זמנה לראות דם נדות, כלומר, שעדיין לא מלאו
 לה שנים עשרה שנה, ונשאת, ויש להסתפק אם הדם שרואה אחר
 בעילתה הוא דם בתולים, שהוא טהור, או דם נדות שהוא טמא,
 בית שמאי אומרים נותנין לה ארבעה לילות – שכל דם שתראה
 בארבעת הלילות הראשונים שנבעלת, תולין אותו בדם בתולים,
 אך אם הוסיפה לראות דם לאחר ארבעה לילות, חוששים שהוא
 דם נדה. ובית הלל אומרים, לעולם תולים בדם בתולים עד שתתחיה
 – שתתרפא המכה, והסימן לריפוי המכה הוא אם שמשה ולא
 ראתה דם, ומכאן והלאה דם נידות הוא. ממשיכה המשנה: ואילו
 תינוקת שהגיע זמנה לראות דם נדה אך עדיין לא ראתה מעולם,
 ונשאת, בית שמאי אומרים, נותנין לה לילה הראשון בלבד, שכל
 דם שתראה באותו הלילה יש לתלותו בדם בתולים, אך לאחר
 מכן כל דם שתראה יש לחשוש שמא דם נדות הוא. ובית הלל
 אומרים, כל דם שתראה מליל הנישואין שהוא ליל חמישי, ועד
 מוצאי שבת שהם בסך הכל ארבעה לילות, תולין בדם בתולים,
 ומכאן והלאה תולין בדם נדות.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שלישי עמ' ב

כוסות לאחר אכילה, על סדר ברכת המזון, אחד כנגד ברכת תן
 שהיא ברכה ראשונה, ואחד כנגד ברכת הארץ שהיא הברכה
 השנייה, ואחד כנגד ברכת בונה ירושלים, שהיא ברכה שלישית,
 ואחד כנגד ברכת המזון והמטיב שהיא ברכה רביעית.
 עוד הוסיפו עליהם – על אותן עשרה כוסות, עוד ארבעה כוסות
 אחרים, אחד כנגד חגי העיר, שתיקנו ברכה מיוחדת עליהם, לפי
 שעסקו בצרכי ציבור ובקבורת המת, וברכום על כוס יין. ואחד
 כנגד פרנסי העיר, שהיו עשירים ומוציאים ממון לקבורת עניים.
 ואחד כנגד בית המקדש, שתיקנו עליו ברכת ניהומים, שינחמנו
 המקום בבנינו מאבלנו שאנו מתאבלים עליו כעל מת. ואחד כנגד
 רבן גמליאל כפי שמבארת הגמרא להלן. אמנם ראו חכמים
 שהתחילו לשנות ארבעה עשר כוסות של יין, ומתוך כך היו שותין
 עוד כוסות ומשתכרים, ולכן החזירו חכמים את הדבר ליושנה, שאין
 שותים אלא עשרה כוסות.
 מבררת הגמרא: מאי – מה ענינה של הכוס ששתו כנגד רבן
 גמליאל. מבארת הגמרא: דתניא, בראשונה היתה הוצאת הפת קשה

לקרוביו יותר ממייתתו, כיון שהיו נוהגים לכרוך בתכריכים יקרים,
 עד שהיו העניים שאין ידם משגת לקנותם מניחים אותו – את המת
 ובוהיו. עד שבא רבן גמליאל, ונהג קלות בעצמו – ציוה קודם מותו
 שלא יכרכוהו בתכריכין יקרים, ואכן במוותו הוציאוהו בכלי
 ו-בגדיו פשוטין זולים, ונהג כל העם אחריו להוציא בכלי פשוטין, וכיון
 שעל ידו נתקנה תקנה זו, תיקנו כוס נוסף בבית האבל כנגד רבן
 גמליאל.
 אמר רב פאפא, והאידנא – בזמן הזה, נהוג עלמא אפילו כצדקא בר
 זוזא – נוהגים העולם לקבור את המת, אפילו בבגד קנבוס שאינו
 שוה אלא זוז אחד בלבד.

?

שנינו במשנה (ב) שבתולה נשאת ביום הרביעי, כדי שאם תהיה לו
 טענת בתולים יוכל להשכים לבית דין. הגמרא דנה עתה בנאמנות
 הבעל הטוען שלא מצא לאשתו בתולים: אמר רבי אלעזר,

או הלכה כרבי שמעון — בדמלקל בתורה חייב, כיון דתימצי לומר הלכה כרבי יהודה
בדבר שאין מתכון דאסור. בנהרדעא — מקומו של שמואל. וסיפניך — שלא תטעה
להחליף שמענתא דרבי רב לנהרדעא, ודנהרדעא לרבי רב. אלו מקילין לעצמן — רבי רב
שצריכים לעשות כדברי רבן, אומרים שרבן הותר. ונהרדעא, העושים כשמואל רבן,
אומרים שמואל הותר. ורב שרי — בתמיה,
אלמא דבר שאין מתכון מותר סבירא ליה.
מסוכריא דנוייתא — סתימת נקב גיגית
שמוציאין השכר דרך הנקב וסותמין אותו
בכלאי בגדים. אסור להדוקה — משום סחיטה.
מודה רבי שמעון ב' — אבל כאן יש שבקאים
במטיה, כדלקמן. הלכה כרבי יהודה — באין
מתכון. בלא גברי — בלא אמוראי אליבא דרב
ואליבא דשמואל, אלא רב ושמואל גופיהו.
להך לישנא דאמרת דם מפקד פקיד —
והאיסור משום פתח הוא. מקלקל הוא אצל
הפתח — ובמקלקל מודה רבי יהודה. מקלקל
בחבורה הוא — ורב סבר לה כרבי יהודה אף
במקלקל בחבורה לקולא, דקא פטר בה רב
יהודה. שלא הניע זמנה לראות — במסכת נדה
אמר: אימתי הניע זמנה לראות — משיגיעו ימי
הנעורים. נותנין לה ארבעה לילות — שכל
דמים שתראה בהן מחמת תשמיש מחזקין להו
בדם בתולים. עד שתחיה הטבה — כל זמן
שאינה משמשת בלא דם לא חיתה המכה. הניע
זמנה לראות — ולא ראתה. לילה הראשון —
אפילו לבעילות הרבה.
מאי

או הלכה כרבי שמעון? (איתמר), בבי רב אמי: רב
שרי ושמואל אסר. בנהרדעא אמי: רב אסר ושמואל
שרי. אמר רב נחמן בר יצחק, וסיפניך: אלו מקילין
לעצמן ואלו מקילין לעצמן. ורב שרי? והאמר רב
שימי בר חזקיה משמיה דרב: האי מסוכריא דנוייתא
אסור להדוקה ביומא מכא! בההוא אפילו רבי שמעון
מודה. דאפי' ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון
בפסיק רישיה ולא זמנה. והא אמר רב חייא בר אשי
אמר רב: הלכה כרבי יהודה, ורב חנן בר אמי אמר
שמואל: הלכה כרבי שמעון, ורב חייא בר אבין מתני
לה בלא גברי, רב אמי: הלכה כרבי יהודה, ושמואל
אמר: הלכה כרבי שמעון! לעולם רב כרבי יהודה
סבירא ליה להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד -
מקלקל הוא אצל הפתח. להך לישנא דאמר דם חבורי
מיתבר - מקלקל בחבורה הוא. מתיב רב חסדא:
תינוקת שלא הניע זמנה לראות ונשאת, בית שמאי
אומרים: נותנין לה ארבעה לילות, ובית הלל אומרים:
עד שתחיה המכה. הניע זמנה לראות ונשאת. בית
שמאי אומרים: נותנין לה לילה הראשון, ובית הלל אומרים: עד מוצאי שבת, ארבעה לילות.

מאי

במקלקל משום דטעם שניהם דפטורין בשאר מלאכות שבת הוי משום דבעינן מלאכת
מחשבת, אבל שאינו מתכון כלל למלאכה לא משום דבעינן מלאכת מחשבת מיפטר, דהא
בשאר מקומות נמי מיפטר אין מתכון, כגון גבי כלאים, דמורי כסות מוכרין בדרך ובלבד
שלא יתכוין כר (כלאים פרק ט משנה ה), ותנן נמי: נזיר חופף ומפסס כ' (נזיר מבא), הילכך
בחבורה נמי שרי.
האי מסוכרייתא דנוייתא אסור להדוקה כ' —
פירש בקונטרס, וכן רבינו חננאל ובערוך
בחד לישנא, וכן בסדר תנאים ואמוראים, דאסור
משום סחיטה. וקשה לרבינו תם: דהא סחיטה
משום ליבון, ולא שייכא בשאר משקים. דכל דבר
המכלכל את בולטו, כגון יין ושכר ושמן — לא
שייך ליבון בסחיטתו, אלא דוקא במים. וראיה
לדבר — מדלא גזרין בהו שמוא יסוחו כמו גבי
מים, כדאמרין "אלו קשרים" (שבת קיגב). היה
מהלך בשבת ופגע באמת הדמים כ' הדין לעיבוד?
לינחתו במיא — אתי ליד סחיטה. ותניא נמי
בפרק "חבית" (שם קמב), ומסתתפג באלונגית ולא
יביאה בידו, ומפרש בגמרא דאתי ליד סחיטה.
ובפרק שני דביצה (תא), אמר דקא בעינן
מטבילין את הכלים, ומפרש בגמרא גזירה משום
סחיטה. ואילו בפרק "חולין" (שבת קלטב), תנן:
מסננין את היין בסודרין, אלמא לגבי יין לא גזרין
משום סחיטה! ובריש "המביא" (ביצה לא), נמי
קאמר: ליפרוס סודרא עליה, ולא קאמר אתי ליד
סחיטה, והיינו משום דלא שייך ליבון אלא גבי
מים. והא דאמרין בפרק "מפניך" (שבת קכחב):
אם היתה צריכה שמן תבירתה מביאה לה
בשערה. ופריך: והא אתי ליד סחיטה? ומשני: אין
סחיטה בשער. משמע דשייך סחיטה בשמן, וכן
בפרק "גטול" (שם קמא), ספוג, אם יש לו בית

אחיה — מקנחין בו, ואם לאו — אין מקנחין בו, משום דאתי ליד סחיטה שמן הנבלע בו! והיה סחיטה אומר רבינו תם דהיה משום מפרק, ואסורה כמו סחיטת זיתים וענבים. והכא אומר
רבינו תם דליכא למימר דאסור משום מפרק, כיון שהנחתו הולך לאיבוד, אף על גב דהוי פסיק רישיה. וכן פירש בערוך דכל פסיק רישיה דלא נחתא ליה שרי. ועיקר דאיתנו מפרק "על התהיר"
(זבחים צאב). אליבא דרבי שמעון מולפין יין על גבי האישים אף על גב דפסיק רישיה הוא, דהוא מכבה הוא, כיון דלא נחתא ליה בהאי כיבו — שרי. ועוד מיייתי ראיא מ"לולב הגזול" (סוכה
לגב). דקאמר רבי אליעזר כרבי שמעון: ממעטים ענבים ביום טוב, פירוש ענבי הדס. ופריך: והא מתקן מנא! ומוקים לה במתכון לאכילה, סבר לה כאבוא. ופריך: והא מודה רבי שמעון בפסיק
רישיה כו! ומשני: לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי. אלמא כיון דלא נחתא ליה, ולא חייש בהאי תיקון — שרי, אף על גב דפסיק רישיה הוא. ונראה לרבינו יצחק דלא קשה מידי: דאיכא
למימר דאסור לסחוט בשאר משקה משום ליבון כמו במים, ומכל מקום לא חיישין בהו שמוא יסוחו. כיון שהטעם דהיה נשארם בבגדים ומעט היה נזנה בסחיטתו. ומצינן למימר נמי דאסור
משום מפרק. ואף על גב דהוי פסיק רישיה דלא נחתא ליה — אסור לכתחילה לרש, כמו במלאכה שאינה צריכה לגופה. וראיות הערוך אינן ראיות; דההיא דמתיר רבי שמעון לזוף יין על
גבי האישים — איכא למימר דמצוה שאני. וכן ההיא דאית ליה הושענא אחריתי, איכא למימר דשרי משום מצוה. אי נמי הכי פירוש: והא פסיק רישיה הוא! דאית ליה הושענא אחריתי,
והואיל וכן — שרי לרבי שמעון, דשמואל לא יצטרך לה ונמצא שלא תיקן כלי, והלכך לאו פסיק רישיה הוא. אבל לרבי יהודה אסור, דשמואל יצטרך לה ואגלאי מילתא דכלי עבר. ועל פירוש
הערוך קשה: דתנן בפרק "שמונה שרצים" (שבת קו,א): המפיס מורטא בשבת, אם לעשות לה פה — חייב, ואם להוציא ממנה ליה — פטור, ודוקא משום צערא פטור מותר, אבל אי לאו
משום צערא היה אסור, אף על גב דלא נחתא ליה בפה כלל, דאי נחתא ליה מן הפה — כי לא מתכוין נמי חייבו וכן מחט של יד ליטול בה את הקוץ דשרי — משום צערא, אבל אי לאו הכי
— אסור, אף על גב דלא נחתא ליה כלל! אבל קצת קשה: אי פסיק רישיה דלא נחתא ליה אסור, אמאי קאמר רב בפרק "חבית" (שם קמזא), כבשים שסחטן לגופן פטור ומותר, והואיל ואין
צריך למים והוצאין, והשאת אף על גב דאין צריך — היה להיות אסור! ואומר רבינו יצחק: דמצינן למימר דדוקא כבשים שרי, דהוי הנסחט מהם כמו אובלד דאפירת, ואין שם משקה עליה,
כדאמרין דאפילו למימדים פטור אבל אסור. ועוד יש לומר: דכל דבר שאדם עושה במזיד, לא שייך למימר שמוא יסוחו. דסברא הוא, כיון דלדעת כן הוא עושה. ולהכי, גבי מסננין את היין
לא חיישין שמוא יסוחו. ואיתא שפיר האי דנדה מערמת וטובלת בגדיה (ביצה יח,א), וכן בפרק שמיני דימא (עזב). ההולך להקביל פני רבו עובר עד צוארו במים, ולא גזרין שמוא יסוחו,
לפי שלדעת כן הוא עושה. ועוד איכא למימר מהם דמצוה שאני. ובערוך פירש לשון אחר: מסוכרייא דנוייתא, סתימת גיגית של שכר אסור להדוקה, דשמואל הבטל הסתימה אצל הגיגית
ויעשה כלי בשבת. ואין נראה לרבינו יצחק, דהייכי דמי, דאם בדעתו לבטל שם בשעת הנזה — מאי פסיק רישיה שייך כאן? מיד הוא עושה כלי, דמתכוין לעשותו! ואם אין בדעתו לבטלה
שם — אם כן לא הוי פסיק רישיה שיעשנה כל! ויש לומר בדוחק: שהוא מתכוין לבטלה ואינו מתכוין לעשות כלי, ושייך ביה פסיק רישיה והואיל ואינו מתכוין לגמרי לעשות כלי. לעולם רב
כרבי יהודה סבירא ליה כו' — לשמואל נמי איכא לשנויי לעולם כרבי שמעון סבירא ליה, להך לישנא דאמר דם מפקד פקיד — לפתח הוא צריך, ולוהך לישנא דאמר חבורי מתבר — לדם
הוא צריך. ושייך לעמוד ב' מאי' לאו דאי לא בעיל מצי בעיל — דלמא נקט עד מוצאי שבת, אי לאו דאתא לאשמועינן דמצי בעיל בשבת, אף על גב דמשיך בתולים. דליכא למימר דנקט
עד מוצאי שבת לאשמועינן דבעינן רצופין — דהא לא בעינן שיהו רצופין, כדחתיא בפרק בתרא דנדה (סדב). מעשה נתן לה ארבעה לילות מתוך שנים עשר חדש. והכי פירוש: נותנין לה
ארבעה לילות עד מוצאי שבת, שיבעול בכל לילה וישרי מקצת בתולים עד מוצאי שבת. ואשמועינן דשרי להשיר בתולים בשבת! ומשני: לא, לבר משבת. ומוציא שבת נקט לאשמועינן
דבעינן רצופים. וזהו מצי למיפיר מברייתא דפרק בתרא דנדה, דמוכח דאפילו מפורחין, אלא דפריך ליה מגופה דברייתא: והא עד מוצאי שבת ארבעה לילות קנח! ואם תאמר: מעיקרא
דמשני לבר משבת — מה עלה בדעתו? והא קנחי בהדיא ארבעה לילות! ויש לומר: דהא סלקא דעתך דהכי פירוש: נותנין לה עד מוצאי שבת לבר משבת, שהן כן הכל ארבעה לילות.
ואיהו פריך: דמשמע דבעיל ארבעה לילות! ומשני: כשבעל. וקא משמע לן כמו שמפרש בתר הכי: אף על גב דהוי פריצה דחוקה, דהא אי חזיא תלינן בדם בתולין, אפילו הכי שרי.

מאי

כתובות דף ו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) קנט

רביעי, פטור מקריאת שמע אף בלילה השני, ואם לא עשה בשני, פטור אף בשלישי, שהוא ליל שבת, והיינו כיון שתנא זה סובר שמוחר לבטל בתולה בשבת, והוא טרוד במצוה. ונתנא אידך – ובברייתא אחרת שנינו, בליל ראשון ושני פטור, אך בליל שלישי לנישואיו, שהוא ליל שבת, חייב בקריאת שמע, כיון שתנא זה אומר לבטל בתולה בשבת, וכיון שאינו טרוד בקיום המצוה חייב בקריאת שמע. ושמואל סובר כתנא זה, שאוסר.

מבררת הגמרא: ואפי' האומר שאף כשאין החתן יכול לבטל בליל שבת הוא פטור מקריאת שמע, כיון שהוא טרוד מכך שעדיין לא בעל, כיצד הוא יבאר את טעמו של התנא המחייב בקריאת שמע בליל שבת. מבארת הגמרא: אביי יפרש שלדברי הכל אסור לבטל בתולה בשבת, והתם נמי – גם התנאים ההם בברייתא פליגי – חולקים האם טירדא כזו פוטרת או לא, התנא הפוסק מקריאת שמע בליל שבת סובר שהחתן טרוד בצערו על שלא בעל, ולכן הוא פטור אף שאינו יכול לקיים עתה בעילת מצוה. ואילו התנא המחייב סובר שטירדא כזו אינה פוטרת, ורק בימים שטרוד בקיום המצוה ממש פטור מקריאת שמע.

ממשיכה הגמרא לבאר את שיטת רבא: ולדברי רבא, הני תנאי – אותם תנאים החולקים אם חתן פטור מקריאת שמע בליל שבת, מחלוקתם היא כי הני תנאי – כאותם תנאים שנחלקו בדין בעילת בתולה בשבת, דתנאי, הוונם את התולה לחופה, לא יבעול בתולה בשבת, והקמים פתירין לבטל בתחילה בשבת. מבררת הגמרא: מן – מי הם הקמים המתירים לבטל בתולה בשבת. אמר רבא, רבי שמעון היא, דאמר, דבר שאין מתכוין מותר, ואף כאן אינו מתכוין בבעילתו לעשיית חבורה או פתח.

אמר ליה אביי, והא מודה רבי שמעון שדבר שאין מתכוין אסור בפסיק רישיה ולא ימות, כיון שבדאי מעשהו יגרום למלאכה, ורק באופן שספק אם בפעולתו תעשה המלאכה האסורה, מתיר רבי שמעון, ואם כן אף לדבריו יאסר לבטל בתולה בשבת כיון שבהכרח בבעילתו יעשה בה חבורה ופתח בה פתח. אמר ליה רבא, לא מדובר בבני אדם כהללו בפלגים, שאין בקיאות לבטל בהפסיק, אלא יש בקיאות לבטל בהפסיק, ובוה אין דם יוצא ואין פתח נפתח, וכיון שיתכן שיבעול כך אין זה פסיק רישיה, ואכן לא היתיר לבטל בשבת אלא בשבקי בהטיה.

מקשה הגמרא: אם כן שמדובר בבקי בהטיה, הוירד למה – במה הוא טרוד, שמחמת כן פטרוהו מקריאת שמע, הלא בקי הוא. מתרצת הגמרא: אכן לא פטרו אלא למי שאינו בקי, שהוא טרוד. מקשה הגמרא: אם כן שרק לבקי מותר לבטל בשבת, מדוע סתמה הברייתא ואמרה 'חכמים מתירין', ואמר – היה לה לומר, דקי מותר ושאינו בקי אסור. מתרצת הגמרא: רוב אנשים בקיאים הן, ודיברה המשנה ברוב, אך באמת למיעוט שאינו בקי, אסור.

מוסיפה הגמרא ומקשה: אמר ליה רבא בר רב הון לאביי, אלא מקשה – לפי מה שאמרנו שרוב האנשים בקיאים לבטל בהטיה, ואינו משייר בתוליה ואין דם יוצא, אם כן קשה, שהרי מבואר להלן (ב) שנהגו ביהודה להעמיד לחתן ולכלה שושבינן שישגיחו עליהם שלא ירמו זה את זה, שאם בתולה היא לא יעלים החתן את דם הבתולים, ואם אינה בתולה לא תכניס הכלה דם מבחוץ, וכן נהגו להניח מפה על מיטתם לבדוקה אחר הבעילה אם יש עליה דם בתולים, ואם רוב בקיאים בהטיה, שושבינן למה, מפה למה – מה התועלת בהם, הלא יוכל החתן לבטל בהטיה ולומר שבעל בעילה רגילה ולא מצא דם.

מתרצת הגמרא: אמר ליה, התם חששו רק שמיא יתאם החתן דם ויאבד אותו, ויטען שלא מצא לה בתולים, ולזה מועילים השושבינן והמפה, אך לא חששו שיבעל בהטיה, כיון שאז תטען הכלה שהיא עדיין בתולה, ויש ביד בית דין לברר זאת, כמבואר להלן (ג).

הגמרא מקשה ממשנה נוספת על האוסר לבטל בתולה בשבת: מתיב רבי יוחנן, שנינו במשנה (ערוך פ"ב מ"ה), הפסים מוקפא – הדוחק ומבקע מכה המלאכה בליחה בשבת, אם כוונתו לעשות לה פה – פתח המתקיים, כדי להוציא את הליחה ולהכניס אויר, חייב משום בונה, שהרי הוא מתקן בה פתח. ואם אין כוונתו אלא להוציא מנהג ליהק ולא איכפת לו אם יסתם הפתח מיד,

מסיימת הגמרא את קושייתה: כיון שאמרה המשנה 'ארבעה לילות', מדוע הוסיפה ואמרה 'עד מוצאי שבת', והרי פשוט שמליל חמישי עד מוצאי שבת הם ארבעה לילות, מאי לאו – האם אין כוונת המשנה להשמיענו דאף אי לא קעל בעילה גמורה ועדיין נשארו מקצת בתוליה, מצי קעיל – יכול לבטל אפילו בשבת, הגם שהוא מוציא דם ומרחיב את הפתח, ולכן הוסיפה המשנה לומר 'עד מוצאי שבת' שמשמע שכל הלילות שוים, ואף בליל שבת יכול לבטל. ומוכח שמוחר לבטל בתולה בשבת, וקשה לשמואל. מתרצת הגמרא: אמר רבא, לא – אין כוונת המשנה שיכול לבטל בשבת, אלא ארבעה לילות ששנינו דן לבר – וחוץ משבת, שבה אסור לבטל משום עשיית חבורה או פתח, ואין מכאן קושיא על שמואל.

תמדה הגמרא: אמר ליה אביי לרבא, והא – והרי לשון 'עד מוצאי שבת' ארבעה לילות' קתני במשנה, ומשמע שיכול לבטל בכלל, ואילו לדברך, אינו יכול לבטל אלא שלשה לילות, שהרי בשבת אסור לבטל.

רבא חוזר בו ודוחה את הראיה מהמשנה באופן אחר: אלא אמר רבא, באמת כוונת המשנה שבעל אף בשבת, אך מדובר בשבועל כבר בעילה גמורה קודם שבת, ואין מכאן ראיה לבעילת בתולה בשבת.

שואלת הגמרא: אי מדובר בשבועל קודם שבת, והחידוש הוא רק שכל דם שתראה בימים אלו תולים בדם בתולים, אם כן מאי קא משמע לן – מה חידשה המשנה במה שהוסיפה לומר 'עד מוצאי שבת', והרי די בכך שאמרה 'ונתנין לה ארבעה לילות'.

משיבה הגמרא: קא משמע לן, דשרי למיבעל בשבת, ואף שיתכן שנותרו מעט בתולים ויעשה בה חבורה, ופדשמואל, דאמר שמואל, כותל שיש בו פירצה דחוקה – פתח קטן ומצומצם, מותר לבינס בה בשבת, ואף על פי שיתכן שהוא משייר צדודות כשנכנס בה ויש בזה משום 'סותר' או 'בונה', מכל מקום כיון שאינו מתכוין לכך, מותר, וכמו כן אם בעל בעילה גמורה קודם השבת מותר לשוב ולבעול בשבת אף שיתכן שנשארו מקצת בתולים ויעשה בה חבורה, לפי שאינו מתכוין לכך. אך אין זו ראיה שמוחר לבטל בתולה בשבת.

הגמרא מקשה ממשנה נוספת על דעת האוסר לבטל בתולה בשבת: מתיב רבי יוחנן, שנינו במשנה (ברכות טו), חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון לנישואיו, שהוא ליל חמישי, עד מוצאי שבת אם לא עשה בינתיים מעשה בעילה, מאי לאו – האם אין הטעם משום דפריד דבעי למיבעל – שטרוד הוא ברצונו לקיים בעילת מצוה המתטלת עליו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומכך שפטרה אותו המשנה מקריאת שמע אף בליל שבת מוכח שמוחר לבטל בתולה בשבת.

דוחה הגמרא: אמר ליה אביי, לא – אין זה טעם סירדתו, אלא משום דפריד ולא קעיל – שטרוד הוא בצערו על כך שלא בעל, ולכן אף בליל שבת שאסור לו לבטל, פטור מקריאת שמע.

רבא חולק על סברתו של אביי: אמר ליה רבא, וכי משום מירדא שיש לאדם הוא פטור מקריאת שמע, אלא מקשה – לפי דברך, אם מקשה ספיקתו בים וטרוד הוא בצערו על הפסדו, הכי נמי דפטור – וכי אף בוה יהא פטור מקריאת שמע. מוסיף רבא ואומר: וכי תימא הכי נמי – ואם תרצה לומר שאכן כל צער פטור מהמצוה, והאמר רבי יאבא בר אבדא, אמר רב, אבל חייב בכל הפצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, משום שנתמך בהן פלאר, ואין זה פאר לתפילין להיות מנוחים בראש האבל המגולל ראשו בעפר, הרי שאף אבל שמצטער על מתו חייב במצוה. ואם כן יש לחייב את החתן בקריאת שמע בליל שבת, אף שהוא מצטער על שלא בעל עדיין.

רבא מתירן באופן אחר את הקושיא מהמשנה: אלא אמר רבא, באמת טעם הפטור של החתן מקריאת שמע אינו מחמת צערו שלא בעל, שהרי אין זו טרדה של מצוה, אלא משנה זו סוברת שמוחר לבטל בשבת והוא טרוד שטרדה של מצוה, ומכל מקום אין זו קושיא על שמואל, משום שנידון זה של בעילת בתולה בשבת תנאי היא – נחלקו בו תנאים, דתנאי תנאי – בברייתא אחת שנינו, אם לא עשה החתן מעשה בלילה הראשון לנישואיו, שהוא ליל

משיבה הגמרא: אָמַר לִיה, אָנָּה, דְּבַר הַצּוּרָה לְכָל נֶפֶשׁ קְאָמִינָא –
כוונתי היתה שהחיתור הוא בדבר שנצרך לכל נפש, ושחיתות צָבִי,
צִירָה לְכָל נֶפֶשׁ הוּא, שאף שאינו מצוי, מכל מקום אכילתו היא
צורך כל אדם, אבל עשיית מוגמר אינה צורך כל נפש, אלא
לאנשים מפונקים בלבד.

הגמרא ממשיכה לדון בבעילת בתולה בשבת: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ
אִיר, הוֹרָה רַבִּי יוֹהָנָן בְּצִיּוֹן וְשִׁם מִקוֹם, אָסוּר לְבָעוּל בַּתְּחֵלָה
בְּשַׁבָּת.

הגמרא תמחה על לשונו של רבי יעקב 'הורה רבי יוחנן: וְשִׁם אִיבָא
'הוֹרָה' לְאִיפּוּר – וכי ניתן לכנות פסק לאיסור בלשון 'הוראה',
הרי לשון הוראה שייך רק בפסק להיתר המוכרע מראה או
מסביר, אך פסק לאיסור יתכן שאינו מוכרע כלל, ורק מספק
החמירו בו לאיסור. מתרצת הגמרא: אֵין – אכן, גם פסק לאיסור
ניתן לכנות בשם הוראה, וְהִתְנָן – שהרי שנינו לשון בעין זו במשנה

(נדר פ"ג מ"ד), לגבי הילני המלכה שנדרה שאם יחזור בנה מהמלחמה
בשלום תהיה נזירה שבע שנים, וחזר בנה, והיתה נזירה שבע שנים
בחזק לארץ, ולאחר מכן עלתה לארץ ישראל, והזירה בית הלל
שְׁתָּהּ נזירה עוֹד שְׁבַע שָׁנִים אַחֲרָיו, לפי שהם סוברים שאין נזירות
של חוץ לארץ מועילה לאדם המקבל על עצמו נזירות, ועליה
למנות את כל ימי נזירותה מתחילה, ושלא כדברי בית שמאי
האומרים שדי בכך שכשיבא לארץ ישראל יהיה נזיר שלשים יום
(וזהו שיעור 'סתם נזירות'), ומוכח שאף פסק לאיסור, שהחמירו
עליה בית הלל, מכונה בלשון 'הוראה'.

וְאִי נִמִּי – עוד מצינו לשון הוראה לאיסור, בִּי הָא דְתַנְיָא בְּבֵרִייתָא,
חוט השדרה של בהמה שֶׁנֶּפֶסָּה – נחתך בְּרִיבּוֹ, הבהמה טריפה,
דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי יַעֲקֹב חֹלֵק וְאִמְרֵי, אָפִילוּ לֹא נַחֲתֵךְ בְּרִיבּוֹ אִלָּא נִיקֵב
– נעשה בו חור, אף זו טריפה. מעשה היה שהביאו לפני רבי בהמה
שניקב בה חוט השדרה, והוֹרָה רַבִּי בְּשִׁיתֵי רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁהִבְהִמָּה
טריפה, לפי שלא סמך על עצמו להורות היתר בדבר, הרי שמצינו
לשון 'הוראה' אף לאיסור.

אגב שהביאה הגמרא את מחלוקתם של רבי ורבי יעקב, מסיקה
הגמרא לענין הלכה: אָמַר רַב הוּנָא, אֵין הִלְכָּה בְּרַבִּי יַעֲקֹב אִלָּא
כְּרִבִּי.

הגמרא הביאה לעיל את דברי רבי יעקב בר אידי בשם רבי יוחנן
שהורה בצידון שאסור לבעול בתולה בשבת. עתה מביאה הגמרא
את הוראת רבי יוחנן זו בשם אמוראים אחרים: רַב נַחֲמָן בְּרַי יַחֲזֵק
מִתְּנֵי הָבִי – שנה כך את מה שאירע, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, שָׁאֵל רַבִּי
יִשְׁמְעֵאל בֶּן יַעֲקֹב דִּמְן וְשָׁבָא מֵהֶעֱרִי צוּר, אֵת רַבִּי יוֹהָנָן בְּצִיּוֹן,
וְאָנָּה שְׁמַעִי – ואני, רבי אבהו, שמעתי ששאלו מִהוּ לְבָעוּל בַּתְּחֵלָה
בַּתְּחֵלָה בְּשַׁבָּת, וְאָמַר לִיה רַבִּי יוֹהָנָן, אָסוּר.

ולענין הלכה מסיקה הגמרא: וְהִלְכָּתָא – ההלכה כדברי האומר
יותר לבעול בַּתְּחֵלָה בְּשַׁבָּת, ואין בזה לא משום עשיית מלאכה,
ולא משום גזירת שמה ישחוט בן עוף (לעיל ה:).

בסוגיא שלפנינו (ז-ה) דנה הגמרא בהלכות 'ברכת חתנים'. ברכת
חתנים הן ששת הברכות שמברכים בשעת החופה ובשאר ימי
המשתה כמו שיבואר. את נוסח הברכות מביאה הגמרא להלן (ז-ה):
אָמַר רַבִּי הִלְבֹּ, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַבִּי אֲבָא בְּרַי יוֹדָא, אָמַר רַב,
אֵת בְּתוּלָה שֶׁנִּשְׁאָת, וְאֵת אֲלִמְנָה שֶׁנִּשְׁאָת, מְעוֹנָה בְּרָכָה – ברכת
חתנים שמברכים בשעת הנשואין.

מקשה הגמרא: וְיָמִי אָמַר רַב הוּנָא הָבִי – וכי אמר בן רב הונא,
שמברכים ברכת חתנים בשנשואי אלמנה, וְהָאִמְרֵי רַב הוּנָא, אֲלִמְנָה
הנשאת אינה מְעוֹנָה בְּרָכָה.

מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – אלמנה הטעונה ברכה, היינו
בְּבִחּוּרֵי שְׁנֵשָׁא אֲלִמְנָה, ולפי שזו אשתו הראשונה ושמחתו גדולה,

פְּטוּר, כיון שזו מלאכה שאין צריך לגופה, שהרי אינו צריך שפי
המכה ישמש כפתח להכניס ולהוציא, אלא רצונו הוא רק
בהוצאת הליחה, ופתח כזה שאינו עשוי אלא לשעה אין בו איסור
בונה. וקשה, שהרי המפיס מורסא מלבד עשיית הפתח מוציא
ליחה ודם מהמכה, ומתכוין לכך, ומדוע אין בכך איסור חובל.
ובוראי הטעם הוא משום שדם המכה 'מפקד פקיד' תחת המכה
ואינו מחובר לגוף, ויש ללמוד מכאן שאף דם בתולים אינו מחובר
לגוף אלא מפקד פקיד, ואין איסור חובל בהוצאתו, וקשה על
שמואל שאסר לבעול בתולה בשבת מטעם איסור חובל.

מתרצת הגמרא: הָתָם, לגבי מורסא, הדם פָּקִיד וְעָקִיד – כנוס בפני
עצמו ואף עקור לגמרי מהגוף, ועומד לצאת, ולכן אין איסור
בהוצאתו, אבל הָכָא, בדם בתולים, הדם רק פָּקִיד – כנוס הוא תחת
העור ואינו מחובר כשאר דם האיברים, וְלֹא עָקִיד – אך אינו עקור
לגמרי מן הגוף אלא נבלע הוא קצת בכתלים ודומה למחובר,
ולכך אסור להוציאו בשבת.

הגמרא מביאה מעשה בענין בעילת בתולה בשבת: אָמַר, שָׂרָא
– התיר לחתן אחד לְמִיבָעַל בתולה בַּתְּחֵלָה בְּשַׁבָּת. אָמְרִי לִיה רַבָּנָן
– אמרו לו החכמים, וְהָא לֹא בְּתִיבָא בְּתוּבָהּ – והרי עדיין לא כתב
לה החתן שטר כתובה, והנושא אשה ולא כתב לה כתובה אסור
לו לבא עליה, ואם בא עליה הרי זו ביאת זנות. אָמַר לְהוּ, אֲתַפְסוּהָ
מִטְּלָטְלִין – תנו לה מטלטלין תחת ידה משל החתן כמשכון
לכתובתה, והרי היא מותרת לו כאילו נכתבה כתובתה.
מעשה נוסף: רַב זְבִיד, שָׂרָא לְמִיבָעַל בתולה בַּתְּחֵלָה בְּשַׁבָּת. אִיבָא
דְּאִמְרֵי – יש שאמרו שרַב זְבִיד גּוֹפִיָּה – עצמו נהג כן, וְכַעַל בַּתְּחֵלָה
בְּשַׁבָּת.

?

הגמרא דנה בבעילת בתולה ביום טוב: רַב יוֹהָנָן שָׂרָא – התיר
לְמִיבָעַל בתולה בַּתְּחֵלָה בְּיוֹם טוֹב, ונחלקו חכמים בדעתו: אָמַר רַב
פְּפִי מְשַׁמִּיָּה דְּרַבָּא, לֹא תִימָא – אל תאמר ביום טוב הוא דְּשִׁירִי –
דווקא בו התיר רבי יהודה, הָא – אבל בְּשַׁבָּת אָסוּר, דְּהוּא תְּרִין
דְּאִפִּילוּ בְּשַׁבָּת נִמִּי שָׂרָא, וּמִשְׁשָׁה שְׁהִיָּה בְּהָא – אותו מעשה היה
ביום טוב, אך הוא הדין אם היו באים לשאלו בשבת גם היה מתיר.
ואילו רַב פְּפָא מְשַׁמִּיָּה דְּרַבָּא אָמַר, רַב בְּיוֹם טוֹב שָׂרָא רַב יְהוּדָה, אֵין
בְּשַׁבָּת אָסוּר.

אָמַר לִיה רַב פְּפִי לְרַב פְּפָא, מָאִי דְעִתִּיד – מהי סברתך לחלק בין
שבת ליום טוב, אם כיון שבשבת יש איסור משום חובל, וטעם
ההיתר ביום טוב הוא מחמת שמתוך שְׁהוּתָהּ עשיית חֲבוּרָה לְצוּרָה
אוכל נפש (שהרי מותר לשחוט בהמה ביום טוב) הוֹתֵרָה נִמִּי שָׁלָא
לְצוּרָה אוכל נפש כגון לצורך בעילה, אֵלָּא מַעֲתָה – אם כן לדברך
יהיה מותר לְעִשּׂוֹת מוֹגֵמָר – להעמיד בשמים על האש, כדי
שהעשן העולה מהם יתן ריח טוב בבגדים ובכלים ביום טוב,
דְּמִתּוּף שְׁהוּתָהּ הַבְּעִרָה לְצוּרָה אוכל נפש, כגון לבישול, הוֹתֵרָה נִמִּי
שָׁלָא לְצוּרָה אוכל נפש, ואילו במסכת ביצה (כב:) שנינו שחכמים
אסרו לעשות מוגמר ביום טוב.

אָמַר לִיה רַב פְּפָא, עֲלִיד – כדי שלא נאמר כדברך אָמַר קְרָא (שמות
יב טו) אֵף אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל נֶפֶשׁ, כלומר, הותרו ביום טוב עשיית
מלאכות רק עבור דְּבַר הַשְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, כגון שחיטה שהותרה
לצורך אכילה שהוא דבר השווה לכל נפש, הותרה גם בעשיית
חבורה לצורך בעילה שאף הוא דבר השווה לכל נפש, אך עשיית
מוגמר אינו דבר השווה לכל נפש, שאינו נצרך אלא למפונקים.
שואלת הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי, אֵלָּא
מַעֲתָה שֶׁלֹּא התירה התורה צורך אוכל נפש אלא בדבר השווה
לכל נפש, אם כן כאשר נִדְּמָן לוֹ לאדם לשחוט צְבִי ביום טוב,
הואיל ואכילת צְבִי אֵינוֹ שְׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ אלא לעשירים, מפני שקשה
לצודו, הָבִי נִמִּי – האם גם בזה נאמר דְּאִסוּר לְמִשְׁחָמִיָּה ביום טוב.

1 פטור – וקיימא לן: פטור ומותר לכתחלה, ב"ציאות שבת" (גא). קשיא למאן דאסר,
2 דהאי נמי להוציא דם הוא. התם – גבי לילה. פקיד – בנוס ביהוד. ועקיר – כולו מן
3 הבשר, ועומד לצאת. הכא – דם בתולים. פקיד הוא ולא עקיר – לגמרי, אלא נבלע
4 קצת בכתלים, אף על פי שאינו מחובר כשאר דם האברים אלא כנוס. מיהו, דומה
5 למחובר הוא, שאינו מוכן לצאת בלילה.
6 אתפסוה מטלטלי – תנו לה מטלטלין תחת ידה
7 במשכון לשיעבוד כתובתה, עד שיכתוב שטר
8 כתובתה בשעבוד קרקעות. מאי דתיך –
9 למישרי יום טוב יותר מנשבת. לצורך – אוכל
10 נפש, כגון שחיטה. מוגמר – בשמים על האש,
11 לגמר את הכלים ואת הבגדים. עליך אמר קרא
12 לכל נפש דבר השוה לכל נפש – מותר, ובעילה
13 שזה לכל, אבל מוגמר אינו אלא למפונקים. וסי
14 איכא הוראה לאיסור – ומי קרי איסור
15 "הוראה"? משום דכל אדם רשאי להחמיר,
16 והאוסר אין זה סמיכת דברים, שאפילו מן
17 הספק, שאין ההלכה ברורה לו, הוא בא ואוסר.
18 אבל המתיר סומך על שמעו, או על סברת
19 חכמות, והיא "הוראה". הוריה בית הלל –
20 משנה היא בנוסכת נזיר, בהילני המלכה שיצא
21 בנה למלחמה, ונדרה שבע שנים בניזר בחוצה
22 לארץ, ועלתה לארץ, הוריה בית הלל שתהא
23 נזירה עוד שבע שנים אחירות. חוט השדרה
24 שנפסק ברובו – טריפה. מעונה כרבה – ברכת
25 חתנים. כועז אלמון הוה – דאמר מר: אבצן זה
26 בועז, וכבר היו לו שלשים בנים ושלשים בנות,
27 בבבא בתרא (צא). האמרת שבעה –
28 דמראינה טעונה דקאמר רב הונא אוקימנא
29 דאינה טעונה שבעה, מכילל דטעונה דקאמר
30 רבי אבא – שבעה.

מברכין

1 פטור! התם פקיד ועקיר, הכא – פקיד ולא עקיר.
2 רבי אמר שרא למיבעל בתחלה בשבת. אמרי ליה
3 רבנן: והא לא תתיבא בתובתה! אמר להו: אתפסוה
4 מטלטלין. רב זבד שרא למיבעל בתחלה בשבת.
5 איכא דאמרי: רב זבד גופיה בעל בתחלה בשבת.
6 רב יהודה שרא למיבעל בתחלה ביום טוב. אמר
7 רב פפי משמיה דרבא: לא תימא ביום טוב דשרי,
8 הא בשבת אסור – דהוא הדין דאפילו בשבת נמי
9 שרי, ומעשה שהיה כך היה. רב פפא משמיה דרבא
10 אמר: ביום טוב – שרי, בשבת – אסור. אמר ליה רב
11 פפי לרב פפא: מאי דתימך, מתוך שהותרה חבורה
12 לצורך הותרה נמי שלא לצורך? אלא מעתה מותר
13 לעשות מוגמר ביום טוב, דמתוך שהותרה הבערה
14 לצורך – הותרה נמי שלא לצורך? אמר ליה: עליוך
15 אמר קרא "אך אשר יאכל לכל נפש" דבר השוה
16 לכל נפש. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:
17 אלא מעתה, נודמן לו צבי ביום טוב, הואיל ואינו
18 שוה לכל נפש – הכי נמי דאסור למשחמיה! אמר
19 ליה: אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא, צבי צריך
20 לכל נפש הוא. אמר רבי יעקב בר אבדי: הורה רבי
21 יוחנן בצידון: אסור לבעול בתחלה בשבת. ומי איכא
22 הוראה לאיסור? אין. והתנן: הורה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות, ואי נמי
23 פי הא, דתניא: חוט השדרה שנפסק – ברובו, דברי רבי. רבי יעקב אומר: אפילו ניכב. הורה
24 רבי פרבי יעקב. אמר רב הונא: אין הלכה כרבי יעקב. רב נחמן בר יצחק מחגי הכי: ואמר
25 רבי אבהו שאל רבי ישמעאל בן יעקב דמן צור את רבי יוחנן בצידון, ואנא שמיעי: מהו
26 לבעול בתחלה בשבת? ואמר ליה: אסור. והלכתא: מותר לבעול בתחלה בשבת. אמר רבי
27 חלבון אמר רב הונא אמר רבי אבא בר נבדא אמר רב: אחת בתולה ואחת אלמנה מעונה
28 ברכה. ומי אמר רב הונא הכי? והאמר רב הונא: אלמנה אינה מעונה ברכה! לא קשיא; כאן
29 בכתוב שגשוא אלמנה, כאן – באלמון שגשוא אלמנה. ואלמון שגשוא אלמנה לא? והאמר
30 רב נחמן, אמר לי הונא בר נתן, תנא: מנן לברכת חתנים בעשרה? שניאמר: "ויקח עשרה
31 אנשים מזקני העיר ואמר שבו פה וישבו", ובוטעו אלמון שגשוא אלמנה הוה! מאי אינה
32 מעונה ברכה דאמר רב הונא – אינה מעונה ברכה כל שבעה – אבל יום אחד מעונה ברכה.
33 אלא הא דתניא: שקדו חתמים על תקנת בנות ישראל שהיה שמוח עמה שלשה ימים, במאי?
34 אי בבחור – האמרת שבעה, אי באלמון – האמרת יום אחד! איבעית אימא: באלמון – יום
35 אחד לברכה ושלשה לשמחה, ואיבעית אימא: בבחור – שבעה לברכה ושלשה לשמחה.

מיתבי:

1 גבי בעילה אית לן למשרי אף על גב דליכא צערא, כיון דלא הוי פסיק רישיה לענין פתח,
2 כיון דאפשר להוצאת דם בלא עשיית פתח כדמוכח לעיל (הב). ומשני, הכא פקיד ולא עקיר,
3 דקסבר דם חבורי מחבר. והוא הדין דהוי מצי לשנוי דלפתח הוא צריך, אלא לפי מאי דקים
4 ליה דלדום הוא צריך משני ליה. ותימה: דהא שמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר
5 לה כרבי יהודה, כדאמרין בפרק ???הנחנקין
6 (פה.א) ??? ובפרק "כל התדיר" (ובזוים צא.ב), ועוד,
7 דמדבר שאין מתכוין דשרי רבי שמעון הוה ליה
8 לאקשווי, ולא ממלאכה שאינה צריכה לגופה,
9 כיון דבין בקיאי ולא הוי פסיק רישיה.
10 מתוך שהותרה לצורך – פירושו: לצורך אוכל
11 נפש, והותרה נמי שלא לצורך אוכל
12 נפש, ובלבד שיהא צורך תנאת היום, או צורך
13 קיום מצוה ביום טוב. כהניא דהוצאת קטן למולו,
14 וספר תורה לקרות בו, ולולב לצאת בו (ביצה
15 יבא). אבל שלא לצורך היום כלל – לא. כמו
16 הוצאת אבנים דמיתבי, והאופה מיום טוב לחול
17 לרב חסדא דאמר לוקה (שם כא.א). משום דלית
18 ליה "הואיל". ושחיטת עולת נדבה דשרי לבית
19 הלל (שם ב.ב) היינו משום שלא יזא שלחן מלא
20 ושלחן רבך חסר. ומוציא חמץ בתוך ביתו דאמרין
21 בפרק קמא דפסחים (ו.א) דכופה עליו כלי ולא
22 שרינן לשורפו – משום "מתוך", היינו: משום
23 דאסור לשורפו מדרבנן משום מוקצה, דאסור
24 לטלטלו. אבל אין לומר דאריי כבשביטא, דמכל
25 מקום מדרבנן מצוה לשורפו, והוי צורך היום,
26 דבמצוה דרבנן נמי שרינן היכא דאיכא למימר
27 "מתוך". והא דפליגי בית שמאי ובית הלל (ביצה
28 יבב) במבשל גיד הנשה ביום טוב ואכלו, דלכית
29 שמאי דלית להו "מתוך" לוקה, ולבית הלל דאית
30 להו "מתוך" – אינו לוקה. צריך לומר: אף על גב
31 דלא חשיב אוכל נפש, משום איסור דריבוי עליה,
32 מכל מקום צורך היום הוא, כיון דאכיל ליה.
33 ונראה לרבינו יצחק: דהוצאת תינוק לטליל – הוי
34 צורך היום. ומיהו, הוצאה לצורך נכרי נראה
35 דאסור. ומה שנהגו עתה להוציא לצורך נכרי היה
36 נראה לרבינו שמשכן בן אברהם משום דרשות
37 דברים ידוך לא הוי אלא כרמלית, דאין רחבין
38 שש עשרה אמה, וגבי יום טוב לא גזור רבנן, כי
39 היכי דלא תקון רבנן עירובי חצירות ביום טוב,
40 כדמשמע בריש פרק שני דביצה (טו.ב) דאמר: יום
41 טוב שחל להיות ערב שבת בו רבי אומר מערבין
42 עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין, לפי
43 שאתה אוסרו בדבר האסור לו ואי אתה אוסרו
44 בדבר המותר לו. אלא לא תקון עירובי חצירות
45 ביום טוב. והוא הדין דלא גזרו בברמלית. והא
46 דקיימא לן בפרק "אמר לו" (בריות יד), ובפרק
47 קמא דביצה (יבא) דיש עירוב והוצאה ליום טוב
48 – נראה דאריי בעירובי תחומין. ושבו חזר בו,
49 דמחצר שאינה מעורבת אין ללמוד ממנה
50 לברמלית, דחמיר טפי, כמו שפירשתי במסכת

שבת (קיו.א). ועוד נראה: דהא דקיימא לן דיש עירוב והוצאה ליום טוב – בעירובי חצירות מייר, מדבכי למימר בפרק "אמר לו" (בריות יד). דאין עירוב והוצאה ליום הכיפורים. מדרבנן
התם: אם היתה שבת והוציאו בפיו – חייב. וכן בביצה (יבא) בעי למידך דאין עירוב והוצאה ליום טוב מדרשו בית הלל להוציא קטן ולולב – והיינו עירובי חצירות, דהשתא מוכח לה שפיר
מדרשו הוצאה, דלא גזרו רבנן אעירובי חצירות אלא משום הוצאה, אבל עירובי תחומין אין עניניה להוצאה. והא דקאמר ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו – היינו משום דמותר להוציא
לצורך. **אלא** מעתה יזא מותר לעשות מוגמר ביום טוב – ואם תאמר: לדידיה נמי תקשי, וכי לא סבר דאמרין "מתוך"? הא טעמא דבית הלל הכי הוא: ויש לומר: שהיה סובר דטעמא
דבית הלל משום דאין עירוב והוצאה, כדקא סלקא דעתך כעיקרא בביצה. אף על גב דהתם פריך עלה – דלמא לרב פפי לא שמיע לה. ועוד יש לומר: שהיה סובר והותרה שלא לצורך
ובלבד שיהא דבר הרגיל. ולחכי פריך, דהא אינו רגיל טפי ממוגמר. **אמר** ליה אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא וצבי צריך לכל נפש – וכן ביאה. וקשה לרבינו יצחק: דאמר בסוף פרק
שני דביצה (כבא) מהו לכבות הנר מפני דבר אחר – ומסיק דאסור. הא הכא שרי, משום דצריך לכל נפשו יש לומר: דהכא דוקא בבעילה ראשונה, דמצוה היא, דהוי צורך מצות היום.
אבל שאר בעילות – אין כל כך צורך היום. ועייל, דכיומי הני מפני דבר אחר הוי כמו מבשרין, דאפילו באוכל נפש אסור. וכן מוכח התם, דפריך עלה מהא דתניא דמכבין את הבקעת
כדי שלא יתעשן הבית, ומשני: הדיא רבי יהודה היא דשרי מבשרי אוכל נפש, כי קאמינא לרבנן. **והלכתא** מותר לבעול בתחלה בשבת – ולא חיישין שמא יסחוט בן עוף. ואהא
סומכין למיעבד סעודה בשבת.

במקהלות ברכו אלהים — אף על גב ד"מקהלות" — תרי קהלות משמע — אין סברא לחלק בין עשרה לעשרים לענין שום מילתא, ומקהלות דעלמא בעי למימר. ומיהו, בירושלמי דריש: "במקהלות" כתיב חסר וי"ו. **המזכרה** לעובר קנה — אף על גב דשמואל גופיה פסיק בריי יוחנן וסנדנר (כתובות נח,ב) דמקדיש מעשה ידי אשתו — המזוהר

חולין, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וכל שכן לדבר שלא בא לעולם, דגרע טפא כדאמרין בסוף פרק קמא דגיטין (יג,ב) דקאמר: אפילו לרבי מאיר דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — הני מילי לדבר שבא לעולם, אבל לדבר שלא בא לעולם — ואי אמו! מכל מקום, שמואל חשיב עובר בא לעולם. אי נמי: שמואל אית ליה טפי אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ממה שמקנה דבר שלא בא לעולם והדיא סוגיא בדפיק קמא דגיטין (שם) אתיא אליבא דרב הונא. וכן מצינו רב נחמן דבהדיא סברתו הפוכה מדרב הונא, דרב הונא אית ליה בפירות דקל משבאו לעולם אין יכול לחזור בו, וגי עובר קאמר אף לכשתלד — לא קנה. ורב נחמן סבר לכשתלד קנה, ובפירות דקל קאמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. (שייך לעמוד א) **הורוה** בית הלל — גבי היילי המכלה, אף על גב דמבית חשמונאי היתה, שהרי אם מונבו המלך היתה, כדאמר ביומא (לז,א), ומלכות הורדוס מאה ושלוש שנה בפני הבית, והלל לא נהג נשיאותו עד שלש שנים לאחר מלכות הורדוס, כדאמרין (שבת טז,א) הלל ושמעון, וגמליאל ושמעון נהגו נשיאותו בפני הבית מאה שנה — מכל מקום כבר היו לו אז תלמידים שהורו. (שייך לעמוד א) **והא** בעו אלמון שנשא אלמנה הוה — לאו דוקא אלמנה, כדנשאת למחלו (וכליון) היתה נכריה, אלא כיון דבעלה — היא כאלמנה חשיב לה. (שייך לעמוד א) **כאלמנה** שנשאת לבחור — דכין שאין שניהם אלמונים — יש לברך כל שבעה. **שנאמר** ויחך בעו עשרה אנשים — ובמסכת בלא דמיתיי קרא ד"וירכו את רבקה" (בראשית כד) איכא למימר דהתם ברכת אירוסין, והכא ברכת נישואין. ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח, שהרי אליעזר שליח היה. ונראה דאסמכתא בעלמא היא, דעשרה לא מישתמע מהתם, ולא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין. **רבי** יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה מפני שמתייחד עמה — ואמרין: כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. ולפי שפעמים בא עליה שלא לשם חופה — עושין ברכה מתחלה, כדי שתבא כלה בברכה. **מאן** דלא חתים מיד דהוה אברכת פירות — שאין בה אריכות. והאי נמי אינה אריכות, ולא דמי לקידושא דאריך טפי. ומאן דחתים — מיד דהוה אקידושא דחתים ביה משום דאריך, והאי נמי חשיבא אריכות. ומה שפירש בקונטרס דמשום דבלשון קדושה היא חתמי בה כמו בקידושא — אינו נראה. קשה קצת: מאן דלא חתים בה, מאי שנא מברכת התורה דחתמין בה ב"אשר בחר בנו" אף על גב דברכת אירוסין אריכא טפי מינה? ושמו לא היה דחתם בה.

מיתביי: מברכין לבתולה שבועה ולא למנה יום אחד. **מאי לאו** — אפילו אלמנה שנשאת לבחור! לא, לא למון. אבל לבחור מאי — שבועה, אי הכי ליתני: **מברכין לבתולה שבועה, ולא למנה שנשאת לבחור שבועה, ולא למנה יום אחד!** מילתא פסיקתא קתני, דליכא בתולה דבצרה משבועה, וליכא אלמנה דבצרה מיום אחד. גופא, אמר רב נחמן: אמר לי הונא בר נתן, תנא: מנין לברכת חתנים בעשרה — שנאמר: "ויקח עשרה אנשים מוקני העיר ויאמר שבו פה". ורבי אבהו אמר מהכא: "במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל" ורב נחמן בהאי קרא דרבי אבהו מאי דריש ביה? מיבעי ליה לכדתניא, הוה רבי מאיר אומר: מנין שאפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים? שנאמר: "במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל". ואידך — אם פן ליכא קרא "מבמין", מאי "ממקור" על עסקי מקור. ורבי אבהו בהאי קרא דרב נחמן מאי דריש ביה? ההוא מיבעי ליה למידרש: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. דאי סלקא דעתך לברכה — לא סגיאל דלאו זקנים? ואידך: אי סלקא דעתך למידרש — לא סגיאל דלאו עשרה? אין, לפרסומי מילתא. ובראמר ליה שמואל לרב הונא בגדתא: פוק ואיתי לי בי עשרה, ואימא לך באנפיהו: המזכה לעובר קנה. והלכתא: המזכה לעובר — לא קנה. תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים. רבי יהודה אומר: אף בבית האירוסין מברכין אותה. אמר אביי: וביהודה שנו, מפני שמתייחד עמה. תניא אידך:

מברכין לבתולה שבועה — לקמן מפרש כשבאו פנים חדשות מברך כולן כל ימי המשתה, ואי לא — מברך חדא. במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל — על ברכת מקור צריך קהל, ודיינו עשרה כמו "הקהל את העדה" (במדבר כ), ואין הקהל בפרות מעדה, ועדה עשרה, כדילפינן (ברכות כא,ב) מעדת מרגלים "עד מתי לעדה הרעה" — יצאו יהושע וכלב. **בגדתא** — עיר שבבבל ושמה בגדת. בפסק סדרו של רב שריא נאון היא נזכרת. המזכה — מתנה על ידי אחר. לעובר — שבמעי אמו, קנה. בבית חתנים — כשכנסה לחופת נישואין. אף בבית האירוסין — כשמקדשה מברכין כל ברכת חתנים, כדמפרש. אמר אביי וביהודה שנו — והא דרבי יהודה ביהודה שנו, שפתייחד עמה — באירוסין, כדי שיהא לבו גס בה, כדלקמן (כתובות יב,א). לפיכך מברכין ברכת חתנים מתחלה, דתניא במסכת בלה: כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. ואמר לנו את הארסות — מדרבנן, שגורו על הייחוד של פניה, ואף ארסותה על התיר, עד שתוכנס לחופה, וברכה, כדפרשינן. כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. ואדרבא נמי מברכין "רצונו", "אסר לנו", כדאשכחן בנר חנוכה (שבת כג,א). ותתיר לנו — את נשותינו הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין. אברכת פירות — בורא פרי העץ. ברכת מצות — על החשיטה, ועל המילה. דכיון דכולה חדא הוראה היא, ואין הפסק בקשה בנתיים — לא בעיא חתימה. כדאמר ב"ערי פסחים" (פסחים קה,א): ברכת המצות טעמא מאי — משום דהוראה היא, דא נמי — כולה הוראה היא. מיד דהוה אקידושא — כיון דבלשון קדושה היא כקידוש היום, דחתמין בה כי התם, דבהדיא חתמין משום דיש בה הפסק, כגון "כי הוא יום תחלה למקרא קודש". והוא שבא — אל המשתה. פנים חדשות — בכל יום, שלא היו שם אתמול. מאי מברך אמר רב יהודה כו' — נראה בעיני: סדר ברכות שנסדרו על עסקי הווג אינו אלא מ"אשר יצר" ואילך, שאותה ברכה מתחלת לדבר בשניהם, "אשר יצר את האדם" מדרבנן, כוכר, והתקין

מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, וברכת אירוסין בבית האירוסין, ברכת האירוסין מאי מברך? רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא, תרוייהו משמיה דרב יהודה אמרי: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין. רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה: ברוך אתה ה' מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין. מאן דלא חתים — מידי דהוה אברכת פרות ואברכת מצות, ומאן דחתים — מידי דהוה אקידושא. תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבועה. אמר רב יהודה: והוא שבאו פנים חדשות. מאי מברך? אמר רב יהודה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם

שהכל

והוא שבאו פנים חדשות — אומר רבין יצחק: דפנים חדשות אין קורא אלא בבני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר. ושבת דרשבין פנים חדשות, דאמרין באגדה: מזמור שיר ליום השבת, אמר הקדוש ברוך הוא: פנים חדשות באו לכאן, נאמר שירה — התם נמי מרביין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה.

כתובות דף ז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קסג

רבי אבהו יאמר לך: אין – אכן אף בשביל הדרשה יש צורך
בעשרה, לפרסומי מילה – לפרסם הלכה זו ברבים, והלכה
הנאמרת בפני פחות מעשרה אנשים אינה מתפרסמת כל צרכה.
וכן מצינו שדרשה הנאמרת בפני עשרה מתפרסמת, כדאמר ליה
שמואל לרב חנא בגדתא – מעיר 'בגדת' שבבבל, פוק ואיתיה לי
בי עשרה – צא וחבא לי חבורה של עשרה אנשים, ואימא לך
באנפיהו – ואומר לך בפניהם הלכה זו, המוצה מתנה על ידי אחר
לעובר שבמעמי אמו, קנה העובר. הרי שלצורך פרסום ההלכה יש
לאומרה בפני עשרה אנשים.
אגב שהביאה כאן הגמרא את פסוק של שמואל שהמזכה לעובר
קנה, מסיקה הגמרא: והלכתא, המוצה לעובר לא קנה, ושלא
כדברי כשמואל.

הגמרא מבארת היכן תיקנו בברך ברכת חתנים: תנו רבנן, מברכין
ברכת חתנים בבית חתנים – בשעת הנישואין כשמכניסה לחופה.
רבי יהודה אומר, אף בבית האירוסין – בשעת הקידושין קודם
הכניסה לחופה, מברכין אותה.

אמר רבי, ודין זה של רבי יהודה, שמברכים ברכת חתנים בבית
האירוסין, רק ביהודה – בארץ יהודה שנו, מפני שמנהגם היה
שמתקידין עמה בזמן האירוסין כדי להרגילם זה בזה (להלן יב), וכיון
שמתוך כך היה בא עליה, ויכלה בלא ברכה אסורה לבעלה
כנדה, הוצרכו להקדים ולברך ברכת חתנים מיד בשעת האירוסין.
הגמרא מביאה ברייתא בענין ברכת אירוסין: תנא אידך, מברכין
ברכת חתנים בבית חתנים, וברכת אירוסין בבית האירוסין – בשעת
הקידושין.

מבארת הגמרא: ברכת האירוסין מאי מברך – מה נוסח ברכת
האירוסין. רבין בר רב אדא ורב בר רב אדא, תרוייהו – שניהם
משמיה דרב יהודה אמרי, כך הוא נוסח הברכה, 'ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו – והזהירנו על
הערייות, ואסר לנו מדרבנן את האירוסות עד שיכנסו לחופה, והתיר
לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין'. ורב אחא בריה דרבא
מסיים בה משמיה דרב יהודה – היה חותם ברכה זו כפי ששמע
משמו של רב יהודה 'ברוך אתה ה' מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו
והזהירנו'.

הגמרא מבארת מה הסברא שיש לחתום ומה הסברא שאין
לחתום: מאן דלא חתים – מי שסובר שלא לחתום, טעמו, מיד
דהוה אברכת פירות ואברכת מצות – מפני שברכת אירוסין דומה
לברכת הפירות כגון בורא פרי העץ, ולברכת המצוות כגון על
השחיטה, שכוין שהן ברכות קצרות שאין בהן אלא הודאה ללא
הפסק של בקשה, לא תיקנו בהן חתימה, ואף בברכת אירוסין אין
הפסק בקשה אלא כולה הודאה. ומאן דחתים, טעמו הוא מיד
דהוה אקידושא – מפני שברכת אירוסין נתקנה כלשון 'קידוש' של
שבת ויום טוב, שתיקנו לחתום בו מפני שאומרים בו 'כי הוא יום
תחלה למקראי קודש' ואין כולו הודאה, לכן אף בברכת אירוסין
יש לחתום.

הגמרא מביאה ברייתא בענין ברכת חתנים: תנו רבנן, מברכין
ברכת חתנים, שהן ששה ברכות כמו שיבואר בסמוך, בעשרה
אנשים. כל שבעה ימים. אמר רב יהודה, והוא – דין זה שמברכים
שבעה ימים, הוא רק כשנשא כל יום אל המשתה פנים חדשות –
אנשים שלא היו שם אתמול. אבל אם לא באו פנים חדשות, אין
מברך אלא חלק מהששה ברכות כמו שיבואר להלן (נ).
מבארת הגמרא: מאי מברך בברכת חתנים. אמר רב יהודה שש
ברכות הן: א. ברכה ראשונה נתקנה כנגד כבודו של מקום וזאת
נוסחתה, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,

הגמרא מקשה על מסקנתה, שבבחור שנשא אלמנה מברכים
ברכת חתנים כל שבעה ימים, שנינו בברייתא, מברכין ברכת
חתנים לכתולה שבעה ימים ולא למנה יום אחד. ומאי לא – האם
אין הכוונה שאפילו אלמנה שנשאת לבחור מברכים רק יום אחד.
מתרצת הגמרא: לא, אלא מדובר באלמנה שנשאת לאלמון.
מקשה הגמרא: ולדברך, אכל אלמנה שנשאת לבחור מאי, וכי
מברכים כל שבעה ימים? אי הכי – אם כן ליתני בברייתא 'מברכין
לכתולה שבעה ימים, ולא למנה שנשאת לבחור שבעה ימים, ולא למנה שנשאת
לאלמון יום אחד', ומכך שלא כתבה כן מוכח שבכל אלמנה אין
מברכים אלא יום אחד, ואף אם נשאת לבחור. מתרצת הגמרא:
אין לדייק כן, אלא התנא מילתא פסיקתא קתני – הלכה פסוקה
השמיענו, דליכא בתולה דבצרה משבעה ימים, וליכא אלמנה דבצרה
מיום אחד – שאין לך בתולה שפוחתים לה משבעה ימים, ואין לך
אלמנה שפוחתים לה מיום אחד, אלא לבתולה לעולם מברכים
כל שבעה ימים, ואפילו נשאת לאלמון, ואלמנה לעולם מברכים לפחות
יום אחד אפילו נשאת לאלמון, אך יש לך אלמנה שמברכים לה
כל שבעה ימים, והיינו אם נשאת לבחור.

הגמרא חוזרת לדון במקור הדין שברכת חתנים צריכה עשרה:
גופא, אמר רב נחמן, אמר לי הונא בר נתן, תנא שנינו במסכת כלה
(פ"א ד"א) מנין לברכת חתנים שהיא בעשרה, שנאמר לגבי בועז,
כשבא לישא את רות (רות ד' ב') ויבין עשרה אנשים מוקני העיר
ויאמר שבו פה וישבו, והיינו כדי שיהיו מזומנים לו לברכה.
דרשה אחרת לדון זה: ורבי אבהו אמר, ברכת חתנים בעשרה
מקבא, נאמר בתהלים (ס"ב) 'במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור
ישראל', כלומר, ברכת חתנים שמברכים על עסקי פריה ורביה
שמקור האשה, צריכה להיות במקהלות, ואין קהל פחות
מעשרה אנשים.

מבארת הגמרא מה ידרוש כל אחד מהפסוק שדרש חבירי: ורב
נחמן, שדרש דין זה מהפסוק של בועז, בהאי קרא דרב אבהו מאי
דריש ביה – מה הוא דורש מהפסוק 'במקהלות' שהביא רבי אבהו.
יש לומר דמייבני ליה – נצרך לו הפסוק לכתנא בברייתא, היה
רב מאיר אומר, מנין שאפילו עוברים שבעה ימים אמן אמן שירה על
הם – בקריעת ים סוף, שנאמר 'במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור
ישראל', כלומר, אפילו תינוקות שברחם אמן הנקרא 'מקור' וריכו
את ה' יחד עם 'מקהלות' בני ישראל. אומרת הגמרא: ואידך – ורבי
אבהו, שדורש מן הפסוק 'במקהלות' גם שברכת חתנים בעשרה
יאמר לך, אם בן שהפסוק עוסק בתינוקות שבמעמי אמן, אם כן
לימא קרא – יאמר הפסוק 'מבני ישראל', מאי 'ממקור ישראל',
בהכרח היינו על עסקי מקור, שברכת חתנים צריכה עשרה.

ממשיכה הגמרא לבאר: ורבי אבהו, הלמוד שברכת חתנים
בעשרה מהפסוק 'במקהלות', בהאי קרא דרב נחמן הנאמר אצל
בועז מאי דריש ביה, מדוע הוצרך בועז לכנס עשרה אנשים. יש
לומר דתהא מייבני ליה – אותן עשרה אנשים נצרכו לו כדי
למידרש בפניהם את הפסוק (דברים כ"ד) 'לא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה', שלא אסרה תורה אלא 'עמוני', ולא 'עמונית', וכן 'מואבי',
ולא 'מואבית', ומכאן דרשה זו הותרה רות המואבית להנשא
לישראל. וראיה לדבר, דאי סלקא דעתך שכללם לברכה, וכי לא
סניא – לא די בעשרה אנשים דלאו וקנים – שאינם תלמידי
חכמים, ומדוע אסף עשרה 'מוקני העיר', אלא ודאי כנסם כדי
לדרוש בפניהם את ההלכה 'עמוני ולא עמונית מואבי ולא
מואבית', ולכן הוצרך לעשרה תלמידי חכמים.

אומרת הגמרא: ואידך – ורב נחמן יאמר לך שבהכרח כנסם לצורך
ברכת חתנים, דאי סלקא דעתך שכללם לברכה בפניהם 'מואבי'
ולא מואבית, לא סניא דלאו עשרה – וכי לצורך זה לא די בפחות
מעשרה, אלא ודאי כינס דווקא עשרה לצורך ברכת חתנים. אך

מנהיגואין, אם קרא אורחים לסעודתו, בין אם אָמַר לָהּ שְׂקָרָא
מִחֶמֶת הַלּוּלָא – שמחת נישואיו, ובין לֹא אָמַר לָהּ שְׂקָרָא מִחֶמֶת
הַלּוּלָא, אלא קראם סתם, מִכְרָךְ בברכת הוימון 'שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנוּ',
אבל אין מברכין ברכת חתנים כלל. מִכְּאֵן – משלשים יום וְאַיִלָּה,
אִי אָמַר לָהּ שְׂקָרָא מִחֶמֶת הַלּוּלָא, מִכְרָךְ שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנוּ, וְאִי
לֹא אָמַר כֵּן אלא הזמינם סתם, לֹא – אין מברכים אף 'שהשמחה
במעונו'.

מבררת הגמרא: וְכִי אָמַר לָהּ שְׂקָרָא מִחֶמֶת הַלּוּלָא, עַד אֵימַת –
עד מתי מברכין ברכה זו. אָמַר רַב פִּפְי מִשְׁמִיחָה דְרַבָּא, עַד תְּרִיסַר
יָרְחֵי שְׁתַּאֲ – עד שנים עשר חדש מיום הנשואין, אבל לאחר מכן
אף אם הזמינם מחמת שמחת נישואיו, אין מברכים 'שהשמחה
במעונו'.

הגמרא דנה האם מברכים 'שהשמחה במעונו' קודם הנישואין
עצמם. מבררת הגמרא: וּמִעֵיקָרָא – קודם החופה, אם קרא אורחים
לסעודה ואמר להם שהוא מחמת שרצה להכניס בנו לחופה,
מֵאֵימַת – ממתי נחשבת התחלת שמחת חופה לברך 'שהשמחה
במעונו'. אָמַר רַב פִּפְי, מִכִּי רָמוּ שְׁעָרֵי בְּאִסְרֵיתָא – משעה ששרים
את השעורים בקערת מים לשם הכנת 'שיכר' לצורך החופה.

מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך סבור רב פפא שאין מברכים קודם
לכן 'שהשמחה במעונו', וְהָא רַב פִּפְי עצמו אֵימַת – שידך אשה
לְאִיבָא מִר' בריה – בנו, וְכִרְיָךְ 'שהשמחה במעונו' כבר מִשְׁעַת
אִירוּסִין, ולא רק משהתחילו בהכנות החופה. מתרצת הגמרא:
שְׁאֵנִי – שונה הוא מעשה זה של רַב פִּפְי בנישואי בנו, דְּהִנּוּ מִרְיָה
לִיָּה – שכבר משעת האירוסין היו מוכנים לו כל צרכי החופה
וסעודת הנישואין, ומאז החלה שמחת הנישואין, ולכן הקדים
לברך 'שהשמחה במעונו' משעת האירוסין.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַבִּינָא אֵימַת לִיָּה לְבְרִיָּה – שידך
לכנו אשה בִּי – מבית רַב חֲבִיבָא, וְכִרְיָךְ 'שהשמחה במעונו' מִשְׁעַת
אִירוּסִין. אָמַר, קִים לִי בְּגִיטָהּ – יודע אני בהם דְּלֹא הָדָרִי בָהּ –
שהם אינם חוזרים מדיבורם ולא יחזרו בהם מקיום השידוך, ולכן
משעת אירוסין החלה שמחת הנישואין. אמנם לבסוף לֹא אִסְתַּיַּע
מִלְתָּא – לא הסתייע הדבר וְהָדָרִי בָהּ – חזרו בהם ולא נתנו את
האשה לבנו.

רַב תַּחְלִיפָא בִּר מַעְרָבָא – בן ארץ ישראל, אִימַלַע לְכָבֵל לסעודת
נישואיו, וְכִרְיָךְ שִׁית אִרְיָקָא – וברך בברכת חתנים שש ברכות
ארוכות, כלומר, שהאריך אף בברכת 'שהכל ברא' וְיוֹצֵר הָאֲדָם'
וחתם אף אותם ב'ברוך'. אומרת הגמרא: וְלִיָּה הִלְבֵּתָא בְּנוּתִיָּה –
ואין הלכה כמותו, אלא שתי ברכות הראשונות קצרות הן ואינם
חותמות ב'ברוך'.

הגמרא מבררת האם בברית מילה מברכים 'שהשמחה במעונו'.
מספרת הגמרא: רַב חֲבִיבָא, אִימַלַע לְבִי מְהֵלָא – הזדמן לסעודת
מילה, וְכִרְיָךְ בברכת הוימון 'שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנוּ'. אומרת הגמרא:
וְלִיָּה הִלְבֵּתָא בְּנוּתִיָּה – ואין הלכה כמותו, מִשּׁוּם דְּמִרְיָה, דְּאִית לִיָּה
צִעְרָא לִינְיָקָא – בעלי הברית טרודים מחמת צערן של התינוק ואין
שמחתם שלמה, לכן אין לברך שם שהשמחה במעונו.

הגמרא חוזרת לדון בדיון שברכת חתנים צריכה עשרה: אָמַר רַב
נַחֲמָן, אָמַר רַב, חֲתָנִים מִן הַמֶּנֶּן – חתן עצמו מצטרף למנין עשרה
לצורך ברכת חתנים, וְאִין אֲבָלִים מִן הַמֶּנֶּן – אך אין אבל מצטרף
למנין עשרה, ובסמוך לענין מה אינו מצטרף.
מקשה הגמרא: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא, 'חֲתָנִים וְאֲבָלִים מִן הַמֶּנֶּן',
מתרצת הגמרא: מִתְנִיתָא קָא רְמִית עֲלֵיהּ דְרַב – וכי מברייטא אתה
מקשה על רב, הרי רַב תָּנָא הוּא וְפִלְגִי – כוחו גדול כתנא ואף
שהיה חי בדור שאחרי התנאים, ובדיו לחלוק אף על ברייתא.

הגמרא מביאה את אותה ההלכה בשם רבי יוחנן: אִיתָּר, אָמַר רַבִּי
יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲתָנִים מִן הַמֶּנֶּן וְאִין אֲבָלִים מִן הַמֶּנֶּן. מקשה
הגמרא: מִיִּתְיָב, חֲתָנִים וְאֲבָלִים מִן הַמֶּנֶּן, והרי רבי יוחנן הוא
אמורא ואינו יכול לחלוק על הברייתא.

שְׁהֵבֵל בְּרָא לְכַבּוּדוֹ. ב. ברכה שניה נתקנה על בריאת האדם עצמו,
קודם שנבראה הנקבה, וְזֹאת נוסחתה, 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך
העולם יוֹצֵר הָאָדָם'. ג. ברכה שלישית נתקנה על זיווג האדם
ואשתו וְזֹאת נוסחתה, 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אֲשֶׁר יָצַר
אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ – בצלם אלהים, בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּבִנְתּוֹ של האדם,
וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ – מצלעותיו את האשה לְבִנְיָן העומד עָרִי עָרִי, בְּרִיךְ
אַתָּה ה' יוֹצֵר הָאָדָם'. ד. ברכה רביעית נתקנה לבקשה ותפילה על
בנין ירושלים, 'שׁוּשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל תַּעֲקֶרְךָ – ירושלים היושבת מבלי
בניה כעקרה שאין לה בנים, בְּקִבּוּיָהּ בְּנִיָּה מִתְּהִלָּתָה לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָהּ,
בְּרִיךְ אַתָּה ה' מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּכָנֶיהָ'. ה. ברכה חמישית, תפילה לה'
שיהיו החתן והכלה שמחים בהצלחה כל ימיהם, 'שִׂמְחָה תִּשְׂמַח
רַעֲיִים – החתן והכלה הַאֲהוּבִים זה על זה, בְּשִׂמְחָה יִצְרָךְ – כשם
ששמחת את אדם הראשון עם חוה בהיותם בְּגֵן עֵדֶן מְקֻדְּשִׁים, בְּרִיךְ
אַתָּה ה' מְשַׁמֵּחַ חֵתָן וְכֻלָּה'. ו. ברכה שישית, שבח לה' שברא חתונת
איש ואשה על ידי שמחה וחודוה, 'בְּרִיךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֵתָן וְכֻלָּה, גִּילָה רִנָּה דִּיצֵה דְחֻדָּה,
אֲהָבָה וְאַחוּה וְשָׁלוֹם וְרֵיעוּת, וּמוֹסִיף בְּקִשּׁוֹ, מִתְּרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה, קוֹל חֵתָן וְקוֹל
כֻּלָּה, קוֹל מִצְחָלוֹת חֲתָנִים מְחוּפָּתִים וְנָעֲרִים מְשֻׁמָּתִים נְיָנֵתָם, בְּרִיךְ
אַתָּה ה' מְשַׁמֵּחַ חֵתָן עִם הַכֻּלָּה'.

הגמרא מביאה מחלוקת במנין הברכות: האמורא לוי, אִימַלַע לְבִי
רַבִּי תַּחְלִיפָה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִיָּה – הזדמן לבית רבי בחתונת רבי
שמעון בנו, בְּרִיךְ רַק הַשֵּׁשׁ ברכות, וברכת 'יוצר האדם' לא בירך.
מעשה נוסף: רַב אִפִּי אִימַלַע לְבִי רַב אִשִּׁי תַּחְלִיפָה דְמִר' בְּרִיָּה – רב
אסי נודמן לבית רב אשי בחתונת 'מר' בנו, וְכִרְיָךְ שִׁית – ברך שש
ברכות, ובכללן ברכת 'יוצר האדם'.

מבאר הגמרא את סברת מחלוקתם: לִימָא בְּהָא קְמִיפְלָנִי – שמא
נאמר שמחלוקתם היא בדרך יצירת האדם, כפי שנחלקו רב
ושמואל בעירובין (ח), דְּמִר' – לוי שלא בירך 'יוצר האדם' סָבַר,
הָא יִצְרָה הָוָי – אדם וחווה נבראו כיצירה אחת בעלת שני
פרצופים, וזכר מלפניו ונקבה מאחור, ולכן אין לברך ברכה זו
שנתקנה על יצירת האדם לבדו אלא ברכת 'אשר יצר' שנתקנה
על בריאת הזכר והנקבה. וְמִר' – רב אסי שבירך גם 'יוצר האדם'
סָבַר, שְׁתֵּי יִצְרוֹת הָוָי – מתחילה נברא הזכר, וזנב היה לו, ואחר
כך נבראה מזנבו הנקבה, לכן יש לברך קודם 'יוצר האדם' על
יצירת הזכר לבדו, ואחר כך 'אשר יצר' על בריאת הנקבה מהזכר.
דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לומר כן, אלא דְּבִבּוּלִי עֲלָמָא מוּדִים
שְׁתֵּי יִצְרָה הָוָי, אלא שבתחילה עלה במחשבה לברוא שנים
ולבסוף נברא אחד, דְּמִר' – רב אסי שבירך גם 'יוצר האדם' סָבַר,
דְּבִתִּי מִשְׁבָּה אֱוִלָּיִן – הולכים אחרי המחשבה, ובין שנבמחשבה
עלו לבראות שנים מברכין בתחילה יוצר האדם על בריאת הזכר
לחוד ואחר כך אשר יצר על בריאת הנקבה. וְמִר' – לוי שלא בירך
'יוצר האדם' סָבַר, מִעֲשֵׂה אֱוִלָּיִן – הולכים אחרי המחשבה,
ובין שלבסוף נבראו בריאה אחת אין לברך יוצר האדם על בריאת
הזכר לחוד, אלא אשר יצר על בריאת שניהם.

והיכן מצינו שעלו במחשבה לבראות שנים: כִּי הָא דְרַב יוֹהָנָה רַמִּי
– הקשה סתירה בפסוקים, בְּתִיב (בראשית א כו) 'וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת
הָאָדָם בְּצַלְמוֹ', הרי שנברא הזכר לבדו, ובפסוק אחר בְּתִיב (שם ה ב)
'וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ' – הרי שבראן כאחד, הָא בִּיצֵד, אלא בתחלה
עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבְרִיאוֹת שְׁנַיִם – זכר לחוד ונקבה לחוד, וְלִבְסוּף
נִבְרָא אֶחָד בעל שני פרצופים.

הגמרא ממשיכה לדון מתי מברכים ברכת חתנים. מספרת הגמרא:
רַב אִשִּׁי, אִימַלַע – נודמן לְבִי רַב בְּהֵנָּה בעת שמחת נישואין, יוֹמָא
קָמָא – ביום הראשון בְּרִיךְ בּוֹלְהוּ – בירך את כל ששת ברכות
החתנים. מִכְּאֵן וְאַיִלָּה – מהיום השני עד היום השביעי, אִי אִיבָא –
אם היו בסעודה פָּנִים תְּדוּשׁוֹת, בְּרִיךְ בּוֹלְהוּ – בירך את כל הברכות,
וְאִי לֹא, אין זו שמחה חדשה, אלא אֲפוּשִׁי שְׂמִיחָה בְּעֲלָמָא הוּא –
רבינו שהשמחה הוא, ואין מִכְרָךְ אלא 'שֶׁהַשְּׂמִיחָה בְּמַעֲוֵנוּ' בשעת
הזיווג קודם ברכת המזון, וברכת 'אֲשֶׁר בְּרָא' לאחר ברכת המזון,
שהיא ברכה שישית מברכת חתנים. מִשְׁבָּכָה וְעַד שְׁלִשִׁים יום

1 **והתקין לו ממנו בני עדי עד** — היא הנקבה. שוש תשיש — לפי שאנו צריכין להעלות
2 זכרון וירושלים על ראש שמחתנו. שנאמר (תהלים קלז) "תדבק לשוני לחכי" וגו'. שמה
3 תשמה — ברכה לחתן וכלה שיציליו בשמחה טובה לב. ראשר ברא" — לשם כל ישראל.
4 ולפי שהסדר מותחל מאשר יצר, לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך, כדרך כל
5 ראשי סדרי ברכות. ו"שוש תשיש" ו"שמן תשמו" — מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה
6 לא פתח בה בברוך, שכן תיקנו לכל הברכות
7 שסמוכות אחד הראשונה על הסדר. ו"אשר
8 ברא" מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי
9 המשתה, כשאין שם פנים חדשות — לפיכך
10 אינה מן הסמוכות. והוצרך לפתוח בה בברוך
11 ולסיים בה בברוך. אבל "שהכל ברא לכבודו"
12 אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים
13 שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום שנהג עם
14 אדם הראשון, שנעשה לו שושבין ונתעסק בו.
15 ואסיפה זו כבוד המקום היא, וברכה זו לכך
16 נתקנה. ומשעת אסיפה היא ראיה לברך, אלא
17 מכיון שיש ברכה על הכוס הויקיה לסדרה
18 עלי, מידי דהוה אברכת בשמים וברכת על
19 האור במצאי שבת, דאמרין (ירושלמי דברכות
20 פרק א הלכה ה) רבי מפורן וחורן וסודרן על
21 הכוס, ורבי חייא מבוסן, הואיל ויש שם כוס.
22 ולפי שאינה משאר סדר הברכות, וכולה הודאה
23 אחת — לא חתמו בה בברוך, מידי דהוה אברכת
24 פירות ומצות. וכן ברכת "יוצר האדם" שתיקנה
25 ליצירה ראשונה של אדם הראשון כדלקמן, אי
26 למאן דאמר שתי יצירות הוה, אי למאן דאמר
27 שתי יצירות עלו במחשבה ובתר מחשבה אולין
28 — מכל מקום אינה מסדר ברכות הווה. דהא
29 ביצירה הראשונה אבתי נקבה לא הואי. ואם
30 תאמר: למה היא באה? מתוך שאנו ממכרין על
31 יצירה השניה, תקנו אף על הראשונה שהיא
32 עיקר ותחילתו. והתקין לו ממנו — מגופה
33 מצלעותיו. בני עדי עד — בנין נהוג לדורות.
34 ודוה קרי לה בנין על שם "ויבן את הצלע"
35 (בראשית ב). עקרה — ירושלים. ריעים האהובים
36 — החתן והכלה, שהן ריעים האהובים זה את
37 זה. כמבשר יצירך — כמו שמחת את אדם
38 הראשון. בני עדי עד — כדכתיב "ויטע נן בעדן
39 מקדם, וישם שם" וגו' (שם). משמח חתן וכלה
40 — ובאחרונה "משמח חתן עם הכלה". לפי
41 שמחת ברכה הראשונה לא בשמחת חתונה
42 אנו אומרים, שהרי תפלה היא משתפלים
43 ומברכין שיהו שמחים בהצלחה כל ימיהם,
44 לפיכך אין לחתום בה "משמח חתן עם הכלה",
45 דמשמע איש באשתו, אלא ברוך ה' שמחת את
46 שניהם לעולם, בסיפוק מזונות וכל טוב.
47 ובאחרונה שבה שמעבך להקדוש ברוך הוא
48 שברא חתנות דיוקן איש באשה על ידי שמחה
49 וחדוה. לפיכך יש לחתום "משמח חתן עם
50 הכלה", שהוא לשון שמחת איש באשה. כריך
51 חמש — "שהכל" ראשר יצר" ו"שוש תשיש",
52 "שמח תשמו", "אשר ברא". בריך שית — יוצר
53 האדם" הוסיף. **חדי יצירה הואי** — כמאן דאמר בעירובין (יהא) "ויבן את הצלע" — פרצוף. שמתחילת ברייתו נברא שני פרצופין, זכר ומלפניו נקבה מאחור. שתי יצירות — כמאן
54 דאמר זבז היה, וממנו נבראת האשה, והרי כאן שתי יצירות. בתר מחשבה אולין — ששנים עלו במחשבה להבראות, ונברא אחד. בעירובין בפרק "עושין פסין". מברך שהשמחה במעונו
55 — בתחילת היומין. **בין אפר לחן** — לקראין. מחמת הלולא — קראתי לכם הלום לסעודה. מעיקרא — קודם החופה, אם הזמין קרואים. ואמר להם: מחמת שאני רוצה להכניס בני
56 לחופה. מאיפתי — היא ותחלת שמחת חופה, לברך "שהשמחה במעונו". כבי רפי שערי באסינתא — יש שורין שעורים בערבות מים להטיל שכר לצורך חופה. ויש אומרים: לשם
57 החתן והכלה זורעין שעורין בעציץ, לומר: פרו ורבו וצמחו כשעורים הללו. רהוה טריח ליה — מתוקנים היו לו כל צרכי חופה וסעודה. איקסב לבריה — שידך לו אשה. וברך משעת
58 אירוסין — שהשמחה במעונו. והריי בהו — לא נתנו לו האשה. שית אריכתא — הוסיף בדמים על "שהכל" ועל ברכת יצירה ראשונה, וחתם בהם בברוך. ולית הלכתא כותיה —
59 כדפרשתיה לעיל. לבי מהולא — לסעודת מילה. חתנים מן המגן — לקמן מפרש למאי הלכתא.

כי

1 **במעונו** ו"אשר ברא". משבעה ועד שלשים, בין אפר להו מחמת הלולא ובין לא אפר להו
2 מחמת הלולא — מברך "שהשמחה במעונו". כמאן ואילך, אי אפר להו מחמת הלולא —
3 מברך "שהשמחה במעונו", ואי לא — לא. וכי אפר להו מחמת הלולא עד אימת? אפר רב
4 פפי משמיה דרבא: עד תריסר ירחי שתא. ומעיקרא מאימת? אפר רב פפא: מפי רמו שערי
5 באסינתא. איני? והא רב פפא איקסב לאבא מר בריה, וברך משעת אירוסין! שאני רב
6 פפא דהנה טריח ליה. רבינא איקסב ליה לבריה בי רב חביבא, וברך משעת אירוסין. אפר:
7 קים לי בגווייהו דלא הדרי בהו. לא אסתיע מילתא, והדרי בהו. רב תחליפא בר מערבא
8 איקלע לכבל, בריך שית אריכתא. ולית הלכתא פוותיה. רב חביבא איקלע לבי מהולא,
9 בריך "שהשמחה במעונו", ולית הלכתא פוותיה, משום דמריד, דאית ליה צערא ליגוקא.
10 אפר רב נחמן אפר רב: חתנים מן המגן, ואין אבלים מן המגן. מיתבי: חתנים ואבלים
11 מן המגן! מתניתא קא רמית עליה דרב? רב תנא הוא, ופליג. איתמר, ואמר רבי יצחק
12 אפר רבי יוחנן: חתנים מן המגן, ואין אבלים מן המגן. מיתבי: חתנים ואבלים מן המגן!

כי

1 **האדם** הוסיף. **חדי יצירה הואי** — כמאן דאמר בעירובין (יהא) "ויבן את הצלע" — פרצוף. שמתחילת ברייתו נברא שני פרצופין, זכר ומלפניו נקבה מאחור. שתי יצירות — כמאן
2 דאמר זבז היה, וממנו נבראת האשה, והרי כאן שתי יצירות. בתר מחשבה אולין — ששנים עלו במחשבה להבראות, ונברא אחד. בעירובין בפרק "עושין פסין". מברך שהשמחה במעונו
3 — בתחילת היומין. **בין אפר לחן** — לקראין. מחמת הלולא — קראתי לכם הלום לסעודה. מעיקרא — קודם החופה, אם הזמין קרואים. ואמר להם: מחמת שאני רוצה להכניס בני
4 לחופה. מאיפתי — היא ותחלת שמחת חופה, לברך "שהשמחה במעונו". כבי רפי שערי באסינתא — יש שורין שעורים בערבות מים להטיל שכר לצורך חופה. ויש אומרים: לשם
5 החתן והכלה זורעין שעורין בעציץ, לומר: פרו ורבו וצמחו כשעורים הללו. רהוה טריח ליה — מתוקנים היו לו כל צרכי חופה וסעודה. איקסב לבריה — שידך לו אשה. וברך משעת
6 אירוסין — שהשמחה במעונו. והריי בהו — לא נתנו לו האשה. שית אריכתא — הוסיף בדמים על "שהכל" ועל ברכת יצירה ראשונה, וחתם בהם בברוך. ולית הלכתא כותיה —
7 כדפרשתיה לעיל. לבי מהולא — לסעודת מילה. חתנים מן המגן — לקמן מפרש למאי הלכתא.

בברכת

1 **והתקין לו ממנו בני עדי עד** — היא הנקבה. שוש תשיש — לפי שאנו צריכין להעלות
2 זכרון וירושלים על ראש שמחתנו. שנאמר (תהלים קלז) "תדבק לשוני לחכי" וגו'. שמה
3 תשמה — ברכה לחתן וכלה שיציליו בשמחה טובה לב. ראשר ברא" — לשם כל ישראל.
4 ולפי שהסדר מותחל מאשר יצר, לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך, כדרך כל
5 ראשי סדרי ברכות. ו"שוש תשיש" ו"שמן תשמו" — מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה
6 לא פתח בה בברוך, שכן תיקנו לכל הברכות
7 שסמוכות אחד הראשונה על הסדר. ו"אשר
8 ברא" מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי
9 המשתה, כשאין שם פנים חדשות — לפיכך
10 אינה מן הסמוכות. והוצרך לפתוח בה בברוך
11 ולסיים בה בברוך. אבל "שהכל ברא לכבודו"
12 אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים
13 שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום שנהג עם
14 אדם הראשון, שנעשה לו שושבין ונתעסק בו.
15 ואסיפה זו כבוד המקום היא, וברכה זו לכך
16 נתקנה. ומשעת אסיפה היא ראיה לברך, אלא
17 מכיון שיש ברכה על הכוס הויקיה לסדרה
18 עלי, מידי דהוה אברכת בשמים וברכת על
19 האור במצאי שבת, דאמרין (ירושלמי דברכות
20 פרק א הלכה ה) רבי מפורן וחורן וסודרן על
21 הכוס, ורבי חייא מבוסן, הואיל ויש שם כוס.
22 ולפי שאינה משאר סדר הברכות, וכולה הודאה
23 אחת — לא חתמו בה בברוך, מידי דהוה אברכת
24 פירות ומצות. וכן ברכת "יוצר האדם" שתיקנה
25 ליצירה ראשונה של אדם הראשון כדלקמן, אי
26 למאן דאמר שתי יצירות הוה, אי למאן דאמר
27 שתי יצירות עלו במחשבה ובתר מחשבה אולין
28 — מכל מקום אינה מסדר ברכות הווה. דהא
29 ביצירה הראשונה אבתי נקבה לא הואי. ואם
30 תאמר: למה היא באה? מתוך שאנו ממכרין על
31 יצירה השניה, תקנו אף על הראשונה שהיא
32 עיקר ותחילתו. והתקין לו ממנו — מגופה
33 מצלעותיו. בני עדי עד — בנין נהוג לדורות.
34 ודוה קרי לה בנין על שם "ויבן את הצלע"
35 (בראשית ב). עקרה — ירושלים. ריעים האהובים
36 — החתן והכלה, שהן ריעים האהובים זה את
37 זה. כמבשר יצירך — כמו שמחת את אדם
38 הראשון. בני עדי עד — כדכתיב "ויטע נן בעדן
39 מקדם, וישם שם" וגו' (שם). משמח חתן וכלה
40 — ובאחרונה "משמח חתן עם הכלה". לפי
41 שמחת ברכה הראשונה לא בשמחת חתונה
42 אנו אומרים, שהרי תפלה היא משתפלים
43 ומברכין שיהו שמחים בהצלחה כל ימיהם,
44 לפיכך אין לחתום בה "משמח חתן עם הכלה",
45 דמשמע איש באשתו, אלא ברוך ה' שמחת את
46 שניהם לעולם, בסיפוק מזונות וכל טוב.
47 ובאחרונה שבה שמעבך להקדוש ברוך הוא
48 שברא חתנות דיוקן איש באשה על ידי שמחה
49 וחדוה. לפיכך יש לחתום "משמח חתן עם
50 הכלה", שהוא לשון שמחת איש באשה. כריך
51 חמש — "שהכל" ראשר יצר" ו"שוש תשיש",
52 "שמח תשמו", "אשר ברא". בריך שית — יוצר
53 האדם" הוסיף. **חדי יצירה הואי** — כמאן דאמר בעירובין (יהא) "ויבן את הצלע" — פרצוף. שמתחילת ברייתו נברא שני פרצופין, זכר ומלפניו נקבה מאחור. שתי יצירות — כמאן
54 דאמר זבז היה, וממנו נבראת האשה, והרי כאן שתי יצירות. בתר מחשבה אולין — ששנים עלו במחשבה להבראות, ונברא אחד. בעירובין בפרק "עושין פסין". מברך שהשמחה במעונו
55 — בתחילת היומין. **בין אפר לחן** — לקראין. מחמת הלולא — קראתי לכם הלום לסעודה. מעיקרא — קודם החופה, אם הזמין קרואים. ואמר להם: מחמת שאני רוצה להכניס בני
56 לחופה. מאיפתי — היא ותחלת שמחת חופה, לברך "שהשמחה במעונו". כבי רפי שערי באסינתא — יש שורין שעורים בערבות מים להטיל שכר לצורך חופה. ויש אומרים: לשם
57 החתן והכלה זורעין שעורין בעציץ, לומר: פרו ורבו וצמחו כשעורים הללו. רהוה טריח ליה — מתוקנים היו לו כל צרכי חופה וסעודה. איקסב לבריה — שידך לו אשה. וברך משעת
58 אירוסין — שהשמחה במעונו. והריי בהו — לא נתנו לו האשה. שית אריכתא — הוסיף בדמים על "שהכל" ועל ברכת יצירה ראשונה, וחתם בהם בברוך. ולית הלכתא כותיה —
59 כדפרשתיה לעיל. לבי מהולא — לסעודת מילה. חתנים מן המגן — לקמן מפרש למאי הלכתא.

כ"י תניא הדיא בברכת המזון — פירש בקונטרס: להצטרף עם שנים לזימון, שהרי הוא חייב בכל המצות. ואין נראה לרבינו יצחק, דאם כן לא אתא לאשמועינן אלא דחייב במצות — הוזה ליה למימר בהדיא דחייב במצותו ועוד: דאם כן מאי פריך ליה מברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המזון, דקאמר ברכה בעשרה מי איכא? אלא על כרחך היינו ברכת המזון, והדרן קשיא לדוכתין, דקתני ואבלים מן המזון, ואוקמינן בברכת המזון. ולפירש הקונטרס לא קשיא מידי, דכי קתני ואבלים מן המזון — היינו להצטרף לזימון, ולומר "נברך שאכלנו משלו", אבל ברכת אבלים שמברכים בברכת המזון — קאמר רבי יוחנן דאינו מן המזון. לכך צריך לפרש: כי תניא הדיא בברכת המזון — היינו ברכת אבלים שבברכת המזון. מכאן משמע שברכת אבלים שבברכת המזון לא הוי אלא בעשרה, מודסליק אדעתיה דקמשך דאירי בברכת אבלים של בברכת המזון, וקאמר בעשרה, וזהו נחיא ליה בהכי אי לאו משום דקתני לעיל בבביתא ואבלים מן המזון, אם כן צריך עשרה. **אלא** כי קאמר רבי יוחנן ברחבה — אי גרסינן "אלא" משמע דהדיא דלעיל נמי מעמיד ברחבה. ותימזה: למה הוצרכו תרי מילי דרבי יוחנן, הדיא דלעיל והך? וצריך לומר דהוא מכלל חברתה אתמור, הדיא דלעיל מכללא דרך. אבל אי לא גרסינן "אלא" — נחיא, דלעיל איירי בשורה וחכא ברחבה בלא פנים חדשות. ומימרא שלישית של רבי יוחנן הוצרך להשמיענו דבפנים חדשות אין אבלים מן המזון. ואי נקט הדיא — הוה אמינא איפכא דוקא מיום ראשון ואילך, אבל ביום ראשון שייכי טפי ומברכים לה בלא עשרה. האומר

כ"י תניא הדיא — פירש בקונטרס: להצטרף עם שנים לזימון, שהרי הוא חייב בכל המצות. ואין נראה לרבינו יצחק, דאם כן לא אתא לאשמועינן אלא דחייב במצות — הוזה ליה למימר בהדיא דחייב במצותו ועוד: דאם כן מאי פריך ליה מברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המזון, דקאמר ברכה בעשרה מי איכא? אלא על כרחך היינו ברכת המזון, והדרן קשיא לדוכתין, דקתני ואבלים מן המזון, ואוקמינן בברכת המזון. ולפירש הקונטרס לא קשיא מידי, דכי קתני ואבלים מן המזון — היינו להצטרף לזימון, ולומר "נברך שאכלנו משלו", אבל ברכת אבלים שמברכים בברכת המזון — קאמר רבי יוחנן דאינו מן המזון. לכך צריך לפרש: כי תניא הדיא בברכת המזון — היינו ברכת אבלים שבברכת המזון. מכאן משמע שברכת אבלים שבברכת המזון לא הוי אלא בעשרה, מודסליק אדעתיה דקמשך דאירי בברכת אבלים של בברכת המזון, וקאמר בעשרה, וזהו נחיא ליה בהכי אי לאו משום דקתני לעיל בבביתא ואבלים מן המזון, אם כן צריך עשרה. **אלא** כי קאמר רבי יוחנן ברחבה — אי גרסינן "אלא" משמע דהדיא דלעיל נמי מעמיד ברחבה. ותימזה: למה הוצרכו תרי מילי דרבי יוחנן, הדיא דלעיל והך? וצריך לומר דהוא מכלל חברתה אתמור, הדיא דלעיל מכללא דרך. אבל אי לא גרסינן "אלא" — נחיא, דלעיל איירי בשורה וחכא ברחבה בלא פנים חדשות. ומימרא שלישית של רבי יוחנן הוצרך להשמיענו דבפנים חדשות אין אבלים מן המזון. ואי נקט הדיא — הוה אמינא איפכא דוקא מיום ראשון ואילך, אבל ביום ראשון שייכי טפי ומברכים לה בלא עשרה. האומר

זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה", מאי "ועוד ידו נטויה"? אמר רב חנן בר רב: הכל יודעין פלה למה נכנסה לחופה, אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נכלה מפיו, אפלו נחתם לו גזר דינו של שבועים שנה לטובה — נהפך עליו לרעה. אתא לנחומי, צעורי קמצער ליה? הכי קאמר ליה: חשיב את לאתפוס אדרא. אמר ליה: קום אימא מלתא פנגד שבחו של הקדוש ברוך הוא. פתח ואמר: האל הגדול ברוך גדלו, אדיר וחוץ פרוו נוראות, מתיח מתים במאמרו, עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, ברוך אתה ה' מתיח המתים. אמר ליה: קום אימא מלתא פנגד אבלים. פתח ואמר: אחינו המיועלים המדוּפְּאִין באבל הזה, תנו לבבכם לחקור את זאת. זאת היא עומדת לעד, נתיב הוא מששת ימי בראשית, רבים שחו רבים ישתו, במששת ראשונים פך משתה אחרונים. אחינו, בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים. אמר אביי: "רבים שתו" — לימא, "רבים ישתו" — לא לימא. "מששת ראשונים" — לימא, "מששת אחרונים" — לא לימא. דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי: לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. אמר רב יוסף: מאי קרא — "בסדום היינו לעמורה דמינו", מאי אהדר ליה — "שמעו דבר ה' קציני סדום וגו'". אמר ליה:

בברכת המזון — להצטרף לשלשה לזמן עליו, שהרי הוא חייב בכל המצות. בשורה — כשהיו חורין מן הקבר היו עושין שורה סביב האבל לנחמו, ומושיבין אותו, וכן עומדים סביב. ואמרין בסנהדרין (יטא.) אין שורה פחות מעשרה. ברחבה — כשמברכין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, כדאמרין במועד קטן (כ"ב.) היו מברין אותו ברחבה ומברכין שם ברכת אבלים, כדמפרש לקמיה, "ברוך מנחם אבלים". אמר ליה — למתורגמניה. כל קביל ינוקא — לנגד המאורע, דברים נוחמים על מיתת הילד, וירא ה' — מה עשו אבות. וינאץ מבעם — שהבעיהוהו, וגרמו לו לפקד על בניהם ובנותיהם. ואית דאמר — לא תיעק היה המת אלא בחור היה, והך קרא אמר: "על בחוריו" וגו'. של שבועים שנה — "ועד" דריש כמו "ועד", עולמו של אדם, נטויה — נחפת מטוב לרע. אתא לנחומי צעורי מצער ליה — בתמידי: מוכיח על פניו שבשביל עונו עשו בנא? חשיב את לאתפוס אדרא — חשוב אתה למעלה לתופשך ואת בניך בעון הדור, דקיימא לך: בומן שצדיקים בדור — צדיקים נתפסים על הדור. שנאמר "וממקדשי תחלו" (יחזקאל טו.) האל הגדול ברוך גדולו — בברוך פתח בה, "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל הגדול" וכו'. אחינו המיועלים כו' — ברכה הסמוכה לחברתה היא, וכן סודותה על הסדר. באבל הזה תנו לבבכם לחקור זאת שזאת עומדת לעד — שהכל מתים, ולא תבכו יותר מדאי. משתה הראשונים לימא — משתה ראשונים הוא. בביתו של אברהם — שגמל חסדים, דכתיב (בראשית כא) "ויטע אשל", ראשי תיבות: אכילה שותה ליה. עשרה כוסות — להרבות לו בשתיה, כדכתיב (משלי לא) "תנו שבר לאוהב, ויין למרי נפש". קודם אכילה — שהיו רגילין להמשיך פרפראות לפני סעודה, כגון כיסנין וסופגנין ואיסקריטין, ובאותם פרפראות משקין לאבל שלש כוסות. אחד כנגד הזן — על כל ברכה שותה הכוס, ומוזגין לו אחד. כנגד חוני העיר — תקנו להם ברכה עליו, לפי שהיו שמישי העיר להתעסק במתים ובשאר צרכי ציבור. פרנסי העיר — שהיו עשירים מבזבזים ממונם לקבורת עניים. כנגד בית המקדש — תקנו עליו ברכת נוחמים, שיתחננו המקום בבנינו מאבלנו, שאנו מתאבלים עליו כעל מת. כנגד רבן גמליאל — לקמן מפרש. ליושנה — עשרה כוסות. הוצאת המת — שהיו קוברים אותו בכלים יקרים כגון שיראין וסרקות. בצדרא בר זוזא — בגד קבוס שאינו שוה אלא דינר. האומר

קום אימא מלתא פנגד מנחמי אבלים. פתח ואמר: אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים, הפחזקים בבריתו של אברהם אבינו, (שנאמר: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'"). אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם, ברוך אתה משלם הגמול. אמר ליה: קום אימא מלתא פנגד כל ישראל. פתח ואמר: רבון העולמים, פדה והצל מלש הושע עמך ישראל מן הדבר, ומן החרב, ומן הביזה, ומן השדפון, ומן החרקון, ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. מרם נקרא ואתה תענה, ברוך אתה עוצר המגפה. אמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: עשרה כוסות תקנו חכמים בבית האבלי, שלשה קודם אכילה — כדי לפתוח את בני מעיו, שלשה בתוך אכילה — כדי לשרות אכילה שבמעיו, וארבעה לאחר אכילה — אחד כנגד "הזן", ואחד כנגד ברכת הארץ, ואחד כנגד "בונה ירושלים", ואחד כנגד "הפזב והמטיב". הוסיפו עליהם ארבעה: אחד כנגד חוני העיר, ואחד כנגד פרנסי העיר, ואחד כנגד בית המקדש, ואחד כנגד רבן גמליאל. התחילו, היו שותין ומושתפרין. החזירו הדבר ליושנה. מאי רבן גמליאל? דתניא: בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממותתו, עד שהיו מנחמים אותו ובוחרין. עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות בעצמו, והוציא והוציא בכלי פשתן. ונהגו כל העם אחריו להוציא בכלי פשתן, אמר רב פפא: והאידנא נהוג עלמא אפילו בצדרא בר זוזא. אמר רבי אלעזר

רב חיאי, ואילו בדבריו צעיר קמצער ליה – ציער אותו בכך
שדרש לו שמחות עונו מת בנו. מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה
יהודה בר נחמני, אף על פי שאתה לא חטאת, מכל מקום מת בכך
בעון הדור, ובכך ניחמו דחשיב את לאתפסי אדרא – חשוב אתה
בשמים להיות נתפס אתה ובנך בעון הדור.
אמר ליה ריש לקיש ליהודה בר נחמני, קום אימא מלתא – קום
אמור דבר בנגד שקחו של הקדוש ברוך הוא. וזמכאן ואילך הוא
נוסח ברכת האבלים, ומבואר שיהודה בר נחמני ברך ברכות אלו
ביום השני לאבלות, שהרי בא לנחמו רק 'למחר', כאמור לעיל,
ומכאן מוכיחה הגמרא שמברכים ברכה זו אף ביום השני, אם באו
פנים חדשות.
פתח ואמר ברכה ראשונה מברכות אבלים, 'ברוך אתה ה' אלקינו
מלך העולם, האל הגדול ברוך גדול, אדיר וחקוק ברוך נוראות, מחיה
מתים במאמרו, עושה גדולות עד אין חקר, ונפלאות עד אין מספר,
ברוך אתה ה' מחיה המתים'.
אמר ליה ריש לקיש, קום אימא מלתא בנגד אבלים. פתח ואמר
ברכה שניה, 'אחינו המיועלים המדובבין באכל הוה, הנו לבבכם
לחקור את זאת – ענין המות, ותמצאו שזאת היא עומדת לעד –
שהכל מתים. נתיב הוא מששת ימי בראשית – זו היא דרך העולם
מששת ימי בראשית, ולפיכך אל תבכו יותר מדי, רבים שתו ורבים
ישתו – רבים מתו ורבים ימותו, במששת ראשונים כך משתה
אחרונים – כשם שראשונים מתו כך ימותו אחרונים, אחינו, בעל
נחמית ינחם אתכם, ברוך אתה ה' מנחם אבלים'.
קודם שהגמרא ממשיכה בברכת אבלים, מפסיקה הגמרא כדי
להביא דעת אביי בנוסח ברכה זו. אמר אביי, 'רבים שתו' לימא –
יש לומר, אך 'רבים ישתו' לא לימא – לא יאמר. וכן 'מששת
ראשונים' לימא, אך 'מששת אחרונים' לא לימא. והטעם, דאמר רבי
שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי, 'לעולם אל יפתח אדם
פיו לשמן, ולפיכך אין להזכיר את ענין מיתת החיים.
וראיה לדבר: אמר רב יוסף, מאי קרא – מאיזה פסוק לומדים שלא
יפתח אדם פיו לשון, שאמר ישיעיה הנביא (ישעיה כ א) 'לולי ה'
צבאות הותיר לנו שריד, כמעט כסדום היינו, לעמורה דמינו,
כלומר, לולי רחמי ה', כמעט שהיה גורלינו כגורלם של אנשי
סדום ועמורה שנאבדו לגמרי מהעולם. מאי אהדר ליה – ומה
השיבה על כך מדת הדיון, שמעו דבר ה' קציני סדם וגו' האינו
תורת אלהינו עם עמורה, שכינו את השרים והעם כאנשי סדום
ועמורה, ושם ממשיך הנביא בנבואת חורבן ועונש. הרי שכיון
שהזכיר הנביא שראויים הם לכלילין כסדום ועמורה, התעוררה
מדת הדין עליהם.
ממשיכה הגמרא בנוסח ברכת אבלים: אמר ליה ריש לקיש, קום
אימא מלתא בנגד מנחמי אבלים. פתח ואמר ברכה שלישית, 'אחינו
גומלי חסדים בני גומלי חסדים, המחזיקים בכריתו של אברהם אבינו
שהתייחד במידת החסד, (שנאמר) 'כי ידעתי למען אשר יצא את
בני וגו' ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט',
הרי שמדתו היתה מדת החסד, אחינו המנחמים, בעל הנמול ושלם
לכם גמולכם, ברוך אתה ה' משלם הנמול'.
אמר ליה ריש לקיש, קום אימא מלתא בנגד כל ישראל. פתח ואמר
ברכה רביעית, 'רבון העולמים, פרה והצל, מלט, הושע עמך ישראל,
מן תהרב ומן תתקבץ ומן תבנה – שבי, וזמן השדפון וזמן התקון –
מכות תבואה שבשדות, ומכל מיני פורעניות המתרגשות ופאות
לעולם, סרם נקרא ואתה תענה, ברוך אתה ה' עוצר המגפה'.

הגמרא עוברת לדון בענין אחר מעניני אבלות: אמר עולא, ואמרי
לה במתניתא תנא – ויש אומרים כי ענין זה נשנה בברייתא, עשרה
בוסות של יין תקנו חכמים שישתו בבית האבל כדי שירבה בשתיה,
שנאמר (משלי לא ו) 'תנו שכר לאובד ויין לקרי נפש'. וכך הוא סדר
שתייתם, שלשה כוסות קודם אבלה, כדי לפתוח את בני מעיו
לסעודה. שלשה בתוך אבלה, כדי לשרות אכילה שבמעיו, ואברהם

מתרצת הגמרא: כי תנא, הריא מה ששינו בברייתא שהאבל
מצטרף למנין, היינו לזימון בברכת הקוץ, שכיון שהאבל חייב בכל
המצוות, מצטרף הוא לזימון. ואילו כי קאמר רבי יוחנן שאין
אבלים מן המנין, דבריו עוסקים ב'שורה' – כשחוזרים מהקבורה
היו עושים שורה סביב האבל לנחמו, ואין שורה פחות מעשרה,
ואין האבל מצטרף למנין זה.
מקשה הגמרא על תירוצו זה: ואלא לדבריה שדברי רבי יוחנן
עוסקים ב'שורה', יקשה הא דאמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן,
'מברכים ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין, וברכת אבלים
בעשרה ואין אבלים מן המנין', ואין לפרש שדין זה אף הוא עוסק
ב'שורה', שכן ברכת שורה מי אימא, בתמיה, הלא אין אומרים
ב'שורה' רק נחנחמים, ואם כן לגבי מה אמר רבי יוחנן דין זה.
הגמרא מבארת באופן אחר את דברי רבי יוחנן: אלא כי קאמר רבי
יוחנן שאין האבלים מצטרפים למנין, היינו בברכות אבלים
ש'הקבה', שלאחר הקבורה נהגו לערוך ברחוב העיר סעודה
ראשונה הנקראת סעודת הבראה, ושם ברכו ברכות אבלים, כפי
שמביאה הגמרא להלן את נוסח הברכות.
מקשה הגמרא על תירוצו זה: ואלא לפי דבריה שדברי רבי יוחנן
עוסקים ב'ברכת רחבה', איך תפרש הא דאמר רבי יצחק אמר רבי
יוחנן מימרא נוספת, 'מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבועה,
וחתנים מן המנין. וברכת אבלים בעשרה כל שבועה, ואין אבלים מן
המנין', וברכת רחבה כל שבועה מי אימא – וכי ברכת אבלים שייכת
כל שבועת ימי האבלות, והרי אין מברכים אותה אלא ביום
הראשון לאחר הקבורה.
מתרצת הגמרא: משפחה לה – מצינו שמברכים 'ברכת רחבה' אף
בשאר ימי האבלות, היינו בפנים חדשות – כאשר באו מנחמים
חדשים שלא היו שם אתמול, שאז שבים ומברכים את ברכת
האבל.
מוכיחה זאת הגמרא: כי הא דרב תנא בר אבא, מקרי בגיה דריש
לקיש הוה – היה מלמד מקרא לבנו של ריש לקיש, ואמרי לה –
ויש אומרים, מתי בגיה דריש לקיש – שהיה מלמד משנה לבנו של
ריש לקיש. ומעשה שהיה, הוה שקבי ליה ינוקא – שנפטר בנו
הקטן של רב חיאי בר אבא, וימא קמא – ביום הראשון לפטירתו
לא אול לגביה – לא בא ריש לקיש לנחמו, ולמחר, דבריה – הולך
עמו ריש לקיש ליהודה בר נחמני שהיה מתורגמניה – מתורגמן
שלו, לנחמו. אמר ליה ריש לקיש ליהודה בר נחמני, קום אימא
מלתא כל קביל ינוקא – אמור דברי ניחומים כנגד מאורע זה של
מיתת התינוק.
פתח ואמר, נאמר בתורה (דברים לב ט) 'וירא ה' וינאץ כפעם בניו
ובנתיו, מפסוק זה למדנו, שדור שאבות מנאצים – מבעיסים
להקדוש ברוך הוא, כועס על בניה ועל בנותיהם ומתים בשם
קמנים. וכך נדרש הפסוק, וירא ה' את חטא האבות, וינאץ עליהם
מחמת הכעס שהבעיסוהו, שמחמתו הוצרך להעניש את בניהם
ובנותיהם הקטנים.
ואימא דאמרי – יש שאמרו שלא תינוק מת, אלא בחור הוה, והכי
קאמר ליה – וכך דרש יהודה בר נחמני לרב חיאי, נאמר בנביא
(ישעיה ט טו) 'על בן על בחוריו לא ישמח ה', אלא יביא עליהם צרות
וגזירות ואת יתמיו ואת אלמנתיו לא ירחם, כי כל חנה – מחניף
לרשעים, ומרע – עושה רשע, וכל פה דבר נבלה – דברי זנות, כל
זאת – ולמרות שנענשו לא שבו בתשובה, ולפיכך לא שב אפ –
לא נח כעסו, ועוד ידו נטויה להעניש עוד. וכך דרש, מאי 'ועוד'
ידו נטויה, אמר רב חנן בר רב, הכל יודעין בלה למה נכנסה לחופה,
אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו, אפילו נחתם לו גזר
דינו של שבועים שנה למוכה נהפך עליו לרעה. וכך נדרש הפסוק,
'וכל פה דובר נבלה' ענשו יהיה 'ועוד ידו נטויה', ודרש 'ועוד'
מלשון 'עולם ועד', שידו של הקדוש ברוך הוא נטויה להפוך את
כל עולמו של האדם משוב לרע, ש'עולמו' של אדם הוא שבעים
שנה, שנאמר (תהלים צ) 'ימי שנותינו בהם שבועים שנה'.
תמדה הגמרא: הלא יהודה בר נחמני אתא לנחומי – בא לנחם את

54 לה אל תסתתרי ו-תתייחדין עם פלוני, והלכה ונסתרה עמו אחרי
 55 הקניני, וּמַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בבת שבע אשת אוריה החתי, אבל בלא זה
 56 אינה נאסרת, ואיך כאן אמר רבי אלעזר שנאסרת על בעלה
 57 כשטוען פתח פתוח מצאתי, הלא אין כאן עדים ולא קינוי וסתירה.
 58 לפני שמיישבת הגמרא את דברי רבי אלעזר לגבי פתח פתוח
 59 מצאתי, מבררת הגמרא את מה שהביא מ'מעשה שהיה'. תמזה
 60 הגמרא: וְתַכְפֵּיָא – האם סבור אתה שהמעשה של בת שבע שייך
 61 לנידון זה, וכי מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בבת שבע בְּקִינוּי וְסִתְרָה תְּהִי, הלא
 62 בעת שבא דוד על בת שבע היה אוריה החתי במלחמה ולא ידע
 63 כלל שדוד התייחד עמה, ואיך שייך לומר שקינא לה. וְעוֹד קשה,
 64 אם כדבריך שהיה שם קינוי וסתירה, מִי אֶסְרֶיהָ – וכי אסרו את בת
 65 שבע על אוריה, והרי אם היה קינוי וסתירה, היתה נאסרת על
 66 אוריה, ולא יתכן שאסרוה, שהרי הנאסרת על בעלה מחמת זנות
 67 נאסרת גם על הבעול (סוטה כז), ואילו דוד המלך נשא את בת שבע
 68 לאחר מות אוריה החתי, ומכך שלא נאסרה על דוד מוכח שגם
 69 לא נאסרה לאוריה, ועל כרחק שלא היה שם קינוי וסתירה.
 70 מתרצת הגמרא: הָא לֹא קָשְׁיָא, כיון שאין כוונת רבי אלעזר
 71 שמעשה דבת שבע היה בקינוי וסתירה, אלא אדרבה, וְהָכִי קָאָמְרִי,
 72 אֵין הָאִשָּׁה נֶאֱסַרְתָּ עַל בְּעֻלָּה אֱלֵא עַל עֶסְקִי קִינוּי וְסִתְרָה, וראיה
 73 לדבר מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בבת שבע, דְּלֹא תָהִי קִינוּי וְסִתְרָה, ומחמת כן
 74 לֹא אִתְּסַרָא – לא נאסרה.
 75 לאחר שנבארו דברי רבי אלעזר חוזרת הגמרא לקושייתה
 76 בסתירת דבריו: מִכָּל מָקוֹם קָשְׁיָא, שבסוגייתנו אמר רבי אלעזר
 77 שבעל נאמן לאסור את אשתו בטענת פתח פתוח מצאתי, ואילו
 78 במקום אחר אמר רבי אלעזר שקינוי וְסִתְרָה אֵין – שדווקא בקינוי
 79 וסתירה נאסרת, אבל בטענה אחרת, וכגון פֶּתַח פְּתוּחָה, לֹא – אינה
 80 נאסרת.
 81 מתרצת הגמרא: אין לדייק מדברי רבי אלעזר שאינה נאסרת
 82 בטענת פתח פתוח, וראיה לכך, שהרי אף לְטַעְמֵיהָ – לדבריה,
 83 המקשה, שיש לדייק מדברי רבי אלעזר שרק בקינוי וסתירה
 84 נאסרת האשה, אם כן נוסף ונדייק שעל ידי קִינוּי וְסִתְרָה אֵין –
 85 נאסרת האשה, אבל בְּעֵדִים המעידים שזינתה, לֹא – אינה נאסרת,
 86 ובודאי שאין דיוק זה נכון, ואין מי שיאמר שעדי זנות אינם אוסרים
 87 אותה על בעלה, אֱלֵא ודאי אין כוונתו למעט עדים, וכמו כן יש
 88 לומר שאין כוונתו למעט פתח פתוח, שמאחר וברור לבעל
 89 שנבעלה לאדם אחר לפניו, הרי זה כשני עדים שאסרוה, וְהָכִי
 90 קָאָמְרִי רבי אלעזר, אֵין הָאִשָּׁה נֶאֱסַרְתָּ עַל בְּעֻלָּה בְּעַד אֶחָד שְׁמַעֲיָה
 91 שזינתה, אֱלֵא בְּשְׁנֵי עֵדִים שמעידים שזינתה, כיון שהוא דבר
 92 שבערה ואין דבר שבערה פחות משני עדים, ואם היה קִינוּי
 93 וְסִתְרָה, אֲפִילוּ בְּעַד אֶחָד שְׁמַעֲיָה שזינתה נָמִי – גם כן נאסרת, כיון
 94 שיש רגלים לדבר שזינתה. וְטַעַנְתָּ פֶּתַח פְּתוּחָה, בְּשְׁנֵי עֵדִים שזינתה
 95 דְּמִי – הם נחשבים, כיון שברור לו שנבעלה, ולפיכך נאסרת.
 96 ועל כך ממשיך רבי אלעזר ואומר: וְכִי תִּמָּא – ואם תשאל, מַעֲשֵׂה
 97 שְׁהִיָּה בבת שבע, מִמֶּנִּי מַה לֹּא אֶסְרֶיהָ על דוד, הלא עדים רבים היו
 98 שהתייחד עם בת שבע, וכשם שאסורה לבעל ו-לאוריה) כך
 99 אסורה לבעול ו-לדוד, אלא הֵתָם, אִוְנָם הָיוּ – דוד בא עליה שלא
 100 מרצונה, וכיון שכן לא נאסרה על אוריה, שהרי אשת ישראל
 101 שנאנסה אינה נאסרת על בעלה, ומאחר שלא נאסרה על אוריה
 102 לא נאסרה אף על דוד.
 103 מביאה הגמרא תירוץ נוסף מדוע לא נאסרה בת שבע על דוד:
 104 וְאִתְּסַרְתָּ אִמָּא, אף אם נבעלה מרצון לא נאסרה בת שבע לדוד,
 105 כִּי הָא דְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כִּרְ נִחְמֵי אִמָּר רַבִּי יוֹנָתָן,

1 הנושא אשה בחזקת בתולה, ולאחר הביאה הראשונה אִמָּר פֶּתַח
 2 פְּתוּחָה מִצָּאֵי וְאִינָה בתולה, נֶאֱמָר לְאִסְרָהּ עָלָיו, שמאחר ופתחה
 3 פתוח חוששים שמא זינתה בין האירוסין ו-קידושין לנישואין,
 4 ואשת איש שזינתה נאסרת על בעלה, וחייב לגרשה. ואף על פי
 5 שאין עדים על כך שזינתה וגם אין אפשרות לברר את הדבר על
 6 ידי עדים, נאסרה עליו מדין 'שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא',
 7 כלומר, אדם נאמן להעיד ולאסור על עצמו אף דבר שלא ידוע
 8 לנו איסורו, ומעיקר הדין היינו מתירים לו אותו.
 9 מקשה הגמרא: וְאִמָּא – מדוע נאסרת עליו, הלא אף אם נקבל את
 10 דבריו שהיה פתחה פתוח, סָפֵק סָפִיקָא הוּא – שני ספיקות יש כאן,
 11 א. סָפֵק אם נבעלה תִּתְּקִי – אחר שקידשה, סָפֵק אֵין תִּתְּקִי –
 12 שמא היה זה קודם הקידושין, ואף אם זינתה מרצון מותרת. ב. ואף
 13 אִם הִמְצָא לִימָר שהיה זה תִּתְּקִי, עדיין זהו סָפֵק שמא נבעלה
 14 בְּאִוְנָם ולא נאסרה, סָפֵק שמא היה זה בְּרִצּוֹן, ונאסרה. וכלל הוא
 15 בכל התורה ש'ב'ספק ספיקא' יש להקל, ומדוע איפוא נאסרת עליו
 16 כשטוען פתח פתוח מצאתי.
 17 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך רבי אלעזר לומר דין זה
 18 אלא בְּאִשָּׁת בְּהָן, שנאסרת על בעלה אף אם נאנסה, ונמצא שיש
 19 כאן ספק אחד, האם היה זה קודם האירוסין או אחריהם, ומספק
 20 יש להחמיר.
 21 תירוץ נוסף: וְאִתְּסַרְתָּ אִמָּא – ואם תרצה תאמר שרבי אלעזר אמר
 22 את דינו אפילו בְּאִשָּׁת יִשְׂרָאֵל, ומדובר באופן שאנו יודעים
 23 בוודאות שנבעלה אחר הקידושין, כְּגוֹן דְּקָבִיל בָּה אִבּוֹהָ – שאביה
 24 קיבל עבורה קידושין כשהיא היתה פְּתוּחָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם
 25 אֶחָד, שאף אם נבעלה קודם לכן היו בתוליה חוזרים (להלן יא), וכיון
 26 שנמצא פתחה פתוח ודאי שזינתה לאחר שהיתה בת שלש שנים,
 27 והיינו לאחר הקדושין, ושוב אין כאן אלא ספק אחד האם זינתה
 28 באונס או ברצון, ודינו ככל ספק דאורייתא שיש להחמיר.
 29 נמצא לפי האמור שדינו של רבי אלעזר נאמר באופן שיש ספק
 30 אחד שמא זינתה ונאסרה לו, וחידושו של רבי אלעזר שאף על פי
 31 שאין עדים על כך שזינתה וגם אין אפשרות לברר את הדבר על
 32 ידי עדים, מכל מקום אדם יכול לאסור אותה על עצמו. מקשה
 33 הגמרא: אם כן, מִי קָא מַשְׁמַע לְו רבי אלעזר, הלא כבר שנינו
 34 במשנה שאדם יכול לאסור דבר על עצמו אף בלא עדים, דְּתַנִּינָא
 35 בַּמִּשְׁנָה (קידושין סה), הָאִמָּר קִדְּשִׁתִּי, וְהִיא מִכְחִישִׁתוּ
 36 וְאִמָּרְתָּ לֹא קִדְּשִׁנִּי, הִיא מוֹתֵרָת בְּרִצּוֹנִי – להנשא לאחיו או
 37 לאביו, כיון שהיא טוענת שלא התקדשה לו ואינו נאמן לאוסרה,
 38 אך כלפי עצמו הוא נאמן שקידשה, ולכן הוּא אִסוּר בְּרִצּוּבִיתָהּ –
 39 לישא את אחותה, את אמה או את בתה. והוא הדין כאן שלגבי
 40 עצמו הוא נאמן לומר שמצא פתח פתוח, ואשתו אסורה עליו, ומה
 41 חידש בזה רבי אלעזר.
 42 מתרצת הגמרא: מְהוּ דְּתִימָא – לולי דברי רבי אלעזר היה מקום
 43 לומר שדווקא הֵתָם, לגבי קידושין, נאמן לאסור על עצמו את
 44 קרובותיה, כיון דְּוִדְאִי קִים לִיה – שיודע בוודאות שקידשה, ואין
 45 מקום לטעות בדבר, אֲכַל הָבָא, לגבי טענת פתח פתוח, כיון שעד
 46 עתה היה בחור יתכן דְּמִיָּקָם הוּא דְּלֹא קִים לִיה – אינו בקי מהו פתח
 47 פתוח, ולכן טעה וסבר שפתחה פתוח, אבל באמת היתה בתולה,
 48 ואינה נאסרת עליו בטענתו, קָא מַשְׁמַע לְו רבי אלעזר שכיון שהוא
 49 טוען בוודאות שמצא פתח פתוח, הרי היא אסורה עליו.
 50 מקשה הגמרא: וְכִי אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר הָכִי – וכי יתכן שרבי אלעזר
 51 סובר, כשנאשה שזינתה נאסרת על בעלה אף אם אין עדות
 52 בדבר, וְהָאִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין הָאִשָּׁה נֶאֱסַרְתָּ עַל בְּעֻלָּה ללא עדים
 53 שזינתה אֱלֵא עַל יְדֵי עֶסְקִי קִינוּי וְסִתְרָה – אם קינא לה בעלה ואמר

האומר פתח פתוח מצאתי בו – פירש בקונטרס דטענט דמים לא קאמר, בגון שנאבדה המפה או שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם דמים. ורבינו חננאל מפרש: דבוגרת ומוכת עץ אין להם דמים, אבל אין פתוח פתוח ויכול לטעון טענת פתח פתוח. וקשה לפירוש רבינו חננאל, דאמרין ב"אלו נערות" (כתובות לו,א): ובוגרת אין לה טענת בתולים; והאמר רב בוגרת נחתום לה לילה לאשונה. ומשני: אי

דקא טעין טענת דמים – הכי נמי, הכא במאי עסקין – דקטעין טענת פתח פתוח. משמע דפתחה פתוח, ויש לה דמים! ויש לומר: דרבינו חננאל גריס בגיטא ראשונה שהיתה בספרים: אי דקא טעין טענת פתח פתוח – הכי נמי, הכא במאי עסקין – דקא טעין טענת דמים. והכי פירושו: דפתחה פתוחה נחתום לה לילה לאשונה. ומדלתין כל הלילה בדם בתולים – משמע דאיכא בוגרת דאית לה דם בתולים טובא, אם כן אי אפשר לשום בוגרת שלא ידא פתחה סתום. אפילו אין לה דמים, ואם כן יש לה טענת בתולים בפתח פתוח! ומשני: אי דקטעין פתח פתוח – הכי נמי דיש לה טענת בתולים. הכא במאי עסקין? דלית לה טענת בתולים – בטענת דמים, משום דאיכא בוגרת דדמיה בלין. ומדו, בירושלמי משמע לא כפירוש רבינו חננאל, דקאמר הוה רבי יונה בשם רבי קריספא: בוגרת כהנית פתוחה של יין ויש לישב: דלענין דמים קאמר, משום דסתם חבית סתומה לעולם יש בה יין, שאין דרך לסתום חבית ריקנית. אבל חבית פתוחה – פעמים יש לה יין, פעמים אין בה יין. כך בוגרת, פעמים אין לה דמים פעמים יש לה. ומשום הכי אין לה טענת דמים כדפירוש רבינו חננאל. וכדאמר בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נט,א): פרט לבוגרת שכלו בתולה. **לא** צריכא באשת כהן – ואם תאמר: ונוקמה אחזקתה שהיא כשרה לכהונה, וינמא דלאו תחתיו וינתנה ויש לומר: דארובה, אית לן למימר דחשאת נבעלה, דאוקמה אחזקת הגוף שהיתה בתולה.

ואי בעית אימא באשת ישראל דקבל בה אביה קידושין פתוחה מבת שלש שנים – ואם

תאמר: אבתי איכא ספק ספיקא; ספק באונס ספק ברצון, ואם תמצא לומר ברצון – ספק כשהיא קטנה, ופתוי קטנה אונס הוא, כדאמרין ב"הא על יבמתו" (יבמות סא,ב) ויל: דשם אונס חד הוא. ואם תאמר: ונוקמה בחזקת דיתר לבעלה! ויש לומר: דאונסא קלא אית לה, כדאמרין בירושלמי ואונסא יש לו קול, דחשאת דליכא קלא – הוי ליה רצון רובא ומיעוט אונס, ורובא חזקה רובא עדיף. ואם תאמר: אם כן בספק ספיקא נמי תיאסר, דספק אונס כמאן דליתיה דמי, ולא נשאר אלא חד ספק, ספק תחתיו, ובהא לא שייך לאוקמה בחזקת דיתר, כדפירשתי ואומר רבינו יצחק: דהאי רובא דברעין אינו רוב גמור, אלא הוי מדרבנן, דהלכך במקום ספק ספיקא – שרי, ובמקום חד ספיקא – חשבי רבנן רצון לגבי אונס רובא. ואשכחן כי האי גזונא גבי תינוק שנמצא בצד העיסה (קדושין פא,). דלא הוי רובא אלא מדרבנן, ולהכי קאמר רבי יוחנן הוה דאין שורפין עליו את התרומה. ואם תאמר: אבתי באשת כהן ובקבל אביה קדושין פתוחה מבת שלש לישראל איכא ספק ספיקא, דספק מוכת עץ ספק דרוסת איש, ובאשת כהן אית לן למימר: אם תמצא לומר דאינה מוכת עץ – מכל מקום ספק תחתיו ספק אין תחתיו. אשת ישראל, אם תמצא לומר דאינה מוכת עץ – ספק באונס ספק ברצון. ואין לומר דמוכת עץ לא שכיח, דהא אמרין ב"אלו נערות" (כתובות

לז,ב) גבי סומא שאין לה טענת בתולים מפני שנחטבה על גבי קרקע. ופריך: כולוה נמי חבוטי מייבטסן! אם כן שכיח! ולפירוש רבינו חננאל דמוכת עץ פתוחה סתום – אתי שפיר. ויש לומר: דאם איתא דמוכת עץ היא – הויה טוענת, דאין גנאי בכך כמו בביאת אונס, ומדלא טענה – אין להסתפק בכך. **ומי** אמר רבי אלעזר הכי והאמר רבי אלעזר בו? תימא: השתא דבעי למימר דלא מהימן אפילו לשויה עליה חתיבה דאיסורא – תיקשי ליה מתניתין דהאומר לאשה קידשתין! ויש לומר: דסבירא ליה למקשן דאין דבר שבערות פחות משנים, ואפילו ראה אדם שזויתה אשתו, רק שלא היה שם עדים – לא היתה נאסרת עליו. והלכך, ממנתין לא קשיא ליה מדרי, דקדושתה בעדים קאמר, ומקדש אפילו בעד אחד – אין חורשין לקדושי. אבל אדא דאמר רבי אלעזר דנאמן בלא עדים לומר דמצא פתח פתוח – פריך שפיר. **קנינו** וסתירה אין עדים לא – הכי נמי דלא אתא למעט על פי עצמו, דבעדים דמי, כיון דקם ליה.

מפני מה לא אסורה – פירש הקונטרס: והלא אותו מעשה בעדים הוה. ואין נראה, דהוי ידידו לרבים הוה שהביאה לביתו – מכל מקום לא ראו במכחול בשפופרת, שבפני בני אדם לא שמשו! ונראה לרבינו יצחק לפרש: ואם תאמר דפתח פתוח כשני עדים דמי – אמאי לא אסורה לרוד? דרוד היה יודע בדיא שנבעלה, ואף על פי שעשה ששובה מכל מקום עיכבה. ואם היתה אסורה לו – לא היה אותו צדיק לוקח לו לאשה.

האומר פתח פתוח מצאתי – וטענת דמים אין לו, בגון שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם דם בתולים, כדלקמן (כתובות יב,). או שנאבדה ממנו מפה, ולא ידע אם היה דם אם לאו. אבל זאת ברורה לו, שפתח פתוח מצא. **נאמן** לאסרה עליו – ואף על פי שאין חדרר הוה יכול להתברר אלא על פיו, לגבי נפשיה הוי מהימן לשויה עליה חתיבה דאיסורא, אבל להפסידה כתובתה – לא

מהימן, **ואמאי** – מיתסר עליה, אפילו אי מהימנת ליה דנבעלה, ספק תחתיו – משנתאסרה וינתה. ספק אין תחתיו – אלא קודם שנאסרה וינתה. ספק באונס – ואונסה שריא באשת ישראל, כדלקמן (נא,ב) מ"דוהא לא נתפשה. באשת כהן – שהאונס אסור בה. הלכך, חד ספק הוא. פתוחה מבת שלש שנים – ועכשיו היא גדולה, ופיתיה פיתוי ואינו אונס. הלכך, חד ספק איכא – ספק אונס ספק רצון. אבל ספק תחתיו ספק אין תחתיו – ליכא, שאילו נבעלה קודם לכן – הוי בתוליה חזריה, כדתנן במסכת נדה (מד,ב) פחות מכאן – כנותן אצבע בעין, שהדמעה יוצאת וחוזרת. **מאי** קמשמע לן תנינא – שאדם נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו. הוא אסור בקרובותיה – באמה ובתה ואחותה, דשזיניה אנפשיה חתיבה דאיסורא. והוי מותרת בקרובי – שהרי אינה מודה בקידושין, ובמסכת קידושין מוקמינן לה באומרה קידשתיה בפני עדים, והלכו להם למדינת דים. ודואי קים ליה – שקדשה. **אבל** הכא – אימא: מתוך שפני היה, ואינו בקי – מיקם הוא דלא קים ליה. כסבור שנמצא פתח פתוח, ואינו כן, ולא תיאסר, קמשמע לן. ופי' **אמר רבי אלעזר** הכי – ראשה מונה נאסרת על פי בעלה. קנינו – שאמר לה: אל תסתרי עם פלוני. וסתירה – שבאו עדים שנסתרה עמו אחר קנינו, ובמעשה שהיה – דבת שבע ותכבדא – דהכי אמר רבי אלעזר? מעשה שהיה מי היה ביד קנינו? ועוד מי אסרה – על אוריה: דאילו נאסרה על אוריה – נאסרה אף על דוד, דקיימא לן (סוטה כז,ב) בשם שאסרה לבעל, כך אסורה לבעל. **הא לא קשיא** – כלומר, משום הא קושיא לא תדחיה לרבי אלעזר. הכי קאמר אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קנינו וסתירה ממעשה שהיה – ממעשה דבת שבע אנו למדין, כן, שלא היה שם קנינו וסתירה, ולא אסורה. עדים לא – בתמימה יש עדים שזויתה, שמה אינה נאסרת בלא קנינו! והא כתיב (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר, ועוד, הא לא נתפשה אסורה? אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד – דיליף (סוטה ג,ב) "דבר" "דבר" ממנו. וקנינו וסתירה – אם יש עדים שקינא לה, ויש עדים שנסתרה אחר קנינו. **אפילו** בעד אחד – אפילו אין בטומאה אלא עד אחד – נאמן, דכתיב (במדבר ד) "ועד אין בה", ואמר מר (סוטה ב,ב) כל מקום שנאמר "עד" – הרי כאן שנים, וקאמר רחמנא "עד אין בה" תרי, אלא חד. "והיא לא נתפשה" – אסורה, שרגלים לרבי שזויתה, שהרי קינא לה ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא טמאה, ומהשתא לא תקשי לך דרבי אלעזר, דפתח פתוח לאסורה על עצמו כשני עדים דמי, שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה. **מפני** מה לא אסורה – על דוד, שהרי עדים חרבה ידעו.

גב

כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו — פירש בקונטרס: שאם ימות במלחמה — ידא גט משעת כתיבתו. וקשה לרבינו תם: דאם כן מאי כל היוצא, אם לא מהני אלא למי שאין לו בנים ויש לו יבם? ועוד: דתנן ב"מ שאחור" (גיטין עג,א) מה היא באותן הימים רבי יהודה אומר: הרי היא כאשת איש לכל דבריה, וקאי אמאי דקתני לעיל מינה: "הרי זה גיטך מהיום אם מת". וכן משמע בתוספתא. אלא, אף על גב דאמר "מהיום" — היא אשת איש גמורה, כדמפרש בגמרא באומר "מעת שאני בעולם", פירוש: דהאי דאמר "מהיום" לא שיחול מיד, אלא דעתו שיחול שעה אחת קודם מיתתו, דהיינו מעת שהוא בעולם. ולא אמר "מהיום" אלא למעוטי לאחר מיתה, כלומר: מאותו יום שאני בעולם ידא גט. ומיהו, יש לחלק בין "מהיום" לפירש בהדיא שיחול משעת כתיבה — דעל כרחק משעת כתיבה קאמר שיהא גט. ועוד כרחק דאפילו אמר: "מהיום" יש ליישב פירוש הקונטרס, דלאו דוקא פירש שאם ימות במלחמה, אלא היו מתנים אם לא יחזור מן המלחמה. ואגב ריהטתה נקט בקונטרס אם ימות, דסתם מי שאינו חוזר מן המלחמה אינו חוזר לפי שמת. אלא הוא הדין אם נשבה. והשתא "מהיום" דהכא אין שייך לומר "מעת שאני בעולם" כההוא "דימי שאחור", אלא "מהיום" — מיום כתיבה קאמר. ואם תאמר: והרי חזר אוריה ונתבל הגט! ויש לומר: שהיה מתנה אם לא יחזור בסוף המלחמה, דהרי לא חזר לבסוף. ונתיא לפירוש זה הא דאמרין בפרק "הזהב" (בבא מציעא נט,א): נח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו בריבם. ומפיק ליה מתיא מעשה דבת שבע, דספק אשת איש הוא, דלמא יחזור מן המלחמה. ורבינו תם מפרש: כותב גט כריתות לגמרי, בלא שום תנאי. ולפירושו קשה: אמאי קרי לה ספק אשת איש? הא הואי גרשה גמורה ואומר רבינו תם: דקרי לה ספק אשת איש לפי שהיו מגרשין בינינא. שלא ידא נודע ויפצו עליהם בני אדם לקדשם. ולפירוש הקונטרס קשה קצת איך בא עליה? למה לא היה ירא שמו יחזור! **א'** למיתב לה כתובה כו' — משמע, אם היה בא לבית דין — היה נאמן להפסידה כתובתה, אף על פי שלאסרה עליו לא היה נאמן, משום דאית לן למימר דשמו אינו בקי בפתח פתוח, ואוקמה בחזקת היתר. אבל מכל מקום כתובתה הפסידה, אף על פי שיש לנו לומר שטועה בפתח פתוח, דאית לן למימר אוקי ממונא בחזקת מריה. וקשה: דאמאי מפסידה כתובתה? והא הוה ספק ספיקא: ספק אי הוא בקי בפתח פתוח אם לאו, ואם תמצא לומר פתח פתוח הוה — ספק באונס ספק ברצון, דאפילו אשת חזן באונס לא מפסידה כתובתה! ואין לומר דאפילו בספק ספיקא מפסידה כתובתה משום דמוקמינן ממונא בחזקתיה — דהא לקמן (יב,ב) גבי "משארשתני נאנסתי", והוא אומר "לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת והיה מקחי מקח טעות", ואיכא מאן דמפרש לקמן (יא,ג): מקח טעות ממאנתים, אבל מנה אית לה. אלא מאי משום דבאונו מנה הוי ספק ספיקא — לא מפסידה: דספק קודם שנתארה ספק אחר שנתארה, ואם תמצא לומר אחר שנתארה — אימור באונס הוה. דאי אמרת דאפילו בספק ספיקא מפסידה — אמאי אית לה אפילו מנה? ויש לומר: דלא חשיב ספק ספיקא כהאי גוונא. משום דהאי ספיקא שמו באונס היה — לא חשיב ספיקא גמורה למיתב לה כתובה, דאימור קודם שנתארה נאנסה. והשתא אתי שפיר הא דתנן במתניתין (כתובות יג,א): היא אומרת "מוכת עץ אני", והוא אומר "לא כי אלא דרוסת איש את" וקאמר רבי יודישע שאינה נאמנת ומפסדת כתובתה, אי לרבי יוחנן — מנה, אי לרבי אלעזר — ולא כלום. ואף על גב דהוי ספק ספיקא: ספק מוכח עץ ויש לה כתובה, ואפילו אם תמצא לומר דרוסת איש — אימור תאנה נאנסה ונסתחפה פתח ויש לה כתובה. אלא דהאי ספק באונס לא חשיב ספק, ב דאימור קודם שנתארה נאנסה. ועוד אומר רבינו יצחק: דמוכח עץ לא שכיח, דהא דאמרין (כתובות לו,ב): כולוה נמי חבטי מיתבטן — היינו אליבא דרבן גמליאל, אבל רבי יהושע שמעינן דלית ליה טעמא דמיתבטן, דקאמר התם (לקמן לו,א): חרשת ושוטה יש להן טענת בתולין, והיינו משום דסבירא ליה דחבטא לא שכיחא. **מא'** לאו דקא טעין טענת פתח פתוח — נראה לפרש דקסלקא דעתיה דבטענת דמיס ליכא למיחש לאיקרורי דעתא, דכיון דליכא דם לבו נוקפא ואין מתקרי. אבל בפתח פתוח — איכא למיחש שמו יתקרי. **נאמן** כתובתה איצטריך ליה לאשמעינן, דלא תימא דלא ידא נאמן, אף על גב דקים ליה בפתח פתוח דנימא במיד משקר להפסידה כתובתה. ורבי אלעזר נמי מצי סבר דנאמן להפסידה, ונקט לאסרה לרבותא, וכל שכן דנאמן להפסיד כתובתה, כדמוכח הוסיגא דלעיל. וזמיהו, בירושלמי משמע דלרבי אלעזר אינו נאמן להפסיד כתובתה! **אבל** בגליל מצי טעין — ואם תאמר: מנא ליה? דלמא ביהודה נאמנת לומר שבא עליה באירוסין ולא בגליל, אבל כשטוענת בתולה הייתי — בגליל נמי מהימנא? ויש לומר: דמשמע ליה אינו יכול לטעון טענת בתולים בכל ענין, בין שאומרת שבא עליה מן האירוסין בין שאומרת פתח נשל מנא. דביהודה נאמנת במגו דאי בעיא אמרה באירוסין בא עליה. ולא בגליל, דליכא מגו. אבל קשה: דמייית מדייקא, וזהו ליה לאתויי מרישא. דקתני (כתובות יב,ב): בתולה אלמנה מן האירוסין כו' ויש להן טענת בתולין. ועל כרחק לענין כתובה איירי, דלאסרה עליו — אפילו מן הנשואין נמי יש לה טענת בתולין, כיון דבנסה בחזקת בתולה, כדמוכח לקמן (יב,א), דפרקי: וניחוש שמו תחתיו וזניהו! **מא'** לאו דקא טעין טענת פתח פתוח — וביהודה אף על גב דאיכא חזקה לא מהימן, כדפירש בקונטרס. אי נמי: כיון דמתייחד עמה — ודאי בא עליה, ולא מוקי איניש אנפשיה. ואף על גב דגבי יבמה אמרין (יבמות קיא,ב) דער שלשים יום מוקי אנפשיה — רוב פעמים לא מוקי אנפשיה אפילו שעה אחת, דעל דעת כן מתייחד ונמנה, ואיתרע חזקה.

לא דקא טעין טענת דמים — דהויא טענה ברורה, מדאין סדינין מלוכלכים בדם. ונראה דבטענת פתח פתוח וטענת דמים דשמעתין, איירי שהיא טוענת שהוא בא עליה באירוסין, או אומרת בתולה הייתי. ואם תאמר: ונתימנא לדידא במגו דאי בעיא אמרה משארשתני נאנסתי דנאמנת לרבן גמליאל, דפסקין לקמן (יג,א) כוחותיה ויש לומר: דאינה מודה ברצון שנבעלה מאחר. ועוד: דאין זה מגו, ומיפסלא נפשה מבהרנה. אבל קשה: דלימננה במגו דאי בעיא אמרה מוכח עץ אני, אפילו לרבנן דלקמן (יא,ב) דאמר מוכח עץ כתובתה מגו. מנה, דאין זה מגו דאינה רוצה להפסיד כלום מכתובתה — מכל מקום נאמנת במגו, דאי בעיא אמרה מוכח עץ אני תחתך, ונסתחפה שדהו לכך נראה דהוי מגו במקום חזקה, דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. אף על גב דבעיא היא בפרק קמא דבבא בתרא (ה,ב) אי אמרין מגו במקום חזקה או לא, שמו חזקה דהכא עדיפא. ואי לא אמרין מגו להרזיה — אתי נמי שפיר.

גט כריתות כותב לאשתו — שאם ימות במלחמה ידא גט מיום כתיבתו. והרי מת אוריה במלחמה. דכתיב — במלחמת שאול "ואת אחיך" כו', דוד למד משי אביו להנהיג שאף היוצאין למלחמותיו עושין כן. דברים המעורבים בינו לבניו — אלו קדושין. תקח — תטול מביניהם על ידי גט. **אף** **אנן** **נפי תנינא** — דטוען "פתח פתוח מצאנו" אסרה עליו, ולא אמרין לא קים ליה. **איקרורי דעתא** — עד שני בשבת הבאה. ולמאי — קפדי רבנן אי מקרא דעתיה. נתיב לה — מה לנו להפסידה? והרי הוא נותן מדעת. **אלא לאו לאוסרה** — הוא דקפדינן, שלא יקרר דעתו ויקיים את האסורה לו. אלא, כי אתי וטעין — אסרין לה עליה. טענת דמים — דטענה מבוררת היא, וליכא למימר לא קים ליה. אבל בפתח פתוח — אימא לך לא קים ליה. להפסידה כתובתה — על פי עצמו, ושעמא לקמן מפרש: חזקה אין אדם טורח במסערה ומפסידה. **האכלא אצל חמי** — בימים שבין אירוסין לנשואין. אין יכול לשעון טענת בתולים — כשחבט לחופה. **מפני שמתייחד עמה** — ביהודה דהוי מייחדין אותם כדי שיוא לבו סב. ביהודה **אמאי לא** — האומר פשיטא לי שלא באתי אליה, והא דהאי מאחר זינתה — שיהיה עליה חתיבה דאסורה. מה לי גליל מה לי יהודה. **אלא לאו להפסידה כתובתה** — וביהודה לא מפסידה על פיו, דאמרין הוא בא עליה באירוסין, ובגליל מצי טעין, דהא לא נתייחד. **מאי לאו דקמיעין טענת פתח פתוח מצאנו** — דאף על גב דאין עדים בדבר זה ולא טענה מוכחת, אלא עליה סמכין. דאמרין: אי לאו דקשטא הוא — לא היה מפסיד סעודה. ולא ואם היה שונאה — מתחלה היה מגרשה, ולא טרח בסעודה נשואין. ומיהו, ביהודה לא מהימן, שמו בעל בימי אירוסין ושבה, או הערה בה מתוך חבתה, ולא ידע ששיבר בתוליה. **לא דקא טעין טענת דמים** — לעולם אימא לך: דבר שאינו יכול לברר — אינו נאמן להפסיד כתובתה. ודיוקא דמתניתין, דדייקין הא בגליל מצי טעין — דטעין טענת דמים. ובגון שהיו להם שושבינים שמשמשו אותן, ולא נעשית אונאה בדבר, ולא ראה ואיבר, וטענה ברורה היא.

כתובות דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קעא

לא, יתכן שטענת 'פתח פתוח מצאתי' אינה אוסרתו עליו, כיון
שאינו בקי בכך, ושלא כדברי רבי אלעזר.

עד עתה התבארה דעת רבי אלעזר, שהאומר פתח פתוח מצאתי
נאמן לאסרה עליו אפילו ללא עדים מדין 'שויא אנפשיה חתיכה
דאיסורא', אך להפסידה כתובתה אינו נאמן משום שאין לו עדים
על כך. עתה מביאה הגמרא דעה החולקת וסוברת שנאמן גם
להפסידה כתובתה: **אמר רב יהודה, אמר שמואל, האומר פתח
פתוח מצאתי, נאמן לאסרה עליו ואף להפסידה כתובתה, ובטעם**
שיבואר להלן (ז) שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.
שואלת הגמרא: אמר רב יוסף, מאי קא משמע לן – מה חידש
שמואל בדין זה, הלא תנינא בן במשנה (יב), האוכל אצל חמיו
בארץ יהודה סעודת אירוסין שלא בפניו – ואין לו עדים שלא
נתייחד עם ארוסתו, אינו יכול למעון מענת בתולים אחר הנישואין,
מפני שמנהגם היה שפתייחד עמה בשעת סעודת האירוסין, כדי
שהיא ליבו גס בה, ומסתבר שלא זינתה עם אחר אלא שהארוס
עצמו בא עליה כשהתייחדו ולכך אין לה בתולים. ומשמע מדברי
המשנה שדווקא ביהודה הוא דלא מצי מעין – אינו יכול לטעון
טענת בתולים, כיון שהיו מתייחדים בעת האירוסין, הא – אבל
בארץ הגליל שאין נוהגים להתייחד קודם הנישואין, מצי מעין –
יכול לטעון שלא מצא לה בתולים. ויש לברר, למאי – לגבי מה
יכול לטעון כן, אי כדי לאוסרה עליו כיון שזינתה תחתיו, אם כן
ביהודה אמאי לא – מדוע בארץ יהודה אינו נאמן לטעון שלא בא
עליה בשעה שנתייחדו, והרי אדם יכול לאסור על עצמו כל דבר
מדין 'שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא', וכיון שטוען בבירור שלא
בא עליה ומכל מקום היתה בעולה, נמצא שלדבריו ודאי זינתה,
ואסרה על עצמו. אלא לאו – על כרחך שדין זה שחילקה המשנה
בין יהודה לגליל היינו לענין להפסידה כתובתה, ודקא מעין מענת
– וטענתה היא שנשאה בחזקת בתולה ומצאה בעולה, והרי זה
מקח טעות ויכול להוציאה בלא כתובה, ומאי לאו – האם אין
מדובר אף באופן דקא מעין מענת פתח פתוח מצאתי, ולא רק
כשטוען שלא מצא לה דם בתולים, ועם זאת נאמן להפסידה
כתובתה, ומבואר כדברי שמואל שבמקום שאין נוהגים להתייחד
קודם הנישואין נאמן החתן לומר שמצא פתח פתוח מצאתי להפסידה
כתובתה, ואין חוששים שהוא משקר, כיון שאין אדם טורח
בסעודה ומפסידה, ואם כן מה חידש שמואל בדבריו.
משיבה הגמרא: לא – מהמשנה לא מוכח חידושו של שמואל, כיון
שאפשר להעמיד את המשנה דווקא באופן דקא מעין מענת דמים
– שטוען שלא מצא דם בתולים בביאה ראשונה, והיו שם
שושבינן שברקו וראו שלא היה דם בשעת ביאה, ומשום כך נאמן
בגליל להפסידה כתובתה, שהרי יש עדים שלא היתה בתולה וורק
ביהודה אינו נאמן כיון שהתייחד עמה בזמן האירוסין, ומן הסתם
בא עליה, אבל היינו יכולים לומר שהטוען פתח פתוח מצאתי
אינו נאמן להפסידה כתובתה, כיון שאי אפשר לברר דבר זה
בעדים וחוששים שהוא משקר, ולכך הוצרך שמואל לחדש ולומר
שאפילו בטענת פתח פתוח מצאתי נאמן להפסיד כתובתה, משום
חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

כל היוצא להלחם במלחמת בית דוד, נט פריהות פותב לאשתו,
ונותן לה אותו בתנאי שאם ימות במלחמה יחול הגט משעת
כתיבתו ויהיה מותרת להנשא לאחר, דבתיב במלחמת שאל
בגלית שהיו אחי דוד במלחמה, ושלח ישי את דוד בנו לדרוש
בשלומם, ואמר לו 'ואת אחיך תפקיד לשלום' – תשגיח לדעת את
שלומם, ואת ערבתם תפקיד' (שמואל א' יז יח), ומבארת הגמרא מאי
'ואת ערבתם תפקיד', תני – ו-שנה רב יוסף, שאלו הם דברים
המעורבין בינו לבין – קידושי נשותיהן, שכביכול יטול את
ואף דוד למד מאביו להנהיג כן במלחמותיו שכל היוצא למלחמה
יתן לאשתו גט על תנאי, ואף אוריה החתי כתב גט כזה לבת שבע
אשתו, וכיון שאכן מת לבסוף במלחמה, התברר למפרע שבשעה
שדוד בא עליה כבר היתה מגורשת מאוריה החתי, ולכך היתה
מותרת לדוד.

עתה מביאה הגמרא ראייה לדינו של רבי אלעזר שהאומר פתח
פתוח מצאתי נאמן לאסרה על עצמו, ואין אומרים כיון שבחור
הוא, שמא אינו בקי בפתח פתוח: **אמר אביי, אף אן נמי תנינא –**
הא אנו שנינו כדעת רבי אלעזר, שנאמן לומר פתח פתוח מצאתי,
שהרי שנינו במשנה (ג) שבתולה נשאת ליום הרביעי, והטעם
מבואר שם משום שבית דין יושבים בשני וחמישי בשבת, ואם
ישאנה ביום רביעי ויהיה לו טענת בתולים, ישכים לבית דין
למחרת ויטען זאת. ומשמע מדברי המשנה, ליום רביעי, אין –
בתולה נשאת, אבל ליום חמישי, לא – אינה נשאת, מאי טעמא –
מדוע אינה יכולה להנשא ביום החמישי, הרי אם תהיה לו טענת
בתולים יוכל לבא לבית דין ביום שני שלאחריו, הרי זהו משום
שחוששים לאיקרוי דעתא – שמא עד יום שני תתקור דעתו ולא
יקפיד עוד על מה שלא מצא בתולים ולא יבא לטעון כן. ויש
לברר, למאי – לגבי מה חששו חכמים שמא תתקור דעתו, ומה
איכפת לנו שלא יבוא לבית דין, אי למיתב לה בתובה – אם החשש
הוא לגבי כתובה, שבאופן שלא מוצא לה בתולים לפי האמת הוא
פטור מלתת כתובה, ואם ימתין עד יום שני שלאחריו תתקור
דעתו, ויתן לה כתובה שלא כדין, מה בכך, הלא כיון שאינו מקפיד
על ממונו, ניתב לה – יתן לה כתובתה כרצונו, ומדוע יתקור
חכמים מחמת כן שצריך לשאת את הבתולה דווקא ביום רביעי.
אלא ודאי החשש הוא לענין לאוסרה עליו, ודקא מעין מענת –
שהוא טוען שלא מצא לה בתולים והיא אסורה עליו מספק שמא
זינתה לאחר הקידושין, שבוה חששו שאם לא יבא לבית דין מיד
למחרת, שמא תתקור דעתו ולא יגרשה, ויקיימנה באיסור. ומאי
לאו – האם אין הכוונה שראייתו שאיננה בתולה משום דקא מעין
מענת פתח פתוח מצאתי ולא היו לה בתולים, ומוכח כדברי רבי
אלעזר שהטוען פתח פתוח מצאתי נאמן לאסרה, ואין אומרים
שמא אינו בקי בכך.

דוחה הגמרא ואומרת: **לא – אין המשנה עוסקת בטוען פתח פתוח**
מצאתי, אלא מדובר באופן דקא מעין מענת דמים – שטוען שלא
מצא דם בתולים בביאה ראשונה, שבענין זה הכל בקיאים, וכיון
שהוא נאמן בטענה זו, גזרו שלא לישא אשה ביום חמישי, כדי
שלא תתקור דעתו וימנע מלבוא לבית דין, אבל באשה שאין לה
דם בתולים, או שאבדה לו המפה ואינו יודע אם היה לה דם או

כתובת אשה הוא מדאורייתא, וחכמים סוברים שכתובת אשה
מדברי סופרים.
מבררת הגמרא: ומאי הוית דאפכת בתרייתא, איפוך קמיינתא – מה
ראית להפוך את השיטות שבברייתא האחרונה, שמא יש להפוך
את השיטות שבברייתא הראשונה, ולומר שרוב שמעון בן
גמליאל סובר שחייב כתובה הוא מדרבנן.
מבאר הגמרא: משום דהא שמעינא ליה – שהרי שמענו לרבן
שמעון בן גמליאל דאמר במקום אחר שכתובת אשה מדאורייתא
היא, ויש להפוך אף את השיטות שבברייתא האחרונה, כדי שגם
בה יתבאר שכן היא דעתו. מבאר הגמרא היכן מצינו כן: דתנן
במשנה (להלן דף), הנושא אשה בקפוטקא ו-שם מקום, וגירשה
בארץ ישראל, נותן לה סכום כתובתה ממעות ארץ ישראל, ואף
על פי שהתחייב לה מעות קפוטקא שהם גדולות יותר, מכל מקום
כיון שכתובת אשה מדרבנן הקילו חכמים בתשלומיה, רבן שמעון
בן גמליאל חולק ואומר, נותן לה ממעות קפוטקא, משום שלדעתו
כתובת אשה מן התורה, וחייבו אליה הוא כמו הלואה, שאם
התחייב בסוג ממון מסוים עליו לפרוע בו, ואף כאן עליו לפרוע
במעות קפוטקא, וכיון שמבואר במשנה שרבן שמעון בן גמליאל
כתובת אשה מן התורה, יש לשנות את הברייתא באופן שגם בה
יבואר כן.
תירוצ נוסף ביישוב הסתירה בדברי רבן שמעון בן גמליאל: ואי
בעית אימא, שאין צורך לשנות את דברי הברייתא, אלא פולה –
כל הברייתא, דברי רבן שמעון בן גמליאל היא, וחסורי מיחסר
והכי קתני – חסרה היא הברייתא ויש להוסיף בה מילים, וכך יש
לשנות בה. מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, אמנם זהו
בבבולא, אבל בתיבת הנושא אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי
סופרים, רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אלמנה אינה מדברי
תורה אלא מדברי סופרים. ולפי גירסא זו נמצא שדעת רבן שמעון
בן גמליאל גם בברייתא זו שכתובת בתולה מן התורה, וכמבואר
במשנה.

הגמרא מביאה מעשים שונים בטענת בתולים: תהא דאמא לקמיה
דרב נחמן – מעשה בחתן שבא לפני רב נחמן, ואמר ליה לרב נחמן,
פתח פתוח מצאתי באשתי, שלא היתה בתולה. אמר ליה רב נחמן
לאנשיו, אסבוחו פופרי – הלקוהו במקלות העשויות מענפי דקל
שיש בהן קוצים, משום שבטענתו 'פתח פתוח מצאתי' מוכח שהוא
בקי מהו פתח פתוח, ובדאי הזנות מהעיר 'מכרבתא', הביטא ליה
– חבוטות ושוכבות לפניו תמיד לזנות, ועל ידי כך הוא בקי מהו
פתח פתוח, והחשוד על הזנות צריך להלקותו.
מקשה הגמרא: והא רב נחמן עצמו הוא דאמר לעיל שהאומר פתח
פתוח מצאתי מהימן, וכיון שלא אמר שם שצריך להלקותו, משמע
שאינו נחשד על הזנות בטענה זו. מתרצת הגמרא: אמנם מהימן
לאסרה עליו ולהפסידה כתובתה ואפילו אם הוא בחור, אלא
שמכל מקום בחור שיודע להבחין בין פתח פתוח לפתח נעול,
נחשד על הזנות ומסבין ליה פופרי, והטעם שלעיל לא אמר זאת
רב נחמן בדבריו, משום שלא עסק שם אלא לגבי נאמנותו.
מביאה הגמרא תירוצ נוסף: רב אחא משיני – מתרץ את דברי רב
נחמן באופן אחר, שבאמת במעשה שבא לפני רב נחמן לא
האמינו, וטעם החילוק, כאן – במעשה זה שרב נחמן לא האמינו,
מדובר בקבוח, שאינו בקי בפתח פתוח ואינו נאמן, ומה שאמר
'מברכתא חביטא ליה' כוונתו בלשון בתמיה, וכי זונות חבוטות
לפניו כדי שיהיה בקי בכך, ואמר להלקותו משום שהעיו פניו
לומר שמצא פתחה פתוח. ואילו כאן – דברי רב נחמן שאמר לעיל
שנאמן, מדובר בגשוי, שכיון שאין זו בעילתו הראשונה והוא בקי
בפתח פתוח, נאמן לאסרה ולהפסידה כתובתה, וגם אין טעם
להלקותו משום שאין בדבריו העזות פנים.

הגמרא מביאה את טעמו של שמואל שאדם נאמן לומר פתח
פתוח מצאתי: אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון
בן אלעזר, חכמים הם שתקנו להם לבנות וישראל 'כתובה', לכתולה
תקנו מאתים זה, ולא למנה או גרושה מן הנשואין תקנו מנה – מאה
זו, שכל הנושא אשה מחויב בדבר, שאם ימות או יגרשנה תגבה
כתובתה מנכסיו, והם – חכמים עצמם האמינוהו לבעל, שאם אמר
פתח פתוח מצאתי, ולא היתה בתולה, נאמן להפסידה כתובתה,
ואף שאין לו עדים.
מתזה הגמרא: אם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם שתקנו לה
כתובה, והרי כל אדם יכול לפטור את עצמו מחיוב כתובה על ידי
שיטען בשקר שפתח פתוח מצא.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, אין לחשוש לכך, משום שהוקה היא
שאין אדם מורח בסעודה של נישואין, ומפסידה בטענת שקר שלא
היתה בתולה, אלא אם היה שונאה מתחילה לא היה טורח כלל
בסעודת נישואין כדי לגרשה מיד לאחר מכן, אלא היה מגרשה
לאחר האירוסין. ועל כרחק שאינו טוען כן בשקר מחמת שנאה
אלא אמת בדבריו שמצא פתחה פתוח, ולכן האמינוהו חכמים.

אגב המבואר כאן שכתובת אשה מתקנת חכמים, מביאה הגמרא
ברייתא נוספת בענין זה: תנא בברייתא, הואיל ותקנת כתובה קנס
חכמים הוא, לכך לא תננה האשה את הכתובה לאחר גירושיה או
לאחר מיתת בעלה אלא מן הויברית – קרקע גרועה, הקשה
לעיבוד ולזריעה. והיינו שאם יש לבעל קרקעות עידית
[משובחת] בינונית ויברית, יכול לתת לה את שווי כתובתה
מהקרקע הגרועה ביותר.
תמהה הגמרא על לשון הברייתא שהכתובה היא 'קנס חכמים':
'קנסא', בתמיה, מאי קנסא – מה פשע הבעל שמחמת כן קנסוהו
חכמים. משיבה הגמרא: אלא אימא – אמור שכונת התנא, הואיל
וחיוב כתובה תקנת חכמים הוא, לא תננה אלא מן הויברית.
מביאה הגמרא את סיום הברייתא: רבן שמעון בן גמליאל אומר,
כתובת אשה מן התורה היא.
הגמרא מקשה סתירה מברייתא זו לברייתא אחרת. מקשה
הגמרא: ומאי אמר רבן שמעון בן גמליאל הכי, שכתובת אשה מן
התורה, והתנא בברייתא, נאמר בתורה לגבי אדם שפיתה נערה
ובא עליה, שחייב לישא אותה, אמנם אם אביה ממאן ליתן אותה
לו לאשה, אזי ישלם לה ממון, וחייבו הוא 'כסף וישראל' כמחר
הבתולות' (שמות כב טז). אמנם לא התפרש מהו שיעור 'מהר'
הבתולות, ומפרשת הברייתא שיש ללמוד מהפסוק שיהא כסף זה,
שנותן לנערה המפותה, בשיעור 'מהר' הבתולות' שאמרה התורה
לגבי האונס את הבתולה, שנאמר ונתן האיש השכב עמה לאבי
הנערה חמשים כסף' (דברים כב כט), ואף המפתה נותן סכום זה.
וממשיכה הברייתא ודורשת אף את דין האונס מדין המפתה,
ומאידך יש להקיש שיהיה 'מהר' הבתולות' האמור לגבי אונס, כזה
– כדין הנאמר במפתה, שכשם שלגבי מפתה אמרה התורה 'כסף
ישקל', ומלשון 'ישקל' משמע שיהיו אלו שקלי כסף ולא מעות
כסף, אף חמישים כסף האמורים באונס יהיו בשקלי כסף ולא
במעות. וממשיכה הברייתא: מכאן – מפסוק זה אף סמכו חכמים
לכתובת אשה שהיא מן התורה, שהרי 'מהר' הוא לשון נדניה
שנותנים לאשה בכתובתה, וכיון שכתבה התורה את תשלום
המפתה בלשון 'מהר' הבתולות, באה התורה לרמוז בכך שדין
'מהר' [כתובת אשה] הוא מן התורה. רבן שמעון בן גמליאל חולק
ואומר, כתובת אשה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, שתקנו
חכמים כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. וזהו
שלא כמובא לעיל בשמו שכתובת אשה מן התורה.
מתרצת הגמרא: איפוך – יש להפוך את שיטות התנאים
שבברייתא האחרונה, שרבן שמעון בן גמליאל הוא האומר שדין

אמר רב נחמן אמר שמואל חכמים תיקנו כו' — משמע דכתובה דרבנן. וכן ב"האשה רבה" (יבמות פטא.) גבי אין לה כתובה קאמר: מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה — שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כו'. אלמא סתמא דהתלמוד סבר דכתובה דרבנן, וקשה: דנהגו לכתוב בכתובה "כסף וזוי מאתן דחוו לזכי מדרביינא" ואומר רבינו תם: דסמיכין ארבן שמעון בן גמליאל דמתניתיין דפרק בתרא (ק"ב.) דמייתי לה גמי בסמוך, דאמר: נותן לה ממונת קפטקיא, דקסבר כתובה דאורייתא, וקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו. ועוד אומר רבינו יצחק: דלא (יבמות פטא.) לן כרב נחמן, דאשכחנא רב אשי דהוא בתראה דפליג עליה, כדמתרין לקמן ברייתא (יבא.) תני: כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים. אלמא דחייש לשמא משקר, ולא אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, וכן פירש רבינו יצחק בן רבינו מאיר דרב אשי פליג אדרב נחמן. והא דאמרינן ב"האשה רבה" (יבמות פטא.) מאי טעמא תקינו רבנן כתובה — ה"פ: מיט תקינו רבנן כתובה דזכא דתקינו, כגון באלמנה — שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. הכי גמי תקינו שלא יזא לה, כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה.

חזקה אין אדם טורח כו' — תימא: תינח באשת כהן או בפחותה משלש דמיסתרא עליה, הילכך כיון דמפסידה — נאמן, ולמאן דאמר גמי לקמן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה כלל — ניאח, דהשתא גמי מפסידה, שהרי מקח טעות הוא, אבל למאן דאמר יש לה כתובה מנה — לא מפסיד מידי, אלא שבא להפסידה מכתובתה מנה, אבל הסעודה לא מפסיד, ואמאי מדימין? ונראה דלא מדימין.

הואיל ותקנת חכמים היא לא תגבה כו' — תימא: דרבי מאיר אית ליה לקמן בפרק "אף על פי" (גוב.) דכתובה דאורייתא, ובפרק "הניזקין" (גיטין מהב.) אמרינן דקסבר רבי מאיר דכתובת אשה בבינונית, משום חזקא, וכיון דהוא דאורייתא — דינה בעידיה, כדנפקא לן בריש בבא קמא (הא.) וכולן כאבות לשלם ממיטב, דאתיא "תחת" "נתינת" "שולם" "כסף", ואמאי הפקיעו דינה? ועוד, דלא מישיתמט תנא בשום מקום דאית ליה כתובת אשה ממטלטלי אלא לרבי מאיר, כדאמרינן בכל דוכתי (יבמות פטא.) דא גבי מטלטלי כמו נזיקין, כיון דמהם ילפנין? ויש לומר: דטעמא, שלא יפרשו מהן בני אדם אם יצטרכו למכור עידיה או מטלטלים, וחשו כדי שיפצעו עליהן בני אדם.

נותן לה ממונת קפטקיא — תימא לרבינו יצחק: מה ריח הוא לה שנותן לה מאותם המעות? מכל מקום אינו נותן לה אלא שוה חמישים שקלים? ואם היינו אומרים דלעולם צריך ליתן לה שקלים שעומדין שם בקפטקיא וחמישים שקלי קפטקיא, ובארץ ישראל חמישים שקלים של ארץ ישראל — הוה ניאח, כדאמרינן גבי חמישה סלעים ודפדיון בבור בפרק "יש בכור" (בבבא נא.) לישדר נר תילתא אחרינא דאסיפו

עליהו, ושדר לזו. מידו אין נראה, דהתם כשהוסיפו — בכל מקום הוסיפו, אבל כשמוסיפין במקום אחד — אין נראה שבכך תשתנה מדה דאורייתא. ומידו, בירושלמי דפירקין גרסינן אמתניתין דכתובה מאתים: רבי מונא בשם שמואל אמר: בשקל הקדש, רבי אבא בר בונא אמר: מטבע יצא, וכן מסקי התיב כמה אמוראי.

מברכתא חביטא ליה — פירושו: הלקוח שמוציא שם רע על בת ישראל, שהרי משקר, וכי זונות וכוונות לפניו שיהיה בקי? הלבך לא מדימין. והא אמר רב נחמן מדימין? ומשני: מדימין, ומסבינן ליה כופרי. ורב נחמן דאמר אסבדו — לא משום שלא היה מאמינו, אלא היה מאמינו, ואמר להלקותו לפי שחשוד על הזנות. ורב אחא משני כדסבירא לן מעיקרא דלא מדימין, ואיירי בבחור. ועוד יש לומר בניחוחא: מברכתא חביטא ליה, אף על פי שהוא נאמן — הלקוח, לפי שחשוד על הזנות. והאמר רב נחמן נאמן, ולא פירש להלקותו ומשני: מדימין ומסבינן ליה, ורב נחמן לא איירי במלקות. רב אחא אמר: לעולם נאמן דאמר רב נחמן — היינו בלא מלקות, ובבשרי.

בתולה

חכמים תקנו לאשה כו' — כלומר: אי הואי כתובתה דאורייתא, לא הוי נאמן להפקיעה אלא בעדות יודעה. אבל בכתובה — חכמים תיקנוה, הם אמרו והם אמרו. הם שתיקנוה אמרו שהוא נאמן להפסידה אף בטענת פתח פתוח. אם כן — שבידו להפקיעה. מה הועילו חכמים בתקנתן — שתקנו לה כתובה. חזקה אין אדם טורח בסעודה כו' — אין

לחוש שיטעון אדם כך אלא באמת. שאם היה שונא אותה מתחילה — לא היה טורח בסעודה וכוונסה ומפסיד סעודתו חנם, אלא היה מגרשה מתחילה. אלא מן הדיבורים — אם באת לגבות כתובתה, ויש לו עידיה וזיבורית ובינונית — אינה יכולה לומר תן לי עידית או בינונית בשוויה; אלא אם בא ליתן לה זיבורית בשוויה — יתן. ומאי קנשא — כלומר מאי פשע דקא קנסינן ליה. מן התורה — מיכסף ישקול? כדלקמן. כסף ישקול — במפתח נאמר. כמותי התולות — האמור במאנס את הבתולה (דברים כב.) קנסו הכתוב חמישים כסף בשביל מוחר בתוליה. שיהא זה כמותי הבתולות — הקיש הכתוב קנס המפתח לקנס האונס: מה להלן חמישים — אף כאן חמישים. ומה כסף האמור כאן שקלים, דכתיב "ישקול" — אף להלן שקלים, דלא תימא מעות. טכאן סמכו — מדקרי לה מוחר. נותן לה ממונת קפטקיא — בפרק בתרא תנן: נשא אשה בארץ ישראל וגירשה בקפטקיא — נותן לה ממונת ארץ ישראל, שהן קלות. נשא אשה בקפטקיא וגירשה בארץ ישראל — נותן לה ממונת ארץ ישראל מנין הכתוב בכתובה, דאוליגן לקולא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותן לה ממונת קפטקיא, שנשתעבד בהן, כשאר מלוה, דקסבר כתובה דאורייתא. אסבדו כופרי — הלקוח מלקיות במקלות חריות של דקל, שיש בהן עוקצין כמין קוצין, כדאמרינן בסוכה (לגא.) ואימא כופרא — "ודרכה דרכי נועם" כתיב. מברכתא חביטא ליה — זונות העיר הזאת, ששמה מברכתא, חבוטות ושוכבות תמיד לפניו לזנות, מאחר שהוא בקי בפתח פתוח: בחור — לא מדימין, ומסבינן ליה כופרי על שמעין פניו. נשוי — מדימין, ולא מסבינן ליה כופרי. השה — כשהגיע לפתח ביתו הסגור ויש בו דבר מעכבו מלפתחו, וכשמטין אותו לדפדיון — נפתח. איכא דאמרי — בלא מתכוין לא שכח הסיח, ולא אמרינן שמה השה, אלא כך בדק: שמה במודי הסיח ועקרת לדשא ועברא = עקרת הדלת וחבריה. השה במודי — במתכוין ובכח, וכבשו — שהיו טיפי הדמים מכוסים בשכבת זרע.

במודי הסיח ועקרת לדשא ועברא? אמשול לך משל למח הדבר דומה — לאדם שהוא מוהלף באישון לילה ואפילה; השה במודי — מוצא פתוח. לא הוישה במודי — מוצא נעול. והוא דאמא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי, אמר ליה: רבי, בעלתי ולא מוצאתי דם. אמרה לו: רבי, בתולה הייתי. אמר להם: הביאו לי אותו סודר. הביאו לו הסודר ושראו במים, וכבסו, וקצא עליו פמה טיפי דמים. אמר לו: לך זכה במקחך. אמר ליה הונא מר גריה דרבא מפרוקיא לרב אשי: אנן גמי נעביד הכי? אמר ליה:

גיהון

עליהו, ושדר לזו. מידו אין נראה, דהתם כשהוסיפו — בכל מקום הוסיפו, אבל כשמוסיפין במקום אחד — אין נראה שבכך תשתנה מדה דאורייתא. ומידו, בירושלמי דפירקין גרסינן אמתניתין דכתובה מאתים: רבי מונא בשם שמואל אמר: בשקל הקדש, רבי אבא בר בונא אמר: מטבע יצא, וכן מסקי התיב כמה אמוראי.

מברכתא חביטא ליה — פירושו: הלקוח שמוציא שם רע על בת ישראל, שהרי משקר, וכי זונות וכוונות לפניו שיהיה בקי? הלבך לא מדימין. והא אמר רב נחמן מדימין? ומשני: מדימין, ומסבינן ליה כופרי. ורב נחמן דאמר אסבדו — לא משום שלא היה מאמינו, אלא היה מאמינו, ואמר להלקותו לפי שחשוד על הזנות. ורב אחא משני כדסבירא לן מעיקרא דלא מדימין, ואיירי בבחור. ועוד יש לומר בניחוחא: מברכתא חביטא ליה, אף על פי שהוא נאמן — הלקוח, לפי שחשוד על הזנות. והאמר רב נחמן נאמן, ולא פירש להלקותו ומשני: מדימין ומסבינן ליה, ורב נחמן לא איירי במלקות. רב אחא אמר: לעולם נאמן דאמר רב נחמן — היינו בלא מלקות, ובבשרי.

בתולה

אלמנה גרושה חלוצה – נראה לפרש דלרבנותא נקט חלוצה. דסלקא דעתך אמנא: כיון דשומרת יבם לא מיוחסא כניסה לחופה, שהרי יבמה יבא עליה בעל כרחה, והוה אמנא דכנשואה דמאי, קמשמע לן. **אלמנה** דכתיבא באורייתא מאי איכא למימר – הוא ליכא למימר דתפשוט מהכא דכרבותא אלמנה מנה מדאורייתא – דהא מנה לא היה בימי משה, ולא חזירה תורה אלא בכר.

והא דאמרין בבברות (הא): משה רבינו נאמן היה ובקי בחשבונות, אלא שמנה של קודש כפול כמו שמנה של קודש בימי יחזקאל כפול היה – כך היה כבר של קודש כפול בימי משה. **ותנא** רב יוסף אשור זו סליקא ומי הואי – פירש בקונטרס: ומי הואי בביראת עולם? ובלא רב יוסף מ"אשור" וכן מ"כוש" לא מצוי למיפרך, דמצנין למימר דאשור וכוש שם המוח ולא שם העיר, ומימות עולם היה שםם כר. אבל קשה דמאי מייית מאשור? דאשור, אף על גב דלא היה בביראת עולם, כיון דהוה בימי משה – שפיר הוה ליה למכתב, אבל מנה לא היה לו לכתוב, כיון שעדיין לא היה בדורו ונראה לרבינו יצחק לפרש: דסליקא בימי משה מי הואי? דקים ליה דסליקא לא היה בימי משה, וסבכי סליקא הולך חזקל, ולא אצל אשור שהיה בימי משה. **אמר** רב אכל תמרים אל יורה – ואם תאמר: דבפרק שלשי דבריות (ג.ב.) (אמר רב הונא) אמר רב, הולכה כרבי אלעזר, דאינו מחייב על שאר משכרין אלא על הין לבדו? ויש לומר: אף על גב דלא מחייב על ביאת מקדש – אסור להורות, והכי נמי משמע בסוף פרק "אלו מומין" (בברות מה), דפסול לעבודה למאן דלא מחייב אשאר משכרין, אף על גב דעבודה לא אחיל – הוא הדין נמי דאל יורה.

מטבילין

גיהוין שלגו ככבים שלחם. ואי אמרת נייעבד גיהוין – **מעבדא ליה חומרתא. ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי, אמר ליה: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. אמרה ליה: רבי, עדיין בתולה אני. אמר לה: הביאו לי שתי שפוחות, אחת בתולה ואחת בעולה. הביאו לו, והושיבין על פי חבית של יין. בעולה – ריחה נודף, בתולה – אין ריחה נודף, אף זו הושיבה, ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה במקחך. ונבדוק מעיקרא בגווה? נמרא הוה שמיע ליה, מעשה לא הוה חזי, וסבר דלמא לא קים ליה בגווה דמלתא שפיר, ולא אורח ארעא ללולוי בבנות ישראל. ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל הונק, אמר לו: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. אמרה לו: רבי, ממשפחת דורקטי אני, שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים. בדק רבן גמליאל בקרובותיה ומצא פדרכיה. אמר לו: לך זכה במקחך, אשריך שזכית למשפחת דורקטי. מאי דורקטי – דור קטוע. אמר רבי חנינא: תנחומים של הכל ניחמו רבן גמליאל לאותו האיש, דתני רבי חייא: כשם שהשאור יפה לעיסה כך דמים יפים לאשה. ותנא משום רבי מאיר: כל אשה שדמיה מרובין – בניה מרובים. אתמר, רבי ירמיה בר אבא אמר: "זכה במקחך" אמר ליה. ורבי יוסי בר אבין**

אמר: "נתחייב במקחך" אמר ליה. בשלמא למאן דאמר "נתחייב" – היינו דרבי חנינא, אלא למאן דאמר "זכה" – מאי זכותא? דלא אתי לידי ספק נדה. ההוא דאתא לקמיה דרבי, אמר ליה: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. אמרה לו: רבי, עדיין בתולה היית, ושני בצורת הוה. ראה רבי שפניהם שחורים, צוה עליהן והכניסום למרחץ, והאכילום והשקום, והכניסום לחדר, בעל ומצא דם. אמר לו: לך זכה במקחך. קרי רבי עליהם: "צפר עורם על עצמם יבש היה כעין". **משנה בתולה פתובתה מאתים ואלמנה כנה. בתולה, אלמנה, גרושה, וחלוצה מן האירוסין – פתובתן מאתים, ויש להן טענת בתולים. **גמרא** מאי אלמנה? אמר רב חנא בגדתאה: אלמנה – על שם מנה. אלמנה מן האירוסין מאי איכא למימר? אידי דהא קרי לה אלמנה – הא נמי קרי לה אלמנה. אלמנה דכתיבא באורייתא מאי איכא למימר? דעתידין רבנן דמתקני לה מנה. ומי פתב קרא לעתיד? אין, דכתיב: "ושם הנדה השלישי חזקל הוא ההולך קדמת אשור", ותנא רב יוסף: אשור זו סליקא. ומי הואי? אלא דעתידה, הכא נמי – דעתידה. ואמר רב חנא בגדתאה: מטר משקה, מרוה, ומזבל, ומעדר, וממשיך. אמר רבא בר רבי ישמעאל ואיתימא רב יימר בר שלמיא: מאי קרא – "תלמיך רוח נחת גדותיה ברכיבים תמננה צמחה תברך". אמר רבי אלעזר: מובח – מוית, ומזין, מחבב, מכפר. היינו מכפר היינו מוית? מוית גזירות ומכפר עונות. ואמר רב חנא בגדתאה: תמרי משחנן, משפצנן, משלשלן, מאשרן ולא מפנקן. אמר רב: אכל תמרים אל יורה. מיתבי: תמרים, שחרית וערבית – יפות, במנחה – רעות, בצתרים – אין פמותן, ומכפלות שלשה דברים: מחשבה רעה, וחולי מעים, ותחתוניות? מי אמרין דלא מעלו? עלויי מעלו, ולפי שעתא מרדא. מדי דהוה אחמרא, דאמר מר השותה רביעית יין אל יורה. ואיפיעית אימא: לא קשיא, הא –**

מקמי נהמא, הא – לכתר נהמא. דאמר אבין, אמרה לי אם: תמרי מקמי נהמא – פי נהמא לדיקולא, פתר נהמא – פי עבדא לדשא. דשא, אמר רבא: דרך שם. דרגא, אמר רבא: דרך גג. פוריא, אמר רב פפא: שפרין ורבין עליה. אמר רב נחמן בר יצחק:

אף

גיהוין – לשיקיר, באבן חזוכית. ככבים שלחן – שהיו מימיהם יפים לכבס, או סמנן יפים היו לזן לכבס. ובכיוסו שלטו אין הבגד מלוכלך עד שיהיה מנוהץ. **מעבדא** ליה חומרתא – שפשוף האבן מעביר את הדם. חומרתא – אבן, כדאמרין בגיטין (סט.ב.) ונודר בבומרתא דנפק מינה, אבן הנמצאת באמה מחמת חולי. ריחה נודף – מפיה מריחין ריח הדין שנכנס לה דרך פתח הפתוח. **נמרא** הוה שמיע ליה – שעשו כן לבנות יבש גלעד, במסכת יבמות (ס.ב.). דור קטוע – שאין להם לא דם נדה ולא דם בתולים. יפין **לאשה** – למהר לה הדין. נתחייב במקחך – על כרחך תקבל חובה הבאה לך במקחך, לשון: אין חבין לאדם (כתובות יא.א.) – דבר שהוא לרעתו קרוי חובה. שפניהם שחורים – מחמת רעבון. **צפר** עורם – דונש פירש: כמו דבק עורם על עצמם, ומנחם פירש: שחר עורם. **משנה** בתולה אלמנה וגרושה – בין בתולה שזיהא אלמנה, או גרושה או חלוצה מן האירוסין, וחורה ונשאת. כתובתה – מן השני. **מאתים** – שהרי בחזקת בתולה היא נשאת לו. ויש להם טענת בתולים – אם לא מצאה השני בתולה – אבדה כל כתובתה, דמקח טעות היה לו. **גמרא** בגדתאה – דמן בגדת. על שם מנה – שאם נשאת משתאכלמנה – אין לה כתובה אלא מנה. דכתיבא באורייתא – ועדיין לא נתקנו כתובות. ומי כתיב קרא – לקרות על שם דבר העתיד. זו סליקא – שם עיר. ומי הואי – העיר בניה בביראת עולם, דכתיב "החולך קדמת אשור." [מפר] ולא מאותיות דריש הכי, אלא לפום סברא. מובל – את הארץ, מעדן – הונו עדנה וזיו בפירות. תלמי – של ארץ ישראל. רוח נחת גזירותה כאשר ברכיבים תמוננה – "רוח" – הרי משקה ומרוה. "תמוננה" – הרי מובל, מעדן, וממשיך את הפירות – נפקא מ"צמחה תברך". תמוננה = דישנפרי. מוית – סקלקא דעתך: מוית עונות. מוין – בזכות הקרבות העולם נוק, שהקרבות באין מן המזון וגורמים לו ברכה. מחבב – את ישראל אל אביהם. היינו מוית היינו מכפר – הי נידו מוית, הי נידו מכפר? מוית גזירות – רעות מעל ישראל. משחנן – מתממות, משלשלן – שלשל, מאשרן – מחזיקות כח, כמו "אשור חמוץ" (ישעיהו א.). ולא מפנקן – אינן מרבות אסטניסא על הלב, וכלן לשבח. אל יורה – שום הוראה, לפי שטורדות דעתו כשיכור. שחרית וערבית יפות – כללא דמילתא, לאחר אכילה – יפות. שחרית, דרכן של בני אדם בפת שחרית, כדאמר ב"המקבל" (בבא מציעא קז.ב.) ערבית – לאחר אכילה. במנחה רעות – שזון קודם אכילה, לאחר שינת הצהרים. בצתרים – לאחר הסעודה, שאכל ושבוע. אין כמותם – וטובות יותר מערבית. לפי שאינו מעוכב בזמן מליך לשדות לבית הכסא בכל עת שירצה, אבל בלילה טורח הוא לו. מכפלות מחשבה רעה – דאגה, לפי שמשמחות את הלב, וגזירים שעת אורה וצהלה היא. כי עברא לדשא – מחזיקות את הגוף כבירח את הדלת.

אף

כתובות דף י עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום חמישי) קצה

היה דעל ידי כך שאין לה דם, לא אתי – לא יבא אדם זה לידי פסק
נה, שהרי לעולם היא טהורה.
עוד מעשה בענין דם בתולים: ההוא דאתא לקמיה דרבי, ואמר ליה,
רבי, בעלתי ולא מצאתי דם בתולים באשתי. אמרה לו האשה, רבי,
עדיין בתולה הייתי, ומה שלא ראה דם משום דשני בצורת הוה
ויבשה לחלוחית האיברים. ראה רבי שפניהם שחורים מחמת
הרעב, וצוה עליהן והכניסום למרחץ והאכילום והשקות עד שחזרה
הלחלוחית לאבריהם, ואחר כך הכניסום לתוך, וחזר ובעל ומצא
דם בתולים. לאחר שנתברר הדבר אמר לו רבי לחתן, מותרת היא
ולך ובה במקנה. קרי רבי עליה את הפסוק באיכה (ד ח) 'צפר
ו-דבקן עורם על עצמם ובש היה כעין'.

משנה

בשעת הנישואין כותב הבעל לאשתו 'שטר כתובה' שבו מפורטים
התחייבויות שונות שיש בין הבעל לאשתו, ובעיקרו ההתחייבות
שאם תתגרש או תתאלמן תקבל האשה סכום כסף מסוים, והוא
הנקרא בלשון המשנה 'כתובה'. המשניות האבות עוסקות בסכום
הכתובה ובשאר פרטי דין זה, ובאופנים בהם פטור הבעל מלתת
לה את דמי הכתובה: בתולה הנשואה, בתובתה מאתים זה. ואלמנה
הנשואה, כתובתה מנה. ומה זה. בתולה שהיא אלמנה או גרושה
והלוכה מן האירוסין – שמת בעלה או גירשה אחר שקידשה קודם
שנשאה, וכן אם מת בעלה ללא בנים וחלצה אחיו, כל אלו
בתובתן מאתים זה, כיון שהן עדיין בתולות. וכן יש להן מעצת
בתולים – אם בא עליה ולא מצא לה בתולים, יכול לטעון עליה
טענת בתולים ולהפסידה כתובתה, שהרי נשאה בחזקת בתולה
ונמצאת בעולה והוי מקח טעות.

גמרא

מבארת הגמרא: מאי – מה משמעות השם 'אלמנה'. אמר רב חנא
בגדתאה – מעיר 'גת' שבבבל, 'אלמנה', על שם אותו מנה
שמקבלת בכתובתה.
שואלת הגמרא: אם אכן זהו הטעם לשם זה, אלמנה מן האירוסין
שכתובתה מאתים, מאי איבא למימר – מדוע נקראת 'אלמנה'
הלא היא מקבלת מאתים זה, כמבואר במשנה. מיישבת הגמרא:
אידיד דהא קרי לה אלמנה – אגב כך שקוראים כן לאלמנה מן
הנישואין, הא נמי קרי לה אלמנה – קוראים כן גם לאלמנה מן
האירוסין.
חוזרת הגמרא ומקשה: אלמנה דכתובתה באורייתא מאי איבא
למימר – אלמנה שמצינו שכתוב בתורה מדוע שמה 'אלמנה',
הלא כתובתה מדברי סופרים ומדאורייתא אין לה כתובה כלל,
ולא שייך לומר שנקראת אלמנה על שם סכום כתובתה. מיישבת
הגמרא: קראה לה התורה 'אלמנה' על שם דעתיה דרבי דמתקני
לה מנה – שעתידי חכמים לתקן לה כתובה מנה.
שואלת הגמרא: וימי קתב קרא לעתיד – וכי מצינו שהתורה מכנה
שם לדבר שלא היה במונח נתינת התורה, מחמת שיהיה כן בעתיד.
משיבה הגמרא: אין – אכן מצינו בתורה דבר כזה, דכתיב בפרשת
בראיתא העולם (בראשית ב יד) 'ושם הנקרא השלישי תהיה הוא תהיה'
קדמת אשור, כלומר, שנהר זה זורם בצד מזרח של אשור, ותנא
רב יוסף, 'אשור' האמור כאן זו העיר שנקראת היום 'סליקא', וגם
בוזה יש לתמוה, מי הווא – וכי עיר זו היתה בנויה בעת בריאת
העולם, אלא ודאי כתבה זאת התורה על שם דעתיה להיות שם
עיר זו, והקבא נמי – אף כאן, לענין אלמנה, כינתה אותה התורה כן
על שם דעתיה להיות כתובתה מנה, מתקנת חכמים.

מביאה הגמרא מימרא נוספת משמו של רב חנא בגדתאה: ואמר
רב חנא בגדתאה, מפר – גשם, – שם בו כמה מעלות, משקה את
הארץ, ומריר אותה, ומפול – ממשך את האדמה, ומעין – נותן

גיהוץ שכלנו – של בני בבל, שאנו מרחצים את הבגד לאחר הכיבוס
על ידי שפשוף באבן הזכוכית, הרי זה מנקה כביבוס שכלנו – של
בני ארץ ישראל, אבל כיבוס שלנו בבבל וללא גיהוץ אינו חזק
ככיבוס שלהם ואינו מנקה כראוי, ואין תועלת בכיבוס שלנו כדי
לבדוק אם היו טיפות דם בבגד. ואי אמרת נעבד גיהוץ – אם תאמר
שגם אנו יכולים לבדוק זאת על ידי כיבוס וגיהוץ, אין תועלת בכך,
כיון דמערבא ליה חומרתא – שפשוף האבן בשעת הגיהוץ מעביר
ומנקה גם את טיפות הדם, כך שאי אפשר לגלות על ידי כיבוס או
גיהוץ האם היו בבגד טיפות דם.

מעשה נוסף: ההוא דאתא – מעשה בחתן שבא לקמיה דרבי גמליאל
בר רבי, ואמר ליה, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם בתולים באשתי.
אמרה ליה האשה, רבי, עדיין בתולה אני – לא זו בלבד שהייתי
בתולה קודם הנישואין, אלא גם עכשיו לאחר בעילתו עדיין
בתולה אני, משום שלא בא עלי כראוי ולא שיבר את הבתולים.
אמר ליה רבן גמליאל בר רבי, הביאו לי שתי שפחות כנעניות, אחת
בתולה ואחת בעולה, הביאו לו אותן והושיבו על פי חבית של יין
פתוחה, אותה השפחה שהיתה בעולה, היה ריחה נודף – נכנס ריח
היין דרך הפתח הפתוח והריחונו מפיה, ואילו השפחה הבתולה
אין ריחה נודף, לפי שפתחה סתום. אף אשה זו שאמרה שהיא
עדיין בתולה, הושיבה רבן גמליאל על פי החבית, ולא היה ריחה
נודף, והתברר הדבר שהיא בתולה. אמר לו רבן גמליאל לחתן,
מותרת היא ולך ובה במקנה.

שואלת הגמרא: מדוע היה צריך רבן גמליאל לבדוק קודם על ידי
שתי השפחות, ונבדוק מעיקרא בנזוה – שיבדוק מתחילה באותה
אשה, על ידי הושבתה על חבית היין. משיבה הגמרא: רבן
גמליאל, אמר הוה שמיע ליה – שמע שעשו בדיקה זו לבנות יבש
גלעד לדעת מי מהן בתולה, אבל מעשה לא הוה חזי – לא ראה
בעיניו כיצד עושים כן, וסבר – חשש רבן גמליאל דלמא לא קים
ליה בנזוה דמלתא שפיר – אולי אינני בקי בבדיקה זו היטב, ולא
אורה ארעא לזלוזל בבנות ישראל – אין זה דרך ארץ לזלוזל בבנות
ישראל לעשות להן בדיקה כזו, אם אין זה ודאי שתועיל, ולפיכך
ניסה בדיקה זו בשפחות תחילה, וכשראה שהוא בקי בה, בדק גם
בבת ישראל.

מביאה הגמרא מעשה נוסף: ההוא דאתא לקמיה דרבי גמליאל
הקוץ, ואמר לו, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם בתולים באשתי. אמרה
לו האשה, רבי, משפחת דורקטי אני, שאין להן ו-לבנות משפחה
זו לא דם נדה ולא דם בתולים, ולכך לא מצא דם. כך דרש גמליאל
בקרובותיה, ומצא בדבריה, שאין להן דם. אמר לו רבן גמליאל,
מותרת היא ולך ובה במקנה. והוסיף רבן גמליאל ואמר לו, אשריך
שוכית למשפחת דורקטי.

מבארת הגמרא: מאי – מה פירוש השם 'דורקטי', היינו דור קטוע
– חתוך, שאין להם דם נדה ודם בתולים ולכך אין בניהם מרובין.
אמר רבי חנינא, תנחומים של הכל ניחמו רבן גמליאל לאותו האיש
במה שאמר לו אשריך שוכית למשפחת דורקטי, דתני רבי חייא,
בשם שהשאר יפה לעיפה, למחר החמצתה והתפתחה, כך דמים –
דם נדה, יפים לאשה למחר הריונה. וכן תנא משום רבי מאיר, כל
אשה שדמיה מרובין, גניה מרובים. ונמצא שאשה שאין לה דם
נדה, חסרון הוא לה משום שאין בניה מרובין, ומה שאמר לו
'אשריך' הוא תנחומין של הכל.

הגמרא מביאה שתי לשונות במה שאמר רבן גמליאל לאותו אדם:
אתמר, רבי ירמיה בר אבא אמר, ובה במקנה אמר ליה רבן
גמליאל חזק לאותו חתן. ורבי יוסף בר אבין אמר, נתייב במקנה
אמר ליה רבן גמליאל, כלומר, על כרחך תקבל את החובה שבאה
עליך במקח זה שלקחת.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שרבן גמליאל אמר לבעל
נתייב במקנה, היינו כדבריו דרבי חנינא, שאמנם חסרון הוא
לאשה שאין לה דמים, ועל כרחו יקבל את המקח שבא אליו. אלא
למאן דאמר שרבן גמליאל אמר לבעל ובה במקנה, מאי זכותא –
איזה זכות יש באשה זו שאין לה דמים. מיישבת הגמרא: הזכות

1 אף אנו נאמר ונדרוש את השמות, על שם מה נקראת אשה
2 שבטבעה אינה יכולה ללדת 'אילוניות', מלשון דוכרנית דלא ילדה
3 – איל זכר שאינו יולד, ואף זו אינה יולדת.

משנה

4 המשנה ממשיכה לבאר את חיובי וסכומי הכתובה בנשים שונות:
5 הניזקת, והשבויה – ישראלית שנשבתה לבין הגויים, והשפחה
6 הכנענית, ששלשתן מוחזקות שנבעלו בהיותן בין הגויים, שנפדו
7 ונשתחררו ונשתחררו כשהיו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד,
8 כיון שאף אם נבעלו בהיותן בין הגויים בתוליהן חורים עד גיל
9 שלש שנים, בחזקת בתולות הן נשאיות, וכתובתן מאתים ככל
10 בתולה (לעיל א), ומחמת כן יש להן מעצת בתוליהן, שאם טוען הבעל
11 שלא מצא להן בתולים טענתו טענה, ומקח טעות הוא, ומפסידות
12 כתובתן.

גמרא

15 שנינו במשנה את דינה של גיורת קטנה, הגמרא מבררת כיצד
16 מגיירים גר קטן: אמר רב הונא, גר קטן שאין לו אב, והביאתו אמו
17 להתגיר ויהיא עצמה אינה מתגיירה, מטבילין אותו על דעת בית
18 דין – שלשה דינים יהיו בטבילתו כדין כל טבילת גרים, והן נעשין
19 לו כאב לענין זה, להתגייר על ידי מעשיהם.

20 שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה חידש רב הונא בדין זה,
21 דכות הוא לו – שלגיר אדם זכות היא לו, ולכן בית דין יכולין
22 לגייר קטן אף שאין בו דעת, שהרי זכין לאדם שלא בפניו – שלא
23 מדעתו, הרי כבר תנינא – שנינו כן בברייתא 'זכין לאדם – נעשין
24 שליח כדי לזכות לאדם אף שלא בפניו – שלא מדעתו, ואין זכין
25 לאדם – אין נעשין שליח כדי לחוב לאדם שלא בפניו'.

26 מתרצת הגמרא: מהו דתימא – הייתי סבור לומר שאין זו זכות
27 עבורו, כיון שעובד בוכבים, בהפקרין נחא ליה – נח לו לחיות חיי
28 אישות בהפקרות, דהא קיימא לן דאף עבד כנעני ודאי בהפקרין
29 נחא ליה, ונח לו להשאר עבד ויהא מותר בהפקר זימת השפחות
30 מלהשתחרר ולהאסר בשפחות, ואם כן גם לגבי גוי הייתי אומר
31 שאין זו זכות עבורו להתגייר, קא משמע לן רב הונא, דהני מילי –
32 דברים אלו נאמרו רק לגבי גוי גדול, דכבר מעם מעם דאסורא, ונח
33 לו להשאר גוי, אבל קטן שעדיין לא טעם טעם איסור, זכות הוא
34 לו להתגייר, ולכן מטבילין אותו על דעת בית דין.

35 הגמרא מנסה להביא ראיה לדינו של רב הונא ממשנתנו: לימא
36 גמיעי ליה – האם אפשר לסייע לרב הונא ממשנתנו, שכן שנינו
37 בה 'הניזקת והשבויה והשפחה, שנפדו ונשתחררו ונשתחררו
38 פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד, כתובתן מאתים, ויש לברר,
39 כיצד יתכן שנתגיירו פחותות מבנות שלש שנים, הרי הן קטנות
40 ולא בנות דעה, מאי לאו – האם לא מדובר דאמילניהו על דעת
41 בית דין, וכדברי רב הונא.

42 דוחה הגמרא: לא – אין מדובר בקטנות שנתגיירו על דעת בית דין,
43 אלא קא במאי עסקינן – במה עוסקת המשנה, בגר שנתיגר ונתיגר
44 ונתיגר הקטנות עמו, והטעם שמועילת גירות זו אף בקטנים, משום
45 דניחא להו במאי דעבד אבוהון – נח להם לעשות כמעשה אביהן,
46 ואילו רב הונא חידש שאפילו באופן שאין אביו מתגייר עמו, זכות
47 היא לו, ויכולים בית דין לגיירו.

48 הגמרא מביאה דין נוסף בגר קטן, ומקשה עליו ממשנתנו: אמר רב
49 יוסף, הנידלו – כאשר גדלו אותם גרים שנתגיירו בקטנותם, יכולין
50 הם למחות ולומר שאינם רוצים בגירות זו, ויהא דינם כגויים
51 גמורים, ואין לנו לעונשם בבית דין ואפילו בזמן שיר ישראל
52 תקיפה, ואם קידש בת ישראל מעתה, אינה מקודשת.

53 מקשה הגמרא: אייתיביה אביי, שנינו במשנתנו, הניזקת והשבויה

56 והשפחה, שנפדו ונשתחררו ונשתחררו פחותות מבנות שלש שנים
57 ויום אחד, כתובתן מאתים, ואי קלקא דעתך שאחר שהנידלו יכולין
58 למחות ולבטל את הגירות, תיבנין לה כתובת דאזלה ואכלה בגיורתה
59 – וכי מסתבר הדבר שנחייב את הבעל ליתן לה דמי כתובה
60 בקטנותה, ואחר כך תוכל למחות בגירות ולחזור לגיורתה, ותאכל
61 את דמי הכתובה כשהיא גויה, ודרי לגויה לא תיקנו כתובה,
62 ומוכח לכאורה שאינה יכולה למחות כשתגדל.

63 דוחה הגמרא: אכן אין כוונת המשנה שיתנו לה את כתובתה
64 בקטנותה, אלא לבי נדלה – רק לאחר שתגדל.
65 שואלת הגמרא: לבי נדלה נמי – אף אם ניתן לה את כתובתה
66 לאחר שתגדל, עדיין ממהימא ונפקא – יכולה היא למחות ולבטל
67 את הגירות. מתרצת הגמרא: אף שאמר רב יוסף שיכולה היא
68 למחות כשתגדל, היינו מיד בשעה שהגיעה לגדלות, אבל כיון
69 שהנידלה ונהגה במנהג דת יהודית לאחר שגדלה אפילו רק שעה
70 אחת ולא מיחתה, שוב אינה יכולה למחות, ואם תחזור לסורה
71 לנהוג כגויה, הרי דינה כמומרת ליענש בכל עונשי בית דין, ולכן
72 אפשר לתת לה כתובה.

73 הגמרא מוסיפה להקשות על דברי רב יוסף: מתיב רבא, שנינו
74 במשנה (להלן בט), אלו נערות פסולות שאם אנסן אדם יש להן קנס,
75 שנותן לאביה חמשים כסף, קא על הפסדות ועל הנתינה ועל
76 הפותיות, וכן הבא על הניזקת ועל השבויה ועל השפחה שנפדו
77 ונשתחררו ונשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד,
78 שבחוקת בתולות הן, יש להן קנס. ויש להקשות, אי אמרת שאחר
79 שהנידלו יכולין למחות ולבטל את הגירות, תיבנין לה קנס דאזלה
80 ואכלה בגיורתה – וכי ניתן לה את דמי הקנס ותהנה מהם אחר
81 שתמחה ותחזור לגיורתה, הרי יתברר שגויה היא, וגויה אין לה
82 קנס.

83 מתרצת הגמרא: נותנים לה את הקנס לבי נדלה. מקשה הגמרא:
84 לבי נדלה נמי ממהימא ונפקא – הרי גם לאחר שגדלה יכולה
85 למחות ולבטל את הגירות. מתרצת הגמרא: כיון שהנידלה ונהגה
86 במנהג דת יהודית שעה אחת ולא מיחתה, שוב אינה יכולה למחות,
87 ולכן נותנין לה את הקנס.

88 הגמרא מבארת מדוע אביי ורבא הקשו כל אחד מהמשנה אחרת.
89 אומרת הגמרא: אביי לא אמר רבא, שהקשה מהמשנה של חיוב
90 קנס, כיון דהתם, לגבי קנסא אפשר לומר דהיינו מעמא שיש לה
91 קנס אף בקטנותה, ואין חוששים שתמחה כשתגדל, כדי שלא יהא
92 החוטא שאנסה נשכר בכך שאין צריך לשלם הקנס, ולכן הקשה
93 ממשנתנו, שמוכח שאף לגבי כתובה אין חוששים שתמחה. ורבא
94 לא אמר רבא, שהקשה ממשנתנו לגבי כתובה, משום שכל
95 הטעם שתיקנו חכמים כתובה לאשה, היינו מעמא הוא כדי שלא
96 תהא קלה בעינין להוציאה, וכיון שאף גיורת קטנה כל זמן שלא
97 מיחתה גיורת היא, יש לחכמים לתקן עבורה כתובה כדי שלא
98 תהא קלה בעיני בעלה להוציאה, אבל מהמשנה של קנס יש
99 להקשות שמוכח שאין חוששים שתמחה כשתגדל.

משנה

100 המשנה ממשיכה לדון בדיני כתובה: הנידול – בן תשע שנים ויום
101 אחד, שביאתו ביאה, שקא על הקטנה שלא הגיעה לשלש שנים
102 ויום אחד, שאין ביאתה ביאה, שהרי בתוליה חוזרין, וכן קטן שלא
103 הגיע לתשע שנים ויום אחד, שאין ביאתו ביאה, שקא על הנידול
104 בת שלש שנים ויום אחד, וכן מופת עץ – שנתקע לה עץ במקום
105 בתוליה, כל אלו כתובתן מאתים, כדין הבתולה, דברי רבי מאיר.
106 ותקמים אומרים, מופת עץ כתובתה מנה כדין בעולה, כיון שפתחה
107 פתוח.

108 בתולה שהיא אלמנה, נדושה, ונחלצה מן הנישואין, כלומר, שאחר
109 שנשאת וקודם שנבעלה התאלמנה או התגרשה או חלצה, ואחר
110 כך נשאת לאדם אחר בסתם, כתובתן מנישואי השני מנה, כדין
111 בעולה, ואפילו אם נמצאה בתולה, כיון שנשאה על דעת שבעולה
112 היא.

אף אנו נאמר — אף אנו נדרשו את השמות, מה לשון איילונית שקראו חכמים לאשה
שאניה ראיה לילד. דוכרנית — לשון "איל תמים" דמתרגמינן דבר שלים (ויקרא ה) —
הי היא כאל שאינו יולד. **נמרא** (על דעת בית דין) [גר קטן] — אם אין לו אב, ואמו
הביאתו להתנייר. מטיבילין — דאין לך גר בלא מילה וטבילה. על דעת בית דין — שלשה
יהו בטבילתו, כדין כל טבילת גר שצריכים
שלשה. וזן נעשין לו אב, והרי הוא גר על ידיה, ומונעו בין כשר. מהו התימא גוי בהפקירא ניהא
ליה — ורובו הוא לו, ואין אדם נעשה שליח
לאדם לחובתו שלא בפניו, כלומר שלא מדעתו.
וקטן לאו בר דיעה הוא. דהא גבי עבר קיימא לן
— בפרק קמא דגיטין (יגא) דודאי בהפקירא
ניחא ליה, נזל לחיות עבד ויהא מותר בהפקר
זימת השפחות, מהיותו בן חורין להיות מותר
בבת ישראל, דלא וילא ליה ולא שכחא ליה
להפקירא. קמשמע לן — הבא, דגבי גוי קטן לא
אמרין הכי; דהני מילי — דניחא ליה בהפקירא.
גדול — שגדל ובמדותיו הפקירות, וטעם ליה
טעמא דאיסורא. הגדילין — קטנים שנתגדלו
ואפילו עם אביהן. יכולין למחות — ולומר: אי
אפשעו להיות גרים. וחורין לסורן, ואין לנו
לנענש בבית דין, ואפילו דינו תקיפה, ואם קדש
אשה משמיחה — אינה צריכה גט להיות
בישראל מומר. לבי גדלה — לא יחבינן לה עד
שתגדיל. שוב אינה יכולה למחות — ואם
מיחתה — הרי היא בישראל מומרת, ליענש
בכל עונשי בית דין. שיש להן קנס — חמשים
כסף אם יאנסו. הבא על הפמורת — ואף על גב
דלא קרינן ביה "זלו תהיה לאשה", שהרי אינה
ראויה לקיימה — אפילו הכי יש לה קנס,
כדלקמן. אביי לא אמר כרבא — דמתיב
מקנסא, דקסבר לאו חוטאת היא, דטעמא
דקנסא — שלא היא חוטאת נשכר להפטר. רבא
לא אמר כאביי — דמתיב מכתובה, דהתם
טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה — שלא תהא
קלה בעיניו להוציאה, וכל זמן שלא מיחתה —
גזירת היא, ועבדינן לה תקנתא. **משנה** הבא
על חקטנה — פחותה מבת שלש, שאין ביאתה
ביאה, שהרי בתולה חזורה. וקפן — פרות מכן
תש, שאמרו חכמים: אין ביאת ביאה, ובא על
הגדולה, ומוכת עין — שנתקע לה עין באותו
מקום. כתובתן מאתים — אם נשאו לאיש אחר
כן — לא אבדו בכך את כתובתן, אם נשאה סתם
ולא פירש לה כלום. בתולה — שהיא אלמנה או
גרופה או חלוצה. מן הנישואין — כגון שנכנסה
לחופה, ומת בעלה בחוקת שלא נבעלה.
בתולה מנה — אם ניסת לאחר סתם, כתובתה
מנה, דבחוקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה.
ואין

אף אנו נאמר: איילונית - דוכרנית דלא ילדה.

משנה הגזירת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגדלו

ושנשתחררו פחותות מננות שלש שנים ויום אחד -

בתופתן מאתים, ויש להן מענת בתולין. נמרא אמר

רב הונא: גר קטן מטיבילין אותו על דעת בית דין.

מאי קמשמע לן - דכות הוא לו, וזכין לאדם שלא

בפניו - תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין

לאדם שלא בפניו! מהו התימא: נכרי בהפקירא נחא

ליה, דהא קיימא לן דעבד ודאי בהפקירא נחא ליה,

קמשמע לן: דהני מילי - גדול, דטעם טעם דאיסורא.

אבל קטן - וכות הוא לו. לימא מסייע ליה: הגזירת

והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגדלו ושנשתחררו

פחותות מננות שלש שנים ויום אחד. מאי לאו

- דאמבלינהו על דעת בית דין? לא, הכא במאי

עסקינן, בגר שנתגדלו בגיו ובנותיו עמו, דניחא להו

במאי דעביד אבוהון. אמר רב יוסף: הגדילו יכולין

למחות. אייתיביה אביי: הגזירת והשבויה והשפחה

שנפדו ושנתגדלו ושנשתחררו פחותות מננות שלש

שנים ויום אחד - בתופתן מאתים. ואי סלקא דעתך

הגדילו יכולין למחות - יחבינן לה כתובה דאולה

ואכלה בגזירתה? לבי גדלה. לבי גדלה נמי, ממחייא

ונפקא! פיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה -

שוב אינה יכולה למחות. מתיב רבא: אלו נערות

שיש להן קנס: הבא על הפמורת, ועל הפנייה, ועל

הפוחית, ועל הגזירת, ועל השבויה, ועל השפחה

שנפדו ושנתגדלו ושנשתחררו פחותות מננות שלש

שנים ויום אחד - יש להן קנס. ואי אמרת הגדילו

יכולין למחות - יחבינן לה קנס דאולה ואכלה

בגזירתה? לבי גדלה. לבי גדלה נמי, ממחייא ונפקא!

פיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה, שוב אינה

יכולה למחות. אביי לא אמר כרבא - התם קנסא,

היינו טעמא שלא יהא חוטא נשכר, רבא לא אמר

כאביי - פחותה היינו טעמא - שלא תהא קלה

בעיניו להוציאה. משנה הגדול שפא על תקטנה,

וקטן שפא על הגדולה, ומופת עין - בתופתן מאתים, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים:

מופת עין - בתופתה מנה. בתולה, אלמנה, גרושה וחלוצה מן הנישואין - בתופתן מנה,

ואין

מטיבילין אותו על דעת בית דין משום דכות הוא — ותימה: דהא זכיה הוי מטעם
שליחות, דכיון דכות הוא לו — אן סהדי דעביד ליה שליח, כדמוכח בפרק
קמא דבבא מציעא (יבא) גבי חצר משום יד איתרביא, ולא גרע משליחות. ואם כן דיאך זכין
לקטן והלא אין שליחות לקטן, כדאמרין ב"איהור נשך" (שם עאב) ועוד, דאבתי נכרי הוא,
ואמרין התם: דקטן דאתי לכלל שליחות — אית
ליה זכיה מדרבנן, נכרי דלא אתי לכלל שליחות
— אפילו זכיה מדרבנן לית ליה! ונראה לרבינו
יצחק: דהכא נמי דוכין לו — מדרבנן, כדאמרין
התם דקטן אית ליה זכיה מדרבנן, ואף על גב
דאבתי נכרי הוא — הא אתי לכלל שליחות, אי
נמי, כיון דבדך זכיה נעשה ישראל — הוה ליה
בישראל גמור לענין זכיה, ואם תאמר: היכי הוי
גר מדרבנן, ושרינן ליה בבתי ישראל, וקידושין
קידושין, הא מן התורה נכרי הוא! ויש לומר:
דקסבר במאן דאמר ב"האשה רבה" (יבמות פטב),
דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום
ועשה, וכי פריך מאי קמשמע לן — הוה מצי
לשנוי קא משמע לן דיש כח ביד חכמים לעקור
דבר מן התורה בקום ועשה, וחד מתרי טעמי נקט.
והא דאמרין בריש "בן סורר" (סנהדרין סחב) גבי
גזל הגר "אם אין לאיש גואל", איש — אתה צריך
לחזר אחריי אם יש לו גואל, אבל קטן — אי אתה
צריך לחזר אחריי כו' — משכחת לה גר קטן מן
התורה במעוברת שנתגיירה, כדאמרין בפרק
הערל" (יבמות עחא). נכריה מעוברת שנתגיירה
— בנה אין צריך טבילה, והוי גר מן התורה,
דישראל גמור הוא. ואית ליה ממון מן התורה —
כגון שירש את אמו, ואי אתה צריך לחזר עליו —
שאין לו יורשין, שאינו מוליד, ואחיו מן האם אין
יורשין אותו. ולפי ספרים דגרסינן בבבא מציעא
(עאב): זכיה מיהא אית ליה, ולא גרס מדרבנן —
ניחא, דמצי למימר דאית ליה זכיה מן התורה.
ונכרי קטן, כיון דבא להתגייר — חשיבין ליה
בישראל קטן, ואף על גב דזכיה הוי מטעם
שליחות, ואין לו שליחות מן התורה — הני מילי
בדבר שיש בו קצת חובה, כגון להפריש תרומתו,
דשמא יהי רוצה לפטור בחטה אחת, או שמא
יהי רוצה להעריף, אבל הכא, שכות גמור הוא
כו' — יש לו שליחות. מהו דתימא רבנן
בהפקירא נחא ליה — ואף על גב דרבנן פליגי
ארבי מאיר בפרק דגיטין (יגא), ולית להו
טעמא דבהפקירא נחא ליה — הני מילי גבי עבד
שאינו חושש בהפקירא, שמפקיע עצמו מן
השעבוד. אבל גבי נכרי, שאינו משועבד — נחא
ליה בהפקירא. וכן נראה, דאי לא תימא הכי —
היכי מייתי סיעמא מהדורא דגזירות? דלמא רבנן
היא, דאפילו בגדול לית להו בהפקירא נחא ליה.
אבל קטן וכות הוא לו — והא דתנן בפרק קמא
דגיטין (שם) האומר: תנו גז לה לאשתי ושחרור
זה לעבדי, רצה לחזור בשניהם — חזור, דברי רבי
מאיר. היינו בעבד גדול, דבקטן מודה רבי מאיר
דכות הוא לו, דלא נחא ליה בהפקירא,
כדאמרין הכא, משום דלא טעים טעמא דאיסורא. אי נמי, אף בעבד קטן, ובגון שהוא של כהן, דרוב הוא לו שיצא לחירות, לפי שמספידו מלאכל בתרומה. **לבי** גדלה — ואם תאמר:
והלא כבר גדולה היא: שהיא נערה כיון שהיא בת קנסו ומפטר רבינו יצחק: לבי גדלה ונהגה מנהג יهودית. **אביי** לא אמר כרבא שלא היא חוטאת נשכר — משמע דרבא לית ליה טעמא
דשלא היא חוטאת נשכר. וקשה: דאמרין בפרק "שור שנגח ארבעה חמשים" (בבא קמא לחב). קסבר רבי מאיר כותים גירי אמת הן, וקנס הוא דקניס רבי מאיר בממונם לענין שור שנגח,
שלא יטעמו בהן. ופריך: אלו נערות שיש להן קנס — הבא על הפוחית, ואי קניס רבי מאיר בממונם — הכי נמי נינקוט! ומשני: דהכא לא בעי למקנס, שלא היא חוטאת נשכר. והשתא לרבא,
דלית ליה הכא טעם דחוטאת נשכר, היכי מצי משני התם? ויש לומר: דהתם אית ליה שפיר האי טעמא, כיון דבדיון יש להן קנס, דגירי אמת הן, אלא דבעינן למקנס להו. סברא הוא, דמשום
טעמא שלא היא חוטאת נשכר מוקמינן לה אדניא. אבל הכא סבירא ליה לרבא, דמשום טעמא שלא היא חוטאת נשכר אין ליתן לה, כיון דמן הדין לית לה, שהרי נכריה גמורה היא אם תמחה.
ובפרק "אלו נערות" (כתובות להב) דאית ליה לרבא שלא היא חוטאת נשכר גבי שבויה — משום דמוקמינן לה בקדושתה.

ושמואל אמר אין מוכת עץ בבשר — בלא השיך בתולין איירי, דאי בהשיך — למה יש לה להיות פחותה ממוכת עץ.

לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום — ומתניתין רבי מאיר היא ולא רבנן. ואם תאמר: אמאי לא קאמר לרבנן בין הכיר בה בין לא הכיר בה מנה, כדקאמר

במסקנא, ותיתי מתניתין לדברי הכל? ויש לומר:

דלא נחיא ליה למימר הכי, דכיון דרבנן מדמו לה

לבעולה — הויא בלא הכיר בה כמו כנסה בחזקת

בתולה ונמצאת בעולה, וסבידא ליה דלית לה

ולא כלום. ובמסקנא סבר הא דמדמו לה לבעולה

— היינו לענין מנה, אבל מקח טעות — לא הויא

כמו בעולה, דאינו מקפיד כל כך במכות עץ שידא

מקח טעות.

הדר ביה רבא מנהדיא — אבל מהא לא בעי

למימר דהדר ביה, משום דמקח טעות —

לגמרי משמע, ואם תאמר: מנא לן דהדר ביה מנה

שאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום? נאמר שחור

בו ממה שאמר לא הכיר בה לרבי מאיר מאתים,

אלא נפרש לא הכיר בה — מנה, ונוקי ברייתא

כרבי מאיר? ויש לומר כדפירש לעיל בקונטרס:

דאין זה סברא, דאי חשיב מקח טעות לא יתא לה

כלום, ואי לא חשיב מקח טעות — למה לא יתא

לה מאתים? כיון דמדמה לה לבוגרת, דאטו

לבוגרת פחותה לן מכתובתה?

אמר

לבוגרת, ורבנן מדמו לה לבעולה. אבל לא הכיר בה - דברי הכל ולא כלום. ורבי מאיר

אמאי מדמי לה לבוגרת? נדמייה לבעולה! בעולה איתעביד בה מעשה ביד אדם. הא -

לא איתעביד בה מעשה ביד אדם. ורבנן, אדמדמו לה לבעולה נדמייה לבוגרת! לבוגרת

לא איתעביד בה מעשה כלל, הא - איתעביד בה מעשה, אבל לא הכיר בה - לדברי

הכל ולא כלום. מתיב רב נחמן: היא אומרת "מופת עין אני" והוא אומר "לא כי, אלא

דרוסת איש את". רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת! אלא אמר רבא: בין הכיר

בה ובין לא הכיר בה, לרבי מאיר - מאתים, לרבנן; הכיר בה - מנה, לא הכיר בה -

ולא כלום. והדר ביה רבא, דתניא: כיצד הוצאת שם רע? בא לבית דין ואמר: פלוני,

לא מצאתי לבתך בתולים, אם יש עדים שזינתה תחתיו - יש לה פתובה מנה. אם יש

עדים שזינתה תחתיו? פת סקילה היא! הכי קאמר: אם יש עדים שזינתה תחתיו -

בסקילה, וזינתה מעיקרא - יש לה פתובה מנה. ואמר רב חיאי בר אבין אמר רב שיש:

זאת אומרת בנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה - יש לה פתובה מנה. ומתיב רב נחמן:

הנזשא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת "משארסתי נאנסתי ונסתחפה

שדהו" והוא אומר "לא כי, אלא עד שלא אירסתיה, ותיה מקחי מקח טעות", ולית לה

כלל? ואמר להו רב חיאי בר אבין: אפשר רב עמרם וכל גדולי הדור יתבי כי אמר רב

ששת להא שמעתא, וקשיא להו, ושני: מאי מקח טעות - נמי ממתים, אבל מנה -

אית לה. ואת אומרת לית לה כלל?! ואמר רבא: מאן דקא מויתיב - שפיר קא מויתיב,

מקח טעות - לגמרי משמע. ואלא קשיא תד! תריץ ואימא הכי: אם יש עדים שזינתה

תחתיו - בסקילה, וזינתה מעיקרא - ולא כלום, נמצאת מופת עין - יש לה פתובה מנה.

והא רבא הוא דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום! אלא שמע מינה: הדר ביה רבא

מיהויא. תנו רבנן: בנסה ראשון לשום גישואו, ויש לה עדים שלא נסתרה. אי נמי,

נסתרה ולא שהתה כרי ביאה - אין השני יכול למעון מענת בתולים, שהרי בנסה ראשון.

אמר

ואין להן מענת בתולים — אין יכול להפסידה אותה מנה, ולומר: בחזקת בתולה נשאתיך, ודרי מקדו מקח טעות. גמרא עשה מוכת עין — נהי דאין ביאתו ביאה, מיהו לא גרע מעץ הנתקע. ולרבנן דפליגי אמוכת עין כתובתה מנה, וכן לענין כהן גדול, דתנן (יבמות נט,א): לא ישא את מוכת עין — הא נמי אסירא ליה. אין מוכת עין בבשר אדם — ואי

בעולה לא הויא — מוכת עין נמי ליתא. באפי

נפשה — בלא גברי. דלא אמר רב יהודה

משמיה דרב ומשמיה דשמואל, אלא אינורו

גופייהו איפלוג בה. וקטן שבא על הגדולה

ומוכת עין — ומדפלגניהו תנא לחותי, ולא

איפלוג רבנא אלא במוכת עין — שמעת מינה

אין מוכת עין בבשר. הכי קאמר גדול הבא על

הקטנה ולא כלום — אינה ביאה לדברי הכל.

הלכך, כתובתה מאתים. ולא איפלוג רבנן עלה,

דפחות מכאן כנותן אצבע בעין. דתנן במסכת

נדה (מד) גבי פת פחותה משלש שנים ויום אחד:

מה הדמעה היוצאת על ידי אצבע באה אחרת

תחתיה, אף בתולים של פחות מכן — חזרוך

אחרים תחתיהם. וקטן שבא על הגדולה —

מוכת עין היא זו, וכתובתה מאתים, דברי רבי

מאיר. וחכמים אומרים: כל מוכת עין כתובתה

מנה. והא נמי, דקא משוית לה מוכת עין —

כתובתה מנה. כשהכיר בה — כשכנסה וכתב

לה כתובה, היה יודע שהיא מוכת עין. מרבי

לבונית — דקיימא לן שכלו בתוליה, במסכת

יבמות (נט,א) דקתני: "בבתוליה" — פרט

לבוגרת שכלו בתוליה, ואפילו הכי — כתובתה

מאתים. ולא כלום — דמקח טעות הוא, ואפילו

מנה אין לה. היא אומרת מוכת עין אני —

משנתנו היא. והוא אומר לא כי אלא דרוסת

איש את — הנזשא את הודע האשה בחזקת בתולה

ולא מצא לה בתולים, היא אומרת מוכת עין אני

כו'. שמע מינה אית לה כתובה, או מנה או

מאתים, דאי לית לה — מאי נאמנת דקאמר רבן

גמליאל? אלמא: מוכת עין שלא הכיר בה — יש

לה כתובה, תיובתא דרמי בר חמא דאמר לא

הכיר בה דברי הכל ולא כלום. אלא אמר רבא

לרבי מאיר בין הכיר בין לא הכיר בה — מאתים

— ומתניתין דקתני היא אומרת מוכת

עין אני, וקא תבעה מאתים — רבי מאיר היא.

לרבנן הכיר בה מנה — ומתניתין דחבא דקתני:

וחכמים אומרים מוכת עין מנה — כשהכיר בה.

לא הכיר בה ולא כלום — והא לא מצינו

למימר: לרבי מאיר הכיר בה מאתים, לא הכיר

בה — מנה. דאי במקח טעות מחזקין ליה משום

דלא הכיר בה — לית לה מיד. ואי לאו מקח

טעות הוא — אין חילוק בין הכיר ללא הכיר.

והדר ביה רבא גרסין. ולא גרסין מנהדיא. והדר

ביה רבא ממאי דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא

כלום, אלא: בין הכיר בין לא הכיר — יש לה

מנה לרבנן, ומאתים לרבי מאיר. ומתניתין

ליתתם — דברי הכל. הוצאת שם רע — ליענש

מאה כסף אם שקר, וליסקל אם אמת היה. בא

לבית דין — זקוק לבוא לבית דין ואומר כו'.

ואמר רב חיאי גרסין. ומותיב רב נחמן גרסין.

כאדם שהמטר בא וסופחו את זריעתו ועוקרה. מקח טעות לגמרי משמע — ואין לה כלום. כי אמרה רב ששת להא שמעתא — להאי זאת אומרת

דלעיל, דיש לה כתובה מנה. וקשיא להו — הא דאבותינן. ואמר רבא גרסין. ואלא קשיא דף — ואקשינן לרבא, אלא קשיא דף דלעיל דקתני זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה.

תריץ — להחיא דלעיל דכיצד הוצאת שם רע, תירוצא דתירצת לה לא תתירצה הכי, אלא הכי: אם יש עדים כו'. נמצאת — לא הכיר בה משמע. וקא מתריץ רבא: יש לה כתובה מנה,

אלמא הדר ביה מנהדיא דלעיל, דהא איתו אמר: לרבנן לא כלום. וברבי מאיר נמי לא תוקמה, דהא רבי מאיר מאתים קאמר. ויש לה עדים שלא נסתרה — ברותא אשמעינן, דאפילו

הכי אין השני יכול למעון מענת בתולים, שהרי בנסה ראשון — ועליו לדעת שנבעלה.

כתובות דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצט

שואלת הגמרא: ורבי מאיר, אמאי – מדוע מדמי לה לבוגרת, נדמיה
לבעולה, וכסברת חכמים. משיבה הגמרא: יש חילוק ביניהם, שהרי
בעולה, אינה עדי – נעשה בה מעשה בידי אדם, הא – אבל מוכת
עץ לא אינה עדי, נעשה בה מעשה בידי אדם, והרי היא דומה לבוגרת,
שגם בה לא נעשה מעשה בידי אדם, אלא כלו בתוליה מאליהן.
ממשיכה הגמרא ושואלת: ורבנן, אימרמי לה לבעולה, נדמיה
לבוגרת – עד שדימו מוכת עץ לבעולה, מדוע אינם מדמים אותה
לבוגרת. מבארת הגמרא: בוגרת, לא אינה עדי, נעשה בה מעשה
אדם, אלא בתוליה כלו מאליהן, הא – אבל מוכת עץ, אינה עדי, נעשה
מעשה ועל ידי כן נשרו בתוליה, ודומה היא יותר לבעולה שנעשה
בה מעשה.
הגמרא חוזרת לדון בדברי רמי בר חמא: אמר אם לא הכיר בה
כשנשאה שמוכת עץ היא, לרבנן הכל ולא כלום – אין לה כלל
כתובה, משום שמקח טעות הוא. מקשה הגמרא: מתיב רב נחמן,
שנינו במשנה להלן (ג), הנושא את האשה ולא מצא לה בתוליה,
היא אומרת מעולם לא נבעלתי, ומופת עין אני. והוא – הבעל
אומר, לא כי – אפשר שאין הדבר כן אלא שמא דרשתי – (בעולת)
איש את, ומקח טעות הוא, כיון שבעת האירוסין הייתי סבור
שבתולה את. רבן גמליאל ורבי אלעזר אומרין, נאמנת שמוכת עץ
היא ונבמשה שם יתבאר שרבי יהושע חולק בזה, ומכך שאמר
שהיא 'נאמנת' מוכח שאם האמת כדבריה שמוכת עץ היא, יש לה
כתובה, שאם לא כן לגבי מה האמינה, ומוכח שאף שהבעל לא
ידע שמוכת עץ היא, מכל מקום יש לה כתובה, ושלא כדברי רמי
בר חמא שאמר שאם לא הכיר בה שהיא מוכת עץ לדברי הכל
אין לה כתובה כלל.
מחמת קושיא זו חולק רבא על רמי בר חמא: אמר רבא, בין
אם הכיר בה קודם נישואיה שמוכת עץ היא, ובין אם לא הכיר בה,
לרבי מאיר כתובתה מאתים, כיון שדינה כבתולה לכל דבר, וכמו
בוגרת, ולרבנן מוכת עץ הרי היא כבעולה, ולכן אם הכיר בה
שמוכת עץ היא ונשאה, כתובתה מנה, כבעולה, ואם לא הכיר בה
בשעת נישואין שמוכת עץ היא, ולא כלום – אין לה כלל כתובה,
משום שמקח טעות הוא, שהרי נשאה בחזקת בתולה ונמצאת
מוכת עץ. והמבואר במשנה להלן (ג), שמוכת עץ יש לה כתובה,
כרבי מאיר היא. ונמצא שדעת רבא שכנסה בחזקת בתולה
ונמצאת מוכת עץ הרי זה מקח טעות ואין לה כלום, ולהלן תדון
הגמרא בענין זה.
אך מסיקה הגמרא: והדר ביה רבא – רבא חזר בו ממה שאמר
דעת רבנן, שמוכת עץ שלא הכיר בה אין לה כלום, אלא סובר
שיש לה מנה ככל בעולה, ואין זה מקח טעות, משום שאין אדם
מקפיד כל כך במוכת עץ לבטל את הנישואין עבור זה.
מבארת הגמרא היכן מצינו שרבא חזר בו: דתניא בברייתא, ביצד
היא הוצאת שם רע, המוזכרת בתורה, לא הבעל לבית דין ואמר,
פלוגי – אבי האשה, לא מצאתי לבתך בתולים, אלא בעולה היתה.
אם יש עדים שזינתה תחתיו – בין הקידושין לנישואין, יש לה כתובה
מנה, כדן בעולה. תמזה הגמרא: וכי יש לה כתובה מנה, הרי אם
יש עדים שזינתה תחתיו פת סקילה היא, שהרי זינתה בהיותה אשת
איש. מבארת הגמרא: הכי קאמר – כך יש לשנות את הברייתא,
אם יש עדים שזינתה תחתיו, דינה כסקילה, ואם זינתה מעיקרא –
קודם הקידושין, יש לה כתובה מנה, כדן בעולה.
ועל ברייתא זו אמר רב הונא בר אבין, אמר רב ששת, זאת אומרת
– מדברי הברייתא יש ללמוד, שאם נקטה הבעל בחזקת בתולה
ונמצאת בעולה, יש לה כתובה מנה, שהרי אותו אדם שטוען שלא
מצאתי לבתך בתולים כנסה בחזקת בתולה, ומכל מקום אם נמצא
שזינתה קודם הקידושין יש לה כתובה מנה, ואין זה מקח טעות.
ומתבין – והקשה רב נחמן על דברי רב ששת, שכנסה בחזקת
בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה, ואין זה מקח טעות,
מהמשנה ששנינו להלן (ב), הנושא את האשה בחזקת בתולה, ולא
מצא לה בתולים, היא אומרת משארכתי נאנסתי, וכיון שהיה זה
אחרי שהתקדשה לבעלה, נסתפקה שיהיה – הפסד של הבעל הוא,

ואין להן טענת בתולים – אם מצא הבעל שאין אשתו בתולה, אינו
יכול להפסידה כתובתה בטענה שנשאה בחזקת בתולה ומקחו
מקח טעות, אלא יש לה מנה כדן הנושא את הבעולה.
הגמרא, והשבויה – ישראלית שנשבת לבין הגויים, והשפחה
הכנענית, שנפדו ונשתחררו וכשנשאו כשאר היו ותריות על פנות
שלש שנים ויום אחד, כתובתן מנה, שבחזקת בעולות הן, ואין להן
טענת בתולים – אם נשא אחת מנשים אלו ונמצאה בעולה, אינו
יכול לטעון שבחזקת בתולה נשאה ומקחו מקח טעות, כיון שרואי
נשאה בחזקת בעולה, ואין לו טענה.

נמרא

שנינו במשנה: 'וקטן שבא על הגדולה וכו' כתובתן מאתים'.
הגמרא מבררת את דין ביאת קטן: אמר רב יהודה, אמר רב, קטן –
פחות מבן תשע שנים הקא על הגדולה, עשה מוכת עין, כי אף
שאינו ביאתו ביאה, מכל מקום דינה כמוכת עין ולדעת חכמים
במשנתנו שמוכת עין כתובתה מנה, גם אשה זו כתובתה מנה, וכן
לענין כהן גדול שמוטרק רק בבתולה ואסור במוכת עין, היא אסור
בזו שבא עליה קטן. הוסיף רב יהודה ואמר: כי אמריתך קמיה
דשמואל – כשאמרתי דבר זה בשמו של רב לפני שמואל, אמר
שמואל, אין הדין כן, משום שאין מוכת עין כקטן – אין בעלת
אדם עושה אותה מוכת עין, וכל זמן שאין ביאתו ביאה, אינו
עושה אותה אף 'מוכת עין'.
הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת זו: איבא דמתני לה להא
שמעיה באפי נפשה – יש ששנו מחלוקת זו בפני עצמה, ולא בשם
רב יהודה, וכך שנו, קטן קא על הגדולה, רב אמר, עשה מוכת
עין, ושמואל אמר, אין מוכת עין כקטן.
הגמרא מקשה מהמשנה על דעת רב: מתיב רב אושעיא, שנינו
במשנתנו, גדול שבא על הקטנה וקטן קא על הגדולה, ומוכת עין,
כתובתן מאתים, אמר רבי מאיר, וקטנים אומרין, מוכת עין
כתובתה מנה, ומשמע מהמשנה שחכמים אינם חולקים אלא
במוכת עין, אבל בקטן קא על הגדולה הם מודים שכתובתה
מאתיים, והרי זה כדעת שמואל שביאת קטן אינה עושה אותה
מוכת עין, וקשה על רב הסובר שאף קטן קא על הגדולה עושה
מוכת עין, והיה לחכמים לחלוק אל רבי מאיר אף בזה.
מותרת הגמרא: אמר רבא, הכי קאמר – כך הוא פירוש המשנה
לדברי רב, גדול שבא על הקטנה, ולא כלום – הרי זה כאילו לא
נבעלה כלל, משום דפחות מן – פחות משלש שנים, הבא עליה
בנותן אצבע בעין דמי, כלומר, כשם שהדמעה יוצאת ובאה אחרת
תחתיה, כך גם בתוליה של הקטנה חוזרין, וכאילו לא נבעלה כלל,
ולדברי הכל כתובתה מאתים. וקטן קא על הגדולה, עשה מוכת
עין, והיינו כשיטת רב שביאת קטן עושה אותה מוכת עין, ודינה
של מוכת עין נפא – (עצמה), פלוגתא דרבי מאיר ורבנן, שלדעת
רבי מאיר מוכת עין כתובתה מאתים והוא הדין לקטן שבא על
הגדולה, ולדעת רבנן מוכת עין כתובתה מנה, והוא הדין לקטן
שבא על הגדולה.

הגמרא מבארת את אופן וסברות המחלוקת בדין מוכת עין: אמר
רבי בר קפא, מחלוקת רבי מאיר ורבנן לגבי מוכת עין היא כשהכיר
בה – שכשנשאה וכתב לה כתובתה ידע בה שמוכת עין היא ועל
מנת כן נשאה, דרבי מאיר מדמי לה – מדמה את מוכת העין,
לבוגרת – בת שתיים עשרה וחצי שנים, שאף שכלו בתוליה, מכל
מקום כתובתה מאתים. ורבנן מדמי לה לבעולה – ורבנן סוברים
שהיא דומה לבעולה, שכתובתה מנה. אמר רבא, אם לא הכיר בה
כשנשאה שמוכת עין היא, הכיר הכל – בין לרבי מאיר ובין לרבנן,
ולא כלום – אין לה כתובה כלל, שהרי נשאה בחזקת בתולה, וכיון
שנמצאה מוכת עין הרי זה מקח טעות.

עדים שלא נבעלה לא יסבור כן רב אשי, אלא יודה שהיא נחשבת
כמי שנכנסה בתורת בתולה, משום דמצי אמר לה – שהרי יכול
הבעל לומר לאשה, אַנָּא אַעֲדִים קַמְכִי – אני סמכתי על העדים
שאמרו שלא נבעלת ולכך נשאתיך בחזקת בתולה, וכיון שנמצאת
בעולה הרי זו מקח טעות, וכיון שאף בזה אמרה הברייאת שיש לה
כתובה מנה, מוכח כדברי רבה שאם כנס את האשה בתורת
בתולה ונמצאת בעולה, יש לה כתובה מנה. ונמצא שנחלקו שתי
הלשונות האם יש ראייה מדברי הברייאת לדין זה או לא.

משנה

במשנתינו יבואר שיש מקומות ואופנים שאין אדם יכול לטעון
טענת בתולים על אשתו: חתן הַאֲוֵבֵל אֲצֵל חָמוּי לאחר האירוסין
בְּאַרְץ יְהוּדָה, שֵׁלָא בְּעֵדִים – שאין עדים המעידים שלא התייחד
עמה, אֵינוּ יֹכֵל לִטְעוֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים לאחר הנישואין, להפסידה
כתובתה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְנַהֵג שְׁהָאָרוֹס מִתְיַיְחֵד עִמָּה קודם
הנישואין, ומן הסתם נבעלה לו.

גמרא

הגמרא מבררת האם בכל מקום ביהודה נהגו להתייחד. מדייקת
הגמרא: מִדְּקָתַי בַּמִּשְׁנָה לְשׁוֹן הַאֲוֵבֵל אֲצֵל חָמוּי בִּיהוּדָה, מִכָּלֵל
דְּאִיכָא דּוֹבְקָא בִּיהוּדָה נָפְי דְּלֵא אֲכִיל – משמע שגם בארץ יהודה
יש מקומות שאינו אוכל ואינו מתייחד עמה, שאילו היה זה מנהג
בכל ארץ יהודה, היה למשנה לכתוב 'הנושא אשה ביהודה, אֲמַר
אֲפִי, שִׁמְעַ מִינָּה – מוכח מלשון המשנה, שביהודה נָפְי, מְקוֹמוֹת
מְקוֹמוֹת יֵשׁ – יש מקומות שנהגו להתייחד ויש מקומות שלא נהגו,
ומשנתינו עוסקת במקום שנהגו להתייחד, ששם אינו יכול לטעון
טענת בתולים, אך במקום שלא נהגו להתייחד, אם טען טענת
בתולים מפסידה כתובתה.
הגמרא מוכיחה זאת מברייאת: בְּדִתְנָא, אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּאַרְץ
יְהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה – בתחילה היו מייחדין את החתן ואת הכלה שָׁעָה
אַחַת קוֹדֶם בְּנִימְקָתָן לַחֻפָּה, בְּרִי שִׁיחָא לְבֹ גַם בָּהּ – שיחא רגיל בה,
וּבְגִלָּל לֹא הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ. חילוק נוסף: בִּיהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה – בתחילה
הָיוּ מַעֲמִידִין לָהֶם – לחתן ולכלה שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינֵי הַמְלוּכִים אותם, אַחַד
לֹא וְאֶחָד לָהּ, בְּרִי לְמַשְׁמֵשׁ אֶת הַחֵתָן וְאֶת הַכֹּלָה בְּשַׁעַת בְּנִימְקָתָן
לַחֻפָּה, שֶׁלֹא יַעֲשׂוּ מַעֲשֵׂי רְמָאוֹת בַּעֲנֵן דָּם הַבְּתוּלִים, שֶׁהַחֵתָן לֹא
יַעֲלִים אֶת הַסֵּדֵין שֶׁעָלִיו דָּם הַבְּתוּלִים, וְשֶׁהַכֹּלָה לֹא תִכְנִס סֵדִין
מְלוּכָלֵךְ בְּסִיפֵי דָמִים וְתִטְעֵן שׁוּדָה דָּם בְּתוּלִיהָ, וּבְגִלָּל לֹא הָיוּ עוֹשִׂין
בָּהּ. וְעוֹד חִילוּק הִיא, שְׁבַמְדִּינַת יְהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה, הָיוּ אוֹתָם
שׁוֹשְׁבֵינֵי יָשֵׁנִים בְּבֵית שְׁחָתָן וְכֹלָה יָשֵׁנִים בָּהּ, כְּדִי לְמַשְׁמֵשׁ אֶת
הַחֵתָן וְהַכֹּלָה, וּבְגִלָּל לֹא הָיוּ עוֹשִׂין בָּהּ. מסיימת הברייאת: וְכָל שֵׁלָא
נִהַג בְּמִנְהַג הָהָא, אֵינוּ יֹכֵל לִטְעוֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים, וְלַהֲלֹךְ תְּבָאָר
הַגְמָרָא בְּאִיזָה מְנַהֵג מְדוּבָר. ועל כל פנים מבואר בברייאת שהיו
מקומות ביהודה ששייכת בהם טענת בתולים, ולשם כך העמידו
להם שושבינים, ואילו בכל המקומות היו נוהגים להתייחד, ומשום
כך לא היתה שייכת כלל טענת בתולים. ומוכח שאף בארץ יהודה
היו מקומות שלא נהגו להתייחד.

הגמרא מבררת את סיום הברייאת 'וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו
יכול לטעון טענת בתולים'. שואלת הגמרא: אֲהִיָּא – על איזה
מנהג אמרו כן, אִילִימָא אֲרִישָׁא – אם על הרישא, שנהגו לייחד את
החתן והכלה שעה אחת קודם החופה, הרי אדרבה, 'כָּל שְׁנֵי' –
מִיֵּבֶזֶ לִיה – היה על הברייאת לומר שכל מי שנהג כן אינו יכול
לטעון טענת בתולים, לפי שמן הסתם בא עליה. אֲלָא אם תרצה
לומר שנאמר דין זה אֲפִיפָא, כלומר על החלק הראשון שבסיפא,
שביהודה היו מעמידין שושבינים לחתן ולכלה, ועל זה אמר
הברייאת שאם לא נהג כן אינו נאמן לטעון טענת בתולים, שיש
לחשוש שמא דם היה על הסדין ואיבדו החתן, הרי גם לפי זה

אֲמַר רַבָּה, וְזֹאת אֲמַרְתָּ – מדברי הברייאת מוכח, שאם בְּנִימְקָה
בְּחֻזְקָת בְּתוּלָה וְנִמְצְאָתָה בְּעוּלָה, יֵשׁ לָהּ בְּתוּבָה מְנָה, שהרי שם היו
עדים שלא נבעלה, ונשאה בחזקת בתולה, ונמצאה בעולה, ואף
על פי כן אין השני יכול לטעון טענת בתולים ולהפסידה כתובתה,
כיון שאין זה מקח טעות.

דוחה הגמרא: רַב אֲשִׁי אֲמַר, יש לדחות את הראיה מהברייאת, כיון
שאכן בְּעוּלָמָא – בדרך כלל, כשכנסה בחזקת בתולה ונמצאת
בעולה, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ לִית לָהּ כָּלֵל – אומר לך שבאמת אין לה
כתובה כלל, ומקח טעות הוא, וְשִׁאנִי הָכָא – ושונה המקרה
בברייאת שיש לה כתובה, שְׁהָרִי בְּנִימְקָה רֵאשׁוֹן, וידע זאת השני,
ובחזקת בעולה נשאה, ואף שיש עדים שלא נבעלה, אינו סומך
עליהם אלא סבור שמה שאמרו העדים כן אין זה אלא לשבחה
ולחבבה בעיניו.

הגמרא מבררת את הדין האמור בברייאת. מקשה הגמרא: מדוע
אמרה הברייאת שאין השני יכול לטעון טענת בתולים, ומשמע
שאין כל משמעות לטענתו ואין תועלת בכך שיבא לבית דין ויטען
טענתו, וְנִיחֻשׁ שְׁמָא תַּחְתִּי וְיִתָּה – והרי יש לחשוש שמא זינתה
בעודה מאורסת לו, ונאסרה עליו, ועלינו להצריכו לבא לבית דין
ולברר את הדבר. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב שְׁרֵבְיָא, מדובר
בברייאת בְּגוֹן שְׁקִידָה שֶׁנִּי, וְכַעַל לֹאֲלֵתָר – מיד אחר הקידושין,
שלא היה זמן שהיתה יכול לזנות תחתיו, ועל כרחך שהיתה
בעולה קודם לכן.

הגמרא מביאה לשון אחרת ששונה את דברי רבה והמשא ומתן
שבדבריו על המשנה לעיל (יא), והגמרא תדון אם יש כאן מחלוקת
לענין הדין: וְאִיכָא דְּמִתְנֵי לָהּ – יש ששונים את דברי רבה אֲמַתְנִיתִין
– על מה ששנינו במשנה לעיל, בְּתוּלָה, אֲלִמְנָה, וְרוּשָׁה וְחִלּוּצָה מִן
הַנִּישׁוּאִין – אשה שנישאה אלא שעדיין לא נבעלה, ונתאלמנה או
נתגרשה או שמת בעלה ללא בנים וקיבלה חליצה מהיבם, בְּתוּבָתָן
מְנָה, וְאִין לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִין – אין בעלה השני יכול לטעון עליה
שלא מצא לה בתולים, משום שבחזקת בעולה נשאה, כיון
שנכנסה לחופה. מבארת הגמרא את דברי המשנה: בְּתוּלָה מִן
הַנִּישׁוּאִין יִהְיֶי מְשֻׁבָּחָה לָהּ – איך יתכן הדבר, בְּגוֹן שְׁנִימְקָה לַחֻפָּה
וְלֹא נִבְעְלָה, הרי שאף שבחזקת בתולה היא מכל מקום יש לה
כתובה מנה, ואינו יכול לטעון טענת בתולים, אֲמַר רַבָּה, וְזֹאת
אֲמַרְתָּ – מדברי המשנה מוכח שבְּנִימְקָה בְּחֻזְקָת בְּתוּלָה וְנִמְצְאָתָה
בְּעוּלָה בְּתוּבָתָה מְנָה, שהרי כנסה בחזקת בתולה, ומכל מקום אינו
יכול לטעון טענת בתולים ולהפסיד כתובתה, אף שבעולה היא.

דוחה הגמרא: רַב אֲשִׁי אֲמַר, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ דְּבַעְלָמָא לִית לָהּ כָּלֵל
– שברוך כלל כשכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה
כתובה כלל, וְשִׁאנִי הָכָא – ושונה האופן של המשנה, שיש לה
כתובה, שְׁהָרִי בְּנִימְקָה לַחֻפָּה – שכיון שידע השני שכבר נכנסה
לחופה עם הראשון לא נשאה בחזקת בתולה אלא בחזקת בעולה,
ומשום כך יש לה כתובה כבעולה.

מקשה הגמרא: מדוע כתבה המשנה שאין להם טענת בתולים,
ומשמע שאין תועלת בביאתו לבית דין, כיון שבין כך אינו נאמן,
וְלִיחֻשׁ – והרי יש לנו לחשוש שְׁמָא תַּחְתִּי וְיִתָּה, בעודה מאורסת,
ונאסרה עליו, ואם יבא לבית דין לטעון על כך יתכן שיתברר
הדבר על ידי עדים. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב שְׁרֵבְיָא, מדובר
במשנה בְּגוֹן שְׁהִשְׁנִי קִידָשׁ וְכַעַל לֹאֲלֵתָר, שלא היה לה זמן שיכלה
לזנות תחתיו, ובדאי היתה בעולה קודם לכן.
מבארת הגמרא במה נחלקו שתי הלשונות: מֵאֵן דְּמִתְנֵי לָהּ
אֲבִרְיָתָא – מי ששנה את דברי רבה ודחיתו של רב אשי על
הברייאת, כָּל שְׁכֵן אֲמַתְנִיתִין – כל שכן שדבריו אמורים גם על
המשנה, שהרי אם באופן שיש עדים שלא נבעלה אמר רב אשי
שהיא בחזקת בעולה מחמת שכנסה ראשון, כל שכן שסיבור כן
באופן של המשנה, שאין עדים על כך שלא נבעלה, אלא רק היתה
בחזקת בתולה. וְאִילוּ מֵאֵן דְּמִתְנֵי לָהּ אֲמַתְנִיתִין – אמנם מי ששנה
את דבריהם על המשנה, יתכן שדווקא בזה סובר רב אשי שהיא
בחזקת בעולה, אֲכִיל אֲבִרְיָתָא, לֹא – באופן של הברייאת שיש

כתובות. בתולה נשאת – פרק ראשון דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
רש"י תוספות

אמר רבה זאת אומרת — נראה דהבא גרסינן רבה, דהא רבא קאמרו לעיל דמקח טעות
לגמרי משמע. ואי גרסינן הבא רבא — אם כן חיקיש מתניתין רישא לסיפא, דהא
וזאת אומרת איבא למידק נמי ממתניתין, כדאמרין בסמוך. אלא ודאי נראה דהבא גרס רבה,
דרבא דאמרו לעיל מקח טעות לגמרי משמע, יפרש כמו רב אשי.

כִּנְסָה בחזקת תבולה ונמצאת בעולה יש לה
מנה — והא דקתני שהרי כנסה ראשון
— פירש רבינו יצחק בן מאיר דחבי משמע לה:
אין לשני טענת תבולין לחסרה מכוחותה כלום.
שהרי כנסה ראשון וגרם ליהוי תבולתה מנה,
ואינו יכול לחסרה כלום מאותה מנה, דלא מהניא
טענת תבולין אלא ממנה דבתולין. **שאני** הכא
שהרי כנסה ראשון — ואדעתא דבעולה נישאת.
ואף על גב דעדים מעידים שלא נבעלה — אינו
סומך על זה, מאחר שהיו נישואין, וסבר דלשבוהה
אמרינן.

וַיִּחְשַׁד שְׂמַת תַּחְתּוֹ וַיִּזְחַל — אֵין לֹמַד דְּפִירִי
 אִמָּא: אִינוּ יִכּוֹל לִטְעֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים
 לְאוֹסֶרָה עֲלֵיו, נִיחֹדֶשׁ בִּאֲשֶׁת בְּחֵן שְׂמַת תַּחְתּוֹ
 וַיִּזְחַל, דְּלִיבָא אֵלָא חֲדָא סְפִיקָא: סָפֵק תַּחְתּוֹ סָפֵק
 אֵין תַּחְתּוֹ. דְּהָא מַצִּי לִשְׁנוּי דְּהָא דְּלִיבָא יִכּוֹל
 לִטְעֹן — הִיֵּינוּ לְהַפְסִידָא מִכְּתוּבָה, דְּאִינוּ סָפֵק
 סְפִיקָא: דְּרִאפִּילוּ תַּחְתּוֹ — אִימּוֹר בִּאוּנָה הִוָּה, אֵין
 זֶה דּוּחַק, דְּלַעֲלֵי נִמִּי מִפְּרִשׁ אִינוּ יִכּוֹל לִטְעֹן טַעֲנַת
 בְּתוּלִים חֲבִי. דְּקֹאמֶר: לֹמָא: אִי לְאוֹסֶרָה עֲלֵיו —
 בִּידּוּחָהּ אִמָּא לֹא כֹ', אֵלָא כְּמִתּוּבָה, פִּירִי, אִמָּא
 אִינוּ מְפִסִּי לֶה. וַיִּזְחַל לְרִבְעִי יִצְחָק וְלִרְבִּי אִשִּׁי
 פִּירִי כֵּין דְּבַעֲלֵמָא אֵין לִיָּה דֶאֵין לֶה כְּלוֹם, דְּחָבָא
 שְׂמַת לֵב בְּשִׁנְטָה, אִינוּ אֵין — אַם כֵּין לִיָּה
 אִיסֹר, שְׂמַת הֶאֱשִׁי כְּמִוֹר כִּין שׁוּי שׁוּי שׁוּי, לֶה, אֵין
 גַּב דְּבַעֲלֵמָא לִיָּה לֶה — אַם כֵּין מִחוּזְקִין אוֹתָהּ דְּרִא
 בְּעוֹלָה מִכְּעַל רֶאשֻׁן, וְאִדַּעַת כֵּין רֹצִים לֹמַד
 שְׂנֵאֲתָא, וְבִחְבֵּן אִסְתֵּר לִבִּית דִּין, שְׂוֹדֵא לֹא
 יִאֲסֹרָה עֲלֵי. וְלִכְּן הִיָּה לֵנוּ לְהַפְסִידָא מִכְּתוּבָה,
 שִׁיבָא לִבִּית דִּין וְלֹא יִטְעֵה לֹמַד שְׂמֹתָת לֹ.
 וְאִפְּרִי בִּאֲשֶׁת יִשְׂרָאֵל שׁוּי לֵנוּ לְהַפְסִידָא, גִּזְרִיהּ
 וְאִסְתֵּר כִּין כֵּין אֵין תַּאבֵּד בְּתוּלָתָא, וְיִסְבּוֹר אֵין
 בְּשֻׁלֹן כֵּין, וְלֹא יִאֲבִית דִּין. אֲבָל לְרִבְבָּה לֹא פִּירִי
 מִדִּי, כִּין דְּבַעֲלֵמָא נִמִּי יֵשׁ לֶה — לִיבָא לְמִיטַעֵי.
בְּגִין שְׂקֻדֶּשׁ וְכַעַל לֶאֱלֹתֶר — וְכֵן צִירִי נִמִּי
 לְהַעֲמִיד שְׂרָאֲשֻׁן אַחֵר שְׂקֻדֶּשׁ כְּנֵסָה
 לֶאֱלֹתֶר מֹת מִיד, וְעִדִּים מַעֲרִים שְׁלֹא וַיִּזְחַל
 תַּחְתּוֹ. דְּאֵם נִבְעֵלָה חֲדָא חֲדָא — הִרִי נִבְעֵלָה
 לְפִסּוֹל לֶה, וְאִסְתֵּר כְּמִתּוּבָה.

44 **שתי** תקנתו הוּ – וליכא למימר דהוא תקנה
45 הוא, ומתניתין קודם תקנה ובריתא
46 לאחר תקנה שתיקנו לאלמנה מאתים – דהא
47 חזינן השתא דלית להו מאתים. וליכא למימר נמי
48 דמעיקרא כי תקנו לבתולא ארבע מאות תקנו
49 כי לא אלמנה מאתים – דאין סביר לתקן לאלמנה
50 מאתים אם לא את אחר שראו צורך, דמזוללי בהו.
51 והלכך, מעיקרא לא רצו לשנותה משאו אלמנה,
52 וכיון דהוּ דקא מחזלי בהו – ראו שיהיה צורך,
53 תקנו להם מאתן. וכיון דהוּ דפרשי מנייהו –
54 אהדרינהו למילתיהו. ולכך הוצרך לומר שתי
55 תקנות הוו.

כיון

וְאֶחָת אֲלֻמֶּנֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶחָת אֲלֻמֶּנֶת כְּהֻנִּים כְּתוּבָתָן מְנָה!
הָיָה מַעֲיָקָרָא תַּקִּינוּ לְבִתּוּלָה אַרְבַּע מֵאוֹת זָוָה, וְלֹאֲלֻמֶּנֶה מְנָה.
כִּין

דמזלזלי

וזאת אומרת כו' – דהא ודאי בחזקת בתולה כנסה, דסמך אעדים, וקאמר אין יכול להפסידה מנה הראוי לאלמנה מן הנישואין, וניחוש שמא תחתיו זינה – אמנתוין פריך, דקתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים, ולא מוקינן ליה לבא לבית דין, ולא יתברר הדבר אם תחתיו זינה אם לא, ושמא אסורה היא לז' בשלמא אהך

דלעיל, דארמון כנסה בחזקת בתולה ונמצאת
בעולה יש לה כתובה — לא מקשינן, דאיכא
לממר כשבא לבית דין ובאו עדים שזינתה
קודם לכן, אבל הכא קתני אין יכול לטעון —
מתוך כך לא יבא לבית דין, כשקידש ובעל
לאחר גרסינן, דאם גרסינן כשקידש לאחר
ובעל לאחר — שלא פריש ממנה בין קידושין
לבעילה, דרדיא לא תתניו וינתה, ואיכא
דמתייב לה — להא דרבה ורב אשי ורב שריא
אמתניתין, זאת אומרת — מדקתני מתניתין אין
להן טענת בתולים, וליחוש שמא תתניו וינתה
— ואמאי הני אין להן טענת בתולים, מאן
דמתייב להן — להא דרבה ורב אשי אברייא
כל שכן אמתניתין — רבין דאברייא, אפי' על
גב דאמרו עדים לא נטרנה לראשון, ושא זה
בחזקת בתולה כנסה, ואפילו הכי אהדר ליה
רב אשי לרבה: לעולם לא תשמע כנסה בחזקת
בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה, דשאני
הכא שהרי כנסה ראשון, כל שכן אמתניתין,
ולא הבטיחוה עדים על כך, איכא למתניה
לדרבה, ומאי אהדר ליה רב אשי, ומאן דתי
לה — דרבה ורב אשי אמתניתין, אכל
אברייא לא — מתני להו, דמברייא דאבי
שפיר שמע מינה זאת אומרת דרבה, ועלה לא
הוה לרב אשי לאהדורי שאני הכא שהרי כנסה
ראשון — דמצי אמר: אנא אעדים סמכי, וכיון
דקתני אין השני יכול לטעון טענת בתולים —
שמעינן דאי דזאת אומרת: כנסה בחזקת
בתולה ונמצאת בעולה — יש לה כתובה.
גמרא מקומות פקומות י"ש שחלוקה
במנהגם, ונפקא מינה, דהיכא דלא נהגי לייחד
כל יכול לטעון, דברתיא — דמקומות מקומות
יש, למשמש — לפשפש ולמשמש במעשיהן
באותו הלילה, שלא יקלקלו זה את זה
במעשיהם בתרומית, שלא יראה זה דם בתולים
ויאבדו, וזו לא תביא מפה שיש עליה טיפי
דמים, ובמקום שנהגו למשמש לא נהגו לייחד.
אבלו במקום שנהגו לייחד, מאי משמשו בעי?
הרי אין שם טענת בתולים, אלאמא ביהודה
מקומות מקומות יש, אילימא אירשא — אמנה
דמייחדין, כל שנהג להתייחד מיבעי ליה —
דאין יכול לטעון, אלא אפישא — אמנה
דמשמשו שושבינן, כל שלא משמש מיבעי
ליה — דהטוען טענת בתולים הוא הבעל, והוא
אין נהג מימשמש שבו (ושאני שלא יבעל)
אלא על אבי הבעל למשמשו שלא יאבד את
בתוליה, ומשמש בכלה, שלא תביא דם מן
החורץ — תלוי בבעל, ויחייב תני כל בעל שלא
נהג משמשו אינו יכול לטעון טענת בתולים?
כל שכן דאם לא נהג למשמש והם משמשו
אותו, דיכול לטעון הכי איבעי ליה למתני: כל
אין מושמש ואינו יכול לטעון, דשמו ראה
ואמר אלא אחר אחר, הא ר' יוחנן ור' —
אמר ר' יוחנן, אלא אחר אחר, הא ר' יוחנן ור' —

58 אֲמַנְהָ גִּבֹּלֵל קָאִי, דְּחָנָא בְּרִייתָא: וּבְגִלְלֵי לֹא
 59 הָיוּ עוֹשִׂים כֵּן, וְעַלָּה קָאִי: כֵּל שְׁלֹא נִהְיָ כִּמְנַה
 60 הָיָה בְּגִלְלֵי, אֲלֵא נִתְיַחַד כִּמְנַה שְׁבִיחוּדָה —
 61 אִינוּ יוֹכֵל לִטְעוֹן. **מִשְׁנָה** אֵלֶמֶנָת כְּחֵגִים — אֵלֶמֶנָה בַּת בְּכוֹן. הָיוּ גּוֹבִין לְכַתּוּלָה — בַּת
 62

ביון דחזו דמוללי בהו – פירש בקונטרס: שהיו קלות בעיניהן להוציאן, לפי שהיתה בתובתן מועטת, וקשה: דמעיקרא נמי הוו ידעי שקלות בעיניהן להוציאן כיון דמנה חשיב דבר מועט! ונראה לרבינו יצחק לפרש: דמוללי בהו – שמקצת בני אדם היו נמנעים מלנשואם, לפי שהיו קלות בעיניהן, שאין לה בתובה אלא רביע ממה שיש לה לבתולה,

ותקינו לה מאתן, כיון דחזו דפרשי מנייהו לגמרי,

חזו קופצים קודם על בתולות ישראל, ולא היה

שום אדם קופץ עליהם – אחרתיהו למילתיהו.

היינו דנקט מעיקרא מוללי, שהיו נמנעים ולא

לגמרי פורשים, ובתר הכי נקט "פרשי". **בית**, דין

של כהנים הווינו גבין כי ולא מיהו בידם חכמים –

אף על פי שלא כתב בלשון תוספת, אלא ארבע

מאות דחזו ליכין, וקא סלקא דעתך דלא תגבה,

דלא חזו, ובלשון תוספת לא כתב – קא משמע לן

דמנהג טוב מאוד הוא, וראוי להיות בבהונה

ובמשפחות המיוחסות, ושייך בהו למימר דחזו

ליכין, ואפילו לא כתב לה כתובה – טובא ארבע

מאות בתנאי בית דין, כמו בבנות ישראל מאתיס,

דחקנה גמורה היא. **והוא** אומר לא כי כר –

אף על גב דבסוף "המניח" (בבא קמא להב) דייק

מדקתני "לא כי" דמיידי בברי, הבא דליכא

למיטעי – קתני "לא כי" אף על גב דאירי בשמא.

מנה לי בידך והלא אומר איני יודע – פירושו:

איני יודע אם יהיוני מעולם, אבל יהיוני ואיני

יודע אם פרעתיך – חנן בהדיא ב"הגחל בתרא"

(שם ק"ח), דחייב. **רב** הונא ורב יהודה אמרי

חייב – לכאורה נראה דלית ליה דרבי אבא

דאמר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דטעמיה

דרבי אבא משום דרריש (שבעות מ"א), "שבעת

ה' תהיה בין שניהם" – ולא בין שני הירושין, כגון,

אמר מנה לאבא ביד אבא, ואמר: חמשין ידענא,

וחמשין לא ידענא. ואבאה כהאי גוונא, מתוך

שאין יכול לישבע – משלם, ואי מנה לי בידך

והלא אומר איני יודע חייב – אין כאן שבעות,

דאפילו הוא אומר אין יודע בכל – חייב, ותימה:

דבפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קל"ה) גבי

האומר זה אחי, משמע דאביי אית ליה מנה לי

בידך והלא אומר איני יודע חייב, ובפרק "חוקת

הבית" (לד, א), משמע דאית ליה לדריב אבא! ויש

לומר: דאפילו למאן דאמר חייב, איכא למידרש

"שבעות ה' תהיה בין שניהם" – ולא בין הירושין,

דשניהם לא ידעי, אלא שער אחד מעיד שאחד

חייב לחבירו מנה, דבאבהו, מתוך שאינו יכול

לישבע – משלם. תימה: דרב יהודה גופיה אית

ליה בריש "הפרה" (בבא קמא מ"א) אפילו ניזק

אומר ברי ומוזיק אומר שמא – המוציא מחברו

עליו הראיה! ואין לומר דרב יהודה כסומכוס

דאמר: ממון המוטל בספק חולקין, ולא אויל בתר

חוקת ממון, ולהכי כי איכא ברי ושמא – נוטל

הכל, והתם דקאמר אומר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי סומכוס, אבל חכמים אמורים: זה כלל גדול בדין כר – אליבא דרבנן קאמר, וליה לא סבירא ליה. והתם (בבבא בתרא צ"ב), משמע

דסבר כרבנן, גבי מוכר שור לחבירו ומנצא נגחן, ועוד, דחנן בפרק "השואל" (בבא מציעא צ"א), המשאל אומר שאולה מזה והלא אומר איני יודע – חייב. וקאמר בגמרא: לימא תיחיה

תיובתא דרב נחמן ורבי יוחנן, ומאי קשיא? דא על כרחך מתניתין כסומכוס אפילו לרב יהודה, דלרבנן מודה רב יהודה דפטור, ורב נחמן ורבי יוחנן על כרחך כרבנן, דלסומכוס לכל הפחות

חולקין! אבל אי פליגי אליבא דרבנן, ולסומכוס לעולם חולקין, אפילו בברי ושמא – פריך שפיר ממתניתין, דרבנן אתיא, דלסומכוס חולקין ויש לומר: דהתם ברי גרוע ושמא טוב, דלפי

שהמוק לא היה שם טוען זה ברי, ושמא דמוק טוב – דלא הוה ליה למידע. אבל מנה לי בידך – הברי טוב והשמא גרוע, דהוה ליה לידע אם חייב אם לאו. אבל קשה: דבעי למימר הכא

הא דרב יהודה דשמואל היא, דפסק ברבן גמליאל, והתם ברי גרוע ושמא טוב, שהבעל אינו יודע מתי נבעלה, ואם כן תיקשי דשמואל ארשמואל דפרק "הפרה" (בבא קמא מ"א), ויש לומר:

דהוה מצי למימר ולטעמיך, ועוד יש לומר: דסוגיא דהכא סברה דוח כלל גדול בדין – לא לניזק אומר ברי ומוזיק אומר שמא, אלא דקאמר תתם: אי נמי לבי הא. וקשה על זה דאפילו לפי

אי נמי דהתם לא אתי שפיר, דהא בסוף "המניח" (שם להב) אית ליה לרבנן בהדיא, דאפילו ניזק אומר ברי כר, ושמואל סובר כרבנן בדמוכב ב"המוכר שור לחבירו" **אלא** דאיכא מגו –

האי שנויא לא אתיא אלא לרב נחמן, דלרבי יוחנן בהדיא דמוכב עץ ליכא מגו, כדמוכב לקמן, הקשה דרב רבינו יעקב מקורביל: אבתי, על כרחך הא דרב יהודה דשמואל היא, דאי לשמואל

פטור – חוקש ליה ממתניתין ו"השואל" (בבא מציעא צ"א), המשאל אומר שאולה מזה, והלא אומר איני יודע – חייב, דלשמואל ליכא לשנויי כדמשני לרב נחמן ולרבי יוחנן כגון שיש

עסק שבעה ביניקן, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, דשמואל אית ליה בהדיא בפרק "כל הנשבעין" (שבעות מ"א), דחזרה שבעה לסני, ולא משלם! ויש לומר: דאיכא למימר דלעולם

מנה לי בידך והלא אומר איני יודע – לשמואל פטור, ומוקש שמואל מתניתין ד"השואל" כשיש עסק שבעה, וככהוה תנא דאית ליה מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והוא סבר כאידך תנא,

כתובות דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפג

אמר, פטור. וטעם מחלוקתם, רב הונא ורב יהודה אמרי חייב, משום שבאופן שיש טענות ברי ושאמר, ברי עדיף, וחייב הנתבע לשלם כטענת הברי של התובע. רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור, דאוקי פטורא בחזקת מריה – יש להעמיד את הממון בחזקת בעליו, שהוא הנתבע, כיון שאין ראיה לחיבו. אמר ליה אבי לרב יוסף, הא – הלכה זו דרב הונא ורב יהודה, שברי ושמוא ברי עדיף, כדבריו דשמואל היא, דתנן במשנה (להלן יג), אשה פנויה שהיתה מעופרת, והרי זו הוכחה שנבעלה לאדם, ואמר לה – שאלו אותה מה פיוזי של עופר זה – מאיזה אדם הוא, כלומר למי נבעלה, שאם נבעלה לאדם פטור, נאסרה לכהונה. ואמרה האשה מאיז פלוגי הוא, וכן הוא – אדם מיוחד הוא, ולא נפסלתי בביאתו. רבן גמליאל ורבי אליעזר אמרי, נאמנת, וכשרה לכהונה, שמעמידים אותה בחזקת כשרות ואינה נפסלת מספק, ורבי יהושע אומר שאינה נאמנת, והרי היא בחזקת שנבעלה לתנין או ממזר הפוסלים אותה, עד שתביא ראיה לדבריה. ועל משנה זו אמר רב יהודה, אמר שמואל (להלן ד-ה), הלכה כרבן גמליאל, שנאמנת. ואמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, שנינא – שנון וחרוף, אמרת לן – הרי אמרת לנו משמואל (משמואל דשמואל שהלכה כרבן גמליאל אף בראשונה – לא רק במחלוקת שם שנוגעת רק לענין איסור, אלא אף במחלוקת זו במשנתנו שהיא טוענת משארסתי נאנסתי והוא טוען שמה עד שלא אירסתין נאנסת, גם כזה הלכה כרבן גמליאל שהאשה נאמנת, ומבארת הגמרא, מאי – מה כוונתו בלשון אף בראשונה, שמשמעותו שיש חידוש בכך שבמשנתנו הלכה כרבן גמליאל, יותר ממה שהלכה כמותו במשנה שם, כוונתו הוא דאף על גב שבמשנתנו יש סברא לומר שלא תהא נאמנת, שהרי האשה באה להוציא את ממון הכתובה מבעלה, דאמרי לומר אוקי פטורא בחזקת מריה – שהיה מקום לומר שמספק יש להעמיד את הממון ביד הבעל, ואף על פי כן אמר רבן גמליאל שנאמנת, משום שהיא טוענת בברי שנאנסה אחר האירוסין, ובעלה טוען שמה נבעלה קודם האירוסין, וברי ושמוא ברי עדיף, ואמר שמואל שהלכה כרבן גמליאל, שנאמנת. הרי שדעת שמואל שגם בענין ממון ברי ושמוא ברי עדיף, וכדעת רב הונא ורב יהודה. מבררת הגמרא: נמצא איפוא מדברי אביי, שנידון זה של ברי ושמוא תלוי במחלוקת התנאים במשנתנו, ואם כן לימא – האם נאמר שרב יהודה ורב הונא דאמרי שברי ושמוא ברי עדיף, סוברים כרבן גמליאל, ורב נחמן ורבי יוחנן דאמרי שלא ברי עדיף, סוברים כרבי יהושע. דוחה הגמרא: אמר לך רב נחמן, אמר דאמרי – אני אמרתי את דברי שלא ברי עדיף אפילו בשטת רבן גמליאל, משום שעד כאן לא קאמר רבן גמליאל התי – במשנתנו, שהאשה נאמנת שנאנסה אחר האירוסין, אלא משום איכא מנא – שיש לאשה נאמנות של מינה, שהיתה יכולה לטעון טענה טובה יותר, כגון שהיתה טוענת שמוכת עץ היא ולא נפסלה לכהונה, ומכך שלא טענה כן, אלא אמרה שנאנסה, אף שבכך נאסרה לכהונה, מוכח שאמנת בפיה ואינה משקרת, ובצירוף לכך שהיא טוענת ברי והבעל טוען שמה, נאמנת. אבל הלא, במחלוקת רב הונא ורב נחמן לגבי התובע את חבירו מנה וחבירו משיב שאינו יודע אם חייב לו, מאי מנא איכא – איזה מינו יש לתובע שמשום כך יהיה נאמן, וכיון שאין לו מינו, לא ברי עדיף. ונמצא שרוב נחמן אין הדינים תלויים זה בזה. סברא נוספת לחלק בין הדינים: אי נמי, עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התי ככתובה שהאשה נאמנת בטענתה, אלא כיון דאמרין רבן גמליאל התי – שיש להעמיד את האשה בחזקת שהיתה בתולה, שכיון שאנו מסתפקים האם בשעת אירוסין היתה בעולה, יש לנו להעמיד אותה בחזקת בתולה, כפי שנולדה, ואנו אומרים שנבעלה מאוחר יותר לאחר האירוסין, ולכן האמינה רבן גמליאל. אבל הלא, בתביעת ממון, מאי חזקה אית ליה להאי – איזו חזקה יש לתובע שמשום כך נאמינו להוציא ממון מהנתבע, ולכך יש לנו לילך אחר חזקת ממון ולא להוציא ממון בלא ראיה. מביאה הגמרא ראיה לחילוקים אלו: הכי נמי מסתברא כדאמר משנינא – כך גם מסתבר כמו שתירצנו, דרב נחמן הוא דאמר כרבן גמליאל, ואין שייכות בין טענת ברי בהלואה לטענת ברי בטענת משארסתי נאנסתי, וכמו שנתבאר,

כיון דהוה דמולול בהו – כיון שראו חכמים שבני אדם מזוללים באלמנות הכהנים, שקלות היו בעיני בעליהן להוציאן משום שכתובתן היתה מועטת, ולא חששו לגרשם ולשלם כתובתם, לכך תקינו להו מאתן – מאתיים זה בכתובתן. ותקנה שניה היתה, דכיון דהוה חכמים דמחזמת תקנה זו קא פרישין מיניהו – לא היו נושאים אלמנות כהנים, דאמרי – שהיו אומרים עד דנפכינן – עד שאנו נושאים אלמנות כהנים, ניזיל גיסבי – נלך ונישא בתולה פת ושראל, שסוכם הכתובה שוה בשתיקה, לפיכך אהדרינהו למלתיהו – החזירו חכמים את דינה של אלמנת הכהן, שאין לה אלא מנה. ומשנתנו נשתנה אחר תקנה זו ולפיכך שנינו שאלמנת כהנים כתובתה מנה.

שנינו במשנה: בית דין של פתנים כו' היו גובין לבתולה ארבע מאות זוז. אמר רב יהודה אמר שמואל, לא בית דין של פתנים בלבד אמרו, אלא אפילו משפחות המיוחסות בישראל, אם רצו לעשות כדרך שהפתיים עושין ולתקן שכל הנושא בתולה ממשפחתו עליו ליתן לה בכתובתה ארבע מאות זוז, עושין, ואין מוחין בידן. מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בבביתא, הוציא לעשות כדרך שהפתיים עושין, בגזן שבת ישראל הנשאת לכהן, ובת כהן הנשאת לישראל תהיה כתובתן ארבע מאות זוז, עושין. ויש לדייק, שרק בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל, הוא שיכולים לתקן זאת, לפי דאיכא בנישואין אלו צד כהונה – שאחד מהצדדים כהן, אבל בת ישראל לישראל, לא, ומשמע שאף משפחות מיוחסות אינן יכולות לעשות כן. מתרצת הגמרא: אכן אף משפחות ישראל יכולות לנהוג כן, והתנא בבביתא בדרך לא מבעיא, קאמר את דינה, כלומר, לא מבעיא – אין צריך לומר שבת ישראל הנשאת לישראל גובה ארבע מאות זוז בכתובתה, אם כך היה מנהג בית אביה, כיון דלא מצי אמר לה עליו קא מעלינן ליה – שהרי אינו יכול לומר לה שבנישואיו אלו הוא מעלה אותה בדרגה, שהרי ישראל הוא, אבל בת ישראל הנשאת לכהן, דמצי אמר לה – שיכול הוא לטעון לה עליו קא מעלינן ליה – אני מעלה אותך בדרגה, שבנישואין אלו את נכנסת למשפחת הכהונה, איכא לא – נאמר שאין יכולים לתקן לכתוב לה ארבע מאות זוז, קא משימעי לן שאף בזה מועיל מנהגם.

משנה

הנושא את האשה בחזקת בתולה, ולא מציא לה בתולים – שפתחה פתוח, או שלא היה לה דם בתולים, וטוען הבעל שאינו חייב ליתן לה כתובה כיון שכנסה על דעת שהיא בתולה, והיא אומרת אכן בעולה הייתי, אך משארסתני – לאחר האירוסין נאנסתי, וכיון שבשעת האירוסין בתולה הייתי, נסתפקה – נתקלקלה שדוה, כלומר, ההפסד הוא של הבעל שלאחר שהייתי ברשותו וכבר התחייב לי כתובה של בתולה, נאנסתי. והוא – הבעל אומר, לא כי אני מאמינך שנאנסת לאחר האירוסין אלא יתכן שעד שלא ארסתיה – קודם האירוסין נבעלת, והיה מקחי מקח פטות, שאירסתיה על דעת שבתולה את, ובאמת הייתי בעולה. רבן גמליאל ורבי אליעזר אמרי, נאמנת בטענתה, וכתובתה מאתיים. רבי יהושע חולק ואמר, לא מפיח אנו חיי – אין לסמוך על מה שאומרת בפיה, שמה משקרת היא, אלא הרי זו בחזקת בעולה – שנבעלה עד שלא תתארס, והמטעו שבתולה היא, עד שתביא ראיה לדבריה שהיתה בתולה בשעת האירוסין, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינה יכולה להוציא ממנו את ממון כתובתה ללא ראיה.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בענין טענת ברי ושמוא בידיני ממונות, ומבררת אם נידון זה שייך למשנתנו: אהמר, התובע מחבירו מנה לי כדך – חייב אתה לי מנה, והלה אומר, איני יודע אם אני חייב לך או לא. רב יהודה ורב הונא אמרי, חייב, ורב נחמן ורבי יוחנן

המשך ביאור למסכת כתובות ליום חמישי עמ' א

17 דלת ביתו, שאם היפה במויד – אם מתכוון להטות את הדלת בבח, 18
19 מציא פתוח, אך אם לא היפה במויד, מציא נעול. וכן כאן, אם לא 20
21 היה מטה בשעת הבעילה היה מוצא פתח נעול. 22
23 והוא דאמא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי – מעשה בחתן שבא 24
25 לאחר בעילתו הראשונה לפני רבן גמליאל בר רבי, ואמר ליה, רבי, 26
27 בעלתי ולא מציאתי דם בתולים באשתי. אמרה לו האשה, רבי, לא 28
29 נבעלתי מעולם ובתולה הייתי קודם ביאה זו. אמר להם רבן 30
31 גמליאל, הביאו לי אותו סודר שקינחתם בו לאחר תשמיש 32
ואבדקו האם יש עליו טיפי דם, הביאו לו הסודר ושקראו במים 26
ובכסו, ומצא עליו כמה טיפי דמים שהיו מכוסים תחילה בשכבת 27
זרע, והתברר הדבר שבתולה היתה, אמר לו רבן גמליאל לחתן, 28
מותרת היא ולך ובה במקדח, משום שטיפות אלו דם בתולים הן. 29
אמר ליה הונא מר בריה דרבא מפרקאי לרב אשי, אגן נמי נעבד 30
הכי – גם אנו נעשה כך, שאם יבא חתן לפנינו שלא מצא דם 31
בתולים, נכבס את הסודר ונבדוק אולי ימצא שם טיפי דם. אמר 32
ליה רב אשי,

1 מעשה נוסף בענין זה: ההוא דאמא לקמיה דרבן גמליאל – מעשה 2
3 בחתן שבא לפני רבן גמליאל, ואמר ליה פתח פתוח מציאתי, אמר 4
5 ליה רבן גמליאל, שמא הפיתה בשעת הבעילה ולכך לא הרגשת 6
7 בדוחק, והיה נראה לך שפתחה פתוח. הוסיף רבן גמליאל ואמר, 8
9 אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה מהלך לביתו באישון 10
11 לילה ואפילה, ויש דבר המעכבו מלפתוח את דלת ביתו, שאם 12
13 היפה את הדלת לצדיק, מציא פתוח ללא דוחק, אך אם לא היפה 14
15 את הדלת, מציא נעול. וכן בבתולה שבאמת פתחה נעול, מכל 16
17 מקום כיון שהייתה נכנס ללא דוחק. 18
19 מביאה הגמרא לשון נוספת בדברי רבן גמליאל: איבא דאמרי, 20
21 שרבן גמליאל לא שאלו 'שמא הטיח', משום שאין זה מצוי שאדם 22
23 יטה ללא כוונה, אלא הכי אמר ליה, שמא במויד הפיתה, ועל ידי 24
25 כך עקרת לרשא ועקבא – עקרת את הדלת והבריה, כלומר, אכן 26
27 היה פתח נעול אלא שבשעת הטייתך עקרת את בתוליה. הוסיף 28
29 רבן גמליאל ואמר, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה 30
31 מהלך לביתו באישון לילה ואפילה ויש דבר המעכבו מלפתוח את

המשך ביאור למסכת כתובות ליום חמישי עמ' ב

31 מקשה הגמרא: מיתבי – שנינו בברייתא, תמרים, האוכלן בשחרית 32
33 וערבית לאחר סעודתו, הרי הן יפות ומועילות לגוף. והאוכלן 34
35 במנחה קודם סעודתו לאחר שינת הצהריים, רעות הן לגוף. ואילו 36
37 האוכלן בצצהרים לאחר ששבע בסעודתו, אין במוחן לטובה, 38
39 ומועילות הן לגוף יותר מהאוכלן לאחר סעודת הערב, לפי 40
41 שהתמרים טבען לשלשל, וביום זמנו בידו לילך לבית הכסא 42
43 שמחוץ לעיר, מה שאין כן בלילה טורח הוא לו. וכן האוכלן 44
45 בצהרים במנחות ממנו שלשה דברים, מהשכח רעה – דאגה, לפי 46
47 שמשמחות את הלב ובצהרים שעת אורה וצהלה, וכן מבטלות 48
49 חולי מעים, ותחתיות – חולי שבפי הטבעת. הרי שהתמרים טובות 50
51 לאכילה ואדרבא מסירות דאגה ומחשבות רעות, והיאך אמר רב 52
53 שהם טורדות את הדעת עד שאין להורות לאחר אכילתן. 54
55 מתרצת הגמרא: מי אכרין דלא מעלו – וכי אמר רב שאין טובות 56
57 ומועילות לגוף, אכן באמת עליו מעלו – מועילות הן מאד לגוף, 58
59 אבל ולפי שעתא מרדא – מיד לאחר אכילתן טורדות את הדעת 60
61 לזמן קצר לפי שעה, ומיד דתה אחרתא – כמו היין, דאמר מר, 62
63 השותה רביעית יין אל יורה. 64
65 תירוצ' נוסף: ואיבעית אימא, לא קשיא, הא מקמי נהמא – מה 66
67 שאמר רב שתמרים טורדות דעתו של אדם היינו כשאוכלן קודם 68
69 סעודתו, ואילו הא לבתר נהמא – המבואר בברייתא שתמרים 70
71 מועילות וטובות הוא כשאוכלן לאחר סעודתו. מוכיחה זאת 72
73 הגמרא: דאמר אביי, אמרה לי אם – האומנת שלי, תמרי מקמי 74
75 נהמא – כשאוכלים תמרים קודם אכילת לחם, הרי הן מוזקות כי 76
77 נהמא לדיקולא – כמו גרון שמשחית וגודע את ענפי הדקל, ואילו 78
79 תמרים שאוכלים בטר נהמא – לאחר אכילת לחם, מועילות 80
81 ומוזקות את הגוף הן כי עקבא לרשא – כמו בריח המחזיק את 82
83 הדלת. 84
85 אגב שהזכר 'דשא' מבארת הגמרא את ענין שם זה: 'דשא' – 86
87 הטעם שדלת מכונה 'דשא', אמר רבא, זהו מלשון 'דרש' שם – 88
89 ששם היא דרך הכניסה לבית. הטעם שסולם קרוי 'דרשא', אמר 90
91 רבא, מלשון דרש – שדרכו עולים לגג. והטעם שמיטה נקראת 92
93 'פזויה', אמר רב פפא, לפי שפרין ורבין עליה. 94
95 אמר רב נתן בר יצחק,

1 עדנה ויופי בפירות, ומקשיך – מוציא את הפירות מן הארץ. אמר 2
3 רבא בר רבי ישמעאל, ואיתימא רב ימר בר שלמיא, מאי קרא – 4
5 היכן נרמזו בפסוק מעלות אלו שבמטר, שנאמר (תהלים סה יא) 6
7 'תלמיה רוח' – שורות המחרשה בארץ ישראל השבע ורוה במים, 8
9 'נחת גדידיה' – שירדו המים משורות המחרשה אל הגדותים 10
11 והחריצים שבין התלמים ומשם ירוו את התלמים, 'ברכבים 12
13 תמננה' – בנטפי גשמים תשקה ותרזה אדמתה ועל ידי כך הארץ 14
15 מודבלת, 'צמחה תברך' – ועל ידי המטר יתברכו הצמחים, והיינו 16
17 שהפירות יתעדנו ויתמשכו ויצאו מן הארץ. 18
19

10 אגב דרשה זו שהזכור בה מעלות המטר, מביאה הגמרא דרשה 11
12 על מעלות המזבח, ודרשה זו נדרשת מנטריקון האותיות 'מזבח': 13
14 אמר רבי אלעזר, מנחת יש בו כמה מעלות, שהוא מנחה – מסיר 15
16 והבינה הגמרא שהוא מסיר את העוונות, ופזין את העולם, 17
18 שבזכות הקרבנות שבאים מהמזון באה ברכה לעולם, מנחב את 19
20 ישראל לאביהם שבשמים, ומכפר על עוונותיהם. מקשה הגמרא: 21
22 היינו 'מכפר' היינו 'מנח', הלא שניהם משמעות אחת להם 23
24 שהמזבח מכפר על העוונות. מבארת הגמרא: אין הכוונה שמוזח 25
26 את העוונות, אלא מנח – מסיר – נידות רעות מעל עם ישראל, 27
28 ומכפר היינו שמכפר עוונות. 29

21 מביאה הגמרא מימרא נוספת משמו של רב חנא בגדתאה בדרך 22
23 זו: ואמר רב חנא בנדרתא, תמרי – תמרים, יש בהן כמה מעלות, 24
25 מנחמן – מהממות את הגוף, משכנען – משביעות, משלשילן – 26
27 גורמות לרפיון המעיים ולשלשול, מאשכרן – מחזקות את כוחו של 28
29 הגוף, ולא משכנען – על אף שהן מחזקות אינן מתענגות על הלב 30
לגרום לאוכלן שיהיה איסטניס ולהרגילו למאכלים מתוקים. 31
32 כהמשך למימרא זו מביאה הגמרא את דברי רב: אמר רב, מורה 33
34 הוראה שאכל תמרים, אל יורה לאחר אכילתן הוראה באיסור 35
36 ודיתר, מפני שהן משכרות כיון וטורדות דעתו כשיבור. 37

וְאֵלָּא קִשְׁיָא תָּךְ – ואלא קשה מדברי הברייתא לגבי מוציא שם רע, שמבואר שאם זינתה קודם הקידושין יש לה כתובה מנה, ואף שכנסה בחזקת בתולה. תְּרִיץ וְאִימָא הָכִי – כך יש לתרץ ולשנות את דברי הברייתא, אִם יֵשׁ עֲרִים שְׂוִינָתָה תַּחְתּוּ, דינה בַּסְקִילָה, ואם יש עדים שְׂוִינָתָה מְעִיקָא – קודם האירוסין, וְלֹא כְּלוּם – אין לה כלל כתובה, משום שמקח טעות הוא, ומה שאמרה הברייתא שיש לה כתובה מנה, היינו שאם נִמְצְאָה מוֹכֶת עַץ יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה מְנָה, וכדעת רבנן שמוכת עץ כתובה מנה. מסיימת הגמרא את הוכחתה שאכן רבא חזר בו מהאמור לעיל: הרי התבאר עתה בדברי רבא שאף אם לא ידע שמוכת עץ היא, כתובתה מנה, וְהָא רָבָא עֲצָמוּ הוּא דְאָמַר לְעִיל שְׁלֻכְנָן אִם לֹא הִכִּיר בָּהּ שְׂמוּכָת עַץ הִיא, הרי זה מקח טעות, וְלֹא כְּלוּם – ואין לה כתובה כלל, ואין פירש רבא את דברי הברייתא שבנמצאת מוכת עץ יש לה כתובה מנה, אֲלָא שְׂמַע מִינָהּ – מוכח מכאן דְהָדַר בֵּיהּ רָבָא מִתְהֵימָא – שרבא חזר בו ממה שאמר לעיל, ומסקנת רבא שמוכת עץ בין הכיר בה ובין לא הכיר בה יש לה כתובה מנה, ואין זה מקח טעות. כפי שנתבאר, נחלקו האמוראים בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, לרבא זהו מקח טעות ואין לה כתובה, ולרב ששת יש לה מנה, הגמרא מביאה ברייתא שממנה יש מקום לדון בדין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּנִסְכָּה רֵאשׁוֹן לְשׁוֹם נִישׁוּאִין – אשה שנשאת לאדם פעם ראשונה, והיינו שנכנסה לחופה עמו, וְיֵשׁ לָהּ עֲרִים שְׁלֹא נִסְתַּרָּה – שלא התייחדה עמו לאחר החופה, אִי נָמִי – או גם באופן שיש לה עדים שנִסְתַּרָּה עמו ומכל מקום לֹא שְׁתַּרְתָּה עמו בשעת היחוד וזמן כְּדִי בִימָה, כך שהעדים מעידים שלא נבעלה לו. אם מת אותו אדם, ונשאת לשני, אִין הֲשֵׁנִי יָכוֹל לְמַעֲוֵן מַעֲנָה בְּתוּלִים ולומר שכיון שלא מצא לה בתולים תפסדי, שְׁתַּרְי יָדַע הֲשֵׁנִי שֶׁכָּבַר בְּנִסְכָּה רֵאשׁוֹן, ומבואר במשנה לעיל (א) שאלמנה בתולה מן הנישואין יש לה כתובה מנה ואין לה טענת בתולים.

כיון שבשעת קידושין היתה בתולה. וְהוּא אָמַר לֹא כִי – שמא אין הדבר כן. אֲלָא עַד שְׁלֹא – קודם שאִירָשְׁתִּין נבעלת, וְהִנֵּה מְקַחִי מְקַח מְעוּת, שהרי קידשתיך בחזקת בתולה, וכיון שנמצאת שהיית בעולה הרי זה מקח טעות, והבין רב נחמן, שאם טוען הבעל ש'מקח טעות' הוא, אם כן וְלִית לָהּ כְּלָל – אין לה כתובה כלל, שהרי הבעל אומר שזהו מקח טעות ורוצה לבטל את הנישואין מעיקרם, וקשה ממשנה זו לדברי רב ששת שדייק מהברייתא לעיל שאם כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין זה מקח טעות אלא יש לה כתובה מנה כדין בעולה. וְאָמַר לָהּ רַב חֵיָא בְּרַ אֲבִין לִרְב נַחְמָן, וכי אֶפְשָׁר לומר כן, שיש קושיא מהמשנה על רב ששת, והרי רב עֲמֶרֶם וְכָל גְּדוּלֵי הַדּוֹר יִתְכִּי – היו וישיבו בִּי אָמַר רַב שֶׁשֶׁת לָהּ שְׂמַעְתָּא – כשאמר רב ששת דין זה, שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה, וְקִשְׁיָא לָהּ – והקשו לו קושיא זו של רב נחמן, שמשלשון המשנה 'מקח טעות' משמע שאין לה כתובה כלל, וְנִשְׁנִי – ותירץ להם רב ששת, מֵאִי 'מְקַח מְעוּת' נָמִי, מִפְּתָאִים – אף לשון 'מקח טעות' האמורה במשנה, היינו לגבי ההתייבחות לה במאתיים, משום שבעולה היא, אֲבָל מִנָּה אִית לָהּ – אבל כתובה בשיעור מנה יש לה, ככל בעולה, משום שאין זה מקח טעות לבטל את הנישואין לגמרי, וְאִתְא מְקַרְתָּ לִית לָהּ כְּלָל – וכי אתה ו-רב נחמן רוצה להוכיח ממשנה זו שאין לה כתובה כלל, הרי כבר הסכימו רב עמרם וכל גדולי הדור לתירוצו של רב ששת. הגמרא מביאה את תירוצו של רבא ביישוב המשנה והברייתא, ומוכיחה שהוא חזר בו מהאמור לעיל בשמו: וְאָמַר רָבָא, מֵאִין דְּקָא מוֹתִיב שְׁפִיר קָא מוֹתִיב – מי שהקשה מדברי המשנה ו-רב נחמן שמשמע שבכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה נחשב מקח טעות ואין לה כלום, יפה הקשה, משום שסתימת לשון המשנה 'מקח טעות', לְגַמְרִי מְשַׁמְעִי, ודוחק לפרש שזהו מקח טעות לענין חיוב מאתיים, אבל מנה יש לה, אלא משמע שאין לה כתובה כלל.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמ' א

זה שאין זה מנהג של החתן אלא מנהג שנוהגים בחתן, ואכן תָּנוּ – יש לגרוס בברייתא כָּל שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ.

משנה

משנתינו מבררת את מנהגי הכתובה של הכהנים: אַחַת אֱלֻמְנַת יִשְׂרָאֵל – בת ישראל, וְאַחַת אֱלֻמְנַת כְּהֻנָּים – בת כהן, כְּתוּבָתָהּ מְנָה. אמנם לענין כתובת בתולה, יש חילוק, שְׂבִית דִּין שָׁל כְּהֻנָּים הִיוּ גוֹבִין לְבְּתוּלָה בַּת כַּהֵן, אֲרַבַּע מֵאוֹת זָוָ, כפול מכתובת בת ישראל, מפני חשיבותן, וְלֹא מִיחוּ בְּיָדָם חֻקִּים.

גמרא

הגמרא מבררת את סכום כתובת אלמנת כהנים: תָּנָא בברייתא, וְאַלְמְנַת כְּהֻנָּים – אלמנה שהיא בת כהן, כְּתוּבָתָהּ מֵאוֹתָם. מקשה הגמרא: וְהָאֵין תָּנָן – והלא במשנה שנינו, אַחַת אֱלֻמְנַת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת אֱלֻמְנַת כְּהֻנָּים כְּתוּבָתָהּ מְנָה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, שְׁתֵּי תַּקְנוֹת הָיוּ בְּדִינָה שֶׁל האלמנה, מְעִיקָא – מתחילה תִּקְנוּ לְבְּתוּלָה בַּת כַּהֵן אֲרַבַּע מֵאוֹת זָוָ, וְאֵילוּ לְאַלְמְנָה בַּת כַּהֵן לֹא תִּקְנוּ כְּלוּם אֲלֵא הַשְׁאִירוּ אוֹתָהּ כְּדִין בַּת יִשְׂרָאֵל, שיש לה מנה.

קשה, שהרי מלשון 'כל שלא נהג' משמע שזהו דבר שהחתן נוהג בו, והיינו משמוש הכלה שמוטל על החתן, וקשה, שהרי מה שלא נהג כן החתן אינו סיבה שלא יוכל לטעון טענת בתולים, ואם כוונת הברייתא שלא נהג אבי הכלה משמוש בחתן, ויש חשש לרמאות ולכן אינו יכול לטעון טענת בתולים, אם כן לשון 'כָּל שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ' מִיבָּעִי לִיה – היתה הברייתא צריכה לומר, שכיון שלא בדקוהו קודם לכן אינו יכול לטעון טענת בתולים. אבִי מִשְׁנָה את הגירסא בברייתא: אָמַר אָבִי, לְעוֹלָם דִּין זה נאמר אֲרִישָׁא, לגבי יחוד, וְתָנִי – וכך יש לגרוס בברייתא, כָּל שְׁתַּרְתָּה כן, להתייחד עם הכלה, אינו נאמן לטעון טענת בתולים. דוחה הגמרא: אָמַר לִיה רָבָא, וְהָא 'כָּל שְׁלֹא נִהְגַּ' קִתְּנִי בברייתא, וכיצד אתה משנה את הגירסא ל'כל שנהג'. רבא מבאר את הברייתא: אֲלָא אָמַר רָבָא, אֲכַן דִּין זה נאמר לגבי הרישא, שביהודה נהגו להתייחד ובגליל נהגו שלא להתייחד, וְהָכִי קָאמַר, כָּל אִדָּם מֵאֲנָשִׁי הַגִּלְלִי, שְׁלֹא נִהְגַּ אֶת מְנָתָה אֲנָשִׁי הַגִּלְלִי בִּמְקוֹמוֹ שֶׁבְּגִלְלִי, אֲלָא נִהְגַּ כְּמִנְהַג הַיְּהוּדָה בִּמְקוֹמוֹ שֶׁבְּגִלְלִי, והתייחד עם הכלה, אִינוּ יָכוֹל לְמַעֲוֵן מַעֲנָה בְּתוּלִים, וכסברה האמורה לגבי אנשי יהודה, שכיון שהתייחד עמה מן הסתם בא עליה. רב אשי מבאר את הברייתא באופן אחר: רַב אֲשִׁי אָמַר, לְעוֹלָם דִּין זה נאמר אֲפִישָׁא, שהיו מעמידים שושבינן לבדוק את החתן, ועל כך שנינו שאם לא העמידו שושבינן אינו נאמן, אמנם הקשינו על

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ח. יש מתירים לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה⁶⁰ כמו שכתוב בסימן קמ"ו⁵⁹ ויש
- 2 אומרים שיוצא ידי חובתו בשמיעת הקריאה מהש"ץ אם שמע כל הפרשה בברור ודי שיקרא עוד
- 3 פעם אחת עם תרגום אלא שלכתחלה אין לסמוך על השמיעה מפעם שנתבאר בסימן נ"ט⁶⁰ אבל יש
- 4 אומרים שאינו יוצא כלל בשמיעת הש"ץ שמלבד שמיעה זו חייב לקרות שנים מקרא ואחד תרגום כמו
- 5 שנתבאר למעלה⁶¹ ובשעת הדחק⁶² יש לסמוך על סבא הראשונה⁶³:

סימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום סעיף ח

הלכתא רבנא

- לב] קריאת התורה - אף שאין ללמוד בשעת קריאת התורה⁵⁶, מכל מקום יש מתירים⁵⁷ להעביר הפרשה שמו"ת משום שהוא מעין שקורא הש"צ, ואפילו קורא בפסוק אחר⁵⁸.
- לג] ובשעת הדחק - שעת הדחק נראה היינו שהזמן

צינונים והוספות

- 56) מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל כלל (כי אם לדברים הכרחיים לצרכי גופו ולימודו) אין לו לבטל מלימודו ... וטוב לו שיתפלל יחידי משיבטל מלימודו בשעת הליכה לבית הכנסת. ואף אל פי כן לא ירגיל עצמו בכך שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת כי לא ידונו אותו לכף זכות שבשביל לימודו אינו בא לבית הכנסת, ומטעם זה אין לו לעסוק בתורה בבית הכנסת בשעה שהצבור אומרים סליחות ותחנונים (או בשעת קריאת התורה) ע"י סי' קמ"ו (סי' צ ס"ז).
- 57) הוא היתר בלבד, אבל המדקדק במעשיו לא יסיח דעתו ויכוין לשמוע מפי הקורא בכל פרשיות השנה.
- 58) ובלבד שישנם עשרה בלעדי המקשיבים לקריאת התורה.
- וכל זה בסדר קריאת פרשיות השנה, אבל פרשת זכור ופרשת פרה שהם מן התורה - אין להקל בקולות אלו (שערי אפרים שער ד, הי"ב).
- 59) סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו.
- 60) ס"ד: ומכל מקום הואיל וברכות קריאת שמע הן ארוכות אין לסמוך על שמיעת מהש"ץ אפילו בציבור כי שמא יפנה לבבו באמצע הברכה לדברים אחרים ולא ישמע מהש"ץ לכן יש לומר כל הברכה בנחת עם הש"ץ ואז אע"פ
- שיפנה לבבו (ויקרא מקצתה בלא כוונה) יצא. (61) סעיף א.
- 62) או שעומד בסוף יום ג' בשבוע, או בסוף יום שמחת תורה, באופן שאין לו זמן רק לפעם אחת מקרא ותרגום, יסמוך על כך ששמע כבר פעם אחת מהש"ץ ויקרא רק פעם אחת מקרא ותרגום, ומכל-מקום יש לו לקרות עוד פעם אחר התרגום אחר המנחה או אחר יום ג' כדי להשלים, דבדיעבד יוצא גם בקורא מקרא אחר התרגום כמבואר בסעיף ז (קצות השלחן סי' עב בדה"ש סק"א).
- ולהוסיף שבמקרה שיודע שתהיה לו שעת הדחק כבר בבוקר יום השבת, כגון שמיד לאחר התפילה חייב לעשות דבר מסוים ולא תהיה לו שום אפשרות לומר שמו"ת - יש לו לקרוא את הקריאה עם הש"ץ בלחש כמובא לעיל מסימן נט לענין לצאת ידי חובת קריאת שמע על-ידי שמיעה מהש"ץ ולא להסתפק בשמיעה בלבד.
- ומי שאינו יכול לקרוא כגון סומא או אלם וכיו"ב - אינו חייב כלל בקריאה, ואינו צריך לשמוע מאחר, ואם חלה והבריא מחליו ישרים עד שמח"ת.
- 63) שהוא בשעת הדחק בלבד אפילו אם קורא בעצמו עם הש"ץ באותו פסוק, וכל-שכן אם קורא בפסוק אחר.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ך אנדרוגינוס שהוא ספק זכר ספק נקבה אין מילתו דוחה
- 2 שבת וכן נולד כשהוא מהול אפילו אינו נראה מהול אלא
- 3 בעת הקישוי אע"פ שצריך להטיף ממנו דם ברית אינו דוחה
- 4 שבת מפני שאין זה חיוב ברור מן התורה וכן יוצא דופן
- 5 ונכרית שילדה ואח"כ נתגיירה הואיל ואין אמו טמאה לידה
- 6 יש להסתפק אם נימולים בשמיני או מיד שנולדו שהרי
- 7 התורה סמכה מילת שמיני לטומאת היולדת וכן מי שיש לו
- שתי ערלות דהיינו ב' עורות זה על גבי זה או שני גידים
- יש להסתפק אם נימול בשמיני שהרי התורה אמרה ערלתו
- אחת לפיכך נימולים הם בשמיני מספק אבל אינן דוחין את
- השבת מספק:
- ז אין דוחה את השבת אלא מילה עצמה שאי אפשר
- לעשותה מערב שבת אבל כל מכשירי מילה כגון תיקון
- האיזמל והבאתו אצל התינוק ושחיקת סמנים ותיקון החלוק

ע"י שינוי אבל לא דרך רשות הרבים: 33
 ו' איזמל של מילה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור 34
 לטלטלו אלא לצורך המילה ולא כדי להצניעו ואפילו 35
 לצורך גופו ומקומו וכל שכן שלא לצורך כלל כמ"ש בסי' 36
 ש"ח ומכל מקום בעודו בידו כשמל בו רשאי לטלטלו לכל 37
 מקום שירצה להצניעו שמה כמ"ש שם אבל אסור לרחצו 38
 אפילו בעודו בידו שאין מדיחין כלים בשבת אלא לצורך 39
 היום כמ"ש בסי' שכ"ג: 40

יא בימי חכמי התלמוד אם לא היו רוחצין הולד לפני 41
 המילה ולאחריה ובשלישי למילה במים חמין היה 42
 מסוכן ואם היו צריכים להחם בשבת לצורך רחיצה שלפני 43
 המילה היה דינו כדין תיקון האיזמל שנתבאר ואם היו 44
 צריכים להחם לצורך רחיצה שלאחריה היה דינו כדין 45
 שחיקת סמנים שנתבאר וכן שלישי למילה שחל בשבת 46
 מחמין לו חמין אפילו ע"י ישראל אם לא הכינו מאתמול 47
 מפני שסכנה היא לו. 48

אבל עכשיו לא נהגו ברחיצה כלל בקצת מדינות ודינו 49
 לרחוץ בשבת אם רצו כדין רחיצת כל אדם שאסור אפילו 50
 בחמין שהוחמו מבעוד יום אלא פניו ידיו ורגליו בלבד 51
 כמ"ש בסימן שכ"ו ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני 52
 המילה בחמין שהוחמו מאתמול ולאחר המילה במוצאי 53
 שבת וכן אם היה יום ג' בשבת ורואים שיש צורך לרחצו 54
 מכינים חמין מבעוד יום ורוחצין אותו בשבת וכל זה מן 55
 הסתם אבל אם רואים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחצו 56
 אותו אחר המילה מרחיצין אותו ומחללין עליו שבת כמו 57
 על שאר חולה שיש בו סכנה: 58

יב כשרוחצים אותו לפני המילה יזהרו שלא ישרו סדין 59
 במים ששריית בגד זהו כיבוסו אלא ישים נכרי הסדין 60
 תוך המים שכיון שאינו מתכוין לכיבוסו אלא שפסיק רישיה 61
 הוא מותר ע"י נכרי כמ"ש בסימן רנ"ג אבל אם נשפכו 62
 החמין לא יאמר לנכרי להחם בשבילו: 63

חלק ב סימן שלא דיני מילה בשבת טעמים ריב

שיתבאר כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את 1
 השבת אפילו אם נאנס ולא עשאו או שעשאו ונאבדו 2
 ואפילו איסור דברי סופרים לא התירו לצורך מצות מילה 3
 אפילו אם תדחה המילה לגמרי בשביל כך כגון להביא 4
 איזמל מחצר שאינה מעורבת או לישא התינוק דרך שם 5
 שהעמידו חכמים את דבריהם אפילו במקום כרת. 6

ולומר לנכרי לעשות אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין 7
 בו איסור אלא מדברי סופרים אומר לנכרי ועושהו שלא גזור 8
 על שבות דשבות במקום מצוה כמ"ש בסי' ש"ז ואם הוא 9
 דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה כגון לתקן האיזמל 10
 או להביאו דרך רשות הרבים גמורה לא יאמר לנכרי 11
 לעשותו ויש מתירים אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו 12
 בדבר האסור מן התורה כמ"ש בסי' רע"ו ואף שאין לסמוך 13
 על דבריהם בשאר מצוה כמ"ש שם, מכל-מקום במילה 14
 שהיא עצמה דוחה שבת יש לסמוך על דבריהם אף לענין 15
 מכשיריה אם אי אפשר למול היום בענין אחר: 16

יז יש אוסרין להוציא התינוק מביתו לבית הכנסת דרך 17
 כרמלית או חצר שאינה מעורבת אפילו ע"י נכרי שאין 18
 בהוצאה זו צורך מצוה שהרי אפשר למולו בביתו ויש 19
 מתירין בזה משום ברב עם הדרת מלך ויש להנהיג כן 20
 במקומות שנוהגים להביא התינוק לבית הכנסת ע"י שאחד 21
 נותנו לחבירו וחבירו לחבירו בפחות מד' אמות שיוציאוהו 22
 מרשות היחיד ע"י נכרי ויכניסוהו ע"י נכרי או יעשו כמו 23
 שיתבאר בסי' שמ"ז אבל לא יוציאוהו ויכניסוהו ע"י שנים 24
 שזה עוקר וזה מניח אע"פ שהוא פטור, מכל-מקום הרי הוא 25
 אסור מדברי סופרים: 26

יט אין עושין לה חלוק והוא שיקוב חתיכה של בגד כדי 27
 שתכנס המילה באותו הנקב ויכרוך שאר הבגד על 28
 האבר ויהדקנו שם כדי שלא יחזור עור האבר לכסות המילה 29
 אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא הזמינו מבעוד יום מביא 30
 אפילו מחצר אחרת שלא עירבו ובלבד שיכרכנו על אצבעו 31
 ויביאנו כדי לעשות בשינוי וכן מותר להביאו דרך כרמלית 32

לקוטי תורה

עיקר ההבדל בין עבודת הנשמה בהיותה בגוף 10
 לבין עבודתה בגן עדן, הוא בקיום מצוות מעשיות. 11
 דאף שהנשמה למעלה לומדת תורה ועוסקת 12
 בהשגת אלקות וכן בדביקות בהש"ת מתוך אהבה 13
 ויראה [שזהו כל עסק הנשמות בגן עדן, כדאיתא 14
 בגמרא ובזהר], מכל מקום אי אפשר לה לקיים 15
 מצוות מעשיות אלא בעוה"ז דוקא. 16

אשר מזה מובן, שאותה עלייה שהנשמה זוכה 17
 לה דוקא ע"י ירידתה בגוף בעוה"ז - שהיא גילוי 18

תוכן הפרק: המטרה של קיום מצוות מעשיות 1
 בעולם הזה - "ליראה את ה'", "ביטול היש" 2
 [בפרק זה יבאר ענין עבודת הנשמה בהיותה 3
 בעולם הזה (בגוף גשמי) שעל ידה דוקא זוכים לגילוי 4
 אור הסובב כל עלמין (שע"פ זה נוכל להבין את 5
 ה"עלי" הנפעלת בנשמה על ידי ירידתה למטה, ומעין 6
 זה הוא ענין "עליות העולמות" דיום השבת): 7

והנה עלייה זו וגילוי זה נמשך דוקא על ידי קיום 8
 מעשה המצות בעולם הזה. 9

40 שמקבלים הנשמות מגילוי אור אין סוף ב"ה, ואור
41 זה בא ע"י עשיית המצוה בעוה"ז, דהמשכת אור
42 אין סוף ב"ה בנפש האדם (ובעולם הזה בכלל) היא
43 ע"י "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות" בקיום
44 התורה והמצוות. אולם, המצוה עושה רק את
45 ההמשכה, ועדיין אין האור בגילוי, והגילוי של
46 המשכה זו הוא (בעיקר) לעתיד לבא, והוא הוא
47 שכר המצוה (ונמצא דשכר המצוה נמשך על ידי
48 המצוה גופא).

49 **כי הנה תכלית ויסוד כל המצות הוא להפוך**
50 **היש לאין, דהיינו שיהיה ביטול היש.**

51 בתורת החסידות הביטוי "יש" אינו רק תואר
52 על רגש הגאווה וגסות הרוח שבאדם, אלא עצם
53 ההרגשה, מה שהאדם מרגיש את מציאות עצמו
54 (הנקרא "דער איך") נקרא בשם "יש". כלומר: רגש
55 ה"אני", שהוא טבעי לכל אדם (ואינו בכלל המדות
56 הרעות), הוא ה"יש" שעליו מדובר בחסידות. וענין
57 הכנעת היש הוא (לא רק ביטול רגש של גאווה
58 וגסות הרוח, אלא) מה שהאדם חודל מלהרגיש את
59 עצמו ואת מציאותו ("זיין אייגענע מציאות") ואינו
60 מרגיש אלא את הקב"ה (ע"י שמישג בכל הרגשתו
61 את האמת, שהוא ית' הוא המציאות היחידה, ואפס
62 בלעדו ממש). והרגשה זו באה ע"י קיום מצוות
63 מעשיות, כדלקמן. וכשאדם חדור כולו עם
64 ההרגשה שהקב"ה הוא המציאות האמיתית וכל
65 מציאות זולתו כאין ואפס תחשב, זה נקרא "ביטול
66 היש לאין".

67 [ובלשון אדמו"ר ה'צמח צדק' שהאדם "צריך
68 להיות "אין" כמו שהוא באמת; וזהו אמיתית
69 החסידות" - "לעשות מ"אני" אין - עס איז ניטא
70 קיין איך"].

71 אשר מזה מובן, שענין "ביטול היש לאין" אינו
72 רק בקשר לאדם, אלא גם בקשר לכל הנבראים
73 כולם. כי תכונה זו ד"ישות" היא חלק מטבעו
74 וגדרו ותכונתו של כל נברא ונברא - ההרגשה
75 שהוא מציאות קיימת ודבר בפני עצמו. וגם
76 "ישות" זו צריך להפוך לאין.

77 דבאמת, "ישות" הנברא אינה אלא מחמת
78 ההסתר על האור האלקי המקיימו ומחייהו בכל
79 רגע ורגע, אבל "אילו ניתנה רשות לעין לראות
80 ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע

1 אור הסובב כל עלמין - באה ע"י קיום מצוות
2 מעשיות דוקא, שהרי זוהי המעלה שיש לנשמה
3 בגוף בעוה"ז על הנשמה בגן עדן, כאמור.

4 (ולכן מהאי טעמא נ"כ הוא שלעתיד לבא יהי'
5 הגילוי בעשייה דוקא, לנשמות בגופים בו').

6 זה גופא הוא הטעם שגילוי אור הסובב כל
7 עלמין לעתיד-לבא יהי' בעולם הזה (הנקרא עולם
8 העשייה) דוקא, לנשמות בגופים.

9 דלכאורה, הן אמת שאור הסובב כל עלמין
10 יכול להתגלות גם בעולם הזה (כמו בעולמות
11 עליונים), כי לגבי קטן וגדול שוים, ו"אצילות
12 ועשי" שווין לפניו ית' - אך מכל מקום, מהו
13 ההכרח שהגילוי יהי' דוקא בעולם הזה?

14 אלא טעם הדבר הוא, דכיון שהעבודה הפועלת
15 התגלות זו היא מעשה המצוות בנשמות בגופים
16 דוקא, על כן גם הגילוי הבא כתוצאה מעבודה זו
17 יהי' ב"עולם העשי" דוקא.

18 **שבשביל זה ירדה הנשמה בגוף, כדי לקיים**
19 **מצות מעשיות דוקא כמ"ש היום לעשותם .**

20 זהו גם דיוק לשון הכתוב "היום לעשותם",
21 דקאי על עבודת הנשמה בעולם הזה (כמאמר
22 רז"ל) "היום (בעוה"ז) לעשותם, ולמחר לעוה"ב
23 ליטול שכרם" - שהעבודה בעולם הזה מתוארת
24 בשם "לעשותם" דוקא, לפי שעיקר מטרת ירידת
25 הנשמה למטה הוא בשביל קיום מצוות מעשיות
26 דייקא, ודוקא ע"ז נוטל שכרו לעוה"ב.

27 **ולכן הנשמה באה בגלגול כמה פעמים עד**
28 **שתשלים קיום כל התרי"ג מצות, לפי שע"י**
29 **קיום המצוות דוקא יהיה זה הגילוי [דאור הסובב**
30 **כל עלמין] דלעתיד לבא.**

31 [והולך ומבאר מהו טעם הדבר, ואיך דוקא
32 העבודה דקיום המצוות היא הגורמת לגילוי אור
33 הסובב כל עלמין לעת"ל:]

34 **והענין, כי שכר מצוה מצוה, פירוש, שהמצוה**
35 **עצמה היא השכר, על דרך שיתבאר].**

36 הפירוש הפנימי במאמר "שכר מצוה מצוה"
37 הוא, שמה שנפעל ע"י קיום המצוה, הוא הוא שכר
38 המצוה.

39 דהנה שכר מצוה לעת"ל הוא התענוג

מאלקות, שהרי קודם שמקדישים אותו לשם
תפילין אין בו שום קדושה כלל, וה"ה ככל קלף
גשמי שחיותו היא מ"קליפת נוגה", כלומר,
שהניצוץ האלקי המלוּבש בקלף זה לקיימו
ולהחיותו מכוסה ומוסתר (וזהו שנקרא קליפה,
שהוא כדבר שיש קליפה סביבו, באופן שתוכיות
הדבר מוסתר ונעלם מעיני הרואה).

ו"כותבין הפרשה של "תפ" בקלף ובדיו,
להיות כתוב בתפילין בגשמיות ולהניח על היד
ובין עיניו בגשמיות" - כלומר, שענינם של תפילין
הוא, שעל-ידם נעשה הקלף כלי שבו מתגלה
אלקות ("ה' תפ" בעולם, ובמילא מתבטל ה"יש"
הגשמי של הקלף [וכן של הדיו ושל הידים והראש
שעליהם התפילין מונחים] ונהפך ל"אין" - וכפי
שנתבאר לעיל, שענין "ביטול היש לאין" תלוי
בגילוי אחדותו ית' (שאין שום מציאות בלעדו).

וכך הוא ענין כל מצות התורה.
ולכן הוקשה כל התורה כולה לתפילין,
ללמדנו, שזוהי מטרת כל המצוות.

ומה גם בקרבנות היו רואים ביטול זה בפועל
ממש, שעיקר הקרבן הוא שיוכלל הבהמה או
העוף בבחינת אש שלמעלה שהיה יורד בגילוי
ממש, ה"ז ביטול היש לאין בפועל ממש.

בתפילין לא ניכר לעיני בשר "ביטול" הקלף
הגשמי, משא"כ בקרבנות ביטול ה"יש לאין" נראה
לעיני בשר ממש, שגשמיות הבהמה "נשרפת
ונכללת" ("מתבטלת") ב"אש שלמעלה" (אש
אלקית) שירדה ע"ג המזבח, והרי זה ביטול היש
לאין בפועל ממש.

וכן ג"כ ענין מצות הצדקה, שהממון שייגע עליו
בכל רמ"ח איבריו עד שהרויחו נותנו לעני דלית
ליה מנרמיה כלום, ה"ז ביטול היש לאין.

גם במצות צדקה נראה בפועל ממש ענין
"ביטול היש לאין", בכך, שהאדם לוקח ממון
שהתייגע מאד בכל נפשו ומאודו להשיגו ונותנו
לעני, שנתינה כזו דורשת ביטול ישותו ומציאותו,
שכן, מצד טבע נפשו הבהמית (שהיא "יש" ורוצה
רק בדברים המחזקים ומגדילים את מציאותו) ה'
צריך להשתמש בממון זה שיגע עליו כ"כ לתועלת
עצמו, ותמורת זה הוא נותנו לעני שאין לו כלום,

בו.. לא ה' גשמיות הנברא וחומר וממשו נראה
כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש לגבי
החיות והרוחניות שבו"; כלומר, אילו היינו
משיגים את האמת - ורואים ומשיגים את החיות
האלקית ואת הרוחניות השופעת בכל נברא, לא
היתה נרגשת בכלל "ישות" הנברא, אלא היינו
מרגישים שכל מציאותו היא החיות האלקית שבו.

וזהו פירוש "ה' אחד" (לפי משנת החסידות)
- לא רק שיש אלקה אחד בלבד, אלא שהוא יתברך
הוא המציאות היחידה, כי כל הנבראים כולם - ז'
הרקיעים והארץ וד' רוחות העולם וכל אשר בהם
- אינם מציאות נפרדת מאלקות, "מאחר שמבלעדי
הרוחניות ה' אין ואפס ממש כו', והרוחניות
השופע עליו כו' הוא לבדו המוציא תמיד מאפס
ואין ליש ומהוה אותו, א"כ אפס בלעדו באמת".

וגילוי אחדותו ית' - שאין שום מציאות
בלעדו, הוא הנקרא "ביטול היש לאין". - והוא
הוא המטרה של קיום המצוות המעשיות, הנעשות
בדברים גשמיים דוקא (שאין ניכר בהם - מצד
עצמם - שהם בטלים לאלקות, והרי הם בחינת
"יש"), שעל ידי שמשתמשים בדברים גשמיים
לקיום רצונו של הקב"ה, מתגלית בהם אחדותו ית'.

וכך הוא גם בנפש האדם, שהמטרה של קיום
המצוות היא להחדיר באדם המקיימן ענין "ביטול
היש לאין" (וכפי שמביא להלן, שזהו הפירוש
הפנימי בכתוב "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים
האלה ליראה את ה'").

[והולך ומביא דוגמאות מוחשיות לכך:]

וזהו שאמרו רז"ל הוקשה כל התורה לתפילין,
כי בתפילין כותבין "אחד" על קלף גשמי,
ששרשו מקליפת נוגה שהוא יש ונפרד, ונכלל
בבחינת "אין", שנעשה כלי לאלקות השורה
עליו בחינת אחד כו'.

הטעם ש"הוקשה כל התורה [היינו כל מצוות
התורה] לתפילין", הוא לפי שבמצות תפילין בולט
שענינה "ביטול היש לאין" (ועל כן הוקשו אלי'
כל המצוות, לומר שזוהי גם מטרת כל מצוות
התורה, כדלקמן).

דהנה הקלף הגשמי (שעליו כותבים את
הפרשיות של תפילין) מצד עצמו הוא "יש ונפרד"

40 ונמצא שביטול היש הוא ענין עיקרי גם
41 בלימוד התורה.

42 וכמ"ש ודברת בם כו' סמוך ל**בכל נפשך**.

43 - זהו הביאור בסמיכות הפסוקים בפרשה
44 ראשונה של ק"ש, שהכתוב "ודברת בם" (דבדברי
45 תורה הכתוב מדבר) בא בהמשך ל"ואהבת את ה'
46 אלקיך גו' ובכל נפשך", שפירוש "בכל נפשך" הוא
47 - אהבת ה' עד כדי מסירת נפש (כמאמר חז"ל
48 "אפילו הוא נוטל את נפשך"), ולכאור' צ"ב, מה
49 ענין לימוד התורה למסירת הנפש על קידוש השם.

50 [ויובן בהקדם שאלה אחרת:]

51 כי הנה צריך להבין פירוש **ובכל נפשך שהוא**
52 **אפילו נוטל את נפשך, וא"כ הל"ל ובכל גופך**.
53 יש להבין דיוק לשון רז"ל (הנ"ל) "אפילו הוא
54 נוטל את נפשך", דאם הכוונה רק למסירת נפש
55 כפשוטה, שהיא מסירת חייו על קידוש השם,
56 הול"ל "בכל גופך" - שהרי כשאדם נהרג על קידוש
57 השם, הרי "זו מסירת הגוף בלבד ולא ביטול
58 הנפש", כלומר, בזה נאבדו רק חיי הגוף שלו (דחיי
59 נפשו ונשמתו אינם נאבדים, ואדרבה, הם מתעלים
60 למדרגה גבוהה ביותר).

61 אך הענין, דקאי ג"כ על ודברת בם דכתיב
62 בתריה, שכל מה שיקרא וישנה מקרא ומשנה לא
63 יהי' נפשו מסך מבדיל כאלו עושה וקורא ושונה,
64 אלא כמ"ש ודברי אשר שמתי בפך כו', אני
65 המשנה המדברת בפך כו', ב"ש וב"ה אלו ואלו
66 דברי אלקים חיים כו'.

67 אלא, הפירוש הפנימי ד"ובכל נפשך" הוא לא
68 איבוד חיי הגוף אלא ביטול "ישות" הנפש, עד
69 שהאדם לא ירגיש את עצמו כלל, ולכן כתיב "בכל
70 נפשך" ולא "בכל גופך" - כי הגוף נשאר על עמדו,
71 ו"פירוש בכל נפשך הוא, מסירת הנפש ממש,
72 דהיינו למוסרה ולבטלה שלא תהי' בחינת יש בפני
73 עצמה".

74 וזהו שסמך הכתוב "ובכל נפשך" ל"ודברת
75 בם", ללמדנו, שרק על ידי הקדמת "בכל נפשך"
76 (מסירת נפש) - היינו ביטול ישות הנפש, כאמור -
77 יכולים לקיים "ודברת בם" (לימוד התורה) כדבעי,
78 שהרי כל מגמת האדם בעסקו בתורה (שהיא
79 חכמתו יתברך) צריכה להיות רק לידע ולהשיג

1 ונמצא, אשר נתינה זו קשורה עם הכנעת וביטול
2 רגש ה"ישות" שבנפשו (וכנ"ל, שאין הכוונה לרגש
3 של "גאווה" אלא לעצם הרגשת מציאות עצמו).

4 **ובן הוא ג"כ מצות תלמוד תורה, הגם שהוא**
5 **המשכת אלקות למטה, אבל ההמשכה הוא ע"י**
6 **ביטול היש**.

7 עיקר מטרת עסק התורה הוא - "המשכת
8 אלקות למטה".

9 פירוש:

10 יש שני אופנים בגילוי אלקות בעולם, הנק' -
11 "המשכה מלמעלה למטה" או "העלאה מלמטה
12 למעלה"; שההבדל ביניהם הוא:

13 בהמשכת אלקות מלמעלה למטה אין ה"מטה"
14 (שבו נמשך האור) צריך להשתנות כלל כדי לקבל
15 את האור, דגם כשנשאר במדריגתו בלתי מזוכך,
16 נמשך בו האור; משא"כ ענין "העלאה מלמטה
17 למעלה" פירושו, שהמטה מזדכך ומתעלה עד
18 שמשתנה להיות כלי ראוי לגילוי אלקות.

19 והתורה ענינה "המשכת אלקות למטה", שעל
20 ידי שהאדם עוסק בתורה, הריהו ממשיך על נפשו
21 האלקית את אור התורה שהוא אור אלקי, כי
22 אורייתא וקוב"ה כולא חד [ומטעם זה נקרא עסק
23 התורה בשם "קורא בתורה", "פירוש, שע"י עסק
24 התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול, כאדם
25 הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו
26 לבא אליו להיות עמו בצוותא חדא"].

27 ולפי זה לכאורה הי' מקום לומר, שבלימוד
28 התורה לא נוגע כ"כ ענין "ביטול היש לאין", אלא
29 תיכף כאשר האדם רק מתיישב ללמוד תורה (שהיא
30 כולא חד עם קוב"ה) מיד נמשך אור התורה - אור
31 אלקי - למטה.

32 אך באמת אין הדבר כן, אלא גם ה"המשכה"
33 שע"י התורה (גילוי אלקות בנפש) תלוי' בכך
34 שהאדם יבטל את "ישותו", דסוף-סוף אם האדם
35 מרגיש את תוקף מציאותו וישותו, איך יוכל
36 להמשיך אלקות על נפשו.

37 על כן צריך מקודם לבטל את ישותו, ורק אז
38 ממשיך עסק התורה את האור האלקי למטה על
39 נפשו.

30 בשלשה דברים אלו, כנ"ל.
 31 [אולם באמת כל המצוות כולן ענינן הוא ביטול
 32 היש, כמו שממשך:]
 33 וכמו בן [הם] כל פרטי המצוות, שתכליתם
 34 ויסודם הוא ביטול היש לאין (וכמ"ש ויצונו ה'
 35 לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'
 36 כו', הרי שתכלית המצוות הוא בחינת יראה).
 37 מלשון הכתוב "ויצונו ה' לעשות גו' ליראה"
 38 משמע, שהיראה היא המטרה של עשיית המצוות,
 39 וצ"ב, דלכאורה יר"ש היא הסיבה הגורמת לכך
 40 שהאדם יקיים מצוות בוראו, ולא שהמצוות הן
 41 סיבה ליראה.
 42 אך הענין, דאין הכוונה במ"ש כאן "ליראה את
 43 ה'" רק ליראת שמים במובנה הפשוט, אלא הכוונה
 44 למהותה הפנימית של יראה, שהיא הכנעה וביטול.
 45 דהנה האהבה לאיזה דבר קשורה עם ה"יש"
 46 והמציאות של האוהב, שבגלל שהוא מרגיש את
 47 התועלת שיהי' לו מההתקרבות אל האוהב, על כן
 48 הוא נמשך אליו ואוהבו; משא"כ "יראה" היא
 49 תנועה של הכנעה והתבטלות כלפי מי שגדול
 50 ממנו, ובמלים אחרות: כשהאדם הוא בתנועה של
 51 יראה, מציאותו מתמעטת ומתקטנת, ומגיע לידי
 52 ביטול ה"יש".
 53 וזהו פירוש "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים
 54 האלה ליראה את ה'", כי תכלית כל המצוות
 55 ויסודם הוא לפעול "ביטול היש לאין" כנ"ל, והיינו
 56 בחינת היראה כאמור.

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק י

1 חכמתו ית', ובמילא, כאשר בא להבנת ענין בתורה
 2 לאמיתתו, הפירוש בזה הוא, שחכמתו יתברך
 3 נתגלתה דרך שכל האדם, ודברי התורה שמוציא
 4 מפיו הם דבר ה', ובלשון הכתוב "ודברי אשר
 5 שמתי בפין", וכן אמר המלאך (שנקרא ה"מגיד")
 6 שלמד עם ה' בית יוסף "אני המשנה המדברת
 7 בפין", והוא כדברי רז"ל על פלוגתות בית שמאי
 8 ובית הלל - "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כלומר
 9 אין אלה דבריהם אלא דבר ה' שבפיהם.
 10 וכאשר עדיין לא ביטל ישות נפשו, אזי היא
 11 מסך המבדיל בין האדם לאלקותו ית' ואין התורה
 12 דבר ה' בפיו אלא האדם מרגיש כאילו הוא העושה
 13 והקורא והשונה את דברי התורה, ועל כן צריך
 14 להקדים לה מסירת הנפש, בחינת ובכל נפשך,
 15 ביטול היש.
 16 היינו, שאי אפשר ללמוד תורה כדבעי אלא אם
 17 כן "יהי' אופן לימוד התורה, שיבטל נפשו
 18 בלימודו, ולא יהי' הלימוד בבחינת "יש", שהוא
 19 הלומד ומבין ומשכיל את הדבר, אלא שהן הן
 20 דברי אלקים חיים הנשמעים מפיו".
 21 אשר מכל זה מובן, שזהו עיקר גם בתלמוד
 22 תורה, שהאדם לא יהי' בבחינת יש, כדי שלא
 23 יסתיר על אלקותו ית'.
 24 ושלשה דברים אלו - קרבנות, צדקה ותלמוד
 25 תורה - הם כללות כל המצוות, במאמר רז"ל על
 26 שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל
 27 העבודה שהוא קרבנות ועל גמילות חסדים
 28 [צדקה].
 29 ולפיכך הענין דביטול היש לאין מודגש ביותר

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

8 במצות הצדקה וחסד שנק' דרועא ימינא כו' ולכן מצות
 9 ת"ת כנגד כולן כמו המוח שהוא מקור לכל חיות
 10 האברים כידוע וד"ל ואע"פ שכל המצוות הן בבחינת
 11 או"כ שזהו בחי' השוב מ"מ אין בחינת השוב אלא
 12 אחר רצוא כו' ולכך יש בכללות המצוות ג"כ בחי' רי"ש
 13 שהוא בחינת או"י ואו"ח והן ה"ח דרמ"ח מ"ע בכלל
 14 וה"ג דשס"ה ל"ת בכלל שזהו נכלל באנכי ולא יהיה

1 (ו) ואמנם הנה כדי שיוכל האור להתישב בכלי ולא
 2 יצא האור דשם הוי"ה בבחינת רצוא כו'
 3 הנה זהו עכשיו בקיום התו"מ שרמ"ח מ"ע נקראים
 4 רמ"ח אברין דמלכא ועד"מ אברי האד' שהאור וחיות
 5 הנפש מתישב בהם וכללות האור והחיות נמשך מן
 6 המוח לכל האברים כו' כך למעלה במצות הוי"ה
 7 שבכל מצוה מתישב אור דשם הוי"ה בכלי המצות כמו

- 1 לך כו' ורמ"ח מ"ע שהן בבחי' החסדים דאור ישר וכן
 2 עיקר הענין שלהם הוא בכלים דוקא אבל הל"ת הוא
 3 בבחי' הגבורות דאור"ח ע"כ באים רק במניעת המעשה
- 4 דסור מרע כו' וכמש"ל בענין שמי עם י"ה שס"ה ל"ת
 5 כו' והיינו ענין העוה"ב שבא מן המצות שנאמר בו
 6 להנחיל אוהבי יש דוקא וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

- 1 **והנה** ע"פ הנ"ל יוכן ג"כ עוד שינוי אחד שבין פרשה
 2 שמע לפ' והא"ש, דבפרשה שמע כתיב עסק
 3 התורה מקודם היינו ושננתם לבניך ודברת בם כו'
 4 ואח"כ כתיב וקשרתם לאות כו' הוא תפילין שהוא
 5 מעשה המצות, ובפ' והא"ש כתיב וקשרתם לאות כו'
 6 מקודם ואח"כ כתיב ולמדתם כו' תפילין קודם לתורה,
 7 והיינו כי בפ' ראשונה דק"ש שנאמר בה בכל מאדך
 8 שזהו מדרגת עושים רש"מ אז הוא ההילוך בפנימיות
 9 מלמעלה למטה ולכן תורה מקודם למצות כי הנה ענין
 10 התורה הוא התגלות פנימית התגלות אור א"ס בחכ'
 11 ואורייתא מחכמה נפקת ואח"כ תפילין היינו מצות
 12 מעשיות כי הוקשה כל התורה לתפילין שמצות
 13 מעשיות הוא המשכה מלמעלה למטה, כסדר מחשבה
 14 ואח"כ דבור ואח"כ מעשה ולכן מתחיל בואהבת דהיינו
 15 ענין התפלה כי עיקר התפלה הוא במחשבה התבוננות
 16 ודעת אלקות ואח"כ ושננתם תורה ואח"כ וקשרתם
 17 תפילין מצות מעשיות וכמ"ש במ"א בפ' גדול תלמוד
 18 שמביא לידי מעשה כי התהוות מעשה המצות שיהי'
 19 בהם רצה"ע והארה מבחי' כתר הוא ע"י התו' אשר היא
 20 המשכת אור א"ס מבחי' כ"ע למעשי המצות שהם
 21 נעשים מדברים גשמיים שמק"נ והבירור ע"י שם מ"ה
 22 דתורה שמברר ב"ן כו' ולכן בענין תומ"צ שהם ז"א
 23 ונוק' הסדר מלמעלה למטה הוא תורה ואח"כ מצות,
- 24 אבל בפ' שני' שנאמר פן יפתה לבבכם כו' ואח"כ
 25 כשחוזרים בתשובה כמ"ש ושמעתם את דברי אלה כו'
 26 אז צריך לברר בירורים מלמטה למעלה אז מקודם
 27 מצות מעשיות הבירור בעשי' שע"י המצוה נתברר
 28 עולם העשי', ואח"כ ולמדתם הוא תורה בירור חכמה,
 29 ודבור משנה היינו בחי' בירור יצירה כשאומרים כשר
 30 או פסול נתברר זה מזה בהלכה פסוקה זה יכול לעלות
 31 וזה אינו יכול לעלות, וע"י תלמוד בקושיות ופירוקים
 32 שהוא עיון התורה נתברר עולם הבריאה כי ע"י הקושי'
 33 הי' הסתר ע"י הקליפה וכשמתרצין נתלבנה ההלכה
 34 ואין לה הסתר עוד, וזהו ענין אחרי הוי' תלכו כו' מי
 35 שהוא בעל תשובה צריך לילך מלמטה למעלה לברר
 36 בירורים וההתחלה בבחי' אתכפיא עובד אלקים ואח"כ
 37 יבוא לבחי' אתהפכא כו', וז"ש ואותו תיראו אותו היינו
 38 עצמותו ית' בחי' פנימית וז"ש ואת מצותיו תשמורו
 39 ובקולו תשמעו שהיא התורה דרך הוא הסדר
 40 כשההילוך בבחי' אחרי כמ"ש בפ' והא"ש תחלה
 41 וקשרתם ואח"כ ולמדתם, אבל אברהם אבינו שהי'
 42 צדיק גמור הי' הליכתו מלמעלה למטה דרך פנים
 43 כמ"ש קיים אצ"ה כל התורה עד שלא ניתנה וז"ש
 44 התהלך לפני דהיינו שהמשיך מאא"ס ע"י היסוד במל'
 45 ועי"ז והי' תמים שמתמלקים הגבורות ומ"ש באברהם
 46 התהלך הוא בחי' רצוא ושוב.

ערב שבועות תרט"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **וזהו** דכתי' כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרי' פי' יד
 2 ארז"ל (מנחות ד"י) כ"מ שנא' יד אינו אלא ימין,
 3 וימין אינו אלא חסד ורחמי', ומ"מ בשביל אהבת בנו
 4 הנהיג במצרי' במדה"ד הקשה והוא כמשל האב שיש
 5 לו בן יחיד אשר אוהב אותו וחביב עליו כבבת עינו,
- 6 הנה אם א' יתגרה בבנו יחידו יתמלא עליו אף וחימה
 7 וקצף גדול, הגם כי בעצם האב הוא רחמן וחסיד ועניו,
 8 מ"מ בשביל אהבת בנו יחידו היקר אצלו כבבת עינו
 9 ישתנה מהנהגת מדותיו ויתנהג בדין על העושה עול
 10 ומתגרה בבנו יחידו, ויעשה כל טעדיקי כל מה שיהי'

13 שהייתה ידו יד ימין חסד כבושה עדי פעל פעולת הדין
14 במצרי'. ונמצא מובן מזה ג"כ ענין נגוף ורפוא שניהם
15 מימין כו'.
16 אמנם הנה עדיין צ"ל הלא כתי' ועברתי דמשמע
17 שקאי על אוא"ס עצומ"ה וכדרש רז"ל אני ולא
18 מלאך כו' שצ"ל איך נמשך משם דוקא שיהי' נגוף
19 ורפוא כו'. ויובן בהקדם מה שאמרו אני הוא ולא אחר
20 דלכאוי' יפלא איך יעלה על הדעת לומר ח"ו אחר, וגם
21 שהלא חשב מלאך שרף ושליח שהם כנגד ג' עולמות
22 ב"ע כנודע, וא"כ מה"ע ולא אחר, ועל כרחך צריך
23 לומר שהכוונה היא על סט"א, והיתכן ח"ו להעלות על
24 הדעת שיצ"מ ומכת בכורות הי' ע"י אחר ח"ו כו'.

ולקחתם אגודת אזור

בס"ד. (חג הפסח, ל"ב).

1 לאל ידו לעשות בבחי' הדין והמשפט על העושה עול
2 בבנו יחידו, כך הנה ישראל נק' בני' למקום כמ"ש
3 בנים אתם, והם בנו בכורו כמ"ש בני בכורי ישראל,
4 וכנס"י נק' אחת היא לאמה, אחת היא יונתי, ולכן
5 בשביל אהבתו לבנו החביב עליו כמארז"ל חביבי
6 ישראל, ויקרי' אצלו כבבת עינו כמ"ש רז"ל ע"פ
7 יצרנהו כאישון עינו כל הנוגע בהם כאילו נוגע בכבת
8 עינו, הנה עשה ה' במצרי' וכבש יד ימינו שהיא בחי'
9 חסד לעשות דין במצרי'. ובמד"ר ימינך ה' וגו' תרעץ
10 אויב כשהוא דן אומות העולם דן בימין, והיינו כמשל
11 הכאת ימין הוא יותר חזקה מהכאת שמאל. וזהו כי ביד
12 חזקה כפשוטו יד ימין, וביד חזקה הוציאך ה' ממצרי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

22 מא.
23 נושא הפרק: גם במדרגות התחתונות של החכמה
24 (השכלי שבה) מאיר האור העצמי ולכן נקראת "אין"
25 לגבי הבינה.
26 אמנם עדיין צריך להבין כיצד אומרים שההבדל בין
27 חכמה לבינה היא בעצם מדרגתה ולא רק בריבוי
28 ומיעוט האור, וחלא החכמה היא גם כן ידיעה שכליות
29 ועל כל פנים במדרגות התחתונות שבחכמה כמו נקודת
30 ההשכלה ומה ההבדל העצמי בין מדרגה התחתונה של
31 החכמה לבינה?
32 (בדרך כלל נקודת ההשכלה של החכמה זהו בחינת
33 יסוד אבא) – כלומר "יסוד אבא" הוא הדרגה התחתונה
34 של החכמה שהיא ההשפעה ("יסוד") של החכמה
35 ("אבא"),
36 הרי זה - נקודת ההשכלה - ידיעה שכליות ונקרא שכל
37 גלוי, והראיה שגם חכמה היא השגה, שהרי - וכל
38 ההשגה דבינה היא בנקודת ההשכלה דחכמה, ואם כן
39 הרי גם נקודת ההשכלה של החכמה היא בבחינת שכל
40 והשגה (אמנם לא בבחינת השגה ממש כמו הבינה אבל
41 הוא מכל-מקום שכלי ששייך לענין ההשגה לא הידיעה
42 דראיה שהיא הדרגה העליונה של החכמה כו').

1 ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה¹, וצריך להבין מהו
2 אומרו ציון במשפט כו', הלא הכוונה היא על כללות
3 ישראל שיפדו לא על יושבי ציון דוקא ואם כן מהו
4 אומרו ציון דוקא.
5 ושאלה נוספת: גם מהו ענין ושביה בצדקה דמשמע
6 שזהו ענין אחר ממה שאמר קודם "ציון במשפט תפדה",
7 וצריך להבין מהו ההבדל ביניהם. ולמה ציון במשפט
8 תפדה דווקא ואילו שביה בצדקה כו'.
9 ולהבין זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמר הקודם
10 דבעשר ספירות יש התחלקות מעלה ומטה, וענין מעלה
11 ומטה הוא בבחינת ריבוי ומיעוט שבמדרגה העליונה
12 מאיר האור בגילוי יותר מבמדרגה התחתונה ששם
13 האור במיעוט כו'.
14 ונתבאר בעומק יותר דעיקר ענין מעלה ומטה הוא לא
15 רק בריבוי ומיעוט האור, אלא בעצם מהותם ומדרגתן
16 שהמדרגה העליונה היא בבחינת מעלה בעצם מדרגתה
17 לגבי המדרגה התחתונה, וכמו בחכמה ובינה שההבדל
18 ביניהן הוא לא רק שבחכמה מאיר ריבוי אור ובבינה
19 מיעוט אור, אלא שהחכמה בעצם מדרגתה למעלה
20 מבחינת הבינה, דבינה תופסת רק בבחינת המציאות
21 דאלקות וחכמה תופסת בבחינת המהות כו'.

40 שינוי בעצם המהות, דראיה והשגה הרי הם מחולקים
41 בעצם מהותם כו'.
42 ואם נאמר דמדריגות התחתונות שבחכמה ("נקודת
43 ההשכלה") הן בבחינת שכל והשגה, הרי זה שינוי
44 המהות לגבי מדריגות העליונות שבחכמה שהן למעלה
45 מענין שכל והשגה כו'. וזה אי אפשר לומר שבמדריגה
46 אחת יהיה שינוי המהות במדריגות הפרטים שבה, שהרי
47 אם יש שינוי מהות, זה כבר שתי מדריגות שונות. אמנם
48 שייך לומר שבתוך דרגה אחת יש מיעוט של אור, אבל
49 בתנאי שזה נשאר עדיין תחת אותה מהות.
50 וענין המיעוט בדרגה אחת שניתן לומר הוא רק מה
51 שהאור מתמעט ואינו מאיר בגילוי אבל הוא באותו
52 המהות כו'. וזה אפשר לומר שבמדריגה זו גופא האור
53 מתמעט ממדריגה למדריגה בהמדריגה הפרטיות שבה,
54 אבל לא שיהיה בבחינת שינוי המהות כו'. ולכן לא יתכן
55 לפרש שבתוך החכמה גופא יש כאלו הבדלים מהותיים,
56 כי הרי זה כבר לא מיעוט האור, אלא מעבר לדרגה
57 אחרת.
58 ומחדד זאת הרבי נ"ע: והיינו דלכך זאת דמשמעות
59 הענין הוא דהחכמה בכללות מדריגתה גם במדריגות
60 התחתונות שבה היא בבחינת מעלה בעצם מדריגתה
61 לגבי הבינה, כלומר, מבלי להתייחס לכלל הנ"ל שלא
62 יתכן בתוך בחינה אחת הבדל מהותי בין שתי דרגות,
63 הנה כללות המשמעות של בחינת החכמה שהיא שונה
64 במהותה מהבינה, הוא לא רק במדריגות העליונות
65 שלה, אלא גם במדריגות התחתונות שלה. הנה נוסף
66 לזה גם זה אי אפשר לומר שיהיה שינוי המהות בבחינת
67 החכמה גופא במדריגות הפרטים שבה כו'.
68 נמצא, כי אי אפשר לומר שראשית מדריגת החכמה היא
69 בחינה של ראייה והתאמתות וסוף מדריגת החכמה היא
70 השגה שכלית, מצד שתי טעמים - א. המשמעות
71 הכללית של בחינת חכמה, שהיא למעלה במהותה
72 מהבינה, בכל דרגותיה, ולא רק בדרגות העליונות שלה.
73 ב. בתוך דרגה אחת, לא יתכן הבדל מהותי בין בחינה
74 לבחינה.
75 לכן יבאר הרבי נ"ע להלן, שגם בדרגות התחתונות של
76 החכמה, בנקודת ההשכלה, יש את גילוי המהות של
77 החכמה - בחינת הראיה.

1 ועם היות דמדריגות העליונות שבחכמה הן למעלה
2 משכל והשגה כ"אם בבחינת ראייה והתאמתות כו',
3 ולכן כפי שהוסבר יש הבדל מהותי בין החכמה לבינה,
4 שבינה היא שמיעה בלבד, מכל-מקום המדריגות
5 התחתונות שבחכמה שהיא נקודת ההשכלה שנעשה
6 מקור לבינה הרי זה בבחינת שכל והשגה כו'. כמו הבינה
7 לכאורה, רק באופן נעלה יותר.
8 ואם כן איך אנו אומרים שהחכמה בעצם מהותה
9 ומדריגתה היא בבחינת מעלה, מאחר שגם החכמה
10 בדרגות התחתונות שלה היא בבחינת ידיעה שכליות,
11 וכל שכל והשגה הוא רק בבחינת המציאות דאלקות,
12 אם כן הרי משתווה החכמה אל הבינה בעצם מהותה
13 (ומתחלקת רק בבחינת ריבוי האור כו'). - שבחכמה
14 שהיא שכל כללי יש ריבוי אור, ובבינה שהיא שכל
15 מפורט הרי זה מיעוט אור, ולא הבדל בעצם ובמהות?
16 והנה על פי פשוט יש לומר שהמעבר בין ב' הדרגות
17 שבתוך החכמה עצמה - מדריגת ה"ראיה" שבחכמה
18 ל"השגה" שבחכמה - זהו בחינת מיעוט האור בבחינת
19 חכמה גופא, דהרי בכדי שיהיה התהוות הבינה
20 מהחכמה צריך להיות מיעוט האור בחכמה וכמו
21 שנתבאר לעיל פרק ל"ח, שאם החכמה היתה מתגלה
22 כפי שהיא במדריגות העליונות שלה, לא היתה יכולה
23 להאצל ממנה דרגת הבינה, ורק על ידי מיעוט האור
24 בתוכה, הרי מהדרגות התחתונות שלה נאצלה בחינת
25 הבינה.
26 והיינו שבתוך החכמה גופא יש הבדלי דרגות, ויש עשר
27 ספירות בתוך החכמה גופא, מה שהמדריגות התחתונות
28 דחכמה הן בבחינת ידיעה שכליות שזהו בחינת מיעוט
29 האור, דמדריגות העליונות של החכמה הן למעלה
30 משכל והשגה ומדריגות התחתונות שלה הן בבחינת
31 שכל והשגה, והרי זה - המדריגות התחתונות של
32 החכמה בלבד - יכול להיות מקור להשגה דבינה כו'.
33 נמצא שיש לתרץ לפי זה, שהחכמה במהותה היא שונה
34 מהבינה, וזה שנעשה בה ירידת האור בתוכה לדרגת
35 השגה (נקודת ההשכלה) הוא לצורך האצלת הבינה
36 בלבד.
37 אבל באמת אי אפשר לומר כן - שלצורך האצלת הבינה
38 יש בתוך החכמה הבדלים מהותיים כאלו בין "ראיה"
39 ל"השגה" - שהרי כזה הבדל אין זה מיעוט לכך כ"אם

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תרפ"ו

כל הגילויים דג"ע ותחיית המתים תלויים בעבודת האדם בעוה"ז – היום לעשותם. תורה ומע"ט נשארים לאדם לעולם, ולכן צריך להקפיד על שיעורי לימוד פ"א שחרית וערבית. יפה שעה אחת – הטיה אחת – בעוה"ז לתשובה ומע"ט, כי בזה תלוי הגילוי בעוה"ב

הגדרות מגבלות בקביעות זמנים מיחדים ומגבלים על
למוד התורה ותפלה, אשר בזה אין איש בארץ אשר
יכול לפטר את עצמו חס ושלום מזה, כי הכל חייבין
בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, וזאת תהיה
עבודתו, ד"ראשית צריסותיכם תרימו לה", דתקף ומיד
בקומו משנתו בבקר יהיה לו שעה קבועה על למוד,
דשעה הראשונה בהחזרת הפקדון צריך להיות מקדשה
לה, ויתבונן דהרי היה יכול להיות חס ושלום אשר לא
יחזירו לו פקדון נפשו, ומה היה אז עם כל העסקים
שלו כו', ואשר על פן צריך להגביל שעה זו על למוד
התורה איש איש לפי ענינו, ואחר כך להתפלל
ולקשטתל בתפלה בצבור ובאיזה למוד אחר התפלה,
ולקיות קבוע וחקוק במחז איזה דבר הלכה או אגדה
אשר בה יהיה ויהיה בהליכתו בעסקיו, וכן פרק אחד
ערבית בקביעות, ויעמד בכל תקף עז נגד כל מיני
מניעה ועכוב, אשר בזה הוא משלים הפונה האמתית
בירידת הנשמה בגוף, וזהו "יפה שעה כו' העולם
הבא", דשעה מורה על זמן ועל ההשגה, דעל-ידי
שמשא את עצמו בעולם הזה וקובע שעה לתשובה
ולמעשים טובים, הנה זה יפה יותר מכל חיי עולם
הבא, דלקיות דכל הגלוי בעולם הבא הוא תלוי רק
בהשעה בעולם הזה, ואמר "תשובה ומעשים טובים"
הפונה דהתשובה יביאו לידי קיום המעשים טובים,
דהרי יכול להיות שעוסקים בתורה קדם התפלה
ומפל-מקום הרי התפלה אינו כדבעי, וכן אפשר
שמתפללים בחיות ומפל-מקום בהלכו בעסקיו הרי לא
נשאר שום רשם כלל מההחלט שבתפלה, ולכן אמר
"תשובה", דהעקר הוא תשובה שמביאה לידי מעשים
טובים בפעל ממש, וזהו "יפה כו' עולם הבא", דכל
הגלויים הנעלים בהמדרגות בעולם הבא תלוי הכל
בהשעה אחת בעולם הזה דוקא.

וזהו "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם
הזה מכל חיי העולם הבא", דהנה העולם הזה
הוא "היום לעשותם", וכל הגלויים בהמדרגות דגן-עין
התחתון ועליון והגלוי בעולם התחתון בהגלוי דלעתיד,
הכל כאשר לכל תלוי בעבודת האדם בחייו בעולם
הזה, והאדם כאשר יעשה חשבון צדק בנפשו דירידת
נשמתו היא בשביל פנימית, דהלא אינו כבעל חי,
וגם הפעל חי הרי בריאתו בעולם הוא בשביל תכלית,
ובכל אופן גם איש פשוט ביותר יבין דיצירת האדם
והיותו בעולם אינו בשביל לאכל ולשתות וכו', דאיזה
תועלת יש בזה, וכאשר תהיה כל ההתבוננות שלו על
פי האמור בדברי רבותינו ז"ל, וישים אל לבו דימי
האדם מדודים וקצובים, וכמאמר "הזמן קצר והמלאכה
מרבה" במלאכת שמים, אשר זהו כל עקר ענין היותו
בעולם היא מרבה, ויעשה חשבון בינו לבין עצמו
אדעתא דנפשיה^{כב} לידע את האמת הגמור מכל הנעשה
אתו עמו כי כל ימי ושנותיו הולכים בהבל וריק, והוא
טורד ומטורד כל היום לרבות הלילות רק בעניני גופו
ומלוי מחסוריו החמריים במה שמכרח לו וגם במה
שהוא מותרות, ודואג רק לגופו, ואודות נפשו אינו
דואג כלל, וגם זאת דיום המות מכסה ונעלם מאת
האדם, וכן נראה במוחש דרחמנא לצלן פמה בני אדם
אין מספיקים לברר עניניהם האמתיים שטרוידים תמיד
כו', ושלשה אותבים יש לו לאדם (מהם מה שהוא אוהב
אותם, ובהם אלו שהם אוהבים אותו): בנים, תורה
ומעשים טובים, וכסף וזהב וכל היקר ברכוש, דאין
מלויין לו לאדם הפסד וזהב שלו, וגם הבנים הוא רק
עד הקבר, והעקר הוא התורה והמעשים טובים אשר
קבץ על יד ירבה הון ועשר רב כאשר נצחי, אשר על
פן הנה זה כל האדם אשר בעוד כחו אתו עמו ישים
אל לבו את אשר יבוא באחרית הימים, ויעשה לעצמו

לקוטי דיבורים

פרק יב.

דובין, ציר הסיים הלאטבי, משתדל לקבלת היתר יציאה לרבי מרוסיה

- 1 היה ברור לכל, שעל הרבי לעזוב את רוסיה, בכל
 2 רגע הוא עלול להיאסר שוב.
 3 גב' פישקובה הבטיחה להמשיך בהשתדלותה.
 4 מברלין יצא ד"ר אוסקר קוהן, הציר
 5 הסוציאליסטי בבונדנסטאג הגרמני, עם "כתב רבנות"
 6 לרבי מקהילת פרנקפורט. הוא הביא אתו גם כתבי
 7 השתדלות מגדולי השלטון הגרמני וממר קרסטינסקי,
 8 השגריר הסובייטי בגרמניה.
 9 גם מריגא יצא הציר האגודאי הדתי מרדכי דובין,
 10 ב"כתב רבנות" לרבי מהקהילה המקומית. והביא גם
 11 המלצה מהציר הסובייטי בלטביה - יהודי מלודז -
 12 הציר דובין נסע אמנם מתוך חשש לחייו, כי
 13 בשעתו נאסר על ידי הבולשוביקים, בימי הטירור
 14 האדום בלטביה, ודובין כעסן כללי פעל אז לספק
 15 מצות ליהודי ריגא. הבולשוביקים אסרו אותו אז
 16 והיה חשש שיוציאו עליו פסק דין מות. הוא אמנם
 17 ניצול, אך את הפחד הוא עדיין לא שכח.
 18 בכלל פחדו בלטביה מרוסיה הסובייטית, היא כל
 19 כך קרובה לרוסיה, והפחד הוא כמג'ונגל אפריקאי.
 20 הפחד שרר בלטביה מהתקופה שהבולשוביקים
 21 שלטו בה, היה זה זמן איום, הטרור האדום שרר שם
 22 בלי רחמנות.
 23 היתה אז שעת כושר לציר הסיים הלאטבי לבקש
 24 טובה מסויימת מרוסיה.
 25 אנגליה ניתקה זה עתה את יחסיה עם רוסיה
 26 הסובייטית, ורוסיה נשאה ונתנה אז עם ממשלת
 27 לטביה בדבר חוזה ידידות ומסחר. רוסיה היתה
 28 מעוניינת מאד בחוזה זה. וציר הסיים הלאטבי היה
 29 חשוב מאד לשם כך, וביחוד ציר כדובין שהוא בעל
 30 השפעה במפלגת האיכרים בלטביה.
 31 בלקחו בחשבון מצב ענינים זה, נסע דובין
 32 לרוסיה.
 33 ופחדו היה פחד שוא, הוא התקבל שם בכבוד
 34 גדול והתניחו אליו בידידות רבה.
 35 אך קרוביו במוסקבה חששו לבקר אותו במלונו,
 36 באמרם שלצ"קה אלף עיניים ופחדו ללכת אליו. ואם
 37 אמנם לא יאסרו אותם בגלל ביקורם את דובין, אך
 38 הג.פ.או. כבר תמצא עלילות שונות מדוע לאסור
 39 אותם.
 40 ד"ר אוסקר קוהן פעל בדרכיו הוא, והציר דובין
 41 - בדרכיו הוא.
 42 הציר דובין הלך תחילה לקומיסריון לעניני חוץ
- ונשא ונתן עם מר דוברוניצקי, יהודי פולני, שעמד
 בראש מחלקת פולין, ליטא, לטביה ואסטוניה.
 התשובה היתה: לא! וגם הסיכויים היו קלושים.
 ד"ר אוסקר קוהן, מכרו האישי של הקומיסר
 לעניני חוץ צ'יצ'ירין, נשא ונתן אתו ועם פקיד בכיר
 במשרד החוץ הסובייטי רוטשטיין, גם הוא יהודי,
 וגם פה היתה התשובה: לא!
 ד"ר אוסקר קוהן עבד במרץ, אך הקשיים היו
 גדולים מאד, ופעם אחת בא אל הציר דובין וכמתוך
 יאוש אמר לו: איני יכול לעשות יותר כלום!
 שניהם, דובין וקוהן עבדו לחוד, וכלפי חוץ נראה
 כאילו היתה מעין התחרות ביניהם, כל אחד רצה את
 הרבי כרב הקהילה ששלחה אותו עם "כתב רבנות".
 הציר דובין נפגש שנית עם ראש המחלקה
 הבאלטית, היהודי הפולני דוברוניצקי, בבקשו
 להרשות את יציאתו של הרבי לריגא, וזה ניסה שוב
 להשיב את פניו ריקם. אז יצא הציר דובין בתביעה:
 - אתם רוצים שאנו וידידנו נעזור לכם בחתימת
 החוזה המסחרי עם ארצנו. וכשבאים אנו אליכם
 בבקשת טובה - אתם משיבים את פנינו ריקם. אנו
 רוצים את הרבי מליובאוויטש בתור רב, הקהילה
 היהודית בבירתנו ריגא רוצה בו כרב, ואתם אינכם
 מרשים לו לצאת את רוסיה. בינתיים באה לרבי
 הזמנה נוספת מיהודי גרמני הרוצים גם הם בו כרב,
 יכול להיות שהרבי ירצה יותר טוב לנסוע לגרמניה
 ויתכן גם שתתנו לו הרשות לכך. הרי עלי לומר לכם
 גלוי שתעוררו בזה את רוגזה של יהדות לטביה,
 שתאבד את אשר תאבה נפשם לראות את הרבי
 מוכתר בכתר הרבנות הריגאית, ורוגזה זו תזיק
 למשא ומתן שלכם בענין החוזה.
 אך ראש המחלקה, דוברוניצקי היהודי, לא נבהל
 גם מדברים אלה ולא נענה לבקשתו.
 בינתיים הגיע למוסקבה, הציר הסובייטי במדינת
 לטביה, היהודי מלודז, לדון בעניני המשא ומתן עם
 לטביה, אך יחד עם כך החל גם כן לפעול לקבלת
 רשות יציאה לרבי מרוסיה כדי לנסוע לריגא, דבר
 שיכול לעזור רבות למשא ומתן המסחרי.
 גם הציר הלאטבי במוסקבה, סייע לדובין, הוא
 הפגיש אותו עם הפקידים הבכירים במשרד החוץ
 הסובייטי בסעודה מיוחדת שערך לצורך זה בבית
 הצירות הלאטבית.
 בסעודה זו אירע דבר מעניין: היה זה ביום תענית,

5 אני צם, היום תענית - ענה לו דובין.
6 הפקיד הסובייטי הבכיר, היהודי הפולני, יודע מה
7 משמעותה של תענית - שמע תשובתו של דובין
8 ושתק.

יסוריו של הרבי מליובאוויטש ברוסיה הסובייטית

1 ודובין לא טעם שום דבר. אחד המסובים, פקיד
2 סובייטי בכיר, יהודי, הרגיש בדבר ואמר לדובין:
3 מדוע אינכם טועמים שום דבר? אם אתם חוששים
4 מטריפות - יכולים אתם הרי לאכול פירות.

אגרות קודש

[ב"ה] ג' ח' מ"ח תרפ"ד

אל ידידנו אנ"ש בעי"ת סלאנים יע"א,
ד' עליהם יחי

1 שלום וברכה

2 במענה על מכתבם הכתוב ברגשי התקשרות פנימי,
3 הנני בזה לקרבם בקירוב נפשי, ואכספה לדעת מעמדם
4 ומצבם, האם יש להם קביעות עתים ללמוד ברבים ביחד,
5 כן אם יש להם קביעות זמני התועדות אשר איש את רעהו
6 ידברו בעניני עבודה שבלב, ובבירור וזיכוד המדות, ובודאי
7 יש להם, בעזרתו ית', חדרים לבניהם ובני בניהם יחי
8 אשר לומדים [תורה] בלימוד טוב כראוי, וכאשר הי'
9 מימים ימימה.

10 כל הבאים בצל קורתנו ידידנו אנ"ש יחי עליהם
11 למסור נפשם להרחיב אהלי תורה, לתת לבם ונפשם על

12 כל נער ונער שילמוד בחדר והראוי לישיבה לשלחו למקום
13 תורה בידיעה מתחילה מפרטיות הנהגת הישיבה בלימוד
14 והשגחה מעולה. וחובת גברא היא על כל אחד ואחד
15 מאנ"ש יחי בכל מקום מגורם שהם, יברכם השי"ת,
16 לעורר בדבר זה במקום מגורו ולבוא בכתובים בזה בין
17 מכיריו ומיודעיו בהתעוררות והרגש פנימי.

18 ואתענג לשמוע מנועם שלומכם הטוב בגו"ר, ואברכם
19 כי האל הטוב יהי בעזרתכם אשר פרנסתכם תהי' בריוח
20 ובמנוחה שתוכלו לקבוע עיתים לתורה ועבודה מתוך
21 הרחבה. והנני פורש בשלום כל אחד ואחד מאנ"ש יחי
22 ומבקשם בבקשה כפולה של האמור.

23 והנני ידידכם עוז הדו"ש טובם והצלחתם ומברכם
24 בגו"ר,

25 יוסף יצחק שניאורסאהן.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמ' א

21 שהטעם שתיקנו חכמים במשנתנו שאלמנה נשאת בחמישי
22 ונבעלת בשישי הוא לפי ששקרו חכמים על תקנת בנות ישראל
23 האלמנות, שיהא החתן שמה עמה שלשה ימים, שבחמישי אינו
24 יוצא משום יום החופה, ובשישי משום חיתת ביאה, ובשבת בין כך
25 אינו יוצא למלאכתו, ונמצא שמח עמה שלשה ימים רצופים,
26 שאם לא כן היה יוצא למחרת למלאכתו, ומסתבר שהימים
27 שתיקנו בהן ברכת חתנים הן באותן ימים שתיקנו בהן שמחה,
28 ולדברך קשה במא' - באילו נישואים מדובר בברייתא, אי בקדור
29 שנשא אלמנה, האמרת שבעה - הרי אמרת שטעון ברכה כל
30 שבעה, ואם כן אף ימי שמחתו שבעה הן ולא שלשה. ואי באלמון
31 שנשא אלמנה, האמרת שרק יום אחד הוא טעון ברכה, ומסתבר
32 שאף שמחתו היא יום אחד ולא יותר.
33 מתרצת הגמרא: ימי הברכה ימי השמחה אינם תלויים זה בזה,
34 ולפיכך, איבעית אימא - אם תרצה תאמר שהאמור בברייתא
35 שהוא שמח עמה שלשה ימים היינו באלמון שנשא אלמנה, שיש
36 לו יום אחד לברכה, ושלשה ימים לשמחה. ואיבעית אימא שמדובר
37 בקדור שנשא אלמנה, ודינו שבעה לברכה ושלשה לשמחה. נמצא
38 שלעולם אלמנה הנשאת תיקנו לה שלשה ימי שמחה, ורק לענין
39 ימי ברכה יש חילוק, שהנשאת לבחור תיקנו לה שבעה ימים
40 לברכה, והנשאת לאלמן תיקנו לה יום אחד לברכה.

1 תיקנו לו ברכת חתנים. ופאן - אלמנה שאינה טעונה ברכה, היינו
2 באלמון שנשא אלמנה, שאין שמחתו גדולה כל כך, ולא תיקנו לו
3 ברכה.
4 מקשה הגמרא: וכי באלמון שנשא אלמנה לא תיקנו ברכה, והאמר
5 רב נחמן, אמר לי הונא בר נתן, תנא - כך שנינו בברייתא (מסכת כלה
6 פ"א ה"א), מניין לברכה חתנים שצריכה להיאמר דוקא בפני עשרה
7 אנשים, שנאמר אצל בועז כאשר בא לישא את רות (רות ד ב), וינח
8 עשרה אנשים מקני העיר ויאמר שבו פה וישבו, ועשה כן כדי
9 שיהיו מוכנים לו עשרה אנשים לברכה חתנים, ומכאן שברכת
10 חתנים צריכה עשרה. והרי בועז, אלמון שנשא אלמנה הוה, שהרי
11 היו לו קודם לכן שלשים בנים ושלשים בנות, ובהכרח שהיה
12 אלמן, ואף רות היתה נשואה למחלוך ונתאלמנה ממנו, ומוכח
13 שאף בנישואי אלמן ואלמנה תיקנו ברכת חתנים.
14 מתרצת הגמרא: לעולם גם בנישואי אלמן ואלמנה מברכים ברכה
15 חתנים וכפי שמוכח ממעשה בועז, ופא' אינה טעונה ברכה דאמר
16 רב הונא, לא שאינה טעונה ברכה כלל אלא שאינה טעונה ברכה
17 כל שבעה ימים כבתולה, אבל יום אחד אף אלמנה טעונה ברכה.
18 ומה שאמר רב הונא שאלמנה טעונה ברכה, היינו בבחור שנשא
19 אלמנה, שטעונה ברכה כל שבעה.
20 שואלת הגמרא: אלא לדברך, הא דתנא בברייתא (לעיל ה),

פרשת משפטים

כא וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם:
 בְּכִי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָדִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד
 וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חָנָם: ג אִם־בָּנָה יָבִיא
 בָּנָה יָצָא אִם־בָּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ
 עִמּוֹ: ד אִם־אֲדָנָיו יִתֵּן־לּוֹ אִשָּׁה וַיִּלְדֶּה־לּוֹ בָנִים
 אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא
 יָצָא בָנָה: ה וְאִם־אָמֹר יֹאמֹר הָעֶבֶד אֶהְיֶה
 אֶת־אֲדָנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא יֵצֵא חֻפְשִׁי:
 ו וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדָּלֶת
 אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
 וַעֲבָדוּ לְעֹלָם: ס (לז) וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־כֶּתְמוֹ
 לְאִמָּה לֹא תִצָּא בְּצֵאת הָעֲבָדִים: ז אִם־רָעָה
 בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־לּוֹ יַעֲדָה
 וְהִפְדָּה לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ־
 בָּהּ: ח וְאִם־לָבָנוּ יִיעַדְנָה כַּמִּשְׁפָּט הַבְּנוֹת
 יַעֲשֶׂה־לָּהּ: ט אִם־אַחֲרֵת יִקַּח־לָהּ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ
 וְעֲנָתָה לֹא יִגָּרַע: י וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֲלֵהָ לֹא יַעֲשֶׂה
 לָהּ וַיֵּצֵאָה חָנָם אֵין כֶּסֶף: יא (ישראל) יב מִכָּה אִישׁ
 וּמֵת מוֹת יוּמָת: יג וְאִשֹּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים
 אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם
 שָׁמָּה: יד וְכִי־יִזְדֹּר אִישׁ עַל־רַעְהוֹ לְהִרְגּוֹ
 בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֻהוּ לְמוֹת: טו וּמִכָּה
 אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: טז וְגִנֵּב אִישׁ וּמִכְרוֹ
 וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת: טז וּמִקַּלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ
 מוֹת יוּמָת: יז וְכִי־יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ
 אֶת־רַעְהוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל
 לְמִשְׁכָּב: יח אִם־יָקוּם וְהִתְחַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־
 מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמִּכָּה רַק שְׁבֹתוֹ יִתֵּן וּרְפָא
 יִרְפָּא: יט

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות ט עמ' 302)

וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ (כא, יג)

לִידּוֹ - לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הכוונה לנפש
 הבהמית, המחטיאה את האדם, שהיא בבחינת 'נסתר' ביחס

למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך - לגבי התקון נקט
 לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
 כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.

שני - וכי־יכֹּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ
 בְּשִׁבְעַת וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִקָּם: כא אך אִם־יוֹם
 אוֹ יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יָקָם כִּי כֶסֶף הוּא: ס
 כב וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ
 יִלְדֶּיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית
 עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים: כג וְאִם־אִסּוֹן
 יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: כד עֵין תַּחַת עֵין
 שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל:
 כה כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה
 תַּחַת חֲבוּרָה: ס וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ
 אוֹ־אֶת־עֵין אִמָּתוֹ וְשַׁחַתָּה לְחֻפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ
 תַּחַת עֵינוֹ: ט ואִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל
 לְחֻפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שָׁנּוֹ: פ כה וְכִי־יִכָּה שׂוֹר
 אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וּמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשׂוֹר
 וְלֹא יֹאכַל אֶת־בִּשְׁרוֹ וּבְעַל הַשׂוֹר נָקִי: כז וְאִם
 שׂוֹר נָגַח הוּא מִתְמַל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּבַעְלָיו
 וְלֹא יִשְׁמְרֻהוּ וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׂוֹר יִסָּקֵל
 וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת: כח אִם־כָּפַר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן
 פְּדִין נִפְשׁוֹ כָּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשֵׁת עָלָיו: כא אוֹ־בֶן יִגַּח
 אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: כב אִם־עֶבֶד
 יִגַּח הַשׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף א שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן
 לְאֲדָנָיו וְהַשׂוֹר יִסָּקֵל: ס כג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר
 אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנִפְל־שָׁמָּה
 שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר: כד בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם כֶּסֶף יָשִׁיב
 לְבַעְלָיו וְהָמֵת יִהְיֶה־לּוֹ: ס כה וְכִי־יִגַּף שׂוֹר־אִישׁ
 אֶת־שׂוֹר רַעְהוֹ וּמָת וּמִכְרוֹ אֶת־הַשׂוֹר הַחֲיִי
 וְחָצוּ אֶת־כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת־הַמָּת יַחֲצוּ: כז אוֹ
 נֹדַע כִּי שׂוֹר נָגַח הוּא מִתְמַל שְׁלֹשׁ וְלֹא
 יִשְׁמְרֻהוּ בְּעָלָיו שְׁלֹם יִשְׁלֹם שׂוֹר תַּחַת הַשׂוֹר
 וְהָמֵת יִהְיֶה־לּוֹ: ס כח כִּי יִגַּב־אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שָׁה

וּמָבְחוּ אוֹ מִכָּרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה: **כב** « אִם-בְּמַחְתָּרַת יִמָּצֵא הַגָּנֹב וְהִכָּה וּמָת אִין לוֹ דְּמִים: » אִם-זָרְחָה הַשֹּׁמֵשׁ עָלָיו דְּמִים לוֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם אִם-אִין לוֹ וְנִמְכָּר בַּגָּנְבָתוֹ: » אִם-הִמָּצֵא תִמָּצֵא בִידּוֹ הַגָּנֹב מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלֹם: »

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם טו עמ' 16)

וּרְפָא וּרְפָא (כא, יט)

פַּעַם בָּא יְהוּדֵי אֶל ה'צִמְח צִדְק' וְאָמַר שֶׁהֲרֹפָא הִתִּינֵאשׁ מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ הַרְבֵּי: "כְּתִיב וּרְפָא וּרְפָא, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְרֹפֵא לְרַפְאוֹת (ברכות ס, א). הָרִי שֶׁנֶּשׂ לוֹ רְשׁוּת רַק לְרַפָּא, וְאֵלּוּ לְהַפִּךְ (שְׂאִינוּ מִרְפָּא אֶלָּא מְסַלֵּק אֶת יָדָיו וּמִתְנַאֵשׁ) - אִין זֶה שִׁיף אֵלָיו" (הִינֵנו שֶׁנַּעֲשֶׂה כַּאֲדָם הַפְּשׁוּט וְאִין לוֹ שׁוֹם דְּעָה בְּעִנְיֵי רְפוּאָה).

שְׁלִישִׁי ה' כִּי יִבְעַר-אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כָרֶם וְשָׂלַח אֶת-כְּתִיב בַּעֲרִיה קָרִי בַּעֲרִי וּבַעֲר בַּשָּׂדֶה אַחֵר מִיֵּטֵב שָׂדֶהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלֹם: » אִם כִּי-תִצָּא אִשׁ וּמִצָּאָה קָצִים וְנִיָּאכַל גִּדִּישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמִּבְעֵר אֶת-הַבַּעֲרָה: » אִם כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ בָּסֶף אוֹ-כֵלִים לְשֹׁמֵר וְגָנֹב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצֵא הַגָּנֹב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם: » אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגָּנֹב וְנִקְרַב בַּעֲלֵה-בֵית אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׂלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת רַעְהוּ: » עַל-כֵּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שּׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שִׁלְמָה עַל-כֹּל-אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנִיָּהם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: » אִם כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ-שּׁוֹר אוֹ-שֶׁה וְכֹל-בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמָת אוֹ-נִשְׁכָּר אוֹ-נִשְׁבָּה אִין רָאָה: » שְׂבַעַת יִהְיֶה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׂלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת רַעְהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֹם: » וְאִם-גָּנֹב יִגָּנֹב מִמֶּנּוּ יִשְׁלֹם לְבַעֲלָיו: » אִם-טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלֹם: » פ

וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מִמֶּנּוּ רַעְהוּ וְנִשְׁכָּר אוֹ-מָת בְּעָלָיו אִין-עֲמֹ שְׁלֹם יִשְׁלֹם: » אִם-בְּעָלָיו עֲמֹ לֹא יִשְׁלֹם אִם-שְׂכִיר הוּא בָּא בְּשִׂכְרוֹ: » אִם כִּי יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֶרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהֵרָא וּמִהֲרָנָה לוֹ לְאִשָּׁה: » אִם-מָאן יִמָּאן אֲבִיהָ לְתַתָּה לוֹ בָּסֶף יִשְׁקַל בְּמִהֵרָה הַבְּתוּלָת: » אִם מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה: » כִּי-כִלְשָׁכְב עַם-בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: » אִם זִבְחָ לְאֱלֹהִים יִחַרֵם בְּלִתִּי לִיהוֹה לְבָדּוֹ: » וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: » כִּי-כִלְשָׁמְנָה וְיִתּוֹם לֹא תַעֲנוּן: » אִם-עֲנָה תַעֲנָה אֹתוֹ כִּי אִם-צִעֲקָה יִצְעַק אֵלָי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צִעֲקָתוֹ: » כִּי וְחָרָה אִפִּי וְהִרְגָתִי אֶתְכֶם בַּחֲרִב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלִמְנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: » פ כִּי אִם-בָּסֶף | תִּלְוָה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעַנִּי עִמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה לֹא-תִשְׁיָמוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: » אִם-חָבֵל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְךָ עַד-כִּי תִשְׁמָשׁ תִּשְׁכַּח לוֹ: » כִּי הוּא כְּתִיב כִּסּוּתָה קָרִי כִסּוּתוֹ לְבִדָּה הוּא שְׁמַלְתּוֹ לְעָרֻ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלָי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-תַחֲנוּן אֲנִי: »

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קז)

וְכִי יִשְׁאֵל אִישׁ . . . בְּעָלָיו עֲמֹ לֹא יִשְׁלֹם (כב, יג-יד)

הַנֶּפֶשׁ נִתְּנָה לָנוּ מִדֵּי בָקָר בְּתוֹר 'שְׁאֵלָה', כִּדִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְקִיּוֹם רִצּוֹן ה' וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר נִשְׁכֵּיב אוֹתָהּ שְׁלֵמָה. וְקָשָׁה: הָרִי שׁוֹאֵל חֵיב גַּם בְּאוֹנִסִּין, וּמִי יָכוֹל לַעֲמֹד בָּזֶה? הַעֲצָה לָכֵךְ הִיא, שֶׁה'שְׁאֵלָה' תִּהְיֶה 'שְׁאֵלָה בְּכַעֲלִים'. כְּלוּמָר: מִדֵּי בָקָר, כְּשֶׁאֲנִי 'שׁוֹאֵלִים' אֶת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵינוּ לְהִתְפַּלֵּל לְבַעֲלָהּ, הַקָּב"ה, וּלְבַקֵּשׁ אֶת צָרָכֵינוּ; וְהַדִּין הוּא, שֶׁהַשׁוֹאֵל חַפֵּץ מֵאֵת חֲבֵרוֹ וּבַעֲת הַשְׁאֵלָה בִּקֵּשׁ מִכַּעַל הַחַפֵּץ לְהַשְׁקוּתוֹ מִיָּם וּבְדוּמָה - הָרִי זֶה 'שְׁאֵלָה בְּכַעֲלִים'.

רְבִיעִי כִּי אֱלֹהִים לֹא תִקַּל וְנִשְׂאִי בַעֲמָךְ לֹא תֵאָר: » כִּי מִלֵּאֲתָךְ וּדְמָעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּכֹר בְּנוֹךְ תִּתֵּן לִי: » כִּי כִּי-תַעֲשֶׂה לְשֹׁרֶךְ לְצִאֲנֶךָ שְׂבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אֲמֹ בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי: » וְאִנְשֵׁי-קָדִישׁ תִּהְיוּן לִי וּבִשֶּׁר בְּשָׂדֶה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ: » **כג** « לֹא תִשָּׂא שְׁמַע

שׁוּא אֶל־תֵּשֶׁת יָדְךָ עַם־רָשָׁע לְהִית עַד חָמָס:
 לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רָבִים לָרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־
 רֹב לְנֹטֹת אַחֲרֵי רָבִים לְחַטָּת: וְדָל לֹא תִהְדָּר
 בְּרִיבּוֹ: ם - כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תַעֲה
 הָשֵׁב תִּשְׁיָבֶנּוּ לוֹ: ם ה כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר
 רִבֵּן תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָת מַעֲזֹב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב
 עֲמוֹ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש יח עמ' שכח)

אֶת הָעֲנִי עֲמֹךְ (כב, כד)

היינו שהפסכים שהלוח צריך לו (שעני הוא באותה שעה)
 נמצא בתור פקדון אצל המלוח, שמזכים אותו במצנה רמה
 זו, ובלי הלוח לא היה זוכה בה (ראה 'אור החיים' הקדוש).
 ומרגש זה לרגש נעלה יותר בצדקה ובגמילות חסדים, לפי
 הפתגם הידוע של חסידים הראשונים: "דער שטיקל ברויט
 וואס איך האב, איז ער דינער ווי מינער" (= פרוסת הלחם
 שבדי, היא שלך כפי שהיא שלי). והיו מקדימים מלת
 "דינער" (= שלך).

חמישי ו לא תטה משפט אבינך בריבו: ומדבר
 שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי לא
 אצדיק רשע: ה ושחד לא תקח כי השחד יעור
 פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ
 ואתם ידעתם את־נפש הגר כִּי־גרים הייתם
 בארץ מצרים: ושש שנים תזרע את־ארצך
 ואספת את־תבואתה: ו השביעת תשמטנה
 ונמשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית
 השדה כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְיוֹתֶךָ: י ששת ימים
 תַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁכַּח לַמַּעַן
 ינוח שורך וחמורך וינפש בְּנֵי־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר:
 י ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו ושם
 אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על־פיך:
 י שלש רגלים תחג לי בשנה: ו את־חג
 המצות תשמר שבועת ימים תאכל מצות
 כאשר צויתך למועד חדש האביב כִּי־בֹ יֵצֵאת
 ממצרים ולא־יראו פני ריכם: ו וחג הקציר

בבורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף
 בצאת השנה באסףך את־מעשיך מן־השדה:
 י שלש פעמים בשנה יראה בל־זכורך אל־פני
 האדון | יהוה: ה לא־תזבח על־חמץ דם־זבחי
 ולא־ילין חלב־חגי עד־בקר: י ראשית בבורי
 אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל
 גדי בחלב אמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 185)

ושם אלהים אחרים לא תזכירו. . את חג המצות תשמר

(כג, יג-טו)

סמך פסח לעבודה־זרה, לומר: מה עבודה־זרה אסורה
 בהנאה ואוסרת בכל שהוא, אף חמץ בפסח אסור בהנאה
 ואסור בכל שהוא (בצל הטורים)
 יש דמיון נוסף בין חמץ לעבודה־זרה. דהנה, אדם רגיל
 בחמץ במשך השנה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן
 הקמיעה בו התורה ביותר. ואף בעבודה־זרה כך: אדם רגיל
 לעסוק בעניני העולם ולקבל מהם תועלת, והוא עלול להגיע
 ל'עבודה זרה' - ליחס להם את התועלת, ולשכח שהם רק
 'לבוש' לכרפת ה'.

ששי כ תנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך
 בדרך ולהביאך אל־המקום אשר הכנתי:
 כ השמר מפניו ושמע בקלו אל־תמר בו כי לא
 ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כ כִּי אִם־שָׁמוּעַ
 תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי
 את־איביך וצרתִי את־צריך: כ כִּי־יֵלֶךְ מִלֵּאכִי
 לפניך והביאך אל־האמרי ותחתי והפרזי
 והפנעני החוי והיבוס וְהַכְּחַדְתִּיו: כ לא־
 תשתחוה לאלהיהם ולא תַעֲבֹדֵם ולא תַעֲשֶׂה
 כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַסְתָּם תִּהְרָסֻם וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֹּר
 מִצְבֹּתֵיהֶם: כ ועבדתם את יהוה אלהיכם
 וברך את־לחמך ואת־מימך וְהִסְרַתִּי מִחִלָּה
 מִקִּרְבְּךָ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 242)

לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, יט)

מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו,
 שעלינו להתחסס גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו

עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ^א וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ב וַיִּרְאוּ
אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת
הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְמַהֲרָ: ^ג וְאֶל־אַצִּילִי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹ וַיַּחֲזֹז אֶת־הָאֱלֹהִים
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה
אֵלַי הַהֲרָה וְהִיחֶשֶׁם וְאֶתְנַה לְךָ אֶת־לֶחֶת
הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַכְתִּי לְהוֹרֹתָם:
^ה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה
אֶל־הָרַ הָאֱלֹהִים: ^ו וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ
כְּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהָיָה אַהֲרֹן וְחוּר
עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יֹגֵשׁ אֲלֵהֶם: ^ז וַיַּעַל
מֹשֶ�ה אֶל־הָהָר וַיְכַסּוּ הָעָנָן אֶת־הָהָר: ^ח וַיִּשְׁפֹּן
כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הָרַ סִינִי וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן שֵׁשֶׁת
יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
הָעָנָן: ^ט וַיִּמְרָאֵל כְּבוֹד יְהוָה בְּאֵשׁ אֲכָלַת בְּרָאשׁ
הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיֵּבֶא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָרַ אֲרַבְעִים
יּוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 273)

לא תהיה משפלה . . . מספר זמיר אַמְלֵא (כג, כו)
משפלה ועקרה - היינו שאין קיום ותוצאות לעבודת ה'.
בארצך (לשון רצון) - הסבה לכך היא שהאדם שבע רצון
מעבודתו, דבר המוכיח שהוא מרגיש את עצמו, הוא קש
שהוא עובד ה'. מספר זמיר אַמְלֵא - העצה לכך היא לזכור
שנקבע לו מספר קצוב של ימים, בהם עליו למלא את
שליחותו בעולם, וכל רגע שמשתמש בו לדבר אחר הוא
בגדר מעילה בשליחות זו. זכירה זו תביא לנצווע ולאבוד
הרגשת עצמו; הוא ירגיש רק את השליחות עצמה, לא
שהוא המבצע אותה.

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמוה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
אמן בתיכון וביומיון ובחי' דכל בית ישראל, בעגלא

לנסות ולהבין את טעם החק ככל האפשר: "כל מה שאתה
יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה).

שביעי ^א לא תהיה משפלה ועקרה בארצך
את־מספר ימיר אַמְלֵא: ^ב את־אימתי אשלח
לפניך והמתני את־פליהעם אשר תבא בהם
ונתתי את־פליאיכך אליך ערף: ^ג ושלחתי
את־הצרעה לפניך וגרשה את־החני את־
הכנעני ואת־החתי מלפניך: ^ד לא אגרשנו
מפניך בשנה אחת פן־תהיה הארץ שממה
ורבה עליך חית השדה: ^ה מעט מעט אגרשנו
מפניך עד אשר תפירה ונחלת את־הארץ:
^ו ושתני את־גבולך מים־סוף ועד־ים פלשתים
וממדבר עד־הנהר כי ^ז אתן בידכם את ישבי
הארץ וגרשתמו מפניך: ^ח לא־תכרת להם
ולאלהיהם ברית: ^ט לא ישובו בארצך פן
יחטאו אתך לי כי תעבד את־אלהיהם כי־
יהיה לך למוקש: ^י פ כד ^א ואל־משה אמר
עלה אל־יהוה אתה ואהרן נדב ואביהווא
ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק:
^ב ונגש משה לבדו אל־יהוה והם לא יגשו
והעם לא יעלו עמו: ^ג ויבא משה ויספר לעם
את כלי־דברי יהוה ואת כלי־המשפטים ויען
כל־העם קול אחד ויאמרו כל־הדברים אשר־
דבר יהוה נעשה: ^ד ויכתב משה את כלי־דברי
יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר
ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי
ישראל: ^ה וישלח את־נערי בני ישראל ויעלו
עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים: ^ו ויקח
משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק
על־המזבח: ^ז ויקח ספר הברית ויקרא באזני
העם ויאמרו כל אשר־דבר יהוה נעשה
ונשמע: ^ח ויקח משה את־הדם ויזרק על־העם
ויאמר הנה דם־הברית אשר פרת יהוה עמכם

ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.
יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר,
ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן
פל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמאתא, דאמירן
בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר ל יא וידבר יהוה אל־משה לאמר: י ב פי
תשא את־ראש בני־ישראל לפקדיהם ונתנו
איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא־יהיה
בהם גגף בפקד אתם: י זה | יתנו פל־העבר

על־הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש
עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה
ליהוה: (לוי) י כל העבר על־הפקדים מן
עשרים שנה ומעלה יתן תרומת יהוה:
י העשיר לא־ירפה והדל לא ימעיט ממחצית
השקל לתת את־תרומת יהוה לכפר על־
נפשתיכם: י ולקחת את־כסף הפפרים מאת
בני ישראל ונתת אתו על־עבדת אהל מועד
והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר
על־נפשתיכם: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנינה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב־ישראל
עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

(יז) בין ה' ובין המלך ובין העם, שהיו המלך והעם אחרי ה'. ובין המלך ובין העם, שהיו עבדים למלך. (יח) פקדת על בית ה', מקנים על עבודת בית המקדש, כפי שתקן דוד. (ג) כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן, אבל אחרי מות יהוידע,

השחית דרכו, כמו שכתוב ב"דברי הימים". (ד) הבמות, במות יחיד להקריב לה'. ואסור לעשותם משנבנה בית המקדש. (ה) כסף עובר, הוא הכסף של מחצית השקלים שכלם נתנו בכל שנה. איש כסף נפשות ערבו, כגון האומר "ערף נפשי עלי", או "ערף פלוני עלי", שהוא קצוב בתורה לפי השנים של הנעדר. (ו) בָּדָק, בדיקה וסדר בקיר. (ח) כי לבדק הבית התנהו, מיד בבוא לידם חנו אותו באוצר בית ה',

הפמרת פרשת שקלים לשמו"ת ולקריאה

בציבור מלכים ב יא

יֵא יִיכָרֶת יְהוֹיָדָע אֶת־הַכֹּהֲנִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לַהֲיֹת לָעַם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: יֵא וַיָּבֹאוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצוּהוּ אֶת־מִזְבְּחָתוֹ וְאֶת־צִלְמוֹ שִׁבְרוּ הַיֵּטֵב וְאֵת מִתֵּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן עַל־בֵּית יְהוָה: יֵא וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֶת־הָאֲדֹרִים וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת הַמִּוֹשְׁלִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ הַרְדָּשֶׁר הַרְצִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקֵטָה נָחָה, וְלֹא נִתְעַרַּר עוֹד מִלַּחְמָה בַּעֲבוּר זֶה, כִּי וְאֶת־עֵת־לִיהוֹ הַמִּיתוּ בַּחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיָה עוֹד מִי לְעוֹרֵר מִלַּחְמָה:

וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן עַל־בֵּית יְהוָה: יֵא וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ הַרְדָּשֶׁר הַרְצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקֵטָה וְאֶת־עֵת־לִיהוֹ הַמִּיתוּ בַּחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ: יב א בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: כ בֶּשֶׁנ־שָׁבַע לַיהוָה מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַיִם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבָּאֵר שֶׁבַע: ג וַיַּעַשׂ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְהוָה כְּלִימָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ אֲשֶׁר לְמֹדֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן: ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים וּמִקְטָרִים בַּבָּמוֹת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר־יֹבֵא בֵּית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֲרָבוּ כֹל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה: ו יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מִכָּרוֹ וְהֵם יַחְזִקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק: ז וַיְהִי בִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְמָלְךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־יַחְזִקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ וַיִּקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים לַעֲצֹם אִישׁ מֵאֵת מִכָּרוֹ וְהֵם יַחְזִקוּ תְּמוֹנֶת זֶה, מִשְׁלֵחַם אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת מִקֹּם הַשֹּׁבֵר וְהוֹרֵעַ לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק: ז וַיְהִי בִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְמָלְךְ יְהוֹאָשׁ אֲרָא כִּי לֹא־יַחְזִקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּתְּצוּהוּ אֶת־הַבַּעַל וְאֶת־צִלְמוֹ שִׁבְרוּ הַיֵּטֵב וְאֵת מִתֵּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן עַל־בֵּית יְהוָה: יֵא וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֶת־הַרְצִים וְאֵת הַמִּוֹשְׁלִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ הַרְדָּשֶׁר הַרְצִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקֵטָה נָחָה, וְלֹא נִתְעַרַּר עוֹד מִלַּחְמָה בַּעֲבוּר זֶה, כִּי וְאֶת־עֵת־לִיהוֹ הַמִּיתוּ בַּחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיָה עוֹד מִי לְעוֹרֵר מִלַּחְמָה:

וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן עַל־בֵּית יְהוָה: יֵא וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי וְאֶת־הַרְצִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ הַרְדָּשֶׁר הַרְצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקֵטָה וְאֶת־עֵת־לִיהוֹ הַמִּיתוּ בַּחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ: יב א בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: כ בֶּשֶׁנ־שָׁבַע לַיהוָה מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַיִם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבָּאֵר שֶׁבַע: ג וַיַּעַשׂ הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי יְהוָה כְּלִימָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ אֲשֶׁר לְמֹדֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן: ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבְּחִים וּמִקְטָרִים בַּבָּמוֹת: ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר־יֹבֵא בֵּית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֲרָבוּ כֹל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לִב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה: ו יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מִכָּרוֹ וְהֵם יַחְזִקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק: ז וַיְהִי בִשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְמָלְךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־יַחְזִקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת: ח וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ וַיִּתְּצוּהוּ אֶת־הַבַּעַל וְאֶת־צִלְמוֹ שִׁבְרוּ הַיֵּטֵב וְאֵת מִתֵּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיֵּשֶׁם הַכֹּהֵן עַל־בֵּית יְהוָה: יֵא וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמַּאֲוֹת וְאֶת־הַכֹּהֲנִי אֶת־הַרְצִים וְאֵת הַמִּוֹשְׁלִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיִּרְדּוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ הַרְדָּשֶׁר הַרְצִים אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׁמַח כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקֵטָה נָחָה, וְלֹא נִתְעַרַּר עוֹד מִלַּחְמָה בַּעֲבוּר זֶה, כִּי וְאֶת־עֵת־לִיהוֹ הַמִּיתוּ בַּחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיָה עוֹד מִי לְעוֹרֵר מִלַּחְמָה:

שי למורא

עטרת מרים

עד שיהיה בהם די לחזק את הבית. (ט) לבלתי קחת כסף מאת העם וגו', שלא יקחו הכסף לעצמם ויצטרכו לתת משלחם, כפי שאמר להם והואש מקדם. (י) מימין בבוא איש, מצד ימין של הבית אל הבית. (יא) ויצרו, עשו בהם צורת מטבע. (יב) הכסף המתקן, הכסף המגוי. ולבנים,

האדריכלים, ראשי האמנות. (יג) ולגדרים, בוני הקירות. (יד) ספות כסף מזמרות, מיני כלי זמר. מזרקות, ספלים לזריקת תרם על המזבח. (טו) כי באמנה הם עושים, כי מתחלה נבחרו האנשים הנאמנים להם. (יז) כסף אשם וכסף חטאות, המפריש מעות לחטאות ולאשמו וקנה את הכהנה ונתן מן המעות. לא יובא בית ה', לא יובא לבדק הבית. לפניהם יהיו, הפניהם קונים בהם צהמות לקדשן עולה, והעורות יהיו לפניהם.

ליהיידע הפהן ולפניהם ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את-בדק הבית ועתה אל-תקחו-כסף מאת מפריכם כי-לבדק הבית תתנהו: ט ויאתו הפניהם לבלתי קחת-כסף מאת העם ולבלתי חזק את-בדק הבית: י ויקח יהיידע הפהן ארון אחד ויקב חר ברלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא-איש בית יהודה ונתנו-שמה הפניהם שמי הפך מוזהר השערים, מיד בבואו לידם את-כל-הכסף המובא בית-יהודה: יא ויהי פראותם יום יום פירב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכתן הגדול פקדו בא מקומם, (ר"ה) שם פסוק (א). ויצרו עשו בהם צורת מטבע וימנו את מטבעות הכסף הנמצא בית-יהודה: יב ונתנו את-הכסף המתקן המגוי עלידי עשי המלאכה הם האומנים הגדולים המפקדים בית יהודה ויוציאו את הכסף בשכר האומנים הפועלים לחרשי לאומני העץ ולבנים הבונים העצים בקירות הבית העשים בית יהודה: יג ולגדרים הבונים קירות האבנים ולחצבי האבן מן ההר ולקנות עצים ואבני מחצב כי הוצרכו עוד לקנות אבנים חצובות לחזק את-בדק בית יהודה ולכל שאר הדברים הנצרכים אשר-יצא על-הבית לחזקה: יד אף לא יעשה בתחילת הבנין (כתובות קי): מהכסף הזה לצורך בית יהודה כלי שרת כמו ספות כסף כלים לקבל תרם או יין הנסכים וכו' מזמרות הם כלי שיר מזרקות ספלים לזרוק מהם דם הקדשות חצצרות לחקוע על המזבחות כלי כלי זבב וכלי-כסף מן-הכסף

ולפניהם ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את-בדק הבית ועתה אל-תקחו עוד כסף מאת מפריכם ואל תחזקו הבית משלכם כי-לבדק הבית תתנהו הכסף של התרומות והנדבות, והשימו במקום מוכן בו לבדק הבית, אם יפחות יפחות, ואם יתיר יתיר: ט ויאתו הפניהם

לבלתי קחת-כסף מאת העם ולבלתי חזק את-בדק הבית מדוע שלכם: י ויקח יהיידע הפהן ארון אחד ויקב חר ברלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא-איש בית יהודה ונתנו-שמה הפניהם שמי הפך מוזהר השערים, מיד בבואו לידם את-כל-הכסף המובא בית-יהודה: יא ויהי פראותם יום יום פירב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכתן הגדול פקדו בא מקומם, (ר"ה) שם פסוק (א). ויצרו עשו בהם צורת מטבע וימנו את מטבעות הכסף הנמצא בית-יהודה: יב ונתנו את-הכסף המתקן המגוי עלידי עשי המלאכה הם האומנים הגדולים המפקדים בית יהודה ויוציאו את הכסף בשכר האומנים הפועלים לחרשי לאומני העץ ולבנים הבונים העצים בקירות הבית העשים בית יהודה: יג ולגדרים הבונים קירות האבנים ולחצבי האבן מן ההר ולקנות עצים ואבני מחצב כי הוצרכו עוד לקנות אבנים חצובות לחזק את-בדק בית יהודה ולכל שאר הדברים הנצרכים אשר-יצא על-הבית לחזקה: יד אף לא יעשה בתחילת הבנין (כתובות קי): מהכסף הזה לצורך בית יהודה כלי שרת כמו ספות כסף כלים לקבל תרם או יין הנסכים וכו' מזמרות הם כלי שיר מזרקות ספלים לזרוק מהם דם הקדשות חצצרות לחקוע על המזבחות כלי כלי זבב וכלי-כסף מן-הכסף

המובא בית-יהודה ואחר שהשלימו והיה נותר, בן עשו כלי שרת: טו כי-לעשי המלאכה יתנהו וחזקו-בית יהודה: טז ולא יחשבו לא עשו חשבון את עם האנשים אשר יתנו את-הכסף עלידם לתת לעשי המלאכה הבונים והגדרים וכו' ידע היה כי באמנה הם עושים ולכן נבחרו אלו מתחילה: יז מי שהיה מפרש כסף אשם וכסף חטאות או כסף לחטאות, והותיר מן הממון, המותר היה לא יובא בית יהודה כי אם לפניהם יהיו לקחת מהם עולות, והיה בשכר כליל, והעורות לפניהם, (שקלים יח א):

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְנִים, שָׁפֵל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבָת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שִׂמְחָנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹא לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: אוֹר לַיּוֹם ה', שָׁעָה 11 בְּלִילָה, 59 דְּקוֹת, 21 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מובן שאיני רוצה לפרט השם או השמות, אבל... וכידוע הסיפור בשם הצ"צ - (אלא שלא שמעתיו מכ"ק מו"ח אדמו"ר ובמילא אינני בטוח אם כן הוא) - ובכל אופן, התוכן מתאים ונכון, והוא: שאמר פעם בהתועדות לאחר דברי כבושים, שענינו בזה הוא כמו עושה כובעים (קירשנער) שעושה כובעים בעלי מדות מסוימות, ואין כתוב על הכובע למי שייך, אלא אח"כ כשבא אחד ומודד כובעים שונים הנה אפשר שימצא הכובע במדה המתאמת לו, ואז לובשו ונעשה שלו. וסיים: און עם מיין איך טאקע. [= עליו אכן כוונתי] וה"ה בנדון דידך...

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:24	6:29	8:33	8:35	9:10	9:07	10:06	10:05	17:22	17:27	17:48	17:53	17:06	18:04
חיפה (ח)	6:25	6:30	8:33	8:35	9:10	9:08	10:06	10:05	17:22	17:27	17:46	17:51	16:56	18:02
ירושלים (ח)	6:23	6:28	8:34	8:32	9:09	9:06	10:05	10:03	17:24	17:29	17:46	17:51	16:48	18:01
תל אביב (ח)	6:25	6:30	8:36	8:33	9:11	9:08	10:07	10:05	17:21	17:27	17:48	17:53	17:06	18:03
אוסטריה, וינה (ח)	7:13	7:04	8:54	8:50	9:39	9:34	10:31	10:27	17:05	17:14	17:39	17:49	16:55	18:02
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:41	6:48	9:24	9:29	10:06	10:09	11:16	11:19	20:28	20:21	20:57	20:50	20:05	21:02
אוקראינה, אודסה (ח)	7:12	7:03	8:56	8:52	9:40	9:35	10:32	10:29	17:11	17:20	17:45	17:53	17:01	18:06
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:47	6:38	8:28	8:24	9:13	9:09	10:05	10:01	16:39	16:49	17:14	17:23	16:29	17:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:59	6:50	8:40	8:35	9:25	9:20	10:16	10:13	16:49	16:59	17:24	17:33	16:39	17:47
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:29	7:19	9:05	9:01	9:53	9:48	10:43	10:40	17:10	17:21	17:47	17:57	17:01	18:10
אוקראינה, קייב (ח)	7:23	7:12	8:58	8:53	9:45	9:40	10:36	10:32	17:02	17:13	17:39	17:49	16:53	18:03
איטליה, מילאנו (ח)	7:36	7:27	9:22	9:18	10:05	10:00	10:57	10:54	17:42	17:51	18:13	18:21	17:31	18:33
אקוואדור, קיטו (ח)	6:25	6:25	8:55	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	18:32	18:32	18:55	18:54	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:21	6:27	9:04	9:07	9:42	9:45	10:52	10:54	19:55	19:49	20:23	20:17	19:32	20:28
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:00	7:08	9:44	9:49	10:28	10:32	11:39	11:42	20:58	20:50	21:29	21:21	20:33	21:34
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:07	7:00	9:03	9:00	9:42	9:38	10:36	10:34	17:35	17:42	18:05	18:11	17:23	18:23
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:58	6:51	8:53	8:50	9:32	9:29	10:26	10:24	17:22	17:29	17:52	17:59	17:10	18:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:59	6:52	8:54	8:50	9:33	9:29	10:27	10:24	17:22	17:30	17:53	18:00	17:10	18:11
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:38	7:30	9:30	9:27	10:10	10:06	11:04	11:01	17:55	18:03	18:26	18:34	17:44	18:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:07	7:02	9:15	9:13	9:49	9:47	10:46	10:45	18:06	18:10	18:31	18:35	17:52	18:46
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:43	6:38	8:47	8:45	9:23	9:20	10:19	10:17	17:29	17:35	17:57	18:02	17:16	18:13
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:01	6:57	9:13	9:12	9:46	9:44	10:44	10:42	18:10	18:14	18:35	18:39	17:55	18:48
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:56	6:48	8:49	8:46	9:29	9:25	10:23	10:20	17:17	17:24	17:47	17:54	17:05	18:06
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:55	6:48	8:48	8:45	9:28	9:24	10:22	10:19	17:14	17:22	17:45	17:53	17:03	18:04
בוליביה, לה-פס (ח)	6:25	6:27	9:02	9:04	9:34	9:35	10:39	10:40	19:08	19:06	19:32	19:30	18:48	19:39
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:09	7:58	9:43	9:38	10:31	10:26	11:21	11:17	17:45	17:56	18:22	18:32	17:36	18:46
בלגיה, בריסל (ח)	8:08	7:58	9:43	9:38	10:31	10:25	11:21	11:17	17:46	17:57	18:23	18:33	17:37	18:47
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:50	5:54	8:30	8:32	9:03	9:05	10:10	10:12	18:56	18:52	19:17	19:12	18:35	19:22
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:39	5:43	8:19	8:21	8:52	8:54	9:59	10:00	18:38	18:35	19:03	19:00	18:17	19:09
בריטניה, לונדון (ח)	7:28	7:17	9:01	8:56	9:49	9:44	10:39	10:36	17:04	17:15	17:40	17:50	16:58	18:04
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:42	7:30	9:10	9:05	10:01	9:55	10:50	10:46	17:05	17:17	17:44	17:55	17:00	18:10
גרמניה, ברלין (ח)	7:37	7:25	9:07	9:02	9:57	9:51	10:46	10:43	17:07	17:18	17:44	17:55	16:58	18:09
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:49	7:39	9:25	9:21	10:12	10:07	11:03	11:00	17:31	17:41	18:07	18:17	17:21	18:31
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:47	5:51	8:28	8:30	9:02	9:04	10:10	10:11	19:02	18:58	19:22	19:17	18:41	19:27
הודו, מומבאי (ח)	7:10	7:08	9:29	9:27	10:00	9:58	10:59	10:58	18:35	18:38	18:59	19:02	18:20	19:11
הודו, פונה (ח)	7:06	7:03	9:24	9:23	9:55	9:54	10:55	10:54	18:32	18:35	18:56	18:58	18:16	19:08
הונגריה, בודפשט (ח)	7:01	6:52	8:43	8:39	9:28	9:23	10:19	10:16	16:55	17:05	17:30	17:39	16:45	17:52
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:04	6:57	8:58	8:55	9:37	9:34	10:31	10:29	17:25	17:33	17:56	18:03	17:14	18:15
יוון, אתונה (ח)	7:23	7:17	9:22	9:19	9:59	9:56	10:54	10:52	17:56	18:02	18:25	18:31	17:43	18:42
מלדובה, קישינב (ח)	7:21	7:12	9:04	9:00	9:48	9:43	10:40	10:37	17:17	17:27	17:51	18:00	17:07	18:13

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"י									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:08	7:05	9:26	9:25	9:57	9:56	10:56	10:55	18:32	18:35	18:56	18:59	18:17	19:08
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:34	5:43	8:17	8:23	9:07	9:11	10:20	10:23	19:52	19:43	20:27	20:18	19:27	20:31
נפאל, קטמנדו (ח)	6:47	6:42	8:57	8:55	9:30	9:28	10:28	10:26	17:49	17:54	18:15	18:19	17:35	18:29
סינגפור, סינגפור (ח)	7:17	7:17	9:46	9:46	9:46	10:16	11:18	11:18	19:21	19:21	19:44	19:44	19:03	19:52
פולין, ורשא (ח)	7:06	6:54	8:37	8:32	9:26	9:20	10:16	10:12	16:35	16:47	17:14	17:24	16:27	17:39
פרו, לימה (ח)	6:06	6:08	8:41	8:43	9:12	9:13	10:17	10:17	18:39	18:37	19:02	19:00	18:19	19:09
צרפת, ליאון (ח)	7:54	7:45	9:40	9:36	10:23	10:18	11:15	11:12	17:56	18:05	18:30	18:38	17:46	18:51
צרפת, פריז (ח)	8:11	8:01	9:50	9:46	10:36	10:31	11:27	11:24	18:01	18:11	18:35	18:44	17:51	18:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	18:09	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:26	7:18	9:16	9:12	9:57	9:53	10:50	10:47	17:41	17:49	18:10	18:18	17:29	18:30
קנדה, מונטריאול (ח)	7:07	6:58	8:53	8:49	9:36	9:31	10:28	10:25	17:12	17:21	17:44	17:52	17:01	18:05
קפריסין, לרנקה (ח)	6:39	6:33	8:41	8:39	9:17	9:14	10:13	10:11	17:21	17:27	17:49	17:54	17:08	18:05
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:34	8:21	9:57	9:52	10:50	10:44	11:38	11:34	17:48	18:00	18:29	18:40	17:40	18:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:10	7:57	9:31	9:25	10:25	10:19	11:13	11:09	17:21	17:34	18:00	18:12	17:14	18:28
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:38	7:29	9:21	9:16	10:05	10:00	10:56	10:53	17:33	17:43	18:08	18:16	17:23	18:29
שווייץ, ציריך (ח)	7:43	7:33	9:25	9:21	10:10	10:05	11:01	10:58	17:42	17:52	18:12	18:21	17:32	18:34
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:44	6:42	9:06	9:05	9:36	9:35	10:36	10:36	18:21	18:23	18:44	18:46	18:05	18:55

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הברכה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פונעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת פל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00464
08/02/2015

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7